

ÖSSZEÍRÁSOK ÉS EGYHÁZLÁTOGATÁSOK
A BÉKÉSI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYÉBEN
1721 ÉS 1820 (1831) KÖZÖTT

*Acta Visitationis Canonica Ecclesiarum Helv. Conf.
addictarum V. Tractus Delémontis, in Anno
1801. Mensibus Octobri & Novembri peractae,
a G. D. Adamo Hütti. V. Tractus eiusdem
Seniore Ord. cum Adjuncto filii V. Tractus
Assessore Andrea Hüss. inchoata Centesimi
die 22^a Octobris, secundum Cuncta Ideae
Visitationis.*

Összeírások és egyházlátogatások
a Békési Református Egyházmegyében
1721 és 1820 (1831) között

EDITIONES ARCHIVI DISTRICTUS REFORMATORUM TRANSTIBISCANI XXVI.

Redigit: Stephanus Szabadi

ISSN 1417-4928

**Összeírások és egyházlátogatások
a Békési Református Egyházmegyében
1721 és 1820 (1831) között**

A bevezető tanulmányt írta és a kötetet szerkesztette:
Hegyi Ádám

A források szövegeit gondozta:
Hegyi Ádám, Losonc Ilona, Redenczki István,
Szabadi István, Szász Lajos, Tóth Levente, Veres Tünde

A kötet megírását a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Hivatal
FK-123974 számú témapályázata támogatta.

ISBN 978-963-8209-32-0

<https://doi.org/10.14232/9789638209320>

ISSN 1417-4928

A borítón a Szentesen 1801-ben tartott egyházlátogatás jegyzőkönyvének fejléce látható.
Lelőhely: Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (Debrecen) I.1.s.14. Püspöki
Hivatal iratai. Egyházlátogatási iratok. Békés-bánáti egyházmegye 1784–1911.

1.

**BEVEZETŐ TANULMÁNY:
EGYHÁZLÁTOGATÁSOK ÉS ÖSSZEÍRÁSOK
A BÉKÉSI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYÉBEN**

A református egyházigazgatás egyik kulcskérdése az egyházfegyelem. Ennek ellenőrzésére kiváló eszköz az egyházlátogatás, mert segítségével mind a lelkész, mind a gyülekezet erkölcsi viselkedése kontrollálható. A 16. század második felében nyugat-európai kálvinista közösségekben is kimutatható a canonica visitatio gyakorlása, és a Magyar Királyságban is bevett gyakorlattá vált. Így például Nassau-Dillenburgban 1600 körül a vizitációnak 3 fajtáját különböztették meg: családlátogatás, rendkívüli vizitáció és általános vizitáció. Amint a neve is mutatja, a családlátogatás valójában nem egyházlátogatás, hanem egyfajta valláserkölcsi funkciót betöltő ellenőrzés volt. A különleges vizitációt akkor alkalmazták, amikor valamelyik gyülekezetet gazdasági vagy erkölcsi okból hirtelen ellenőrizni kellett. Az általános vizitáció során ellenőrizték a lelképásztort és a presbitérium munkáját, kitértek a gyülekezet vagyoni helyzetére, a szegénygondozásra, a hitéletre, egyházfegyelmi vétségekre, iskolákra. 1590-ben Nassau-Dillenburgban azt is ellenőrizték, hogy a gyülekezet hogyan vezeti az iratait. Mivel a külföldi református egyházakban nem jött létre hierarchikus egyházkormányzás, ezért Nassau-Dillenburgban a vizitációkat teológiai tanárok és jogászok vezették.¹

A 18. században a Tiszántúli Református Egyházkerületben viszont nem működött elég hatékonyan az egyházlátogatás intézménye. Annak ellenére, hogy a Tiszántúlon a 17. században rendszeresen volt esperesi vizitáció, Várad elestével az egyházkormányzás stabilitása megingott, és mind a püspöki, mind az esperesi vizitáció megszűnt. Ezt követően az 1715. évi országgyűlésen szabályozták a református püspökök hatáskörét, amelynek köszönhetően most már uralkodói tiltás miatt nem vizitálhattak, és zsinatot sem hívhattak össze. 1748-ban végleg elvonták a superintendensektől a vizitáció jogát, bár indokolt esetben magánemberként meglátogathatták a lelképásztoraikat. A Tiszántúlon csak Zoványi György püspök halála (1758) után indultak újra az esperesi egyházlátogatások: 1762-ben a tiszántúli egyházkerületben döntöttek az esperesi vizitációk újraindításáról. Az 1762-es döntést megelőzte az 1761-ben készült idea visitationes seniorum összeállítás, amely alapján 1762-ben kötelezték az espereseket arra, hogy vizsgálják meg az egyházközségek és a prédikátorok viszonyát, a gyülekezetek vagyoni állapotát, a segélyezéseket, a tanítókat, a lánytanítókat, a gondnokot és a bábákat. Annak ellenére, hogy 1733-tól kezdődően a tiszántúli egyházkerületi levéltár őriz esperesi egyházlátogatási iratokat, ezek nem tekinthetők annak, mert azok csak az uralkodói parancsra végrehajtott összeírások adatait (gyülekezeti felsorolásokat) tartalmazzák. Valódi esperesi egyházlátogatás csak 1763-mal indult újra, de ezek csak Szilágyban, Beregben és a Debreceni egyházmegyékben valósultak meg. A többi egyházmegye még

1 MÜNCH, 1984, 231–232.

évtizedekig nem készített vizitációt. Püspöki vizitáció pedig csak a 19. század elején történt a Tiszántúlon.²

Kötetünk közreadását a fentebb említett helyzet indokolja, mivel az egyházlátogatási iratok az egyháztörténeten kívül a művelődéstörténet, a jogtörténet a történeti demográfia, a gazdaságtörténet, az olvasmánytörténet és az igazgatástörténet alapvető forrásai,³ viszont a Békési Református Egyházmegyével kapcsolatban ilyen jellegű forrásokat nem adtak eddig közre. Márpedig különböző állami és egyházi levéltárakban végzett kutatásoknak köszönhetően sikerült több olyan ismeretlen forrást is megtalálnunk, amelyek egyházlátogatási jegyzőkönyvek vagy azokkal egyenértékű dokumentumok.

Európa több országában az egyházlátogatást nemcsak az egyházi vezetés rendelkezte el, hanem az állam írta azt elő. Jellemzően katolikus államokban avatkozott be az uralkodó az egyházigazgatásba: a vizitáció elrendelésében az utolsó szó joga a királyé volt. A vizitáció viszont az egyház szempontjából is jelentős volt, mert nemcsak a belső ellenőrzést oldotta meg, hanem hozzájárult a szuverenitás megerősítéséhez is, hiszen így az egyház ki tudta nyilvánítani, hogy működő struktúrája van.⁴

Magyarországon a katolikus egyházban a vértelen ellenreformáció korszakában szintén uralkodói pátensek szabályozták a püspöki egyházlátogatást. Holl Béla úttörő jellegű munkája, amelyben katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek protestánsokra vonatkozó adatait közölte, máig egyedülállónak számít.⁵ Annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben a református egyháztörténet-írás jelentős forrásfeltáró munkát végzett, a forráskiadások leginkább csak felekezeti dokumentumokra támaszkodnak. Természetesen az egyháztörténet elsődleges kiindulópontja az adott egyház levéltári gyűjteménye, és teljes mértékben elfogadható, hogy elsősorban a saját iratgyűjtemények feldolgozását valóstítják meg. Például ennek szellemében adták közre a Borsod-Gömör-Kishonti Református Egyházmegye 18. századi egyházlátogatási jegyzőkönyveit, és a Hunyad-zarándi egyházközségek katasztereit.⁶ Mégis így nem lesz teljes a kép, mert a 18. században a katolikus egyház igen nagy befolyást gyakorolt a kálvinistákra, ezért a hiteles történeti rekonstrukció érdekében figyelembe kell venni más forrásokat is.

Van annak nyoma, hogy a katolikus történetírás kiter a református gyülekezetek helyzetére. 1753 és 1757 között a Baranya és Tolna vármegyékben lezajlott plébániai összeírásokban felbukkannak reformátusokra vonatkozó

2 SZABADI, 2020, 280–286. HOLL, 2004, 22. *Mandata*, 1775, 49–52, 55–56, 172.

3 TÓTH, 2007, 56. DÓKA, 2009, 294. MONOK, 1998, 203–207.

4 ZEEDEN–LANG, 1984, 9–14.

5 HOLL, 2004, 16–17.

6 DIENES, 2001. BUZOGÁNY–ŐSZ, 2003.

adatok is, bár azok részletes elemzésével nem foglalkoznak.⁷ Mégis nem készült még Magyarországon olyan református vizitációval foglalkozó forráskiadvány, amelyik több felekezet forrásait valamint világi iratokat is közreadott volna. Munkánkkal ezt a hiányt szeretnénk pótolni.

Mivel az általunk vizsgált egyházmegye levéltári gyűjteménye meglehetősen szegényes, ezért nemcsak egyházlátogatási jegyzőkönyveket, hanem összeírásokat is közlünk. Mindezeken túl olyan forrásokat is közreadunk, amelyek a jegyzőkönyvek és az összeírások kísérő dokumentumainak tekinthetők: kísérőleveleket, jelentéseket, kimutatásokat. A református egyháztörténet-írásban nem ismeretlen ez a műfaj. A dunántúli egyházkerületben 1774-ben elrendelték a teljes egyházkerület összeírását. Ez nem klasszikus értelemben vett vizitáció volt, hanem inkább a vagyoni állapotok és a vallásgyakorlás jellemzőire vonatkozó gyűjtés, ezért hiányoztak belőle a vizitációs jegyzőkönyvekre jellemző egyházfegyelmi kérdések. Nyilvánvalóan ezzel az egyházkerületnek az volt a szándéka, hogy felmérje, hogyan érintette az állam protestantizmus ellenes politikája, hol szűntek meg gyülekezetek, és hogyan működtek az úgynevezett árva egyházközségek. Érdekes, hogy a többi magyarországi egyházkerületben ilyen jellegű fölmérés nem történt.⁸

Kötetünk a tiszántúli egyházkerület déli határain elhelyezkedő Békési Református Egyházmegye összeírásait és vizitációs jegyzőkönyveit tartalmazza 1721 és 1820 között. Jelenlegi ismereteink szerint nem készült – vagy nem maradt fenn – 1721 előtt a békési esperességről semmilyen összeírás vagy egyházlátogatás. Igaz, Debreceni Ember Pál közli, milyen gyülekezetekből állt a békési traktus, de ismereteink szerint semmilyen egyházigazgatási vagy közigazgatási irat sem keletkezett, amely leírta volna az egyházmegye állapotát a 18. századot megelőzően.⁹ Az első dokumentum 1721-ből a Pesti Vallásügyi Vegyesbizottság iratai között maradt fenn (vö. 4.1.1. fejezet). Ebben az egri püspök által készített összeírás szól először az általunk vizsgált területről, bár magát az egyházmegyét nem nevezi meg, hanem csak annyit említene, hogy Zaránd (Arad) vármegyében Feketegyarmaton, Vadászon és Nagyzerénden találtak protestánsokat. Mivel ezek a falvak a 18. században a békési egyházmegyéhez lettek csatolva, ezt tekinthetjük az esperesség első összeírásának. A kötetben közölt utolsó dokumentum az 1820-ban tartott egyházlátogatás jegyzőkönyve (vö. 6.3.10. fejezet). Azért tekintjük ezt a protokollumot határkőnek, mert 1821-ben megváltoztak az egyházmegye határai, így a későbbi egyházlátogatások már nem teljes egészében fedik le azt a területet, amelyet

7 GÖZSY, 2016, 23, 133.

8 HUDI, 2002, 12–13.

9 DEBRECENI EMBER, 2009, 459–460.

1820 előtt vizsgálunk.¹⁰ Egyetlen egy esetben tekintettünk el az 1820-as dátum zárópontként való értelmezésétől, mert a 4.2.7-es fejezetben egy olyan összeírást közlünk, amelyik 1817 és 1831 közötti időszakról szolgáltat adatokat. Ha viszont nem adnánk közre a teljes forrást, akkor az értelmezhetetlenné vált volna.

A békési egyházmegyét az évszázadok során többféleképpen is hívták. 1734-ben a II. Carolina resolutio rendelkezései alapján hivatalosan is békési egyházmegye („Békési senioratus”) lett a neve, amelyet 1821 után Békés-bánati egyházmegyére módosítottak.¹¹ A II. Carolina resolutio értelmében 1734-ben a békési egyházmegye a következő egyházközségekből állt: Makó, Hódmezővásárhely, Szentes, Algyő, Békés, Gyula, Öcsöd, Szentandrás, Gyoma, Tarcsa, Fás, Vésztő, Doboz, Vári, Gyarmat, Nagyzerind, Bélzerind, Vadász, Ágya, Erdőhegy, Gyorok, Sebes (vö. 4.1.5. fejezet). A gyülekezetek száma az évtizedek során többször is változott, de földrajzi kiterjedése nagyjából folyamatosan a Körös – Maros közötti területre korlátozódott. A földrajzi határok annyiban módosultak, hogy a 16–17. század során a Hunyad-Zarándi Református Egyházmegye még önálló esperesség volt, 1734 után viszont megszűnt, és egyes gyülekezeteit a békési egyházmegyéhez csatolták.¹² A türelmi rendelet kihirdetése után a Marostól délre eső részeken is létrejöttek új egyházközségek. Ezáltal a Bánság is a békési egyházmegye része lett. 1820-ban a következő egyházközségek tartoztak az egyházmegyéhez: Ágya, Battonya, Békés, Békéssámson, Békésszentandrás, Bélzerénd, Borossebes, Debeljácsa, Doboz, Erdőhegy, Feketegyarmat, Gyoma, Gyorok, Gyula, Gyulavári, Hódmezővásárhely, Kispereg, Köröstarcsa, Liebling, Magyarittebe, Makó, Mezőberény, Nagyzerénd, Öcsöd, Pankota, Reformátusdombegyháza, Reformátuskovács-háza, Rittberg, Szentes, Vadász, Vésztő. Világi közigazgatás szempontjából a területe Csongrád, Csanád, Békés és Arad vármegyékre terjedt ki, majd 1781 után Temes és Torontál vármegyékben is megszervezték néhány egyházközséget, illetve a Németbánsági Határőrezred igazgatása alá eső vidéken is megalakult egy gyülekezet.¹³

A római katolikus egyházkormányzás szempontjából három püspökség foglalkozott a békési egyházmegyével: a csanádi, a váradi és a váci. A katolikus-református konfliktusok rendszeresek voltak, mert több vegyes felekezetű település is létezett, ezért a katolikus egyház folyamatosan készített iratokat a kálvinistákkal kapcsolatban. A szentesi és hódmezővásárhelyi katolikusok

¹⁰ HEGYI, 2019, 13. KIS, 1992, 79–81.

¹¹ KIS, 1992, 69.

¹² BARCSA, 1908, 86. RÁ CZ, 1880, 94–97. NAGY–CS. SZABÓ, 2000, 55.

¹³ HEGYI, 2018a, 84–86.

például a váci püspökség alá tartoztak.¹⁴ Makó mezőváros földesura a mindenkori csanádi püspök volt.¹⁵ Több olyan református település is létezett, amelyek közvetlen szomszédságában erős katolikus falvak voltak. A váradi püspökség esetében ilyennek tekinthetjük Gyoma és Endrőd helyzetét, mert Gyomát reformátusok lakták, míg Endrődöt szlovák katolikusok.¹⁶ A csanádi püspökségben ilyen volt Erdőhegy és Kisjenő: Erdőhegyen a reformátusok voltak többségben, míg Kisjenőn a katolikusok.¹⁷

A békési egyházmegye történetével foglalkozó szakirodalom következetesen azt állítja, hogy a 18. században folyamatosan volt esperesi egyházlátogatás, noha írott egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786 előtt nem maradtak fenn. Kis Bálint többször is utal arra, hogy az esperesek vizitálták a gyülekezeteket, és a hódmezővásárhelyi egyházközség jegyzőkönyvében írásos nyoma is maradt az 1765 és 1768 között megtartott egyházlátogatásoknak (vö. 6.3.1. fejezet).¹⁸

Az egyházmegye első közgyűlési jegyzőkönyvének alapos átvizsgálásával megállapítható, hogy valóban rendszeres volt az esperesi egyházlátogatás, bár ezeknek írásos változata nem maradt fenn. 1764-ben az egyházkerület meg is intette a békési traktust, amiért nem készítette el írásban a jelentését.¹⁹ A közgyűlési jegyzőkönyvben ennek ellenére többször is rögzítették, hogy mikor és hol került sor egyházlátogatásra.

2021-ben publikáltuk az esperesség első közgyűlési jegyzőkönyvét. Ekkor felhívtuk arra a figyelmet, hogy ez a kötet valójában formai szempontból nem felel meg az egyházmegyei közgyűlésektől elvárt protokollumoknak, hanem igazából egy omniárium. Az omniáriumban – többek között – találunk díjleveleket, számadásokat és közgyűlési határozatokat. Így megtudjuk, hogy 1743-ban az egyházlátogatás alkalmával írták össze a hódmezővásárhelyei, a szentesi, a makói, az öcsödi, a békésszentandrás, a gyomai, a mezőberényi, a köröstarcsai, a fási, a vésztői, a békési, az erdőhegyi és az algói lelkipásztorok jövedelmét.²⁰ 1760-ban Füredi Mihály esperes ellenőrizte az egyházmegyei számadásokat. Az ellenőrzés során Füredi azt is megjegyezte, hogy ezt egyházlátogatás során tette meg.²¹

Annak ellenére, hogy a békési esperességben 1786 előttről nem maradt fenn canonica visitatio, a közgyűlési határozatok árulkodnak a vizitáció létezéséről.

14 CHOBOT, I., 1915, 427–431.

15 TÓTH, 1993, 579–580.

16 HAAN, I., 2010, 195.

17 *Catalogus*, 1809, 18, 21, 28–29, 31.

18 IMRE, 1984, 623. KIS, 1992, 98.

19 TÓTH, 1894, 87.

20 HEGYI, 2021, 71–77.

21 HEGYI, 2021, 79.

1719. február 13-a és március 3-a között egymás után Ágyán, Vadászon, Gerlán és Hódmezővásárhelyen ültek össze az egyházmegye vezetői. Mindegyik esetben válóperes ügyeket tárgyaltak. Egész biztos, hogy azért került sor ezekre a tárgyalásokra, mert az egyházlátogató bizottság februárban egymás után látogatta meg a gyülekezeteket. Minden bizonnyal a legtöbb kérdést szóban intézték, de a válópereket szükségesnek tartották írásban is rögzíteni. Igaz, hogy a jegyzőkönyv egyik esetben sem nevezi meg a látogatás tényét, de az egymást követő különböző helyszínek igazolják, hogy körbejártak az egyházmegyében. 1721-ben egy ugyanilyen körutazás során Szentesen meg is jegyezték, hogy „tempora visitationis”, vagyis az egyházlátogatás idején került sor egy válóperes tárgyalásra. 1742-ben Szentesen tartott gyűlésen tette le az esküt Vecsei György esperes, Füredi Mihály egyházmegyei jegyző, valamint a tanácsbírák. A határozati pontok között szerepelt, hogy az esperesnek kötelessége az egyházmegyei jegyzővel együtt a gyülekezetek vizitálása. 1743-ban Makón visszautaltak arra, hogy az előző egyházmegyei gyűlés elrendelte, miszerint az esperes a jegyzővel együtt végezze az egyházlátogatásokat. 1772-ben és 1773-ban Szikszai György betegségére hivatkozva kért elnézést, amiért nem tudta a canonica visitatiót lefolytatni, vagyis az esperes korábban rendszeresen látogatta az egyházközségeket.²²

Professzionális, írott egyházlátogatási jegyzőkönyvek létrejötte II. József egyházpolitikai döntéseihez kapcsolódik. 1784-ben az uralkodó elrendelte a református gyülekezetek vagyoni állapotának felmérését (vö. 6.1.3. fejezet). Az összeírásokat a vármegyék voltak kötelesek elvégezni, de a gyakorlati megvalósításban a lelkipásztorok működtek közre. Sajnos nem ismerjük az egyházközségek válaszait, de a 4.1.11. fejezetben egy olyan állami összeírást közlünk, amelyik 1789-ben hasonló módon, világi intézmények közreműködésével jött létre. Az egyházlátogatás megreformálására végül is 1786-ban került sor, ugyanis ekkor Szathmári Paksi István tiszántúli püspök körlevelet írt az egyházkerület espereseinek, amelyben arról értesítette őket, hogy azokon a településeken, ahol legalább 500 református személy élt, ott az uralkodó engedélyezte anyaegyházközségek szervezését. A püspök ezért elrendelte, hogy minden egyházmegye írja össze az anyaegyházközségeit, a leányegyházközségeit és a szórványban élőket. Levele végére mellékelte egy kérdőívet, amely alapján kellett az összeírást elvégezni (vö. 6.1.4. fejezet).²³

A püspöki utasításnak megfelelően el is készült az egyházlátogatási jegyzőkönyv kérdéseinek tervezete. Az útmutatás a lelkipásztorok, tanítók és a gyülekezet hitéletének megvizsgálására helyezi a hangsúlyt, de a vagyoni állapotokat

²² HEGYI, 2021, 83–90.

²³ Barcsa János is felhívta erre a figyelmet: BARCSA, 1908, 2. köt., 110.

és a megfelelő iratkezelést is részletesen ellenőrizte (vö. 6.1.5. fejezet). Végül Szentmiklósi Sebők Sámuel alesperes 1787-ben keltezett körlevelében az egyházlátogatás rendjéről értesítette a békési egyházmegye gyülekezeteit. Levelében felhívta a lelkipásztorok figyelmét arra, hogy az egyházközségek számadásait zárják le, és az azokról készített beszámolókat mutassák be az egyházlátogatás során (vö. 6.1.6. fejezet).

A békési egyházmegyében először 1786-ban készült írott egyházlátogatási jegyzőkönyv, de ez nem tartalmazta a teljes esperességet. Az egész egyházmegyére kiterjedő vizitáció 1787-ben valósult meg (vö. 6.3.2. fejezet).

Elképzelhető, hogy az első írott egyházlátogatási jegyzőkönyv keletkezése nemcsak II. József egyházpolitikájával, hanem a Szőnyi Benjámin esperes körüli botránnal is összefügg. A békési egyházmegyében nemcsak az egyházlátogatási jegyzőkönyv, hanem a közgyűlési jegyzőkönyv is 1786 és 1787 fordulóján modernizálódott.²⁴ Van esély arra, hogy ez az egyházmegye vezetője körül kialakult botránnal magyarázható. 1787-ben Hódmezővásárhelyen Szőnyi Benjámin lemondott lelkési státuszáról, így olyan esperesként vezette az egyházmegyét, akinek nem volt parókiája. Ezzel párhuzamosan Szentmiklósi Sebők Sámuel alesperessé választották, így az egyházmegye napi ügyeit már nem Szőnyi, hanem Szentmiklósi vezette. Tudjuk, hogy Szőnyi a vásárhelyi világi vezetőkkel folytatott háborúskodása során néhány iratot nem volt hajlandó a mezőváros előjáróinak kiadni. Semmilyen bizonyítékunk nincs arra vonatkozóan, hogy ennek során az egyházmegye iratait is visszatartotta, mégis elképzelhető, hogy Szőnyi leváltása és az egyházmegyei írásbeliség átalakulása között összefüggés van. Az egyházmegye működése szempontjából a két legfontosabb ügyviteli irattípus pontosan akkor alakult át jelentős mértékben, amikor Szőnyi a jegyzőkönyvek vezetését Szentmiklósi bízta. Talán az új alesperes nem fért hozzá a korábbi iratokhoz, ezért új protokollumot nyitott? Egyértelműen nem tudjuk megválaszolni, de elképzelhető, hogy így történt.²⁵

Az viszont tény, hogy 1787-től kezdődően minden évben készült egyházlátogatási jegyzőkönyv. A református egyház gyakorlatával ellentétben viszont ezek feltűnően rövidek. Előfordul az is, hogy egy gyülekezet látogatásáról készített jegyzőkönyv egyetlen egy mondatból áll (vö. 6.3.2.24. fejezet). Nem

24 Az egyházlátogatási jegyzőkönyv 1786-tal kezdődik, de nincs annak nyoma, hogy Szőnyi készítette volna el a jegyzőkönyv tisztázott változatát, mert a jegyzőkönyvek nincsenek aláírva. Ehhez hasonlóan az 1787-tel kezdődő közgyűlési jegyzőkönyvben sem találunk olyan bejegyzést, amely azt mutatná, hogy maga Szőnyi készítette azt. Azokon a részekén, ahol az 1780-as években megnevezik a bejegyzés készítőjét, általában Kuthi Ádám egyházmegyei jegyző nevével találkozunk. TtREL I.29.a.2. Közgyűlési jegyzőkönyv 1787–1829 és I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843.

25 HEGYI, 2019, 16.

egyértelmű, miért ilyen szűkszavúak ezek a protokollumok, mivel az esperesség egyéb iratai sokkal terjedelmesebbek.²⁶ 1801-ben Kuthi Ádám épp arra hívta fel a gyülekezetek figyelmét, mennyire fontos a hiteles jegyzőkönyvvezetés (vö. 3.2.10. fejezet). Talán az egyházlátogatás hosszú évtizedekre visszatérő szóbeli hagyománya köszön itt vissza.

Könyvünkben nem közöljük az összes 1786 és 1820 között lezajlott vizitáció jegyzőkönyvét, mert azok annyira sematikusak, hogy hosszú évekig ugyanazt a pár mondatot ismétlik a lejegyzői. Igyekeztünk viszont olyan szövegeket választani, amelyek adatgazdagok, és sok információval szolgálnak.

Mivel a református egyház története szorosan összefonódik a katolikus egyházéval, és a békési egyházmegyének kimondottan kevés egyházlátogatási jegyzőkönyve maradt fenn, ezért a kötet összeállításakor szükségesnek tartottuk a váci, a váradi és a csanádi püspökségek levéltáraiban is kutatásokat végezni. A katolikus egyházlátogatásnak négy fajtáját ismerjük: püspöki vizitációt, főesperesi egyházlátogatást, ad limina látogatást és lélekösszeírást. A püspöki és főesperesi vizitáció között csak a végrehajtó személyében van különbség, másban nem. Mindkét esetben a jegyzőkönyvek önálló pontban foglalkoztak a reformátusokkal, mert az akatolikusok helyzetét minden esetben kötelező volt rögzíteni. Ezen kívül a templomokról szóló részekben is találunk protestánsokra vonatkozó adatokat, mert református gyülekezetek esetében a templom katolikus eredete különösen érdekelte a vizitátorokat. Ugyanez érvényes az iskolákra vonatkozó kérdések esetében is. Vallástörténeti szempontból jelentős a szentségek kiszolgáltatását tárgyaló kérdés, mert a bábakeresztység értelmezésében komoly különbség volt a református és a katolikus tanítás között. Az úgynevezett ad limina látogatás a megyéspüspök által a pápa számára összeállított beszámoló volt, amelyben a püspök köteles volt a reformátusok helyzetéről is beszámolni. Forrásértéke abban rejlik, hogy sok esetben a püspökség egyéb forrásai megsemmisültek, ezért csak ezekből értesülhetünk a protestánsokról. A lélekösszeírás valójában nem egyházlátogatás, hanem egyházi népszámlálás, amelynek során a kálvinista családokat is összeírták. Belőlük a reformátusok helyzetéről nem tudhatunk meg semmit, viszont népességi adataik sokszor pontosabbak a református nyilvántartásoknál.²⁷

A 18. század egyházügye viszont a világi és földesúri igazgatással is összekapcsolódott, ezért Békés, Csanád és Csongrád vármegyék valamint a Helytartótanács és a kancellária iratanyagait is átnéztük, és a Harruckern illetve a Károlyi családok levéltárát is fellapoztuk. Annak ellenére, hogy teljességre törekedtünk, ez nem valósult meg tökéletesen, mert a járványügyi helyzet

26 Az egyházmegye 1786-tól vezetett közgyűlési jegyzőkönyve kimondottan részletes. TtREL I.29.a.2.

27 HOLL, 2004, 9–24.

miatt nem sikerült Aradon a vármegyei levéltárat megnéznünk. Tudjuk, hogy Holl Béla közzétette a váci püspöki vizitációk protestánsokra vonatkozó szövegeit, ezért úgy döntöttünk, hogy a főesperesi egyházlátogatási iratokat nem nézzük át.²⁸ Tisztában vagyunk vele, hogy a főesperesi iratok is tartalmazhatnak új információt, de időhiány miatt ezek átnézéséről kénytelenek voltunk lemondani.

Találtunk viszont a Holl által közölt forrásokhoz újabb adatokat. Az 1778. június 18-án Hódmezővásárhelyen tartott vizitáció során eddig arra hívták fel a figyelmet, hogy a Vásárhelyen élő katolikusok átvették a reformátusok szokásait, amelyet a váci püspök veszélyesnek tartott, ezért írásban utasította a katolikusokat hitük megerősítésére.²⁹ Ennek a vizitációnak viszont létezik egy másik része is, amelyben találhatóak reformátusokra vonatkozó utalások. Az újonnan előkerült forrás fizikai példánya nem azonos a Holl által használttal. Ez azzal magyarázható, hogy a 18. században bevett szokás volt az egyházlátogatási jegyzőkönyveket két példányban elkészíteni: egyik az egyházmegyei levéltárba, a másik a település plébániájára került.³⁰ A jegyzőkönyvet Makó Antal az egyházlátogatás hivatalos jegyzője készítette, és azt az egyházmegye hivatalos pecsétjével is hitelesítette, tehát az irat nem másolat. Ez a példány minden bizonnyal az a másodpéldány, amelyet a plébánia számára készítettek. Mivel a dokumentum jelenleg Hódmezővásárhely város tanácsi iratai között található, elképzelhető, hogy azt nem a plébánia, hanem a mezőváros számára készítették.

A jegyzőkönyv szerint Migazzi Kristóf váci püspök és Esterházy László Pál kanonok, sebastopoli püspök személyesen látogatták meg a települést. A vizitáció során írásba foglalták, hogy a település lakói kötelesek a plébánosnak évente 50 dénárt fizetni, és lehetőség szerint 1 pozsonyi mérő búza, valamint 20 kéve megtisztított nádat természetben adni. Mivel Hódmezővásárhely lakossága ekkor többségében református volt, ez egyértelműen a kor tipikus egyházpolitikai döntésének a jele: a protestánsokat kötelezték a katolikus egyház anyagi terheiben való részvételre. A szövegből azt is megtudjuk, hogy a reformátusok temetőjének közelében lévő káposztaföld, amelyet a település eddig használt, a plébánost fogja illetni. Szintén a mezőváros tulajdonából a plébános tulajdonába kerültek a Szállás nevű földek és rétek, amelyek Nagy György szomszédságában az Arany-ág nevű szőlő mögött voltak. Ez a föld összességében 5 és fél jobbágytelket tett ki. A plébánost illető jövedelmeknél felhívták arra a figyelmet, hogy azok örökletesek, vagyis a következő plébánost is megilletik (vö. 6.2.7. fejezet).

28 VPKL 1.a. Visitationes Archidiaconales 1733–1809.

29 HOLL, 2004, 140–141.

30 DÓKA, 2009, 295–296.

A szakirodalom már rekonstruálta, hogy a 18. században a váradi püspökségben 1725-ben, 1728-ban, 1729-ben, 1730-ban, 1732-ben, 1736-ban, 1742-ben, 1746-ban és 1782-ben biztosan tartottak egyházlátogatást.³¹ Azt is tudjuk, hogy 1751-ben uralkodói pátensben utasították Forgách Pál István nagyváradi püspököt, hogy egyházmegyéjében tartson vizitációt. A pátens szövege a protestánsokat is kötelezte arra, hogy fogadják a püspököt, és az általa feltett kérdésekre válaszolniuk kellett (vö. 6.1.1. fejezet). Sajnos viszont az egyházlátogatás jegyzőkönyve nem került elő, pedig minden bizonnyal a reformátusokkal kapcsolatban is sok információt tartalmazott.

Sikerült megtalálni viszont az 1732-ben lezajlott egyházlátogatás szövegét. Ebben a Békési Református Egyházmegye gyülekezetei közül összesen két települést említenek, Gyulát és Endrődöt. Gyula lakossága ekkor felekezeti és nyelvi is vegyes volt, ezért nagy valószínűséggel komoly elégtételként jegyezték a vizitátorok föl, hogy a német ajkú katolikusok káplánja egy református gyulai lakost áttérített (vö. 6.2.2. fejezet). 1732-ben Pocsuch Imre endrődi plébánosról is megemlézték, hogy evangélikusokat és reformátusokat is áttérített. Arról nem szól a jegyzőkönyv, hogy hol éltek a konvertita kálvinisták, de azt tudjuk, hogy Endrőddel szomszédos falu Gyoma volt, amelynek lakossága homogén református volt ekkor, ezért minden bizonnyal Pocsuch gyomaiakat térített át (vö. 6.2.3. fejezet).

A csanádi püspökség írásbeliségének állapota sokban hasonlít a Békési Református Egyházmegyéjére, ugyanis Csanádban szintén meglehetősen későn kezdték el az egyházlátogatási jegyzőkönyvek vezetését: jelenlegi ismereteink szerint 1778 óta rögzítik írásban a vizitációs protokollumokat.³² Az viszont tény, hogy 1733-ban a Helytartótanács lelkésszépntárának képviseletében Falkenstein Adalbert csanádi püspök három jelentést is készített a vadász reformátusokról, tehát a csanádi püspökségben is volt hagyománya az egyházlátogatásoknak, még akkor is, ha arról egyházi forrás nem maradt fenn (vö. 4.1.3. fejezet). Az alacsony írásbeliségnek köszönhető, hogy a püspökség legújabb történeti összefoglalója nem is idéz 18. századi egyházlátogatási jegyzőkönyvet.³³

A csanádi püspökségben 1778-ban készült egyházlátogatási jegyzőkönyvekben a protestánsokra is kitértek: megvizsgálták, hogy a reformátusok rendelkeztek-e imaházzal, tanítóval illetve lelkésszel. Az Arad vármegyéét összefoglaló jelentés szerint Gyorokon, Kisjenőben, Déznán, Borossebesen éltek kálvinisták (vö. 6.2.8. fejezet). Az eleki esperességben lefolytatott vizsgálat során összesen

31 BUNYITAY, 1935, 451–460. KOVÁCS, 2011, 113–115.

32 A levéltári állagban ezek az iratok keverednek lélekösszeírásokkal és vagyonösszeírásokkal is. TRKEL jelzet nélkül.

33 Roos, 2010, 10–93.

32 református családot találtak Gyorokon, akiket a borosjenői plébános gondozása alá rendelték (vö. 6.2.9. fejezet). Péchy István pécskai plébános 1779 júliusában a pécskai esperesi kerületben egyházlátogatást tartott, amelynek során a 15. kérdéspontban a református hívőkkel kapcsolatban is vizsgálódott. Ennek során Aradon, Máriaradnán, Soborsinban, Glogovácon, Odvoson és Pécskán járt, de egyedül Pécskán talált 3 kálvinistát (vö. 6.2.10. fejezet).

A Magyar Királyságban az állam 1772-től kezdve, a katolikus egyház 1740 óta végzett lélekösszeírásokat.³⁴ A csanádi püspökségben szintén készültek ilyen kimutatások. Jelentőségük abban rejlik, hogy a reformátusokat minden esetben külön rubrikába írták be, ezért azokról a kálvinistákról is nyújtanak adatokat, akik szórványban éltek. A korabeli összeírási gyakorlat alapján feltételezhetjük, hogy csak a férfiakat számolták össze, a családtagokat nem. Ezek alapján 1779-ben az eleki esperességben Nagyzerénden és Apátiban a lakosság teljes egészében református volt. Tíznél több kálvinista család élt Gyorokon, Ménesen, Déznán és Borossebesen. Elenyésző számban éltek reformátusok Ópáloson, Galsán, Pankotán, Eleken, Nagypélben, Monyászan, Kistrónán, Körösbökényben, Mácsán és Borosjenőn. Ismereteink szerint Apáti sosem volt református falu, valószínűleg a kimutatás készítője rossz rubrikát töltött ki a felekezetekkel kapcsolatban (vö. 4.2.2. fejezet).³⁵

1816-ban a csanádi püspökség lélekösszeírásaiban több településnél is megemlítettek református lakosokat. Legnagyobb számban Déznán éltek szórványban reformátusok, de kisebb csoportokban másutt is: Monyászan, Nagy-kikindán, Csókán, Szépfaluban, Kistrónán, Zúgóban, Homokréven, Szanádon, Óbesenyőn és Nákófalván. Mivel a református egyházigazgatás irataiban nincs nyoma ezeknek a szórványoknak, ezért egyedül a katolikus egyház lélekösszeírásaiból tudunk létezésükről (vö. 4.2.6. fejezet).

Kötetünkben két olyan világi forrást közlünk, amelyek lélekösszeírásnak tekinthetők: Csanád vármegye összeírását 1770-ből és a Helytartótanács kimutatását Arad vármegyről 1789-ből.

Csanád vármegye 1770-ben a településekről beérkezett kimutatások alapján összesítő táblázatot készített a vármegye népességéről. Ebben a lakosságot felekezetek szerint csoportosították: Makón 3015, Csanádon 3, Battonyán 8, Földdeákon 23 református élt. Sajnos a települési kimutatások hiányosak, ezért nem tudjuk ellenőrizni, hogy az összesítő táblázatba hogyan kerültek be az adatok. Makóról például csak az ortodoxok összeírása maradt fenn. A protestánsokat részletesen bemutató összeírások közül egyedül Csanád falu kimutatása

³⁴ FARAGÓ, 2016, 22, 24.

³⁵ Apátiról: SOMOGYI, 1913, 105–106.

található meg az iratok között, amelyből megtudjuk, hogy a 3 református csak betelepült a faluba, nem voltak őslakosok (vö. 4.2.1. fejezet).

II. József átalakította a Helytartótanács szervezetét, amelynek során 1783-ban a protestáns egyházak működését felügyelő ügyosztályt hozott létre.³⁶ Az ügyosztály rendszeresen készített kimutatásokat a református egyházközségekről és filiákról, amelyeket vármegyékre lebontva állítottak össze. A békési egyházmegye szempontjából az Arad, Békés, Csanád, Csongrád, Temes és Torontál vármegyékben élő protestánsok az érdekesek számunkra, mert az eszeresség ezekben a vármegyékben fogta össze a kálvinista gyülekezeteket. Az ügyosztály levéltárában 1786-tól kezdve maradtak fenn ilyen jellegű iratok.³⁷ Terjedelmi okok miatt könyvünkben csak egy ilyen közlünk, az 1789-es Arad vármegyével foglalkozót. Ennek érdekessége, hogy olyan szórványokat is megemlít, amelyeket a kálvinista egyház hivatalos dokumentumai nem ismernek. Valószínűleg azért nem, mert ezek a közösségek nem tudtak gyökeret verni, így nem tagozódtak be az egyházigazgatásba. Ilyen rövid életű szórványnak tekinthetjük Apatelkét, Déznát, Fazekasvarsándot és Monyászat (vö. 4.1.11. fejezet).

A református egyház elemi érdeke volt vagyoni helyzetének pontos felmérése. Az egyházlátogatásokon kívül volt ennek más módja is. 1721-ben a pesti vallásügyi vegyesbizottság (*Mixta Religionaria Commissio*) összeírta a Magyar Királyság akkor létező protestáns egyházközségeit. Annak ellenére, hogy ez a testület nem az egyházon belül működött, egyházi intézménynek is tekinthetjük, mert az inventáriumok készítői egyházi személyek voltak. Ezek az összeírások általában az egyházközségek múltját vizsgálták: az összeírók arra voltak kíváncsiak, milyen bizonyítékok voltak arra, hogy az adott eklézsia protestáns múlttal rendelkezett, és a soproni törvények biztosították-e a szabad vallásgyakorlást a lakosság számára. Ennek részeként a gyülekezetek anyagi állapotáról inventáriumok is készültek.³⁸ Sajnos a békési egyházmegyét nem mérték fel, amelynek az volt az oka, hogy a volt hódoltsági területek esetében joghézag keletkezett: az Alföld 150 évig nem volt a királyság része, ezért annak törvényeit nem kérhették számon az ottlakókon. A vegyesbizottság ezért csak egy nagyon leegyszerűsített kimutatást készített a Zaránd vármegyében létező gyülekezetekről (vö. 4.1.1. fejezet). A következő országos összeírára 1791 után került sor, mert az 1791. évi XXVI. törvény kötelezte a református egyházat, hogy pontosan mérje fel vagyoni helyzetét. A békési egyházmegyében 1809-ben készültek el ezek a kimutatások.³⁹

36 FELHŐ–VÖRÖS, 1961, 309.

37 MNL OL C 76 Regestrum et index 1787–1788.

38 LADÁNYI, 1997, 54–55. LADÁNYI, 1972, 91–118. LADÁNYI, 2001, 43–48.

39 SZABADI, 2016.

Az állam is igyekezett az egyházakról pontos információkat összegyűjteni, ezért III. Károly 1725. augusztus 9-én elrendelte, hogy mérjék fel a gyülekezetek állapotát. Ez az összeírás független volt a pesti vallásügyi vegyesbizottságtól, mert az uralkodó nem a bizottságot bízta meg vele, hanem a Helytartótanácsot és azon keresztül a vármegyéket. Az összeírás évekig elhúzódott, összesen 37 vármegye végezte el a felmérést. Az egyházi tisztségek megnevezésében a vármegyék pontatlanok voltak, mert nem voltak tisztaban a református egyház struktúrájával. Például Csongrád vármegye 1728-ban a makói esperest superintendensnek tüntette fel.⁴⁰ Tudjuk, hogy Csanád vármegye is megkapta a felszólítást az összeírás elkészítésére, de a vármegyei iratokban nincs nyoma, hogy azt el is készítette volna.⁴¹ Végül 1753-ban felmérték a vármegye gyülekezeteit, de csak a katolikusokat, és ezekben nem tértek ki a protestánsokra.⁴² Csongrád vármegye jelentésében három református egyházközséget sorolt fel, de a lelkészek megnevezése nélkül.⁴³ 1744-ben viszont nagyon részletes vizsgálatot folytattak le az algyői református gyülekezet eredetével kapcsolatban.⁴⁴ Ennek ellenére a teljes vármegye egészét tekintve később nem készítettek protestánsokra vonatkozó kimutatást, noha 1749-ben a Helytartótanács kötelezte őket arra.⁴⁵ 1754-ben összeírták Csongrád vármegye összes katolikus plébániáját, de ebben sem említik a reformátusokat, kivéve Algyőt, mert a falu esetében leírták, hogy a templomot a reformátusok megrongálták, de most már Algyőn csak katolikusok élnek.⁴⁶

1735-ben Békés vármegye nemesi közgyűlése a Helytartótanács kérésére összeírta a vármegyében létező református, evangélikus és ortodox egyházközségeket. Az összeírás Békésen, Vésztőn, Körösladányban, Gyulán, Gyomán, Mezőberényben, Fáson és Gyulaváriban talált református eklézsiákat. Evangélikusok éltek Szarvason és Békéscsabán, ortodoxok pedig Kétegyháza és Gyulán. Az összeírásban kitérnek a templomok és az imaházak eredetére, valamint azok állapotára is (vö. 4.1.6. fejezet).

A Helytartótanácson belül 1724 és 1783 között állandó szervezatként működött a vallásügyi bizottság, amelynek kizárólagos feladata az akatolikusok ellenőrzése volt. A 18. században ez a reformátusokon kívül az evangélikusokat, az anabaptistákat és a görögkeletieket jelentette, és a bizottság legfontosabb feladata ezeknek a felekezeteknek a korlátozása volt. A türelmi rendelet

40 CsÁJI, 1958, 36, 39.

41 MNL CsCsML Makó IV.A.1.b.2. 1731. nr. 14. L.

42 MNL CsCsML Makó IV.A.1.b.14. 1753. nr. 107. R.

43 CsÁJI, 1958, 41, 57.

44 MNL CsCsML Szeged IV.A.1.a.5. p. 682–690. 1744. június 16.

45 MNL CsCsML Szeged IV.A.1.a.6. p. 151–154. 1749. január 17.

46 ZSILINSZKY, 1898, 102–104.

kihirdetése után sem számolta föl az állam a protestáns ügyosztályt, csak átalakította azt: 1780 és 1783 között Okolicsányi Imre és Mandich Antal előadókhoz tartoztak a református egyház ügyei.⁴⁷ Az állag átnézésakor viszont kiderült, hogy inventáriumokat, összeírásokat nem tartalmaz, hanem vallásgyakorlással, hitélettel, templomépítéssel kapcsolatos iratokat, ezért könyvünkbe nem került be innen forrás.⁴⁸

III. Károly 1733-ban hozta létre a lelkéspénztárat, amely a katolikus alsópapság jövedelmét volt hivatva biztosítani. A pénztár működését a Helytartótanács felügyelte.⁴⁹ Először művészettörténészek figyeltek fel ennek történeti jelentőségére, mert a 18. századi Magyarország művészettörténeti topográfiájához kiválóan használható, ugyanis a türeلمي rendelet előtti időszakból ez tekinthető olyan országos összeírásokat tartalmazó forrásnak, amely az összes felekezet vagyonára kiterjedt.⁵⁰ A csanádi püspökség esetében azért nem tették közzé Falkenstein Adalbert beszámolóját, mert az épületekre vonatkozó adatokat nem tartalmazott.⁵¹ Falkenstein pedig megemlítette, hogy a kálvinisták falvaiban dűledező, romos templomok vannak, amelyek nagy része nem renoválható (vö. 4.1.3. fejezet).

A lelkéspénztár 1733-ban Csongrád vármegyében is összeírta a plébániákat. Németi János főesperes két esetben említett meg reformátusokat: Algyőn és Szentesen. Az algyői reformátusokat a tápéi, a szentesieket a csongrádi plébániához tartozóként írta le. Annak ellenére, hogy Hódmezővásárhelyen is járt, beszámolójában nem utalta arra, hogy Vásárhelyen reformátusok éltek. Németi jelentése alapvetően a katolikus egyház szempontjából mutatta be a kálvinistákat, ezért részletesen kitért a katolikus eredetű templomok állapotára, és a katolikus plébániát illető jövedelmekre. Erre a forrásra a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportja hívta fel a figyelmet.⁵² A jelentés szerint Csongrád plébániájának volt filiája Szentes, amely túl messze, mintegy másfél órányi járásra feküdt Csongrádtól. Az egykori katolikus templom Szentesen a reformátusok kezében volt, amelynek a falai és boltozata javításra szorult. Tápé filiája volt Algyő. Algyő Tápétól egy óra járásra feküdt. A faluban csak reformátusok éltek, de korábban katolikusok lakták a települést. Az összeírás szövegéből nem dönthető el egyértelműen, hogy az algyői vagy a tápéi templom állapotáról írja-e azt a szöveg, hogy az igen régi

47 FELHŐ–VÖRÖS, 1961, 127, 138, 307.

48 MNL OL C 40 276. kötet Index actorum religionis annorum antiquiorum 1731–1779. 277. kötet Index generalis actorum religionis 1724–1779.

49 SALACZ, 1933, 121–154.

50 BÓNISNÉ WELLON, 1969, III–IX.

51 Vö.: SPRENGER–WALLON, 1971.

52 BARACZKA, 1980, 47, 82.

és elhagyatott, a falak és a torony renoválásra szorul, mivel a szél már 8 éve kidöntötte (vö. 4.1.4. fejezet).

Berényi Zsigmond Helytartótanácsos 1735-ben készített jelentésében a nagyváradi püspökség területén élő református gyülekezeteket is összeírta, és ismertette vallásgyakorlási jogait. Ezek szerint protestánsok éltek Bihar-püspökiben, Margittán, Gyomán, Békéscsabán, Körösladányban, Szeghalmon, Mezőberényben, Szilágysomlyón és Bihar településen (vö. 4.1.7. fejezet).

Stanislavich Miklós csanádi püspök 1749-ben egy jelentést készített a Helytartótanács lelkészpénztári ügyosztálya számára. Jelentésében ismertette egyházmegyéje parókiáinak helyzetét, amelynek során megemlítette, hogy Nagyzerénden reformátusok éltek. Véleménye szerint a kálvinisták jogtalanul használták az egyházi épületeket, ezért érdemesnek tartotta volna azt visszaszerezni (vö. 4.1.8. fejezet).⁵³

A lelkészpénztár számára 1753-ben felmérték a váradi püspökségben lévő plébániákat. Az összeírás során alapvetően az egyházközségek anyagi helyzete voltak kíváncsiak, de néha kitértek a protestánsokra is. A Békés vármegyei Endrőd falu esetében megemlézték, hogy az endrődi katolikus pap gondolja a gyomai, a körösladányi, a szeghalmi, a füzesgyarmati és a vésztői szórványokat, de valójában ezekben a falvakban nem éltek katolikusok, ezért innen nem származott jövedelme a plébánosnak (vö. 4.1.9. fejezet).

A Dél-Alföldön a 18. században csak katolikus földesurak gyakoroltak kegyúri jogokat a reformátusok fölött: Algyő Erdődy György birtoka volt, Szentes és Hódmezővásárhely Károlyi Sándor kezébe került, a Békés vármegyei református falvak Szentandrás kivételével Harruckern János György irányítása alá tartoztak.⁵⁴ Rudnyánszky József, aki Békésszentandrást 1733-ban felesége révén szerezte meg, szintén katolikus volt.⁵⁵ Makó mindenkori földesura pedig a csanádi püspök volt.⁵⁶

Az átnézett családi levéltárakban egyedül a Harruckern Ferenc iratai között találtunk a Békési Református Egyházmegyére vonatkozó összeírásokat: Harruckern Ferenc számára kivonatolták Békés vármegye nemesi közgyűléseinek jegyzőkönyveit. Összesen két kötetben foglalták össze a vármegye 1724 és 1765 közötti protokollumainak határozatait. Az első kötet készítője Csupor Ferenc volt, aki a munkájával 1751. október 24-én készült el. A második kötet 1765-ig tartalmazza a vármegyei végzéseket, ezért az valamikor 1765 körül készülhetett. A vármegyei jegyzőkönyv kivonatolására valószínűleg azért volt szüksége a Harruckern családnak, mert nem tartózkodtak folyamatosan

53 SPRENGER-WALLON, 1971, 80–81.

54 PAMMER, 2013, 142–151. KRUSZLICZ, 1987, 95. RÁKOS, 1984, 505.

55 SZILÁGYI, 2018, 58.

56 RÁKOS, 1993, 329–332.

Békés vármegyében, ezért a családkormányzás központjában is szükségük volt arra, hogy tisztában legyenek a vármegye közügyeivel. Minden bizonynyal a Harruckern család kihalásával a család vagyonát megszerző Károlyiak tulajdonába került a két kötet, ezért találhatók azok most a Károlyi és nem a Harruckern család levéltárában. A református egyház Békés megyei összeírásaival kapcsolatban a regeszták rendkívül szűkszávuak: megemlítik a lelkészek III. Károly által elrendelt összeírását, a katolikus főpapoknak a protestánsok felett gyakorolt vizitációs jogát, valójában viszont tényleges összeírások nem szerepelnek a kötetekben, ezért azok közlését nem tartottuk szükségesnek.⁵⁷

Jó minőségű másolatban viszont megtalálható a családi iratok között a Békés vármegye nemesi közgyűlése által 1735-ben keltezett összeírás, amelyben ismertették a vármegye egyházközségeit, és kitértek a templomok és az imaházak eredetére, valamint azok állapotára. A Szorellay János vármegyei jegyző által készített másolatot Békésen 1735. augusztus 23-án keltezték (vö. 4.1.6. fejezet).

Könyvünkben a forrásokat négy nagy csoportba gyűjtöttük össze: jelentések (3. fejezet), összeírások (4. fejezet), választói névjegyzékek (5. fejezet) és egyházlátogatások (6. fejezet). Minden egyes forrás eredeti példányát digitalizáltuk, amelyeket feltöltöttünk a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Hivatal FK-123974 számú projekt segítségével létrehozott repozitóriumba. A források szövegközlésénél lábjegyzetben hivatkozunk a repozitórium megfelelő azonosítójára, így bárki le tudja ellenőrizni, hogy a forrás átírása helyes-e. Abban az esetben, ha szerzői jogi problémák miatt nem lehetett a digitális felvételt nyilvánosságra hozni, akkor a repozitóriumban csak egy utalás található a megfelelő levéltári jelzetre.

A jelentéseknek három fajtáját különböztettük meg: katolikus, református és világi. Katolikus jelentést összesen csak egyet közlünk, amelyben Batthyány Lajos kancellár és Végh Péter udvari titkár az uralkodónak számol be a váradi püspökségben az akatolikusok helyzetéről (vö. 3.1.1. fejezet). A református jelentések az egyházlátogatásokhoz, illetve a egyházközségek állapotához

57 MNL OL P 396 27. Acta diversorum comitatum 1. tétel Rrsz. 126. Békés megye (Harruckern családra vonatkozók is) 1740-1872, 1. kötet Synopsis seu facilis notitia archivi incltyi comitatus Békésiensis in qua acta de anno in annum congrega[ti]o[n]e in congrega[ti]o[n]e e sequestrata e[x?] signis seu numeris ad marginem sinistratam positis, in fasciculis suis ad quos divisa sunt reperiuntur, ad marginem vero dextram tempus quo illa publicata seu prothocolum ingressa fuere demonstratur humillime oblata. Illustrissimo Domino Francisco Dominico libero baroni ab Harruckern perpetuo in Gyula sacratissimae caesareo regiae majestatis excelsae camerae aulicae consiliario nec non incltyi comitatus Békésiensis supremo comiti (titt.) etc. domino domino et patrono suo gratiosissimo. 2. kötet Continuatio synopsis actorum publicorum i[llustrissimi] comitatus Békésiensis ab a[nno] 1750/1 usq. 1765-tum inclusive ad normam prioris elaboratae.

kapcsolódnak. Íróik általában az esperesek illetve gyülekezeti lelkipásztorok. A világi beszámolók abban térnek el az előző két csoporttól, hogy készítőik vármegyei tisztviselők, akiket a református egyház kért fel egy-egy jelentés elkészítésére.

Az összeírásoknak két csoportja létezik: kimutatások és lélekösszeírások. Az előbbiek az esetek többségében a lelkésszépénztár által készített felmérések reformátusokra vonatkozó részeit foglalják magukban. Az utóbbiak a vármegyék illetve a katolikus püspökségek által készített népességi adatokat rejtik.

A választói névjegyzék a 18. századi egyháztörténetben anakronisztikus fogalom, hiszen ismeretlen volt ez a jogi státusz. Az ide sorolt források református családfők összeírásai és áttérési nyilvántartások. Azért adtuk ennek a fejezetnek mégis ezt a címet, mert olyan jegyzékek tartoznak ide, amelyek a református egyházközségek teljes jogú tagjait sorolják föl. Mai értelemben ezt hívjuk választói névjegyzéknek. Az ebben a fejezetben közölt névsorok értékét az adja, hogy ezek egy-egy település lakosságának legelső összeírásai. Így például megtudjuk, kik éltek 1732-ben Békés mezővárosában (vö. 5.1.2. fejezet). Ezek az adatok a későbbiekben prozopográfiai- és családfakutatás számára is nagyon hasznosak lehetnek. 1781 előtt a Magyar Királyságban nem volt tanácsos áttérni a református egyházba, mert azt a törvények szigorúan büntették. Mégis volt erre példa, az itt közölt források ékes bizonyítékai ennek.

A hatodik fejezetben először az egyházlátogatásokhoz kapcsolódó utasításokat gyűjtöttük össze. Ezekből derül ki, hogyan szervezték meg 1786-ban az első vizitációt, és azt is megtudjuk, milyen költségei voltak ennek. A 6.2. alfejezetben azokat a katolikus kánoni látogatásokat közöljük, amelyek a Békési Református Egyházmegyével kapcsolatos adatokat tartalmaznak. Végül az utolsó részben a református egyházlátogatások szövegeit adjuk közre.

2. A FORRÁSOK KÖZLÉSÉNEK MÓDJA

A kora újkori magyar, latin és német nyelvű forrásszövegek kiadásával kapcsolatban a hazai történettudomány többször is állást foglalt. Ezeket az iránymutatásokat kötetünk szerkesztése során figyelembe vettük, és ennek megfelelően a következő átírási szabályokat alkalmaztuk.⁵⁸ A magyar nyelvű szövegek esetében a szókezdő nagybetűk írásmódjakor a mai magyar helyesírási szabályokat alkalmaztuk. A mássalhangzókat betűhíven írtuk át, még akkor is, ha az ellenkezett a mai helyesírás szabályaival (pl. *ekklézsia*, *ollyan*, *ehez*, *halgató* stb.). A *tz* és a *ts* betűket nem írtuk át *c* és *cs* betűkké. Ahol a hangértéke megköveteli, ott az *s* betűt *zs*-vé (*ekklésia* – *ekklézsia*), az *i* betűt *j*-vé (*ifjú* – *ifjú*) a *dj* betűket *gy*-vé (*edj* – *egy*) írtuk át. A magánhangzók hosszúságának vagy rövidségének megadásánál mindig a mai helyesírás szerint tettük ki az ékezeteket. A magyar szavak egybe- és különírásakor a mai helyesírás szabályait vettük figyelembe. A szövegek központosításában a mai mondat szerkesztési elveket vettük figyelembe, vagyis a mondatrészeket elválasztó vesszőket, pontosvesszőket kitettük, függetlenül attól, hogy az eredeti szövegben megtalálható volt-e, vagy sem. A többtagú hely- és személyneveket a mai helyesírás szabályai szerint egybeírtuk, de az eredeti nagy kezdőbetűket meghagytuk (például: *Hódmezővásárhely*). A latin főneveket a latin nyelv szabályai szerint ékezetek nélkül írtuk át, de a latin tövű, viszont magyarul ragozott igék toldalékaira kitettük az ékezeteket. Függetlenül attól, hogy milyen nyelven íródott, a folyószövegben szereplő megszólításokat kisbetűvel írtuk, de a címzésben és levélcímekben szereplő megszólításokat nem. Magyar nyelvű szövegek esetében a hónapok neveit kisbetűvel írtuk. A német főneveket a mai helyesírás szerint nagy kezdőbetűvel írtuk. A német nyelvű szövegeknél a *ß*-t nem írtuk át a mai helyesírási szabályoknak megfelelő *ss*-re, hanem meghagytuk az eredeti változatot.

A szöveg értelmezését zavaró rövidítéseket feloldottuk. A feloldásra []-lél hívtuk fel a figyelmet. A latin nyelvű forrásoknál az *u*-, *v*-, *i*-, *j*- betűket a kiejtésnek megfelelően írtuk át. A nyilvánvaló elírásokat [!]-el, az általunk tett kiegészítéseket []-el, az olvashatatlan részeket [...] -el jelöltük. A kihúzásokra és egyéb szövegbeli módosulásokra lábjegyzetben hivatkoztunk. A kézirat oldal-számát szögletes zárójelben közöltük. Az utólagos megjegyzéseket, betoldásokat dőlt betűvel szedtük. A korabeli nyelvhasználatban sok szakkifejezést latin tövű, de magyar raggal ellátott főnevekkel fejeztek ki, ezért a kötet végén ezek megértésének könnyítésére egy szószeretetet adunk.

58 BAK, 2000. BENDA, 1974. BUZOGÁNY, 2001. OBORNI, 2000. SOÓS, 2000. SZÁZADOK, 1920.

3.
JELENTÉSEK ÉS BESZÁMOLÓK

3.1. A katolikus egyház jelentései

3.1.1. Batthyány Lajos és Végh Péter beszámolója

III. Károly számára a váradi püspökségben élő protestánsok és ortodoxok vallásgyakorlási szokásairól és jogairól, 1735⁵⁹

Batthyány Lajos kancellár és Végh Péter udvari titkár 1735-ben III. Károly számára küldött beszámolójukban a Bihar és a Békés vármegyei protestánsok és ortodoxok jogairól tájékoztattak. Összefoglalójuk szerint a két vármegyében élő protestánsok az adóbeszedés jogával nem rendelkeztek, de azokon a területeken tarthattak kisebb iskolákat, ahol a vallást szabadon gyakorolhatták. Az ilyen területeken a protestánsoknak joga volt szabadon, vármegyei vagy egyéb engedély nélkül iskolamestereket kinevezni. Az ortodoxok nem rendelkeztek ilyen privilégiumokkal, mert csak királyi engedéllyel bővíthették templomaikat, esetleg építhettek újat. Bihar és Békés vármegyében 1720-tól a Helytartótanács hatalmában állt változtatásokat tenni az evangélikus és a református lakosokkal kapcsolatban.

A jelentés készítői felhívták a figyelmet arra, hogy a Carolina Resolutio hatályba lépésével a földesurak nem az eddigi szokásjog alapján, hanem csak a király és a vármegye engedélyével hozhatnak döntést vallási ügyekben. Kötelezik arra a vármegyét, hogy helyezze hatályon kívül azokat a földesúri rendeleteket, amelyek veszélyeztetik a katolikus vallást, és az ilyen esetekről a Helytartótanácsot értesítsék.

Továbbá leírják még, hogy Okolicsányi János váradi püspök 1735. május 2-án a Helytartótanácsához beadott egy kérvényt, amelyben azt írta, hogy a váradi egyházmegyében több mint 460 parókiát talált, amelyek nagy része katolikus, de vannak köztük akatolikusok (protestánsok, ortodoxok) is. Batthyány és Végh szerint Okolicsányi az akatolikusok felett is gyakorolja a hatalmat.

Carolus VI et c[etera]

Serenissime dux et c[etera] acceptis demissis regii istius nostri locumten[entialis] consilii literis circa com[m]unicatam abhinc episcopi Varadien[si] instantiam, et desuper datam com[m]issionis pro directione cassae parochorum deputatae opinionem, die 12. men[sis] proxime praeteriti ad nos datis, earundemque continentiis intellectis, quoad inibi deductas Augustanae, ac Helveticae

59 MNL OL C 19 5. csomó 1736. január 13. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/399/>

confessionem, nec non Graeco ritui addictorum Bihariensis, et Békésien[sis] comitatum incolarum innovationes hactenus interventas, dilectioni, et fidelitatibus vestris clementer hisce rescribendum, et comittendum esse duximus, quatenus nimirum ipsum magistratum unius cujusvis dictorum co[m]it[at]uum superinde serio, et districtim denuo moneant, ne is in gremio sui a modo deinceps admittat, ut inibi degentes Augustanae vel etiam Helveticae confessioni addicti, ad loca in quibus com[m]orantur, et publicum dictarum confessionum exercitium hactenus non habuerunt, absque speciali indultu, et benigna concessione nostra, praedicantes aut ludi magistros quospiam introducant, vel templa, aut oratoria fine servandi in illis praedeclarati exercitii erigant: sed et Graeci ritus homines cum ecclesia Romano-catholica non uniti, sicut alibi, ita etiam in praerecensitis co[m]it[at]ibus dum nova templa extruere, vel sub nomine restaurationis talia erigere volunt, quorum rudera vix est videre, pro exoperanda idcirco regia annuentia nostra, praevisse semper ad maiestatem nostram recurrere, hancque impetrare debeant.

Quod respicit praeteritum, seu ab anno 1720 ex parte Augustanae, et Helveticae confessioni addictorum, in Bihariensi, et Békéssien[si] co[m]it[at]ibus interventas innovationes, penes praeallegatas regii istius nostri locumten[entialis] consilii literas sub n[umer]o 2do et 3^{tio} specificè deductas, cum tam praescripto 1720, quam et subsequentibus annis per universos regni co[m]it[at]us, repetitis etiam vicibus publicatum fuerit, et demandatum, ne usque ad exitum com[m]issionis in negotio religionis articulariter deputatae, ac eatenus impertiendam benignam resolutionem nostram, a parte Augustanam, aut Helveticam confessionem profitentium regnicolarum, quoad ejusmodi confessionum exercitium quid innovetur, benigna autem resolutio nostra, ad acta memoratae com[m]issionis in anni 1731 data per expressum innueret, ut si terrestres etiam domini in Hungaria, quoad religionis negotium [p. 2.] contra usum antedaneum im[m]utare quid vellent, praevisam a nobis eatenus annuentiam habere debeant, dilectio et fidelitates vestrae super innovationibus praevisio modo specificè deductis, talium locorum incolas, vel si eadem indultu terrestrium d[omi]norum factae fuissent, hos medio co[m]it[at]ensis magistratus constitui, et audiri, cujusve autoritate, ac quare iidem praeattactis benignis mandatis, cuncta in statu quo tunc erant, relinquere debere innuentibus, contravenire attentaverint, serio indagari ac tam hoc, quam et id, unde factum fuerit, quod ipse quoque co[m]it[at]ensis magistratus, in sui gremio ejusmodi contraventiones fieri permiserit debitumque eatenus remedium in tempore non posuerit, accurate sibi perscribi curabunt dilectio, et fidelitates vestrae, facturae etiam nobis fidelem desuper relationem.

Caeterum dum episcopus Varadien[sis] Joannes Okolicsany in sua regio isti nostro locumten[entiali] consilio die 2. Maii hocce currente anno transmissa

instantia exponeret: In Varadiensi diaecesi ultra 460 parochias, esto magna ex parte catholicas repertas, acatholicos usque modo obtinere, specificè sibi deduci curabunt dilectio et fidelitates vestrae, ex praenotatis 460 parochiis, quae, ac quo tempore, et per quem fuerint catholicae repertae, qualiterve ac quo tempore, et cujus auctoritate in acatholicoru[m] potestatem devenerint. Ac de hoc etiam nos circumstantialiter informabunt. De residuis quoque praedecarata repraesentatione contentis punctis, benignam resolutionem nostram dilectioni, et fidelitatibus vestris intimaturi. Iisdem in reliquo gratia, et clementia nostra caesareo regia benigne jugiterque propensi manemus. Datum in archiducali civitate nostra Vienna Austriae die 15. [Decem]bris, anno 1735.

Carolus m[anu]p[ro]p[ria]
Comes Ludovicus de Batthyán m[anu]p[ro]p[ria]
Petrus Végh m[anu]p[ro]p[ria]

3.2. A református egyház beszámolói

3.2.1. Szőnyi Benjámín levele a békési egyházmegyében lévő filiákról, 1768 (1786)⁶⁰

Szőnyi Benjámín levelében Szathmári Paksi István püspöknek beszámol az Arad megyében és a Bánságban létező református szórványokról. Szőnyi elrontotta a levél keltezését, mert 1768-at tüntetett fel, miközben a borítékon hátlapilag Szathmári Paksi István azt jegyezte fel, 1786-ban válaszolt Szőnyi levelére. A levél valódi dátuma abból állapítható meg, hogy Szőnyi a címzésben superintendensnek szólítja meg Szathmárit. Mivel Szathmárit 1785-ben választották meg püspöknek, ezért nem lehetséges az, hogy 1768-ban Szőnyi neki, mint superintendensnek írt volna.⁶¹ A levél 1786-os keletkezését erősíti meg az is, hogy Szőnyi a Bánságban lévő vármegyékről ír. Mivel 1779 előtt a Bánátban nem létezett a vármegyerendszer,⁶² ezért egyértelmű, hogy Szőnyi 1786-ban és nem 1768-ban írta a levelet. A kutatás már régóta tisztázta, hogy 1786-ban jött létre az első református egyházközség a Bánságban Magyaritében.⁶³ Valószínűleg Szathmári püspök ezért szidta le „keményen” Szőnyi esperest, mert ezekről az új református gyülekezetekről Szőnyi semmit sem tudott. Helyette csak arról volt információja, hogy Arad megyében és a Bánságban Csákováron (Csákova/Ciacova/Tschakowa) élnek kálvinisták. Ezeket a reformátusokat viszont menekülteknek tartotta, akik nem is akarják vallásukat gyakorolni. Szőnyi szerint jelentősebb református szórvány Csongrád vármegyében létezett Tésen és Sámsonban. A levél szövege szerint mellékeltek hozzá egy táblázatos kimutatást is, amelyben valószínűleg az egyházmegye állapotáról számolt be Szőnyi. Jelenleg ez a kimutatás nem fellelhető.

[f. 1r.] Főtiszteletű Superintendens Uram!

Minden tölem telhető örömmel azon voltam, hogy a parantsolatoknak megfeleljek. Mire mehettem, íme a tabellaban fel vagyon jegyezve. A mi tek[intetes] Csongrád vármegyénk az adfilianda ekkle[z]siákról szolló k[egyelmes] királyi parantsolatot vélünk mind eddig sem közlötte. Az holott két-három familiak

60 TtREL I.1.c.2. Szőnyi Benjámín levele Szathmári Paksi Istvánnak, Hódmezővásárhely, 1786. november 12. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/187/>

61 ZOVÁNYI, 1939, 173.

62 KÓKAI, 2010, 55–69.

63 BARCSA, 1908, 2. köt. 226, 231, 283, 322–323.

vagy r[ómai] catholicusok, vagy rátzok között laknak, nem lévén közel hozzá-
jok mater r[e]f[orma]ta ekklé[z]sia, tsak nevét viselik vallásunknak, és isteni
szolgálatra sohova nem járnak, mint többére olyak, kiket régi helyeikből, hol
vagy magok, vagy eleik laktanak, mi szükség hajtott oda, elgondolhatjuk. Illye-
nek jobbára, kik t[ekintetes] Arad vármegyében találtatnak. Egyéb helyekről
is hallik a Banatusból, hogy szemenként[?] volnának, de tsak jöttmentek és
nem állandók. Illyen a Csákovár, melly Temesváron is túl vagy, e mi tractu-
sunk situsa pedig a Körös-Maros köze. Osztán az egész Banatusban egy mater
ekklé[z]siánk sins minékünk, mellyhez köttethetnének. Ha a kegyelmes királyi
parantsolat [f. 1v.] a banatusi vármegyékre is elment, azoktól lehet e dologban
várunk. Továbbá a népessebb adfiliálandó societasokat mind addig a plebanu-
sok tartják magok filiajának, mint Szentes mellett Thést a csongrádi, Sámson-
t mi mellettünk a vásárhelyi plebanus. Azt már nem tudjuk, ki vagynak-e véve
ezeknek hatalmak alól a mieink quoad stolaria, de hiszen az adfiliatio anélkül
is meglehet.

Ezek röviden, amiket írhatok. Én, édes t[iszteletes] superintendens uram,
erőtlen vagyok, és az illy nagy monumentum dolgokra magamtól elégtelen,
sőt, egyebekre is igen ellankadott. Ha azért a k[e]g[yelme]d intentuma szerint
e dolgot quoad omnia puncta tökéletességre nem vihettem, az Úr nevében
kérem k[e]g[yelme]det, engedje meg erőtelenségemet, és amint lehet, emendá-
llyá böltessége szerint, nem akarva eshetett hibáimat. Magamat kegyes favo-
riban ajánlván, maradtam Vásárhelyen 12-a [Novem]bris 1768.

Tiszteletes superintendens jó uram[na]k k[e]g[yelme]dnek alázatos szolgálja
Szőnyi Benjámin m[aga] k[ezével]

[címzés:] Reverendissimo ac clarissimo viro domino domino Stephano P.
Szathmári ecclesiarum Trans-Tibiscanarum superintendenti vigilantissimo
domino et fautori colendissimo Debreczini

*T[iszteletes] Szőnyi Benjámin és Pál uramék leveleik 20. Nov[em]bris 1786.
Keményen feleltem mindjárt.*

3.2.2. Szőnyi Benjámín esperes jelentése a nagyzeréndi lelkésről, 1781⁶⁴

Szőnyi Benjámín esperes jelentése a superintendensnek az egyházmegye dolgairól, nagyzeréndi lelkésről, gyulavári és gyulai eseményekről. Gyulán a katolikusok birtokháborítást követtek el a reformátusok kárára. Hódmezővásárhely, 1781. január 8.

Tiszteletes Superintendens Uram!

A nagy messzeség, téli kemény idő, tsaknem járhatatlan göröngyös út, főként pedig az én, k[e]g[yelme]dénél is nagyob öregségem, közelgető végem sat[öbbi], békóban vetnek engem, hogy ott ne lehessenek, azhol lehetvén, jót hallhatnék s tanálhatnék, mellyre szívem szerint vágnék, kivált e mostani szép hajnalú időben. Pótolom fájdalmas, ez reám nézve káros absentiamat ezen homagialis levelemmel. Tudtomra a tractusunkbeli ekklezsiáknak nints most publica referadara való dolga. Írtam NagyZerénd felől a múlt őszön. T[iszteletes] Botos Mihály uram azolta engem nem requirált, gondolom jóra volt dolga, kivált ha [f. 9.] tanátsom szerint k[e]g[yelme]det is, Biharon szüretelvén, requirálta. A váriak is t[iszteletes] Lázár Pál uramat el akarnák botsátani, magára nézve tsak azért, hogy a földesurakkal tart, másként papságát igen ditsérik. Feleségére nézve pedig azért, mert ezt-azt suddognak ellene, de bizonyost nem doceálhatnak. Gyulán azt az pápista oskolának való új épületet immediate hozzáragasztották a mieink templomához. Ez a m[éltósá]gos grófnak sem tettzett. Már azolta a praefectus is megkínálta őket, hogy árát letévén, tegyék magokévá. Ezt én igen insinuáltam nekik jó praecautiok mellett. Ezek után, sietve írtomban régi barátságában ajánlott, maradtam Vásárhely 8-a Jan[uarii] 1781.

Tiszt[eleles] superintendens úrn[a]k alázatos szolgája, Szőnyi Benjámín
m[aga] k[ezével]

[hátlapon pecsét]

[címzés:] Summe venerando viro clar[issi]mo d[omi]no Samueli Szilágyi ecclesiarum reformatarum superintendenti vigilantiss[im]o tit[ulo] d[omi]no colend[issi]mo Debrecini

64 TtREL I.2.2. nr. 357. Szőnyi Benjámín levele Piskárkosi Szilágyi Sámuelhez, Hódmezővásárhely, 1781. január 8. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/49/>

3.2.3. Szőnyi Benjámín levele Szilágyi Sámuel püspökhöz, 1781⁶⁵

Szőnyi Benjámín esperes levele Szilágyi Sámuel püspökhöz, melyben beszámol a Nagyzerénden, Gyulán és Gyulaváriban történt eseményekről. Nagyzerénden Botos Mihály lelkészt szerette volna a gyülekezet elbocsátani, de Szőnyi megakadályozta azt, pedig Barta József állás nélküli lelképászor szívesen elvállalta volna a nagyzeréndi szolgálatot. Szőnyi a gyulai gyülekezetet türelemre inti, nem tart a katolikusok túlkapásaitól. Gyulaváriban a gyülekezet bepanaszolta Lázár Pál prédikátort.

Tiszteletes Superintendens Uram!

Valóban szégyenlem, hogy alkalmatlan dolgaink jelentésével kell k[e]g[yelme]det fárasztanom, mellyről alázatosan meg is követem.

1-o. Még a múlt karátsonkor nálunk inneplett déák ifjú által megírtam tiszteletes nagyzeréndi prédikátor Botos Mihály úr[na]k állapotját, kit mind eddig is meg nem marasztottak, ezt állítván, de hamissan, hogy halgatói a templomot nem járják. Mi gyűlésünkben mindennek jól végére menvén, és tiszteletes Botos uram illy hamar eleresztésének (mert tsak esztendeje, hogy ott vagyon) lehetetlenségét mind megírván, mind követjeiknek declarálván ő[k]e]g[ye]lmét ottan tractusunk részéről meghagytuk, de egy nyakas gazdag paraszt bíró, erőszakos pártosokat hajtván maga mellé, mindeddig ellenünk áll, és most, utób küldött levelében nagy kevélyen a ven[erabilis] superintendenti-ara provocál. Már hírünk nélkül kettőtt is hívtanak, egyik kiadott rajtok, mert job ekklézsiában vagyon, a másik vacans lévén, t[udni]i[llik] tiszteletes Barta József volt véztői prédikátor uram, cum conditione consensus magát ajánlotta. Hozzám is eljött, de én tiszteletes Botos uram mellett tett végezésünknek inhaereáltam.

2-o. A gyulaiak miben légyenek, tudva van tiszteletes superintendens uram előtt, magok által, látni való, ki keze forog ebben. Én a nagy héti vasárnap vettem leveleket, mellyben hívtak, hogy menjek oda, de minthogy ezt tsak a praefectus proponálta nekik, tsak mintegy magától és commendálásképen közölvén dolgokat Török Ferentz fiscalis urammal is, nem ítéltem szükségesnek, hogy in hac materia hozzájok menvén, ott őket minden felől catholicusok között tsuportoztassam, és hogy ügyökhöz nem bízván, s a templom elvételét

65 TtREL I.2.2. nr. 359. Szőnyi Benjámín levele Piskárkosi Szilágyi Sámuelhez, Hódmezővásárhely, 1781. április 19. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/50/>

féltvén, melyre még nem ment a dolog, ott a praefectust interpellállyam, melylyel ez kétség kívül irritáltatott volna, mint ki e dolgot tsak maga és a gyulaiak között még eddig projectanter kezdi indítani. Megírtam, hogy ha még urgeáltatnak, simpliciter régi templomjok ususát forgassák, melyly rom[ano]-catholicusoké soha nem volt, amellet maradjanak, és semmi bizonytalan alkudozásra magok fejétől ne lépjenek, hanem az egész dolgot a ven[erabilis] superintendentiara referálják. Írták, hogy most követjeik ott megjelennek.

3-o. Tartok, hogy Erdőhátról a váriak is megtalálják búsítani t[iszteletes] superintendens uramat t[iszteletes] Lázár Pál prédikátorjok eránt, ki ellen most lévén első panaszai, azokért a prédikátor debite meginttetett, s emendatit ígért, de ők mégis, noha tsaknem koldusok, petulanter k[e]g[yelme]dre apelláltak, most hallom, hogy tsendesednek.

Én azomban a ven[erabilis] superintendentiától nagy alázatossággal engedelmet kérek, hogy a hosszú út és erőtelenségim miatt a gyűlésen nem compareálhatok. Magam helyett deputálom két tiszt[eletes] és activus adessor uraimékat, úgymint tiszteletes Szikszai György és Kuti Ádám uraimat. Végre magamat régi barátságos favoriban ajánlván, maradtam Vásárhelly 19. April[is] 1781.

Tiszteletes superintendens uramnak alázatos szolgálja, Szőnyi Benjámin, a békési tr[actus] seniora m[aga] k[ezével].

3.2.4. Szőnyi Benjámin beszámolója a nagyzeréndi lelkészellenes hangulatról, 1781.⁶⁶

Szőnyi Benjámin esperes levele Szilágyi Sámuel püspökhöz, melyben értesíti, hogy a nagyzeréndiek néhány hangoskodó személy miatt továbbra sem akarják elfogadni kinevezett papjukat, Botos Mihályt.

Tiszteletes Superintendens Uram!

Már egytzer írtam vala k[e]g[yelme]dnek t[iszteletes] nagyzeréndi prédikátor Botos Mihály uram felől, kit Gyuláról a maga kívánsága szerint Zeréndre translocáltunk. Ezeket az a praejudicium, hogy t[iszteletes] Botos Mihály uram Gyulán némellyektől, de helyes ok nélkül nem kedveltetett, két-három

66 TtREL I.2.2. nr. 375. Szőnyi Benjámin levele Piskárkosi Szilágyi Sámuelhez, Hódmezővásárhely, 1781. október 19. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/51/>

primipilus által úgy elfogta, hogy a jövő tavasznál tovább tartani éppen nem akarják, a causa revisiot kerülnek, mert most náluk visitatoria lévén, a potiorok meg nem jelentek, nagy álnokul olly négy embert küldöttek előnkben, kik amazokra utallottak. A bírások, Áts György, ez a caput mali. Hívtam ezt, nem egytzer, de ezt izente: sok pálinkát ivott, nem előmben való. Volt ez vasárnapon reggeli cultus után, és hogy se abban ne légyen, sem előnkben ne jöjjön, megitta magát. És ímé, illy sértés ember akarja ott vezérelni az Isten ekkléziáját, s megnyomorítani az ártatlan prédikátort.

Ha az erdélyi systema köztünk fenn nem áll, az ostoba parasztság egymástól tanulván mindenütt turbát tsinál. Én declaráltam a béküldött embereknek, mint egész ekkléziát repraesentálóknak, hogy a prédikátor ellen tett vádok szoros investigationk által hamissaknak lenni találtatván, más pap nekik nem adódik, valámíg t[iszteletes] Botos uram önként nem változik. Ezek a zeréndiek szintügy, sőt jobban sértik a ven[erabilis] superintendentiat, mint tractusunkat, mert amannak rendelése által jött közinkben t[iszteletes] Botos uram, mint olly ember, ki publico iudicio jó prédikátornak lenni (melly úgy is van) esmértetett. Most bihari szüretjén vagyon. Meghagytam, hogy t[iszteletes] superintendens uramat megkeresse. Én pedig halálíg szégyenlem, hogy illy zavaros dolgokkal kell k[e]g[yelme]det búsítanom.

Maradván Vásárhely 19. Octobr[is] 1781. Tiszt[élet]es superintendens úr[na]k alázatos szolgálja, Szőnyi Benjámin m[aga] k[ezével].

[hátlapon címzés]

Summe venerando viro, cl[a]r[issi]mo d[omino] d[omi]no Samueli Szilágyi ecclesiarum Transtibiscanarum superintendenti vigilantiss[im]o d[omi]no colend[issi]mo etc. a Kovátsi.

Harum aperitio, dein com[m]unicatio, com[m]endatur, celeb[er]ri[mo] d[omi]no professori, Stephano Szathmári. M[on]s[ei]g[neu]r B[en]j[amin] Sz[ő]nyi sur l'affaire de Szerénd le 19. Oct[obre]. Reçue de 24[?] du même

3.2.5. Szőnyi Benjámin levelei a békési egyházmegye szórványairól, 1786⁶⁷

1786. október 4-e és 1786. november 11-e között Szőnyi Benjámin esperes több levelet is írt a tiszántúli egyházkerület püspökéhez és főjegyzőjéhez. Szathmári Paksi István püspök felhívta Szőnyi figyelmét arra, hogy uralkodói rendelet alapján köteles a református egyház felmérni a szórványban élő kálvinistákat. A levelekből kiderül, hogy Szőnyi semmit sem tudott a békési egyházmegyében szórványban élő reformátusokról. Egyedül arról volt információja, hogy Csongrád vármegyében Magyarésen és Békéssámszonban református dohánykertészek éltek, akiket a katolikus plébános felügyelt. A tési kertészekről még azt sem tudta, hogy valójában a csongrádi és nem a szarvasi plébános felügyelte őket.⁶⁸ Érdekes, hogy az egyháztörténetben tájékozott Szőnyi semmit sem tudott a gyoroki református egyházközség történetéről, ugyanis levele szerint nem értette, hogyan létezhetett ott korábban eklézsia. A békési egyházmegye 18. század végi igazgatási irataiban egyedül itt említik a Déznán élő reformátusokat, a későbbi forrásokban nincs nyomuk. Szőnyi Hunyadi Ferenc főjegyző javaslatára utána akar járni az Aradon és Csákován szórványban élő reformátusok helyzetének is. Az itt közölt levelek egyértelműen összefüggenek a 3.2.1-pontban közölt levéllel, mert abban Szőnyi szintén a szórványokról ír. A levelek szövegéből megállapítható, hogy a szórványok felmérése hozzájárult ahhoz, hogy az egyházmegyében hosszú évtizedek után ujjaszervezzék az egyházlátogatás intézményét.

Főtiszteletű Superintendens Uram!

Tartozó betsülettel vettem a k[e]g[yelme]d 15-a Septembris datált és hozzám bocsátott érdemes levelét. Vettem azzal együtt a kegyelmes királyi parancsolatokat is, melyeket azonnal a tractusunkbéli eklézsiaíaknak megküldöttem. Kívánnya tiszt[ele]tes superintendens uram az adfiliált eklézsiaíak felől való tudósíttatást a mostani főgyűlésre. Egy szóval arról azt jelentem, hogy olyan, ami egész tractusunkban nem találtatik. Nem lévén egyéb materiam

67 TtREL I.1.c.2. nr. 33. Szőnyi Benjámin esperes jelentése a filiákról, Hódmezővásárhely, 1786. október 4. TtREL I.1.c.2. nr. 37. Szőnyi Benjámin esperes jelentése az anya- és fiókegyházközségekről, 1786. november 1. TtREL I.1.c.2. nr. 40. Szőnyi Benjámin jelentése az egyházakról, Hódmezővásárhely, 1786. október 6. TtREL I.1.c.2. nr. 41. Szőnyi Benjámin jelentése az egyházak összeírásáról, Hódmezővásárhely, 1786. november 11. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/200/>

68 Vö.: HOLL, 2004, 242–245.

az előadásra, magamat kegyes erántam való indulatiban ajánlom. Maradtam Vásárhely. 4-a Octobr[is] 1786.

Tiszteletes jó uram[na]k k[e]g[yelme]d[ne]k alázatos szolgája Szőnyi Benjá-
min v[enerabilis] békési tr[actus] seniora m[aga] k[ezével].

[címzés:] Summa venerando viro d[omino] domino Stephano P. Szathmári
ecclesiarum helveti[cae] confessionis Trans-Tibiscanarum superintendenti
vigilantissimo d[omi]no mihi ac fautori colendiss[im]o Debrecini

*De ecclesiis v[enerabilis] tarctus Békésiensis d[e] d[ato] 4. Octobr[is] 1786.
Percept[us] 8. Octobr[is].*

Főtiszteletű Superintendens Uram!

A [Dienes nap]i debreceni vásárra elmentektől küldém közelebbi rövid levele-
met válaszul arra az levelére k[e]g[yelme]dnek, melyben egy szóval tett vala
még jelentést az adfilialt ekkléziák felől, minéműek actu e mi tractusunkban
nintsenek. Azután 5-a Octobris érkezett hozzám a bővebb kiszélesítés amellet
lévő k[egyes] királyi parantsolatokkal. Ebből értem, mit szükség tselekednem
magam vagy nálamnál erősebb érdemes és alkalmas deputatus által. Addig
is, míg kitanulhatnám szám szerint hol, mennyik találtnak némelly helye-
ken vallásunkbéliek, íme eleve ezeket jelentem t[iszteletes] superintendens
uramnak.

1-o. Arad vármegyében Gyarak nevű helységben volt hajdan reformata
ekklézsia, de azt én nem értem, sőt előttem volt két b[oldog] e[mlékezetű]
seniorok sem. Öt vagy hat háznépet mondanak még ott lenni, de filiali nomine
egy ekkléziához sem költettek, hanem néha Erdőhegy nevű ekkléziánkban
innepi napokon szoktak közölők kevés számmal megjelenni.

2-o. Sámson, Csongrád vármegyében m[é]l[tósá]gos gróf Károlyi földes-
úrnak pusztája. Erre kertészkedni jobbára innét Vásárhelyről kiment egyné-
hány szegény háznép, de tsak úgy, hogy ha vagy magok megúnnák, vagy a
m[é]l[tósá]gos uraság tovább nem engedi, ide visszajöjjenek. Ezeknek semmi
indulások nincs, hogy magokat ekklézsia formában vegyék, mivel pápistákkal
elegyesek. Egyszer gyermekeik tanítására kértenek tőlem egy mestert, de az
a n[emes] vármegyétől onnét eltiltatott. Ugyantsak az itt lévő plebanus maga
filiajának tartja.

3-o. Szentés mellett Téss nevű teleken hasonló formán laknak dohányter-
mesztő egynehány háznépek. Isteni tiszteletre bójárnak, és még eddig a szar-
vasi plebanus sem tette őket filialisának.

4-o. Arad vármegyében Deszni⁶⁹ nevű helyen a vashámban dolgoznak, s ott is laknak négy-öt háznép beliek, kikhez a stolarekra nézve a közel lévő plebanus tartja közét. Sebes nevű ekklézsiánkban, melly Erdély szélén van, járnak isteni tiszteletre.

4-o. In adnexo t[iszteletes] gen[eralis] notarius uram említi Aradot és Csákvárt, ennek hírére sem hallottam, amott is, hogy lakjon csak egy is, nem tudom. Mindeneknek szorossan végére megyek, most ezeket így áttalában jelentvén, és hogy csak ezt is az instructionnak hozzám későn lett érkezése miatt elébb nem tehettem, arra alázatos engedelmet kérvén, maradtam Vásárhely 6-a Octobris 1786.

Tiszteletes superintendens uramnak alázatos szolgálja, Szőnyi Benjámin
m[aga] k[ezével].

P[ost] s[criptum:] Postára kellett tennem ez levelemet, hogy minél hamaráb a hozzám későn érkezett rendelésekre valamit felelhessek, minekutánna a vásárra menők tőlünk elmentek, és az akkori gyűlésre ezeket a parantsolat szerint nem referálhattam.

Tiszteletes Generalis Notarius Uram!

Mostan vagyok abban minden örömmel munkás, hogy a parantsolt dolgokban tisztemnek eleget tégyek. Széllyel lévén v[enerabilis] tractusunk ekklézsiái és igen messze, az Erdőháton némelly helyekre sem mennem, sem küldenem nem lehetett. Ezen november holnapjában mindeneknek végére megyek, és jó eleve a tellyes relatiokat ekklézsiáink állapotjáról, a tabellanak instructioja szerint punctuatim beadni fogom, alázatosan kérvén tiszt[eletes] superintendens uramat és k[e]g[yelme]det megengedésére késedelmemnek. Ki vagyok és maradok 1-a Novembris 1786.

Tiszt[eletes] jó és kegyes uram[na]k k[egyelmedne]k alázatos szolgálja,
Szőnyi Benjámin m[aga] k[ezével].

[címezés:] Admodum reverendo viro, clarissimo ac doctissimo domino Francisco Hunyadi, venerabilis sup[er]intendentiae gen[erali] notario meritissimo, d[omi]no mihi colendiss[im]o etc. Debrecini

T[iszteletes] Szőnyi Benjámin úr 1. Nov[embris] 1786.

⁶⁹ Ma Dézna (Dezna) Arad megyében.

Főtiszteletű Superintendens Úr! Kedves Sógor Uram!

31-a Octobr[is] datált, és postán hozzám küldött levelét k[e]g[yelme]dnek illendő tisztelettel vettem 11-a Novembr[is]. Annak contentumai közzül most tsak egyre válaszolhatok, azon napon menvén által rajtunk egy Rofra utazó ember hamarjában. Ami a tek[intetes] Arad vármegyei vitzeispány úrral közlendő dolgot illeti, arról egy ige sem volt a k[e]g[yelme]tek leveleiben, és tsak e mostaniból értem, hogy oda kellessék megírnom, úgy gondolom, hogy tsak azon Arad vármegyében találtató, több s kevesebből álló adfiliálándókat. Ezt azért sietve megtsalekeszem. Az egész tabellat is egész tractusunkra nézve, melly kitsin létre 4 vármegyékben fekszik, ezen november havában cum suis requisitis t[iszteletes] superintendens uramnak meg fogom küldeni. Most sietve irtomban magamat kegyességében ajánlván s maradván, Vásárhely 11-a Novembris 1786.

Tiszteletes sup[e]r[inten]d[en]s jó ur[amna]k aláztatos szolgálja
Szőnyi Benjamin m[aga] k[ezével].

[címzés:] Summe venerando d[omi]no Stephano P. Szathmári, ecclesiarum helvet[icae] confessionis Transtibiscanarum superintendenti vigilantiss[im]o, d[omi]no mihi colendissimo etc. Debrecini.

T[iszteletes] Szőnyi Benjamin úré d[e] d[ato] 11. Nov[embris] 1786.

3.2.6. Szentmiklósi Sebők Sámuel beszámolója a békési egyházmegyeről, 1787⁷⁰

Szentmiklósi Sebők Sámuel alesperes beszámol Szathmári Paksi István püspök számára írt levelében a békési egyházmegye aktuális problémáiról. A levélhez mellékleteket is csatolt, ezek viszont elkallódtak, így csak Szentmiklósi levelét tudjuk közölni. Szentmiklósi beszámolója szerint Szentesen Szőnyi Pál lelkipásztor ellen panaszt tettek, ezért kéri a püspököt, hogy vizsgálja ki az ügyet. Ezután arról tájékoztatja a püspököt, hogy a Bánságban újonnan alakult magyarittebei egyházközség élére megválasztandó személyek között Rohodi Tamás békési rektor neve is felmerült. Részletesen ismerteti Szőnyi Benjámin hódmezővásárhelyi lelkész-esperes

70 TtREL I.29.i.67. Hódmezővásárhely 1765–1841. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/123/>

nézeteltérését a vásárhelyi egyházközséggel. Szentmiklósi fel van háborodva azon, ahogy gyülekezete Szőnyivel bánt, ezért tanácsot kért a püspöktől, hogyan járjanak el az ügyben. Szentmiklósi ezzel kapcsolatban megkérdezi a püspöktől, hogy érdemes-e a vármegye segítségét kérni Szőnyi Benjámín ügyének rendezéséhez.

[fol. 1r] Szentes, 7-a Februarii 1787.

Fő tisztelendő Superintendens Uram!

A szentesi ekklezsiának tiszt[ele]t Szőnyi Pál uram ellen a v[enerabilis] superintendentiara beadott panassza mint termináltatott légyen, ezt tiszt[ele]t Kuti Ádám uram mint azon causanak constitutus praesesse fogja főtisztelendő superintendens urammal ez alkalmatosság által communicálni. Én pedig reám bízott hivatalom szerint a v[enerabilis] tractusnak 1-a Febr[uarii] Vásárhelylyen tartatott tractualis gyűlésében lett actait sub lit. „A” az alább emlétendő okra nézve, in extenso kívántam általküldeni, ím e következő observatiok mellett:

Ad n[ume]r[u]m 4. 1-o. Felolvastatván előttünk is a n[eme]s vármegyének az ittebeiek eránt kiadott determinatioja, nevezetesen, hogy a lelegendő prédikátoroknak fizetése tsak 40 flor[enus]okra, és egy sessio földre szorítatott, nagyon kevésnek tezett ez előttünk, hogy 633 lélekből álló, és minden nap szaporodó ekklezsia prédikátorának tsak ennyit fizessen, és gyanúságban estünk, netalán azért szorította ezt így meg a n[eme]s vármegye, hogy prédikátort nehezen találhassanak, vagy ha találnak is ahoz a tsekély fizetéshez való légyen az. És éppen ez indított bennünket, h[ogy] makói prédikátor tiszteletes Gyarmathi Ferentz uram (ahová Ittebé nem több, hanem tsak 5 mérföldnyire vagyon) mentül hamarébb maga személlye szerint hozzájok elmennyen, [f. 1v.] tőlők melleleg értekezzen azon ekl[ézsi]ának constitutivomát jól körül nézze, és addig is, míg prédikátorok rendeltetne, közöttük jó rendet szabjon.

2-o. Az idevaló prédikátorságra projectáltuk magunk között Békésen volt rectort, t[iszteletes] Rohodi Tamás uramat. Minthogy p[e]d[ig] ide most, kivált elősször, szemes ember kívántatnék, mi pedig a megnevezett atyafit jóformán nem esmérjük, ez eránt főtisztelendő superintendens urunknak opinioját alázatosan kikérjük.

Ezek mellet megilletődéssel említhetem főtisztelendő superintendens uram előtt, mely tsúfosen járánk a vásárhelyi communitassal. Hozzáfogván sub forma visitationis a vásárhelyi ekklezsia mostani zűrzavaros állapottyának megvizsgálásához, az előjárókat beszólíttatánk. Kevés kérdések után felkerüle az ekl[ézsi]ának az elmúlt marasztáskor tiszt[ele]t Szőnyi Benjámín uram

részéről beadott punctumai, melyek közzül első e vala: Őkegyelme, minthogy már öreg és erőtlen, tartson maga mellett káplánt, de azt fogadja, akit az ekk-lézsia választ, és annyi fizetésre, amint azt az ekk[lézsia] meg fogja határozni. Itt először azt urgeáltuk, hogy őkegyelme érez még maga körül annyi erő és isteni kegyelmet, hogy avagy csak esztendeig, fél esztendeig vagy további v[agy] kevesebb ideig, úgy, amint az elmúlt esztendőben, elszolgálhat a[z] ekk[lézsia]ban. Várakozzanak hát arra az időre, amelyben a káplán szükségesebb lészen. Erre felkiáltának: nékiek káplán kell. Accedálván t[iszteletes] senior uram is a káplán fogadásra, ez a második kérdés támadott: Valyon az ekk-lézsian áll-e az, h[ogy] a válasszon káplánt, és a határozza meg annak fizetését? Mi a dolgot erre határoztuk: [f. 2r.] Minthogy tiszt[eletes] Szőnyi uram fogja tartani a káplánt, az őkegyelme fizetéséből lészen a fixuma. Őkegyelme fogja meghatározni azt is, mitsoda és mennyi szolgálatot fog reá bízni. Tehát őkegyelmét illeti, hogy szerezzen káplánt, és amennyiben megalkudhatik, alkudjon meg vele, úgy mindazonáltal, hogy az a káplán az ek[lézsia]nak is tessenék, és alkalmatos legyen. Ez így lévén, feláll a közölök egy legöregebb és legérdemesebb ember, és így szólla: Úgy legyen tiszteletes uraim, tartsuk el ezt a tiszteletes atyát holtáig. Maradjon hivatala fojtatásában, ma holnap ennek élete. Erre a bíró a tisztes öreget megszólítja ezt mondván: Kegyelmed maga nem ekk-lézsia. Mennyen ki innen. Ez a bíró parantsolattyára kimene. Azután egy közölök excipiála a közöttünk levő egy tiszt[eletes] atyafinak praesentiaja ellen. Ennek is ki kelle menni. Az ismét hozzánk beküldött czédulájában amaz ellen excipiál, és interessatusnak declarálja, amelyre az is mindjárt felkölt, s ki akara menni, de vele együtt az egész convocatus tanács felkele, elmene, és mi magunk maradánk. Minthogy pedig a több ekk-lézsiai személyek eránt is voltanak némely controversiak, hogy e vészben is a bírák megkérdetessenek, szükséges lett volna. Hívtuk, de többé vissza nem jöttek. Mi is hát, ki-ki a maga ekk[lézsia]jában eloszlottunk.

Történt másnap, eljövételünk után, déltájban a communitas egy levelet küldött bé tiszteletes Szőnyi Benjámin uramnak, amely in copia sub l[it]. „B.” accludálva vagyon.

Ezen ez a tiszteletes öreg atya annyira megindula, hogy már nem egyebet, h[ane]m az halál árnyékában való járást képzelte maga előtt, amint ekkori szávaiból kitettzett. A levelet nyomon ide Szentesre hozták sietve hozzám, aholott még ekkor [fol. 2v] többen is valánk. Mi ebben a levélben sok praejudiciosumokat találánk:

1. Maga a vásárhelyi tanács a maga ügyében, amelyben actor és tanú mond sententiat, még p[e]d[ig] ilyen dictatorie, ami p[e]d[ig] nagyobb akkor, amidőn a tractualis gyűlés, melyet a f[elséges] k[egyes] királyi parantsolat, az aféle caussaknak revisiojába primae instantiae forumnak tett, jelen

- volna. Vagyon-e a világon olyan törvényszék, amely az eféle sententiat approbálná? Amelyben maga actor, bíró és tanú az ember?
2. Azt írják, hogy a mi gyűlésünk alattomban tartatott, holott mindjárt megvalják, h[ogy] abban ők is, hivattatván, megjelentek. Továbbá convocatoriat botsátván t[iszteletes] senior uram azon t[ekintetes] atyafiak után, akik[ne]k a szentesi gyűlésből propter interessentiam kinn kellett maradni, maga a bíró küldötte el a convocatoria levelet, még p[e]d[ig] értésére adattatván, az mire való. Ezen kívül a convocatus atyafiak[na]k előre szállást is rendelt. De kivált képpen
 3. Praejuduciosum mi előttünk és mi reánk nézve ez a damnatus terminus conventiculumot tartottunk. Nagy ez, és mi nagy bünt[et]ést érdemlénénk országunk törvénye szerint, ha ez úgy lett volna. De nézze meg akárki is, repraesentáltassék a f[elséges] király eleiben is, a mi ott tett munkáink és determinatioink, mondhattya-e azt conventiculumnak, v[agy] olyan alattomban való gyűlésnek, amelyben mi v[agy] ország, v[agy] király, v[agy] valamely közönséges társaságnak, v[agy] akármely magános személynek is veszedelméről tanátskoztunk volna. (És épen ezért küldöttem bé az actakat in extenso, ítélje meg ebből tiszt[eletes] superintendens uram, érdemeljük-e ezt a titulust).

Mindezek a levélben találtató, s minket sértegető praejudiciumokra elsőben arra határozók magunkat, hogy a n[eme]s vármegyére bémennyünk, és ott 1-o. ezen bestelen, és minket vádoló titulus ellen protestáljunk. 2-o. Hogy t[e]k[in]t[et]s viceispán urat kérjük azon, hogy míg mi a mi tiszt[eletes] senior urunk[na]k ügyét sua via et modalitate fojtattyuk, ezen zenebonás vásárhelyi communitasnak silentiumot inponáljon. De szintén midőn indulófélben volnánk, akkor ötlék szívünkben: ne tselekedjünk addig semmit, mígnem a dolgot főtisztelendő superintendens urunknak béjelentyük. És épen ez az oka a megessett dolognak illy hosszason általam lett deductiojának. Kérvén azon főtiszt[elendő] superintendens urunkat, hogy vagy a v[enerabilis] superintendencia vegye fel ügyünket, és ezen protervus emberek ellen oltalmazzon bennünket, vagy p[e]d[ig] adjon minékünk engedelmet, hogy dolgunkat folytathassuk a t[e]k[in]t[et]s n[eme]s vármegye előtt, és tractualis gyűlésünket az eféle rút nevezetek alól felszabadíthassuk. Annyival is inkább, mert ezek contemnálnván a mi gyűlésünket, ezzel magokat a mi ekkl[ézsi]áiink törvényei alól kivonták. Actor vero semper debet sequi forum rei. Mert külömben ha tsak illyen subordinatioval lésznek erántunk az ekkl[ézsi]ák előljárói, soha a directiot a tractusban fel nem tarthattuk.

Továbbá főtiszt[elendő] superintendens uramat az Úrnak kegyelmes gondviselésébe, magamat p[e]d[ig] tapasztalt atyai favoriban ajánlván maradok

főtisztelendő superintendens uram[na]k alázatos, együgyű szolgálja és az Úrban [...] Sz[ent]Miklósi Sebeők Sámuel a v[enerabilis] b[ékési] t[ractus] proseniora m[aga] k[ezével].

3.2.7. A békési egyházmegye jelentése a szórványokról, 1793⁷¹

Szentes[?], 1793[?] – Szentmiklósi Sebők Sámuel alesperes beszámolójában a békési egyházmegye helyzetét ismerteti, de csak részben foglalkozik a filiákkal. Először kitér a Bánságban újonnan létrejött két német ajkú gyülekezetre, majd ezt követően a békéssámsoni kertészek helyzetét tárgyalja. A harmadik pontban Dobsa Ferenc békésszentandrás lelkipásztornak egy helybeli lakossal, Dorogi Istvánnal fennálló nézeteltéréseivel foglalkozik. A korabeli jogszokásnak megfelelően elítéli azt, amikor egy jobbágy az egyházi személyt becsmerli. A beszámoló negyedik pontja Jánki György köröstarcsai tanító fizetésével foglalkozik. Az ötödik pontban egy olyan egyházlátogatásról ír, amely ismereteink szerint nem valósult meg: az egyházkerület egy olyan vizitációt tervezett megszervezni, amelyet nem a püspök és nem is az esperes vezetett volna, hanem Csongrád vármegye egyik tisztviselője és egy lelkipásztor. Szentmiklósi leveléből kiderül, hogy erről írásos határozat nem született, csak szóbeli mendemondák terjedtek az egyházlátogatásról. Elképzelhető, hogy itt az 1791. évi 26. törvénycikk 12. pontjának hatásával állunk szemben, mert ebben határoztak arról, hogy a protestáns egyházak pontos anyagi helyzetét fel kell mérni. Valószínű, hogy ezt az összeírást világi hatóságok segítségével szerették volna megvalósítani, és ez a szóbeszéd jutott el Szentmiklósihoz. Végül ez nem így történt, hanem 1808 és 1809 között a tiszántúli egyházkerület összeírta az egyházközségei vagyoni állapotát.⁷² A beszámoló utolsó pontjában Szentmiklósi felmentését kéri az alól, hogy rendszeresen Debrecenbe kelljen utaznia.

Venerabile Superintendetiale Consistorium!

Mi alább írtak a v[enerabilis] békési tractusban magokat előadó némely dolgokat ím e következő punctumokban kívántuk a v[enerabilis] consistorium eleiben köteleességünk szerint terjeszteni, és azokban rész szerint bölts tanácsát és consensusát, rész szerint némellyeknek eligazítását alázatosan kikérni:

71 TtREL I.1.b.32.516. Békési egyházmegye jelentése a szórványokról, 1793. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/718/>

72 Vö.: Szabadi, 2016, V–VI.

1. A tömösvári Bánátban találkozó[sic! található] két német reformata újj ekklézsiák, úgymint Rittberg mint mater és Liebling mint annak filiaja, még az elmúlt esztendőben tiszteletes ord[inarius] senior urunkat levelekkel megkeresvén, melyben kéri ezen békési tractusban lejendő incorporatiojokat. Mi erre 19. Sept[embris] Gyomán tartatott gyűlésünkben lett determinatio szerént ajánlottuk ugyan magunk, de ezen feltétel alatt, hogy először a v[enerabilis] consistoriumnál jelentést tészünk, addig is pedig, hogy ha szolgálatunkra szükségek fogna lenni, hozzánk mindenkor bátran folyamodhatná[na]k. Egyszersmind rittbergi prédikátor tiszt[eletes] Hedericy Jakab uramnak committáltatott, hogy mind a két ekklézsiánk belső és külső állapotjáról a tractust genuine informálja, amint ezt meg is tselekedte. Vid[e] sub lit[tera] A.
2. T[e]k[inte]t[e]s Csongrád vármegyében situált sámsoni praediumon lakó reformatus és respective lutheranus kertészek sub lit[tera] B lévő instantiajokban folyamodván hozzánk, jelentik azon szándékokat, mely szerént egy olyan prédikátort igyekeznek magok közzé bevinni, aki mind prédikatori hivatalának folytatásával, mind tanulható gyermekeknek tanításokkal közöttök szolgálatot tenne. Mint kezdjék dolgokat, s miképpen boldogulhatnak feltételekben, töllünk tanácsot kérdenek. Sőt, arra is kérnek, hogy pro informatione et eorum directione, ezen igyekezeteket jelentsük be a v[enerabilis] consistoriumnak. Conscribáltván a található lelkek[ne]k számát:
Reformátusok találatnak n[umer]o 319
Lutheránusok találatnak n[umer]o 75.
És így a két részről in s[umm]a 394 lelkek, amint megtettzik az adnec-tált conscriptio tabellajából sub lit[tera] C. Tanulható gyermekeik pedig vagynak n[umer]o 92. Vid[e] sub lit[tera] D.
3. Az E betű alatt lévő memorialis, melyet sz[ent]andrászi prédikátor, t[iszteletes] Dobsa Ferentz uram 28. Febr[uarii] a[nni] c[urrentis] KeresTartsán tartatott tractusunk gyűlésére beadott, magában foglalja az őkegyelme egy Dorogi István halgatója ellen feltett panasszát, akitől már mintegy 15 esztendőktől fogva vexáltatik, és, noha mind a méltóságos uraság, mind miáltalunk egynehány ízben megintettetett legyen is, mégis, kivált a közelebb elmúlt esztendőben sokféle méltatlan bosszantásokat vitt rajta véghez. Amellyért citáltatván Dorogi István a fellyebb említett gyűlésre, megjelent ugyan, de mihelyt észrevette, hogy a sor reá fog következni, noha azelőtt egy órával premoneáltatott, hogy jelen legyen, elszökött, és így előttünk meg nem jelent. Ilyenformán bánt velünk a múlt esztendőben is, citáltatván ekkor is ad 2. Febr[uarii] Makón tartott gyűlésünkre. A citatoriat az asztalhoz vágta, bennünket bestelen szókkal illetett, meg

sem is jelent, de maga elvonása nem álván ellent, a panaszolkodó instantia előlvétetődött, és minden adnectált documentumaival megvizsgáltatván, benne azon sententia hozódott, melly vagyon sub lit[tera] F.

Minthogy pedig a Dorogi István a t[iszteletes] prédikátoron véghez vitt sok rendbéli incuriaji nagyobb büntetést érdemlettenek, hogysen mint a mi papi székünk őtet exequálhatta volna, tehát f[elséges] királyunk d[e] d[ato] 14. Febr[uarii] a[nno] 1780. kiadott kegyelmes rendelkezése szerint pro executione a politica jurisdictionak általadódott. Ezt által akarván adni az instans prédikátor t[e]k[inte]t[e]s Békés vármegye nagyérdemű ord[inarius] viceispánnyának, t[e]k[inte]t[e]s Angyal József úrnak, amidőn ugyan azon titulalt vármegye főnotariussának, tractusunk coadjutor curatorának, t[e]k[inte]t[e]s Domokos Lőrincz úrnak tudtára esett volna, a fellyebb tisztelt viceispány úr által a sententiat elvétetni nem engedte ezen az okon: egy tractusnak nintsen arra activitasa, hogy akármelly parasztembert is a politica jurisdictionak kiadhasson. Eképpen függőben maradván az executio, az instans declerálja magát sub lit[tera] G, hogyha őnékie illendő satisfactio nem adódik, Dorogi István ellen támasztott processusát ezután nem úgy mint prédikátor, hanem mint nemes ember fogja a competens forum előtt folytatni. Melyre nézve ezen caussat, az instans memorialissával és ahoz adnectált documentumaival együtt kívánnjuk a v[enerabilis] consistorium eleiben terjeszteni, és decisioját bizodalmason várni.

4. KeresTartsai rector, Jánki György még az elmúlt esztendőben Septem-bernek 19. napján Gyomán tartott gyűlésünkben megjelenván, az eránt panaszzkodott, hogy idehaza a beküldött rectori conventio az elébbeni rectorokéhoz képest tetemesen megtsonkított mind a pénzre, mind az életre nézve, bátor a rector a t[iszteletes] prédikátor felölle tett bizonsága szerint hivatalában szorgalmatos és tanításában épületes légyen is. Ekkor az ekklezsiának előljárói tsak consultorieadmoneáltattak, és elébbeni fizetésnek helyreállítására kérettettek, de erre semmit sem hajtot-tanak. A rectornak ezen panassza ugyan K[örös]Tartsán 28. Febr[uarii] a[nni] c[urrentis] tartatott gyűlésünkben újra felkerült, egyszersmind a restitutio determináltatott, de nem tsak az, hogy nem engedelmeskedenek, h[ane]m a rectort azzal fenyegették, hogy ha e dolgot továbbá is sürgeté, hivatalából ki fog vettettetni. Minthogy ezek a felsőbb forumra nem appelláltak, sem a sententianak nem engedelmeskedtek, általadjuk őket a v[enerabilis] consistoriumnak, alázatosan instálván azeránt is, hogy találjon benne olly hathatós eszközt, hogy az eféle nyakas embe-rek megzaboláztassanak, mert külömben a directio közöttünk soha fel nem álhat.

5. Még ugyan felőlle semmi informatiot nem vettünk, de hitelesen hal-
juk, hogy a v[enerabilis] consistorium n[eme]s és n[em]z[e]t[e]s Dobosi
Gergely urat t[e]k[inte]t[e]s Csongrád vármegye főassessorát és békési
prédikátor Dömény János urat még az elmúlt esztendőben kirendelte
légyen olly véggel, hogy ezen békési tractusban lévő ekklezsiákat visi-
tálják, és ezeknek mindennemű belső és külső constitutivait vizsgálják
meg. Mi a v[enerabilis] consistoriumnak ezen végezéseinek egész enge-
delmességgel alája adjuk magunkat, és praetitulált Dobosy Gergely urat
admittáljuk, de békési prédikátor Dömény János mint ollyas személy
ellen, aki felől még halgatói is utolsó visitatio alkalmatosságával ezt a
jegyzést tették fel előnkben: „Azt nem szenvedheti a közönséges nép,
hogy őkegyelme nem tartott poenitentiat.” Excipiálunk, és az őkegyelme
censorságát nem admittáljuk. Hanem ha még találkoznék valaki őke-
gyelmén kívül tractusunkban a prédikátorok közzül, aki erre alkalma-
tos lenne, méltóztassék a v[enerabilis] consistorium azt rendelni, vagy
pedig a szomszédságunkban lévő v[enerabilis] nagykunsági tractusból
más akárki eránt dispositiot tenni.
6. Alázatosan instálunk a v[enerabilis] consistorium előtt azeránt is, hogy
azon determinatioját, melyben disponálni méltóztatott afelől, hogy min-
den seniorok vagy magok, vagy deputatusaik által minden Debretzen-
ben esni szokott vásárok idején a v[enerabilis] consistorialis gyűlésre
bémennyenek, és megjelennyenek, mireánk nézve dispensálni méltóz-
tasson. Mi Debretzentől távol 17, 20, 23 mérföldnyire lakunk, a szeke-
res drága, az utazás költséges, fizetésünk egyébb a tractustól kiszabott
diurnumon kívül nintsen. Így is a sokszori utazás sokba kerülne. Úgy
mindazonáltal, hogy egyszer esztendőben, ú[gy] m[int] Sz[ent] György
napi vásárkor, vagy p[ed]i[g] valamely nagyobb meritumú dolog adván
elől magát, akár mikor is, vagy seniorunk vagy deputatusaink által elmúl-
hatatlanul meg fogunk jelenni.

Ezeknek alázatos bejelentések után ajánlván tractusunkat továbbá is hűséges
inspectioja és directioja alá, álhatatosan maradunk a v[enerabilis] consistori-
umnak, alázatos szolgálai és engedelmes fiai

Sz[ent]Miklósi Sebők Sámuel proseniora a v[enerabilis] b[ékési] tractusnak
és ugyanazon tractusnak assessorai.

3.2.8. Hederici Jakab rittbergi lelkész beszámolója a liebdingi református gyülekezeetről, 1794⁷³

Hederici Jakab rittbergi lelkész beszámolójának kivonata, melyben a liebdingi és környékbeli lutheránus lelkészekkel való veszekedések és vádak ellen menti magát több pontban, egyben engesztelést kér. A szövegből nem állapítható meg, hogy ki készítette a kivonatot, valószínűleg az eredeti beszámoló németül készült, amelyből egy magyar nyelvű összefoglalót állítottak össze.

Rittbergi prédikátor, tiszt[eletes] Hedericy Jakab úrnak d[e] d[ato] 28. Febr[uarii] a[nno] 1794. hozzám küldött és 11. Martii érkezett levelének rövid extractussa, melyben kívánnya magát menteni azok ellen a vádak ellen, melyekkel a f[e]l[s]é[g]e[s] kamara főadministrator t[e]k[inte]t[e]s Dechsán József úr által főtisztelteű superintendens úrhoz küldött levélben vádoltatott, mely is 14. Jan[uarii] a[nni] c[urrentis] a v[enerabilis] consistoriumban felolvastatott, és a fellyebb írt prédikátor tiszt[eletes] superintendens uram által meginttetett.

Mindjárt levelének kezdetében az eránt menti magát, hogy ő az én 13. Julii datált, és őhöz 17. Sept[embris] 1793. érkezett levelemre nem válaszolhatott, adván okául 2 hónapokig tartott terhes betegségét.

Továbbá panaszkodik az ellen a v[enerabilis] superintendentiara beadott vádak eránt, és ha szintén azokra nézve őket lelkeesmerete tsak legkissebb részben sem vádolja, de mégis a v[enerabilis] superintendencia előtt egész alázatossággal kívánnya magát azok ellen menteni.

1-ső vád ellene ez: Hogy mind a helybeli, mind a szomszédságában levő lutheranus prédikátorokkal szüntelen veszekedik. Erre felel:

a, A helybéli ~ a rittbergi lutheránus prédikátorral a vele való lakásától fogva nagy szeretetben és békességben eddig volt lakását bizonyította a rittbergi prédikátor Jurisfeld[?] Godfrid úr által ezeránt d[e] d[ato] 13. Febr[uarii] 1794. kiadott testimonialis levele által sub n[umer]o 1-o.

b, A szomszédságában lévő liebdingai prédikátorral, Hermann Jánossal lett collisiojának okául adja a maga prédikatori hivatalában való hív foglalatossá[gá]t az I[ste]n ditsőségének oltalmazását, és az ő kevés számból álló liebdingai halgatóinak boldogságokat munkálkodó buzgóságát, de amelyben a már megnevezett lutheranus prédikátor ötten minden módon igyekezik meggátolni, amellyekre bizonyos casusokat hoz elő.

73 TtREL I.29.i.199. Végvár (Rittberg) 1794–1883. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/58/>

1-o. Történt, hogy amidőn még lieblingai prédikátor volt, ki akarván egyszer szolgálatni az Úr vatsoráját, kérte a lutheránus prédikátort, h[ogy] adja által neki azokat az úrasztalához tartozó edényeket, melyeket az administratio a lutheranus és a reformatusok közhaszonra készíttetett. Hermánn, a luth[eranus] prédikátor nem akarta általengedni, ezt okát adván, hogy ő azt egyedül tsak a lutherana ekl[ézsi]a számára nyerte az administratiótól, ahoz a r[e]f[orma]ta ekl[ézsi]ának nints semmi köze, ő is hát készíttessen a maga ekl[ézsi]ájának számára. Így esvén a dolog, ő is folyamodott az administratiohoz, és instantiájában kérte, v[agy] hogy az ő ekl[ézsi]ája számára is hasonló edényeket készíttessen, vagy hogy tegyen olly rendelést, h[ogy] a már készíttetett, de a lutheranusok kezek alatt lévő edények botsáttassanak közhaszonra. Erre a lett a válasz: valamint a már készült edények, úgy más egyéb ekl[ézsi]ai jussok légyenek mind a két eklézsiával közönségesek. Bátor már ezelőtt is sokat ellenkezett légyen vele egyéb dolgokban is Hermánn, de már ekkor a gyűlölsége egészen kiadta magát, mind őellene, mind p[e]d[ig] a halgatói ellen, amely mindaddig terjedt, mígnem osztán ő Rittbergbe (ezen az okon, h[ogy] Lieblingben kevesen vagynak reformatusok, Rittbergben p[e]d[ig] többen, és azok[na]k nints prédikátorok) általküldtetett.

2-dik casus: Úgy gondolkodott már ekkor Hermánn, minthogy ebben elérte végét, majd már a reformatusokkal másképpen bánhatik, de máskülönben esett a dolog, mert mind az administratio, mind a békési tractus azt megparantsolták néki, hogy ezután is szorgalmatosan vigyázzon a lieblingai ekl[ézsi]ára addig, míg azok is prédikátort kaphatnak, mindenekben, mind filiajában in spiritualibus úgy folytassa a prédikatori hivatalát, hogy azok fogyatkozást ne szenvedjenek. Történt az elmúlt karátson innepe előtt, hogy ő által akarván menni Lieblingában, hogy az adventi vásárnapok közzül valamelyiken kiszolgáltassa az úrvatsoráját, írt Hermannhoz, engedje meg neki, h[ogy] ezt valamelyik vásárnap, azon, amelly neki magának tettzik, véghez vihesse. De tellyességgel meg nem engedte, amint ez a maga leveléből – sub lit. A – világosan kitettzik, h[ane]m azt a tanátsot adta, mennyenek a lieblingaiak Rittbergbe. Erre azt válaszolta ő, hogy a lieblingaiakat Rittbergbe hívja communiora, épen nem tselekedheti, mert a consistorium őnékie azt parantsolta, hogy mindaddig, míg a lieblingaiak[na]k prédikátorok nem lesz, in loco tegyen minden prédikatori szolgálatot, mint interimalis filiajában, azomban ő ezzel elvesztené annak az ekl[ézsi]ának azt a jussát, mely szerént abban már felállott a r[e]f[ormá]tusok vallásoknak szabad gyakorlása. Azért is engedjen neki egy napot, amellyen ő ott a communiot adminisztrálhassa. E volt hát az a vele való veszekedése, amellyért őtet osztán az administrator úrnál bévádolta, és mellyre tzelez főtiszteletű superintendens uram[na]k küldött levelében.

3-dik casus: Míg még a lieblingaiak[na]k prédikátorok nem volt, ez a Hermann azt tselekedte: a szegény reformatusokat elhitette, bízzák az ő keze

alá az úrvatsorájával élni akaró gyermekeiket, ő a reformátusok értelmek és tudományok szerént el fogja azokat készíteni, ez az úrvatsoráját is azon módon fogja nékiek kiszolgáltatni, aminth[ogy] ezt meg is tselekedte, amint erről tanúbiztonságot télesen a rittbergi luther[anus] prédikátor is sub n[umer]o 1 az utólján. Már most Hedericy ur[am] megintette, hogy az ő dolgában, s hivatalyában magát ne avassa, lásson a maga gondviselése alá bízott hallgatóihoz, ő is gondot visel a magáéira. Ez is hát oka amannak veszekedésének, amint ez megtettzik Hermánn leveléből sub lit. B.

Arról is panaszkodik, hogy amidőn tsakugyan általment Lieblingában, és a communitot administrálta, azalatt nem orgonáztak, holott a lieblingai r[e]-ff[ormá]tusoknak szinte annyi pénzek vagyon az orgonában, mint a lutheranusok, h[ane]m a prédikát[o]r mesterével együtt felült egy szekérre, és akkor más faluban ment.

Továbbá azt írja: így lévén a dolog, ő nem tudja, az olyan prédikátornak, aki hivatalában hűségesen eljár és kötelessége szerint kíván tselekedni, miképpen élhessen békességben az oly hűségtelen és tettetes[!] collegájával, aki egyszer másokat a ref[orma]ta vallásban confirmál, azután p[e]dig azon vallást kárhoztattya. Maga a f[e]l[sége]s király mind a két evangelica vallás gyakorlását úgy engedte meg, hogy mindenik megmaradjon a maga szabadságában, és eggyik a másiknak jussában ne avassa magát. Legalább az I[ste]n beszéde azt parantsolja, azért, hogy az emberek[ne]k tessünk, vallásunkat meg ne tagadjuk, kivált szégyen az a papnak, mikor más vallásbeliek[ne]k szokását majmolja, holott azt igaznak nem tartja. Így nem kék úgy önállók több egy papnál, a catholicus pap mind a 3 részre kiszolgáltathatná, de megmondotta édes Idvezítőnk, senki nem szolgálhat két úrnak etc. Ez a lutheranus prédikátor pedig így tselekedett. A sem illik a prédikátorhoz, hogy más nyáját tsak gyapja hasznáért veszi őrizete alá, nem p[e]d[ig] azért, h[ogy] azt őrizze, az sem illik, hogy az Úrnak követte két felé sántikáljon.

Mennyire légyenek idegenek némely szülék a lutheranus prédikátor confirmatiojától, mutattya azoknak az ő tselekedetek, akik inkább messzire, nevezetesen a Bácskába viszik gyermekeiket a confirmatoria, és az úrvatsorával való élésre, mint sem reá bíznák, nem akarván sem az ekl[ézsi]ának botránkoztatására, sem gyermekeiknek károkra. Kiket tanított légyen Hermán a r[e]ff[ormá]tusok gyermekeik között, és kik[ne]k adta légyen fel az úrvatsoráját nevek szerént specificálja sub lit. C.

Akiknek p[e]dig nem volt tehetségek, hogy elmennyenek a Bácskába, mindaddig, míg ő hozzájuk nem ment prédikátornak, nem élhetvén az úrvatsorájával, a nagy lelki éhség és kívánság miatt emésztődtek, úgy, hogy ő közikben menvén 18 sőt 22 esztendősek is voltak gyermekink között, akik nem confirmáltattak, és úrvatsorájával még addig nem éltenek. Ennyire megmutatták magok vallások eránt való szereteteket. Tovább mégyen és sub

nro. 3 azt írja: Azzal is vádoltatik, hogy a rittbergi lakosokat mintha a földesuraság eránt való engedetlenségre ösztönözné. Ez alól kimenté magát a ritbergi bírák által kiadott testimonialis által sub lit. D. Azt megvalja, hogy ő a nagy szükség idején, amidőn halgatói tsaknem éhel halásra jutottak, az administratio előtt személyesen megjelent, és érettek instált, könyörüljön rajtok, mert kéntelenek lésznek eloszolni, és odamenni, ahol mind magokat, mind házok népét táplálhattyák, de ezt ekkor az administratio rosszra nem magyarázta, sőt kedvesen vette, hogy a szegényekért annyira szorgalmatoskodott.

Utoljára folyamodik a v[enerabilis] consistoriumhoz, és instálja, hogy ha érnek valamit a maga mellett beadott attestatumi, engedjék meg őnékie, és méltóztassék eránta továbbá is szeretetét mutatni, és a tőlle megsértetett főtiszt[elendő] superintendens uraimat is ezekről tudósítani, ez ha lehet eránta megengesztelni, és ezek eránt az urat, administrator Dechán urat is informálni. Egyszersmind kéri azt is, hogy a liblingai luth[eranus] prédikátor rendeletlen tselekedete is közöltessék a maga consistoriomával, nevezetesen senior t[iszteletes] Simonides urammal. Ezek után marad a v[enerabilis] consistorium[na]k engedelmes szolgálja Hedericy Jakab ritbergi r[e]f[ormá]tus prédikátor.

3.2.9. Beszámoló a debeljácsi református egyházközség megszervezéséről, 1795⁷⁴

1795-ben Szentmiklósi Sebők Sámuel esperes a Szentesen szolgáló lelkipásztort, Szalai Pált bízta meg azzal, hogy szervezze meg a telepések által alapított Debeljácsán a református egyházat. Szentmiklósi arra utasította Szalait, hogy a hívek hitéletét, vallásosságát vizsgálja meg, valamint mérje föl az egyház vagyoni helyzetét.

Szalai beszámolójából kiderül, hogy Debeljácsa lakossága teljes egészében református volt, akik Hódmezővásárhelyről, Makóról és Magyarittelebéről érkeztek. Érdekes, hogy a szakirodalom állításával szemben gyomai telepéseket nem említ.⁷⁵ Az egyházközség megszervezéséhez a katonai parancsnokság támogatását megkapta, és hosszas győzködéseinek köszönhetően a telepések hajlandóvá váltak egy négyszobás parókia felépítésére, valamint a lelkész pénzbeli és természetbeli járandóságainak biztosítására. A falusiakkal arról is megállapodott, hogy önálló lelkészt fognak tartani, vagyis anyaegyházközséggé szervezik a gyülekezetet. Ezzel párhuzamosan

74 TtREL I.29.i.33. Debelliács 1794–1867. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/7/>

75 Vö.: MILLEKER, 1925, 92–93. SZEKERNYÉS, 2013, 264–266. CSETE-SZEMESI, 1994, 41–43.

BAKATOR – MÉSZÁROSNÉ BÁBA, 2003, 38, 175.

lerakta a presbitérium alapjait is, mert gondnokot és egyházfit is felesketett. Templom építése ekkor még nem került szóba, elegendőnek tartotta a deszkából ácsolt imahely karbantartását. Beszámolóját végül azzal zárja, hogy véleménye szerint egy gazdag, erős egyházközséggé fog Debeljácsa fejlődni, és az vonzó lesz a gyülekezetet kereső lelkipásztorok között.⁷⁶

A debellátsi ref[ormata] ekklezsiának 1795-diki vagyis felállásakori állapotja

A Debellátsra szolgáló instructio és az annak punctumira tett relatio⁷⁷

A debellátsi új lakosoknak belső állapottyokra nézve jó rendben való szedet-
tetésekre szolgáló instructio

- I. Kérdeztessenek meg: 1-o. Debellátsra nagyobb részént honnan mentenek lakni. 2-o. Hány a gazdáknak száma. 3-o. Ha közöttök arra alkalmas ember találtatnék, conscribáltassék a lelkeknek száma. Azok között hányan lehetnének iskolában járható fiúi és leány gyermekek.
- II. Kimérettetett-e már a templomnak, a parochialis háznak és az iskolá[na]k helyek.
- III. Mikorra reménlhetik, hogy a prédikátor és a rector házaikat elkészíthetik. N[ota]b[ene]: sürgetni kell őket, hogy a prédikátor és a rector házainak falait mentől hamarébb verjék meg, amelyre egy hét alatt reá is mehetnek, ha eggyező akarattal rajta lesznek, hogy így a midőn az átsok elérkeznek, még ez ősszel fedél alá is vétessenek.
- IV. Mitsodás prédikátort kívánnak. Interimalist-e, amint másszor előttem emlétettek, v[agy] p[e]d[ig] ordinariust? Akármelyiket kívánnák, szükséges leszen mindeniknek fizetését meghatározni. N[ota] b[ene]: mint-hogy a házaikat készetgetik, e jele az ott leendő megmaradások[na]k. A felséges királyi administratio is már most reá fogja magát venni, hogy a belső személyeknek fog fizetni. Jobb lesz nékiek ordinarius prédikátorról gondolkozni, és e dolgot szükséges leszen a generalisnak is megemléteni. Ha p[e]d[ig] ebben meg fog az administratio eggyezni, a belső személyek fizetéseket írásban adja ki.
- V. Megnyervén ezt, határozzák meg magokat: hát magok a lakosok a stólán kívül mitsoda praestatiokat fognak a prédikátornak, s mesternek tenni? Nevezetesen a földjüket meg fogják-é munkálódni? Tűzifát v[agy]

⁷⁶ Ezt a forrást 2017-ben már közöltük: HEGYI, 2017, 26–31.

⁷⁷ Régi jelzete: 1795 A-XIXb2

nádat, húst, sót és egyéb culinarekat adnak-e? És örölnék-e számokra? És ezekből mennyit ígérnek?

- VI. Hát most hová járnak templomban? Hová szokták gyermekeiket keresztelni küldeni? Hát tiszt[eletes] ittebei prédikátor, Kutas Josef uram szokott-e hozzájok communio administratio végett menni? Hányszor? Ha kevésszer, mi az oka, hogy többször nem? Talám, hogy érette nem mennek? És hogy ezzel tartoznak, eleikben kell adni.
- VII. Jó lessz a m[éltóságos] generalisnál az eránt is érettek intercedálni, hogy amely deszka házatskában mostan egyben szoktak gyűlni, azt fedeleztesse bé, hogy addig, míg a templomok el fog készülni, abban járhasanak isteni tiszteletre.
- VIII. Vagyon-e keresztelő, és úrasztalához megkívántató edénnyek és más egyéb eféle szükséges eszközeik? N[ota] b[ene]: Ha nintsenek, jó volna a m[éltóságos] generalis előtt ezt is megemlíteni, minthogy mind Lieb-lingbe, mind Rittbergbe az administratio készítettet az ott lévő újj lakosok[na]k számokra.
- IX. Vagyon-e közöttök valamely rend? Curator v[agy] egyházfi, akiknek az ekl[ézsi]a belső állapottyára volna valamely gondjok? Ha nintsen, választassék közzülök egy, akinek legyen gondja legalább arra, mikor keljen a prédikátort úrvatsorája kiosztására elhozatni? Egyszóval.
- X. Valamit lát tiszteletes uram pro re nata az ekl[ézsi]ának jobb rendbe való szedésére szükségesnek lenni, mindazokban facultálom.

Signat[ur] Szentesini 18. Oct[obris] 1795.

Sz[ent] Miklósi Sebők Sámuel m[anu] p[ropri]a, a v[enerabilis] Békési tractus seniora és szentesi ekl[ézsi]ának egyik prédikátora.

[Szalai Pál beszámolója]

Utól megírott, a debellátsi újj lakosoknak belső állapotjokra nézve, jó rendbe való szedetttetésekre szolgáló, nékem szentesi edjik rendes prédikátor tiszteletes tudós Sz[ent] Miklósi Sebők Sámuel úrtól, mint békési v[enerabilis] tractusunk mostani érdemes seniorától adatott instructiora, annak tzikkelyei szerint, illő tisztelettel eképp referálok.

Az I-re: H[ód]M[ező]Vásárhelyről mentenek 71, Makóról 41, Ittabéről 13 familiák. A többek külömb-külobb helyekről valók. 2. Az Untertheilungs Commandant (a debellátsiak közelebből való inspector tisztjek) Oberlieutenant V. Anacker úr jelentése szerint vagynak 144 familiák, vagy helyes gazdák. 3. A lelkek száma megy 725-re. Ezek között oskolába járható férfi gyermekek 77-en, leányok 71-en vagynak.

A II-dikra: Mind a templomnak, mind a parochialis házaknak helyek már ki vagyon szakasztva egy tagban a falu közepén, de még nintsen külön kijegyzetve.

A III-dikra: A már nekiek adatott parantsolat szerint elsőben, és nevezetesen ezen ősszel a magok házaik falait kell készíteniek, hogy minél előbb fedél alá vétetethessenek. Ezen az okon nyilván a parochiak építtetése ez idén elmúlik.

A IV-dikre: A debellátsiaknak ordinarius még pedig avagy tsak németül is tudó prédikátorra vagyon átaljában szükségek, amint ezt mind a nemes Canton commandansa, méltóságos Obristlieutenant Zülechner, mind méltóságos brigadéros generalis Chernel urak jelenteni méltóztattak. A debellátsiak már ott maradandó lakosok. A nemes Canton az ilyen militaris helységbeli parochusnak s prédikátornak minden hónaponként fizet 15 ~ tizenöt rh[énus] forintokat, és 1 sessio földet ad. Az oskolatanítónak hónaponként 5 ~ öt rh[énus] forintot, s egyebet nem.

Hogy ezek felől bizonyosabb lehessenek, minekelőtte a nemes Cantonbeli főméltóságú tiszt urak előtt megjelentem volna, elmentem egy Debelláts szomszédjában lévő Frantzfeld nevű, hasonló militaris helységbeli evang[élikus] prédikátor úrhoz. Attól ezeket hallottam, hogy a nemes Canton őnéki az ő Modorból oda lett leköltözésére kívánt, s kért 80 ~ nyoóltzvan rh[énus] f[orint]beli költségét megadta. Mint prédikátornak, oda lett leérkezésétől fogva a számára exscindált sessio földön kívül fizet néki hónaponként 15 rh[énus] f[orint]tokat. Mester eleinten nem lévén náluk, a gyermekeket is ő tanította, és így az azért rendeltetett 5 ~ öt rh[énus] f[orint]tok is néki adattattak. Idővel pedig ő jelentvén ekklezsiájának iskola különös tanítójára való szükségét, nyert a nemes Cantontól az iskola tanítója számára 5 ~ rh[énus] f[orinto]kat, mellyeket ő a maga eddig volt 20 ~ húsz f[orint]tjából hárommal pótol. E szerint már most őnéki 17 ~ tizenhét, a tanítónak pedig 8 ~ nyolc rh[énus] f[orint]tja vagyon hónaponként.

Bémenvén Pantsovára a nemes Cantonbeli mélt[óságos] tiszt urak tiszteletekre, a többek között jelenttem a debellátsi jövőendő oskolamesternek, mint idővel feleséges, gyermekes embernek ezen tsekély fizetés mellett következő szorultságát és igen nehéz subsistentiaját. Említettem, hogy a mi ekklezsiáinkban az oskolamestereknek igen fél annyi fizetések vagyon, mint a prédikátoroknak. Előhoztam a temesvári cameral[is] administratio alatt levő rittbergi prédikátor és mester fizetéseket, s annál fogva is, hogy a banatusi ezen militaris nemes Canton is azon administratiohoz tartozik, instáltam a mester fizetése megjobbíttatása és pótoltatása eránt, ezen az okon, hogy a mestereknek is a közönségesből tisztességes és illendő tápláltatásoknak kell lenni, úgy mint akik egész idejüket a közönségnek szolgálatjában, még pedig annak a gyenge tagjai

körül valóban eltölteni kötelesek lévén. Házok népe tápláltatására egyébaránt megkívántató gazdálkodásra ki nem terjeszkedhetnek, melyre is ha a mesterek tsekély fizetések miatt magokat adni kényteleníttetnének, az minden bizonnyal az oskolának s a tanulóknak kárára szolgálna, mellyet is annyival inkább bátor-kodtam emlegetni, mivelhogy már megértettem, hogy ezen militaris statusban leendő oskolákra és a tanulandó gyermekekre a nemes Cantonnak különös és nagy gondja fog lenni. Azonban a méltós[ágos] commandans Obristlieutenant úr a pénzbeli fizetés pótoltatása éránt legkisebbet sem biztatott, okául adván (azon kívül, hogy az ott lévő több militaris helyekben az nintsen) az aerarium-nak nagy gazdálkodását s pénzbeli igen nagy szükségét és ismét a mesternek a gyermekek tanításáért a szüléktől is járandó fizetését. Hanem a fél sessio föld felől nyújtott annyi reménységet, hogy azt talám lehetne nyerni számára, ha az administratio az éránt megkérettetnék. Azon közben én Debellátsra kimenvén e mellett a reménység mellett az ott lévő ingenieur hadnagy urat requiráltam azeránt, hogy azon esetre, ha az administratio és a nemes Canton ezen mes-ter számára való földadása accedálna (minthogy még most is foly a debellátsi határok mérettetések), valamely alkalmas földet hagyjon meg, mellyet meg is ígért. Sőt, minthogy még ebben is módot láttam, mind az ekklézsia, mind a prédikátor, mind a mester számokra való szőlőföldek éránt is szóllottam, mellyekhez is instantia mellett reménység lehet. Ami pedig a prédikátornak az aerariumtól járó fizetését illeti, bizonyos lévén az, hogy ami ígérve vagyon, megadatik, annak írásban való kikérését ez alkalmatossággal tanátsosnak lenni nem tartottam.

Az V-dikre: minthogy annyiban magamat facultáltatottnak nem tartottam, hogy ere nézve a debellátsiakkal alkuba eredjek, ezt a punctumot tsak elejekbe tettem: mellyre egymás között lett beszédjek után ezeket ajánlották a prédikátorra nézve, hogy adnak néki 40 ~ negyven rh[énus] f[orint] készpénzt, tit[ulo] culinariu[m] 15 ~ tizenöt köböl búzát és ugyanannyi 15 köböl árpát. Erdejek nem lévén, fa helyett tűzre 10 ~ tíz kotsi ganéj töreket és fűteni való kórót minden ágyszámtól (mely mintegy 200 vagyon közöttök), egy-egy rudast. Végre 8 ~ nyoltz lántz földjét megszántják. Ekkor ezt ebben hagytam. Pantsováról lett hazamenetelemmel ismét elővettem: akkor elejekbe adtam, hogy ezen ő ajánlások egy olyan alkalmas prédikátori embernek, mint aminéműre ónékik tsak a magok ítéletek szerént is vagyon szükségek, igen tsekélység (mert a 180 f[orint]t[ot] a Canton adja, nem ők fizetik) 40 f[orint]ből húsrá, szalonnára, vajra, sóra, s etc. culinarekra alig telik valami. Továbbá, hogy az ajánlott 15 köböl búza és árpabeli életnél az övékénél sokkal tsekélyebb helyen is több fizetés vagyon a már jó rendben és állapotban álló ekklézsiákban, hogy az ajánlott tűzre valóval tsak két téli hónapokat is alig érhet bé a prédikátor, hogy az említett 8 lántznyi földnek megugarlása a földnek egyéb részbeli cultivatioja

nélkül tsak annyi, mintha semmit sem tselekednének. Vévén észre, hogy ők a vásárhelyi és makai prédikátoroknak s belső személyeknek fizetésekre néztek, ahol azoknak sem nem szánt, sem nem vet, sem nem arat és tulajdonképpen szollván tsűrben nem takar az ekklezsia, eszekbe juttattam, hogy mindezek másunnan pótolódnak ki az illyes ekklezsiákban, amellyek olyan állapotban vagynak már, aminéműre az övék majd 100 esztendő elmúltával fog talám eljutni. Egyszersmind lebeszéllettem az ollyas ekklezsiákban való szokást, amellyekben egy prédikátor és mester vagyon: ezeknek a belső személyeknek eszerént való állapotjokat azoknak szolgálatjokat vagy praestatiojikat.

Elejekbe adtam, hogy a nemes Canton a földet a belső személyeknek toldalékjául adja avégre, hogy azok abból sorsokhoz és hivataljokhoz illő tisztességes subsistentiajokra hasznot vegyenek, amely olyan kitsiny társaságban mint még most az övék, másképpen meg nem lesz, hanemha ők mint más ekklezsiabeliek is, és nevezetesen a velek egy statusban lévő frantzfeldiek, kiket közelebbről tettem fel például elejekbe, belső személyeik földjeiknek minden munkáját (az egy nyomtatást kivévén, amelyre nézve, ha az a közönségre hagyatnék, igen sok bajok adnák elő magokat) annak idejében megteszik és véghez viszik. Láttam is ezeránt benne elegendő hajlandóságot, amellyet is, hogy annál inkább felélesszek, tudokra adtam, hogy különös dítséretekre szolgál önégiek mind a főméltóságú helybeli külső, mind a főtisztelendő belső felsőbbjeik előtt, hogy már ebben az esztendőben is a prédikátor számára exscindált sessiot megkaszálták, s jövőendő prédikátorjok számára a szénát felgyűjtötték, behordták s berakták (mert mind a prédikátornak, mind a communitasnak szénájik a falu közepén különös kazalokban vagynak bérakatra), és egyszersmind meggyőztem őket afelől, hogy ezt, amit ez idén megtehettek, mégpedig tulajdon vallások szerént könnyen és hirtelen, holott még most szegények és sok fogyatkozással küszködnek, ezután jobb módjok lévén a világban sokkal könnyebben megtsselekedhetik, amelytől nem is idegenkedtek.

Ezen V-dik punctumra tett ilyen relatiomhoz bátorkodom ragasztani ezen opiniomat: Debellátsra egy alkalmatos személy kell prédikátornak. Annak a főtiszttség előtt sokszor meg kell jelenni, sok ollyas alkalmatosságokban, hogy a sem ráztúl, sem németül nem tudó közönségnek szükségeit s ügyét illendőképpen és minden tisztelettel s engedelmesség lelkével előadhassa. Továbbá abban az újj és úgy szollván gyermekded ekklezsiában most lehet s kell is minden jó szokásokat és rendtartásokat fel állítani. Ezekre, s ezekhez hasonló okokra nézve egy legalább németül tudó, és külömben is olyan érzékenységű, indulatú és, ha lehetne, tapasztalású prédikátor kívántatik, akitől az eféléket reményleni lehet. Illyenre pedig jó fizetésnél fogva lehet szert tenni. Annak egy részét megadja az aerarium 180 ~ száznylvoltvan rh[énus] f[orinto]kban és 1 sessio földben, a többinek az ekklezsia tagjaitól kel kitelni. A debellátsiaknak

adójok ebből áll (a militaris szolgálaton kívül), hogy a *szabad esztendő*k eltelvén egy sessióért fizetnek mintegy 15 rh[énus] f[orin]tot. Úgy ítélem hát, hogy a debellátsiak jó módjával reá vétethetnek, hogy közölök minden helyes gazda fizessen 1 rh[énus] f[orin]tot, 1 véka búzát és 1 v[éka] árpát, legalábbis, a zsellérek pedig sorsokhoz képest. Ezen kívül a földjének az egy nyomtatáson kívül minden munkáját tegyék meg. Most a szőlőföldjét ültessék be, azután munkálják. Tűzre valót, hogy ebben is rövidséget, mégpedig magától ki nem pótol-tathatót ne lásson, minden helyes gazda egy szekér kórót, és egy kotsi tőzeket, a zsellér pedig állapotjához képest adjon. Mindezek tőlök, mint most is marhas emberektől, könnyen ki is telik. Egyébaránt is Debelláts egy valóságos pénzt kereső hely. Pantsova hozzá három kis órányira vagyon, ahol a debellátsi ember minden productumából földjének mindennap pénzt, mégpedig (amint tsupán csak a széna árulásokon tapasztaltam) bőven kap.

Továbbá a prédikátor fizetésének másik része a ház. Annak akárhol is tisztességes és alkalmas ház kell. Az kell különösen Debellátson. Ezt maga is recognoscálja a nemes Canton, s mondotta is már egynehányszor a debellátsiaknak, mikor azok a prédikátor felől szót tettek. Úgy tartom, hogy a tisztességes és alkalmas ház (a hozzávalókkal edjütt, melyek egy udvaron megkívántatnak) fog lenni a jó salarium mellett az edjik hathatós indító ok a debellátsi prédikátorságra alkalmas valamely személy előtt az oda való menetle-re lejendő maga meghatározására. Kell közelebbi familiájának egy szoba, kell maga és könyvei számára, s hivatalja szerént való dolgainak követésére egy másik. Az illendőség kívánja, hogy tselédjeinek egy különös legyen, nem lehet azonban tagadni, hogy egy különös commoditas, s a parochianak is díszére szolgáló commoditas, ha ezen három, átaljában szükséges szobákon kívül is vagyon egy különös üres közép szobája. Illyen formán ugyan kevés parochiaink (kivált ha a régiebbeket vesszük fel) vagynak épülve hazánkban, de azért igaz tsakugyan, amit most mondék: akiknek illyenben módjuk nints, tudják azok, hogy szükséges. Akinek pedig az illyenhez szerentséjek vagyon, tudják azok, hogy az commoditas.

Hogy nintsenek illyen forma parochiak, annak sok okai vagynak, de amellyek a debellátsi parochia épülésében nem fognak előadódni. Valamint más militaris helyekben, úgy ott is a közönséges épületekre nézve a nemes Cantontól fog függeni minden, és így a parochia abriszát[?] is nem az együgyű, arra alkalmatlan s gustus nélkül való közönség, hanem a mélt[óság]s felsőség fogja lerajzolni. Sok helyeken a prédikátor háza az illyen forma hidegvérből és szeretetlenségből származott deliberatiók, sőt néminemű irigységgel elegyült végezések között szokott felépülni: „tsak azért is – így kell lenni – jó lesz biz ez – elég biz ez – ellakhatik ebben – sokunknak nints illyen – de tsak az ilyen-től el ne essen sat[öbbi]”. De valaminthogy annak helye nem lesz közöttök,

hogy – „ha tetczik, tetczik a pap, ha nem tetczik, kihordjuk a határra” – (mert már ilyen ekkleziásai rendtartásinkat, belső személyeinket gyalázatra és mások előtt való megutáltatásra akárhogy akármin, de valóba kitevő embertelen szót ejtett Debellátson egy némely ember, de vettek is ere, ezt megindulással hallott közelebbi tiszt uraiktól tanúságokra szolgálható illő feleletet). Úgy a nemes Cantont igazgató méltóságos felsőség nemhogy sajnállaná, hogy a prédikátor-nak egész commoditással lévő tisztességes lakóhelye legyen, sőt inkább akarja, maga is különös respectussal visletetvén azeránt, mellyet én magam is tapasztaltam, de megtettzik az abból is, amit a prédikátor eránt nemrégiben is tett jelentésekre felelt a debellátsiaknak ezen szókkal: „Várazozzatok egy keveset, annak tisztességes és alkalmas hely kell. Hát azt akarnátok-e, hogy veletek földlyukban lakjon?” Másutt a szükség az oka, hogy alkalmas parochiak nem épülhetnek, de itt az is nagy részben megkevesedik, úgy mint ahol az épülethez való minden a méltós[ágos] felsőségtől telik ki. Tsak a munka lesz a közönségé, amellyen az két tavaszi vagy nyári hónap alatt keresztül eshetik.

Időm nem volt, hogy a szomszéd militaris helyekbe, az azokban készült parochiak megsejmlélésére elmehettem volna. Ugyantsak Pantsováról lett visszajövelelemmel Jabuka nevű német helységet útban ejtettem, de a t[iszteletes] parochus urat otthon nem találtam, s szobáját meg nem láthattam. Könnyen el lehet hinni, hogy ott az elégségig van a commoditas.

A franzfeldi ev[angélikus] prédikátor úrnak még tulajdonképpen való parochiaja nintsen. Egy, a falubeli több házakkal edjütt az aerarium költségén, a még akkor oda lemenendő svábok számára épített közönséges házban lakik, de abban is vagyon egy közönséges nagy üres közép szobája. Van annak edjik oldala felől könyvesháza, a másik oldala felől másik a felesége és gyermekei számára. Van ismét külön tselédjeinek való. Ez is jó, de ennél az említett t[iszteletes] prédikátor úr sokkal jobbat vár, mely eddig is felépített volt, ha abban akadályul nem lettek volna egy részről ugyan az aerariumnak már néhány esztendőktől fogva tartó háborúban tett teménytelen sok költekezései, másrészt pedig az, hogy a franczfeldi új lakos svábok oly restek és dologtalanok (amint eről a méltós[ágos] felsőség előtt is esmeretesek), hogy nemhogy valamely közönséges épületnek felállításában segítségül legyenek, de négy esztendőktől fogva mióta t[udni] i[llik] ott laknak, tsak ara sem mehettek egy esztendőben is, hogy az aerarium segedelme nélkül élhessenek. Ellenben a debellátsi lakosok ugyanazon mélt[óságos] felsőség előtt a munkásságról nemtsak esmeretesek, hanem ditséretesek is. De készek is a parochialis épületek tsinálására akármikor, láttam ezeránt való buzgóságokat, mely szerént ezen dolognak jó kimenetelét, jó móddal lehet reményleni. Ere pedig szükségesnek lenni ítélem ezeket: 1. A méltóságos főtiszttségnek a prédikátor háza ilyen módon lejendő építése eránt való formát kellene bényújtani, és a szükségesből s illendőségből folyó

okok szerint instálni, hogy azt applacidálni méltóztassa. 2. Azon kellene kérni (ha hogy az aerarium nem akarná maga építeni, ezt pedig a franczföldi ekklezsia állapotjából lehetne megtudni), hogy a debellátsi lakosoknak a jövő tavasszal vagy nyáron parantsolja meg, hogy a parochian aszerént dolgozzanak. 3. Hogy akkor (ha hogy addig rendes prédikátorok nem lenne) valamely alkalmas személy ad interim küldettnék oda, aki az egyházi szolgálat mellett azt is sürge, és ha munkába vetetődik, ara vigyázzon, aki is addig, míg ott szolgál, húzná az aerariumtól hónaponként járó 15 rh[énus] f[orin]t fizetést, és az ekklezsia tagjaitól is járandónak valamely részét.

Hogy a méltós[ágos] felsőség előtt ez kedvetlen és aszerént haszontalan nem volna, reményilem onnan, hogy nékem mind a n[eme]s militaris Canton commandansa, mélt[óság]os Obristlieutenant, mind a mélt[óságos] brigadas generalis úr (ki is, hogy a debellátsiaknak ezen belső állapotjuk felől velem bővebben halhasson, ebédjére méltóztatott) mondom jelenteni méltóztatnak, hogy azon informatiot, melyet a prédikátor és mester ekklezsiaiink rendtartások szerint való állapotjukra nézve előttök tettem, kedvesen vették.

Ami a prédikátor házához tartozó alsóbb rendbeli épületeket illeti, minéműek p[é]ldának o[káért] a kamara, pintze, istálló, sertés- és aprómarha ólak, szín és egyéb efélék, tagadhatatlan, hogy ezek is szükségesekek. Ezekre a főméltóságú patronatus ad materialekat.

A VI-dikra. Isteni tisztelet minden nap vagyon közöttök. Nyíregyházi József nevű lakostársok teszen könyörgést, Görbe Pál nevű másik pedig a közönséges éneklő. Gyermeküket, mikor közöttök nints az ittabei tiszt[eletes] prédikátor úr, viszik Glogonba, Jabukára az odavaló t[iszteletes] t[udós] plebanus, vagy a frantzfeldi evang[élikus] t[iszteletes] prédikátor úrhoz.

Communio administratiojára elmegyén hozzájuk ittabei tiszt[eletes] prédikátor, Kútas József úr. Tavasztól fogva, amikor t[udni] i[l]lik kiszállottak Glogonból Debellátsra, volt is kéttser, kiért is, hogy ezután is elmennek, ígérték s fogadták.

Említem itt a nemes Cantonak azt a kegyességét, mely szerint az úri sz[ent] vatsora kiszolgáltatásának edjik alkalmatosságával az Untertheilungs Commandans V. Anacker főhadnagy úr a debellátsiaknak 8 rh[énus] f[orinto]kat adott avégre, hogy felét a megkívántató elementumoknak megszerzésekre fordítsák, felét pedig az administrans prédikátornak adják. Én ezt megköszöntem volna a főméltós[ágú] tisztségnek, de csak akkortáiban tudtam meg, hogy el akartam jöni Debellátsról. Méltó volna egy levélben megtselkedni, talám többször is megesne ez.

A VII-dikre: Egy deszkaházba járnak isteni tiszteletre. Elég alkalmas. Annak foltoztatására, ha megrongyollana, a méltós[ágos] Obristlieut[enant] Commandant úrnak gondja vagyon.

A VIII-dikra: Az ezen punctumban foglaltatott dolgokról a főméltóságú felsőség előtt nem szólltam, azt tartván, hogy ha az administratio Lieblingben és Rittbergben eféléket készítettet, instantia által kéretettvén, a debelliátsiak számára is készíttethet.

A IX-dikre: Vásárhelyről ment Hódi István nevű lakos társok addig is, míg én közzéjek nem mentem, önként való indulatjából az adakozás bevételére tsináltatott egy perselyetskét, és ara gondot is viselt. Ezt most az ő megegyezésekkel választottam, s közönséges isteni tisztelet alkalmatosságával, nevezetesen 28 Oct[obris] az ekklézsiai gondviselői hivatalra fel is eskettem. A választott egyházfi, Nagy János nevű ifjú ember ekkor jelen nem lévén, meg nem eskettethetett, hanem a felesküdt curatorra bízam az egész gyülekezet előtt, hogy kezét bévén, azáltal kötelezze azt addig is az ekklézsiához való hűsége, míg valamely egyházi személy által (ha a főtisztelendő felsőségnek úgy tetszik) feleskettethetik.

A X-dik punctumnak ereje szerint a curator mellé segítségül választottam egy pár személyt. A debelliátsiak között egy magok közül választatott, vagy a tit[ulatus] felsőség által rendeltetett egy Gefreyter altiszten kívül vagynak esztendőnként választatni szokott két alsóbb tisztviselő, bíró forma személyek, kik senatoroknak, németül Vorsthereknek neveztetnek. Ezek Debellátszon az előljárók. Ezek a ti[tulatus] felsőség parantsolatinak exsecutori. Ezen utóbb említett hivatalú két személyeket köteleztem, kezeket a gyülekezet előtt bévén, hogy a curatornak az ekklézsia állapotját illető, s annak javára tzelező jó szándékában s forgolódásában hivataljok szerint való tehetségekkal segítségül legyenek. Ezek most név szerint Makóról ment Kováts János és Vásárhelyről való Alföldi András. Ezeknek a curator mellett való ezen segítői hivataljokat egybekötöttem senatorságokkal úgy, hogy esztendőnként azok legyenek a curator segédei, akik a méltós[ágos] felsőségtől senatoroknak vagy Vorsthereknek rendeltetnek. Többekre a debelliátsi ekklézsiában szükség, úgy tartom, nem leszen, azért is a másutt szokásban lévő úgynevezett presbyterialis személyeket vagy ekklézsiai tanácsot nem állítottam.

Mindezekről, melyeket eddig eképen előadtam, és így az előmbe adatott punctumok szerint a reám bízott dologban lett eljárásomról szokott petsétemmel, s tulajdon kezem írásával bizonytságot teszek.

Minden rangban lévő főtisztelendő felsőbbjeimnek.

Szentesen 16. Nov[em]br[is] 1795.

Alázatos tisztelő szolgálók Szalaj Pál m[aga] t[ulajdon] k[ezével], a szentesi reform[ata] ekklézsiában egyik rendes prédikátor

Lectae Szentesini in congregatione ibidem habita 14. Jan[uarii] 1796.

3.2.10. Kuthi Ádám esperes beszámolója az egyházlátogatás végrehajtásáról, 1801⁷⁸

1801. augusztus 4-én Kuthi Ádám esperes egy jelentést írt arról, hogyan valósult meg a békési egyházmegyében az egyházlátogatás. Ezek szerint az egyházkerület előre elkészített egy sémát, amely alapján a gyülekezetek állapotát fel kellett mérni. Kuthi ezt a táblázatot kicsit kibővítette, így például a családok összeírásánál megkülönböztette a házaspárokat, az özvegyeket, a hajadonokat illetve nőtleneket. Egy praktikus javaslattal is élt: azt szerette volna elérni, hogy az egyházlátogatási jegyzőkönyveket azonos méretű papírra írják, mert azt könnyebb egybefűzni és nem kell körbevágni. Egy személyes megjegyzést is fűzött a beszámolójához, amelyben a rektorok öltözködési stílusát bírálta azért, mert szerinte nem az előírásnak megfelelő debreceni tógás ruhát hordták. Arra is felhívta a figyelmet, hogy érdemes az egyházlátogatási jegyzőkönyveket az egyházközségek pecsétjeivel is lepecsételni, mert bizonyító erejűek lehetnek. Elmondása szerint korábban így jártak el 1793-ban. Ez azért volt hasznos, mert egyes gyülekezetek később csökkenteni akarták a lelkipásztor fizetését, de a pecséttel ellátott egyházlátogatás elég bizonyíték volt arra, hogy a korábban meghatározott fizetésen nem lehetett módosítani.

Könyvünkben közöljük az 1801-es egyházlátogatás szövegét (vö. 6.3.6. fejezet), viszont Kuthi jelentéséből kiderül, hogy ebben az esetben nem a szokásos egyházlátogatásról írt, hanem egy kérdőív kitöltéséről, amelyet postán küldött el, és várt vissza a gyülekezetektől. A kérdőívet 1801 augusztusában töltötték ki, míg az esperes által vezetett személyes egyházlátogatásra 1801 októberében került sor.

Jelentés az eránt, hogy miképpen és mi szerént ment véghez a főtiszteletű superintendenciatól parantsoltatott conscriptio az ahoz tartozókkal a békési tiszteletes tractusban, hogy annál fogva ami hijjánosság lenne valamely ekklezsiából jött írásban, és ami jegyzések vagynak a kiadott tabellan túl mindnyájában vagynak, inkább lehessen tudni, honnan és kitől vagyón.

En, alólírt, főtiszteletű superintendens uramnak azok eránt küldött levelét és a superintendenciale protocollumnak extractusat úgy, amint in originalibus vagynak, párokban circuláltattam mindenütt, a 3 banatusi ekklezsiákonn kívül, amellyekbe való elküldésekben nem találhattam módot, mint amellyektől a

78 TtREL I.1.c.3. Kuthi Ádám beszámolója, Öcsöd, 1801. augusztus 4. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/235/>

postajárások is távolý vagynek. Írtam azok mellett egy levelet, amellyben a parantsolt dolgoknak egész accuratioval való tselekedéseket, és minél hamarébb lehetó hozzám való küldéseket sürgettem, de még eddig se vehettem mindenünnen kezemhez. Amellett, hogy magam felől jelentettem, hogy az oskolák tanítóinak magok viselésekról és hiva[ta]ljok miképpen való folytatásokról én is megteszem a parantsolat szerént az ítéletet úgy, amint a canonica visitatio actaiból lehet, kértem tiszteletes prédikátor uraimékat, hogy ókegyelmek is azont tselekedjék, mint akik magok tapasztalásából helyesebb ítéletet tehetnek. Tselekedték is, amint látom. Én pedig a visitatio actait kezemhez nem vehetvén tiszteletes notarius uramtól, mint tőlem szinte 9 mérföldre lakótól, nem tselekedhettem. De ha kezemhez vehettem volna is, mégse tselekedhettem volna úgy, hogy az ekklézsiákból jött papirosokra tettem volna ítéletemet az időnek szorossága miatt. Mert némely része még ma is, és tegnap is jött kezemhez, minthogy ez a mi tractusunk messze kiterjedő helyeken fekvő ekklézsiája lévén, tsak a hozzám küldésekben se találnek módot. Salynálják nagy dolog idején egyenesen jövő postától ennyire küldeni. Ha pedig ekklézsiánként küldik, némellyeknek gondatlanságok miatt is későn ér el.

Írtam azeránt is, hogy a fizetések lajstromaiknak megírásokban arra vigyázzanak, hogy akik nagyobb árkusú papírosra írják, azok nagyobb margókat hagyjanak, akik pedig kissebbre írhatják, kissebbeket hagyjanak, hogy az elmettzés, mikor egybeköttenek, híjjánosságot vagy dísztelenséget ne okozzon. Én erre nézve jobbnak gondolnám, ha tiszteletes senior uraimék visitatio alkalmatosságával egyféle egész kontz papírosokat vinnének magokkal, s azokból valókra íratnák jelenlétekben. Mert úgy jobb móddal köttethetnének öszve. Mi úgy tselekedtünk 1793-ban. Meg is petsételtettük az ekklézsia vagy a communitas petsétjével. Vettük is a megpetsételtetésnek is hasznát. Mert már azólta az is megesett, hogy híjjánosítani akarván az ekklézsia a belső személlyek fizetését, a magok írásokat, vagy iratásokat is megtagadták volna, ha tulajdon petsétjeiket rajta nem látták volna.

Ami a küldött tabellának rubricait illeti, minthogy főtisztetű superintendens uram így ír azok felől “a tabella rubricait t[iszteletes] senior uram, amint vagy már maga actu tudja, vagy amint legauthenticebb, s hitelesebben végére mehet, elkészíteni, és a superintendientiale consistorium protocollumának ide rekesztett extractusa szerént itten meghagyott s kívántatott több punctumokat is munkába venni minél hamarébb effectuálni „...hivatalbeli kötelessége szerént ne terheltelessék”, azokat én a tractusunknak állapotjához képest vagy kiszélesítettem, vagy egész rubricakkal is szaporítottam mellettek botsátott levelemben.

A harmadik rubricat nevezetesen így szélesítettem ki: az ágyszám rubricájában külön íródjon elébb mind a páros házasságok számok, mind az

özvegyeké, és ahol a házassuláshoz és férjhez menéshez közelítő ifjak a fizetésre felvették, azoké is, azért, hogy ha tsak egyátaljában írjuk az ágyszámot, könnyen azt gondolják az azt szemlélők és vizsgálók, hogy annyi páros házas személyek vagynak az ekklézsiánkban. A meglévén, úgy kell osztán egybesummálni mind a két vagy három félét, és egész ágysummává tsinálni.

A negyediket így: a lelkek száma rubricájában, minthogy a protocollum extractusa az 1788-dik esztendőbeli parantsolatjára provocál az akkor uralkodott ts[ászári] kir[ályi] felségnek, tartsuk mi is magunkat az akkori számolásnak rubricájához, azaz különböztessük meg az adultusokat és a minorenniset, mind a férjfiú, mind az asszonyi nemre nézve egymástól. Írjuk külön a 15 esztendőnn fellyül és az azon alól lévőeknek számokat, azután tévén ki egy summában a lelkek számát. Ezt azért is tselekedtem, hogy ha netalám kérdésbe jőne, mennyin vagynak azok közzül a nagyobb és kisebb idejűek, azt is egyszeriben meg lehessen belőle tudni.

Az ötödiket ezzel szaporítottam: ki a káplán, ha azt vagy maga a prédikátor tart, vagy az ekklézsia amellet? Ki az interimalis, ha actualis prédikátor nintsen? Mert attól tartottam, hogy rubricajok nem lévén majd, nem lesz rólok számolás, pedig azok is vagynak a mi tractusunkban, és kétség kívül azokat is, és azoknak hivataljoknak folytatásokat miben legyen, akarná tudni a főtiszteletű superintendentia.

A hatodik rubrica után ezt tettem: az oskolába járható, de nem járó fiúknak a számok, hogy ez arra való feleletből megteessék, hogy hol, mitsoda szorgalmatossággal szokták a szülék az ő gyermekeiket taníttatni, és azok is, akiknek arra kellene azokat szorítani, hogy járnak el kötelességekben, vagy hogy mitsoda haszna vagyon abban az ő kötelességekben való eljárásoknak. Ugyanazt tettem a nyoltzadik rubrica után a leánygyermekekre nézve.

A hetedikben ezt a kérdést is odatettem: állandó-e vagy változó az oskolamester? Hány esztendeig szoktak a változók azon egy helyben tartatni? Azért, mert taláztatnak néha, akiknek rendes idejekig is tzéljokhoz képest illendő jövedelmek vagyon, meg felesleg való is, kivált mikor a gabonának ezen a részén jó árra vagyon, azomban az oskolában létek is mind a gyermekeknek, mind a szüléknek, mind magoknak az oskolabeli tanítóknak káros, mégis sok hízelkedésekkel a rendes időn túl is megmarasztják magokat. Úgy osztán meg-esik, hogy a náloknál jobbagnak is előmeneteleket megakadályoztatják. E hát arra való volna, hogy szemesebbek legyenek a marasztók, s tartóztassák magokat az efélék körül való gondolkodást is látván.

Kifejeztem azon rubricában azt is, hogy mihez tartsák magokat az arra való feleletben, miképpen járnak el hivataljokban a tanítók, ezt tévén utánna, nevezetesen, miképpen tartják magokat a superintendentialis instructiohoz, és annak a tractusbeli oskolákhoz való alkalmaztatásához, mind tanításokban,

mind öltözetekben, mind egybekben, amelyet a circulált levelemben így tettem ki bővebben. Amelly rubricaban az oskolai tanítóknak az instructiohoz és annak alkalmaztatásához való magok tartásáról vagyon a szó, azokban az instructionak fontosabb tzikkelyeire, úgy annak alkalmaztatására is mind meglegyen a jegyzés, mint példának okáért vagynak-e a tanítóknak libellusaik, tesznek azokban a rendelés szerént jegyzéseket, által adják-e az inspectoroknak neveik alá való írására, jelentik-e valahova való menéseket előre annak okával edgyütt? sat[öbbi], sat[öbbi].

Ezekre a kérdésekre akármit tartsanak a hozzám küldött írásokban a feleletek, de én írhatom az ezen a részen lévő oskolai tanítóknak öltözetekről, kivált a collegiumból jövő változókérő, hogy nagyon közönséges közöttök a bokáig érő, különös színű kaputokban, a fel nem köthető szárnyú, nagy tetejű kalapokban, bőr béllés nélkül való bársony sapkákban, por köpönyegeken sat[öbbi] való járás, mégpedig nem csak az oskolai udvarokon, de az uttzákon, s egyebütt is, jóllehet a mi tractusunk a superintendentialis instructionak arra a tzikkelyére, amelyben azt kívánja, hogy hivataljokhoz illendő öltözetekben járjanak, főként in publico, azt az illendő öltözetet arra határozta, hogy az olyan legyen, mint aminéműt a collegiumban viselnek.

Utoljára ezzel szaporítottam a küldött tabellanak rubricait: kik és mitsoda rangú emberek közzül valók a prédikátor mellett a secularis inspectorok? Miképpen teszik az instructio szerént való kötelességeket? Megteszik-e rend szerént a trimestrialis relatiót, ahová annak megtevése parantsoltatik. Ezt azért tselekedtem, mert némely ekklezsiákban nem könnyen vállalják az előbbkelő s tanátsi rendből valók azt az inspectorságot. Azkik vállalják is, nem teszik meg a relatiót, nékem sem küldik meg mindenünnen tiszteletes prédikátor uraimék is. Secularis inspector uraimék pedig talám sohonna sem tekintetes coadjutor curator uramhoz, vagy legalább igen kevés helyről. Reménylettem, hogy az erről való számoltatás által talám indulnak valamit, de amely reménységben könnyen megsalatkozhatom. Ha a főtiszteletű superintendentia az az eránt való parantsolatját méltóztatná megújítani, úgy inkább megsalatkozás nélkül való lehetne mind az én reménységem, mind a másoké.

Alázatosan jelenti, s adja által a főtiszteletű superintendentianak ezeket a maga, Ötsödön 1801. 4. Augusti tett írásával Kúthi Ádám.

Ps. A tractusunkban circulált tabellat is ide helyheztetem.

3.2.11. Lendvai János beszámolója Kuthi Ádám esperes számára, 1807⁷⁹

1807-ben Lendvai János hódmezővásárhelyi lelkipásztor Szántó János Temes vármegyei ügyésszel közösen egyházlátogatást végzett a bánsági református egyházközségek között. Lendvai leveléből kiderül, hogy az egyházlátogatási jegyzőkönyveket mellékletként küldte be, de ezek jelenleg nem fellelhetők. A levél szövegéből viszont megállapítható, hogy meglátogatták a Magyaritében, Debelyácsán, Rittbergben és Ferenchalmon élő reformátusokat, valamint tárgyalásokat folytattak a Németbánsági Határőrezred helyőrségi parancsnokával Pancsován. Mivel a határőrség gyakorolta Debelyácsán a kegyúri jogokat, ezért a parancsnokkal folytattak tárgyalásokat az új lelkész megválasztásáról. A korabeli iratkezelési gyakorlatról árulkodik, hogy Lendvai elhozta a debelyácsai egyházközségnek a határőrezreddel kötött alapítási szerződését, mert attól tartott, hogy az irat el fog kallódni.

Nagyérdemű Tiszteletes Senior Uram!

Tartozó kötelességem szerint jelentem, hogy Temes vármegye fiscalissa, t[e-kintetes] Szántó János úr levele által meghíván, elindultam Vásárhellyről 1-a Octobris, és mind a magyarittebei, mind a debelliátsai ekkléziák[na]k állapotjokat meg vizsgálván, szerentséssen visszaérkeztem 14-dik napján ezen folyó hónapnak. Hogy és miképpen végeztük el a reánk bízott dolgot, ezen ide bezárt actak megmutatták. Ha többet tselekedtünk a pantsovai commendanssal, mint sem amennyi reánk volt bízva, arra bennünket a környülállás kénszerített. Az az Oberster úr először gorombául kezdett véllünk beszélni, de minekutánna látta, hogy igazságunk vagyon, megszelídült és nyájassabb lett. Hogy mi írásba adtuk be neki a nehézségeket, arra a vitt bennünket, hogy azelőtt két héttel, az orosházi esperest úr tsak szóval beszélván velle, semmire sem mehetett velle, amint ezt nekünk a frantzfeldi evangélikus prédikátor úr előre jelentette, amidőn betértünk hozzája megnézni a református atyafiakat. A mi beadott punctumainkra nekünk tsak szóval felelt az Oberster úr, hanem azt ígérte, hogy írásba felel a főtiszteletü superintendentianak, és onnan kér papot a debellásiak[na]k, és már eddig gondolom be is küldötte a levelet. Ezt a dolgot azért kívántam előre jelenteni, és az actakat is jókor elküldeni

79 TtREL I.29.c.13. Egyházmegyei gyűlés 1787–1863. Lendvai János levele Kuthi Ádámnak, Hódmezővásárhely, 1807. október 18. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/304/>

tiszt[eletes] senior úr[na]k, hogy ha a főtiszteletű superintendentiáról ezeránt valami érkezik, ne tessék idegen dolognak lenni tiszt[eletes] senior uram előtt.

Jelentem azt is, hogy visszajövet (noha az reánk nem volt bízva) betértünk Rittbergbe is, és ott megtudakozván mind a tiszt[eletes] prédikátor, mind az előljáró urakat, ott sem az eg[y]ik, sem a másik részről, semmi baj sint. A debelliatsiak[na]k az inpopulatiokor adott originalis contractusokat elhoztuk, azért, mivel attól tartottunk hogy kiveszik a kezezből és elvesztik. Sok volna itt pennára venni mind azokat, amellyeket kellene jelentenem, azért is most azokat elhalgatván, a megírtak[na]k jelentése mellett, alázatos tisztelettel vagyok és maradok.

Nagyérdemű tiszt[eletes] senior ur[amna]k Vásárhely[en],
d[ie] 18. Octobris [1]807.

Lekötelezett szolgálja, Lendvai János prédikátor m[aga] k[ezével]

[címezés:] H[ód]M[ező]Vásárhelyről

Tiszteletes tudós Kuthy Ádám úr[am]nak, az ötsödi reformata sz[ent] ekk-lézsia hív lelkipásztorának és a békési tiszteletes tractus nagyérdemű seniorának minden tisztelettel

Ötsödön

A bánati ekk[é]ziák visitálása felől való tudósítás. Okt[óber] 18-k 1807.

T[iszteletes] Lendvai János referál a deputatioról - *Bánátból*

3.2.12. Az esperes beszámolója a püspök számára a lieblingi egyházközség állapotáról, 1807⁸⁰

Kuthi Ádám esperes, öcsödi lelkipásztor 1807-ben kelt, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökének írott levele. Szeretné, ha Tar János debeljácsi lelkészt az egyházkerület segítségével az éppen megüresedő vésztői lelkészi állásba lehetne helyezni. A lieblingi reformátusok részére pedig támogatást kér az egyházkerulettől, mert az egyházközség ingatlanjaival kapcsolatosan komoly költségeik vannak, amit egyházkerületi szintű gyűjtéssel remélnek kiegyenlíteni.

Ötsöd 1807. 2. Dec[ember].

80 TtREL, I.29.i.108. Liebling, 1794–1803. Kuthi Ádám levele, Öcsöd, 1807. december 2. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/268/>

Főtiszteletű Superintendens Uram!

Ugyan nagyon megtódult ám rajtam a baj. Alig ér el edgyik nehéz dologban írt levelem a tzéljára, már a másíknak, már a harmadíknak az írásához kell fognom. Makónn hagyék edgyet, hogy a mindjárt következett vásárra oda menő debretzeni mesterembereknek valamelyikétől küldjék főtiszteletű superintendens uramhoz. Küldék Vésztúról mást egyenesen odavaló lovasok által. Gyomáról harmadíkat. Ímé pedig mikorra a visitálás közben Ötsödre értünk, már akkor Szentesen várt ez az ide zárt tsomó írás. Megannyi, s több kissebb dolgok eligazításának a baja is fekszik pedig a nyakamon.

Ennek a tsomó írásnak a matériaja ugyantsak az, ami a Makóról küldötteké. Küldöm mindazonáltal sietve, hogy ebből is láthassa a főtiszteletű consistorium, melly hamarjában való segítségre legyen itt szükség. Többek is vagynak azomban ezen tsomó írásban, mint az elsőben küldöttben. Világosabban is vagynak ebben kitéve némely dolgok. Legalább az ezen tsomóban lévő írásoknak megolvasása világosítja az elsőbb tsomóban levőket.

Várok még Tömösvárról azon t[eki]n[tete]s Szánthó János fiscalis úrtól több írást is. Írtam ugyanis Gyuláról őkegyelmének egy levelet, mellyben azon kértem, hogy a Duka⁸¹ generalis őexcelléntiaját informálja a mi ekklézsiai constitutioink felől, hogy az annál fogva az oberster urat tsendesítse, hogy valami erőszakra ne vetemedjen. És ha arra válaszolni méltóztatik, annak elküldésével is kéntelenítetem főtiszteletű superintendens uramnak alkalmatlankodni. De mint a fiscalis úr levelének dátumából megtettzik, még akkor, mikor ezt az utóbbi levelet írta, az én Gyuláról küldött leveletem nem vette: és még tsak hozzá se lehet vetni, hogy ha válaszol is, mikor vehetem válaszát. Azután azért nem vára kozhattam, hogy a többszöri levélküldésekkel ne alkalmatlankodjam. A késedeleből következhető romlás meg gondolása sem engedte, hogy vára kozzam.

Amit az írások között levő hozzám intézett levélnek utolján ír Szánthó János fiscalis úr, abban én is véle edgyet értek. Sőt, instálom főtiszteletű superintendens uramat, hogy legyen munkás benne, hogy tiszt[eletes] Tar János őkegyelme minél hamarébb másuvá helyheztethessék. Most éppen jó mód van benne, mert a vésztűi ekklézsia rendes prédikátor nélkül vagyon. A benne lévő időközben valót a tractus híre, s engedelme nélkül vitték magok közzé, akinek ott létének a tractus ellene mondott, és arra kényszeríti az ekklézsia előljáróit, hogy rendes prédikátornak valót hívjanak a tractusból. És ha főtiszteletű superintendens uram a minapi kérésem szerént a tractusunk tekintetét az ekkléziák előtt fel akarja tartani; ha a superintendentiara innen is mehető bajokat

81 Duka Péter altábornagy a nemesi felkelés tszántúli parancsnoka. RÓNAY – GILICZE – MAROSVÁRI, 2012, 125.

nem akarja szaporítani; és ezeknél fogva egy arra kényszerítő levelet méltóztatik a vésztűieknek küldeni, hogy a tractus megedgyezésével t[iszteletes] Tar Jánost hívják meg, és vigyék magokhoz: bizonyosan meglesz, általhelyeztethetik közükbe.

Úgy beszéllettek ugyan náluk létünkben a vésztűiek, hogy tsaknem világosan kimondották, hogy nints a mi tractusunkban, aki az ő ekklézsiájokra méltó volna, bízván a fő tiszt[életű] superintendentiahoz, hogy annak hatalmával most is, mint másszor is azt vihetik a supplantatorok közzül magok közzé, aki nekik tettzik: de tsak ugyan sok, és nagy vélek való versengésünk után arra vették mégis magokat, hogy egy Tartsára utánnunk küldött levélben két tractusunkbeli tiszteletes atyafiakat neveztek ki, hogy ha a tractus nem ellenkezik benne, azok körül fognak vizsgálódni, és amellyik nekik meg fog tétteni, azt meg fogják hívni: de azok mind a ketten baj nélkül megmaradhatnak helyekben, nem úgy, mint a szegény t[iszteletes] Tar János. Méltó is ez annyi szenvedései után a könyörületességre. Meg is érdemel tapasztalásunk szerint egy középszer ekkléziát. Én ugyan nem reménylem, hogy hozzá foghatót lehessen találni Debeljátsára. Azomban azt a maga meghatározását írja egy könyörgő levelében, hogy ha most rajta könyörülő indulatból olyan ekklézsiába helyeztetnék, amely érdeme felett valónak tartatnék, kész akármikor tsekélyebbel is, ha üresség adódik, feltserélni.

Igaz ugyan, hogy a jövő április 24. napján telik el az esztendeje, de neki addig se tanácsos ott maradni, mert amitsodás indulattal vagynak eránta mind a hadi tisztek, mind a halgatói, könnyen veszedelem eshetik rajta. A meglett dolgot pedig senki sem teszi meg nem letté, s azok fognak romlása okának mondatni, akik nem igyekeznek annak eleit venni. Az erdőhegyieknek és a kisenjőieknek romlásokat is nekünk, s főként a superintendentianak tulajdonítják. Minden azoknak romlásokat tudó, valaki száját táthatja, minket gyaláz, és kárhozzat reájok nézve.

Éppen most botsátám el a lieblingi ekkl[ézi]ának követjeit magamtól. Arra kér egy azoktól küldött levelében az ekklézsia, hogy engedjem meg, hogy azok, templomjok, parochialis házak és oskolájok építésére tractusunkban kéregethessenek, és hogy a fő tiszt[életű] superintendentianál is egy mellettek írott, s követjeik kezébe adatandó levéllel a felsegállás végett insinuáljam. Három hónapig való szabadságok van a passusok szerint az ide s tova való járkálásra. A passusok vármegyétől való. Az ekklézsia tsetsemő, semmi fundussal nem bíró, kevés és még meg nem gyökerezett, tehetetlen tagokból álló. A fő tiszt[életű] superintendentiatól vett alamizsnát is a parochialis udvar kerítéséért kellett adni, minthogy a földesuraság addig, míg prédikátor nélkül voltak, elfoglalta, bekerítettette, s nem adta különben nekik vissza. Én is örömet tettem volna az ő utóbbi kívánságoknak ezekre nézve eleget, ha gondolhattam volna,

hogy azokon a két rossz lovakon, amelyeken hozzám jöttek, tsak Debretzenig is elmehetnek, vagy még a superintendenciában levő ekkleziákat is engedelem nyérés mellett megjárhatják. De az képtelennek látszott előttem. Eleget tettem tsakugyan az elsőbb kívánságoknak, hogy avagy tsak ennyire is ne jöttek tellyességgel hijjába, reménylven, hogy megenged nekem ebben a főtiszt[életű] superintendencia, tudván a szegény lieblingieknek messze földön való helyheztetéseket, környülállásaikat, állapotjokat. Hogy pedig azon, hogy insinualó levelet nem adtam kezekbe, meg ne szomorodjanak, megígértem nekik, hogy ezen levelemben, melly már akkor munkában kezdett lenni, fogok insinuálni. Arra valók is, amiket eddig felölök írtam, hogy azokkal indítsam, és azoknál fogva kérjem, s kérem is alázatosan főtiszt[életű] superintendens uramat, méltóztasson, amint lehet, rajtok segíteni, segítettni.

Magamat jó indulatiba ajánlván vagyok főtiszt[életű] superintendens uramnak alázatos szolgája, Kuthi Ádám esperest m[aga] k[ezével].

3.2.13. Beszámoló a békési lelkészellenes hangulatról, 1817⁸²

Zilahi János 1791-1818 között szolgált Békésen lelkészként. 1817-ben összetűzésbe került a település vezetőivel és a lakossággal is, amelynek következtében nem maradhatott Békésen prédikátorként. A békési lelkipásztori állás helyett felkínálták számára a gyomai gyülekezetet, de azt nem fogadta el. Helyette élete végéig állás nélküli lelkészként maradt Békésen.⁸³ Az alábbiakban közölt irat az ellentét kirobbanásának kezdetét mutatja be. Ebből kiderül, mennyire súlyosnak ítélte meg a helyzetet Tomcsányi Kristóf szolgabíró. A szolgabírói jelentéshez tartozik egy autográf fenyegető levél is, amelyet korábban már publikáltak.⁸⁴

[f. 1r.]Isten álgya meg Kegyelmeteket!

A békési lakosok közzül némely gazemberek most újjonnan bátorkodtak elkezdni a tűzzel való fenyegetődzést, amidőn az uttzán mai napon is egy írás találatott, hogy a bírának tűz által fognak veszedelmekre törekedni. Én mint

82 TtREL I.1.b.69.1516. nr. 1. Zilahi János békési lelkész pere a városi előjárókkal 1822. Tomcsányi Kristóf szolgabíró vizsgálata Békésen, Békés, 1817. április 27. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/292/>

83 SZEGEDI, 1904, 20-22.

84 HEGYI, 2018a, 236.

helybeli főszolgabíró addig is, míg a t[ekintetes] nemes vármegyének ezt hivatalossan bejelenteném, és rólla hathatós és foganatos rendelések érkeznének, addig is kemény parancsolatul adom, hogy mai naptól fogva minden éttzákára 60 strázsát rendeltessenek. Ezek[ne]k kötelességek lészen szünet nélkül egész reggelig ott, ahova elrendelődnek, szemessen strázsálni úgy, hogy ha valahol tűz ütne ki magát, és kár következne, azon 60 ember fogja megtéríteni az egész kárt, aki strázsán állott. Lehet reményleni, és el is lehet hinni, hogy a t[ekintetes] nemes vármegye ezen veszedelmes fenyegetések[ne]k orvoslására a beérkezendő katonaságból egy egész svadront fog ide quartelyba rendelni, hogy a lakosok azak által a tűz ellen bátorságosabb állapotba helyeztessék vagyonyyaikat, és azok[na]k felvigyázások mellett megnyugtassák magokat. De míg azok beérkeznének is, a kirendelt 60 emberek 24 botok büntetése alatt úgy kiállanak, hogy azok[na]k csak egy hijja [f. 1v.]sem legyen. Ezen strázsákból úgy a Zilai praedicator úr házához, valamint a bírójéhoz és n[em]es vármegye épületéhez és uraságéhoz számosabban rendeltessenek, kiket éttzánként magok az esküttek és n[em]es v[árme]gye persecutorai többször megtekintsenek, és különösen patrólirozzanak. Akkor is pedig, amidőn az egész svadron katonaság bequartélyoz, ennyi számú strázsák[na]k kiállani kemény büntetés alatt a lakosok köteleztetnek, kik a katonasággal egyvelgest fognak patrólirozni. Sig[natur] Békés 27. Apr[ilis] [1]817.

Tomcsányi Kristóf járásbeli főszolgabíró m[aga] k[ezével]

A csizmadia, tímár és szűts czéhbeli mesteremberek azonnal a városházánál megjelenyenek.

[f. 2r.] *Békési bírának publicálás és tellyesítés végett először a fenyegető írást kell felolvasni.*

[boríték]Bikisi bíró uramnak adasik!

[f. 3r.]Bikisi bírák uramék, tegnap a gyűlésben meg nem montuk, de most megmongyuk, ha Zilait a papságból három hét alatt kentek ki nem teszik, mink vagy a bíró uram házát, vagy törvénybíróját, vagy más esküt ember házát tempora[?] teszük, [f. 3v.] nekünk papnak kel a kiskáplány meg a visztüi pap, már mindenik igirkezik

27a aprilis 1817 reggeli 5 órákor az uttzán találtatott.

3.2.14. Adatok a bükkhegyi (szintári) református telepesekről, 1819⁸⁵

A Bánságba a 18/19. század fordulóján református telepések is érkeztek. Az egyházi vezetés ezekről a telepítésekről kevés információval rendelkezett, bizonyos esetekben spontán jöttek létre református gyülekezetek. Az itt közölt levél is ennek tipikus példája, ugyanis Bükkhegyen egy rövid ideig 15 kálvinista telepes élt, de a körülményeket nem találták megfelelőnek, és a szerveződő gyülekezet gyorsan szétszéledt. A közékük kirendelt lévita, Barkó Mihály éppen ezért új állást kért az esperestől. Arra, hogy a gyülekezet rövid ideig létezett, abból is következtetünk, hogy Barkó nem Bükkhegyen, hanem a Békés megyei Csejten keltezte a levelét, ahol ő tanítóként és falusi jegyzőként szolgált. A levél részletét korábban már közöltük, de teljes terjedelmében itt tesszük közzé először.⁸⁶

[f. 1r.]Nagytiszteletű Esperest Úr, érdemem felett való Kegyes Jóuram!

Én, az általam instált, Bánátban kezdetett szintári, talám lelegendő reform[ata] szent eklézsiát nemigen régen személlyesenn megnéznévén, és ottann mindeneket jól megvizsgálván úgy találtam, hogy abból vagy sohasem lészen eklézsia, vagy ha lészen is, igen-igen csekély, mint Csejt, vagy talám olyan sem. A hely sem alföldi magyarnak, hanem tsak oláhnak való, hegy, völgy s erdő, a határa is igen kitsiny, s az életre nézve terméketlen hegyi föld. Nem volt még akkor több benne 15 reform[átus] újj lakosoknál, de ha egészenn megszálják is, nem lehet több benne 31 földes gazdánál, olyan helyen pedig földetlen ember sem sok élhet.

Letévén hát én ezenn még semmiségről, instálok nagy alázatossággal nagytiszteletű esperest uram előtt, hogy engemet, ha lehet, annak idejébe valamelyik vacans eklézsiába leányok tanítójának rendelni kegyesen méltóztassék. Úgy hallom, hogy KovátsHáza és Dombegyháza az ősszel egy falut fog formálni. Ha azok eggyüvé mennek, kell ottan a leányok tanítója. Igen szeretném én, és alázatosonn instálom is azt, de ha meg nem eshetne, másutt is jó lenne, amint méltóztatik rendelni.

Ezenn alázatos jelentésem és instálásom mellett, betses úri s atyai szívessé-gébenn ajánlott alázatos tisztelettel, s minden jóknak szíves kívánásával vagyok Csejtenn, 1-a Julii 1819.

85 TtREL I.29.c.12. Hivatalt kérők, pályázók 1804-1905. Barkó Mihály levele Juhász Istvánhoz, Csejt, 1819. július 1. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/395/>

86 HEGYI, 2018a, 144.

Nagytiszteletű esperest uramnak alázatos, szegény szolgálja,
Barkó Mihály, rector és notar[ius], m[anu] p[ro]pria

[f. 1v.] [címzés:] Nagytiszteletű s tudós Juhász István uramnak, a venerabilis békési tractus nagyérdemű esperesttyének, az ötsödi reform[ata] szent eklézsiának pedig hívséges lelkipásztorának, alázatos tisztelettel ajánlom. Ötsödre.

[...] 3. Aug[usti], [...] 1. Julii [1]819.

Barkó Mihály csejti r[ecto]r és notar[ius] statiot kér

3.2.15. Barkó Mihály beszámolója a csejti kertészközségről, 1822⁸⁷

Barkó Mihály kérvényében Juhász István esperestől kér segítséget, mert nyomorog jelenlegi szolgálathelyén, Csejten. Leveléből kiderül, hogy Békés vármegyében Csejt-pusztán (ma Gyomaendrőd és Túrkeve között) református dohánykertészek telepedtek meg, de nem sikerült tartós települést létrehozniuk, ezért a faluközösség elvándorolt. Levele utolsó részében arra utal, hogy Csejtet a Békési Református Egyházmegye más kertészközségekkel együtt anyaegyházközségként bekebelezte. Mivel erre vonatkozó megfogalmazása nem egyértelmű, nem lehet eldönteni, hogy Csejt más kertészfalvakkal együtt számított egy egyházközségnek, vagy a békési egyházmegyében az 1820-as években több kertészközséget minősítettek önálló egyházközséggé.

[f. 1r.] Nagytiszteletű Esperest Úr, Jóltévő Kegyes Uram és Atyám!

Alóllírt, nagy alázatossággal jelentem, hogy én ezenn tiszteletes tractusban ezelőtt több esztendők alatt praeceptorságot, és Dobozonn leányokat tanító hivatalt is viselvén, négy esztendőig, végre Ványára, t[ekintetes] n[emes] Hevess vármegyébe notariusnak meghívattattam.

Oda én magam meggondolása nélkül el is mentem, és a notariat két esztendőig folytattam, melly idő alatt megbánván cselekedetemet, minthogy a csejti

87 TtREL I.29.c.12. Hivatalt kérők, pályázók 1804-1905. Barkó Mihály levele Juhász Istvánhoz, Csejt, 1822. március 13. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/396/>

pusztát megszállott kertészek rectorjoknak meghívtak, a notariat letettem, s hozzájuk mentem rectornak, s azólta, úgymint négy esztendő óta közöttük nyomorgok is.

Minthogy pedig már onnan a reformátusok nagyrészt kifog[y]tak, az én rectorságom is megszűnt, és továbbá, mivel feleségemmel, s hat gyermekeimmel együtt minden hivatal nélkül tellyességgel nem élhetek, tehát nagy alázatossággal instálok, és reménykedek nagytiszteletű esperest uram előtt avégett, hogy engemet ezenn tractusbann valamely leányok tanítói, vagy correctorialis, avagy rectorialis aperturaban rendelni keg[y]esenn méltóztassék, annyival is inkább, mivel már Csejt is (melly Békés vármegyében vagyon) több ekléziákkal együtt ide incorporáltatott.

Melly velem tejendő keg[y]es, atyai jóltevőségét, amidőn számos cselédemmel együtt óhajtvá várom, nagy tisztelettel vagyok, Csejtenn, 13-a, Martii. 1822.

Nagytiszteletű esperest uramnak alázatos, szegény szolgálja

Barkó Mihály, m[anu] p[ropria]
csejti rector

[f. 1v.] *N[ume]ro 9.*
Felolvastatott

P[rae]sen[tatur] d[ie] 13-a, Mart[ii]. 1822.
Barkó Mihály hivatalért.

Nagytiszteletű és tudós Juhász István úrhoz, a békési tiszteletes tractus nagyérdemű esperesttyéhez, és az öcsödi reformata szent ekkl[ézsi]a hívséges lelkipásztorához mint jóltévő keg[y]es urához.
Alázatos reménykedése a bent írt[na]k.

3.3. Világi hatóságok jelentései és beszámolói

3.3.1. Békés vármegye beszámolója a területén létező protestáns falvakról, 1725⁸⁸

Békés vármegye 1725 szeptember 28-án, Szeghalmon tartott közgyűlése levélben reagált a Helytartótanács 1725. augusztus 15-én kelt vallásügyi rendeletére. A rendelet kötelezte a protestánsokat a „hivatalos ünnepek”, jórészt katolikus ünnepnapok megtartására. A vármegye hozzáfogott a rendelet végrehajtásához, de a protestáns lakosság – mely már a pesti commissio működése előtt az egész megyében jelen volt (két kisebb falucskát kivéve) – panasszal élt azzal szemben, mert sérült vallásának szabad gyakorlata. A vármegye a levélben még két másik rendeletre reagál: cselédek, illetve zsidó vámszedők ügye.

[p. 520.] Responsum ad reliquas primas publicatas intimationes tale erat.

Excelsum Regio Locumtenen[tiale] Consilium D[omi]ni D[omi]ni
Benignissimi Grat[issi]mi Col[en]d[issi]mi!

Humilliorum in gra[tia]m e[xcelsi] R[egii] L[ocumtenentionalis] C[onsilii] seviti[or]um n[ost]rorum demissam com[m]enda[tio]nem. Benignas altefati e[xcelsi] R[egii] L[ocumtenentionalis] Consilii in negotio religionis sub 15. mensis Augusti elargitas intimationes, non solum festa decretalia per augustanae et helveticae confessioni addictos celebrari observariq[ue], sed alia etiam ibidem contenta circa p[rae]sertim exercitiorum et ministerii amoci-ones[?] in gremio co[m]m[un]it[at]us hujus imo alterve loco prope diem effectuari cepissent. Verum ad interventam eorum intuitu de dato 8. mensis Octobris medio ejusdem excelsi Consilii intimatam clementissimam clementissima[m] [...] modificationem siquidem loca in gremio co[m]m[un]it[at]us hujusce n[ost]ri augustanae et helveticae confessioni addictis incolis existentia ante et usq[ue] initium comissionem Pestiensem p[rae]ter duos pagellos decenter populari ceptos in libero suae professionis exercitio praefuissent consequenter in statu quo relinquendi innuerent[ur] ea ex ratione nunc quoq[ue] quod ad festorum celebrationem adigi deberent contra suae [...] intentionem turbari se querulant[ur].

88 MNL BML IV.A.1.a.2. p. 520. Nemesi közgyűlési jegyzőkönyv 1723–1727. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/419/>

Quantum de tertio mensis Novembris ut sevor[um] domesticorum ignobilium circa rem agrariam et alior[um], exceptis offitionib[us][?] et iisdem simili conditione, famulantib[us], servitii finis et conductionis initiu[m] in novo [p. 521.] anno semper funda et[...] excelsum Consilium id [...]gne ritum asset [...] effectuat[ur] [...] et in futurum observandum, non [...] se, sed ut uniformis bono ordine miser status [...]tur servor[um] ita et per alior[um], et mechanicorum cujuscunque conditionis sallaria et mercedem cum vicinis indyctis co[m]it[us] elaboravimus pro situ plagae co[m]it[us] tui huicce p[ro]sertim deservientia observantes. Quo ad vero conficiendis et transmittendis excelso Consilio rationib[us] perceptuatum quoquemodo tangentib[us] ejusdem excelsi Consilii cum annexis tabellis 6. emanatas literas 22. Septembris, pari cum submissionis obligamine[?] percipiendo quemadmodum idem excelsum Consilium benigne id nobis intimare dignaretur, ita etiam nos a modo imposterum perceptorales rationes juxta transmissas in [...] distinctis formis tabellas curabimus et conficiemus, confectasq[ue] quocitius humillime submittemus.

Et quamvis alterius saepius iterata e[xcelsi] Consilii intimata, nusquam p[ro]termissa simpliciter, quin in parte nos respiciente effectuada, quemadmodum nullis poenitus existentibus teloniis, consequenter neque judaeis teloniatoribus, trajectus, qui habent[ur], essent limitati pontes, viae, et ageres, ut desertuosa hac in terra lignis carente fieri potest, cum alias etiam ratio publici svadeat, sint reparati zingari ad tenorem literar[um] saepefati e[xcelsi] Consilii de die 4. Decembr[is] 1724. ad poss[ess]iones consequenter d[omi]nos ter[r]estres sint restricti, mendicis alterius soli et extraneis, cum et incolae sat miserae soc[ieta]tis[?] forent non se hic detinentibus, quia d[omi]nus t[ame]n provincialis com[missarius] districtus hujus p[ro]missa et observanda, et repetenda ex intentione e[xcelsi] Consilii nobis intimasset, ad transmissa super his e[xcelsio] Consilio limitationem informationemq[ue], actu hocce in co[m]it[us] observata humillime nosmet revocamus. In reliquo nos eum benignis e[xcelsi] R[egii] Consilii gratiis humillime com[m]endamus, manemus ex g[ene]rali cong[regatione] n[ost]ra die 28. mensis Novembris 1725. in Szeghalom celebrat[ur].

Ejusdem e[xcelsi] Consilii humillimi jobbagiones

Unversitas co[m]it[us] Békésien[sis]

3.3.2. Temes vármegyei szolgabíró jelentése a lieblingi református lelkész javadalmáról, 1807⁸⁹

Temes vármegye nemesi közgyűlése 1806-ban utasította Zombath Ignác szolgabírót, hogy járjon el a lieblingi református parókia ügyében. A szolgabíró 1807-ben Laichard Ferenc csákovai uradalmi tiszttel közösen kiszállt Lieblingbe, ahol megállapították, hogy a földesúr a falu megalapításakor kötelezettséget vállalt arra, hogy a református parókiát felépíti. Sürgetik ezért az építkezés megkezdését. A dokumentum másolat formájában a békési egyházmegye iratai között maradt fenn, eredeti példánya lappang.

[f. 1v.] Alább írtt az 1806-dik esztendőben Szent András havának 25-dik napján tartatott közgyűlés alkalmatosságával a 222-dik szám alatt való kegyes rendelésére a te[kin]t[e]tes nemes vármegyének alázasosson jelentem, hogy az liblingi református lakosoknak állapotyát (a csákovai uradalomnak számtar[tó]jánál [!], Laichard úrral megvizsgálván) ha valyon azon házhelyet, melly már régenten az református pap számára ajálva volt, minden fizetés nélkül által lehet-e adni, avagy ha fizetés nélkül nem, azon 477 f[orin]tokból 8 k[rajcár]rból egy részt a te[kin]t[e]tes uraság elengedne, és úgy a többi árát készek volnának lefizetni. Mellyre is az fellyebb emlétett számtartó, Laichard Ferentz úr a múlt Januarius holnapnak 26-dik napján maga vélekedését a te[kin]t[e]tes administratiohoz oly módon benyújtotta, hogy az előbbeni 477 f[orin]t summabúl 159 f[orin]tot el lehetne engedni, és így tsak 318 f[orin]t kr[ajcár]t, nem 477 f[orin]tot fizessenek. Ugyanazon vélekedésében jelentette számtartó úr, hogy minekutánna ezen pénz egyedül a kerítéshez szükséges karóknak és sövénynek ára, melly az t[ekin]t[e]tes uraságnak semminémű más költségében nem tellett, és az helységnek felállítása alkalmatosságával az t[ekin]t[e]tes földesuraság a református papnak is házat azon módon építtetni ajánlott, amint az evangelicus papnak valóbann épített. Tehát a református pap számára minden fizetés nélkül az eddig tett kerteléssel együtt által lehetne adni. Szükségesnek tehát ételném lenni, a t[ekin]t[e]tes administratit azeránt megkeresni, hogy azon házhely annyival is inkább mentül alább általadatna, hogy a jelen való tavasszal az építéshez hozzáfoghassnak.

Költ Liblingen febr[urár] 4-dik napján 1807.

Zombath Ignátz m[anu] p[ropria] szolgabíró

89 TtREL I.29.i.108. Liebling, 1794–1803. Zombath Ignác levele, Liebling, 1807. február 4. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/70/>

[f. 1r.] Alázatos jelentése Zombath Ignázt temesi járásbéli szolgabírónak az 1806-dik eszten[dő] Sz[ent] András havának 25-dik napján tartatott közgyűlés alkalmatosságával a 222-dik szám alatt való kegyes végzésére a t[ekintetes] n[emes] vármegyének a liblingi református lakosoknak és az papjoknak fundusa végett való vizsgálastétel.

Liebling

3.3.3. Beszámoló a lieblingi egyházközség állapotáról, 1807⁹⁰

Szántó János Temes vármegyei táblabíró és ügyész 1807-ben Temesváron kelt, a Békési Református Egyházmegye esperesének írott levele. A levél a Lieblingi Református Egyházközség állapotát írja le. Részletesen kitér a gyülekezet anyagi helyzetére, foglalkozik a földesúrral és az evangélikus gyülekezettel fenntartott kapcsolatával is. Részletesen tárgyalja a vegyes házasságból születendő gyermekek felekezeti hovatartozásának a kérdését. Kéri, hogy a vitás kérdések tisztázására az érintett evangélikus egyházmegye képviselőivel közösen alkotott bizottság szálljon ki a helyszínrre.

Nagyérdemű, Főtiszteletű Esperest Uram!

Akaratom ellen maradtam illy sokára adós a lieblingi reformata ekklezsia állapotjáról még ezen esztendő elején kért tudósítással. Nem akarom menteni késedelmességemet, főtiszteletű esperest uram méltóztatik tudni, hogy feles foglalatosságaim vagynak, – a reám bízottaknak ugyan még áprilisben végire jártam: hanem ezólta alig voltam öszveséggel véve három hetet Temesváronn. Talán negyednapja, hogy Bétsből meg érkeztem, hogy tehát a szegény lieblingiek, akik vallásunk eránt szívből buzognak, minden segedelem nélkül ne maradjanak. Legelső kötelességemmé tevém állapotjokról tudósítást tenni, amely is rövidedenn következik.

Az eránt, fizettek-é még annakelőtte, míg prédikátorjok sem volt, az evangelicus prédikátornak valamit vagy sem, reménylem, magok küldöttek tudósítást. Nekem azt mondották, hogy az esketés – halott – s keresztelés bérenn kívül semmit nem fizettek.

90 TtREL I.29.i.108. Liebling, 1794–1803. Szántó János levele, Temesvár, 1807. szeptemer 19. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/267/>

A főtisztelű superintendentia által küldött 200 f[orin]tokat felvették. Az egész pénze az ekkleziának Januarius 1-ső napjáig tett 253 f[orint]ot. Ebből 48 f[orint] alamizsnapénz volt. A költségeken kívül megmaradt, és interesse kiadatott Januarius 1-ső napjakor 239 f[orint] 40 ¼ [krajcár]. Januariustól fogva Aprilis 16-dikáig alamizsnapénz jött volt be 15 f[orint] 44 ¼ krajcár. Ezzel a pénzel szépen segélte volna a csecsemő ekklezsia magát, ha az a körülállás nem adta volna magát elő, hogy az alatt, míg 1804-diktől fogva, midőn t[udni]-i[llek] a kirendelt mixta deputatio alkalmatosságával azt kieszközöltük, hogy Lieblingre református prédikátor is jöjjön, a kameralis földesuraság tisztsége még a prédikátor bejövetele előtt, a háztelket felkeríttette, és ezért 477 f[orint] 8 [krajcárt] kívánt az uraságnak megtéríttetni. Midőn a k[irályi] kameralis administratiohoz benyújtott két rendbeli esedező levelekre sem akart volna a földesuraság elállani attól, hogy az kerítésre tett költségeket a reformata község megtérítse, kénteleníttettem az ide rekesztett könyörgő levelet nyújtani nevekben a t[ekintetes] n[emes] vármegyére. Ennek megvizsgálására s elintézésére kirendelt szolgabíró úrnak a // jegy alatt idezárt jelentése szerint, ajánlotta s kegyelmesenn megígérte őfelsége azt, hogy a református lakosok részire is parochialis ház cameralis költségen építtessen. Mindazonáltal nem lehetett a református prédikátort ezen háztelek birtokába másképpen betenni, hanem csak úgy, hogy a kameranak ide zárt obligatit adattam arról, hogy a kerítésért 218 f[orint] 8 [krajcár]t a jövő október hónap utolsó napjára megtéríteni készek, s kötelesek. Eszerént a református prédikátor háztelkét is átalvete, hanem a főtisztelű superintendentiatól nyert segedelempénz majd minden eddig szaporodott interesseivel együtt arra fordítódik. Ez esik legnehezebben a lieblingi reformátusoknak. Ez eránt szükséges volna csekély ítéletem szerint, hogy a főtisztelű superintendentia közbevesse magát őfelsége előtt. Azok az okok, amellyek a fent előadott instantiában leirattatnak, reménylem, őfelsége előtt figyelmet s kegyelmet érdemlenek. Így lehetne azt kieszközölni, hogy nem csak a kötelezett kerítés ára elengedtesen, hanem őfelsége, valamint az evangelicus prédikátornak már épített, úgy a reformátusok számára is parochialis házat építtessen, és a templom építésére is segedelemmel legyen. Ezt soká halasztani annyival károsabb, mivel Liebling is a religionarius fundusnak fog általadatni, és ha ez megtörténik, több utánnajárással lehet célzt érni.

Az egész lieblingi reformata ekklezsia most múlt esztendőben 197 lelkekből állott. Ezek közt oskolába járhattak volna 41 gyerekek, jártak pedig csak 30-an, kik között 19 fiú gyermekek voltak. Ezeránt az a panasza van a reformata ekkleziának, hogy négy szülők, kiknek református atyáktól származott fiúgyermekeik vagynak, ezeket a lutherana oskolába taníttatják, s az lutheranusok szokása szerint áldoztatni akarják. Így tesznek némely lutheranus férjtől, de reformata anyáktól származott leánygyermekekkel is. Mit kell ezen dologba tenni? Bővebb utasítást kérek. Azt tudom, hogy a[z] [1]804-dikbe tartott

deputatio alkalmatosságával az elegy házasságból származott gyermekeket úgy conscribáltuk, hogy a református atya fiai református részre, a lutherana anya leányai az evangelica részre, s viszont az evangelicus atya fiai ehez, az evangelica anya leányai hasonlóul a lutherana részhez jegyeztettek fel, de ezen feljegyzésnek törvényes okát nem tudom. Elég, hogy akkor ebben egyeztünk meg: proles ex mixtis matrimoniis natae sequantur religionem parentum. Az ekklézsia előjárói azt adják hozzá, hogy a lutheránus mester gyermekeik tanítása eránt vélek egyezni nem akart, annál nehezebb szívvel szenvedik azért azt, hogy most individualiter a szülékkal egyez, és a r[eformá]tus prédikátor elől, aki a tanítást is magára vállalta, a gyermekeket kiveszi. Ezeránt talán nem ártana az evangelica superintendentianak írni, ha még eddig bizonyos principium nem állapítottatott volna meg mindkét részről.

Még bizonyos Bodensheimer Miklós eránt azt a panaszát jelentette a reformata ekklézsia, hogy ez, az említett deputatio alkalmatosságával reformátusnak íratta légyen magát be, minthogy valósággal református atyákról s anyáktól származott, mégis most magát az evangelica ekklézsiához tsátolta, és a református prédikátor fizetéséről tudni semmit sem akar.

Végezetre az a panasz is jött elő, hogy a mixta deputatio előtt úgy egyezett ugyan meg a két hitet valló község, hogy az isteni szolgálat vasárnaponként változtatva tartassék; még pedig hogy egy vasárnap reggel egyik, délután a másik prédikátor tartson prédikátiót, és a catechisatiók is a déllyesti órákon hasonlóul változtassanak. Emellett a rendtartás mellett voltak nem tsak akkor, midőn a helység megülettetett, hanem mostani prédikátorjok behozásától fogva is szinte esztendeig. Most a tavasszal jutott az evangelicus prédikátornak eszébe, hogy ő minden vasárnap tartani akar reggel s délután isteni szolgálatot. Ezek is a református prédikátor megegyezésénn kívül, azt rendelte, hogy vasárnaponként a reggeli isteni szolgálat változtatva (alternatív) tartasson, egyik 7, a másik 9 ½ órákor tartsa az isteni szolgálatot; a déllyest[i] órákon pedig feltartotta a lutheranus prédikátor magának, hogy a catechisatiókat mindég 1 ½ órákor akarja tartani. Ha a déllyesti órák is aszerént változnának, mint a reggeli órák, nem volna a reformata községnek panassza, hanem így attól tartanak, hogy ezáltal predominiumot vadász az egyéberánt is számosabb evangelica ekklézsia.

Ezeket, e két hit sorsosai közt fentforgó villongásokat én el nem intézhettem. Tartottam is abba beleereszkedni azért, mivel a két vallás közt ezek eránt talán már megállapított zsinórmértéket nem tudvänn, az ellen véthettem volna. Csekély vélekedésem szerént ezeket szükséges mixta ecclesiastica commissio által végezni el. A szeretetnek és békességnek lelke fogja mind a két részt az egyességre vezérelni, mihelyest a két renden lévő tractusok előjárói egyszerre jövénn Lieblingre, a már gerjedni kezdő visszázkodásoknak végét kívánja szakasztani. Magam elégtelen vagyok mind a két résznek eleget tenni, de ha mind a két részről való előljárók, úgymint főtisztetű esperest uram, az augustana confession lévő

esperest úrral együtt meg aláznák egyszerre magokat Lieblingre, ítéletem szerint nagy akadályok nélkül az örökké tartó szeretet s egyesség lánczával köttetne ezen egyéb eránt világi értelemben is atyafias két község együvé.

Méltóztasson főtiszteletű esperest uram azokat rendelni, amellyeket leg-hasznosabbaknak ítél: én részemről nyereségemnek fogom tartani, ha munkálkodásommal élni méltóztatik. Aki betses indulatiba tartozott tisztelettel ajánlott maradok

főtiszteletű esperest uramnak Temesváronn, Szent Mihály hava 19-dikén [1]807-be.

alázatos szolgája, Szántó János

Temesvárról

Tekint[etes] Szánthó János úr tudósítása a lieblingi eklézsia állapotjáról az illető esperesti hivatalhoz.

Sept[ember] 19-k 1807. 4 db.

3.3.4. Saator János levele Kuthi Ádám esperesnek az új reformátuskovácsházi egyházközség problémáival kapcsolatban, 1807⁹¹

Saator János a békési egyházmegye főgondnoka Kuthi Ádám esperesnek írt levelében számol be útjáról. Ezek szerint a Bánságban lévő református egyházközségek ügyében Temesváron járt, ahol Szántó János Temes vármegyei táblabírónak átadta a debeljácsai és magyarittebei gyülekezetekkel kapcsolatos iratokat. Ezekután elutazott Reformátuskovácsházára, ahol megintette a faluban szolgáló lévitát, Tóth Sándort.

[f. 1r.]Nagytiszteletű Esperest Úr!

Szerentsém lévén az ittebeiek és debellátsiak dolgában írott levelét annak idejében venni nagytiszteletű esperest uramnak. A Szántó uramnak adandó acclusumokat Temesvárra elvittem olly tzállal tudniillik, hogy azokat Szántó uramnak személyessen általadjam, de Bétsben lévén a nevezett úr, ezt nem tselekedhettem. Ugyantsak Temesvártt hagytam az acclusumokat a testvér

91 TtREL I.29.c.14. Egyházmegyei gondnoki hivatal 1793–1883. Saator János levele Kuthi Ádámhoz, Makó, 1807. szeptemer 7. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/206/>

ötsémnél, hogy megjövé Szántó uram, egyszeribe adja által. Újra írtam akkor ezen úrnak levelet, kérvén, hogy a dologban szorgalmazatosan eljárni ne salyánállyon.

A kovátsháziak nagyon panaszkodnak a lévitájok ellen, és minthogy közönséges a panasz, talám igaz is. Énnékem szívemen lévén ezen újj plántának gondja, személyessen kimentem oda, a dolgot félig-meddig megvizsgáltam, és a rectort meg is feddettem, sótt meg is fenyegettem. Nem tudom, lessz-e haszna fáradságomnak és igyekezetemnek, de ha nem talál lenni, időnap előtt el kell onnan azt az embert (Tóth Sándor a neve) tennünk, hogy a publicumot ne botránoztassuk, amellynek azon újj coloniara szeme van.

Mellyel magamat betses barátságba tiszteletes esperest uramnak továbbra is ajánlván különös tisztelettel maradok nagytiszteletű esperest uramnak.

Makón Sept[embris] 7-dik n[apján] 1807-dik eszt[endőben]

Igaz szívű szolgálja, Saator János tract[ualis] curator.

[f. 1v.] A békési tractualis curatortól nagytiszteletű Kuthy Ádám úrnak a békési tiszteletes tractus nagyérdemű esperestjének adasson hivatalból Ötsödön.

1807. 13. Sept[embris] Az ittebei és debelljásai ügyekre tartó írásoknak vételekről Tömösvárra lett vivésekről, otthagyasokról és a kovácsházi lévitáról.

3.3.5. Adatok a reformátuskovácsházi egyházköztség fejlődéséről, 1807⁹²

1807-ben az újonnan alakult kertészköztség, Reformátuskovácsháza előljárói levelet írtak Kuthi Ádám esperesnek, amelyben arról tudósították, hogy a községben 56 gazda élt, és 16 iskolás korú gyermek volt a településen. Egyben azt is közölték az esperessel, hogy a korábbi vádakkal ellentétben a köztük szolgáló tanítóval meg voltak elégedve, aki nemcsak tanított, hanem a lelkészi teendőket is ellátta.

92 TtREL I.29.i.155. Reformátuskovácsháza 1807–1883. Reformátuskovácsházai egyházköztség levele Kuthi Ádámhoz, Reformátuskovácsháza, 1807. december 19. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/232/>

[f. 1r.] Az Úrnak

Az Úrnak, Tiszteletes Tudós Kúti Ádám Uramnak mint a tiszteletes Békési Tractus nagyérdemű seniorának, nemkülömben az ötsödi népes gyülekezet hűségese lelkipásztorának egész érdemlett tisztelettel ajánljuk Ötsödön.

[f. 1v.] *A kovátsházi ekleziásai előjáróság némely magánosok által bevádoltatott rektorát pártolja s [me]glküldi a conventiot. 1807. dec[ember] 19-k.*

[f. 2r.] Érdemünk felett való Bizodalmas, Drága, Nagyérdemű,
Tiszteletes Senior Uram!

Hozzánk tett kegyes atyai parantsolatjára mind rector uram, mind pedig hites deputatasaink megjeleni kötelességek szerént jelen vagynak. Hanem addig is, míg kegyesen velek s velünk parantsolni méltóztatna tiszt[ele]s nagyérdemű senior uram, alázatosan kívánjuk jelenteni, hogy ez a mi kevésből álló gyülekezetünk 56 gazdaemberekből álló, oskolás férfi és leány gyermekeink 16, de reményljük, hogy már az oskolánk fel lévén épülve a jövő tavasszal azoknak a számok is meg fog szaporodni, és az oskola rector nálla lévő conventiolevele is többet fog ütni. Azok a dolgok pedig, amellyekkel rector uram vádoltatott, nem igazak felőle és tökéletlenek, melyre nézve, mivel mind a gyermekeinket épületesen tanítja, mind a közönséges isteni tiszteletbe a szolgálatja tetszik, mi mint betsületes embert t[iszte]les n[agy]é[rdemű] senior uram benne leendő megedvezésével továbbra is megmarasztottuk. Abba a részbe pedig, hogy közölünk némely kertésztársaink hibás tselekedetek miatt t[iszte]les n[agy]é[rdemű] senior uramnak alkalmatlanság szereztetett, mi a kertészség hites előjárói egész alázatossággal engedelmet kérünk, és egyszersmind alázatosan instáljuk és kérjük t[iszte]les n[agy]é[rdemű] senior uramat, méltóztasson bennünket atyai kegyes gratiajába tartani, és felőlünk jóindulattal lenni. Mellynek megnyerése felől jó reménységben lévén, addig is, míg meghálálói és szolgállói lehetnénk, óhajtjuk hosszú, virágzó, szerentsés élete folyását egész nagyérdemű, tiszt[ele]s úri háza népével edjött, maradván

Kovátsházán a[nn]o 1807-o die 19-a Decembris.

Nagyérdemű tiszteletes senior uramnak alázatos szegény szolgálói főbíró Molnár András, hitesek öreg Kotsis Pál, öreg Vintze János, Takáts Tót Péter, Zaj Istv[án] sat[öbbi.]

3.3.6. Szántó János beszámolója a rittbergi állapotokról, 1814⁹³

Szántó János Temes vármegyei ügyész Juhász István espereshez írt levelében összefoglalja, mit intézett a rittbergi gyülekezet dolgaival kapcsolatban. Tárgyalásokat folytatott a falu földesurával, Luis Victor Meriadec de Rohan Guemeni herceggel, aki katolikusokat és evangélikusokat telepített be Rittbergbe. Ennek ellenére sikerült arról megállapodniuk, hogy a herceg nem fogja a falu felekezeti viszonyait megbolygatni. Egyben ígéretet tett arra, hogy teljesíti kegyúri kötelességeit, és segíteni fogja a református templom felépítését. Szántó arra kérte az esperest, hogy írásban forduljon a herceghez hivatkozva a szóbeli tárgyalásokra, így sikerülhet a templomépítésről egy hivatalos iratot is szerezniük a hercegtől.

Szántó gondoskodni kívánt a rittbergi egyházközség jogi státuszáról is, ezért arra kérte az esperest, hogy a földesúr és az egyházközség között kötött szerződést hitelesítsék, és abból egy példányt tartson meg az egyházmegye, egyet küldjenek el az egyházközségnek, egyet pedig a hercegnek.

A lakosság nem volt megelégedve Kutasy József lelkipásztorral, ezért Szántó azt javasolta, hogy hajtsanak végre egy lelkészcsere: Kutasy kapjon egy másik gyülekezetet, helyére pedig küldjenek valakit. Szántó a gyülekezet súlyos hiányosságának tartotta, hogy még nem szervezték meg a presbitériumot.

Temesváron, Februarius 19-ikén 1814-ben

Nagytiszeletű Senior Úr, Nagyérdemű Jóakaró Uram!

A rittbergi ekklézsiát illető két rendbeli panaszokat, azoknak megvizsgálásával és elintézésével együtt itten megküldöm, a főméltóságú herceggel mint földesúrral kötött contractus célja az, hogy mivel már eddig Rittbergre 20 catholica s 27 lutherana familiákat telepített meg, ezáltal a contractus által, ha azt a nagytiszeletű tractus jóváhagyni méltóztatik, köteleztessen mintegy a földesuraság hitünk sorsosira olly tekintettel lenni, hogy azokat el ne pusztítsa, sőt örökíttse. Meg is ajánlotta a főméltóságú herceg, hogy mindenkor az reformátusoké lesz az elsőség és többség Rittbergen, s bátor a mostani református

93 TtREL I.29.i.199. Végvár(Rittberg) 1794–1883. Szántó János levele Juhász Istvánhoz, Temesvár, 1814. február 19. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/65/>

magyar lakosok 2/3-ad része erőteljesen is a jobbágyföldek tartására s művelésére, és azon okból őket sessionioiktól, ha csak szorgalmasabb magok viselete által arra magokat érdemesebbekké s alkalmasokká nem tejjendének eleresztetni a Banatusba való systema szerént, melly a terheket általán fogva a jobbágy házhelyekhez kaptsolja, kénteleníttetik, mindazonáltal nem csak munkás fog abba lenni, hogy ha alkalmas, és a földek művelésére tehetős református magyarok jelentendik magokat, azok preferenter a sessionalis földeket kapják meg, hanem a mostani erőteljes jobbágyokat is mint hasznos házzal bíró zselléreket megtartani fogja, akik a megmaradható mintegy 45-50 jobbágyokkal akkor is elegendők lesznek az ekklezsia virágzó állapotba lejjendő feltartására, amidőn több magyar református jobbágyok nem jönnének. Megparantsolta tehát az előljáróknak, hogy munkások lennének abba, hogy mind magyar hitek sorsosi jöjjenek Rittbergre, s megújítottá előttünk azon kegyelmes ígérétét is, hogy a református magyarok számára maga költségén fog templomot építtetni.

Ha ezen okaim, amellyek engem arra a gondolatra vittek, hogy a főméltóságú hertzeget a contractus aláírásával a reformata ekklezsia virágzó állapotjáról való gondoskodásra vigyem, a t[iszteletes] prédikátor s oskolarektor fizetését változhatatlanul bizonyos – a hívekkel immediate lejjendő collisiok nélkül szüntelen állandó lábra állíttam, a késői s rend szerént rossz munkálásából földjeiknek lehető károktól őket megmentsem, mint szinte a belső állapottal meg nem egyeztethető külső gondoktól is megszabadíttam, a nagytiszteletű senior úr s nagytiszteletű tractus által is helyeseknek esmértetnek, valójába lesz miért örvidenem, mert bár a herczeg catholicus, mindazáltal semmi praejudiciumot nem kíván tenni ekklezsianknak, de ha kívánna is tenni, nem tehet, inkább számadó felvigyázójává, mint disponens urává tétetvén az ekklezsiai jövedelmeknek, amellyek minden esztendőnként a presbyterium által ejectáltatni fognak. Ebbe az esetbe pedig helyesnek ítélném, ha a nagytiszteletű tractus, vagy, ha az jobbnak találtatna, a főtisztetű superintendentia mind a 3 contractusra az ratificatiot reáírván, kettőt ugyan az uraság és az ekklezsia számára visszaküldeni, egyet pedig pro archivo megtartani méltóztatván, ugyanakkor a főméltóságú herczegnek, akár frantzia vagy németh, akár pedig deák nyelven egy ajánló levelet írni méltóztatna, amellybe említés s köszönet tétetne a megígért templom építtetéséről, mert ez a levél válasz nélkül a herczegtől bizonyosan nem marad, és így annak is lesz nyoma, hogy őherczegsége a templom építésére magát kötelezte. Titulussa őherczegségének: *celsissimus princeps Victor a Rohan I[...]* Ord[inis] Militar[is] M[ariae] Theresian[us] Eques, S[acrae] C[aesareae] et R[egiae] A[postolicae] M[ajestatis] generalis campi marechalli locumtenens.

Nem halgathatom azt is el, hogy a rittbergiek a belső személyek fizetését nagyon szokták azelőtt változtatni, melly ezentúl állandó marad – az eránt azomba, hogy az oskolarektor didacticalis búzáját s tavaszi életjét minden

gyermektől egy-egy vékáról félre leszállították, szükséges lenne a nagytiszteletű tractus részéről oly rendeléseket tenni, hogy azt a régi határozás szerint tartozzanak Sz[ent] György naptól kezdve megadni. Itt is az volna ugyan alázatos vélekedésem, hogy azon cél elérésére, amelly az oskolák felállításába van, tudniillik, hogy mennél több gyermekek, sőt mindnyájan oskolába járjanak, legtanátosabb lenne a didactrumot is aversionalis summavá formálni mind a pénzbe, mind az életbe, mellyet osztán azok tartoznának megfizetni, akiknek 7-12 esztendő gyermekeik vagynak, mert ezáltal a szülék ugyan, hogy a fizetést híjjába ne tegyék, bizonyosabban reá vétetődnének gyermekeik oskolába jártatására. A szegényebbek mindég dispensáltathatnának, a tanító subsistentiája fundálódna, és a tehetősebbeknek sem tiltatódna meg a reájok esendő fizetésen fejlül való kedveskedés, mellyet a jó igyekezetű tanító megérdemel.

Azt sem mellőzhetem el, hogy a herczeg minden esztendőben 10 köből búzáat ajándékozott még eddig a lelkipásztornak, a rectornak pedig ötöt, és kegyelmének ezentúl is közlését minden határ s kötelezés nélkül ajánlotta.

Amit pedig az eddig volt ízetlenségek egy kútfejének tapasztalttam, az a presbyterium fel nem állása, amellyről való végezésről t[iszteletes] Kutasy uram semmit nem tud. Ennek megküldetését tehát kérem, noha én arról rendelést tettem, hogy azt t[iszteletes] Csáky⁹⁴ uram Ittebéről addig általküldje. A bírós egyik eskütt fiatalok lévén, megsértetteknek tarták magokat azon ellenvetéssel, hogy ők a presbyterium közzé nem tartoznak, ezek tsatolták magokat a Buzdor János volt rektor hatalmas paraszt gazda ipához, Tóth Mihályhoz, s ebből származtak és mozdítottak elő a panaszok és nem marasztás. Hogy tehát e részbe is közöljem e dolgot, azt mondtam, hogy a külső előjárókat, míg külső előjárók, a presbyteriumba is be kell venni, megigérvén azt a főméltóságú herczeg, hogy aki a presbyterialis hivatalra alkalmatlannak ítéltetik, azt külső előjáróságtól is megfosztja. Mert ha jól emlékezem, ez a presbyterialis instructioba is benn van.

Végezetre, bátor tiszt[eleles] Kutasy uram minden vádok alól egyátaljába tiszta és ártatlan, s az az 1700 Ft is, amellyről a vizsgálatba említés tétetik, akkoriba gyűlt szinte 2 esztendők alatt nem szinte illy nagy summába öszve, midőn a bor itzejét 2 ft-on s 3 ft-on is mérték, hogy egy napra 2 itze sem jut, amelly pedig egy egészséges ember napi táplálására szükséges, a t[iszteletes] Kutasy úr fizetése pedig summába be nem adódván, aki szántó, bort sem vehet, az ő lelkipásztorhoz illő nyomós erköltsi magaviseles, s fontos tanításai pedig az irigység és megesmérte, s a m[é]l[tósá]gos földesuraság dicséri, mindazáltal esmérvén a köznép álhatatlanságát és újságot kapkodását, kivált pedig azt, hogy inkább hisz a hírnek és mendemondának, mint a pribéknek,

94 Csáky Mihály magyarittebei lelkipásztor.

alázatos vélekedésem az volt a, hogy tiszteletes Kutasy urat, más illy számkivetett helyen szükséges tanítónak competáló hasznos ekklézsiával méltóztatna a nagytiszteletű tractus megvigasztalni, ide pedig valamelly érdemes atyafit rendelni, mert bár ezt a rittbergiek meg nem érdemlik, de a közjó illy messze lévő helyen nem állhat meg különben. Amelly rendelések e bánáti ekkle[ézsi]ákat illetnék, azokat, ha postán fognak is hozzám küldetni, én kiváltom, s tovább küldöm. Ki is betses indulatiba, hív tisztelettel ajánlott maradok nagytiszteletű senior úrnak alázatos szolgálja Szántó János m[anu] p[ro]pria].

3.3.7. Szántó János táblabíró jelentése a lieblingi egyházzól, 1817⁹⁵

Szántó János Temes vármegyei ügyész és táblabíró levélben tájékoztatta Benedek Mihály tiszántúli református püspököt Johann Gysing lieblingi lelkipásztor távozásáról. Gysing Galíciába, Josefsberg nevű német református telepések által lakott faluba távozott. Helyére Glöckner Jakabot hívták meg. Szántó egyben arról is tájékoztatta a püspököt, hogy Temes vármegye tisztviselői közül egyedül ő református, ezért igyekszik a kálvinista gyülekezeteknek minden segítséget megadni. A református egyházközségek ügyeivel való foglalkozásra maga az egyházkerület kérte föl Szántót. Ehhez a munkához viszont Szántó megfelelő jogi tájékoztatást kért Benedektől: arra kérte a püspököt, hogy küldje el neki a hatályos egyházi jogszabályokat.

[p. 8.] Főtiszteletű Superintendens Úr!

A lieblingi ekklézsia állapotjáról tett alázatos jelentésemre adott utasító betses válasszát főtiszteletű superintendens úrnak, mihelyest az September közepe tájára kezemhez adatott, mind a lieblingi reformatus atyafiaknak, mind pedig t[iszteletes] Gizin úrnak tudtára adttam, és azon igyekeztem, hogy ezt a további maradásra reávehessem. Nem is láttatott eleinte sikeretlennek igyekeztem, szinte reá vette magát ő az ittmaradásra, azomba nem tudom, mi okonn nem egyezhetett meg minden kívánságaira nézve a lieblingiekkel fizetésének annak idejébe leendő megadása, és az elmúltakról való elégtétel eránt, és emiatt változhatatlanul megállott elébbeni szándéka mellett. Tudósíttatván erről, értékre adttam a lieblingieknek, hogy akárki leendő is prédikátorok,

95 TtREL I.1.c.3. Igazgatási iratok 1767–1820. Szántó János levele Benedek Mihályhoz, Temesvár, 1817. november 28. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/210/>

annak fizetését rendesenn s minden [p. 9.] tsonkítás nélkül ki kellett adni, attól pedig, amit egyszer a t[ekinte]tes vármegye helybe hagyásával esztendőnként prédikátoroknak köteleztek, sem ennek successorai praejudiciumára elállani, sem magoknak valamit lefogni nem szabad, mert a volt a botránkozás legnagyobb köve, hogy t[iszteletes] Gizin uram 30 pozs[onyi] mérő búzája helyett 60 f[orin]tokba egyezett meg velek készpénzül, s bár egy p[ozsonyi] mérő búzának ára soha ezen egyezés óta 10 f[orin]tnál kevesebb nem volt, sőt tavaly 25-30 f[orin]tra is felhágott. Mindazáltal azt a kevés pénzt sem vehette be rendesen tőlök maga nagy kárával, a lieblingieknek nem kis szegyenekre, és tsak akkor írtam osztán a főtiszteletű superintendens úr kegyes utasítása szerint t[iszteletes] Glöckner Jakab uram[na]k a lieblingi prédikátorságra meghívó levelet, midőnn egytől egyig újjólag kötelezték magokat a prédikátor kiszabott fizetésének rendesenn s minden tsonkulás nélkül való kiadására, sőt a parochialis földeknek is ez esztendőbe minden javítás nélkül való bevetésére, aminthogy az őszi nyomásba lévő 8 hód földet tiszta búzával valójába be is vetették. Választ Glöckner úrtól még eddig nem vettem.

Annak oka, miért folyamodott légyen dimissorialisért főtiszteletű superintendens úrhoz 20-k Octoberbe t[iszteletes] Gizin uram, kétség kívül a lesz, minthogy az itt lévő t[ekinte]tes v[ice]ispán urak illyes dimissorialis nélkül passussal provideálni nem akarták, én éppen akkor idehaza nem voltam. Nagytiszteletű esperest Juhász István úrtól pedig, kinek az eránt mindjár írtt volt, még választ nem kapott. Én megérkezvén Gyarmathára, t[ekinte]tes v[ice]ispán urakat tudósítottam arról, hogy a főtiszteletű superintendens úr elmenetelét nem ellenzi, erre passualist nyertt, s innen egy hét előtt el is indult, azzal a feltétellel, hogy személyesen fogja Debreczenbe főtiszteletű superintendens úrnak udvarlását tenni. A lieblingiek tudttomra sehol sem panaszkodttak t[iszteletes] Gizin uram ellen, hanem hihetőképenn azzal mentette a cs[ászári] k[irályi] consistorium előtt t[iszteletes] Gizin uram maga újj ekkleziáiába való kimenetele elkésését, hogy a lieblingiek eresztetni nem akarják, mert én is felakadtam volt abba, lehet-e néki elmenni, mindaddig, míg főtiszteletű superintendens úr utasítását venni szerentsém nem volt, s hihető, hogy bétsi agens úr ezen dolog elvégzése siettetésére a bétsi cs[ászári] k[irályi] consistorium által a josephsbergi ekkleziia kérésére volt requirálva.

[p. 8.] Valamint egyéberánt eddig tsak a Bánátba megtelepedett református atyafiaknak erántam, mint Temes vármegyébe egyetlen egy közhivaltalt viselő hitek sorsossa eránt való bizodalmok, és a nagytiszteletű békési vidékbeli consistorium által némelly különös esetekbe lett megbizattatásom volttak arra ösztöneim, hogy amennyibe erőm engedtte, és a reám bízott dolgok határi terjedtték, rajtok segítettsek, úgy, minekutánna főtiszteletű superintendens úr és a főtiszteletű consistorium az itt lévő reformata ekkleziáikra való vigyázást

s gondot kötelességemmé tenni méltóztattak, kétszerezett szorgalmatossággal fogom ezeknek békességét, virágzását, állandóságát, terjedését a békési egyházi vidék nagytiszteletű esperestjével s consistoriumával egyetértőleg, s annak kormányozása alatt eszközteni, mellyet hogy annál sikeresebben és a célhoz méltóképpen tehessek, valamint azt nagytiszteletű esperest úrtól mai napon kérem, úgy főtiszteletű superintendens úrnak is alázatosan könyörgök, méltóztasson az ekklézsiák organisatiojáról fennálló generalis végzéseket, s amelyek ezentúl e részben hozattatnának, zsinórmértékül velem közleni, s közzétenni. Ki is nagybetsű kegyes indulatiba örökös tisztelettel ajánlott maradok, főtiszteletű superintendens úr alázatos tisztelő híve, Szántó János m[anu] p[propria] táblabíró, Temesváronn, novemb[er] 28-kán 1817-be.

A lieblingi ekkl[ézsi]áról jelentés 1817. nov. 28. – áprilisi csomaghoz

4. ÖSSZEÍRÁSOK

4.1. Kimutatások

4.1.1. Az egri püspökség felmérése a protestáns egyházközségekről, 1721⁹⁶

1721-ben a Pesti Vallásügyi Vegyesbizottság (Mixta Religionaria Commissio) összeírta a Magyar Királyság akkor létező protestáns egyházközségeit. Ezek az összeírások általában az egyházközségek múltját vizsgálták: az összeírók arra voltak kíváncsiak, milyen bizonyítékok voltak arra, hogy az adott eklésia protestáns múlttal rendelkezett-e. Ennek részeként a gyülekezetek anyagi állapotáról inventáriumok is készültek.⁹⁷ A vegyesbizottság autográf iratait az Országos Levéltár őrzi, és több másolat is megtalálható a református egyház levéltáraiban. Az általunk átnézett elenchus alapján a Békési Református Egyházmegyéről nem készült összeírás.⁹⁸ Egyedül az egri püspök által készített összeírásban említene meg néhány olyan egyházközséget, amelyek a békési egyházmegyéhez tartoztak. Az összeírók Zaránd (Arad) vármegyében Feketegyarmaton, Vadászon és Nagyzerénden találtak protestánsokat.

[f. 222r.] Exhibit[ur] 5 Junii

Ex parte dioecesis Agrien[is] gravamina, et postulata uti et series ecclesiar[um] et parochiar[um] reliquor[um] it[em] accessoriorum ad romano-catholicos de jure ac ab antiquo pertinentium in dioecesi Agrien[si] districtim per co[m]mitt[us] et loca connotata nunc prae manibus d[omi]nor[um] acatholicorum diversis sub praetextibus existentium, restitutioniq[ue] obnoxiarum.
[...]

[f. 222v.] In comitatu Zaránd

Gyarmath, Vadászy, Nagyszerind reliqua omnia schismatici possident.
[...]

96 MNL OL N 97 Lad. AAA Fasc. L 2 no. 70. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/273/>

97 LADÁNYI, 1972, 91–118. LADÁNYI, 1997 54–55. LADÁNYI, 2001, 43–48.

98 MNL OL N 97 18. kötet Elenchus ad Lad. AAA et BBB

4.1.2. Református gyülekezetek megemlítése a csanádi püspökség lelkészpénztári iratai között, 1733. május 21.⁹⁹

III. Károly 1733-ban kötelezte a lelkészpénztárat arra, hogy írják össze az országban található plébániákat. Az összeírás célja a katolikus egyház anyagi helyzetének a felmérése volt, de az összeírók a protestánsokról is gyűjtöttek információkat. A csanádi egyházmegyről is gyűjtöttek adatokat, amelynek során megállapították, hogy Erdőhegyen, Gyorokon, Feketegyarmaton, Makón, Bélzerénden, Vadászon és Nagyzerénden reformátusok is éltek. Az alábbiakban a jelentésnek csak a reformátusokra vonatkozó részét közöljük. A forrást részben közölték már, amelyet a szöveg átírásakor figyelembe vettünk.¹⁰⁰

[f. 21r.] Serenissime Dux, Regie Locumtenens Excelsum
Consilium Regium Locumtenentiale, Domini, Domini Benignissime
Gratios[is]s[i]mi, Colend[issi]mi!

Postequam dominus episcopus Csanadiensis ad intimatu[m] in conformitate benigni sacr[a]mae suae majestatis mandati sub 21. Octobris anno proxime praeterito per excelsum Consilium Locumtenentiale Regium expeditum informationem statum dioecesis suae concernentem sub 27. Decembris dicti anni 1732 aliquam non tamen sufficientem et circa Trans-Marusinam dioecesis suae partem Banatum dictam penitus nulla[m] submisisset. [...]

[f. 22r.] [...] Nec ab haereticis recipi posse aliquod templum, siquidem pauci in illis locis darentur in Erdőhe[g]y nihilomnius Gyorok, Gyarmath, Makó, Belszerind, Wadasz et NagySzerind calvinistas degere et quidem in ultimis duobus pagis ecclesias quondam nostras possiderent, sed quia nec ibi, nec in vicinia dantur catholici a Ménes vero ad quinque et a Tothváradya ad decem milliaria et ultra distent in locis magis necessariis parochos instituendos esse censeret. Confidens successu temporis et illis haereticis s[acri] aedes catholicas adimendas esse, ut qui ex mera tolerantia ibidem monerent.
[...]

[f. 24r.] [...] Ex com[m]issione investigationis piarum foundationum die 21. Maii 1733.

99 MNL OL C 38 Csanádiensis Nr. I. Révay Albert – Fabiánkovics György – Pehm András jelentése, [sine loco], 1733. május 21. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/580/>

100 SPRENGER – WALLON, 1971, 81.

Humillimi obsequentissimi et obligatissimi servi
 L. L. Adalbertus Révay m[anu] p[ropria]
 Georg[ius] Fabiánkovics m[anu] p[ropria]
 Andreas Pehm m[anu] p[ropria]

4.1.3. Református gyülekezetek megemlézése a csanádi püspökség lelkésszpénztári iratai között, 1733. augusztus 26.¹⁰¹

A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportja feltárta a lelkésszpénztári iratokat, de csak a művészettörténeti jelentőségű forrásokat publikálták. A csanádi püspökség esetében ezért nem tették közzé Falkenstein Béla (Adalbert von Falkenstein) csanádi püspök beszámolóját, mert az épületekre vonatkozó adatokat nem tartalmazott.¹⁰² Az alábbiakban Falkenstein püspök 1733. augusztus 26-án keltezett beszámolóját tesszük közzé. A beszámolóhoz eredetileg tartoztak A, B, C, D, E jelű mellékletek is, de ezek sajnos elkallódtak. A jelentés szövege viszont többször is hivatkozik ezekre a mellékletekre.

Jelentésében Falkenstein utal arra, hogy 1732 szeptemberében Pozsonyba átküldött táblázatos összesítése az egyházmegyéjének – főleg a Maroson túli – településeiről elveszett, így azt ismételtén pótolja. Leírja, hogy az egyházmegyéjének két települése, Makó és Pusztaföldvár van bérbe adva, s azt a szerint is művelik, s annak ellenére, hogy ezt előző levelében már kifejtette, ehhez a levélhez is csatolja az erről szóló táblázatokat a levél végén. (A-B jelzet) Levelében az egyházmegye állapotát is bemutatja, ezt a C-D-E jelzetű részben fejt ki.

A C jelzet alatt a Maroson túli helyeket járja végig, azokat, ahol plébániákat állítottak fel, s ahol hittérítés is zajlik, amelyre – véleménye szerint – igen nagy szükség is volt. Azonban a földek rosszak, s a folyó áradása, s a háború miatt északabbra a települések – Arad, Radna, Borosjenő kivételével – lakatlanok. A katolikusok, rácok és görögkatolikusok együtt élnek, ezért pedig a vallási eltévelyedés veszélye forog fenn, amelyet Falkenstein éberséggel és szorgalommal kíván megakadályozni.

Nem hiszi, hogy az ő püspökségének területeit lehetne jobban gondozni, építeni, mert először is Szeged, Makó és Földeák kivételével a tizedet a királyi kamara szedi be, amit nagy tékozlásnak gondol, s szerinte vissza kéne

101 MNL OL C 38 Csanádiensis Nr. I. 1733. augusztus 26. fol. 25r-31r Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/581/>

102 Vö.: SPRENGER – WALLON, 1971.

szolgáltatni ezen jogot a csanádi püspöknek. Az így befolyt jövedelmet pedig a plébániák létesítésére, egyházak restaurálására és az egyházmegye különböző szükségére lehetne fordítani. Másodszor pedig a földesúr, Stahremberg Gundamar sem hajlandó arra, hogy földet utaljon ki. Harmadszor a katolikusoktól kevés szedhető be. Negyedszer a csanádi püspök bevétele oly kevés, oly alacsony, hogy az nem elégséges az illő fennmaradásra, hogyan juthatna tehát a plébániák alapítására ebből?

Falkenstein úgy becsüli, elpusztított vidék területén legalább 4 plébánia emelésére lenne szükség. Van Borosjenőn egy templom, amely Szent Ferenc nevére van felszentelve. Ennek fenntartása évi 100 Ft. Zarádon is van egy templom. A kálvinisták falvaiban is vannak düledező, romos templomok, vagy templomromok, nagy részük nem helyrehozható.

A D részben a püspök párba állítva mutatja be a plébániákat, a szege-dit, amelyet az írás készültekor is a piarista iskolák papjai igazgattak, és az aradit. A ferencesek együtt élnek. Mindkét plébánia bevétele egyedül a papi szolgálatból van.

Az E részben a csanádi egyházmegye a Maroson innenső, bánáti részének plébániáit írja le. A királyi határozat értelmében a bánáti plébánosok a temesi adminisztrációnak 150 forintot szolgáltatnak be készpénzben, amely a papi szolgálatuk bevétele, s ezen kívül tűzifát, s a lovak szükségére való szénát is adnak.

[f. 25r.] *Praedictus 9 Septembris 1733.*

Serenissime Dux, Regie Locumtenens Excelsum Regio
Locumtenentiale Consilium!

Cum expetitam a me de statu parochiarum dioecesis meae Csanadiensis, tum actu existentium, tum in tribus praecipue trans-Marusium locis etiamnum erigendarum informationem, juxta formulam ad me transmissam sub Maii anni labentis initium regiae serenitati suae, et excelso Regio Locumtenentiale Consilio jam repraesentaverim obsequentissime: Et in accepto rursus altero a regia serenitate sua ex excelso Regio Locumtenentiale consilio debita cum veneratione rescripto altera alia a dioecesanis desideretur informatio, quae vi clementissimi mandati caesareo regii singillatim et accurate contineret omnia in tabella simul transmissa specificata, et ante calendas Septembris submitteretur Posonium, imperata ad amussim omnia obsequentissime exequor, et humille denuo repraesento.

Et siquidem in tota mea dioecesi Csanadiensis parochiae [f. 25v.] non nisi duae sunt, Makoviensis nimirum, et Földeakiensis in quibus curati ex fructibus perceptis, et reliqua sua oeconomia se se sustentant (de quibus in duabus

tabellis sub lit[teris] A et B jam alias transmisi informationem, et nunc etiam accludo) ad recognoscendum plenius ad distinctius hujus dioecesis statum, duabus illis tres alias adjungo, et sub lit[teris] C, D et E humillime exhibeo.

In harum prima sub lit[teris] C posita trans-Marusium loca recenseo in quibus parochias constitui, et missiones praeterea aliquas a religiosis obeundas, foret perquam necessarium, et duplici quidem ex motivo uno, quod omnis ille terrarum tractus a Transylvaniae faucibus ad Hungariam usq[ue] nobis septentrionalem precurrens latissime in viginti nempe aliquot milliaria effundatur in hac tamen tanta vastitate, et locorum frequentia (Radna, Borosjenő, et Aradino exceptis) sacerdos nullus [f. 26r.] sit, qui curam gerat animarum. Altero, quod catholici, rascianis et walachis graecorum schismati addictis im[m]ixti degant, atq[ue] manifesto, quod in quibusdam jam factum est, familiae integrae perversionis periculo exponantur, si id non impediatur cura, industria, ac vigilantia curatoru[m]. Cumq[ue] praeterea crassissima ruditate laborent in rebus praesertim fidei, et disciplinae christianae, inducendi cum ipsis etiam parochis essent omnino ludorum magistri, qui in instruendis mature horum prolibus occupentur.

Jam vero quibus unum, et alterum mediis effici in hoc meo episcopatu, ac procurari possit, non video. Nam et primo quidem per totum illum discriptum (Szegedino, Makovia, et Földeak exceptis) colliguntur ab excelsa camera aulica decimae, quae si quemadmodum a sancto rege donatae, iisdemq[ue] fere omnibus jam sunt restitutae, etiam ab episcopo csanadiensi saltem pro parte reciperentur a me quidem in harum, ac etiam aliarum parochiarum erectionem, ecclesiarum restaurationem [f. 26v.] aliasq[ue] hujus dioecesis necessitates liberaliter impenderentur. 2do D[omi]ni terrestres serenissimus videlicet dux Muttinensis, et comes Gundamarus de Starenberg, ut praeter fundorum quorundam assignationes alia praeterea quaequa adhuc praestent, atq[ue] contribuant, inclinari hucusq[ue], atq[ue] adduci non potuerunt. Stola autem. 3^{io} sola, et a catholicis quidem solis percipienda esset perquam exigua, et nullius prorsus considerationis, schismatici etenim, quib[us] privilegia ab augustissimis concessa integrum faciunt, ut suum ipsi ritum exerceant, ad suorum intertentionem popparum contribuant, et ad episcopos debent suos census non leves ferre. Ac demum. 4to episcopi Csanadiensis proventus, quos hucusq[ue] saltem percepit, ac nunc ego percipio, adeo exigui sint, et tenues, ut honestae ejusdem et convenienti sustentationi non sufficiant, quid ex his ipsis decerpi in quarundam parochiarum foundationem atq[ue] erectionem poterit? Esto autem, quod ampliores iidem aliquantum forent, et seponi ex ipsis quot annis [f. 27r.] aliquid possit, tum enim vero, cum nec ecclesiam habeam, in qua cum capitulo meo peragere divina possim, nec residentiam, colligi idipsum deberet, ac servari, ut utraq[ue] aliquando structura posset assurgere.

In omni illa tam vasta terrarum plaga in qua quatuor illas ad minimum instituendas esse parochias censeo, utpote, quae a catholicis potissimum

habatur. Unum in Borosjenő templum est, in quo pater quidam e familia S[anc]ti Francisci praesidio illic locato ab obsequiis est spiritualibus, et operatur ad aras, recipitq[ue] pro sustentatione sua annua 100 florenos, qui tamen emigraturo inde forsā brevi milite eidem in futurum non numerabuntur. Alterum in Zaranth templum est, aut melius sacellum a d[omi]no comite Conspruk exstructum. His duabus sacris aedibus, ut duae accedant aliae, in Menes nimirum et Totvaradia foret consultissimum, atq[ue] si pro his erigendis ex cassa ab augustissimo recens constituta assignaretur subsidium aliquod, non dubito, futurum, ut accedente subinde pia aliorum liberalitate demum perfruerentur.

[f. 27v.] Sunt praeterea alia in pagis calvinianorum templorum rudera, sumptibus haud ita magnis ad sacrorum usus reparabilia, si ille etiam populus ad sacra nostra traducatur aliquando, quod per collocatos ad has partes, pagorum haereticorum confinia, curiones, benedicente Domino facillime poterit praestari.

Atq[ue] haec sunt, quae in tabella lit[tera] C regiae suae serenitati, et excelso Regio Locumtenetiali Consilio demissima remonstratione exhibeo. In altera lit[tera] D notata specificantur parochiae binae aliae, Szegediensis quae per r[everendos] p[at]res piarum scholarum etiamnum administratur, et Aradiensis, cujus curam gerunt. Religiosi S[anc]ti Francisci fratres minores conventuales: proventus utriusq[ue] hujus parochiae unici a stola sunt et licet magistratum Szegediensem ternis jam vicibus per canonicos meos fecerim requiri, ut se declaret, quid pro parochi intertentione juxta sacratissimae majestatis suae caesareo-regiae mandatum, ac regiae serenitatis suae et excelsi [f. 28r.] Regio Locumtenetialis Consilii rescriptum, tum in fundis quibusdam excindendis, tum in assignanda certa paratae pecuniae sum[m]a praestare possit, ac velit, semper tamen Szegedienses ac etiam Aradienses reposuerunt, nullam ad haec mea postulata resolutionem se posse dare, priusquam speciale desuper mandatum ad se directum, quemadmodum id in similibus casibus cum liberis, regiisq[ue] civitatibus fieri consuevit, non acceperint.

In tabella demum postrema lit[tera] E notata reliquarum dioecesis meae parochiarum cis-Marusium, in Bannatu nimirum Temesiensi syllabum pertexo, et quod in priore illa mea obsequentissima submissa informatione praestiti, in hac altera repeto, nempe juxta benignissimam majestatis suae sacratissimae resolutionem ab inclyta administratione Temesiensi per hunc Bannatum plebanos in parata pecunia annuatim accipere 150 florenos, quibus stolae proventus, ligna focalia, foenum duobus intertenendis equis necessarium accedunt. Alia autem a parochianis [f. 28v.] suis non percipiunt, nec fundos habent assignatos, quos possent excolere.

Atq[ue] hic deniq[ue] hujus meae dioecesis status est, in qua cum juxta emanatum die 17-ae Martii anni currentis ad dioecesanos omnes a regia sua

serentiate et excelso Regio Locumtenentiali Consilio rescriptum ex voluntate sacratissimae suae majestatis seminarium praetera clericorum aliquod erigi, et gymnasium iis cum studiis institui deberet, ut alumni debitis exculti litteris, ac sufficienter instructi ecclesiae in gerenda animarum cura deservire deinde possint, utrumq[ue] istud dioecesi meae, utpote perquam amplae, multis jam nunc parochiis instructae, ac instruendae etiam pluribus, foret prae primis necessarium, verum cum ob jam insinuatam proventuum nunc episcopalium tenuitatem, atq[ue] insufficientiam nec unum viribus praestare meis, ne cetiam alterum possim, cumq[ue] praeterea illa mihi adminicula non accedant, quae ut in rescripto illo gratiosissimo intimatur, aversanda mihi essent ab allis, qui abbatiis, praepositis et amplioribus similibus beneficiis perfruuntur, [f. 29r.] cum in hac dioecesi haec omnia nuda solummodo sint nomina, quae in titulos quidem aliqui assumpserunt, dum fructus eorundem percipit excelsa camera aulica. Omnibus destitutus subsidiis opera tam eximia, religioni et conservandae, et augendae admodum opportuna, curae deniq[ue] animarum rite et ex debito peragendae perquam necessaria non modo perficere non possum. Sed nec aggredi, ac prima iisdem initia ponere non praesumo.

Quamquam nec hi etiam ita dejicior, ut omnem a labore manum, conatum atq[ue] industriam subducam, verum cum probe noverim, quod domi non est, aliunde esse, petendum, ad sacratissimae suae majestatis augustissimam munificentiam tanquam ad aram benignitatis certissimam, atq[ue] unicam confugio, simulq[ue] precibus demissimis regiae suae serenitati ac excelso Regio Locumtenentiali Consilio supplicio enixissime, ut me ac hanc dioecesim meam recom[m]endatione ad aulam augustissimam efficacissima fovere dignetur. Qua impetrata, si id dein [f. 29v.] etiam obtinuerit, ut lotes[?] utcunq[ue] initiis progressus majores, atq[ue] alia eidem incrementa accedant, meorum ego votorum, laborumq[ue] scopum tenebo, ac gratias Deo ea propter primum, subinde patronis mihi ac epiocopatui meo plurimum faventibus demissimas feram: quod autem, id ut fiat, dioecesi huic meae potest suffragari, est, quod ipsa anno abhinc decimo septimo, in ultimo nempe cum ottomannis bello gloriosissime gesto in omni ea cis-Marusium plaga barbarorum im[m]ani erepta tyrannidi, a spurcissima Mahometanae superstitionis eluvie repurgata, et orbi christiano rursum sit restituta, atq[ue] ita quidem, ut quando quidem sapientissima suae majestatis sacratissimae caesareo regio dispositione in hac ipsas armis victricibus rursum occupatas terras tum ex ipso apostolico Hungariae Regno, tum evocatae ex Germaniis frequentes admodum populorum coloniae sunt imissae, fidelium numerus augeatur in dies, et per plura jam possit millia recenseri [f. 30r.] com[m]odo rei publicae maximo, et decore orthodoxae religionis admodum insigni.

Atq[ue] hoc ipsum illud est, quod continuis me impellit stimulis, ut iteratis, iisq[ue] sum[m]is a regia sua serentiate ac excelso Regio Locumtenentiali Consilio impetrare contendam precibus, velit hanc sibi dioecesim meam enixissime ad augustissimam aulam habere recom[m]endatam, quae si amplicis ac amplius refluoruerit, et ea rursum frui poterit temporum felicitate, qua sub sanctissimis, a quibus fundata est olim, regibus, atq[ue] praesulibus recreabatur, gratiis eandem et favoribus pretiosissimis regiae suae serenitatis, et excelsi Regio Locumtenentialis Consilii unice debebit habere in acceptis, ac mecum se propterea aeternum obstrictam agnoscet, obtestatura Deum, ut ad insigne regni totius bonum, et maximum ecclesiarum omnium emolumentum sacratissimam suam maiestatem caesareo regium d[omi]num nostram clementissimum, tum etiam regiam suam serenitatem, et excelsum Regio Locumtenentiale [f. 30v.] Consilium incolumitate perfecta et diutina, donis caelestibus cumulet abundantissime, omnigenaq[ue] prosperitate, quae dum ab omnium bonorum largitore Deo animitui exopto, me iterato in benignam gratiam, et gratiosissimos favores, quam submississime comedo, ac persevero.

Regiae serenitatis vestrae et excelsi Regio Locumtenentialis Consilii

Temesvarini 26. Augusti 1733.

Obsequentissimus ac humillimus
Adalbertus ep[iscopu]s Csanadiensis m[an]u p[ro]p[ria]

[f. 31r.] 26. Augusti 1733.

Ad com[m]issionem piarum fundationum

Episcopi Csanadiensis ad iteratum intimatum de statu dioecesis suae tum actu existentium, tum exigendarum ad huc parochiarum emanatum, responsoriae et formatoriae, cum acclusionibus

T[omus] V p[ri]mo

Conscriptio ecclesiar[um] et parochiar[um] totius dioecesis Csanadiens[is]
Q[uae]

Anni 1733

Cassae Parochor[um] Dioecesis Csanádiensis

N[ume]ro I^o

4.1.4. Az algyői és a szentesi református gyülekezetek megemlézése a váci püspökség lelkészpénztári iratai között, 1733¹⁰³

1733-ban III. Károly a katolikus alsópapság és plébániahálózat helyzetének javítására hozta létre az úgynevezett lelkészpénztárat (cassa parochorum). A pénztár első feladata az volt, hogy mérje fel az ország plébániáinak anyagi helyzetét. Az országos felmérés során az összeírók a protestáns felekezetekre is kitértek. 1733. november 17-én Csongrád vármegyében is összeírták a plébániákat. Németi János¹⁰⁴ káplán és kiskunsági főesperes összeírásában két esetben említ meg reformátusokat: Algyón és Szentesen. Az algyői reformátusokat a tápéi, a szentesieket a csongrádi plébániához tartozóként írta le. Annak ellenére, hogy Hódmezővásárhelyen is járt, beszámolójában nem említi meg, hogy Vásárhelyen reformátusok éltek. Németi jelentése alapvetően a katolikus egyház szempontjából mutatja be a kálvinistákat, ezért részletesen kitér a katolikus eredetű templomok állapotára, és a katolikus plébániát illető jövedelmekre. Erre a forrásra a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportja hívta fel a figyelmet, de csak a művészettörténeti jelentőségű részeket publikálták, a református egyház története szempontjából fontos adatokat csak részben.¹⁰⁵ Az alábbiakban a Csongrád vármegyében 1733-ban végzett összeírás algyői és szentesi reformátusokra vonatkozó részeit közöljük, valamint Németi János kísérelését. A Hódmezővásárhellyel foglalkozó részt nem közöljük, mivel az a reformátusokról semmit sem tartalmaz. Szintén nem közöljük Csongrád vármegyének Hódmezővásárhelyen 1733. november 18-án keltezett kísérelését sem.

Az összeírás reformátusokra vonatkozó részeinek tartalmi kivonata: Csongrád plébániájának volt filiája Szentes, amely Németi szerint túl meszsze, mintegy másfél órányi járásra feküdt Csongrádtól. Az egykori katolikus templom Szentesen a reformátusok kezében volt, amelynek a falai és boltozata javításra szorult.

Tápé filiája volt Algyő. Algyő Németi szerint Tápétól egy óra járásra feküdt. A faluban csak reformátusok éltek, de korábban katolikusok lakták

103 MNL OL C 38 Dioesis Vaciensis Nr. I. 1733. november 17. fol. 202r, 206v–208r. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/589/>

104 A szakirodalom szerint 1716 óta mindsenti plébános volt, kísérelésében viszont káplánnak és kiskunsági főesperesnek titulálta magát valószínűleg azért, mert Csongrád vármegye ekkor még missziós területnek számított. Vö.: CHOBOT, 2. rész, 1917, 860.

105 BARACZKA, 1980, 47, 82.

a települést. Az összeírás szövegéből nem dönthető el egyértelműen, hogy az algyői vagy a tápéi templom állapotáról írja-e azt a szöveg, hogy az igen régi és elhagyatott, a falak és a torony renoválásra szorul, mivel a szél már 8 éve kidöntötte. Az összeírás további része viszont egyértelműen a tápéi plébánia bevételeivel és ingóságaival foglalkozik. Ezek szerint a plébánosnak volt egy díszes, fekete egyházi öltözete és egy fehér színű, de rongyos. Tápén volt egy aranyozott kehely, és az ostyatartó ezüstből készült. A plébánia saját bevétellel nem rendelkezett, az alamizsnapénzt Szent Mihály napján szedték, amely körülbelül 2 forint értékű volt. Szeged szabad királyi város patronátusi jogát nem alkalmazták.

[f. 202r.] Conscriptio

Status parochiarum in incl[us]o co[m]m[un]it[at]u Csongradiensi existentium.

1° Parochia oppidi Csongrád

Habet filialem trajectum Büldiensem¹⁰⁶ ubi circiter quinque reperiuntur domus. Ac p[ar]t[er]rea oppidum Szentes, in quo aliqui solum reperiuntur catholici, quae filiales distant a matre ecclesia spatio horar[um] unius et mediae.

Ecclesia ejusdem noviter ex bonis materialibus sumptibus oppidanorum erecta sine turri est in bono statu in se cinctura tamen caret, qua summo opere indigeret.

Oppidi Szentes eccl[esi]am hujus filialem, cujus aedificium ab immemorabili stat, et jam magno tam in tecto, quam parietibus ac cinctura indiget reparatione per acatholicos helveticae confessioni addictos possidetur.

Haec mater eccl[esi]a apparamentis viridis, violacei, rubri ac nigri coloris, qua valde attrita sunt destituitur. Habet calicem unu[m] argenteum deauratum et duos cupreos deauratos ciborio caret. Pacificale habet unum argenteu[m] deauratum monstrantiam quoq[ue] una[m] argenteam deauratam.

Habet unam vineam cujus emolumentum anne exurgit ad fl[ore]nos] 3.

Habet ex minutioribus legatus actu in cassa fl[ore]nos] 55.

Caeterum crypta et per consequens ejus p[ro]ventibus curet ex pulsu campanas nihil participat. Marsupialis elemosyna dieb[us] Dominicis et festis hactenus ne fuit collecta.

Proventus itaq[ue] ejusd[em] eccl[esi]ae annis ex quibus per tres annos p[ar]t[er]missi 55 fl[ore]ni collecti sunt una cum p[ro]ventu vineae constituunt anne cir[citer] fl[ore]ni] 18 d[enarii] 33.

106 Böd, Böld 17. században elpusztult falu, átkelőhely a Tiszán Szentes és Csongrád között.

Habet domum parochialem ex crudis tegulis aedificata[m] arundine tecta[m], constante[m] ex duobus cubiculis, culina, camera. [...]

[f. 206v.] 4-to Parochia poss[essi]onis Táapé

Habet filialem poss[essi]onem AllGyeő ad distantiam unius horae, quam per totam helvetivae confessioni ad dati inhabitant et ec[c]lesia[m] quoq[ue] uti apparet vetus catholicam possident, unde nullus habet[ur] p[ro]ventus.

Ecclesiolam habet antiquam satis desolatam reparatione in parietib[us] et turri indigam, quae ante annos octo per vehementia[m] venti est dejecta, et p[rae]terea cinctura quoq[ue] caret.

Ornatum habet unum nigrum alterum jam lacerum alba colores indigeretq[ue] apparamentis potissima[m] rubri, viridis, violacei, et cerulei colorum. Calicem habet solum unum et cum cupreum deauratu[m]. Ciboriu[m] habet unum argenteum. Monstrantia[m] habet unam parvulam argenteam. Pacificale habet unum ligneum.

Certos p[ro]ventus nullos habet, nec marsupialem pecuniam coligit p[rae]-terquam in festo S[ancti] Michaelis cui ecclesia est dedicata, quae collecta exurgit cir[citer] ad fl[orens] 2. Sed haec nec p[rae]caereis sufficit.

Parochiam habet ex arundine et limo[?] aedificatam, et penes eam exiguum hortulum.

Pratum non habet, sed a poss[essi]one octo currus foeni annue percipit, quor[um] valor facit fl[orens] 8.

Habet terras capaces tam p[ro] vere, quam autumnno metr[etam] cir[citer] 20, quar[um] p[er] exurgit ad metr[etam] cir[citer] 80, in una medietate triticu[m] in altera hordeum intellegendo cujus pretiu[m] in toto exurgit ad fl[orens] cir[citer] 25.

Vineis caret.

Habet a qualibet lectica d[enariis] 50 hinc a lecticis 100 fl[orens] 50.

Unam metr[etam] tritici a d[enariis] 50 a lect[icis] 100 fl[orens] 50.

Ex reliquis frumentis speciebus nihil.

Sylva caret verum [...] ligna a possessione p[ro] necessitate quae pretio foventi aestimata con[...] fl[orens] 12.

Arundinu[m] percipit manipulos cir[citer] 800, qui con[] fl[orens] 8.

[f. 207] Percipit stolam

A baptismo d[enariis] 20. Annue cir[citer] fl[orens]4.

A matrimonio d[enariis] 50. Annue cir[citer] fl[orens]2.

A benedictione novae nuptae nihil.

Ab introductione puerperae d[enariis] 20. Annue	fl[orenos] 4.
A sepultura d[enariis] 50. Annue cir[citer]	fl[orenos] 5.
Ex filiali nihil percipit p[rae]ter sedecimam quae const[at] cir[citer]	fl[orenos] 2.
Sedecima Tapensis const[at] cir[citer]	fl[orenos] 10.
Habet saginatum unum qui const[at]	fl[orenos] 6.
Unum centum salis	fl[orenos] 2 d[enarios] 86.
12 medias butyris a [cruciferis] 17	fl[orenis] 3 d[enariis] 40
Carnis centenarum unum	fl[orenos] 3 d[enarios] 33 ¼
20 pondo saevi a [cruciferis] 4	fl[orenis] 1 d[enariis] 33 ¼
Proventus hi constituerent quidem annue	fl[oreni] 192 d[enarii] 25
Unde ex ra[ti]one in prioribus apposita de trahunt[ur]	20
Manetur	212,25
Pro cuius congruum subsistentia ordinandi adhoc essent fl[oreni] 128.	
Jure patronatus terrestri ejusd[em] d[omi]nus l[ibe]ra r[egi]aq[ue] civitas Szegediensis non utitur.	
Praestationes ludi magistro debitae qui hic et nota [...] loci agit.	
Habet domum horto caret.	
Prato caret, verum in paratis percipit currus foeni 4 qui a fl[orenis] 1 const[at] fl[orenos] 4. Agris caret.	
In paratis habet fl[orenos] 26.	
Tritici metret[am] 28 a d[enariis] 50 fl[orenis] 14.	
Hordei metr[etam] 6 a d[enariis] 25 fl[orenis] 1 d[enariis] 50.	
Saginat[um] unum p[ro] fl[orenis] 6.	
Solum aliqui non percipit p[rae]ter quam a sepultura d[enariis] 25 [...] fl[orenis] 2 d[enariis] 50.	
Salis libr[um] 50 a fl[orenis] 1 d[enariis] 42 ½	
Ligna p[ro] d[enariis] 80.	
Saevi libras 10 a [cruciferis] 4 quod facit d[enarios] 56 ½.	
[f. 207v.] Summa p[rae]missor[um] proventuum const[at] annue fl[oreni] 54 d[enarii] 22.	
Unde defalcant[ur] p[ro] salario notariatus fl[oreniis] 27. d[enariis] 11.	
Manent 27 d[enarii] 11.	
Qui pro sua congrua subsistentia deberet adhuc habere cir[citer] fl[orenos] 50.	
[f. 208r.] Illustrissimi, Spectabiles, Perillustres et c[etera] t[itulo] t[oto] ac Generosi D[omini] D[omini] Clementissimi!	
Ex strictissimo mandato eminentissimi et r[ever]endissimi principis, ac d[omi]ni d[omi]ni Michaelis Friderici Divina miseratione tituli S[anctae] Sabinae sacrae Romanae ecclesiae presbyteri cardinalis e comitibus ab Althann	

episcopi Vacien[s]is s[an]ctae caesareae regiae[ue] catholicae majestatis, actualis intimi consilarii con-protectoris Germaniae regnorumque, et provinciarum haereditariarum augustissimae domus Austriacae. De proventibus parochiarum, parochorum, et de sacris rebus ecclesiarum, quae sunt sancta sanctor[um] immediate divinu[m] cultum respicientia per (t[ot]os t[it]ulos) d[omi]nos saeculares, incliti co[m]it[at]us hujus Csongrádiensis officiales, in hocce districtu similes peractas conscriptiones privatas inquisitiones, a iudicibus juratis et a parochianis locorum sciscitando plenarie indagando, nimiru[m] hic qualis proventus parochor[um]? Scholaris solutio qualis? Quid? Et quales? Benedictas, et sacratas res habeant ecclesiae vasa qualia? Suppellectilia et beneficia? Super haec solemmniter protesta[tu]r.

Inclitae com[m]unitatis

Humilimus capellanus dominus Joannes Némethi incliti co[m]it[at]us Csongrádiensis et Minoris Cumaniae archidiaconus m[anu] p[ro]p[ria]

Die 17. Novembris 1733.

4.1.5. A békési egyházmegye egyházközségei a két Carolina Resolutio kihirdetése körül¹⁰⁷

A Tiszántúli Református Egyházkerült jegyzőkönyvébe valamikor 1731 és 1734 között beírták az egyházkerület igazgatási egységeit: az egyházmegyét és az esperességekben található gyülekezeteket. A bejegyzés szövegéből nem állapítható meg, mikor készült pontosan az összeírás, de feltételezhető, hogy a két Carolina Resolutio hatására rögzítette az egyházkerület az egyházkormányzati határokat. Összesen 14 egyházmegyét hoztak létre, amelyek között a békésit is felsorolják. A békési esperesség esetében Békés, Csanád, Csongrád és Zaránd (Arad) vármegyékben található településeket soroltak az egyházmegyéhez.

[p. 16.] Tabella Venerabilis Superintendentiae Trans-Tybiscanae, quae complectitur 14. dioeceses seu senioratus puta *confecta a[n]no* 1733.

107 TtREL I.1.a.3. kötet 1736–1759. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/184/>

1. Sylvaniam
2. Békés
3. Ugotsa
4. Cumaniam
5. NagyBánya
6. Marmaciam
7. Szathmár
8. Bihar
9. Érmellyék
10. Debretzen
11. Szabolts
12. Közép-Szolnok
13. Bereg
14. Zaránd

Verum Zaránd defecit, valachi graeci ritus ecclesias occupant.

[...]

[p. 18.] Venerabilis senioratus Békésiensis complectitur quatuor i[n]clyti
co[m]i[t]a[tu]m reformatas ecclesias

In inclyto comitatu Csanádiensi est unica tantum ecclesia reformata

In oppido Makó

In inclyto comitatu Csongrádiensi sunt sequentes

In oppidis

1. HódMezőVásárhely
2. Szentes

In pago: Algyő

In inclyto comitatu Békésiensi

In oppidis

1. Békés
2. Gyula

In pagis

1. Ötsöd
2. SzentAndrás
3. [p. 19.] Gyoma
4. Tartsa
5. Fás
6. Víztfő
7. Doboz
8. Vári

In inclyto comitatu Zarándiensi

In pagis

1. Gyarmat
2. NagySzerénd
3. BélSzerénd
4. Vadász
5. Ágya
6. Erdőhegy
7. Gyarak
8. Sebes

4.1.6. A református és az evangélikus egyházközségek összeírása Békés vármegyében, 1735¹⁰⁸

1735-ben Békés vármegye nemesi közgyűlése a Helytartótanács kérésére összeírta a vármegyében létező református, evangélikus és ortodox egyházközségeket. A Helytartótanács célja ezzel az volt, hogy tisztázza az egyházközségek eredetét és vallásgyakorlásának jogi helyzetét. Az összeírás Békésen, Vésztőn, Körösladányban, Gyulán, Gyomán, Mezőberényben, Fáson és Gyulaváriban talált református eklézsiákat. Evangélikusok éltek Szarvason és Békéscsabán, ortodoxok pedig Kétegyháza és Gyulán. Az összeírásban kitérnek a templomok és az imaházak eredetére, valamint azok állapotára.

108 MNL – BML IV.A.1.a.4. 1735 nr. 86. Nemesi közgyűlési jegyzőkönyv 1732–1736. Vö. BEK-REF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/417/>

A történetkutatás már a 19. század óta ismerte ezt az összeírást: legelőször 1832-ben közölték, majd 1884-ben ismét.¹⁰⁹ A Harruckern család levéltárában is megtalálható ez az összeírás, valószínűleg azért, mert 1720-ban Harruckern János György szerezte meg Békés vármegye területének nagy részét, ezért fontos volt számára, hogy új birtokairól megfelelő információval rendelkezzen. A családi levéltárban viszont alapvetően gazdasági céllal készült összeírások találhatóak, ez az egyetlen, amelyik a Békés vármegyei felekezetekkel foglalkozik. A Szorellay János vármegyei jegyző által készített másolatot Békésen 1735. augusztus 23-án keltezték.¹¹⁰ Az alábbiakban a vármegyei jegyzőkönyvben található szöveget közöljük.

Conscriptio ecclesiarum [...] Helveticae, Augustanae et Graeci ritus confessionis addictos ab anno 1721 [...] ex fundamentos exstructae, nonnullo vero renovatarunt[?]

In oppido Békés est ecclesia per Helveticae confessioni addictos, excoctis[?] lateribus noviter ex fundamento exstructa. 1730-imo contradixit ill[ustrissi]-mus d[ominus] c[omes] Paulus Forgach, qua vicarius g[ene]r[alis] M[agno] Varadi[ensis], cui de super extradatae sunt testimoniales.

In possessione Gyarmath olim ad r[omano] catholicos spectans et per ejusdem professionis accolae ex integro renovata circiter anno 1727 ex antiquarum ecclesiarum rudimentis.

In possessione Vésztő praeteritis temporibus per romano catholicos possessa similiter ex quadam parte per Calvinianos est restaurata circiter 1711 anno.

In possessione Körös Nadány pariformiter per Calvinianos renovata et ampliata est circiter 1711 anno.

In oppido Gyula per Graeci ritus incolae exstat ecclesia ex coctis lateribus erecta circiter 1727 anno. Item ibidem, quod retroactis temporibus turcarum balneum fuit, pro templo Calvinistae usurpant.

In possessione Gyoma exstat templum a Calvinianis ex crudis tegulis de novo aedificatum 1729no.

In possessione Csaba per Augustanae confessioni [addictos] pariter ex crudis tegulis de novo exstructum an(no) 1722.

In oppido Szarvas est erectum templum ex crudis tegulis similiter per Augustanae conf[essionis] add[ictos] circiter 1729.

In possessione Berény pariter ex crudis lateribus est aedificatum templum per ejusdem professionis homines an[no] 1730.

109 Ecsedy, 1832, 31–32. Haan, 1884, 131–132.

110 MNL OL P 418 A I. Fasc. N no. 22. Békés megyei egyházközségek összeírása, Békés, 1735. augusztus 23.

In possessione Sz[ent]András est exstructa ecclesia ex exustis tegulis sat ampla felicioribus temporibus per r[omano] catholicos possessa, quam per appositum tectum Calviniani renovarunt an[no] 1727.

In possessione Kétegyháza est ecclesia ex lignis noviter aedificata per Graeci ritus incolas an[no] 1724.

In possessione Faás similiter ex lignis per Calvinianos exstructa an[no] 1728.

In possessione Vári Calviniani novam ecclesiam extruxere, ex lignis anno circiter 1730.

4.1.7. Protestáns gyülekezetek megemlézése és az akatolikusok jogállása a váradi püspökségről készült összeírásban, 1735¹¹¹

A lekéspénztár feladata a katolikus plébániák anyagi támogatása volt, ennek ellenére protestáns egyházközségekről is találunk az iratai között adatokat, mert a pénztár köteles volt a más felekezetű gyülekezeteket is felmérni. Berényi Zsigmond helytartótanácsos 1735-ben készített jelentésében a nagyváradi püspökség területén élő református gyülekezeteket is összeírta, és ismertette vallásgyakorlási jogaikat. Ezek szerint protestánsok éltek Biharpüspökiben, Margittán, Gyomán, Békéscsabán, Körösladányban, Szeghalmon, Mezőberényben, Szilágysomlyón¹¹² és Bihar településen. A jelentésből csak a protestánsokra vonatkozó részt közöljük.

[f. 137r.] Serenissime Dux, Regie Locumtenens! Excelsumque Consilium Regium Locumtenentiale Domine, Domini Benignissime, Gratosissimi Col[en]d[issi]mi!

Assumptum est benignum suae majestatis scr[atissi]mae mandatum, sub die 2-da mensis Maii anno currente emanatum, tenore cujus eadem altefata sua ma[jes]t[at]as sacr[atissi]ma memoriale d[omi]ni episcopi Magno-Varadiensis, Joannis Okolicsány modernum dioecesis suae statum repraesentantis, ac pro conveniente remedio tam quoad augustanae ac helveticae confessioni addictorum, nec non graecum ritum profitentium, in ejusdem diaecesi degentium innovationes, quam etiam pro cathedralis ecclesiae, ac residentiae episcopalis, prouti et seminarii ac variarum ecclesiarum parochialium structura,

111 MNL OL C 38 Magnovaradiensis No. IV. fol. 137–144. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/598/>

112 A forrás csak Somlyót ír, nem dönthető el, melyik Somlyóról van szó. A szövegben viszont utalnak Kraszna vármegyére, ahol Szilágysomlyó fekszik.

nec non seminarii intertentione, ac musicorum subsistentia requisitos sumptus ex g[ene]rale parochorum cassa adferendo demisse instantis eo fine benigne transmittere dignata fuit, quatenus nimirum:

Primo: in co[mi]t[a]tibus per quos Varadiensis diaecesis protenditur, nullatenus admittatur, ut inibi degentes augustanae et helveticae confessioni addicti, ad loca in quibus commorantur, et ubi publicum dictarum confessionu[m] exercitium antehac non habuerunt, absque benigno indultu et concessione regia, de novo praedicantes et ludimagistros quospiam introducant vel etiam templa aut oratoria erigant. Imo si ab anno 1720-mo [f. 137v.] per praedicantium introductionem, vel etiam templorum aut oratoriorum erectionem quaequam innovationes ad praesens factae fuissent, eas specificè in quo nimiru[m] loco, quo tempore quid factum extiterit, connotari faciat excelsum hocce consilium, et pro impertienda ulteriore eatenus resolutione suae majestati sacr[atissi]mae demisse significet.

[...]

[f. 138v.]

[...]1-mo. D[omi]num ep[isco]pum Varadiensem exponere, qualiter in hac sua diaecesi ex quatuor co[mi]t[a]tibus constante reperiant[ur] parochiae prope 500-tae ex quibus romano catholicae non nisi 12 eademque apotiorum ob ministror[um] defectum, tum subsistentiae carentiam et templorum ruinam improvisae plane possideantur. Reliquas vero parochias omnes ultra 460 esto magna ex parte catholicas repertas acatholici adusque modo obtineant. Quodque adhuc magis mirandum, recenter post ipsam commissionem Pesthiensem, occasione cujus autoritate regia ordinatum extitit negotium religionis in statu quo manere, et nihil innovari debere, schismatici tamen graeci ritus, minus perpensa hac sanctissima regia ordinatione, passim per totam diaecesim Varadiensem ecclesias et synagogas suas locarent. Ita et calvinistae contra eandem expressam regiam commissionem aedificassent de recenti in Püspöki turrim novam in Margitta, Bihar, Somlyó, Gyolna[!], Berény, Békés, Csaba, [f. 139r.] Szarvas, Keresztladány, Széghalom et in vistu ecclesiam catholicam pro suo exercitio reparassent. Ac proinde supplicat d[omi]nus ep[isco]pus pro elargiendo benigno mandato, quoad excedentes in negotio religionis acatholicos et schismaticos, quatenus semet emanatae hoc in puncto occasione commissionis Pesthiensis regiae decisioni accommodare, atque ab ulteriore innovatione supersedere debeant, quo facto praescinderetur filum querelarum, sternereturque via optatae tranquillitatis.

Opinio

Quo in passu siquidem sua majestas s[acrati]s[si]ma tenore praedeductae benignae resolutionis clementer comisisset. Quatenus nimirum in co[mi]-t[a]tibus per quos Váradiensis diaecesis protenditur nullatenus admittatur, ut inibi degentes augustanae aut helveticae confessioni addicti, ad loca in quibus commorantur, et ubi publicum dictarum confessionu[m] exercitium antehac non habuerunt, absque benigno indultu et concessione caesareo regia de novo praedicantes et ludimagistros quospiam introducant vel etiam templa et oratoria erigant, imo si ab anno 1720 per predicantum introductionem, vel etiam templorum aut oratorior[um] erectionem quaequam innovationes ad praesens facta fuissent, eadem specificè in quo nimirum loco, quo tempore, quid factu[m] extiterit? Connotentur, et pro impertienda eatenus ulteriore resolutione suae ma[jes]t[at]i s[acrati]s[si]mae demisse significantur. Modo recensita autem omnia tam [f. 139v.] d[omi]no ep[isco]po Váradiensi, quam et co[mi]t[a]tibus Bihariensi et Békéssiensis (nam Krasznensis et Mediocris Szolnok ad Transylvaniam applicati habentur) per serenitatem v[est]ram regiam excelsumque Consilium hocce pro observandorum observatione, et submittendis ejusdi connotationibus sub 25-ta Maii 1735. intimata fuissent, superindeque tam idem praefatus d[omi]nus ep[isco]pus, quam et co[mi]t[a]-tus praetacti informationes et connotationes suas successive (*uti hic sub nro. 1, 2 et 3 adjacerent*) submisissent, ex quibus pateret, quibusnam in locis ejusdi innovationes, ab anno 1720 hucusque factae fuissent. Ideo censeret commissio haecce easdem informationes, et connotationes suae ma[jes]t[at]i sacr[atissi]-mae eo fine humillime repraesentandas esse, quatenus ex eo, quod licet quidem co[mi]t[a]tus praedicti Bihariensis nempe, et Békésiensis non sint ex illis, in quibus juxta ar[ticu]lum 26. 1681. A catholicis templa aut oratoria permissa haberent et aliunde etiam gloriosae reminiscentiae imperator Leopoldus in co[mi]t[a]tibus neoaquisticis, veluti hi duo essent, jus patronatus in omnibus ecclesiis sibi reservasset. Consequenterque in iisdem co[mi]t[a]tibus respectu exercitii sui acatholici nullum jus haberent, iidem acatholici nihilominus ibidem existentes ab anno 1720 post commissionem nempe Pesthiense[m] templa et oratoria erigere, praedicantes et ludimagistros introducere attentarint, clementer resolvere, et ordinare dignaretur, ut contra eosdem acatholicos in co[mi]t[a]-tibus praefatis degentes, tanquam refractarios et benignorum mandatorum contemptores pro merita poena in conformitate benignarum resolutionum super commissione Pesthiensi emanatarum statuatur, quidquid autem ab anno 1720 innovare praesumpserunt, [f. 140r.] ad priorem statum reponatur. Et quia publicum exercitium in iisdem co[mi]t[a]tibus acatholici sibi admissum non haberent, stolam et similes alios parochiales proventus parochis catholicis

effective pendere, et ad praestandorum praestationem adstringantur, vigore benignae alterius resolutionis sub die 21-a Martii 1731 emanatae.

[...]

[f. 143v.][...]Quae praemissa dum commissio haec serenitati vestrae regiae et excelso Consilio Locumtenentiali Regio (salvo nihilominus ejusdem serenitatis v[est]rae et excelsi Consilii Regii Locumtenen[tiali] altiori juditio et determinis) humillime repraesentaret, semet in reliquo benignitati et gratiis per quam demisse substernit.

Serenitatis vestrae regiae et excelsi Consilii Regii Locumteten[tiali] humillimi, obsequentissimi et obligatissimi servi:

[...] Emericus m[anu] p[ropria]

Sigismundus comes Berényi ep[iscopu]s Mallensis

Ladislau Okolicsány m[anu] p[ropria]

Paulus Jászy[?] m[anu] p[ropria]

Carolus Nedetzky m[anu] p[ropria]

Andreas Pehm m[anu] p[ropria]

[Hátlaapon] 9. Novembris 1735. Ad serenissimum ducem regium locumtenente[m] excelsumq[ue] Locumtenent[em] Regium Consilium demissa relatio commissionis pro directione cassae generalis parochorum deputatae, super instantia d[omi]ni episcopi Váradiensis, apud suam maj[est]at[em] sacra[tissima]m pro erectione ecclesiae cathedralis, residentiae episcopalis, seminarii et novarum parochiar[um], nec non pro remedio contra innovationes acatholicoru[m] et schismaticorum supplicantis, porrecta.

Anni 1735 cassae parochor[um] diaecesis M[agno]Váradiensis. Nr. 4.

4.1.8. A nagyzeréndi református gyülekezet megemlézése a csanádi püspökség lelkésszpéztári iratai között, 1749¹¹³

Stanislavich Miklós csanádi püspök 1749-ben egy jelentést készített a Helytartótanács lelkésszpéztári ügyosztálya számára. Jelentésében ismertette egyházmegyéje parókiáinak helyzetét, amelynek során megemléltette, hogy Nagyzerénden reformátusok éltek. Véleménye szerint a kálvinisták

113 MNL OL C 38 Dioecesis Csanádiensis No. II. fol. 2r. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/588/>

jogtalanul használták az egyházi épületeket, ezért érdemesnek tartotta volna azt visszaszerezni. A szövegre először a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportja figyelt föl, kisebb javításokkal az általuk közölt szöveget adjuk közre.¹¹⁴

„...Dein et id humillime significo adesse in Nagy-Szerind domum jam aedificatam ex pietate ill[ust]r[issi]mi domini l[iber] b[aro] de Sándor pro parochia, intentione sane optima praedicti, ut cum dominus terrestris existeret, ecclesiam vicinam olim jam catholicam nunc haereticorum calvinistarum abusui in Divinis peragendis deservientem reciperet; illis vero aliam aedificandam permitteret.
[...]

[f. 3r.] Temesvarini 3-tia Decembris 1749.

Humillimus servus F[ranciscus] Nic[olaus] Stanislavich ep[iscop]us
Csanádi[ensis] m[anu] p[ropria]

4.1.9. Protestánsok megemlézése a lelkéspénztár iratai között, 1753¹¹⁵

A lelkéspénztár számára 1753-ben felmérték a váradi püspökségben lévő plébániákat. Az összeírás során alapvetően az egyházközségek anyagi helyzetére voltak kíváncsiak, de néha kitértek a protestánsokra is. A Békés vármegyei Endrőd falu esetében megemlégették, hogy az endrődi katolikus pap gondozza a gyomai, a körösladányi, a szeghalmi, a füzesgyarmati és a vésztői szórványokat, de valójában ezekben a falvakban nem éltek katolikusok, ezért innen nem származott jövedelme a plébánosnak.

Conscriptio

parochiarum in dioecesi M[agno]Varadien[si] i[n]clito co[m]it[at]ui Békésien[si] adiacen[ti] in conformitate benignae resolutionis suae majestatis s[acrat]is[i]mae per excelsum Consilium Locumt[enen]t[ia]le Re[gi]u[m] die 17-a men[sis] Maii anni 1753 p[rae]libato i[n]clito co[m]it[at]ui Békésien[si]

114 SPRENGER – WALLON, 1971, 80–81.

115 MNL OL A 23 1754. nr. 133. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/690/>

intimatae per infrascriptos deputatos secundum eatenus praescriptam ideam
in possessionibus infra nominandis peracta.
[...]

In possessione Endrőd
[...]

Filialis habet quinque

Primam videlicet possessionem Gyoma media hora. Secundum KörösLadány
4 horis. Tertiam Szekhalom 6 horis. Quartam Vésztő usque 6 horis. Quintam
Gyarmath octo horis a matre distantes ex quibus tamen (siquidem omnes acat-
holici essent) fructum nullum percipit.
[...]

4.1.10. A békési egyházmegye gyülekezeteinek felsorolása a türelmi rendelet után, 1782¹¹⁶

A Tiszántúli Református Egyházkerületben a türelmi rendelet kihirdetését követő évben egyházmegyék szerint összeírták az egyházközségeket és a lelkipásztorokat. A kimutatás szerint ekkor a békési esperességben húsz anyaegyházközség létezett, és huszonnégy lelkipásztor szolgált. Az alábbiakban csak a békési egyházmegyére vonatkozó adatokat közöljük, a teljes kimutatást nem. Ezt az összeírást részben közölte már Tóth Sámuel.¹¹⁷

[p. 111.]Series ecclesiarum reformatarum et verbi Divini in eis
ministrorum, in v[enerabili] superintendentia Trans-Tibiscana de a[nn]o
1782 superintendente adm[od]i r[everen]do ac clariss[im]o d[omi]no
Samuele Szilágyi

116 TtREL I.1.a.3. Jegyzőkönyv 1736–1759, p. 110–133. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/573/>

117 TóTH, 1894, 4.

1. Tractus Békésiensis

Ecclesiae	Ministri
HódMezőVásárhely	Benjamin Szőnyi et Alexander Füredi
Szentes	Sam[uel] Szentmiklósi et Paulus Szőnyi
Makó	Georgius Szikszai et Alex[ius] Marton
Békés	Joh[annes] Dömény et Andr[eas] Lecse
Gyula	Benjamin Szikszai
Doboz	Sam[uel] Kállai
Vári	Paul[us] Lázár
Berény	Jo[hannes] Molnár
Tarcsa	Alex[ander] Barta
Víztő	Sam[uel] Erdélyi
Gyoma	Dan[iel] Marjalaki
SzentAndrás	Franc[iscus] Dobsa
Ötsöd	Adam[us] Kúti
Erdőhegy, Gyarak filialis	Geor[gius] Szoboszlai
Ágya	Emer[icus] Madarasi
Vadász	Jo[hannes] Szilágyi
[p. 112.]BélZerénd	Jos[ephus] Lossonczi
NagyZerénd	Jos[ephus] Barta
Gyarmat	Jos[ephus] Kállai
BorosSebes	Andr[eas] Mészáros
N[ume]ro 20	N[ume]ro 24
Senior fratrum: Benjamin Szőnyi	

[...]

[p. 133.]Haec series ecclesiarum v[enerabilis] superintendentiae Trans-Tibiscanae ex autographis singulorum r[everen]dor[um] seniorum ad archivum repositis matriculae huic inserta est Debreczini 21. Jul[ii] 1786.

Per Franciscum Hunyadi m[anu] p[ropria] generalem notarium

4.1.11. Kimutatás az Arad vármegyében létező református anyaegyházközségekről és szórványokról, 1789¹¹⁸

II. József átalakította a Helytartótanács szervezetét, amelynek során a protestáns egyházak működését felügyelő ügyosztályt hozott létre. Az ügyosztály rendszeresen készített kimutatásokat a református egyházközségekről és filiákról. Az alábbiakban közölt összeírás 1789-ben Arad vármegyében készült. Érdekessége, hogy olyan szórványokat is megemlít, amelyeket a kálvinista egyház hivatalos dokumentumai nem ismernek. Ennek magyarázata valószínűleg az lehet, hogy ezek a közösségek nem tudtak gyökeret verni, így nem tagozódtak be az egyházigazgatásba. Ilyen rövid életű szórványnak tekinthetjük Apatelket, Déznát, Fazekasvarsándot és Monyászt. Az alábbiakban nem közöljük a teljes forrást, helyette csak a reformátusokra vonatkozó adatokat tüntetjük föl.

Affiliations-Tabelle ob Seite des Arader Komitats

Arader Komitat 1789.

[...]

Name der Ortschaft: Arad

Religion: Reformierte, gr[iechisch] n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden an Reformirte ad Erdihegy[sic! Erdőhegy] den 28-ten Novembris [1]786.

Besondere Bemerkungen: Die g[riechis] n[icht] unirten haben hierorts eigene 2 Kirchen Glocken, und Pfrarrer, wie auch Schulen, die hohen Schulen besuchen sie gemminghaltlich mit Katholiken. Die Reformi[e]rt[e] haben nichts, sondern besuchen ebenfalls die Katholische Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: Ágya

Religion: Reformierte.

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: –

Besondere Bemerkungen: Haben eigene Kirche, Minister, Gloken und Schulen.

[...]

¹¹⁸ MNL OL C 76 Acta 1789. Fasc. 4. no. 7. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/510/>

Name der Ortschaft: Apatelek

Religion: evang[elische], Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: Reformirte zu Sebess den 28-te Novemb[e]r [1]786.

Besondere Bemerkungen: Für evang[elische] ist Mutter Ort, und diese haben ihr eigenes Betthaus, Gloken und Schulen, die n[icht] unierten haben ebenfalls ihr Kirche aber keine Schule. Die Re[formierte] nichts.

[...]

Name der Ortschaft: BélZerind

Religion: Reformierte.

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: –

Besondere Bemerkungen: Haben eigenes Betthaus, Gloken und Minister und auch Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: BorosJenő

Religion: reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: Zu Sebess den 28-ten Novemb[e]r [1]786.

Besondere Bemerkungen: Die g[riechis] n[icht] unierten haben ihr eigene Kirche, Pfarrer und Schulen, die Refrmirten aber nichts.

[...]

Name der Ortschaft: BorosSebes

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: Zu Sebess den 28-ten Novemb[e]r [1]786.

Besondere Bemerkungen: Hierorts haben sowohl die Ref[ormierte] ein auch die g[riechis] n[icht] unierten ihre separirte Kirche, Pfarrer und Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: Dezna

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: Refor[nierte] zu Sebess.

Besondere Bemerkungen: Die g[riechis] n[icht] unierten haben ihre eigene Kirche, Glocken, Pfarrer und keine Schule, die Refor. aber nichts.

[...]

Name der Ortschaft: Erdőhegy

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: –

Besondere Bemerkungen: Hierorts haben sowohl die refor[mierte] als die griechisch nicht unirten ihre Kirche, Pfarrer, Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: FazekasVarsánd

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: –

Besondere Bemerkungen: Hierorts haben beide Religionsgenossen ihre separirte Kirchen, Pfarrer und Gloken, die Refor[mierte] aber ausserdem Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: FeketeGyarmat

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: –

Besondere Bemerkungen: –

[...]

Name der Ortschaft: Gyorok

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? Weilen die fast anstossende Ortschaft Kuvin ohnehin mit einer Kirche versehen ist, so wurde nicht [?]to Statth[alterrat] Verordnung ddu. 27. Decemb[e]r [1]786 No. 53874 mit Ihren Gesuch abgewiesen.

Ist affilirt worden: Refor[mierten] zu Erdőhegy, die g[riechisch] n[icht] u[nierten] zu Kuvin.

Besondere Bemerkungen: Die g[riechisch] n[icht] u[nierten] haben keine eigene Kirche weder die Refor[mierten] die Schulen besuchen die ersteren zu Kuvin die lezteren aber die Katholische zu Gyorok.

[...]

Name der Ortschaft: Méness

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Uibung etwa versagt worden seye? –

Ist affilirt worden: Refor[mierte] zu Erdőhegy.

Besondere Bemerkungen: Die g[riechisch] nicht unirte haben ihre eigene Kirche, Glocken und Schulen, die Refor[mierte] aber nichts.
[...]

Name der Ortschaft: Monyásza

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Ubung etwa versagt worden seye? –

Ist affiliert worden: Refor[mierte] zu Sebess. N[icht] u[nierte] zu Nyágra.

Besondere Bemerkungen: Dasselbst haben beide Religionsgenossen weder eine Kirche weder Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: NagyZerind

Religion: Reformierte.

Ursachen warum die Religions-Ubung etwa versagt worden seye? –

Ist affiliert worden: –

Besondere Bemerkungen: Haben eigenes Betthaus, Minister und Schulen.

[...]

Name der Ortschaft: Vadász

Religion: Reformierte, n[icht] u[nierte].

Ursachen warum die Religions-Ubung etwa versagt worden seye? –

Ist affiliert worden: –

Besondere Bemerkungen: Hier haben beide Religionsgenossen ihre besondere Kirche, Gloken, und Schulen.

[...]

Nota! Für jene Griechisch nicht unirte Ortschaften wo gegenwärtig keine Schulen ausgestyt sind stehet die Introduction gegenwärtig in dem Antrag, und werden nach dem beyfasten[?] Plan, so bald möglich eingeführet. Was aber die Affiliation anbetrifft, daß hie und da die Zeit der geschehenen Affiliation nicht beigerekt[?] worden seye, ist die Ursachen weilen solche schon eine geräume Zeit in dieser Laage stehen. Hierorts habe die angemerkte Religionsgenossen mit Katholiken keine gemeinschaftliche Gloken, gegenwärtig stehen keine um Errichtung eines Filial Betthauses in petitorio, die kleinere Schulen sind abgesondert, die sofern aber weder gemeinschaftlich versucht; dann es seye hierorts bishero die Einführung des Simultanei Religion Exercitii nicht versucht worden; weder befindet sich hierorts ein privat herschaftliche Protestantische Kapelle, zu welcher auch den Ortsle. Wohnern der Zutritt zum Gottesdienste erlaubt worden wäre.

4.1.12. A békési egyházmegyében szolgáló lelkipásztorok összeírása, 1794¹¹⁹

A 18. század végén a Tiszántúli Református Egyházkerület rendszeresen készített kimutatásokat az egyházmegyék által beküldött vizitációs iratokból. Az alábbiakban ennek egy tipikus példáját közöljük. Szentmiklósi Sebők Sámuel esperes egy táblázatban összesítette a békési egyházmegyében 1794-ben szolgáló lelkipásztorok neveit és szolgálati helyeit.

	Status internus v[enerabilis] tractus Békésiensis quo ad officiales assessores, gregariosque v[erbi] D[ivini] ministros	
Coadjutor curator	spectabilis perillustris ac g[ene]rosus d[omi]n[u]s	Laurentius Domokos i[n]c[lytus] co[m]i[t]a[tus] Békésiensis ord[inarius] notarius
Senior	Samuel Sebők Sz[ent] Miklósi	ecclesiae Szentesiensis V[erbi] D[ivini] m[inister]
Notarius	r[everendus] Adamus Kuthi	ecclesiae Ötsödiensis V[erbi] D[ivini] m[inister]
Assessores	r[everendi] r[everendi] Alexander Füredi	H[ód]M[ező]Vásárhellyiensis
	Josephus Bartha	GyulaVáriensis
	Joannes Molnár	MezőBerényiensis
	Franciscus Gyarmathi	Makoviensis
	Daniel Marialaki	Gyomaiensis
	Alexander Bartha	KeresTartsaiensis
	Paulus Lázár	Erdőhegyiensis, eccl[esi]ar[um] V[erbi] D[ivini] m[inist[r]ir]

119 TtREL I.1.s.14. Békés-bánati egyházmegye 1784–1911, Szentmiklósi Sebők Sámuel kimutatása, 1794. október 1. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/352/>

Gregarii	r[everendi] r[everendi] Joannes Szilágyi	Vadásziensis
	Alexander Marton	Ágyaiensis
	Franciscus Dobsa	Sz[ent]Andrásiensis
	Samuel Kállai	Doboziensis
	Joannes Dömény	Békésiensis
	Josephus Kállai	FeketeGyarmatiensis
	Nicolaus Etsedi	Makóviensis
	Andreas Mészáros	Sebessiensis
	Andreas Kiss	H[ód]M[ező]Vásárhellyi
	Paulus Szalai	Szentesi
	Michael Szilágyi	N[agy]Zerindiensis
	Stephanus Juhász	Gyulaiensis
	Michael Fábján	BélZerindiensis
	Josephus Kutasi	MagyarIttebeiensis
	Michael Kollár	Wélesztőiensis
	Jakobus Hedericis	eccl[esi]ae germanicae Liblingensis, eccl[esi]ar[um] V[erbi] D[ivini] m[inistri]

Extradatum 1-a Octobris 1794, per Samuelem Sebők Sz[ent]Miklósi m[anu] p[ropri]a, v[enerabilis] tractus Békésiensis seniore

Status v[enerabilis] tractus Békésiensis

4.2. Lélekösszeírások

4.2.1. Csanád vármegye kimutatása a területén élő reformátusokról, 1770¹²⁰

Csanád vármegye 1770-ben a településekről beérkezett kimutatások alapján összesítő táblázatot készített a vármegye népességéről. Ebben a lakosságot felekezetek szerint csoportosították: Makón 3015, Csanádon 3, Battonyán 8, Földdeákon 23 református élt. Sajnos a települési kimutatások hiányosak, ezért nem tudjuk ellenőrizni, hogy az összesítő táblázatba hogyan kerültek be az adatok. Makóról például csak az ortodoxok összeírása maradt fenn. A protestánsokat részletesen bemutató összeírások közül egyedül Csanád falu kimutatása található meg az iratok között, amelyből megtudjuk, hogy a 3 református csak betelepült a faluba, nem voltak őslakosok.

Tabella animarum

In gremio i[n]clyti co[m]munit[at]us Csanádiensis repertarum a[n]no 1770. 26-ta Decembr[is] confecta

[...]

In oppido Makó [...] Helveticae confessionis 3015 [...]
In possessione Csanád [...] Helveticae confessionis 3 [...]
In possessione Battonya [...] Helveticae confessionis 8 [...]
In possessione Földeák [...] Helveticae confessionis 23 [...]

Conscriptio animarum in poss[ess]ione Csanád a[n]no 1770
[...]

Hospes communis 3 helveticae confessionis.

[...]

120 MNL CsCsML Szeged, Csanád megyei összeírások 1770–1785 XV.15.h.1. no. 1. 1770/1771.
Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/487/>

4.2.2. Lélekösszeírás a csanádi püspökség eleki esperességében, 1779¹²¹

A türelmi rendelet kihirdetése előtt a katolikus egyháznak jogában állt a protestáns egyházközségek működését felügyelni. A katolikus püspökök ezt a jogukat – többek között – kanonika vizitáció során gyakorolták. Jelenlegi ismereteink szerint a csanádi püspökségnek 1781 előtti időszakból nagyon kevés egyházlátogatási jegyzőkönyve maradt fenn, helyettük a levéltárban többnyire csak lélekösszeírások érhetők el. Ezek a kimutatások csak a települések lakosainak számát tüntetik fel. Jelentőségük abban rejlik, hogy a reformátusokat minden esetben külön rubrikába írták be, ezért azokról a kálvinistákról is nyújtanak adatokat, akik szórványban éltek. A korabeli összeírási gyakorlat alapján feltételezhetjük, hogy csak a férfiakat számolták össze, a családtagokat nem. Ezek alapján az eleki esperességben Nagyzerénden és Apátiban a lakosság teljes egészében református volt. Tíz-nél több kálvinista élt Gyorokon, Ménesen, Déznán és Borossebesen. Ele-nyészó számban éltek reformátusok Ópáloson, Galsán, Pankotán, Eleken, Nagypélben, Monyászá, Kistrónán, Körösbökényben, Mácsán és Borosje-nő. Ismereteink szerint Apáti sosem volt református falu, valószínűleg a kimutatás készítője rossz rubrikát töltött ki a felekezetekkel kapcsolatban. Az alábbiakban az összeírásnak csak azt a részét közöljük, amelyik reformátusokkal foglalkozik.

Status animarum districtus Elekiensis Anni 1779

Parochia: Gyorok

Filialis: –

Personae liberae: 7

Personae conjugum paria: 64

Personae vidui: 1

Personae viduae: 17[...]

Calvinistae: 75[...]

Parochia: Gyorok

Filialis: Ménes

Personae liberae: 3

121 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Status animarum districtus Elekiensis Anni 1779. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/333/>

Personae conjugum paria: 18
Personae vidui: 2
Personae viduae: 2[...]
Calvinistae: 13[...]

Parochia: Gyorok
Filialis: Pauliss
Personae liberae: 1
Personae conjugum paria: 15
Personae vidui: 1
Personae viduae: 4[...]
Calvinistae: 3[...]

Parochia: Világosvár
Filialis: Galsa
Personae liberae: –
Personae conjugum paria: 2
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Calvinistae: 1[...]

Parochia: Világosvár
Filialis: Pankota
Personae liberae: 1
Personae conjugum paria: 7
Personae vidui: 1
Personae viduae: 2 [...]
Calvinistae: 1[...]

Parochia: Elek
Filialis: –
Personae liberae: 2
Personae conjugum paria: 141
Personae vidui: 11
Personae viduae: 17 [...]
Calvinistae: 1[...]

Parochia: Elek
Filialis: Pill
Personae liberae: –

Personae conjugum paria: 3
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Calvinistae: 2[...]

Parochia: Elek
Filialis: NagyZerénd
Personae liberae: 1
Personae conjugum paria: 8
Personae vidui: 1
Personae viduae: 3 [...]
Calvinistae: pagus totus[...]

Parochia: Elek
Filialis: Apáthi
Personae liberae: –
Personae conjugum paria: –
Personae vidui: 1
Personae viduae: – [...]
Calvinistae: pagus totus[...]

Parochia: Monyásza
Filialis: –
Personae liberae: 4
Personae conjugum paria: 10
Personae vidui: 1
Personae viduae: 3 [...]
Calvinistae: 1[...]

Parochia: Monyásza
Filialis: Ravna
Personae liberae: 1
Personae conjugum paria: 5
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Calvinistae: 1[...]

Parochia: Monyásza
Filialis: Vetro-Dezna

Personae liberae: 3
Personae conjugum paria: 14
Personae vidui: –
Personae viduae: 1 [...]
Calvinistae: 16[...]

Parochia: Monyásza
Filialis: Sebes
Personae liberae: 2
Personae conjugum paria: 11
Personae vidui: –
Personae viduae: 3 [...]
Calvinistae: 65[...]

Parochia: Monyásza
Filialis: Butyiny
Personae liberae: 6
Personae conjugum paria: 10
Personae vidui: –
Personae viduae: 1 [...]
Calvinistae: 2[...]

Parochia: S[zent]Marton
Filialis: Macsa
Personae liberae: –
Personae conjugum paria: 2
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Calvinistae: 2[...]

Parochia: BorossJenő
Filialis: –
Personae liberae: 11
Personae conjugum paria: 29
Personae vidui: 3
Personae viduae: 7 [...]
Calvinistae: 4[...]

4.2.3. Lélekösszeírás a csanádi püspökség szentmártoni esperességében, 1780¹²²

1780-ban a csanádi püspökség szentmártoni esperességében lélekösszeírást végeztek, amelynek során a reformátusokat is megszámolták. Ezek szerint Erdőhegyen és Nagyzerénden a kálvinisták saját lelkipásztort tartottak, és ezen kívül nagyobb létszámban éltek még Gyorokon, Déznán, Ménesen és Borosjenőn. Jelentéktelen létszámban találtak reformátusokat Nadabon, Mácsán, Kisjenőn, Apátiban, Kétegyházán, Ópáloson és Körösbökényben. Az alábbiakban az összeírásnak csak azt a részét közöljük, amelyik reformátusokkal foglalkozik.

[f. 1v.] Status animarum totius districtus SzentMártoniensis anni 1780

[f. 1r.] Status animarum parochiarum et filialium canonice iisdem annexarum totius decanatus SzentMártoniensis anni 1780-vi exhibetur

Mater: SzentMárton

Filialis: Mácsa

Personae liberae: –

Personae conjugatorum paria: 5

Personae vidui: –

Personae viduae: – [...]

Status totalis: 22 [...]

Aatholicus Calvinistae: 2 [...]

Mater: Elek

Filialis: KissJenő

Personae liberae: 2

Personae conjugatorum paria: 9

Personae vidui: –

Personae viduae: 2 [...]

Status totalis: 45 [...]

Aatholicus Calvinistae: 4 [...]

122 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Status animarum totius districtus SzentMártoniensis anni 1780. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/335/>

Mater: Elek
Filialis: Erdőhegy
Personae liberae: 3
Personae conjugatorum paria: 8
Personae vidui: –
Personae viduae: 1 [...]
Status totalis: 33 [...]
A catholici Calvinistae: habent pastorem [...]

Mater: Elek
Filialis: NagyZerind
Personae liberae: 1
Personae conjugatorum paria: 7
Personae vidui: 1
Personae viduae: – [...]
Status totalis: 30 [...]
A catholici Calvinistae: habent pastorem [...]

Mater: Elek
Filialis: Nadab
Personae liberae: –
Personae conjugatorum paria: 5
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Status totalis: 17 [...]
A catholici Calvinistae: 4 [...]

Mater: Elek
Filialis: Apáthi
Personae liberae: –
Personae conjugatorum paria: 1
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Status totalis: 4 [...]
A catholici Calvinistae: 4 [...]

Mater: Elek
Filialis: Kétegyház
Personae liberae: 1
Personae conjugatorum paria: 6

Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Status totalis: 26 [...]
A catholici Calvinistae: 2 [...]

Mater: Györök
Filialis: –
Personae liberae: 6
Personae conjugatorum paria: 67
Personae vidui: 5
Personae viduae: 11 [...]
Status totalis: 322 [...]
A catholici Calvinistae: 83 [...]

Mater: Györök
Filialis: Ménes
Personae liberae: 4
Personae conjugatorum paria: 21
Personae vidui: 1
Personae viduae: 1 [...]
Status totalis: 89 [...]
A catholici Calvinistae: 14 [...]

Mater: Györök
Filialis: Paulis
Personae liberae: 2
Personae conjugatorum paria: 17
Personae vidui: –
Personae viduae: 1 [...]
Status totalis: 70 [...]
A catholici Calvinistae: 3 [...]

Mater: BorossJenő
Filialis: –
Personae liberae: 6
Personae conjugatorum paria: 26
Personae vidui: 3
Personae viduae: 12 [...]
Status totalis: 132 [...]
A catholici Calvinistae: 13 [...]

Mater: Monyássa
 Filialis: ÓhDézna
 Personae liberae: 4
 Personae conjugatorum paria: 15
 Personae vidui: 5
 Personae viduae: 4 [...]
 Status totalis: 79 [...]
 Acatolici Calvinistae: 31 [...]

Mater: Monyássa
 Filialis: Butyin
 Personae liberae: 3
 Personae conjugatorum paria: 17
 Personae vidui: –
 Personae viduae: 2 [...]
 Status totalis: 83 [...]
 Acatolici Calvinistae: 4 [...]

4.2.4. Statisztikai kimutatás a makói reformátusokról, 1781¹²³

1781-ben Csanád vármegye települések szerint összeírta a lakosság népesedési adatait (születés, házasság, halálozás, stb.). Makón Szikszai György lelképásztor a reformátusokat a többi felekezettől elkülönítve mérte föl. A vármegyei kimutatásokban Csanádpalota akatolikus lakosait a makói református egyházközséghez tartozóként tüntették föl.

[f. 10v.] Status animaru[m] in ecclesia reformata Makóviensi
 ad annu[m] 1781.

[f. 10r.]

Tabella conscriptionis animaru[m] H[elvetici] confessionis in oppido Makó existentium ad annum Domini 1781.			
Adulti mares existunt	911		
Adulti mares minores	932	Summa mariu[m]	1843
Foeminae adultae	924		

123 MNL CsCsML Szeged, Csanád megyei összeírások 1770–1785 XV.15.h.1. no. 11. 1781/1782.
 Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/490/>

Foeminae minores	1020	Summa foeminar[um]	1944
Extranei quasi domiciliantes mares adulti	3		
Extranei foemina adulta	1		
Extranei foemina minor	1	Summa extraneor[um] qu[asi] domiciliantes	5
Servi adulti	87		
Servi minores	60	Summa servor[um]	147
Ancillae adultae	18		
Ancillae minores	38	Summa ancillar[um]	56
Pauperes ostiatim mend[icantes] mares adulti	7		
Pauperes ostiatim mend[icantes] mares minores	8	Summa pauperu[m] mariu[m]	15
Pauperes ostiatim mend[icantes] foeminae adultae	8		
Pauperes ostiatim mend[icantes] foeminae minores	5	Summa pauperus foeminar[um]	13
Minister H[elveticae] c[onfessionis] adultae personae	2		
Minister H[elveticae] c[onfessionis] proles minores	5	Summa	7
Summa animarum		4030	
Accrescentia		Tabella matrimonior[um]	
Nati infantes mares	129	Matrimonia hoc anno contracta	54
Nati infantes foeminae	124	Matrimonia anni prioris	778
Summa natoru[m]	253	Summa utriusq[ue]	832
		Ex quibus per decessu[m] sublata	28
		Status praesens matrimonior[um]	804
Decrescentia			
Mortui mares adulti	24		
Mortui mares minores	48		

Mortui foeminae adultae	15	
Mortui foeminae minores	49	
Casu fortuito enecti	2	
Summa decrescentia	138	

Georgius Szikszai parochus ecclesiae ref[ormatae]
Makoviensis m[anu] p[ropria]

[f. 10r.]

Tabella Conscriptionis Animarum Palota					
Plebei domicilliati	Catholici	Mares	Adulti	Minores	Summa
			320	368	688
		Faeminae	325	372	697
	Acatholici	Mares	4	3	7
		Faeminae	3	3	6
	Schismatici	Mares	3	1	4
		Faeminae	2	1	3
	Judaei	Mares	–	–	–
		Faeminae	–	–	–
Extranei quasi domicilliantes		Mares	3	1	4
		Faeminae	2	–	2
Servi			17	11	28
Ancillae			9	14	23
In xenodochiis		Mares	–	–	–
		Faeminae	–	–	–
In foundationibus		Mares	–	–	–
		Faeminae	–	–	–
Pauperes ostiatim mendicantes		Mares	2	1	3
		Faeminae	3	1	4
Religiosi		Viri	–	–	–
		Faeminae	–	–	–
Parochi catholicorum			1	–	1
Ministri acatholicorum			–	–	–
Popae schismaticorum			–	–	–
Summa animarum			694	776	1470

Locus habet parochiam catholicam	cum	Ecclesia			1
	sine				–
Est filialis	cum	Ecclesia			–
	sine				Nagylak et Csiga
Pertinet ad matrem <i>Palotam</i>					
Habet oratorium confessionis					
Acatolici accedunt confessionis <i>Helvetica</i>					Locum <i>Makó</i>
Pertinet ad diaecesim <i>Csanádiensem</i>					

[f. 10v.]

Accrescentia			Decrescentia			
Nati	Mares	Faeminae	Mortui	Adulti	Mares	Faeminae
					10	12
	46	44		Minores	22	23
Ex quibus sunt Spurii	–	–	Summa Ex quibus sunt Supplicio affecti		32	35
In partu enecti	1	1	Inventi mortui		1	–
Expositi	–	–	Casu fortuito enecti		–	–
			In partu enecti		1	1
Advenerunt Extranei Pro figendo domicillio	13	16	Adnumerantur decrescentiae Relegati		–	–
Servitii causa	6	5	Alio migrantes		39	32
			Militiam secuti		–	–
			Sacrum ordinem ingressi		–	–
Summa	65	65	Summa		73	68
Tabella matrimoniorum						
Matrimonia hoc anno contracta						17
Matrimonia anni prioris						326

Advenerunt aliunde conjugum paria	11
Summa praemissorum	354
Ex quibus decesserunt hoc anno Matrimonia per mortem alterutrius conjugum soluta	18
Aliorsum migrarunt conjugum paria	12
Summa decedentium	30
Status praesens matrimoniorum	324

4.2.5. Lélekösszeírás a csanádi püspökség pécskai esperességében, 1783¹²⁴

Péchy István pécskai plébános által készített lélekösszeírás szerint 1783-ban Pécskán 3, Aradon 11, Glogovácon egy református élt. Ez az alacsony létszám azzal magyarázható, hogy ezeken a településeken a reformátusok nem voltak őshonosok, minden bizonnyal betelepülők állnak a számok mögött. Az összeírásból csak a reformátusokra vonatkozó részeket közöljük.

[f. 1v.] Decanatus Pecskensis animar[um]
districtualium conscriptio a[nn]i 1783

[f. 1r.] Status animarum districtus seu decanatis Pecskensis pro anno 1783

Parochiarum matrum et filialium: Pécska

Personae liberae: 64

Personae conjugatorum paria: 493

Personae vidui: 8

Personae viduae: 18 [...]

Status totalis animarum: 2218[...]

Calvinistae: 3 [...]

Parochiarum matrum et filialium: Vet[er]e-Arad

Personae liberae: 48

Personae conjugatorum paria: 571

Personae vidui: 12

Personae viduae: 9 [...]

¹²⁴ TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Decanatus Pecskensis animar[um] districtualium conscriptio a[nn]o 1783. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/340/>

Status totalis animarum: 2650[...]

Calvinistae: 11 [...]

Parochiarum matrum et filialium: Glogovacz

Personae liberae: 58

Personae conjugatorum paria: 255

Personae vidui: 13

Personae viduae: 16 [...]

Status totalis animarum: 1376[...]

Calvinistae: 1 [...]

Stephanus Péchy [...] deca[natus] parochus Pécskensis

4.2.6. Reformátusokat is megemlítő lélekösszeírások a csanádi püspökség különböző egyházközségeiben, 1816¹²⁵

1816-ban a csanádi püspökség lélekösszeírásaiban több településnél is megemlítenek református lakosokat. Legnagyobb számban Déznán éltek szórványban reformátusok, de alacsony létszámban másutt is: Monyászan, Nagyikindán, Csókán, Szépfaluban, Kistrónán, Zúgóban, Homokréven, Szanádon, Óbesenyőn és Nákófalván. Mivel a református egyházigazgatás irataiban nincs nyoma ezeknek a szórványoknak, ezért egyedül a katolikus egyház lélekösszeírásaiból tudunk létezésükről. Az alábbiakban csak a reformátusokra vonatkozó szövegrészeket közöljük.

Status animarum parochiae Monyaszensis ejusque filialium
pro anno Domini 1816

In matre: Monyasza

Personae liberae: 1

Personae conjugatorum paria: 9

Personae vidui: –

Personae viduae: 3 [...]

Summa totalis: 54[...]

Helveticae confessionis: 13[...]

125 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Status animarum a[nn]o 1816. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/347/>

In matre: Monyasza
In filialibus: Dézna
Personae liberae: –
Personae conjugatorum paria: 23
Personae vidui: 2
Personae viduae: 6 [...]
Summa totalis: 95[...]
Helveticae confessionis: 43[...]

In matre: Monyasza
In filialibus: Ravna
Personae liberae: –
Personae conjugatorum paria: 4
Personae vidui: –
Personae viduae: 1 [...]
Summa totalis: 17[...]
Helveticae confessionis: 1[...]

In matre: Monyasza
In filialibus: Zuggó
Personae liberae: 2
Personae conjugatorum paria: 4
Personae vidui: –
Personae viduae: – [...]
Summa totalis : 15[...]
Helveticae confessionis: 1[...]

Sig[natum] Monyásza die 31-a Novembris 1816.,
Andreas Juhász parochiae administr[ator]
[...]

Status animarum parochiae Magno Kikindensis et filialis Mokrin
pro anno 1816 confectus

[In matre:] Magno Kikindae
Personae solute: –
Personae conjugate: 337
Personae vidui: 9
Personae viduae: 17 [...]
Summa totalis: 1472[...]
Helveticae confessionis: 17[...]

[In matre:] Magno Kikindae
[In filialibus]: Mokrini
Personae solute: 2
Personae conjugate: 41
Personae vidui: 4
Personae viduae: 3 [...]
Summa totalis: 217 [...]
Helveticae confessionis: 5 [...]

Signat[um] Magno Kikindae die 28. Octobris 1816

Vidi Antonius Györffy m[anu] p[ropria] consistor[ialis] v[ice]a[rchi]
diaconus et N[agy]szentmiklósiensis parochus
Joannes Jablonszky Magno Kikindensis paroch[us]
[...]

Status animarum parochiae Szanadiensis item filialium
Áldásmegye et Aranyhegy pro anno 1816 confectus

[In matre:] Szanád
Personae solute: 2
Personae conjugate: 114
Personae vidui: 1
Personae viduae: 1 [...]
Summa totalis: 262 [...]
Helveticae confessionis: 4 [...]

Sig[natum] Szanád die 31-a Octobris [1]816.

Vidi Antonius Györffy m[anu] p[ropria] consistor[ialis] v[ice] archidiaconus
N[agy]szentmiklósiensis parochus
Jospehus Szibermajer m[anu] p[ropria] ads[es]sor parochiae Szanádiensis

Status animarum parochiae Nákofalvensis et filialis Komlós
pro anno 1816 confectus

[In matre:] Nákofalva
[In filialibus]: Komlós
Personae liberae: 12
Personae conjugatae: 288
Personae vidui: 4

Personae viduae: 6 [...]

Summa totalis: 733[...]

Helveticae confessionis: 2[...]

Vidi Antonius Györffy m[anu] p[ropria] consistor[ialis] v[ice] archidiaconus
et N[agy]szentmiklósiensis parochus
Aloysius Fischer m[anu] p[ropria] parochus Nakofalvensis

Status animarum parochiae V[etero]-Bessenyiensis
pro anno 1816 confectus

[In matre:] V[etero]-Besenyő

Personae solutae: 1236

Personae conjugatae: 288

Personae vidui: 116

Personae viduae: 135 [...]

Summa totalis: 6051[...]

Helveticae confessionis: 13[...]

Vidi Antonius Györffy m[anu] p[ropria] consistor[ialis] v[ice]
archidiaconus et N[agy]szentmiklósiensis parochus
Paulus Radovits m[anu] p[ropria] parochus V[etero]-Bessenyiensis

Status animarum parochiae Csókensis et filialium Czernabara,
Marczibányháza, Monostor, Terjány, Verbitza pro anno 1816 confectus

[In matre:] Csóka

Personae solutae: 25

Personae conjugatae: 550

Personae vidui: 5

Personae viduae: 37 [...]

Summa totalis: 1279[...]

Helveticae confessionis: 2[...]

Sig[natum] Csóka die 4-a Nov[embris] [1]816.

Vidi Antonius Györffy m[anu] p[ropria] districtualis v[ice] archidiaconus
Franciscus Schönberger m[anu] p[ropria] suppleno
parochiae Csókensis et ejusdem filialium

Status animarum parochiae Schöndorf cum ultima
Octobris anno [1]816 adinventus

Personae liberae: 13
Personae conjugatae: 543
Personae vidui: 7
Personae viduae: 30 [...]
Summa totalis: 1386 [...]
Protestantes Helveticae confess[ionis]: 2 [...]

Michael Kollár m[anu] p[ropria] parochus

4.2.7. Népszámlálás Békés mezővárosban, 1817–1831¹²⁶

A Békési Református Egyházközség iratai között maradt fenn az 1755 és 1817 között vezetett testamentumkönyv és egyezségek jegyzőkönyve, amely az egyházközség valamint a mezőváros működésével kapcsolatban tartalmaz feljegyzéseket. A kötet 268. oldalára bejegyezték Beliczey József Békés vármegye fizetési táblabírója és Nyéky János csendbiztos által elvégzett népszámlálás eredményeit. Ezek szerint 1817-ben 13273 személy élt Békésen. Az 1817-es összeírás mellé beírták az 1774-es, valamint az 1820-as, 1821-es, 1822-es, 1827-es, 1828-as, 1829-es, 1830-as és 1831-es népességi adatokat is.

[p. 268.]1774-be[n] = 4022

Az 1817-dik eszt[endő]ben Februarius hónapban a t[ekintetes] nemes vármegye kiküldöttjei, t[ekin]t[e]tes öreg Belliczay József salarisatus assessor és n[em]z[e]tes Nyéky János urak Békésen a popularis conscriptiot elvégezvén a lelkek száma öszveséggel találatott 13273.

Ezek között a férfinem

catholic[us]: 332

evangelic[us]: 16

reformát[us]: 6019

óhitűek: 197

S[umma]: 6564.

126 BREL I.62.d.1. p. 268. Békés mezőváros egyezség- és testamentumkönyve 1755-1817, Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/384/>

Az 1820.k eszt[tendőben] popul[aris] conscr[iption] a lelkek száma volt: 13276.

1821. eszt[endőben:] 13382

1822-ben: 13474

1823-ban: –

1824: –

1825: –

1826: –

1827: 13670

1828: 13756

1829: 13441

1830: 13413

1831: 12676

1832: –

1833: –

1834: –

1835: –

1836: –

1837: –

1838: –

1839: –

1840: –

5. VÁLASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK

5.1. Református családfők összeírásai

5.1.1. Algyő lakosságának összeírása, reformátusok megemlézése, 1728¹²⁷

1728-ban a királyi kamara tulajdonában volt a Mindszent-algyői uradalom. A kamara ekkor összeírta a lakosokat, és megemlíti, hogy Algyőn reformátusok élnek. Az összeírás Csongrád vármegye és az Erdődy család levéltárában is megmaradt, de a két irat nem azonos egymással. A vármegyei változatban az algyői lakosok között megkülönböztetik a szabad költözésű jobbágyokat az örökös jobbágyoktól. Az Erdődy család példányában viszont nem. A református lakosságot csak az Erdődy család példányában említik, a Csongrád vármegyeiben nem. Az összeírások abban is különböznek, hogy a bíró keresztnévét eltérően adják meg, illetve a nevek helyesírása nem egyezik. Csak a vármegyei példány közli, hogy a faluban egyetlen egy nemes élt, aki a jegyzői feladatokat látta el. Az Erdődy levéltárban található összeírás készítője valószínűleg nem tudott magyarul, mert a magyar családneveket kiejtés alapján írta le, és az Algyőről készült jelentés latinul és németül is olvasható. A német változat 1771-ben készült. A Csongrád vármegyei dokumentum szövegét részben közzétették, de a lakosok névsora nélkül.¹²⁸ Az alábbiakban csak a reformátusokra vonatkozó részeket adjuk közre.

[Erdődy család példánya]¹²⁹

Conscriptio et aestimatio duorum locorum fiscalium ad caesareo regium provisoratum Szegediensem pertinentium ac in inclyto comitatu Csongrádiensi existentium Münzent et Gyoe nuncupatorum una cum adjacentibus praediis Szövenháza, Szörket et Dotz dictis

[...]

Nomina:¹³⁰

Judex Molnár István

Juratus Varády György

Lázár István

¹²⁷ Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/714/>

¹²⁸ DÓKA, 1988, 53–72.

¹²⁹ OeSTA HhSTA FA Erdődy Karton 30. Mindszent 1478–1820 Lad. 35. fasc. 2. nr. 18.

¹³⁰ A táblázat a következő rubrikákat tartalmazza: capitacionis; terrae arabiles; prata currum foeni; vineae; pomaria; equi; boves; vaccae; 2 et 3 annorum juveni; oves et caprae; setigeri; apis. Mivel ezek gazdaságtörténeti szempontból érdekes adatok, ezek közzésétől eltekintünk.

Tappai Mihály
Menar Pál
Szabó Mihály
Molnár Mihál
Molnár Péter
Panfy Mihály
Kussap Péter
Kökény István
Varga István
Fin Istók
Molnár Péter
Nagy Michael
Barkó István
Tóth Mihály
Kovács Mihály
Bodrogy György
Kovács János
Lassar János
Schörös János
Szabó György
Molnár Gazi
Papp Mihály
Szabó Istók
Szabó Pál
Kiss István
Kovács György
Varga János
Lassar András
Vekan János
Nagy Jacob
Finto György
Horváth Mihály
Kovács István
Molnár András
Kovács Dani
Scitter János
Szyrke István
Schoss Péter
Molnár István
Papp János
Notarius

Iste fiscalis pagus Győe (cujus incolae calvinianae sectae sunt) terminatur ab oriente Trans-Tybiscum Vássárhelynum versus situato et ad praedium Szevenháza pertinenti terreno Ludvase vocitato versus occidentem Szegedinensis liberae ac regiae ci[vi]t[a]tis territorio, a meridie praedio Tarck ac tandem septemtrione ipsi praedio Szevenháza cujus longitudo ad miliare unum et latitudo ad medium extendit. [...]

Reservato adhuc Tybisci com[m]odo et ne fors imposterum erigendorum tractuum proventibus, quae tanquam regalia summi principis etiam eundem principem respicerent.

Actum Szegedini die 6-ta Septembris a[nn]o 1728.

L. S. Josephus Antonius Staudacher

[Csongrád vármegye összeírása]¹³¹

[f. 1r.] Possessio AllGyő cameralis, ab antiquo impopolata per cujus defectum in fiscum regium devoluta sit ignoratur

Nomina et cognomina colonarum	
Libere migrantium	Haereditariorum
	judex Paulus Molnár
	juratus Georgius Várady
	juratus Stephan[us] Lázár
	juratus Michael Tápai
	juratus Michael Molnár
	juratus Petrus Molnár
	juratus Steph[anus] Molnár
	juratus Mich[ael] Bánffy
jurat[us] Petrus Kaszap	
jurat[us] Steph[anus] Kökény	
	junior Petrus Molnár
	junior Steph[anus] Molnár
	Michael Szabó

131 MNL CsCsML Szentés XV.41.5. no. 26 Csongrád vármegye összeírása, 1728.

	Stephanus Szabó
	Georgius Bodroghy
	Stephanus Szürke
Nomina inquilinorum domos habentium et ruralia tractantiu[m]: Michael Tótt	
	Andreas Lázár
	Paulus Szabó
	Georgius Turzó
	[f. 2r.] Stephanus Fiu
Stephanus Barkó	
Stephanus Kiss	
	Jacobus Nagy
	Petrus Soós
	Joannes Seres
	Joannes Lázár
	Stephanus Kovács
	Stephanus Bíró
	Michael Szabó
Daniel Kovács	
Michael Horváth	
Stephanus Vargha	
	Michael Paxy
	Andreas Molnár
	Gregorius Molnár
Georgius Kovács	
Joannes Kovács	
Michael Nagy	
Martinus Ambruso	
Nomina inquilinorum in alienis domibus degentium ruralia tamen tractantium: Michael Kovács	
Nomina inquilinoru[m] domos habentiu[m] et falce, ligone panem suu[m] querentiu[m]: Georgius Szabó	

[f. 3r.] Joannes Siker	
Matthias Léway	
Georgius Tótt	
Joannes Vargha	
Nomina inquilinorum in alienis domibus degentium et ruralia non tractantium veru[m] ligone et falce panem suum querentium:	
Joannes Vékony	
Michael Faragó	
	Joannes Paxy
Nobilis Stephanus Dömötör exquo ob respectum servitii notariatus ab omni contributione exemptus sit.	

5.1.2. A békési egyházközség összeírása, 1732¹³²

A Békési Református Egyházközség 1732-ben nyitott anyakönyvében maradt fenn az egyházközség tagjainak első névsora, amely egyben a település első névsora is, hiszen 1732-ben Békésen csak reformátusok éltek. Az anyakönyv címlapjára Szikszai György barokkos körmondatban megírta, miért tarja fontosnak a matrikula megnyitását: az egyházközség múltjáról alig maradt fenn információ, ezért szükséges írásban rögzíteni a gyülekezet adatait. A kötet első lapjára ezért lejegyezték annak az engedélynek a másolatát, amely lehetővé tette, hogy 1732-ben szilárd falazatú templom épüljön Békésen. Ezt követően felsorolják az egyházközség és a település vezetőinek a nevét, majd az építkezésre adakozók névsorát. Az adományozók között nemcsak békésieket találunk, hanem a szomszédos települések lakóit is. Ezután összeírják a teljes lakosságot. Az összeírás családfők szerint történt, nőket csak özvegyesség esetében vettek föl a listára. A településen ideiglenesen tartózkodókat is összeírták, és néhány esetben a lakosok közötti rokonsági kapcsolatokat is jelölték.

¹³² BREL I.62.a.2. Szülöttek, összeeskettek, megholtak, s némelly az ekkléziát s várost illető jegyzetek jegyző könyve 1732–1783. p. 1–12. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/274/>

[címlap] A békési refor[mata] szent ecclesia nevezetesebb dolgait, változásait és csekély proventusocskáit magában foglaló könyve

Tudniillik, mivel az Isten erre a várasra, és ebben lévő ecclesijára ezen venerabilis tractusban lévő ecclesiák felet, régtől fogva sok változásokat mért vala, innen ennek nevezetesebb dolgai, változási és csekély proventusocskái meg nem jegyeztethettek, vagy ha megjegyeztettek volt is ezen sz[ent] ecclesianak valamely könyvében, de az a sok változások és villongások miatt eltévelyedet. Amidőn azért az Isten ezen sz[ent] ecclesianak egy kevés pihenést, és a sok változásokból, avagy csak valamennyire való megújulást engedet volna teczet az istenfő előjáróknak, hogy a sz[ent] ecclesianak ezen defectusa restauráltatnék és ez könyvben ezen sz[ent] ecclesianak minden nevezetes dolgai, történhető változási és obvenialható proventusocskái ezután connotáltattnának, hogy azoknak számvetésekből[?] a jövődő posteritas ezen sz[ent] ecclesianak eleitől fogva való állapattyát megtanulván tudhatná, és ekképen ezen sz[ent] ecclesianak igazgatására annál alkalmasab lehetne. Melly dolgok[na]k megjegyeztetéseket az Istent fő előjárók[na]k consensusa szerént bona fide consignálni kezdett Szikszai György anno 1732 ezen sz[ent] ecclesia[na]k akkori praedicatora.

[p. 3.] Anno 1732. mensis Julii die 4.

Az Úrnak háza a régiség miat és a sok változások miat a régiség miat dúlló félben lévén, újonnan építetett (még pedig az előtt fából lévén) új teglából, új fából úgy, hogy valamely régi épület[ne]k az az vagy közönséges háznak vagy templomnak csak egy darab füve vagy fája is ebben nem csináltatott, hanem a régi fatemplom helyén (amelly is három ízben fából azon egy helyen reformátusoktól csináltatott volt) a békési szent ecclesianak igaz református tagjaitól maguk kölcsége által fel álltatott, amint ennek nyilvánvalóságáról tanúbizonyosságot tehetnek e következő megjegyzések:

I. Békés vármegyének főispánnya, Levenburgch¹³³ őnagysága.

Örökös földesura, Harocher¹³⁴ György őnagysága

Viceispánnya Almási Márton¹³⁵

Ordinar[ius] szolgabírája Szorollai János¹³⁶

II. A békési inclit[us] dominiumnak akkori praefectusa, Kárgth[?] Tamás¹³⁷

Udvarbírája Békés városában Nádudvari Pál

133 Löwenburg János Jakab Békés vármegye főispánja [a szerk.].

134 Harruckern János György [a szerk.].

135 Almássy Márton alispán [a szerk.].

136 Szorellay János [a szerk.].

137 Khart Tamás [a szerk.].

III. A Békési venerabilis Tractusnak esperestye, Olcsai András makói
praedicator

Notarius Pápai Ferencz szentesi praedicator

IV. A békési szent ecclesianak előjárói és ahoz tartozók:

Belsőik:

α praedicatora:

Győri Sámuel, aki is a 1-a April[i] usq[ue] ad 20 Julii hűségesen szolgálván,
a sz[ent] ecclesianak nagy szomorúságára hirtelenséggel megholt.

β praedicatora:

Szikszai György 1-a August[i] aki is e csekélly notatiocskákat contiunálni kez-
dette

γ Ezekhez tartozók:

Scholamester:	Győri Joseph
Cantor és tanító ember	Váradi György
Egyházfi:	Kovács János
Harangozó	Gerendás Miklós

[p. 4.] δ Külsőik:

Főbírája:

Kovács János

Törvény bírāja:

Dobi János

Főesküttek:

Varga Páll
Szívós[?] András
Szűcs Mihály
Kökényesi Miklós
Győri Ferencz
Foris András

Takács György
 Szilágyi Márton
 H. Kovács János
 Csávás Máthé
 Ordinarius notarius Csatári János
 K[ecs]kemethi János *lásd 15. lapon*
 Szántó Gergelly
 Kerekes István
 Kürti Gergelly

ε Kisbírák:

Szilágyi Mihály
 Gyarakai János

Az Isten dicsősségére a templom építésére adakozók ab 8. Julii

Nomina eorum	Fructus fidei Flor[enus] den[arius]
Vincze János	1.02
K. Kovács János	2.04
Némethi György	1.20
B. Kovács Mihály	0.34
Csató Ferencz	10.20
Gellen Istvánné ducat[us]	5.10
B. Kovács Mihály	2.34
Egy kovács legény	0.14
Szijártó Ferencz	0.34
Kérékjártó Szabó Mihály	2.02
Olosz János	1.02
Kis András	1.36
Fazekas István	1.02
Gombos Jánosné	2.04
Lovas Miklós egy tavalyi tinót, ára	5.26
Öreg Balog Mihály	1.36
Szentesi János egy [harmad]fű tinót, ára	8.37

Fesető György	1.20
Pikó Mihály	12.00
Három marhabőr ára	3.40
	60.77

[p. 5.]

Borsos János egy [harmad]fű tinót, ára	5.60
Dobi Nagy István	2.40
Gulyás Nagy István	4.08
Ennek öcse, Nagy Ferencz	2.38
Csapó Gergely	2.38
Kocsor István	0.14
Csávás Máthé egy [harmad]fű tinót, ára	6.10
Inclyti d[omi]ni procurator Békés[iensis] Nádudvari Páll egy harmadfű tinó[na]k ára	6.40
Kürti Gergely szolg[ája], Diószegi János	1.20
Hámczár Jánosné	0.68
Fazekas Nagy András	2.38
Groff Kristoph egy aranyat	5.10
K[ecs]keméti becsül[etes] ember	0.14
Jenei Mihály	1.20
Tápai becsül[etes] asszony	0.34
Léhi Mihály	0.72
Károlyi Nagy István	0.68
Kaszás legény	0.14
Száraz Jánosné	2.04
Békési Péter	0.14
Vadd János	1.02
Két bőrnek az ára	3.06
Róka István	1.02
Kökényesi Miklós	5.10
Szoboszlai János	0.34
Bogdány Keresztes egy aranyat	5.10
Bálint István	1.20

Nyáradai Mihály	1.20
Rigó cigány	0.34
Iffjú Cs. Nagy István	1.20
Ennek öcse Nagy János	1.20
Szűcs György	1.20
Jókai Ferencz	1.20
Sárvári István	1.20
Nagy János	0.68
Iffjú Szűcs Ferencz	1.06
Salamon György	1.02
Imre Ferencz	0.34
Fási becsül[etes] ember	0.34
Nagy Gáspár	1.20
Bertók Mihály	0.68
Kis György	0.34
Vecseri Mihály	2.40
Gellen Erzsébeth	1.02
Szívós András [negyed]fű tinót, ára	6.56
Rácz György	2.04
Szűcs István	1.02
Tóth Palkó	0.33
Görög Mihály egy arany	5.10
Túri Török András egy arany	5.10
Gyaraki Mátyás egy tavalyi tinót, ára	4.94
Csávási István egy tavalyi tinót, ára	4.08
Horváth János egy [harmad]fű tinót, ára	5.86
	111.73

[p. 6.]

Rideg legény Horváth János	1.20
Högye Mátyásné	0.34
Kocsor András egy tavalyi borjú, ára	2.38
Turkevib[en] lakó Kallós István	2.38
Vánnyai Hajdú Mihály	2.40

Gellen Istváné szolgája, István	5.10
Ferenczi János	1.02
Orbán István	1.20
B. Takács János	0.34
Fessető György	3.40
Tarcsai Gyaraki István	1.20
Fadgyú ára	2.38
Bőrök ára	5.10
Nagy Miklósné	0.34
Gyaraki János egy aranyat	5.10
Almási Gergelly	3.58
Herpai János	1.02
Balog Tamás	5.10
Dobozi Szabó János	2.40
Kovács Gergelly	2.38
Kocsord György	1.62
Cseke Péter	0.14
Öreg Szabó István	2.04
Dobi János egy arany	5.10
Vekis[?] János	2.40
Asztalos Jánosné	1.02
Kis Páll	0.68
Tordai Páll egy arany	5.10
Nagy Páll	0.34
Fazekas Istvánné	2.40
Szalontai István	1.02
Nagy Mihály	0.68
Jókai Tamás	1.36
Győri Mihály	1.20
Szabó István	1.20
Balog Mihály	2.04
Jenei Mihály	0.54
Varga Páll egy [negyed]fű tinó[na]k ára	8.64
Kovács Mihály	1.36

Cs. Fekete János	1.20
Kökényesi János egy aranyat	5.10
Szilágyi Mihály	2.04
Kürti Gergely két aranyat, ismét egy aranyat in summa 18. flor[enos], ismét 1740 a harangra 1 aranyat	10.20
Pap László	2.40
Sánta Gergelyné	1.20
Kun Istvánné	2.40
Gyaraki Páll egy arany	5.10
Derecskei Mihály	1.20
Szántó Mihály	4.80
	123.88

[p. 7.]

Szabó András	1.02
Öreg Kovács Jánosné	0.34
Borsvai Jánosné	0.14
Püski András	0.68
Lovas Tamás	2.60
Borbély Mihályné	0.34
Almási István	3.06
Szentesi Jánosné	0.70
Szilágyi Dávid	1.02
Füredi István	1.20
Feltóti István	6.26
Nagy Balás testált két tehenet, ára	17.10
eze[ne]k bőre[ne]k ára	3.34

Anno 1733. 17. Julii

Hajdú Péter	1.02
Ács Istvánné	1.02
Groff Kristoph egy arany	5.00
Lovas Miklós egy tallér	2.40
Öreg Balog Mihály	0.68
Makón lakozó Kovács István egy csikó lovat	0.68
Székelly Jánosné	0.34
Kis Kovács János	1.02
Keresztes István	0.68
ifjú Szűcs Mihály	0.34
Márki Márton egy tallér	2.40
Gyulán lakó Kis Péter	1.02
Nyeste Márton egy tallér	2.40
Kerekes Imre	0.34
Kökényesi Miklós gondviselő	1.20
Mucsi Mihály 2 Rft.	2.40
Szűcs Mihály 1 császár tallér	2.40
Bereczki János	1.02
Leányok tanítója	1.02
Szabó István Hajdú Péter veje	0.34
Szántó Gergelly	1.20
Vizesi János	0.36
Nagy Mátyás András	1.20
F. Kovács István	1.02
Felesége is	1.02
Hegyesi Péter	4.80
Szűcs Sámuel	1.20
Fazekas Borsi István	0.34
Öreg Nyikos[?] Jánosné	0.27[?]
Győri Kis Péter	0.34
Borbély Jánosné	1.02
Antal Gergelly	0.68
Győri Pál	1.20
Áts István[né]	1.02
	76.12

[p. 7.]

Komáromi Ferencz	1.02
Komáromi Joseph	1.20
Szilágyi Mihály [...]szedő	2.40
Hic venia connotanti quorumdam [...] fructus fidei a iudice p[ro] t[empore] percepti et meum non communicati hic loci non comparent. Anno 1735.	
Bertok Miklós	0.68
Urban boldogult Kovács Gergelly	2.40
Almási Gergelly	2.40
Hajdú Péter veji, Nagy Páll	10.76
ismét Nagy Páll	1.02
Kökényesi Mihály	1.02
Verebélyi Páll	1.02
	23.92
1-ső lap	60.77
2. lap	111.73
3. lap	123.88
4. lap	76.12
Fructui fidei teljes összege	396.32

1732. évi júl[ius] 8-kától kezdve, templomépítésre tett önkényes adakozások H[ajnal] Á[bel] m[aga] k[ezével].

[p. 9.] Az egész Békés városának akkori lakosai

Hajdú István
 Rácz György
 Kis Szűcs István
 Vass András
 Molnár István 5
 Köpe András
 Högye Peter
 Kuny[?] Kovács János
 Végh István
 Túri Nagy András 10
 Kis Kovács Mihály
 Borbély András
 Öreg Szabó István

Kis Szalai István
Kis Kovács János 15
Krhati[?] Kis András
Nagy Gábor
Buzi Gáspár
Szathmári János
Abron Nagy István 20
Vizesi János
Zugi Balog Mihály
Illés György
Szász István
Faragó Gáspár 25
Almási Mihály
Hajdú Márton
Öreg Domokos Gergely
Cs. Fekete János
Nyúzó Péter 30
Kőpe István
Túri Kovács Mihály
Szijártó Mihály
Komáromi István
B. Takács István 35
Kádár Boldizsár
Varga Kis Péter
Öcsi Kis András
Püski István
Galambos István 40
Sajgó István
Juhász Mihály
Tóth István
Szűcs Ferencz
Csapó István 45
Domokos Márton
Szilágyi Dávid
Varga Tamás
Szabó Mátyás
Csávás Mihály 50
Varga István
Szalkai János
Bodnár János
Czira János

Pásztor Mihály 55
Fekete Péter
Páll Mihály
Hegyesi Péter
Domokos István
Irot János 60
Molnár András
Pogári István
Komáromi Ferencz
Kis Gergelly
Oláh Péter 65
Krhati[?] Szabó Péter
Szabó Péter
Kánya Mihály
Kiss János
Erdődi István 70
Vadd János
Bósvai János
D. Nagy István
H[i]d[vé]gi[?] Szilagyi Mihály
Horvát István atyostúl 75
iffjú Szűcs Ferencz
Molnár Gergelly
Pogonyi Gergelly
Papp László
Juhász István 80
Tőke János
iffjú Szűcs István
Dohányos János
Szívós Nagy András
Szabó Balás 85
P. Nagy István
L. Szabó János
H. Nagy Péterné
Balog Gergelly
Antal Gergelly 90
Kovács János
Horváth Ferencz
Hajós Márton
Tóth Szabó István
Farkas Gergelly 95

Pásztor Tamás
Tamás János
Dávid János
Pikó András
Kosa István 100
Domokos László
Ötvöds[?] Szabó Mihály
Almási György
Högye János
Balog Mihály 105
Virág István
B. Takács János
Szabó György
László János
[p. 10.] Nagy György 110
Gyaraki Páll
Duss Mihály
Varga János
Gyulai János
Nyeste Márton 115
Ambrus Tamás
Váradi Gergely
Gyaraki Marton
P. Tóth István
Gáll Tamás 120
Topa Szabó György
Drága Mihály
Duss János
Bartha Bálint
Peress István 125
Domokos András
Hajós János
Fesető György
K. Kemeti Péter
Kovács Gergely 130
Kónya István
Borzi[?] Varga János
Vass Mihály
Varga Gergely
Bőr János 135
Gábor János

Szűcs István
Veres István
Fessető János
Tokai Tamás 140
Tyukodi László
Deső János
Virág Gergely
Tóth András
Rácz István 145
Kovács Mihály
Csillag János
Baranyi István
Bujdosó János
Szabó János 150
Tarpai János
Balog János
Székelly Mihály
Kabai István
Kovács Mihály 155
Nagy András
Veres János
Bántó Mihály
Pásztor György
Némethi György 160
Katona András
Hajdu Péter
Almási István
Birta István
Lehi Mihály 165
Balog János
Ábrahám János
Noak János
Szabó András
Béress György 170
Heder István
Tár István
Szabó János
Székelly Márton
Mészáros János 175
Oláh János

Botos Mihály
Nagy András
Kosa István
Kis Mihály 180
Váczi Nagy István
Molnár István
Csatári Mihály
Kocsor András
Papp János 185
Szász István
Tóth Mihály
Tóth György
Szalontai István
Kondor Ferencz 190
Seres Mátyás
Tyukodi Ferencz
Szabó János
Szántó István
Pogácsa János 195
Orbán János
Szabó Miklós
Takács Mihály
Vass Mihály
Sajti István 200
Kis Vagyon István
Nagy Mátyás
Szabó Ferencz
Balog Mihály
Kovács István 205
Almási János
Malmos Mihály
Szabó Páll
Rontó Mihály
Farkas István 210
[p. 11.] Farkas István
Csávás István
Püspöki Szabó Mihály
Lakatos János
Püspöki Szabó Ferencz 215
Dobos Kis Péter

Bodnár Miklós
Orbán István
Asztalos Páll
Sánta Péter 220
Szabó Samuel
Kondor Péter
Nagy Mihály
Mester János
Janka Gergely 225
Tár Páll
Hegedűs Mihály
Hegelyy[?] Mihályné
Győri Mihály
László Ferencz 230
Balog János
Kovács István
Püski Péter
Nagy Péter
Túri István 235
Mucsi Mihály
Szántó János
Szűcs Mihály
Komáromi Joseph
Takács János 240
jodi[?] György
Buzi Gergely
Kis István
Molnár Mihály
Fekete György 245
Rácz János
Kocsord György
Majlát János
Homczár János
Fazekas István 250
Gellen János
Balog Tamás
Győri Gergely
Both János
Szabó Mihály 255
Horváth János

Csarnai Tamasné
Másik István
Dési Mihály
Takaró Pálné 260
Borbély Jánosné
Szathmári György
Malmos István
Siros István
Asztalos Jánosné 265
Rác Mihály
Bereczki János
Hajdú István
Dohányos György
Takács István 270
Takács Péter
Brizdo[?] Mihály
Kis Mátyás
Gombos János
Balog János 275
Nagy András
Ábrahám György
Nagy Mátyás
Gyaraki Mátyás
Kovács Mihály 280
Irinyi Ferencz
Aponyi Mihály
Bakos György
Asztalos István
Monus János 285
Kis György
Kéki Demeter
Ábrahám István
Tót Szabó Mihály
Csordás Mihály 290
Tóth Szabó Mihály
Lantos János
Domokos Gergely
Kökényesi István
Varga Mihály 295
Kovács András

Dobi Nagy István
Tordai Páll
Szabó János
Mészáros András 300
Hagymási István
Szalai István
Szilágyi Mihály
Kökényesi János
Senyei Mihály 305
Pásztor István
Kaszás Mihály
Varga Gergelyné
Farkas András
Juhász László 310
Dávid Pálné
Páll Zsigmond
Bócsai István
Bócsai András
Tóth István 315
Szabó Mihály
Oláh János
Papp György
Szűcs János
[p. 12.] Kiss Páll
Almási Gergely
Nyikos Mihály
Balog Páll
Tyukodi Tamás 320
Szenczi Gergely
Lovasi Miklós
Kis András
Vég János
Lovas Tamás 325
Kerekes János
Máthé Mihály
Nagy János
Szűcs Mihály
Pikó Gergely 330
Szijártó Tamás
Nyikos András

Molnár Péter
Szántó István
Székelly Márton 335
Szántó István
Balog István
Fűsűs Mihály
Szűcs György
Fekete Márton 340
Mojsik Mihály
Szűcs András
Fekete István
Püski János
Kis Páll 345
Veres János
Nagy György
Váczi István
Kovács András
Dús Péter 350
Asztalos Páll
Nagy János
Tokai Ferencz
Herpai János
Kovács István 355
Bikás Mihály
Győri Páll
Molnár István
Szűcs Samuel
Gellen Istvánné 360
Fekete István
Lovas Mihály
Püski János
Szabó Mihály
Högye János lakója 365
Nagy István
Pándi Mihály
Veres István

összesen 368 család

5el sokszo[ro]zva

1,840 lehettek

Békésen a ref[ormátus] egyháztagok, mikor 1732–1734-ig az első téglatemplom épült, melynek hossza 10 ½ öl, - szélessége 5 öl, - fent magassága 4 öl. Fatorony 10 öl magas.

H[ajnal] Á[bel] m[aga] k[ezével] l[elki]pásztor

5.1.3. Algyői reformátusok kérvénye Erdődy Györgyhöz és a menekült algyőiek összeírása, 1751¹³⁸

1751-ben az Algyőn élő reformátusokat erőszakkal elűldözték falujukból, akik Hódmezővásárhelyre menekültek. A nincstelenné vált gazdák megpróbálták a falu földbirtokosától, Erdődy Györgytől kártérítést kérni, ezért összeírták a vagyonukat, és egy esedező levélben fordultak a grófhhoz. Az algyői reformátusok összeírása több levéltárban is fennmaradt.¹³⁹ Az alábbi közölt szöveg nem autográf, viszont a legteljesebb összeírás a létező példányok közül.

[f. 1r.] Nagyméltóságú Gróff Erdődy György Kegyelmes Urunkhoz
Eőexcellenciajához nyújtandó alázatos instantiajok a belől írt
személylek[ne]k.

[f. 1v.] Nagyméltóságú Gróff, Kegyelmes Patrónus Urunk!

Excellentiad allgyevi helységéből, a mi született földünkbe elfelejtethetlen kárunkal és holtunkig tartó keserűséggel méltatlanul kibontakozni kéntelenítettünk. Házaink, mindenféle épületeink szölleinkkel együtt praefectus Bezúr Ferencz urunk által allgyevi mostani ujj lakossoknak adattattak, ekképen a mi mindennapi kétkezi munkáinknak törvényes jutalmátul megfosztattattunk, és az harangunk (mellyet mostan élő Molnár István attya a mi atyáink saját kölcségen NagySzombatból hozott) tőlünk elvétettetett. Minémű jószágaink maradtanak AllGyőn, idezárt conscriptioban excellentiadnak alázatossan benyújtjuk,

138 MNL CsCsML Hódmezővásárhely, IV.1001.b.6. 5. csomó nr. 27. Algyői reformátusok kérvénye Erdődy Györgyhöz és a menekült algyőiek összeírása, [sine loco], [sine anno]. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/666/>

139 Lásd még: MNL OL P 392 Lad. 103. Az Algyőről Hódmezővásárhelyre áttelepült reformátusok összeírása, [sine loco], 1751. május 30. MNL CsCsML Hódmezővásárhely, IV.1001.b.6. 5. csomó nr. 42. Algyői menekültek autográf összeírása, Hódmezővásárhely, 1751. október 20.

mellyeket mi eladhattunk volna, de minékünk eladását, másoknak ára letételét excellentiad praefectussa Bezúr Ferenc uram nem engedte. Utólyára szölleink igen olcsóra becsültettek, de csak azt is mai napig befizetni tellyességgel nem akarják. Hogy pedig Molnár István és Kaszap Péter épületeiknek valamely részét elhordhatták, az lehet az oka, hogy az első egy jó kancza lovat, a második egy tehenet tavalyi fiával és a többi közönségessen egy jó bikát adtanak titulalt praefectus Bezúr Ferencz urunk[na]k. Mi annak okáért minnyájan, akik munkáinknak törvényes megjutalmaztatásátúl megfosztattunk excellentiad kegyelmes tekinteti előtt alázatosan leborulván mély alázatossággal instálunk, hogy méltóztassák excellentiad gyermekségünkűl fogvást véres veritékűnkkel szerzett világi kevés javacskáinkat [f. 2r.] meggondolni, és földhöz ragadott siralmas állapotunkat szívére vévén conscriptioban benyújtott jószáginkat, vagy azoknak illendő árát atyáink saját kölcségeken szerzett harangunkal együtt kezünkbe adatni méltóztassék. Melly kegyess és istenes excellentiad kegyelmességét életünk fogytaig meghálálni el nem mulattjuk, magunkat

ex[cellenti]ad kegyelmességében ajánlván maradunk excellentiadnak alá-
zatos, együgyű, szegény szolgálói:

Molnár István

Kökény István

Szabó Mihály

Gera Mihály és több elszéllyedett allgyevi régi lakosok

[f. 3r.] AllGyőrűl elszéllyedett lakosok otthagytott szöllőjöknek ára
szerint való specificatioja

Lakosok nevei	szőlőbecsülés		
	út	Ft	xr[krajcár]
Kis Péter	107	10	
Szabó Mihály	92	9	
Siher István	67	9	
Zanóczi István	78	3	
sánta asszony	42	5	
Szürke István	75	9	
Gazos István és Várad Mihály	81	4	
Tóth Mihály Tóth István,	85	6	
Nyíri István	66	5	
Lázár Pál	66	5	

* VÁLASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK *

Fiú István	55	2	
Item a fia, István	25	1	
Gera Mihály	35	3	
Szabó Imre	121	14	
Molnár András	102	2	
Item ugyanővé	53	3	
Molnár János	82	2	
Kovács Pál fiával	95	1	8
Molnár István	179	8	
Molnár Mihály	96	4	
Molnár György	87	1	30
Gera Mihály	48	1	30
Juhász Pál	80	1	30
Lázár Pál	46	2	
Kis Molnár István	163	20	
Szűcs János	124	4	
Paksi Pál	51	5	
Paksi Mihály	85	7	
Nagy Erzsók	90	7	
Vékony János	44	3	
Molnár Mihály	86	10	
Ungvári Mihály	24	2	
Zsíros Mátyás	44	3	
Serkédi István	99	12	
Kovács Pál	76	12	
Serkédi István	28	4	
Molnár György	54	7	
Karácsony János	56	8	
Nagy István	62	16	
Lázár Pál	66	8	
Soós Mihály	43	1	30
Kovács József	113	8	
Gera Mihály	72	7	
Váradi János	90	8	

Kovács Ferencz	40	3	
Molnár István	113	7	
Szürke István	112	7	
Szűcs János	50	3	
Tápai István	58	4	
Tápai Mihály	116	10	
Ugyan övé	20	2	30
Vékony János	12	1	30
Kovács Gergely	100	9	
Kovács Miklós	100	6	
Kovács Pál	28	2	
Vékony János	70	3	30
Molnár János	112	8	
Kökény István	124	10	
Tápai István	47	5	
Gera Mihály	59	5	
Molnár András	89	7	

[f. 4r.] Allgyőrűl Vásárhellyre ment lakossoknak Győn maradott
s elfoglalt jószágoknak conscriptioja

Gazdák nevei	Ház	Ló- istálló	Ökör- istálló	Boros- kamara	Eszt- renga	Sertés- ól	Borjúól
Molnár István	1	1	1	1	1		1
Kaszap Péter	1	2	1	1	1		1
Molnár Péter	1	-	-	1	-	-	-
Nagy István	1	1	1	2	-	2	1
Kökény István	1	1	-	1	-	-	-
Gera Mihály	1	1	1	1	-	-	-
Kis Molnár István	1	-	-	1	-	-	-
Gazos István	1	-	-	-	-	-	-
Szürke István	1	1	-	-	-	1	1
Tápai Mihály	1	1	-	-	-	-	-
Tóth Mihály	1	1	-	1	-	-	-

* VÁLASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK *

Tóth István	1	-	-	-	-	-	-
Kovács József	1	1	-	-	-	1	-
Kovács Miklós	1	-	-	-	-	-	-
Lázár Pál	1	-	-	1	-	-	-
Molnár András	1	1	1	-	-	-	-
Szabó Imre	1	-	-	-	-	-	-
Kovács Pál	1	-	-	1	-	-	-
Karácsony János	1	1	-	-	-	-	-
Molnár János	1	1	1	-	-	-	-
Paxi Pál	1	-	-	-	-	-	-
Tápai István	1	1	1	-	-	-	-
Vékony János	1	-	-	1	-	-	-
Molnár György	1	1	1	-	-	-	-
Nyíri István	1	-	-	-	-	-	-
Lázár János	1	1	1	-	-	1	1
Zanóczi István	1	1	-	-	-	1	-
Váradi János	1						
Soós Mihály	1	-	-	-	-	1	-
sum[m]a	29	17	9	12	2	7	5
Siher István	1	-	-	-	-	1	-
Molnár Mihály	1	-	1	1	-	-	-
Kovács György	1	-	-	1	-	-	-
Rákos János	1	-	-	-	-	1	-
Szabó Mihály	1	1	-	-	-	-	-
Fiú István	1	-	-	-	-	-	-
Summa totius:	35	18	10	14	2	9	5

Gazdák nevei	Életes ház	Lúdól	Tyúk-ól	Szekér-szín	Ajtó sarkastúl	Üveg-ablak	Szöllő út
Molnár István	1	1	1	1	11	2	350
Kaszap Péter	-	1		1	4	2	-
Molnár Péter	-	1	-	-	4	2	100
Nagy István	-	-	-	-	5	-	130
Kökiny István	-	-	-	-	3	-	100
Gera Mihály	-	1	1	-	3	-	150
Kis Molnár István	-	-	-	-	4	-	250
Gazos István	-	-	-	-	2	2	60
Szürke István	-	-	-	-	3	2	200
Tápai Mihály	-	-	-	-	3	-	200
Tóth Mihály	-	1	1	-	3	-	40
Tóth István	-	-	-	-	2	-	40
Kovács József	-	1	-	-	3	-	120
Kovács Miklós	-	1	1	-	2	-	100
Lázár Pál	-	-	-	-	4	-	250
Molnár András	-	1	1	-	3	-	150
Szabó Imre	-	-	1	-	-	-	211
Kovács Pál	-	-	1	-	3	-	160
Karácsony János	-	-	1	-	2	-	150
Molnár János	-	1	1	-	3	-	150
Paxi Pál	-	-	-	-	2	-	50
Tápai István	-	1	-	-	3	-	109
Vékony János	-	1	1	-	3	-	115
Molnár György	-	1	1	-	3	-	150
Nyíri István	-	-	-	-	1	-	66
Lázár János	1	-	-	-	3	2	150
Zanóczi István	-	1	1	-	2	-	80
Váradi János	-	1	1	-	2	-	136
Soós Mihály	-	1	1	-	2	-	80
sum[m]a	2	15	14	2	88	12	3847

Siher István	-	1	1	-	2	-	66
Molnár Mihály	-	1	1	-	4	-	164
Kovács György	-	1	1	-	3	-	100
Rákos János	-	-	-	-	-	-	92
Szabó Mihály	-	1	1	-	3	-	60
Fiú István	-	1	1	-	-	-	70
Summa totius:	2	20	19	2	100	12	4399

5.1.4. Makói reformátusok összeírása, 1763¹⁴⁰

A makói egyházközség 1742-ben nyitott anyakönyvében maradt fenn a makói reformátusok első összeírása, amelyet 1763-ban készítettek. Az összeíró az utcák sorrendjében jegyezte fel a református vallású férfiakat. Néhány esetben nem tudtak minden személyt beazonosítani, ilyenkor rokonsági viszonyok alapján vették fel az illetőt a jegyzékbe. A lista nőket alig tartalmaz, valószínűleg csak akkor írták őket össze, ha özvegyek voltak. A nevek mellett található számok talán arra vonatkoznak, hogy az egy utcán belül élő azonos nevű embereket megkülönböztessék egymástól. Az összeírás a neveken kívül semmilyen egyéb adatot nem tartalmaz, kivéve a két utolsó személyt, akikről megtudjuk, hogy Erdélyből áttelepült juhászok. A névsor mellett néha tollpróbák láthatók.

1774-ben Csanád vármegye Makó lakosságát felekezetek szerint írta össze, amelyben a kiskorúakat megkülönböztették a felnőttektől.¹⁴¹ A vármegyei névsor nem sokban különbözik az egyházitól, ezért az alábbiakban csak az anyakönyvben található lélekösszeírást közöljük, a vármegyei kimutatást nem.

140 MBRL I.250.a.1. Keresztelési és házassági anyakönyv 1742–1809. Vö. BEKREF <http://bek-ref.bibl.u-szeged.hu/353/>

141 MNL CsCsML Szeged XV.15.h.1. nr. 4. 1773/1774

[p. 13.] A makai ref[orma]ta ekl[ézi]ában élő embereknek lajstroma, mely
íratott a[nn]o 1763-ra

Buják utza

Raffai Mihály 1
Börtsök Bálint 1
Varga János 1
Gera János 2
Gera János 1
Szabó Mihály 1 -
Szabó Ferentz 1
Mihály Kovács 1
Kotsis Mihály 1
Csindo György 1
Mészáros Mihály 1
Beretz János 1
Sánta István 1
Szabó János 1
Varga Ferentz 1
Áts István 1
Fekete Mihály 1 -
Nyúzó András 3
Csomor János 1
Kotsis János 1
Kristó Mihály 1
Magosi András 3
Kurai István 1
Kristó Ferentz 1 -
Dékány István 1
Sipos Mihály 1 -
Nagy András 1 -
Sipos István 1
Szabó János 1
Kotsis Sámuel 1
Kotsis Gergely 1
Kristó Ferentz 1
[p. 14.] Varga Mihály 1
Gera Mihály 1
Sipos Ferentz 1

Kara András -
Kaszap Miklós 1
Varaga Ferentz 1
Varga András 2
Galamb Pál 1
Kotsis György 1
Szemes Gergely 1
Barta István 1
Kaszap Mihály 1
Borbás István 1
Boka István 1
Liszkai György 1
Király János 2
Borka Mihály 3
Tóth István 1
Sipos Mihály 1
Pap János 1 -
Borbás István 1
Bosnyai Pál 1
Szilágyi György 1
Csindó István -
Kalász György 1
Szűts János 2
Fekete István 2
Szűts János 1
Székely István 1 -
Szűts István 1
Diós Gergely 1 -
Hamvai András 1
Szemes János 1
Borbás János 2
Fodor Mihály 1
[p. 15.] Csó Mihály 1
Kis János 1

Temető utza

Szabó Mihály 1
Kováts András 1
Fodor Ferentz 1 -

Gózon György 2
Szabó Mihály 2
Bujdosó András 1
Mándoki István 1
Boros Pál 1
Jámbor János 2
Szemes Benjámín 2
Rátz György 1
Szirbik István 1
Kuty István 1
Horváth Mátvás 1
Fazekas István 2
Kis Mihály 1
Kalász Mihály 1
Kotsis János 2
Molnár Pál 2
Kotsis János 1
Györki Mihály 1
Szilágyi István 1
Kováts György 1
Szűts Ferentz 1
Simon György 1
Dopsa Ferentz 1
Kádár Ferentz 1
Hegedűs György –
Kis István 1
Görbe István 2
Diós István 2
Asztalos Mihály 2
Benke György 1
Zilai Mihály 1
Inantsi István 1
[p. 16.] Oláh Mihály 1
Pap Sámuel 1
Szabó Péter 1
Fekete István 1
Joó Mihály 3
Szani János 1
Marátzi János 1
Kádár Mihály 3

Fitos Pál 1
Kádár János 1
Timár Mihály 1
Baranyi András 1
Kaszap Mihály 2
Szabó János 2
Kováts Mihály 1
Szegedi István 1

Hód utza

Erdei Ferentz 1
Erdei András 1
Veres István 1
Erdei János 1
Jámbor Gergely 1
Pap János 1
Nagy György 1
Gulyás János 1
Halasi János 1
Joó András 1
Nagy Bálint 1
Nagy István 1
Nagy Mihály 1
Kováts Mihály 2
Lőrincz András 1
Szűr János 1
Posztos György 1
Kováts István 3 -
Nagy Bálint 1
Kováts János 1
Gyulai György 2
[p. 17.] Biró István 1
Varga György 1
Kádár Pál 1
Nagy Mihály -
Joó János 1
Joó István 2 -
Nagy Ferntz 1
Simon István 1

Pesti István 2
Balogi Mihály 1
Balogi András 1
Szabó István 1
Patkós István 1
Balogi József 1
Veres András 1
Kelemen Balázs 3
Dopsa János 3
Nagy Mihály 1
Kis Mihály 1
Kis Péter 1
Szabó István 2
Szalai Mihály 1
Sebők István 1
Sarló János 1
Szabó János 2
Kis János 1
Nagy Sándor 1
Fekete Péter 1
Rőse Péter 1
Liszkai Ferencz
Szőnyi István 1
Szűts József 1
Nagy István 1
Szűts István 2
Pongrátz Mihály 1
Bakos István 1
Siket Mihály 1
Nagy István 1
Bona Mártonné 1
Erdei Mihály

[p. 18.] Csapó utza

Fekete János 1
Joó Mihály 1
Marjai András 2
Joó András 1
Dopsa István 1

Vámos György 1
Lakatos József 1
Joó István 2
Göntzi Ádám 1
Fekete István -
Szőlösi Ferentz 1
Márki György 1
Szakál Gergely 1
Mogyorósi István 1
Pap János 1
Patkós János 1
Kováts János 1
Kőrösi István 2
Grétzi István 2
Földesi János 1
Szabó Márton 1
Détsi Péter 1
Somodi János -
Nemes János 1
Gyaponi János 1
Szél János 1
Pergelő János 1
Víg György

Lőrincz utza

Szathmári János 1 -
Kováts Mihály 1
Szilágyi Dániel 1
Szűts Mihály 1
Bernát Ferentz 1
Lengyel Mihály 1
Erdei Zsigmond 1
Szilágyi György 1
Kaskötő János 1
[p. 19.] Elek András 1 -
Diószegi István 1
Vig János 1
Nagy János 1
Szilágyi Andrásné -

Boros István 1
Győri István 1
Szél Ferentz 1
Molnár Pál 1
Fodre Ferentz 1
Pap Mihály 1
Boros András 1
Nagy István 2
Erdei András 1
Nábrádi András 1
Kis Mihály 1
Kőrösi Péter 1
Szilágyi Ferentz 1
Szilágyi György 1
Tamás György 1
Faragó István 1
Apjok György 1
Varga György 1
Szabó János 1
Kis István 1
Nagy Ambrus 1
Nagy Sámuel 1

ÚjVárosi 1-ső utza

Balogi Feretz 1
Szabó Ferencz
Mandoki István 1
Balogi Péter 1
Takáts István 1
Nagy István 1
Szilágyi Mihály 2
Szabó Gáspár 1
Szabó István 1
Debretzeni István 1
Kádár János 1
Váradi István 1
Hajdú József 1
Rátz János 1
[p. 20.] Szabó János 1

Ambrus János 1
Pap István 1
Ilyés István 1
Háló István 1
Bod György 1
Szűts Ferentz 1
Cseh István 1

ÚjJVárosi 2-dik utza

Samu István 1
Kassai János 1
Thót István 1
Gyulai Gergely 1
Ballabás János 1
Putnoki István 1
Szabó János 1
Szakáll András 1
Csarno Mihály 1
Domokos Mihály 1
Thót László 1
Bányó János 1
Bányo Lőrintz 1
Német István 1
Szabó Mihály 1
Bata Péter 1
Áts István 1
Tömlő István 1
Diószegi Márton 1
Áts János 1
Fazekas János 1
Elek Ferentz 1
Tokai Gergely 1
Turi Pál 1
Bányó András 1
Sánta György 1
Vig István 1

Újvárosi 3-dik utca

Molnár János 1
Thót Ferentz 1
Fejes János 1
[p. 21.] Bíró János 1
Lábodi István 1
Bodi János 1
Nagy Jánosné –
Szőlősi János 1
Angyal Gergely 1
Szabó György 1
Hajdú György 1
Bodi István 1
Máté János 1
Kútsár Bálint 1
Kádár János 1
Szabó István 1
Király János 1
Rátz István 1
Mágori Mihály 1
Nagy György 1
Kováts Mihály 1
Kis Ferentz 1
Hajdú Mihály 1
Baranyai Mihály 1
Kotzkás István 1
Fodor János 1
Berenyi Mihály 1
~~Katona Mihály 1~~
Posztós István 1
~~Hajdú~~ Kurutz János 1
Babó Mihály 2
Domokos János 1
Kováts Márton 2
Gulyás István 1
I. Nagy István 1
Pap György 1
Spanyol György 1

Szilágyi István 2
Szalai Péter 1
Szalók István 1
Szalók veje 1
Csertus István 1
Balog István 1
[p. 22.] Kerekes István 1
Kakutzi Ádám 1
B. Thót István 1
Banyó György 1
Kováts András 1
Kováts György 1
Bata Mihály 1
Tarnai veje 1
Kováts György 1
Szebeni Ádám 1
Batka György 1
Fekete György 1
Gyuszonyi János István
Dopsa Péter

Újvárosi 4-dik utca

Szalai István 1
Bökönyi János 1
Foro János 1
Csilag János 1
Szalatsi István 1
Kötélverő János 1
Földi János 1
Csokmei István 1
Molnár István 1
Füstös István 1
Polgár István 1
Szabó Ferentz 1
K. Kötő János 1
K. Csordás Mihály 1
Kardos Péter 1
Győri Ferentz 1
Nagy András 1

Barmos János 1
Simon János 1
Csávási György 1
Peszeki István 1
Tatár János 1
Váradi István 1
Gretzi Péter 1
Juhász Mihály 1
[p. 23.] Kardos Mihály 1
Nyerges István 1
Bujdosó János, Nyerges veje 1

ÚjJVárosi 5-dik utza

Halasi István 1
Mikó György 1
Pap János 1
Barta István 1
Pap Gáspár 1
Ferentzi János 1
Dopsa Mihály 1
Bihari István 1
Bodi Andrásné 1
Bodi Ferentz 1
Kántor István 1
Csala Mihály 1
Simon László 1
Szabó János 1
Jenei Péter 1
Kováts György 1
Molnár János 1
Paku Mihály 1
Szabó Ferentz 1
Mező Ferentz 1
Thót György 2
Kazi Mihály 1
Pintér György 1

ÚjVárosi 6-dik utza

Vig István 1
Jenei Péter 1
Baranyi István 1
Szél István 1
Kis István 1
Gavai András 1
Villás István 1
Fazekas Ferentz 1
Fodor János 1
Kis Istvánné 2
[p. 24.] Fekete Mihály 1
Polgár Péter 1
Barmos András 1
Nagy Miklós 1
Matsi György 1
Földi János 1
Dadogó József 1
Marsi János 1
Kováts Ferentz 1
Nagy András 1
Pavai 1
Balla András 1
Vintze György 1
Csuka András 1
Szalai István 2
Binetz Ferentz 2
Gera Istvánné 1
Szabó István 1
Paksi István 1
Kereki Mihály 1
Tamás Mihály 1
Kérdi Mihály 1
Szabó György 1
Tapsonyi Ferentz 1
Kolosi Mihály 1
Thót János erdélyi juhász
Thót István ez is juhász

5.1.5. Orosházi reformátusok első összeírása, 1790¹⁴²

1790-ben összeírták az orosházi református gyülekezet tagjait. Mivel Orosházán a kálvinisták szórványban éltek, ez az irat az első nyoma annak, hogy a településen református egyházközséget kívántak szervezni. A gyülekezet gyengeségét mutatja, hogy a kor szokásaitól eltérően nőket és gyerekeket is felvettek az egyháztagok névsorába. Nyilvánvalóan erre azért került sor, mert a reformátusok többsége házasság során települt be Orosházára. Az így létrejött vegyesházasságok állandó konfliktusforrásai lettek az evangélikus és a református gyülekezeteknek. Az összeírók a névjegyzékbe olyanokat is felvettek, akik a korabeli szokások szerint nem számítottak teljes jogú egyháztagnak, azért, hogy minél több református lakost kimutathassanak Orosházán.

[f. 1r.] Calvinistak

		Mares	Foemi
1. Bartalos László, maga is és két legénye és három inas	6	4	2
2. Molnár János feleségével, egy legény és egy gyerek	4	3	1
3. Csendes János, felesége és napa	3	1	2
4. Kis János maga	1	1	
5. Szabó János, feleségével	2	1	1
6. Szabó István, vargalegény, szentesi	1	1	
7. Mihálykó Mátyás inasa	1	1	
8. Bakonyi István, Mihálykó Mihály inasa	1	1	
9. Vintze Mihály maga	1	1	
10. Czigány Mártonné	1		1
11. Murányi András ma[ga]	1	1	
12. Ketskeméti Mihály maga és szolgálja és hitese	3	2	1
13. Ungvári Szabó István, maga	1	1	
14. Szerepi András maga, felesége és ipa, napa	4	2	2
15. Szalay Mihály maga	1	1	

142 TtREL I.29.i.143. Orosháza 1790–1883. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/120/>

16. Özvegy Mihályné	1		1
17. Szilágyi Ferentz maga	1	1	
18. Szilágyi Ferentz maga	1	1	
19. Kiszely Ferentz maga/ 20. Szalay Gyuri, Dani	1/2	1/2	
21. Nagy Mihályné, az ura és leánya	3	1	2
22. Kováts Györgyné maga	1		1
23. Pápai János maga	1	1	
24. Szabó Lukátsné maga	1		1
25. Szenté Józsefné maga	1		1
26. Tenkes Ferentzné maga	1		1
28. [!] Scheray Mihályné maga	1		1
29. Sülley Sámuelné maga	1		1
30. Takáts Józsefné maga	1		1
31. Csizmadia Ferentzné maga	1		1
32. Katona Jánosné maga	1		1
33. Özvegy Reisz Mihályné maga	1		1
34. Özvegy Lódi Jánosné maga	1		1
35. Szij [?]Mihályné maga	1		1
37. [!]Özvegy Varga Györgyné maga	1		1
38. Kelemen András, ketten	2	1	1
39. Syn Mihályné maga	1		1
40. Kováts Jánosné özvegy maga	1		1
41. Erdődi József, vásárhelyi inas	2	2	
42. Pétrez György, cselédestől		1	3
43. Öreg Szabóné, öreg Ravaszné, Falus György, Csonka János, Molnár Istvánné, özvegy Rhee[?] Mártonnének menyé			
Adorján János feleségestől			
Szabó Andrásné			
Szula Jánosné			
Úgró Mihályné			
	34	Mares 34	Foemin[ae]: 40
			S[umm]a: 74

[f. 1v.] 1790.

A helv[ét] hitv[allású] lakosok összeírása.

N[umer]is et conscriptio animarum reformat[um] Orosházini repertorium 1790.

5.1.6. Lieblingi reformátusok összeírása, 1794¹⁴³

1794-ben készült összeírás a lieblingi református gyülekezet lélekszámáról. Név szerinti kimutatás a református férfiakról és családjukról, illetve a református asszonyokról, akiknek evangélikus férjük van, illetve a református felekezetű árva gyermekekről. Összesen 131 lélek tartozott ekkor a református gyülekezethez.

Nro. 1.

Libling állapotjára tartozó dolgok, annak fundálásától kezdve.

A reform[átus] lelkek összeírása. 1794.

Conscriptio animarum reformatarum in Libling actu existentium

24. Maii 1794.

Extractus

Der Liebling reformierten Gemeinde, wie stark dieselbe an possessionirten Familien- Schulfähigen Kindern – und Seelen ist.

Anzahl	Possessionirte	Häuser		Kinder					Sum[m]a der Seelen	Anmer- kungen
	Namen	Män- ner	Wei- ber	Kna- ben	Mägd- chen	Confor- mirte	Schul- fähige	Minder- jährigen		
1.	Christian Eberle	1	1	3	-	2	1	-	5	
2.	Johannes Rosenburg	1	1	-	-	-	-	-	2	
3.	Abraham Theobald	1	1	2	1	1	2	-	5	

143 TtREL I.29.i.108. Liebling, 1794–1803. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/266/>

* VÁLASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK *

4.	Peter Welker	1	1	1	2	1	1	1	5	
5.	Peter Walber	1	1	2	1	3	-	-	5	
6.	Jonas Jung	1	-	1	2	3	-	-	4	Ist ein Wittwe.
7.	Jakob Bittner	1	1	-	1	-	-	1	3	
8.	Nikolaus Maus	1	-	-	-	-	-	-	1	Weib Evange [lisch]
9.	Friedrich Klein	1	-	-	2	2	-	-	3	Detto
10.	Peter Diebus alt.	1	1	-	4	3	1	-	6	
11.	Peter Diebus junge	1	-	-	-	-	-	-	1	Weib Evange [lisch]
12.	Nikolaus Bodesheim	1	-	-	-	-	-	-	1	Detto
13.	Wilhelm Merkel	1	1	2	1	1	1	1	5	
14.	Wilhelm Gehler	1	1	1	1	1	-	1	4	
15.	Gerhard Frank	1	-	1	1	1	1	-	3	Weib Evange [lisch]
16.	Valtin Wahl	1	1	1	1	1	1	-	4	
17.	Peter Haust	1	-	1	-	-	1	-	2	Detto
18.	Heinrich Meister	1	1	-	-	-	-	-	2	
19.	Christoph Kleb	1	1	-	-	-	-	-	2	
20.	Johann Weidenbach	1	-	1	-	1	-	-	1	Ist noch ledig

* VALASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK *

21.	Konrad Mauß	1	-	2	-	-	1	1	3	Weib Evange [lisch]
22.	Joseph Schäfer	1	-	-	-	-	-	-	1	Detto
23.	Adam Bohrer	1	-	-	2	-	2	-	3	Detto
24.	Friedrich Mühle	1	-	-	-	-	-	-	1	Detto
25.	Theobald Ott	1	-	1	-	1	-	-	1	Ist noch ledig
26.	Konrad Brod	1	1	1	1	-	1	1	4	
27.	Johann Hofmeister	1	1	1	-	-	1	-	3	Das Kind ist Waise
28.	Christian Bock	-	-	1	-	-	1	-	1	Hat ½ Guth
29.	Valtin Geisheimer	-	-	1	-	1	-	-	1	Ist noch ledig
	Possessionirte	25	14	23	20	22	15	6	82	Uiber- haupt

Specification:

Derjenigen Lieblicher reformirten Weiber, so Evangelische Männer haben,
samt deren Kinder; als:

Anzahl	Evangelische Männer	Reformirte Weiber; mit Geschlechts- namen	Kinder					Summa	Anmer- kung
			Kna- ben	Mägd- chen	Confor- mirte	Schul- fähige	Minder- jährige		
1.	Heinrich Braun	Katharina geb. Bockin	-	-	-	-	-	1	

* VÁLASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK *

2.	Friedrich Bauer	Margretha Bodeshain	-	-	-	-	-	1	
3.	Michael Gerber	Elisabeth Diebusin	-	-	-	-	-	1	
4.	Johann Panzer	Margretha Tabin	-	-	-	-	-	1	
5.	Fried[rich] Schneider	Katharina Wasserin	-	-	-	-	-	1	
6.	Theobald Würz	Katharina Schusterin	-	1	-	-	1	2	
7.	Theobald Weber	Margretha Schusterin	1	1	2	-	-	3	
8.	Karl Loch	Ewa Schusterin	-	-	-	-	-	1	
9.	Peter Nuber	Margretha Gödlin	-	-	-	-	-	1	
10.	Konrad Hack	Margretha -	-	1	-	1	-	2	
11.	Peter Weiß	Anna Maria Grässerin	1	2	-	2	1	4	Der 1-te Mann
12.	Caspár Wörthe	Katharina Helmin	-	1	-	-	1	2	war reformirt
13.	Philipp Anstatt	Katharina -	-	-	-	-	-	1	
14.	<i>Conrad</i> <i>Domine</i>	Barbara Häse	-	-	-	-	-	1	
15.	Heinrich Stengel	<i>Carolina</i> Welkerin	-	-	-	-	-	1	
16.	Joh[annes] Fibertiwit- ter[?]	Katharina -	-	1	-	-	-	1	
			2	6	2	3	3	24	Seelen
	Beisitzer	Weiber							
	Reformierte Peter Greß	Elisabetha Krickauim	2	-	-	2	-	4	

* VÁLASZTÓI NÉVJEGYZÉKEK *

1.	Friedrich Welker	Magdalena Geisheiner	-	-	-	-	-	2	
2.	Peter Schwerdt	Anna Martha	3	-	-	2	1	5	
3.	Witten	Gunklerin	1	1	-	1	1	3	
4.	Philipp Szuszymy		1	-	-	-	-	1	
			m	-	m	a	-	15	Seelen
	Reformirte Waisen-kinder								
1.	Bey Jakob Muss Johann Maut		-	2	-	1	-	3	
2.	Bey, Johann Weidenbach		1	-	1	1	-	1	
3.	Bey, Jakob Nitzmann		1	-	1	-	-	1	
4.	Bey, Johann Sperck		-	1	1	-	-	1	
5.	Bey Conrad Akermann		1	-	-	1	-	1	
6.									
								8	Seelen

Sum[m]a Sum[m]arum:

29. würrkliche reformirte Häuser.

16. Weiber, die Ewang[e]lische Männer haben.

5. Beisitzer.

29. Schulfähige Kinder.

Seelen überhaupt: 131.

Conscribirt durch mich Jakob Hedericy eccl[esiae] refor[matae] v[erbi]
D[ivini] m[inister] Liebbling den 20-ten Maj 794.

5.2. Áttérések

5.2.1. Evangélikus hitről áttértek névsora a szentesi anyakönyvben, 1772–1781¹⁴⁴

A szentesi református egyházközség 1766-ban nyitott anyakönyvében feljegyztek néhány áttérést is. Az áttérők minden esetben evangélikusok voltak. A forrás érdekessége, hogy a türelmi rendelet előtti időszakban keletkezett, amikor az áttéréseket az állam felügyelte.

Borozkai György lutheránus ifjú vallásunkra állott 1772. d[ie] 13. Apr[ilis].

Németh Ferentz lutheránus ifjú vallásunkra állott 1773. eszt[endőben] d[ie] 2-a Februar[ii].

Prázlik János lutheránis ifjú vallásukra állott esküdt Nagy János és Kun István előtt.

Gólya Márton lutheránus ember vallásunkra állott 1778. d[ie] 24. Decemb[ris].

Tóth István lutherána vallásból általjött reformáta vallásra 1779-dik eszt[endőben] novemb[er] 1-ső napján.

Babiak János lutherána vallásából általjött reformáta vallásunkra 1781-dik eszt[endőben] Karátson havának 28-dik napján Somodi János és Gólyla Márton jelenlétekben.

5.2.2. Katolikus vallásból áttértek névsora (Szentes), 1787–1788¹⁴⁵

A szentesi egyházközség anyakönyvében nemcsak a megkeresztelt gyermekeket, hanem az áttérőket is nyilvántartották. A névsor címéből kiderül, hogy katolikus és evangélikus áttérőkkel számoltak, a jegyzék viszont csak katolikusokat tartalmaz. Ráadásul csak olyan személyeket, akik reformátusnak születtek, de később áttértek katolikusnak, majd ezt megbánták, és visszakérték magukat a református egyházba. Olyan embert nem tartalmaz a lista, aki katolikusnak született, és később át akart térni a református

144 SzNREL I.375.a.2. Vegyes anyakönyv 1766–1784. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/547/>

145 SzNREL I.375.a.18. Keresztelési és házassági anyakönyv, egyházfegyelmi jegyzőkönyv 1787–1807. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/142/>

vallásra. A kálvinista lelkész elővigyázatosságát jelzi, hogy minden áttérő esetében lemásolta a katolikus plébános engedélyét, nyilván azért, hogy a későbbi vitát elkerülje.

Azoknak feljegyeztetések, akik a pápista, vagy lutherana vallásból
a reformata vallásra átlajóttanak

15. Martii 1787. Itt lakos Teremi Jánosnak fia, János, aki ez előtt egynéhány esztendőkkal Szegváron pápistává tétetett vala, itt kiálván a hat heti instructiot, reformata vallásunkra általbottsáttatott e következő testimonialis mellett:

Copia. Joannem Teremi, incolam Szentesiensem in conformitatae benignae resolutionis regiae sex hebdomadarum instructionem subivisse, neque cum eod[em] agendo oleum operamq[ue] perdidisse, praesentibus fidem facio. Sig[nat] in oppido Szentes, die 15. Martii 1787. Joannes Lázár oppidi p[rae]fati parochus LS.

1-a Aprilis 1788. Városunkba[n] lakó Szilágyi Mihály leánya, Erzsébeth, aki is ezelőtt mintegy 10 esztendőkkal maga állott volt a pápista vallásra, Majer Ferentz ugyan pápista férjének halála után, kiálván a 6 heti instructiot, vallásunkra visszajött ezen testimonialissa mellett.

Copia. Elisabetham Szilágyi defuncti Francisci Majer catholici Szentesiensis relictam viduam intra sex hebdomadarum benignis resolutionibus cae[sare]o regiis praescriptum recollectionem a proposito haud dimoveri potuisse praesentibus recognosco.

Signat[um] in Szentes 1-a Apr[ilis] 1788. Joannes Lázár paroch[us] LS

18. aug[usztus] 1788. Városunkban lakó takáts Pethő János, aki is ezelőtt mintegy 15 esztendőkkal rabságban esvén valamely tselekedetéért pápistává lett volt, kiálván a hat heti instructiot reformata vallásunkra visszajött e következő testimonialis mellett:

Copia. Praesentium exhibitorem Joannem Pethő incolam Szentesiensem post sex hebdomadarum spatium, quo inconformitate b[en]igni praescripti cae[sare]o regii recollectionem subiverit a proposito, quin[?] ad placita confessionis Helvet[icae] rediret haud dimoveri potuisse hisce palam facio et recognosco. Sign[at]um in oppido Szentes die 18. Aug[usti] 1788. LS Joannes Lázár parochus Szentesiensis.

5.2.3. Áttérések feljegyzése a dobozi gyülekezet anyakönyvében, 1789–1797¹⁴⁶

A dobozi egyházközség anyakönyvében külön fejezetet nyitottak az áttérések regisztrálására. Az 1766 és 1809 között vezetett matrikulában összesen két áttérést jegyeztek föl. Feltételezhető, hogy ezek a személyek azért tértek át, mert a homogén református lakosságú Dobozon csak akkor fogadta be őket a közösség, ha vallási szempontból asszimilálódtak.

Convertitae

A[nn]o 1789. 30. Maii néhai csabai lakos Ambrus János fia, Ambrus Márton, eddig augustana confession lévő ifjú a[nn]or[um] circiter 20 p[ro] n[unc] Szilágyi Mátyás szolgája mostan önként és készakarva áll a mi Helvetica confessioniot tartó vallásunkra.

Signat[um] Doboz 1789. d[ie] 30. Maii per Samuelem Kállai v[erbi] D[ivini] m[ini]strum m[anu] p[ro]pria, praesente d[omino] Andrea Balogh curatore eccl[esi]ae et Michaelae Nagy p[ro] t[empore] subdice.

A[nno] 1797. 13-a Aug[usti] az öreg Orosz János maga önként minden kényszerítés nélkül állott az ógörög vallásból a r[e]f[orma]ta vallásra és ugyanakkor communicált is a gyülekezettel együtt.

Signat[um] per me Samuelem Kállai ecclesiae v[erbi] D[ivini] m[inist]rum m[anu] p[ro]pria.

146 DREL I.124.a.1. Keresztelési és házassági anyakönyv omniáriummal 1766–1809. Vö. BEK-REF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/478/>

6.
EGYHÁZLÁTOGATÁSOK

6.1. Utasítások

6.1.1. Uralkodói pátens, 1751¹⁴⁷

A 18. században általában az uralkodó rendelte el a katolikus püspökök számára a vizitációt. 1751-ben Mária Terézia kötelezte arra Forgách Pál István nagyváradi püspököt, hogy végezzen egyházlátogatást. A Békési Református Egyházmegye körrendeleti jegyzőkönyvében maradt fenn a királyi pátens másolata, amelyben részletezték, hogyan voltak kötelesek a reformátusok a váradi püspöknek engedelmeskedni. Ezek szerint Forgách Pál István váradi püspök és Bihar vármegye főispánja végig fogja látogatni az egyházakat, ezért a királynő kötelezte a reformátusokat arra, hogy a püspök egyházlátogatási körútjának engedelmeskedjenek. A szövegből kiderül, hogy a püspök nem egyedül, hanem a bihari apátság apátjával, Újvári Ferencsel együtt fogja a vizitációt vezetni. Az utasítás kiemelte, hogy a református és az evangélikus lelkipásztorokat különösképpen ki kell kérdezni a keresztesítés módjáról. Mária Terézia parancsában az is szerepelt, hogy az apátot szolgálatában semmiképpen sem zavarhatták, és nem tartóztathatták fel, és az egyházi javakat, kegytárgyakat is be kellett mutatni a vizitátorok előtt. A protestánsokat figyelmeztették arra is, hogy úgy viselkedjenek Forgách Pál Istvánnal és Újvári Ferencsel, ahogy azt egy keresztény embernek illik, és mindenben legyenek a segítségükre a legelőzékenyebb vendéglátással, egyúttal pedig vessék alá magukat a királyi rendeleteknek.

A békési egyházmegye körrendeleti jegyzőkönyvébe azért másolták be ezt az uralkodói pátent, mert a református egyháznak alapvető érdeke volt minden vallásügyi jogszabály megismerése, hiszen nem volt szabad vallásgyakorlásuk, ezért tisztában kellett lenniük a jogaikkal és a kötelességeikkel. Így fontos volt számukra, hogy a királynő rájuk vonatkozó minden rendeletét ismerjék. Sajnos maguk az egyházlátogatási jegyzőkönyvek lappanganak valahol, ezért nem ismerjük azok tartalmát.

[p. 26.] Copia mandati regii die 23-a Martii 1751 exhibiti de visitatione dioeceseaneor[um] v[el] subalternorum.

Maria Teresia Dei gratia Romanorum imperatrix, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeq[ue] regina, archidux Austriae, dux

147 TtREL I.29.f.1. Felsőbbhatósági rendeletek 1606–1768, p. 26–28. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/270/>

Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, et Carinnolae, comes Hambspurgi, Flandriae, Tirolis, Garintiae, et [cetera], fidelib[us] nostris universis, et singulis, reverendis, honorabilibus, spectabilibus, ac magnificiis, magnificis, item egregiis, et nobilibus supremis, et vicecomitib[us], iudiciis [et] nobilium, et iuratis assessoribus, totisq[ue] universitatis equorum cunq[ue] comitatum praefectis castellanis provisib[us] officialibus, ipsorumq[ue] cives gerentib[us] civitatum praeterea oppidorum, et villa[no]rum, ac aliarum quorumvis locor[um] magistris civium iudicib[us] senatorib[us] iuratis civitatib[us] et communitatib[us], prouti eccl[esi]arum quarumcunq[ue] et templorum parochis, aedituis, et inspectorib[us], cunctis etiam aliis cujuscunq[ue] [p. 27.] status, gradus honoris, dicnitatis [sic!] et conditionis hominib[us] ubicunq[ue] constitutis et existentib[us], signanter vero Dioe[ce]si MagnoVaradiensi in spiritualib[us] subjacentib[us]. Praesentes nostras visuris lecturis, aut legi audituris salutem [et] gratiam. Quam fidelis, noster nobis sincere dilectus reverendus spectabilis ac magnificus Paulus Forgáts de Gemes episc[op]us Varadiensis, et co[mi]t[a]tus Bihariensis supremus comes, nec non consiliarius noster intimus, universas et quaslibet eccl[esi]as, templa, et parochias in p[rae]fata Dioecesi MagnoVaradiensi existentes ex incumbente sibi munere penes benignam praesentem commissionem nostram medio canonici nunc dictae eccl[esi]ae et archidiaconi cathedralis seu Bihariensis honorabilis quippe Francisci Ujjvári abbatis b[eatae] Mariae virginis de Bihar visitare, in iisdemq[ue] si qui abusus medio tempore irrepissent eosdem abrogare et omnimodas salutandes animar[um]q[ue] curae proficuas[?] dispositiones facere cupiat: Ideo nos hoc ipsum salute ipsius opus promotum esse volentes, et nunc gloriae Dei augmentum propaga[ti]onem que zelantes, harum serie vobis quib[us] supra universis firmiter praecipientes committimus et mandamus, ut dum et quando praememoratus abbas cum praesentib[us] benignis patentalibus litteris nostris ad peragendum [...]tarum[?] eccl[esi]-arum templor[um], et parochiar[um] in antelata MagnoVaradiensi dioecesi existentium visitationum vestri, [p. 28.] in medium aut[?] ad vos pervenerit, vosq[ue] aut vestrum aliquem cum eisdem convenerit. Et tunc vos catholicam quidem religionem profitentes indiscriminatim, et absolute ac in liminate, Augustanae vero et Helveticae confessioni addicti, et signanter horum *ministri in hoc duntaxat, num eidem rite suos batizent?* [sic!] *Seu ad valide baptizandum sufficiente sint instructi?* Ipsum abbatem non solum in hoc officio visitationis, et dispositionis rite exequendo nulla tenus turbate, impedire molestare, aut aeditum ad parochias, eccl[esi]as templa capellas universas et quaslibet praecludere [prae]sumantis, et audeatis modo aliquali, quin oratoriis et capellis modalitate p[rae]ducta[?] referatis liberum ad easdem, eadem et iidem abbati accessum p[rae]bere, atq[ue] clenodia ornamenta et quevis coram bona iidem

p[rae]sentare eccl[esi]ar[um] p[ro]ventus detergere, ac indicare, ipsiq[ue] abbati archidiacono ac hominib[us] ejusdem, fient, bonos et pios cristianos decet, reverenter, omni favore, ope et auxilio assistere praesteq[ue] adesse imo hospitalitatis etiam studia exhibere debeat, et teneamini [...] perlec[ti] exhibenti restitutis. Datum in archiducali civitate nostra Viennae August[ae] die 23. Mar[tii] 1751.

Maria Teresia m[anu] p[ro]pria comes Leo[poldus] de Nadasd, And[reas] Moritz m[anu] p[ro]pria. Ex g[enera]li i[n]clytus co[m]it[us] Bihariensis congrega[ti]one die 29. Mai[i] in oppido VáradOlasz celeb[rata] 1752.

Extradatur per ordinarium [inclytus] co[m]it[us] juratum notarium Ladislaum Hegyi de eadem m[anu] p[ro]pria.

6.1.2. Tiltakozás a katolikus egyházlátogatások ellen, 1766¹⁴⁸

Az esperesi iratok között két aláírás nélküli másolat maradt fenn a református egyházközségek egyházlátogatásával kapcsolatban. Az iratok tanúsága szerint 1766-ban az uralkodó elrendelte a katolikus parókiák összeírását, de a protestánsokét nem. Ennek értelmében a református egyház arra hívta fel a gyülekezetek figyelmét, hogy az összeírókat nem kell beengedniük az egyházközségekbe. Sőt! Kötelességük megtagadni az összeírást. Az irat-másolatokból megállapítható, hogy a református egyház a vármegyéken keresztül is megpróbálta érdekeit érvényesíteni, illetve a tiszántúli egyházkerület az espereseknek is megküldte a figyelmeztetést.

[f. 1r.] Copia

Bizodalmas Ur[unk]!

Mai napon tartatott ezenn nemes vármegye generalis gyűlésében olvastatván felséges consilium intimatuma super eo, hogy ad latus hominis dioeciesiani a nemes vármegye is e gremio sui deputálná, akik conscribálnák: Quott et qualia templa et in quo loco actu habeant[u]r? Qui parochi? Quas et ad quantam distantiam a matre filiales habeant ecclesias? Qui jus patronatus habent quales

148 TtREL I.29.c.1. Királyi és kormányrendeletek, pátensügy 1691–1904. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/390/>

de p[rae]senti reditus? Quott et in quibus locis adhuc erigi possent parochiae? Quae possessiones et in qua distantia indesitae in forma filialium adhuc applicavi possent? Ezek megolvastatván, deputálta is a nemes vármegye a szolgabírákat és azok mellé egy-egy táblabíró, kik, mikor requiráltatni fognak a dioecesanus embere által, hogy kimennyenek és ezen investigatiót véghez vigyék, rendeltetett. Holott is a mi uraink által kérdés tétetődvn, ha a felséges Consiliumnak ezenn dispositioját értené-e a nemes vármegye restrictive tsak a catholica eklézsiákra, vagy extensive a mi eklézsiáinkra is, hogy restrictive tsak a a catholica eklézsiákra kellessék érteni. Contextusa a parantsolatnak azt hozza magával, sonat e[ni]m de investigatione templor[um], parochorum, parochiar[um]. Nos vero n[ota] b[ene] templa, parochias et parochos habere non dicimus sed tantum oratoria, praedicantes et loca habita[ti]onum eorumdem, és így a stílus is úgy hozván magával, hogy csak a catholica eklézsiák investigatiójáról szóll, in claris akarnánk lenni, hogy sine sub specie filialium, sine qualicunq[ue] alio titulo a mi eklézsiáink belé ne egyeledjenek[!], másként kénytelenek leszünk mi is provideálni magunkról annak rendes módja szerint. Erre declarálták magokat mind a venerabilis clerus, mind a secularis renden levők, hogy értik restrictive, tsupán tsak a catholica eklézsiákról, és így nem lehet semmi tartalékunk, hogy az investiga[ti]o extendáltassék a mi eklézsiáinkra is eo t[ame]n non obstante, [f. 1v.] minthogy nyilván tudjuk azt, hogy ezelőtt egynehány esztendővel a venerabilis clerus sub manu egyedül magától mind e mi eklézsiáinkat repartíálta filialisokra, s most is úgy tartya, mintha mindenik akármely távol lévő catholica plébániához per formam filialis tartoznék, holott ez tsak privato facto, egyedül tsak magok által volt úgy repartíálva. Arra való nézve szükség, hogy minden mi eklézsiáinkban szorossan vigyázzunk, hogy mivel e mostani investiga[ti]o publico nomine fog folyni, amint eddig tsak privato facto kezdettnék facto publico az ne solidáltassék, v[agy] épen perficiáltassék, és így a mi eklézsiáink[na]k conscriptiojáb[an] mi ne concurrállyunk, sőt azt minden módon evitállyuk. Ha történnék azért, hogy az investigator urak p[rae]ter et ultra normam suae instructionis, p[rae]ter et ultra mentem sue majestatis et excelsi consilii, a mi eklézsiáinkb[a] is bemenének, s ottan a templomokat, parochiakat revideálni, s a prédikátorokat vagy az halgatókat kérdésre venni akarnák, azok nem tsak felelni nem tartoznak, de hogy feleletre se kényszeríthessék őket, jól fogják tselekedni, ha előre magokat absentállyák, és így minden módot felkeresnek, hogy kérdőre se vétetődheszenek. Hogy ha pedig magokat tellyességgel nem absentálhatnak a kérdésekre, a miéink semmi felelettel sem tartoznak, s ne is felellyenek.

[f. 2r.] Tiszteletes Nemes és N[emze]tes Uraim!

A minap kegyelmetekkel c[om]municált f[elséges] L[ocum]t[enentia]le Consilium parantsolatját most újjólag t[iszetlendő] superattendens u[ra]m nekem megküldötte, mellyett nem ítélttem lenni szükséges[ne]k currentálni ismét, h[ane]m tsak amit ismét subnectált őkegyelme, melly eképpen van: ezen kegyelmes intimum[na]k egész c[on]textussa és stílussa szerint¹⁴⁹ nyilván megmutattya, h[ogy] azon c[on]scriptiot egyedül tsak a r[oma]no catholica parochiara nézve, nem p[edi]g az e[van]gelica az aug[ustana] és helvet[ica] confession levő ekklézsiákra nézve parantsollja, amint h[ogy] ez eránt egynehány t[ekintetes] n[emes] vármegyék, sőt maga is méltóságos váradi dioecesianus úr excellentiaja palam, publice ilyen declara[ti]ot tettenek. Mégis mindazá[lt]al egynehány felől hallatik, h[ogy] némelly azon dolog eránt kirendeltetett c[on]scriptorok a magok munkáját a mi eccl[esi]ankra is ki akarnák terjeszteni. Minek okáért kívántam kegyelmedet erről p[rae]vie tudóssítani, és egyszersmind jelenteni, h[ogy] h[ane]m ha őfelségének különös parantsolatja érkezett legyen a mi ekkl[ézi]áink c[on]scribáltatása felől, a fellyebb említett kegyelmes intimum erejével arra éppen a[d]stringáltathatunk, úgy mint akik az episcopalis és archidiaconalis visitatiok[na]k vigore benignae resolutionis cae[sare]o regiae de a[nn]o 1731 in hoc duntaxat subiiciáltatunk num n[o]stros[?] rite babtizemus et ad babtizandum s[uf]ficienter sumus instructi, melly szók az őfelségétől kiadattatni szokott visitationale decretumokb[an] is mindenkor formalib[us] inseráltatnak. Vigyázzon azért t[iszteletes] senior kegyelmed és vigyáztasson, h[ogy] a maga inspectioja alatt levő ekkl[ézi]ák[an] valami olyan ne essék, ami az őflsége kegyelmes intentioja ellen lújjabb sérelmünkre és p[rae]judiciumunkra szolgálhatna szolgálhatna. In reliquo ajánlván k[egyelme]det és inspectioja alatt levő sz[ent] ekkl[ézi]ákat az Úr[na]k oltalmáb[a].

1766. 2. Aug[usti]

149 Áthúzza.

6.1.3. Esperesi utasítások a békési egyházmegye gyülekezetei számára az uralkodó által elrendelt összeírással kapcsolatban, 1784¹⁵⁰

1784-ben Szőnyi Benjámín felhívta a békési egyházmegye gyülekezeteinek figyelmét, hogy az uralkodó elrendelte a gyülekezetek vagyoni állapotának összeírását. Arra utasította a gyülekezeteket, hogy a vármegyék felé készítsék el ezeket a jelentéseket, ne az egyházkerületnek küldjék. Szőnyi Szilágyi Sámuel püspöknek írt levelében arról számolt be, hogy a békési egyházmegyében egyik egyházközség sem rendelkezett pénzügyi alappal. Az összeírást a gyülekezeti lelkipásztorok egymás között köröztették, az átvétel és továbbküldés tényét rögzítették Szőnyi levelén. Az egyházközségek válaszait nem ismerjük, de a 4.1.11. fejezetben egy olyan állami összeírást közlünk, amelyik hasonló módon, világi intézmények közreműködésével jött létre.

[f. 1r.] Tiszteletes Superintendens Uram!

Kovátsiból 24-a Junii datált levelét k[e]g[yelme]d[ne]k a k[egyelmes] királyi három parantsolatokkal együtt vettem 3-a Julii. 7-a Julii a tractusbéli ekkleziák bejárására in paribus elindítottam ezen accludált, de a sok kéz közt elmotskolt levelemmel, mellyel a k[e]g[yelme]dé visszakerült hozzám 22-a Julii.

Sehonnan sem írtak fundatio felől, mert a[z] nintsen is ez egész tractusban sehol a specificált deductiok szerént. Egyedül a már másszor feladott lecticale az egész fundus mindenütt. Minden helységek a n[emes] vármegyéktől várják a requisitiot, és oda adják bé, amiben vagynak. Csanád v[ár]megyében Makó már beadta, Csongrádban Szentés és Vásárhely részéről is a n[emes] vármegye, de nulla fundatione megfelelt. Békés és Arad vármegyebeliék is ezt fogják tselekedni. Azért e mi tractusunk ekkleziái részéről ebben quietállya magát t[iszteletes] superintendens [f. 1v.] uram, mert azon kívül, amit an[n]o 1782. d[ie] 3-a Octobris itt mi a mi részünkről a n[emes] vármegyére beadunk (s egyébűtt is azon tájban beadtanak a magok n[emes] vármegyéikben) semmit többet, őfelségének közeleb jelentett tzeljára nem felelhetünk. Azért accludáltam e currens levelemet, hogy megmutassam t[iszteletes] superintendens uram parantsolatjában lett eljárásomat. Maradván Vásárhelyen 25-a Julii 1784.

Tiszteletes superintendens uramnak alázatos szolgálja, Szőnyi Benjámín
a ven[erabilis] békési tr[actus] seniora m[aga] k[ezével]

150 TtREL I.1.b.20.367. nr. 2-4. Királyi rendelet az egyházak, iskolák, templomok, alapítványok összeírására, 1784. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/585/>

[f. 2r.] A monsieur, monsieur Samuel Szilágyi tres venerande
su[pe]rintendent, mon grand fauteur. A Kovátsi.

Tiszteletes Superintendens Uram!

25-a Junii datált levelét k[e]g[yelme]dnek az adnexakkal 4-ta Julii vettem, és 6-ta ejusdem in copia a tractusbéli ekklezsiákban currentaliter elküldöttem, minden helységbélieket szorítván a sietésre, és elégséges relatio tételre mind a tiszt[e]letes superintendens uram hozzám küldött levelével, mind a magaméval. Csongrád, Csanád, Békés, Arad vármegyékben vagynak a tractusbéli ekklezsiáink, nem eshetik hirtelen a bójárás, azért jó eleve instálom a késedelemért való engedelmet. Az is megeshetett, hogy a n[emes] vármegyék tudván ekklezsiáink statusát, rescribálhattak a k[egyelmes] parantsolatra a f[elséges] L[o]c[um]t[enentia]le Consiliumnak, de nulla fundatione, mint Vásárhely és Szentes részéről ezt tette n[emes] Csongrád vármegye. De ugyantsak mi megküldjük t[iszteletes] [f. 2v.] superintendens uramnak, miben vagyunk a proportione quaesitorum. Ezt hirtelenében jelentem, maradta[m] Vásárhely 8-va Julii 1784.

Tiszt[e]l[e]t[e]s superintendens uramnak alázatos szolgája,
Szőnyi Benjámín m[aga] k[ezével]

[f. 3r.] Currrens a ven[erabilis] békési tractusban lévő reformata sz[ent] ekklezsiákhoz, és azoknak tiszt[e]letes prédikátorjaikhoz. N. N.

1. Szentes
2. Ötsöd
3. Sz[ent]András
4. Gyoma
5. Tartsa
6. Vésztő
7. Berény
8. Békés
9. Doboz
10. Gyula hinc ad
11. Vári
12. Erdőhegy
13. Ágya
14. Vadász
15. BélSzerénd
16. NagySzerénd
17. F[ekete]Gyarmat

Tiszteletes Uraim és az Úrban Szerelmes Atyámfiak!

Főtisztelendő superintendens uramnak mind levele, mind ezen, azzal jött kegyelmes királyi parantsolatok 3-a Julii érkeztek hozzám.

Három a kegyelmes királyi intimatum. Az első sub n[ume]ro 488., a második 490. Ezek nem válaszádsra, hanem igen nagy vigyázásra valók a parantsolatott dolgokban. Az harmadik sub n[ume]ro 489. az eklézsiáknak fundatioi s fundusairól való, mikben s mennyiben, azt mind a királyi k[egyelmes] parantsolat, mind a manuductoria inviatio, mind a Késmárki név alatt kiadott példa, mind végre tiszt[eletes] superintendens uram hozzám küldött levele megmutatták.

Látni való, hogy nagy fundatiojú eklézsiákra tzeloz a kegyelmes királyi tudakozó parantsolat. De mi is tartozunk tsekély funduskáinkat minden [f. 3v.] részben, minden megnevezett circumstantiakkal authenticált írásban tennünk, és feladnunk.

Ha, amint tiszt[eletes] superintendens uram hozzám küldött, és íme k[e]-g[yelme]tknek is általadott levele tartja, a tek[intetes] n[emes] vármegye kívánja a k[irályi] parantsolatra való feleletet mindenik eklézsiától, úgy oda kell azt beadni, erga repraesentationem. Ez illendőb is volna, és mindenik eklézsiának könnyeb. Úgyis a n[emes] vármegye által jó ezen királyi k[egyelmes] parantsolat. Ha e nem lenne, tehát t[iszteletes] sup[er]intendens uram rendelese szerént ezen az úton, amint a currens mégyen eklézsiáról eklézsiára, hozzám küldtessenek a feleletek. A felséges nagy Isten igazgassa mind ez, mind minden egyéb állapotunkat jó végre.

Maradtam Vásárhely 7-a Julii 1784.

Tiszt[eletes] uraiméknak szolgatársok,
Szőnyi Benjámin senior m[aga] k[ezével]

Ps.: Minden helyen új coopertaban tegyék t[iszteletes] uraim az írásokat, és úgy utallyák a szomszéd helységbeli t[iszteletes] prédikátorokhoz.

Szentesini 9. Julii 1784. acceptae et eodem Ötsödinum dimissae.

Ötsödinum acceptae 9. Julii tempore vespertino et missae Sz[ent]Andrásinum 10. Julii circa horam primam pomeridianam.

SzentAndrássini acceptae 10-a Julii c[ir]ca horam 5-am pomeridianam, et altera die sacro, die solis hora 6-a antemeridiana transmissae Gyomainum d[ie] 11-a Julii.

Allatae Gyomainum die 11-a Julii hora 1-a pomeridiana, et expeditae Tarzsainum hora 7-a vespertina.

K[örös]Tartsainum allatae die 12-a Julii hora 6. antemeridiana, Vésztőinum autem expeditae eodem die hora 10-a antemeridiana.

Vésztőinum allatae 12 Julii hora 4 matu[tina]. Expeditae 6 vesper[tina].

Allatae Berényinum d[ie] 15 p[rae]sentis et cursus eidem expeditae Békésinum.

Allatae Békésinum 14. Julii hora 6-a matutina, hora autem 10-a Dobozinum expeditae.

Dobozinum allatae d[ie] 14. Julii hora 3-a vespertina. Expeditae item hora 6-a vespert[ina].

Gyulam perlatae die 15-a Julii hora matutina 6-a, et Varinum transmissae 10-a hora antemeridiana.

Várini acceptae d[ie] 15. Jul[ii] et expedita Erdőhegyinum die 16. Jul[ii].

Erdőhegyinum allatae hora 1-ma pomeridiana, et Ágyánium transmissae 5-ta pomeridiana.

Ágyaini accepta hora septima vespertina. Transmissa Vadászinum 17-a Julii.

Vadászinum perlatae die 17. Julii hora 5 vespertina et Bélzerendinum transmissae die 18. hora 8. matutina.

B[él]Szerindini acceptae die 18. Julii hora 3. vespertina, et N[agy]Szerindium translatae die 19. summo mane.

N[agy]Zerindinum allatae d[ie] 19-na Julii inde F[ekete]Gyarmath promotae die eodem ut supra hora 5-ta vesperta.

Denique F[ekete]Gyarmatinum allatae d[ie] 19-na Julii hora 6-ta pomeridiana, hinc H[ód]M[ező]Vásárhellyinum remissae die 20-ma Julii hora 10-ma antemeridiana.

Reversae Vásárhelyin[um] 22-a Julii.

6.1.4. Egyházlátogatási jegyzőkönyv tervezete, 1786¹⁵¹

1786-ban Szathmári Paksi István tiszántúli püspök körlevelet írt az egyházkerület espereseinek, amelyben arról értesítette őket, hogy azokon a településeken, ahol legalább 500 református személy él, ott az uralkodó engedélyezte anyaegyházközségek szervezését. A püspök ezért elrendelte, hogy minden egyházmegye írja össze az anyaegyházközségeit, a leányegyházközségeit és a szórványban élőket. Levele végére mellékelte egy kérdőívet, amely alapján kellett az összeírást elvégezni. A kérdőív néhány hibát tartalmaz, mert több kérdés duplán szerepel benne. A kérdőív érdekessége, hogy

151 TtREL I.1.b.21.385. nr. 1. és 4. Gyülekezetek látogatásának tervezete, 1786. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/717/>

annak kérdései nincsenek összhangban az új gyülekezetek szervezéséhez szükséges adatokkal: Szathmári Paksi levelében pontos és részletes kimutatást kért a filiákról és azok korábbi és jelenlegi helyzetéről. Ehhez képest a kérdőív ezeket a szempontokat csak részben tartalmazza.

Tiszteletes Senior Uram!

Két rendbéli k[irályi] parantsolatokat, mellyeknek egyike sub A t[ekintetes] Arad vármegye által, másika sub B az itt való t[ekintetes] magystratus által közöltetett velem, praesentibus accludálom kegyelmednek olly véggel, hogy ezekből látván, mennyire adurgeáltassék az ekkl[ézsi]ák affiliáltatása minden haladék nélkül, ezt legottan ezen levelemnek vételével a k[egyelmes] királyi rendelésnek végbenvitelében munkás legyen. Még pedig ollyan circumspectioval, hogy valami módon ezen nagy momentumú dologban aféle hibás lépést ne tégyen, melyről osztán ne tudhasson, mi módon adni számot vagy Isten vagy emberek előtt. Melyre nézve szükséges, hogy t[iszteletes] senior uram az egész tractusban lévő ekklé[z]siáinknak statusát és számát minden accuratioval seriesben vévén eszerént:

1. Mellyek voltak a tollerantia kiadattatásakor actu mater ekklé[z]siák? Mellyek voltak akkor a filialisok? Hova volt affiliálva mindenik? Ahoz tartozik-e még most is?
2. Neveztessek ki (ha vagyon) az olyan hellység, ahol régenten volt praedikátor, de már nintsen, vagy ha nem volt is azelőtt, de már lehetne, mivel vagynak benne legalább 500 lelkek, és így a privatum exercitiumra qualificáltatott hely volna az újjabbik k[egyelmes] k[irályi] rendelések szerént.
3. Mitsoda helyek volnának ollyanok, amellyek instáltak is már az exercitiu-mért, mivel a megkívántatott számú lelkek benne megvagynak, de vagy nem nyerték még azt meg, vagy éppen most vagynak investigatiok alatt?
4. Mitsoda helységeknek engdetetett meg ezen 1786-dik esztendőben az exercitium privatum?
5. Specificáltassanak az ollyan helyek, amellyek ezen esztendőben adták volna magokat valamely mater ekkl[ézsi]ához, és melyikhez?
6. Nem külömben az ollyanok is, amellyek még vagy általán fogva egyhez sem köttettek, vagy pedig két mater ekkl[ézsi]ához is tartanak, és az illyenekről tétessék projectum, hová applicáltathatnának legjobb móddal, vigyázzván az helyek situatiojára és egyéb circumstantiakra.
7. Akármely kevés számmal lakjanak is valamely helyben r[e]f[ormá]tusok, és ámbár sohova affiliálva ne légyenek is, annak a hely[ne]k kinevezése el ne mulattassék. Egyszersmind az is tetessék fel, mitsoda r[e]f[ormá]tus hely volna oda legközelebb.

Mindezekről azért t[iszteletes] senior uram magának bizonyos értelmet vévén vagy maga személye szerént, vagy pedig ha elmúlhatatlan akadály lenne, hiteles és a tractusbéli ekk[ézsi]ák állapotját jól tudó deputatusa által énnekem okvetetlen és sub gravi responsionis onere ezen következő vásári gyűlésre adequate relatiót tégyen, hogy eképpen minden ekk[ézsiá]ink affilia-tiojának dolga publica auctoritate et communi consensu elintéztetvén tökéletes lábra állíttassék, és aszerént a felséges Consiliumnak a parantsolt tabella ad 1-mam Januarii submittáltathassék.

Ezek így lévén, hogyha t[iszteletes] senior uram a concernens juris-dictio által megszólíthatnék is ezen dolog eránt, valami meghatározott feleletet magától ne adjon, hanem engemet azonnal tudósítani kötelességének tartsa, in reliquo az Úr Istennek kegyelmességében ajánlván vagyok.

T[iszteletes] senior uramnak, Debrecezen die 28-va Septemb[ris] 1786.

Köteles szolgája, s az Úrban szerető atyafija, Szathmári P. István
super[inten]dens m[aga] k[ezével]

Extradat[ur] per Franc[iscum] Hunyadi generalem notarium m[anu] p[ropria]

Idea visitationis ecclesiarum reformatar[um] per r[everen]dos tractuum
seniores annuatim instituendae

Status ecclesiarum reformatarum in v[enerabili] tractu N. N. de a[nn]o

Nomen ecclesiae

In quo comtatu situata est?

Filialis ejus

Numerus familiarum

Nomen pastoris

Estne ordinatus et formati provisu?

Habetne libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna]
mandata regia in negotio religionis emanata?

Qualis quoad doctrinam, mores, familiam?

Qualiter officium administrat?

Habeturne matricula? A quo anno? An adcurata?

Quoadnam ministri salarium, an integre administrat[ur]?

Utrum auditores sacra frequentent?

Quis status disciplinae ecclesiasticae et morum inter auditores?

Danturne curatores bonoru[m] eccl[esi]ae? Utrum ea rite administrant[ur] et ra[ti]ones de iis reddant[ur] semper praesente V[erbi] D[ivini] Ministro et nec perceptiones, nec erogati[ti]ones sine scitu eius consignent[ur]?

Qualiter pauperes orphanique curentur?

Templa, parochiales aedes, scholae et sepulcreta in quo statu sint?

Quis ludimagister, praeceptor et cetere?

Utrum is probatis sit moribus, sedulusque in officio?

Quot sunt numero pueri et puellae? Frequentantes, non frequentantes, notent[ur] e[ti]am parentes refractarii?

Utrum salaria docentib[us] in scholis rite exsolvunt[ur]?

6.1.5. Útmutató az egyházlátogatási jegyzőkönyv vezetéséhez, 1787¹⁵²

Ismeretlen kéz által készített útmutatás, amelyben részletesen meghatározzák az egyházlátogatás rendjét. Az útmutatás keltezés és aláírás nélküli, az írásképe és a benne található javítások alapján megállapítható, hogy csak egy fogalmazvány. A szöveg 1787. február 28-a után készülhetett, mert utalás található benne az 1787-es gyomai egyházmegyei gyűlésre: az egyházmegye jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy Gyomán 1787. február 28-án tartottak gyűlést. Az útmutatás a lelkipásztorok, tanítók és a gyülekezet hitéletének megvizsgálására helyezi a hangsúlyt, de a vagyoni állapotokat és a megfelelő iratkezelést is részletesen ellenőrizte valamint felmérte.

Az esperesti visitationalis ideához tartozó jegyzések a[nno] 1787

Post n[ume]rum 4: 1. Nintsen-e ennek az ekl[ézsi]ának valamiben, valakitől háborgattatása. 2. A templom, parochialis házak, iskolák és az azokhoz tartozó épületek vagynak-e jó statusban? Nem szűkölködik-e valamelyik reparatio nélkül? Hát a temető mitsoda állapotban van? Bé vagyon-e kerítve és így jól procuráltatik-e? 3. A templom, chatedra, a keresztelő tál és edény tartatnak-e illendő tisztaságban. 4. Az úrasztalához tartozó edények és egyéb eszközök elegendendők-e? Hány és mitsodás keszkenőkből, poharakból, kannákból állanak? S hol tartatnak. 5. Vagyon-e az ekl[ézsi]ának valamely fundussa? És az miből áll? S miképpen procuráltatik? Nem lehetne-e valamiből fundust szerezni az ekl[ézsiá]nak boldogíttatására?

152 TtREL I.29.c.13. Egyházmegyei gyűlés 1787–1861. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/306/>

Ad n[umer]rum 7-mum: Magánoson a prédikátor kérdettessék és vizsgáltassék meg: vagyon-e elegendő könyve? Mitsoda commentariussai vannak? Vagyon-e magyar, zsidó Bibliája? Purus textussa? Megvagnak-e nálla az ekl[ézsi]ai canonok? Le vagyon-e írva[?] a liturgiája, amellyel él a keresztelés, úrvatsorája kiszolgáltatása és a házasulandók megeskettetések alkalmatosságával? Kérdettessék meg afelől is, úgy viszi-e véghez az esketést, amint nem régibe praesentáltatott a f[elséges] k[egyelmes] k[irályi] parantsolat szerént a v[enerabilis] superintendentiatól? S mondja el szóval, e részben mit tselekeszik. Úgyszintén tudja-e, a házasságban mellyek légyenek a prohibitus gradusok? Miképpen írja be az házasokat a matriculaba? Hát a vallás dolgába, nevezetesen a házasság eránt emanált parantsolatok megvagnak-e nálla írásban vagy nyomtatásban? Mutassa meg. Elolvasta-e ez utolszor említett parantsolatot a t[em]plomba? Nintsen-e valami benne, amiben felakadott volna?

Ad n[ume]rum 8-vum: Vizsgáltassék meg az is és kérdettessék meg az ekk[ézsi]a előjáróitól, nintsen-e valamely panasszok a prédikátor vagy maga v[agy] háza népe magokviselések eránt.

Ad n[ume]rum 9-num: Miképpen jár el a prédikátor a maga hivatalában? Minden vasárnap reggel prédikáll-e, estve p[e]d[ig] catechizál-e? Tanítja-e az eladó leányokat, és az oskolából mostanában kiszakadott legénkéket? Nem bízza-e némely jöttment, kóborló papokra, deákotskákra a prédikállást? Maga világosan és épületesen tanít-e? Nem tölti-e az időt némely zsidó, görög v[agy] deák szók magyarázattyával? Az ev[angé]l[iu]mi tudományokat, amellyek kivált tartoznak a hitre és az erköltsökre, tisztán és a községe[n]k megfoghatóságához képest adja-e elől? Megfeddi-e a bűnösöket? Látogatja-e a betegeteket, és egyéb ínségben lévőket? Visitálja-e szorgalmatosan mind a fiúi, mind a leányi oskolákat? Hát hétköznapiokon nem mulattya-e el az isteni tiszteletet? Olvasta v[agy] magyarázza-e a Bibliát? A könyörgéseiben nem vettek-e észre valamit, amely illetlen v[agy] érthetetlen volna? Nem mond-e hossza könyörgéseket hétköznapi? Hát a prédikállását nem nyújtja-e tovább egy óránál?

Ad n[ume]rum 10-m: Vagyon-e az ekl[ézsi]ának matriculája? Mikor kezdődött? Hellyesen procuráltatik-e? Miképpen irattassanak bé a béírandó dolgok aszerént, amint a mostan közelebb tartatandó gyűlésben meg fog határozódni, a prédikátornak tudtára kell adni.

Ad n[ume]rum 11-mum: Meg kell nézni, a prédikátor[na]k mi a salariuma? Be vagyon-e írva a tractus könyvében? Beadják-e annak idejébe? Ha e részben[en] vagyon valami panassza a prédikátornak, jelentse bé.

Ad n[ume]rum 12: 1. Gyakorolják-e a halgatók szorgalmatosan az I[ste]n házát? Úgy veszik-e az I[ste]n beszédét a prédikátortól, mint az I[ste]n képében járó és szolló követtől, minden betsüllettel, tisztelettel és i[ste]ni félelemmel? Vagnak-e sok t[em]plom kerülők, úrvatsorájával nem élők? Káromkodók, hamis esküvők v[agy] más eféle botránkozató életűek? N[ota] b[ene]: Ha

volnának olyanok, akik mind magánosan egyszer-kéttzer a presbyterialis személyek által, mind közönségesen megintettek volna, de mégis magokat semmit sem jobbították volna, ekkor lessz az ideje, hogy azok az esperest eleiben hivatassanak, megintessenek, és azoknak neveik a visitatio actai közzé béirattassanak, hogy így jövő esztendőre hasonló visitatio alkalmatosságával az esperest megtudakozza, ha jobbította-e már magát az ilyen ember? 2. Mitsoda abban a gyülekezetben leginkább uralkodó bűn, v[agy] mellyek azok? Prédikáll-e azok ellen expresse, et directe? Mutassa meg azokat a praedicationioit. 3. Megint-e a bűnösöket magánosan? Inti-e a poenitentia tartásra, ha olyan a bűn? A maga házához hivatván? Sőt, hozzájuk le is menvén, ha hogy refractariusok? 4. Nintsenek-e a halgatók, kivált az előljárók közül olyanok, akik, amidőn a prédikátor valamely jó rendet állítana fel, v[agy] az ekl[ézsi]ai disciplinat gyakorolja, ellene mondaná[na]k, akik miatt osztán az ekl[ézsi]ai jó rendet fel nem állíthattya? Ezeket a seniornak meg kell inteni, és kérni az Úr nevében, h[ogy] sok lelkek kárával azt ne tselekedjék. 5. Mikor valamely idegen e[mbe]r kíván az úrvatsorájával élni, előre ki kell hirdetni a communio publicatio alkalmatosságával, h[ogy] az ilyen e[mbe]r minekelőtte az asztalhoz járulna, a prédikátorhoz mennyen levelével, h[ogy] abból megtudhassa, hol lakik, s mitsoda vallású. Sokszor megesik, h[ogy] az e[mbe]r a maga ekl[ézsi]ájában azért nem communicál, mert valamely haragosa vagyon, tehát az ő bosszús és békételen sz[ívét][?] más ekl[ézsi]ába viszi, mintha ott az I[ste]n előtt kedvesebb vendég fogna lenni, mint otthon, de így a[...]ség el fog tartóztatódni.

Ad n[ume]rum 13-um: Gyakoroltatik-e az ekl[ézsi]ai fenyíték? És miben? N[ota] b[ene]: Itt lészen ideje és helye elmondani azt, ami most az ekl[ézsi]ai disciplina felállítására nézve fog projectáltatni a gyűlésben, aszerént, amint az ott fog confirmáltatni.

Ad n[ume]rum 14. Vagyon-e az ekl[ézsi]ának curatora? Kitsoda? Egész hűséggel és egyenes jó l[elki]esmérettel fojtattya-e a hivatalát? Az ekk[ézsi]a javatskáját, pénzét igyekezik-e szaporítani? Mindenkor tiszt[ele]tes uramnak jelenlétében vagyon-e a perceptaja és erogatioja? Őkegyelmével irattya-e bé azokat a maga lajstromába? Ad-e számot minden esztendőben? Adja elől a prédikátor a közelebb v[agy] utolszor adott számadásának extractussát, melyet superintendens uram[na]k be kell küldeni. Meg kell nézni, mitsoda renddel vagynak a számadó lajstromban feltéve a rubrikák. És ha illendő rendben nints, lehet formulat kiadni, amely szerint ezután légyen alkalmaztatva.

Ad n[ume]r[um] 15: Hát az árvákra s a közönséges szegényekre van-e valamely gond? Miképpen procuráltatnak ezek? Publicáltatnak-e? Ami a szegények számára bejő, kiosztattatik-e egészen? Vagy valamely részetske benn marad? És azt ki procurálja? És mitsoda végekre fordíttatik?

Ad n[ume]rum 16: Vide inter generales quaestiones.

Ad n[ume]rum 17: Kinek hívják a mestert? Praeceptorokat, kik mind a fiúi, mind a leányi iskolákban tanítanak?

Ad 18: Jó erköltsűek-e? És hivatalokban híven és szorgalmasan eljárnak? Tanították-e a gyermekeket a k[eresztyén] vallásnak fundamentomosabb articulussaira? A zsoltárookra? Az éneklésnek mesterségire? A sz[ent] históriákra? Az jó írásnak és a számvetésnek mesterségére? Nem vették-e észre az előljárók, h[ogy] v[agy] halászni, puskázni sokat járnának? Hát valamely korhelek pipázni, kártyázni nem járnak-e hozzájuk? Tanítványaihoz nem kegyetlenek-e? Az illendő iskolai fenytéket mindazonáltal megtartják-e?

N[ota] b[ene]: Hivatalához illendő ruhában jár-é? Nevezetesen a templo[...] beketsbe

Ad n[ume]rum 19: Hány iskolába járó tanítvány számláltatik mind a fiúi, mind a leányi iskolában? És még ezeken kívül mennyin lehetnének, akik járhatnának, de a szülék nem jártatták? Miért nem? Adattassanak fel azok a szülék is, akik gyermekeiket nem akarják tellyességgel taníttatni. Ezek intettesenek meg, és neveik jegyeztessenek fel. Itt meg lehet parantsolni a rectorok[na]k, és a l[elki/eány] tanítók[na]k, hogy az árvákat, az valóságos szegényeket, akik föl v[agy] a curator, v[agy] az ekl[ézsi]a előljárói bizonságot téznek, h[ogy] tehetetlen szegények, ingyen tanítsák.

Ad n[ume]rum 20: Meg kell kérdeni mind a rectort, mind a több tanítókat, ha megfizetik-e igazán, egészen és annak idejében azon fáradságok[na]k jutalmát. Ha hogy ebben fogytkozás talál lenni, intessenek az előljárók, hogy azeránt illendő dispositiot tegyenek, a magok auctoritassával is a fizetni nem akarókat kényszerítsék. Mert méltó a munkás a maga bérére, annyival is inkább, mert őfelsége most közelebb kiadott k[egyelmes] k[írályi] parantsolattyában parantsolja, h[ogy] ezek valami módon meg ne tsalattassanak, mint h[ogy] különben is igen tsekély fizetések vagyon. Itt lészen már helye, h[ogy] a marasztásokról tett rendeléseket az esperest elmondja az előljárók előtt, hogy tudhassák ezután magokat mihez tartani. Így fogván hozzá: minthogy felséges király urunk[na]k tettzett d[e] d[ato] 2-da Novembris a[nn]i 1784. kiadott kegyelmes rendelésében ezt parantsolni, hogy ezután az ekl[ézsi]ának külső curator[na]k, v[agy] előljárói[na]k a prédikátorokat magok tettzések szerint nagy és fundamentomos okok nélkül az ekl[ézsi]ából ki nem lehet tudni, h[ane]m az eféle előljárók szedgyék rendben okaikat, és a prédikátor ellen való panasszaikat, adják be azokat a seniornak, v[agy] a tractus gyűlésnek, mint az eféle dolgokban előállított legelső törvényszék[ne]k és a maga úttyán és módján folyt a dolog, és ha itt valamely félnek nem tettzenék a sententia, apellájon a superintendentiara, amint az ilyen ügyben rendeltetett super revisorium forumra, s onnan várják osztán a dolognak kimenetelét. Ezen az okon

tettzett a v[enerabilis] tractusnak mostan 28. Febr[uarii] Gyomán tartatott congregatióban ím ezeket rendelni. Enarretur.

Utoljára bizattassék és parantsoltassék meg a prédikátornak, hogy a megnevezett rendelések az ekl[ézsi]ában megtartassanak. Az előljárók[na]k p[e]d[ig] tudokra adattassék, hogy ha az eféle ügyes-bajos dolgokban másképpen fognak procedálni, ügyök a v[enerabilis] tractustól fel nem vétetődik. Végének kell már valahára szakadni a mi ekl[ézsi]áinkban eddig uralkodott sok rendeletlenségek[ne]k, és törvénytelségek[ne]k. Itt parantsolja leginkább Sz[ent] Pál, h[ogy] mindenek szép renddel follyanak.

6.1.6. Szentmiklósi Sebők Sámuel körlevele a vizitáció megkezdéséről, 1787¹⁵³

Szentmiklósi Sebők Sámuel 1787-ben kelt körlevelében az egyházlátogatás rendjéről értesíti a békési egyházmegye gyülekezeteit. Levelében felhívja a lelkipásztorok figyelmét arra, hogy az egyházközségek számadásait zárják le, és az azokról készített beszámolókat mutassák be az egyházlátogatás során. A keresztelési stóla fizetésének megtiltásával kapcsolatban arra kéri a gyülekezeteket, hogy gondoskodjanak a kieső jövedelmek pótlásáról.

Tiszteletes Nagy Jó Uraim!

Mínthogy a v[enerabilis] superintendensiatól a visitatio, s annak és az ekklezsiák javainak administratiojok felől való számadások extractusának minden esztendőbeli submissioja nagyon sürgettetik, azaz igyekezetünk, hogy ha az Úr akarandja, és élünk, a jövő Octobernek 22-dik napján a kegyelmek meglátogatásokra elinduljunk, vévén utunkat Orosháza, Sámson s Makó felé, onnét ismét Erdőhegynek, s osztán amint az ekklezsiák fognak következni. Úgy reménlem, hogy circa 25 v[agy] 26 ejusdem Erdőhegyre általmehetünk, s ettől számlálván ki-ki kegyelmek közül hozzá vehet, mellyik ekklezsiába circiter mikor érkezhetünk. Előre azért jelentem, és arra kérem kegyelmeteket:

1-o. Hogy ezen mi igyekezetünket az ekklezsia külső előljáróinak is jelentsek meg azért, hogy ha előnkben tartozó ügyes-bajos dolog adná elől magát az ekklezsiába, előre jó rendben szedjék. Kivált, ha a dolog nagyobb momentumú,

153 TtREL I.29.c.25. Esperesi körlevelek 1787–1880. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/388/>

minemű az egyházi szolgák nem marasztására való igyekezet, s más eféle. Okaikat írásba tegyék, és előnkben úgy terjesszék.

2-o. Minthogy tettzett őfelségének a keresztelő stóla további vételét mi közöttünk is egészen megtiltani, de ezen kegyelmes parantsolat mellett, hogy az abból következő fogyatkozásunk in aequivalenti compensáltassék, a v[enerabilis] superintendentianak pedig ez eránt az a determinatioja, hogy a seniorok visitatio alkalmatosságával erre az ekklézsiákat kényszeríttsek. Tehát kegyelmek előre próbálják meg az előljárókat, mire vehetik, s mit és mennyit rendelnek ennek kipótlására. Kiváltképpen amely ekklézsiában a lecticale egészen az egyházi szolgák fizetésére fordíttatik, gondolkozzanak előre, mitsoda fundust lehetne ott találni, amelyből ez a compensatio jó móddal megeshetne. Ahol accordara léphetnek kegyelmek, szabad, de úgy mindazáltal, hogy általunk fog confirmáltatni és ratihabeáltatni.

3-o. Az ekklézsia curátorának az ekklézsia javainak administratioja felől utólszor adott számadásának extractusa minden ekklézsiába akkorra úgy készen legyen, hogy amiá semmi legkisebb késedelmet se kéntelenéttessünk szenvedni.

4-to. Nemrégiben érkezett hozzám főtiszteletű superintendentus urunk recommendioja és t[ekin]t[etes] t[udós] professor uraimnak kiadott testimoniumok, mellett mostani debretzeni collegium seniorának, Juhász István uramnak instantiaja, melyben, (megnyervén már a felséges udvartól a kimehetésre való engedelmet) akadémiákra igyekező szándékát ezen v[enerabilis] tractsubeli ekklézsiák szeretetében és alamizsnálkodásában is alázatosan ajánlja. Tiszteletes ordinarius senior urunknak consensusából ezt is jelentem kegyelmeknek, választván egy vasárnapot kipublicálására, igyekezetét és érdemes voltát ajánlják kegyelmek is a szentek szeretetében úgy, hogy a visitatio idejére ez is úgy készen legyen, hogy elhozassuk. Úgyszintén a debretzeni és pataki collegiumok számára beadott alamizsnák felől vett quietantiák is már ekkorra kéznél legyenek, hogy azokat mind a v[enerabilis] tractus könyvébe kegyelmek, mind pedig mi a kegyelmek arra rendelt diariumába beírassuk. Ezeknek jelentések után, amidőn kit-kit kegyelmek közzül az Úrnak kegyelmes gondviselésében ajánlanék minden jóknak szíves kívánása után maradok.

Tiszteletes Nagy Jó Uraimnak Kegyelmekeknek

Szentesen 23. Sept[ember] 1787.

szolgálatyokra kész jóakarójok, és az Űr munkájában szolgatársok,
Sz[ent] Miklósi Sebeok Sámuel a v[enerabilis] békési tractus proseniora
m[anu] p[ropria]

Currens d[e] d[ato] 23. Sept[embri] 1787.

6.1.7. A presbitérium megszervezése egy egyházlátogatás alkalmával, 1793¹⁵⁴

A békésszentandrási gyülekezet anyakönyvében fennmaradt bejegyzés szerint 1793-ban Szentmiklósi Sebők Sámuel esperes egyházlátogatást tartott, amelynek során megszervezte az első presbitériumot is. A presbiteri eskü szövegét pedig bejegyezték az anyakönyvbe.

Anno 1793. d[ie] 29-a Nov[embris] nagyérdemű, tiszteletes esperest, tiszteletes, tudós Sz[ent]Miklósi Sámuel uram a rend szerint való canonica visitatoria ezen reformatata sz[ent]andrási szent eklézsiában is eljövén, az eklézsiái dolgoknak jó rendben lévő folytatására a presbyteriumot felállítván, az alább írt személyeket ezen esküvésnek formájával eskette bé:

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú és Sz[ent]lékek, tellyes Sz[ent]háromság, egy bizony örök Isten, hogy én előállítatván a sz[ent]andrási ref[ormata] szent ekléziának igazgatására, mint consistorialis személy szentül fogadom, hogy mindazokban a dolgokban, valamelyek ebben az Isten ditsőségének előmozdítására és az eklézsia békessége megmaradására tartoznak, szemesen vigyázok, és hűségesen eljárók. Az eklézsia házában tartandó gyűlésekben, ha valamely elkerülhetetlen akadály meg nem gátol, mindenkoron, amikor az tudtomra adatik, megjelenek. Az abban fentforgó dolgokban jó lelkem esmérete szerint voxomat adom, Amit távollétemben, annyival inkább magam is jelen lévén, az eklézsiái gyűlés helyesen és hasznosan végez, semmi szín alatt megakadályoztatni nem igyekezem. Amit abban közönségesen tudni nem szükség, annyival inkább ha az vagy az ekléziára vagy akármely eklézsia hasznára igyekező személlyre nézve káros, közönségessé nem tészem. Azokban, amellyek reám bizatnak, hűséges leszek. Kivált a templomba nem járókra, az Úr vacsorjával nem élőkre, káromkodókra, vagy akármely botránkoztató életet élőkre szorgalmatos gondom leszen, és azokat vagy magánosan megintem, vagy, ha annak nem engednének, azoknak, akiknek illik, bejelentem. Egyszóval mindenekben az Isten dicsőségének előmozdítására, az eklézsia békességének megmaradására és a jó rendnek felállítására, s fenttartására, amennyire az emberi erőtelenség megengedi, tellyes igyekezettel igyekezem. Isten engemet úgy segéllyen!

154 BSzREL I.65.a.2. Keresztelési anyakönyv omniáriummal 1793–1852. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/572/>

A béskeresett r[eformá]tus b[ecsületes] lakosok nevei: Győri Gáspár, Dorogi Sámuel, Csanki Mihály, Kécskei Mihály, M. Szabó István, Kapus Mihály és Kapus János.

6.1.8. Kuthi Ádám levele Szentmiklósi Sebők Sámuelnek az egyházlátogatási jegyzőkönyvek vezetéséről, 1793¹⁵⁵

Kuthi Ádám egyházmegyei főjegyző Szentmiklósi Sebők Sámuel alespereshez írt levelében az egyházlátogatási jegyzőkönyvek piszkozatainak végleges formába való szerkesztéséről számol be. Egyben felháborodását fejezi ki Domokos Lőrincsel kapcsolatban, aki a békési egyházmegye első világi főgondnoka volt. Kuthi megsértődött Domokosra, amiért az nem megfelelően szólította meg őt.

Ötsöd, 1793. 25. Julii

Tiszteletes Kedves Prosenior Komám Uram!

Azt estve vevém a kegyelmed még 22 praesentis datált levelét. Már tselekedném, amit abban reám bíz kegyelmed, de semmire nem tudok menni azokkal, amelyek így vagynak írva a levélben: “úgy, amint ottlétemben beszélnék, készíttse el kegyelmed és a többihez varrván, hadd legyen meg a többi között a fragmentakban is. Edgyet kell még benne observálni, t[udni]i[llek] midőn már a 8-dik punctumra kerülne a sor, az elébe tegyen kegyelmed striclak[?] de semmit se írjon bele. Azután úgy írja le kegyelmed azt, amit in extractu kiadott. Hanem mikor már az egész visitatit elvégezi, írja kegyelmed alól különösen NB-be, hogy azon striclak[?] arra emlékeztet[ne]k. Merthogy mit beszéltünk ittlétében kegyelmednek éppen erre a dologra tartozót, nem jut eszembe, ha tsak úgy nem esett a dolog, hogy akkor a visitatio impurumjára nem akadtam, s arról mondotta kegyelmed, hogy azt készíttsem el s varjam a fragmentak közzé. De már arra reáakadtam, de azt, sem amellyet újraírnék az impurumok közzé nem lehet varrni, azért mert amelly faciesen végeződik az 1787-dik esztendőbeli szentandrásí visitatio, ugyanarra íródott a második szentandrásí visitatio is, melly lett 1789. 26. Aprilis. Abban külömben semmi híjánosság se lesz, mikor egyszer a helyben írt visitatio impurumja megvayon, objectio se lehet,

155 TtREL I.29.c.13. Egyházmegyei gyűlés 1787–1861. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/305/>

miért nints a többi visitatio actainak sorjában azon egy diariumban. Vagy ha lenne is, könnyű reá a felelet. Ez, hogy az a visitatio gyűlés alkalmatosságával esett, nem olyankor, mikor tsupán tsak visitálásnak jártuk rendre az ekklezsiákat. Gyűlésre hívott öszve a currens bennünket, azért nem tartottam szükségesnek a visitatio actainak diariumát velem hordozni. Azt, amit továbbá ír kegyelmed, edgyet kell még ... írjon bele, nem tudom, ha az újra leíratatandó impurumról írja-e, vagy a mostan általküldeni való extractusról, vagy pedig a tractus könyvébe való beírásról, mert már rövid időnn oda is eljutok. Úgy nem tudom azt is ezek közzül, mellyikről írja “azután úgy írja le kegyelmed azt, amit in extractu kiadott”. Hanem mikor már az egész visitatiob[an] “leírom mindazáltal az egész visitatio actait úgy, amint az[t] leírni szükségesnek gondolom s általküldöm. Ha nem a kegyelmed kívánsága szerint talál lenni, írjon formát aszerént, amint elgondolta, s küldje el ezen levélmegadótól. Egyszeribe aszerént írom, s igyekezem minél hamarébb azt is általküldeni.

Elovestam t[ekin]t[e]t[e]s coadjutor curator úrhoz írt levelét is kegyelmednek. Elég bővönn és cum emphasi megvan benne a dolog. Lesz minn rágódni mindannak, akinek iratott, mind aki ellen leginkább iratott, ha referáltatik neki. Hanem hogy az én tőle lett rút titulusokkal való illettetésemet aligha nem fogja tagadni. Mert engemet levelében egyébnek tiszteletesnél nem nevez. De különben elég rút titulusok vannak abból, mikor azt írja: “hogy még fenyegetéssel is ellene való hamis tanúbizonyság tevésre akartam venni jóakaró[m?], hogy az én ellene való megengesztelhetetlen haragomnak is alább az nem elegendő oka, hogy némely dolgokban velem edgyet nem értett, nevezetesen, hogy néhai t[iszteletes] Szathmári uram ellen támasztott seditioban részes lenni nem akart.” Már ezek szerint én calumniatornál is több s gonoszabb vagyok, és egy seditiosus ember. Én is írtam neki levelet, de még el nem küldhettem. Megvállik, mellyik okoz több tépelődést, ez-e, vagy az ő énhozzám küldött levele. Minden jóknak kívánásával tisztelvén kegyelmeteket vagyok tiszteletes kedves prosenior komám uram[na]k igazán tisztelő komája,

Kuthi Ádám m[aga] k[ezével]

Ps. Megírák előre ezt a levelet kegyelmednek, azt ígervénn, hogy az extractust is írom s küldöm, nem gondolvánn egyéb híjjánosságot azon kívül, amelly vagyon a 4-dik numerusra való feleletb[en.] Hát mikor az extractus írása közben a 6-dik numerusra érek, ott sints felelet. Azt gondolom okának, hogy tsak a volt a felelet, ami az első-második visitatiokor. Nézem a negyedik visitatiot, ha az expediálná. Ott is tsak a van ad n[ume]r[um] 6 et 7-mum ut alias. Már nem tudom volt-e akkor formatajok vagy sem, vagy még most is vagyon-e. Ha tudja kegyelmed, hogy volt, amellyet nem gondolnék, el ne küldje az extractust

így, amint most vagyon. Azomban azon is kérem tiszteletes komám uramat, hogy ha megelégszik is ezzel az extractussal, tsak írja meg azokat, amik felől írtam, hogy nem tudom, miről írta.

6.1.9. A békési egyházmegye határozata az egyházlátogatás költségeiről, 1795¹⁵⁶

1795-ben a békési egyházmegyében határozatot hoztak arról, hogy az egyházlátogató bizottság tagjainak a költségeit hogyan térítik meg. Egyben arról is döntöttek, hogy az egyházmegyei gyűlésekre elutazó lelkipásztorkat milyen térítések illetik meg.

Extractus protocolli venerabilis tractus Békésiensis d[e] d[ato]
25. Febr[uarii] 1795.

No. 1. A canonica visitatióban foglalatосkodó tiszteletes senior úrnak, vagy akit a szükség úgy hozván magával, maga helyébe arra a dologra rendel, és annak tiszteletes társának a diurnumjok legyen a visitált ekklézsiáktól eddig önként adatni szokott honorarium. A dislocatoria sedesre menőké pedig, szinte úgy minden tiszteletes assessoroké, mint a tiszteletes senioré és notariusé a magok ekklézsiájoknak tehetségéhez képest a nagyobb ekklézsiáktól fl. rh. 1., a kisebbektől xr. 30., az onnan hazul való indulásoknak idejétől fogva számlálván a napokat hazamenésekig. Emellett az ekklézsiáknak érdemes külső előljárói a tiszteletes visitorokat ekklézsiánként vitessék elindulásoktól fogva a magok ekklézsiájokba való visszaérésekig, úgy a megnevezett gyűlésre menőket a magok ekklézsiái a gyűlésnek helyéig, s onnan vissza hazáig az Ötsödön 1794-dik esztendőbeli Martiusnak 12., 13., 14-dik napjain tartatott gyűlés végezésének 4-dik punctuma szerint.

Extradat[ur] per notarium ven[erabilis] tractus Békésiensis Adamum Kuthi m[anu] p[ro]pria.

Visae in po[ssessi]one Doboz die 9. Januarii 1796.

156 TtREL I.29.c.15. Vagyoni ügyek, költségvetések 1791–1883. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/310/>

6.1.10. Az esperes felhívja a feketegyarmati gyülekezet figyelmét az egyházlátogatás rendjére, 1810¹⁵⁷

A feketegyarmati gyülekezet körrendeleti jegyzőkönyvébe másolták be Gyarmathi Ferenc esperes levelét, amelyben az egyházlátogatás módjáról értesíti a lelkipásztorokat. A 6.1.6. fejezetben közölt 1787-es körlevélhez képest ez abban tér el, hogy sokkal nagyobb hangsúlyt fektet a debreceni kollégium támogatására küldendő éves adományok ellenőrzésére. Egyúttal arra is felhívja az egyházközségek figyelmét, hogy tanítót csak az esperes engedélyével alkalmazhatnak. Valójában a vizitációt előkészítő körlevélben nem lett volna szükséges ezekre a dolgokra ilyen részletesen kitérni. Valószínűleg azért tette ezt meg mégis az esperes, mert gondok voltak a debreceni kollégium számára összegyűjtött adományokkal és a tanítók megválasztásával.

[p. 1.] D[ie] 20. Octobr[is] 1810. Nagytiszteletű senior úr currense

A canonica visitatióra lejendő indulásunk idejét határoztuk e fojó October hónap[na]k 18-dik napjára. Kezdjük pedig a látogatást K[is]Peregen bizonyos okokra nézve, és fojzatni fogjuk Gyarakon, Pankotán, Erdőhegyen, s tovább. Ezekből hozzátvetve gondolhatják kegyelmetek, hová mikor érkezhethünk. Igyekezzék hát akkortájra, mind magokat, mind az ekklézsia érdemes külső előljáróit othon tartóztatni, hogy otthon nem lételek miatt késedelmet ne szenvedjünk, mint már ezelőtt is némelly helyen megesett.

Készítsék el pedig előre az általadni valókat, mineműek a curatori számadás extractusa, az ágy, a lelkek, a születtek, a meghóltak, az oskolába járó és járható, de nem járó gyermekek száma, az ezen esztendőben publicált collegiumbéli seniorok[na]k, szűkölködő ekklézsiák[na]k még kézhez nem adott alamisnájok, a collegiumbéli ifjúság tartására collectált gabonának mennyisége, a charitativa cassa v[agy] agentia publicatioja, etc.

Minthogy pedig az eddig beadott curatori számadások extractusaiban egy nagy hijjánosság ez, hogy többnyire kimaradt belőlök, mi, v[agy] mennyi gabonát vettek kezekhez az egyházfiaktól és egyébünnen? Hová, mennyit adtak belőlle pénzen, vagy a conventionatusok[na]k mi maradt még eladni való? És egyéb szükségre való? Most azért, és ezután is mindenkor ezek benne légyenek az extractusokban, az is pedig, a collegiumi ifjúság számára colligált

157 KREL jelzet nélkül Feketegyarmat, körlevelek 1807–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/484/>

gabona hány köbölre, v[agy] vékára ment? Béküldödött-é a collegiumba? Vagy eladódott? Mennyien? És mire ment az ára?

A restáns egyháziak is, kiknek v[agy] pénzbéli, v[agy] gabonabéli beszedni valójok van, készen tartsák magokat azoknak bemutatására. Azt is tartsák eszekben, mind tiszteletes uraim kegyelmetek, mind külső előljáró urak, ami minden ilyen currensekben meg szokott íródni, a főtiszteletű superintendia rendeléséből, hogy a visitatiokor bé nem adódott panasz a t[iszteletes] tractustól fel nem fog vétetődni azután a megítélésre. [p. 2.] Emellett tartsák mind tiszteletes uraim, mind ekklézsiái előljáró urak emlékeze[te]kben a LXXXVII-dik canonnak (melly de officio seniorum in genere vagyon) ezeket a szavait: „Seniores in scholis suis perspectae pietatis tantae eruditionis fratres collocent”. És a magunk tractusának ezt a rendelését, mely szerint az iskolai minden tanítók a senior hírével és megegyezésével vitessenek az iskolákba, és a collegiumból hozottak is bemutassanak a senior[na]k.

Gondjok legyen ennél fogva tiszteletes uraiméknak reá, hogy a külső ekklézsiái előljárók, a collegiumból való mestereken kívül is, a senior tudása és megegyezése nélkül be ne vigyenek az iskolába senkit.

Az Úrnak kegyelmes gondviselése legyen kegyelmeteken, ekklézsiájokon és szerelmeseiken, hogy hozzájuk érkezésünkkor találhassuk kívánságok és kívánságunk szerint való jó állapotban.

Tiszteletes nagy jó uraimék[na]k:

Szentesen, d[ie] 8-a Octobr[is] 1810.

Hivatalbeli köteles szolgáljok, társuk:
Gyarmathi Ferentz, esperest m[aga] k[ezével]

6.2. Katolikus egyházlátogatások

6.2.1. Római katolikus egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó megjegyzései Gyulán, 1730¹⁵⁸

Csáky Miklós római katolikus főesperes egyházlátogatása Gyulán reformátusokra vonatkozó megjegyzésekkel 1730. november 10-12-én. A vizitáció teljes szövegét és magyar fordítását 2011-ben közreadta Kovács József, ezért annak újraközlését nem tartjuk szükségesnek. A vizitáció szövegéből kiderült, hogy a kálvinisták temploma a hódoltság idején török fürdő vagy kút volt. Kovács a gyulai plébánia historia domusa alapján azt is megállapította, hogy már 1730 előtt is tartottak katolikus egyházlátogatást a városban. Erre 1725-ben került sor, de maga a jegyzőkönyv nem maradt fenn, így nem tudjuk, megvizsgálták-e ekkor a református gyülekezetet.¹⁵⁹

6.2.2. Római katolikus egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó megjegyzései Gyulán, 1732¹⁶⁰

Forgách Pál István nagyváradai káptalani helynök római katolikus egyházlátogatása Gyulán 1732. november 1-én. A vizitáció tisztázott jegyzőkönyvét Nagyváradon készítették. Az egyházlátogatás latin eredetijét és magyar fordítását Kovács József közölte. Az 1730-as egyházlátogatáshoz képest a reformátusokról nem közöl újabb adatokat. Megtudjuk viszont, hogy a német ajkú katolikusok káplánja egy református személyt áttérített a katolikus egyházba.¹⁶¹

158 RNLB Dioecisana 442. csomó Canonica visitatio, 1730. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/129/>

159 Kovács, 2011, 113, 210, 216.

160 RNLB Dioecisana 442. csomó Canonica visitatio, 1732. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/130/>

161 Kovács, 2011, 217–230.

6.2.3. Római katolikus egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó megjegyzései Endrődön (Gyomán?), 1732¹⁶²

Forgách Pál István nagyváradai káptalani helynök római katolikus egyházlátogatása Endrődön, reformátusokra vonatkozó megjegyzésekkel 1732. szeptember 4-én. A vizitáció tisztázott jegyzőkönyvét Nagyváradon készítették. Az egyházlátogatásnak a plébánossal foglalkozó részében megemlíti, hogy Pocsuch Imre evangélikusokat és reformátusokat is visszatérített a katolikus felekezetbe. A protestánsok Endrődről, Szarvasról és Békéscsabáról származtak. Gyomai reformátusokat nem említ, de feltételezhető, hogy voltak az áttértek között, mert Szarvas és Békéscsaba ekkor csak evangélikus lakossággal rendelkezett, míg Gyoma csak reformátussal.

Visitatio canonica an[n]o 1732 parochiar[um] Gyulensis, Endrődiensis et Debreczinensis ac hospitalis Olaszienensis per Paulu[m] Stephanu[m] Forgách vicariu[m] Varadiense[m] capitulare[m]

[...]

Visitatio canonica ecclesiae parochialis Endrődiensis dioecesis Váradiensis, co[mi]t[a]tus vero Békésiensis 1732. die 4. Septembris peracta.

[...]

De plebano

Parochus loci pater Emericus Pocsuch aetatis suae annor[um] 32 theologiae speculativae in tertium annum in seminario Cassoviensi dioecesis Váradiensis alumnus studuit, in cura animar[um] inter trium annu[m] in hoc loco, domesticos servat pacatos et morigeros. Animas in toto habet curae suae comissas 244, ex his paria hominum 89, haereticos vero partim lutheranos partim calvinistas n[umer]o 7 convertit ex Endrődiensibus n[umero] 13, Csabensibus n[umer]o 2, Sarvasiensibus n[umer]o 1 ut provideantur Sarvasienses catholici n[umer]o 30, ipsius curae sunt concrediti. Csabam etiam ad catholicos n[umer]o 30 evocari solet, apostatae in Sarvas n[umer]o 30 concionatur,

162 RNLB Dioecesana 442. csomó Canonica visitatio, 1732. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/131/>

schlavonice et hungarice, missae sacrificium non tantum diebus dominicis, sed etiam festis pro populo ap[p]licabit. [...]

[...]

Huic igitur canonicae visitationi per nos peractae ut plebanus loci ejusq[ue] successores usq[ue] ad futuram aliam disposi[tio]nem semet per omnia conformare sciant et studeant extradeditimus.

6.2.4. Szőnyi Benjámín följegyzései a váci püspök egyházlátogatásáról, 1761¹⁶³

A hódmezővásárhelyi egyházközség protokollumában különböző történeti feljegyzések vannak. A jegyzőkönyv első oldalától a 96. oldalig terjedő részéig a vásárhelyi egyház eredetével kapcsolatos feljegyzéseket, lelkészi életrajzokat és a Törő Pál féle alföldi parasztmozgalom történetét olvashatjuk. A 97. oldaltól egészen a 103. oldalig ismét a vásárhelyi egyházközség keletkezésével kapcsolatos adatok szerepelnek. A 103. és 129. valamint a 132. és 144. illetve a 151. és 152. oldalak között a református egyház vallási sérelmeivel kapcsolatos szövegek találhatók. Ezek között különböző rendeletek másolatai, valamint egyházlátogatási jegyzőkönyvek is előfordulnak, de a 103-tól a 110. oldalig terjedő részben történeti följegyzések maradtak fenn, amelyben a lelkészek összefoglalták a vásárhelyi református egyházközség zaklatásának történetét. A szakirodalom szerint a szövegrész lejegyzője Szőnyi Benjámín helybeli lelkipásztor volt, noha magát nem nevezi meg a szövegben, de utal abban önmagára.¹⁶⁴

Az alábbiakban azt a szövegrészt közöljük (p.103–110.), amely a címe szerint a váci püspök 1761-ben történt egyházlátogatásához fűz megjegyzéseket. A református egyház korabeli működésének illusztrálására a jegyzőkönyvben található rendeletek másolatai közül a Helytartótanács által 1742-ben a bábák keresztelési jogáról kiadott leiratot is közöljük (p. 110–111.), amelyből látható, hogyan szerzett tudomást egy lelkipásztor az érvényben lévő vallásügyi törvényekről.

A váci püspök egyházlátogatásával foglalkozó szöveg először azt foglalja össze, hogyan fogadták Füred Mihály és Szőnyi Benjámín lelkipásztorok

163 HÓREL I.180.b.2. Presbiteri jegyzőkönyv 1757–1795 (1831), p. 103–111. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/453/>

164 SZEREMLEY, 1890, 101–104. SZEREMLEY, 1927, 185–188.

a püspököt, Eszterházy Károlyt és Kárász Miklós alispánt. Ezt követően Szőnyi a váci püspök, gróf Althann Mihály Károly korábbi 1744. évi látogatásáról és annak következményeiről ír.

A látogatás háttéréként megjegyzi, hogy a Carolina resolutio előírta, hogy a református gyülekezetek vizitációit is a katolikus főespereseknek kell végezniük. Mivel a katolikus főpapok kifogásolták a református lelkészek prédikációs gyakorlatát, és a református egyháznak a szükségkeresztségről vallott nézetét, ezért 1742-ben a Helytartótanács egy rendeletet adott ki, amelyben a bábakeresztséget szabályozták. Ebben arra utasították a református lelkipásztorokat, hogy engedélyezzék a bábáknak a szükségkeresztség gyakorlását. Mindez ellen a református egyház 1742-ben nyújtott be iratot, amely azt kívánta bizonyítani, hogy a bábák kereszteléshez való joga nem szerepelt sosem a régi egyházi törvényekben.

Gróf Althann Mihály Károly váci püspök látogatásakor annak egyik kanonokja a református keresztelési tanokról faggatta Füredi Mihályt. A püspök a keresztelési edények tisztaságának hiánya miatt tett szemrehányást.

1761-ben Eszterházy Károly első kérdése a bábák keresztelésével állt kapcsolatban. Füredi és Szőnyi azt állították, hogy a keresztelés szándéka is elég bizonyos esetekben, azzal pedig a család is rendelkezik. A lelkipásztorok elutasították, hogy engedélyezzék Hódmezővásárhelyen a bábák keresztelési jogát. A püspök meghallgatva érvelésüket kötelezte őket arra, hogy engedélyezzék a bábáknak a szükség esetén történő keresztelést, s ahelyett, hogy tiltják őket, inkább tanítsák meg azokat annak helyes módjára.

A váci püspök további utasításaiban elrendelte, hogy az evangélikusok a stólát a plébánosnak kötelesek megfizetni, és a református lelkészeknek megtiltotta, hogy a református rabokat a vesztőhelyre kísérjék. Egyben meglátogatta a reformátusok iskoláját is, és felmérte a lelkészek jövedelmét. Eszterházy püspök három napig tartózkodott Vásárhelyen.

[p. 103.] Adnotationes tertiae de visitatione, facta per excellentissimum ac rever[en]d[issi]mu[m] Episcopum Vátziensem, anno 1761. diebus 20., 21 Junii

Facta mentione in superioribus adnotationibus [p. 104.] visitationis ab exc[e]l[lentissi]mo d[omino] d[omino] episcopo Vátziensi peractae, lubet eandem quoque cum omnibus suis circumstantiis descriptam secutoro tempori transmittere, ut sciatur cum utilitate, quid et qualiter fuerit ea occasione in ha[e]c ecclesia factum, quid ab episcopo exc[e]l[lentissi]mo investigatum, quid denique ordinatum.

Veniente Szentesino exc[e]l[lentissi]mo episcopo, nos v[erbi] Divini ministri, cum potioribus senatus, scholae rectore, studiosis et discentium puerorum majoribus, scholarum item in quibus filiae informantur praeceptoribus et d[omi]no cantores, aliisque perhonestis personis, qui forte tunc apud nos commorabantur. Eidem obviam extra oppidum, ad duos circiter jactus, nosmet conferebamus, longo ordine hinc inde secus viam dispositi. Ut curru suo adpulit exc[e]l[lentissi]mus ep[isco]pus, ipse aurigam stare iussit, quo facto clarissimus d[omi]nus collega, Michael Füredi, curru proximus accedens, episcopum compendiose salutaverat, sermone hungarico, ep[isco]po salutationem vultu sereno ac attente excipiente, et benigna satis verba reddente.

Oppidum ingressum exc[ellentissimum] ep[isco]pum excepit latina salutatione spectabilis d[omi]nus vice-comes, Nicolaus Kárász. Tandem absolutis in ecclesia romano catholica suae religionis ritibus: nobis v[erbi] D[ivini] ministris, per missum nuncium significari iussit, ut ad horam pomeridianam quartam, suam excellentia[m] in oratio nostro praesentes praestolemur. Sed imbre durante impeditus exc[ellentissimus] ep[isco]pus, mutavit consilium sum veniendi in templum. Nosque ad hospitium suum venire iussit. Ubi haec acta sunt:

[p. 105.]

I. Nos v[erbi] D[ivini] ministros domum ingressos, sedere, sibi e regione iussit. Quod factum statim.

II. Mandatum s[ac]r[atissi]mae cae[sa]reo r[e]g[i]ae majestatis quo visitatio haec ep[isco]palis injuncta esse praesumebatur solus praelegit, sic que sibi prudenter sane et pie viam munivit ad ea, quae, cum nobis agenda habuit.

III. Occasio vero (ut id saltem verbo moneam) regii mandati, quo visitatio ecclesiarum helvet[icae] confessioni addictarum dioecesanis romanae ecclesiae in Hungaria ep[isco]pis injungebatur. Haec erat:

Anno 1742, ab episcopo QuinqueEcclesiensi delati sunt s[ac]r[atissi]mae aulae regiae, eiusdem dioeceseos ecclesiae reformatae, isto nomine (quasi id novum, et tunc demum primo fuisset auditum) quod ne in casu quidem necessitatis, laicis et mulierculis admittant baptismi administrationem. Ad quam relationem emanavit famosum illud anni 1742 regium rescriptum, quo compelluntur omnium regni comituum proceres, ad adstringendos helvet[icae] confessionis pastores, ad id, ne ulterius obstetricibus in casu necessitatis baptismi administrationem interdicerere sub gravi animadversione adtentent. Cuius regii rescripti copiam in fine harum adnotationum adnexam habebis.

Vigore huius regii intimati, episcopi dioecesani, ad visitandas in Hungaria reformatorum ecclesias sese accinxerunt. Quamvis in regii litteris, nulla,

faciendae hujus visitationis fuerit mentio. Sed solummodo comitatensibus dominis commissa erat regii mandati publicatio.¹⁶⁵

Itaque anno 1744 episcopus istius temporis Vátziensis, visitatis omnibus suae dioeceseos [p. 106.] ecclesiis reformatis, ad nostram quoque tandem hanc in dioecesi sua extremam ac finitam pervenit. Tunc ego, qui haec scribo in exteris Belgii et Germaniae academiis degebam. Atque hac ratione de actis istius visitationis pauca referre possum. Illud saltem a clarissimo d[omi]no collega domum reversus didici. Se in oratorio nostro fere ad sesquihoram fuisse in puncto baptismatis examinatum, per sufraganeum quendam episcopi, ipso dum et quando solum interloquente. Censuram istam placidissimam fuisse intellexi, et a magni nominis episcopo Althanio, examinantem canonicum identidem fuisse interpellatum, simul ac ad curiosas et levioris momenti quaestiones in materia baptismi deflexerat. Unum hoc in futuram cautionem committere non possum, quin adnotem: Dictum exc[e]ll[entissi]mum ep[isco]pum Althanium, objecisse, modeste tamen ecclesiae nostrae. Vasis baptismalis vilitatem, et patinae aquam excipientis pulverulentiam, in qua digitis suis ductus quoque facile observabiles fecerat. Quo ipso quod fatendum est circa vasorum baptismalium curam, nos, nostrosque effecit diligentiores.

Redeo ad inceptum, et eo continuatum acta visitationis Eszterhazianae, Althanianam anno 1761 insecutae, a qua re ita exigente parumper digressus eram. Itaque.

III. Omnium prima quaestio in puncto baptismatis ista fuit, quam archidiaconus Félegyháziensis movebat: Qualis intentio debeat esse in baptizante, an actualis, virtualis, vel habitualis? Ad hanc quaestionem jubente [p. 107.] exc[e]ll[entissi]mo ep[isco]po, ego respondebam: Nos quidem piam intentionem vel attentionem potius, baptizantis, minime improbare: Verum efficaciam baptismatis non intentioni baptizantis. Sed sanguini et spiritui baptismum instituentis adscribere. Deinde, quod ad terminos, actualis, virtualis et habitualis adtineat. Eos scholares esse, non scripturarias. Denique ipsum consilium Tridentinum de eo nil quidquam definivisse.

Secundo, quaesitum est de forma baptismi, quam, consistere in unione et convenientia rei significantis aquae nimirum baptismalis per verbum sanctificatae, cum re significata, scilicet sanguine et spiritu [Chri]sti, cuius participationem et significat et obsignat et exhibet vi promissionis adiectae, baptizatis.

Circa absolutam necessitatem urgebat exc[e]ll[entissi]m[us] ep[isco]pus locum Joh[annes] 3:5 nisi quis regenitus fuerit ex aqua et spiritu et [cetera].

165 Már az 1731. Károly-féle rendeletben (Carolina Resolutio) VI. pont rendszerezítve[?] van ellenünk, a kath[olikus] archidioconusok vizitációja. Szeremlei.

Clarissimus d[omi]n[us] collega docte et explanate respondit, voce utraque per Hendiadym intelligi aquam spiritualem, quae si seorsim et distincte spectetur, est ipsum meritum sive obedientia [Chri]sti, quae aquae non ei ne audit, item spiritus ejusdem.

Tandem ventum erat ad obstetrices, quas cum nos interrogati, in casu quoque necessitatis baptizare posse negaremus: Obtendebat exc[e]ll[entissi]-mus ep[isco]pus periculum salutis infantium sine baptismo decedentium. Ad quod ego inter alia respondebam: secundum principia romano catholicorum, *intentionem*¹⁶⁶ baptismi in casu necessitatis sufficere ad salutem, quae formalia sunt, romanae catecheseos verba, in margine, pag[ina] m[...] 162. edition[e] Antonio Remondini an[n]o 1733. Propositum vero illud habere respectu quorumvis infantium, et quidem serium ac sincerum, et eorum parentes, et animarum [p. 108.] pastores et infantium cognatos, quin omnes vere christianos, certissimum est, benignissimo Deo propositum tam pium sine salutari destitui minime permittente.

Absoluto examine, cujus saltem compendium descripsi, exc[e]ll[entissi]-mus ep[isco]pus ista ordinavit:

- I. Ut obstetrices in casu necessitatis baptizare non modo prohibere non debeamus, quin easdem hoc facere jubeamus, informatas prius de modo et formula baptismationis. Post nostrum ab ep[isco]po discessum ipsae quoque obstetrices advocari jussae sunt, illisque sub gravi comminatione imperatum, ut infantulos in periculo mortis constitutos baptizent. Exc[e]ll[entissi]m[us] ep[isco]pus, pro sua gravitate et prudentia cum obstetricibus non in sua persona agebat. Sed committenda, rev[erendis] d[omi]nis, quos secum habebat plebanis committebat, quos inter primas tenuit rev[erendus] d[omi]nus archidiaconus Félegyháziensis. Cum itaque super hoc puncto d[omi]ni plebani, cum obstetricibus nostris absente ep[isco]po ultro citroque sermones miscebant, accidit ut obstetrix nomine Fejérné non theologico, sed muliebri modo disputans, hanc difficultatem obvertebat: Si inquit (quod saepe evenit) infans nasciturus, non ordinario modo quaerat ex utero matris exitum, et vel pedem unum, vel manum alteram vel nates exertet. Metusque sit eundem in casu isto periculoso, adhuc utero detentum, facile mori posse. An baptizandus sit, aqua pedi vel manui v[el] natibus prominenti inter formulae recitationem adfusa? Responsum fuit, omnino id faciendum fore. Instat Fejérné obstetrix, et sic argutatur: Si in isto vel simili quocumque periculosi partus casu nesciatur, masculus ne sit an femella, infans seminatus ut ita loquar, quod et quale tunc nomen illi dandum sit baptizando? Responsum est, illum

¹⁶⁶ Áthúzva és föléírva: propositum

more epicoeno, Adamum et Evam [p. 109.] esse baptizandum. Scilicet! Responsio ist haec eodem quo simplicissimae et imperitae mulieris qu aestio nitebatur fundamento. Quasi nempe nomothesia ad ipsam naturam baptismi pertineret, neque ea neglecta salvus esse posset. Casus et discursus prorsus singularis, et c[etera], et c[etera].

- II. Eadem occasione ordinatum est ab exc[e]ll[entissi]mo ep[isco]po obtentu cujusdam regii superhoc rescripti: ut lutherani ecclesiae nostrae reformatae civibus intermixti, quoad stolaria, parochio romano catholico subesse debeant. Si vero ecclesiastica officia, baptismi, copulae ac funeris per hujates v[erbi] D[ivini] ministros, vel suae confessionis pastores alibi habitantes praestari cupiverint: id quidem ipsis fore licitum. Dummodo plebano loci rom[ano] catholico stolare praevis exsolvatur. Quia vero sunt heic loci aliquot paria conjugum, quorum mariti lutheranae, uxores autem illorum helvet[icae] confessioni sunt addictae. Has misellas non levis conturbatio invasit ad hanc exc[e]ll[entissi]mi ep[isco]pi ordinationem. Referebant itaque nobis pastoribus suis inter acerbos fletus, ita inter se suosque maritos occasione contracti matrimonii fuisse consensum, ut de usu recepto ipsae, earumque filiae, quoad omnia juribus ac ritibus ecclesiae reformatae sint imperturbate referrandae, filiis nascituris ad paterna sacra transire permissis. Proinde stante ep[isco]pi ordinatione, foedus hoc initum rumpendum fore, et inter se suos que maritos perpetua dissidia exoriri. Haec, eum me suadente, geniculando et muliebriter flendo exc[e]ll[entissi]mo ep[isco]po referrent tantum valuerunt, ut ep[isco]pus deceret: avertat Deus, ut ego inquit causam praebeam conjugum contentionibus ipsasque proin et earum filias ecclesia reformatae restituit.
- III. De quo jam superius mentio facta: ordinatum quoque est, ut nos v[erbi] D[ivini] ministri reformati a comitatione malefactorum ad sup[er]licia damnatorum ad locum supplicii, arceamur.
- IV. Prater haec curiose investigavit exc[ell]entissimus ep[isco]pus [p. 110.] salarium nostrum, nomina nostra, patriam, scholas et academias quibus didicimus, annos aetatis ac functionis adnotavit, festorum decretalium item copulandorum trinam publicationem injunxit, singulas scholas visitavit, oratorium nostrum, et deinceps domos nostras parochiales, praesertim musaeum invisit, libros nostros curiose inspectans. Denique ut ne id quoque taceam toto quo heic moram traxit triduo, omnibus vicibus, quibus in templum rom[ano] catholicum ibat, indeq[ue] redibat, in accessu ad nos, et discessu campanarum compulsionibus cohonestabatur. Discedentem a nobis consensa rheda[?] ultra pontem Kenyere dictum comitabamur. Alternumque vale diximus, ab eodemq[ue] accepimus. Heu vanitas! Oh vanitas!

Copia intimati, per Consilium Regium Locumtenetiale, contra ministros helvet[icae] confessionis, in puncto baptismi, ad omnes regni Hungariae comitatus ac liberas civitates expediti, cuius vigore episcopi rom[ano] catholici, jus visitandi ecclesias reformatas, examinandique earum pastores sibi vendicant ab anno emanationis 1742.

Prudentes ac circumspecti, nobis honorandi, et c[etera], et c[etera]

Helveticae confessioni addictis ministris in regno hoc Hungariae, notanter in dioecesi QuinqueEcclesiensi, per dioecesanum debite et suo ordine visitatis, inter alias eorundem pravas doctrinas et id compertum est: quod iidem ministri in puncto baptismi, perversissimo et in plurimarum animarum interitum tendenti principio insistant, in nullo videlicet plane necessitatis casu, imo etiam in ipso etiam proxima mortis discrimine, a nullo alio, quam praedicante infantes posse baptizari perverse adserentes, et nulla tenus admittentes, insuper et illud pertinaciter statuentes, quod infantes sacro etiam fonte non renatos, Deus aliter salvare possit: [p. 111.] baptismus item solis praedestinati ad aeternam salutem deserviat, et nec infantes nisi praedestinos, etiamsi in infantia decedant, salvet, pari pertinencia sustinentes. Quae damnata principia cum nova haereseos indicia ac specimina trahant, in hocque perversissimo dogmate, si iidem praedicantes pertinaciter versari ulterius permetterentur, consequenter iidem obstetricibus, in casibus necessitatis infantum baptismationem ultronee interdicere. Plurimae animae in aeternum praecipitarentur. Complurimarum itaque animarum salutis periculum cum subsit, sua sacr[atissi]ma regia majestas pro innata sibi pietate et apostolico munere de congruo remedio prospicere pientissime cupiens, huius regni comitatibus ac civitatibus serio ac districtim injungendum clementer commisit. Ut tales praedicantes ab huiusmodi perverso, et contra totius christiani orbis praxin, ab immemorabili tempore inter catholicos pariter et acatholicos, praecipue vero in regno hoc Hungariae, semper observatam, introducto ac obstetricibus observari per dictos praedicantes impie inculcato principio, compulsi vis etiam mediis retrahant, et ne quid simile in posterum etiam dicti praedicantes attentent, sub gravi animadversione eosdem inhi-beant. Obstetricibus vero in casibus necessitatis baptizandi licentiam singula civitas in gremio sui publicet, neve obstetrices id facere omittant, aut a praedicantibus idcirco impediuntur, sedulam vigilantiam gerat, contravenientes aut impedi-entes exemplariter puniat.

Hanc proinde benignam suae ma[jes]t[at]is regiae resolutionem ac serium mandatum praetitulatis domina[tion]ibus vestris pro ejusdem debita observatione, solenni publicatione, ac in contravenientes etiam statuenda

exemplari animadversione, Consilium hoc Regium Locumtenentiale praesentibus intimandum esse duxit. Datum ex Consilio regio l[o]cum[tenen]-tiali Posonii die 15to mensis Septembris anno 1742 celebrato.

Praetitulatarum domina[ti]onu[m] v[est]ru[m]

Ad officia paratissimi

Comes Leopoldus de Nádasd m[anu] p[ropia]

Georgius Fabjánkovits m[anu] p[ropia]

Michael Domsits m[anu] p[ropia]

6.2.5. Szőnyi Benjámin megjegyzése a kereszteleőről a váci püspök egyházlátogatásának kapcsán, 1761¹⁶⁷

A hódmezővásárhelyi református gyülekezet jegyzőkönyvébe jegyezték föl Eszterházy Károly váci püspök 1761-es egyházlátogatásával kapcsolatban, hogy 1761-et megelőzően Althann Mihály Károly váci püspök a keresztség kiszolgáltatásának módja miatt ellenőrizte a hódmezővásárhelyi reformátusokat. Althann az 1742-ben kiadott uralkodói rendeletre hivatkozva járt a városban. A szöveg kitér arra is, hogy szabályozták az evangélikusok által fizetendő stóla összegét is.

[p. 138.] Caput sequens

De visitatione per exc[e]l[entissimi]mu[m] d[ominum] comitem ac ep[iscopu]m Vatzensem Carolum Esterházi peracta, anno 1761 diebus et mense infra signatis de qua notandum:

Agnoscimus dioecesanum op[iscopu]m, in puncto baptismatis emanati regii intimati vigore ecclesias nostras visitare posse, quamvis intimatu[m] illud regium anni 1742 de semel tantum non continuative instituenda visitatione loqui videatur. Verum bonus dioecesanus intra cancellos illius intimati semet continere deberet, qua item ad aliosquoque usus ecclesiarum nostrarum vellicandos, quin infringendos extravagari, quod prudentissime observabat cum primum visitaret exc[e]l[entissi]mus e[pi]scopus ab Althan. Ast citatus supra ex[celentissimus] d[ominus] ep[iscopu]s Esterhazi, pro [...]ssimo

167 HÓREL I.180.b.2. Presbiteri jegyzőkönyv 1757–1795 (1831), p. 138. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/454/>

suo in nostram religionem odio, praeter punctu[m] baptizmatism in aliis adhuc duobus nos impedire conatus est, nimirum 1. stolaria lutheranorum parochus rom[ano] catholico addixit. 2. comitivam supplicii adficiendorum prohibuit. In quibus duobus postrennis nos illi paruisse, timidi omnino ac pusillanimitas animi est indicium, tam facti poenitentia quam diaetarum usuum reassumptione corrigendum.

6.2.6. A váci püspök Hódmezővásárhelyen felvett jegyzőkönyve a canonica visitationról, 1761¹⁶⁸

1761. június 20-tól 22-ig Eszterházy Károly váci püspök Hódmezővásárhelyen egyházlátogatást tartott. Az egyházlátogatási jegyzőkönyv szövegének nagy része a katolikus lakossággal, a plébánossal és a tanítóval foglalkozik, de néhány pontban kitér a reformátusokra is. A szöveg érdekessége, hogy a teljes jegyzőkönyv a református egyház protokollumába lett bejegyezve. A szövegtől alapján nem autográf iratról van szó, hanem csak másolatról. Ennek ellenére szokatlan, hogy a kálvinista egyház jegyzőkönyvébe katolikus püspöki irat kerül, miközben pár lappal korábban katolikus-református szembenállásnak több példája is szerepel a kötetben. Éppen ezért feltételezhető, hogy nem katolikus személy másolta be azt. Az egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó részét Holl Béla korábban közölte, ő viszont a váci egyházmegyei levéltárban található jegyzőkönyvből dolgozott.¹⁶⁹ A két szöveg összehasonlításával megállapítható, hogy kettejük között minimális eltérés található, a vásárhelyi példányban a másolás miatt kisebb szövegromlás figyelhető meg.

A reformátusokra vonatkozó részben megemlítik, hogy a gyülekezetnek két lelkipásztora volt: Szőnyi Benjámin és Füredi Mihály. A 256 katolikkal szemben 10000 református élt a településen. Összesen 89 evangélikust számoltak össze, akik a katolikus plébánosnak voltak kötelesek stólat fizetni. Részletesen ismertetik a halálra ítélt lelki vigasztalására vonatkozó szabályokat, amelynek során a katolikus egyház előjogát kívánták biztosítani, és a református lelkipásztorokat kizárni a haldokló körüli lelki teendők ellátásából.

168 HÓREL I.180.b.2. Presbiteri jegyzőkönyv 1757–1795 (1831), p. 137–141. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/455/>

169 HOLL, 2004, 136–138.

[p. 137.] Formula peractae visitationis ab ipsomet ep[isco]po conciinnata

Noc Carolus, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Vaciensis e comitibus Esterházy de Galantha, perpetuus comes in Fraknó, arcium et dominiorum in Pápa, Ugod et Devetser haereditarius dominus, nec non utriusque sa[cratissima]e c[aesarea]e et regio-apostolicae majestatis actualis intimus consiliarius.

Spiritualibus ovium nobis divinitas concreditarum necessitatibus intenti a[nn]o 1761. die 20-ma Junii accessimus oppidum HódMezőVásárhely in comitatu Csongrádiensi situatum, et jurisdictioni terrestri ill[ustrissi]mi d[omi]ni comitis Antonii Károlyi de NagyKároly co[m]it[us] Szathmáriensis supremi comitis, sa[cratissima]e c[aesarea]e et regio-apostolicae majestatis g[ene]ralis vigiliarum praefecti, etc., etc., quo ad totum subjectum, ibiq[ue] p[rae]missa absolute fidelium defunctorum, impertita benedictione solemni, publicatis de more indulgentiis, administrato etiam sacramento confirmationis ecclesiam, populumq[ue] canonice visitantes comperimus et ordinavimus.

Quoad ecclesiam

1. Ecclesiam oppidi hujus satis amplam ex solidis materialibus aedificatam, longitudinis orgiarum[?] circiter 18, latitudinis 9 fornica per totum obduc-tam, sacristiam commodam habentem, a latere evangelii choro, et turri satis alta lapideis provisam, erectam expensis pie defuncti ex[ce]ll[entissi]mi ac ill[ustrissi]mi comitis Francisci Károlyi de NagyKároly succurrentibus hujus loci incolis reformatis in 4000 florenis, cujus lapidem primum depositum esse intelleximus per excell[entissi]mum ill[ustrissi]mum ac reverendum d[omi]-num piaie memoriae antecessorem nostrum Carolum comitem ab Althann, episcopum olim Váciensem a[nn]o 1756 et perfecta hac ecclesia anno subinde 1759 in honorem s[ancti]ss[im]ae trinitatis benedictam per r[evere]ndum dominum Gregorium Vintze parochiae Csongrádiensis parochum et districtus nominis ejusdem archidiaconum ipsa diae s[ancti]ss[im]ae trinitatis magnam pollutam, nec tamen consecratam. (*E felszentelés megtörtént 1886. máj[us]ban a váci püspöki helynök által. Szeremlei mk.*) Pariter observavimus existere in ecclesia p[rae]fata altaria tria, majus honori s[ancti]ss[im]ae trinitatis dica-tum, reliqua duo absq[ue] certo patrono, omnia tria certis tantum imaginibus provisam, majorem ornatum p[rae]stolantia. In quolibet horum deprehendi-mus altaria portatilia absq[ue] nomine consecratorum per antecessores tamen nostros consecrata, et non violata, tobaliis[?] necessariis, et aliis requisitis pro-visa, super minoribus etiam quandoque dicitur missa.

II. Sanctissimum eucharistiae sacramentum mundo in loco conservari tam in ostensorio quam in ciborio observavimus, saepiusq[ue], p[rae]sertim in aestate fere, quolibet octiduo renovari intelleximus. Ardet perpetuum lumen in lampada, quod expensis ecclesiae procuratur.

III. Fontem baptismalem e lapide exstructum, habentem desuper cooperculum ligneum, cum figura S[ancti] Joannis Christum baptizantis, intusque instrumento cupreo, aqua in vigilia pentecostes hoc anno consecrata provisum, una cum ampulla ad baptizandum destinata, et salinario ac instrumento alio, pro aqua baptismali depluente excipienda, [p. 138.] munde, et clause conservatis, reservata clavipenes[?] parochum, ad latus dextrum in introitu existere observavimus. Sacra olea tam infirmorum, quam cathecumenorum cum sacro chrismate hoc anno consecrata, combustis antiquis, sub cooperculo p[rae]fati fontis conservata esse conspeximus, non secus penes fontem baptismalem existere sacrarium asserculo tectum observavimus.

III. Ejusdem ecclesiae pavementum lapidibus stratum sedibus seu scamnis antiquis et al[...]itis, et in choro organum quinque mutationibus provisum conspeximus, ecclesiam nullis ceteroquin imaginibus, nec confessionali provisam. In turri intelleximus existere campanas duas: majorem librarum 150 in honorem S[ancti] Joannis Baptistae, et S[ancti] Josephi, alteram minorem librarum circiter 27, in honorem S[ancti] Michaelis ab excell[entissi]mo condam domino comite Michaelae Carolo ab Altthan episcopo Váciensi benedictam.

V. Reliquias nullas existere, indulgentias autem haberi ad septennium ducturus, pro festo S[anctissi]ae Trinitatis adinvenimus, ita et processiones consuetas theophoriae, progationum, et S[ancti] Marci.

Quo ad supellectilem ecclesiae.

Invenimus pariter ecclesiam hanc habere duos calices, unum ex argento, alterum cupreum, patenam aequae unam argenteam, alteram cupream inauratus. Ciborium unum inauratum cum cooperculo suo, et velo. Monstrantiam unam, partim argento, partim auro obductam. Pacificale unum, thuribulum cum navicula cupreum, pyxidem pro viatico ad infirmos deferendo cupream. Campanulam ante sacristiam unam majorem, et minores sex. Pyxidem lamineam[?] cum s[anctis] liquoribus, casulas varii coloris octo, ex quibus aliquae sunt attritae, albas quatuor, super pellicea tria, humeralia quatuor, cingulos quatuor, corporalia novem, purificatoria 22, manutergia duodecim, altarium mappas majores tres, minores sex, candelabra lignea duodecim, cuprea duo, et fusa ex metallo duo, baldachinum attritum unum, ampullas

vitreas sex, tripodem unam, instrumentum cupreum pro aqua benedicta unum, adpersoria duo, lampadem unam ex aurichalco, cruces pro altari tres, vexilla parvi momenti duo, item duas [...] pro sepultura deservientes. Supellectileti ecclesiae conservari in armario ecclesiae, in sacristia existentis, et librum ... in domo parochiali retineri.

De proventibus ecclesiae:

Deprehendimus juris – praesentae nullum hactenus usum fuisse, sed parochos per d[ominum] episcopum, seu consistorium ejusdem fuisse denominatos, habuisse item certum fornicatu a quo pro ratione ejusdem ecclesiae solvebantur annue jam 30 jam 40 floreni, nunc vero solvi 50, eamque summam a semi altero anno percipi ab ill[ustrissi]mo d[omi]no comite suprafato g[ene]rali, eundemque etiam scripturam illam, vi cujus proventus ecclesiae huic ex fornica adsignabatur, ad manus suas recepissee. Ex hoc consensu jam summam 500 florenorum congestum esse, eamque prae[?] manibus dominii existere erga censum elocandum. Ex marsupiali pecunia annuatim [p. 139.] percipi circiter 20 florenos tantum. Elocatae pecuniae summam 536 ft. 40 xros partim erga legale interusurium, 6 pro centum partim erga alias praestationes existere, exstareque eatenus obligatorias scriptas, actu autem in parato superesse circiter florenos 20. Ex legatis quandoque obvenire pro parte ecclesiae pecora, ex quibus hactenus non magnum emolumentum eidem accessit. Confraternitates autem existere nullas, uti nec capella, nec hospitale. Crucem unam in coemeterio absq[ue] effigio.

Quo ad parochum:

I. Invenituus parochum Petrum Ladislaum Szabó, natum Comaromii annorum 58 lingvae hungaricae gnarum, studia moralia absolventem Vacii, administrantem parochias 1-um Dorosmensem annis 14, hanc autem 18 diligentem in muniis suis parochialibus, et vitae exemplaris, libris necessariis provisum.

II. Divina haberi hoc ordine: diebus festis et dominicis inchoari sacrum hora octava, postea concionem, in hyeme vero hora nona, post prandium lytanias, vel vespas hora secunda, et post has doctrinam christianam explanari. Exstare pariter libros, in quos baptizati, copulati et defuncti hactenus accurate connotabantur.

III. Domum parochialem in misero plane statu vidimus, occasione tamen hujus visitationis d[omi]nus terrestris promisit se, novam, meliorem curaturum, hortum tamen domesticum commodum. Fundum instar unius

optimi hospitis, cum horto vulgo Szállás terris arabilibus propriis sumtibus excolendum habere. Ex sedecima vini optimae percationis tempore urnas 24, tritici mixti ad 100 metretas seu killas, hordei 90, milii 15, agnellorum 40, seminis lini medias 6, pisorum 2, canabum habere capita tria. Praefatum autem hortum seu Szállás cum appertinentiis in hujate territorio penes Georgium Nagy ad orientem in defluxu montis Arany-ág situari. In parato hactenus habuisse a dominio florenos 50, quos in actuali visitatione auxit d[omi]nus terrestris florenis 20. A quolibet pari conjugatorum dr. 50, et unam kilam tritici ementillati et bene expurgati. Currus lignorum pro foco 12, de arundine manipulos a quolibet pari conjugatorum hominum 20 et secundum priorem visitationem et consuetudinem in hac dioecesi receptam competere pro missiae sacrificio urnas vini tres, ab auditoribus p[rae]standas. A copulatione marianos tres, ab extraneis duplum, a sepultura tam senum quam parvalorum 50 dr. a baptisate et introductione tres grossos.

Quoad ludimagistrum:

Invenimus ludimagistrum Stephanum Baghi annorum 26 bonorum morum et officio suo in cantu et servitio ecclesiae satisfacientem. Praeter eum certum Stephanum Ungvari vestas eremiticas portantem annorum 70 simul instructorem parvulorum agentem, pium et exemplarem, pro qua instructione solvi debere florenum unum, difficile tamen exigi. Domum ludimagistri in commodo statu, peripheria neglecte [p. 140.] provisiva a communitate. Praefatum ludimagistrum, tam in lecticali, quam stolari in medietate tantum percipere, quantum percipit parochus. Et a quolibet pari arundinis manipulos decem, currus lignorum tres. Uti parochus autem, ita et ludimagistro, stante hac visitatione, dominus terrestris adjecit florenos 20 et hortum seu Szállás competentem.

De obstetricibus:

Obstetrices quinque adinvenimus, omnes calvinianas. Propterea, quod catholica haberi non potuit, adjuratas per co[m]munitat[um], et occasione hujus visitationis instructas de necessariis.

Quo ad populum:

Populum hic hungaricum invenimus. Ex catholicis confessionis capaces numerari 256, incapaces 165, ex lutheranis circiter 89 universim, ex valachis schismaticos universim 52, ex graeci ritus non unitos 25, ex zingaribus, quorum

aliqui catholici, aliqui schismatici 92. Populum catholicum, velut immixtum haereticis, tepidum, primum ad violanda festa, et p[rae]ceptos dies jejunii ab ecclesia ob nimiam conversationem cum acatholicis.

Filialem pro nunc nullam adnexam habere comperimus, p[ro]pter p[re]dium Mátyr¹⁷⁰, cujus incolas in stolaribus hac recurrere adsolere.

Quoad haereticos: *Scilicet!*

Praeter ecclesiam catholicam observavimus exstare ingens oratorium seu ecclesiam calvinistarum ex solidis materialibus, una cum cinctura et turri ex solidis materialibus exstructum, et licet exercitium legale hic loci nullum illis competat, provisos tamen esse duobus ministris, altero Michaelae Füredi, altero Benjamine Szőnyi eosq[ue] quoad sacramentum baptismi examinatos baptismum in casu necessitatis per obstetrices administrandum difficultasse. Esse calvinistarum animas ultra 10000 docere scholas ultra grammaticam, p[re]terea etiam aliquot scholis trivialibus provisos.

Commissa et ordinata

1-o. Cum lutherani vi etiam novi intimati excelsi Consilii Regii Locumtenentialis parochus catholico quoad stolaria subjecti sint, ab utriusque sexus hujus sectae asseclis parochus stolam praetendat, eorumdem funera cum ludimagistro catholico absque superpelliceo comitetur ad coemeterium calvinistarum, stolamque tam pro se, quam ludimagistro prout a catholicis exigit.

2-o. Adurgebit parochus ut illa pecunia, quae prae manibus d[omi]ni terrestris ex censu fornicam, una cum alia pecunia alibi elocata insimul mille florenos constituens existit, cum consensu dominii terrestralis ad securum locum elocetur et curam habeat, ut annuus census ex fornice adcurate deponatur ad cassam ecclesiae, immo et concessionem illam, quam pia memoriae comes Alexander Károlyi [p. 141.] quo ad fornices resolvit, recipiat, me subinde de effectu informaturus.

3-o. Existente jam cista ecclesiae cum duplici clavi, restabit ut aedituus catholicus constituatur, quolibet anno rationes de perceptionibus et erogationibus redditurus. Urgendum proinde erit, tam apud d[omi]num terrestrem, quam oppidanos, ut idem eodem modo, ac aedituus calvinistarum exemtus ab omnibus habeatur.

4-o. Cum vi resolutionum regiarum ad locum supplicii malefactores (cujuscunque religionis ii sint) nullus praeter catholicos sacerdotes educere

170 Ma: Mártély (szerk.).

audeat, parochus pro re nata non tantum captivos ejusmodi diligenter visitabit, sed insuper comitivam predicantibus denegabit, et non admittet.

5-o. Cum domus scholae trivialis nimis angusta sit, plurimum autem ab eruditione juventutis dependeat, omni meliori modo apud dominium adurgebit, ut haec amplietur.

6-o. Illos catholicos, qui confessionem paschalem neglexerunt, aut nimirum quartum segnes sunt in frequentatione divinorum diebus festis, successive ad se citabit, et paterne admonebit, qui si semet in hoc non corrigerent, apud dominium assistentiam pro eorundem correctione petat et quo casu hic non obtenta eandem apud i[n]clitum co[m]t[um] procurare satagat. Atque ita comperimus atque ordinavimus omni meliori modo.

Datum in oppido Hódmezővásárhely die 22-a Junii anno 1761.

Carolus ep[iscopu]s Váciensis, comes Eszterházy m[anu] p[ropria].

Visitatio canonica oppidi Hódmezővásárhely anno 1761. diebus 20, 21, 22 peracta.

6.2.7. Migazzi Kristóf Antal váci püspök hódmezővásárhelyi egyházlátogatásáról készült jegyzőkönyv, 1778¹⁷¹

A szakirodalom régóta tudott arról, hogy a váci püspök egyházlátogatásai során a hódmezővásárhelyi reformátusokat is ellenőrizte. Az 1778. június 18-án Hódmezővásárhelyen tartott vizitáció során eddig arra hívták fel a figyelmet, hogy a Vásárhelyen élő katolikusok átvették a reformátusok szokásait, amelyet a váci püspök veszélyesnek tartott, ezért írásban utasította a katolikusokat hitük megerősítésére.¹⁷² Az alábbiakban ugyanennek a vizitációnak azt a részét közöljük, amelyik a vásárhelyi plébániával foglalkozik, ugyanis ebben is találhatóak reformátusokra vonatkozó részek. A dokumentum érdekessége, hogy nem tartalmazza a szakirodalom által ismert részt, vagyis a reformátusokra vonatkozó részletes leírást. Ez azzal magyarázható, hogy a 18. században bevett szokás volt az egyházlátogatási jegyzőkönyveket két példányban elkészíteni: egyik az egyházmegyei

171 MNL CsCsML Hódmezővásárhely IV.1001.b.6. 5. csomó nr. 14. Egyházak levelei. Migazzi Kristóf egyházlátogatása, Hódmezővásárhely, 1778. június 18. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/663/>

172 HOLL, 2004, 140–141.

levéltárba, a másik a település plébániájára került.¹⁷³ A jegyzőkönyvet Makó Antal az egyházlátogatás hivatalos jegyzője készítette, és azt az egyházmegye hivatalos pecsétjével is hitelesítette, tehát az irat nem másolat. Ez a példány minden bizonnyal az a másodpéldány, amelyet a plébánia számára készítettek. Mivel a dokumentum jelenleg Hódmezővásárhely tanácsi iratai között található, elképzelhető, hogy azt nem a plébánia, hanem a mezőváros számára készítették.

A jegyzőkönyv szerint Migazzi Kristóf váci püspök és Esterházy László Pál kanonok, sebastopoli püspök személyesen látogatták meg a települést. A vizitáció során írásba foglalták, hogy a település köteles a plébánosnak évente 50 dénárt fizetni, és lehetőség szerint 1 pozsonyi mérő búza, valamint 20 kéve megtisztított nádat természetben adni. Mivel Hódmezővásárhely lakossága ekkor többségében református volt, ez egyértelműen a kor tipikus egyházpolitikai döntésének a jele: a protestánsokat kötelezték a katolikus egyház anyagi terheiben való részvételre. A szövegből azt is megtudjuk, hogy a reformátusok temetőjének közelében lévő káposztaföld, amelyet a település eddig használt, a plébánost fogja illetni. Szintén a mezőváros tulajdonából a plébános tulajdonába kerültek a Szállás nevű földek és rétek, amelyek Nagy György szomszédságában az Arany-ág nevű szőlő mögött voltak. Ez a föld összességében 5 és fél jobbágytelket tett ki. A plébánost illető jövedelmeknél felhívták arra a figyelmet, hogy azok örökletesek, vagyis a következő plébánost is megilletik.

A dokumentum megfogalmazásából nem derül ki, de a szakirodalomból tudjuk, hogy Békéssámson lakói ekkor reformátusok voltak.¹⁷⁴ Az egyházlátogatás szerint viszont a sámsoniak nem alakíthattak maguknak önálló kálvinista egyházközséget, hanem kötelesek voltak a vásárhelyi plébános felügyeletét elfogadni, és a plébánia leányegyházának tekintették őket.

A jegyzőkönyv többi részében csak a katolikusokkal foglalkozik. Ezek szerint a plébános által nyújtott egyházi szolgáltatások díja: keresztelésért 24 dénár, esketésért 51 dénár, temetésért 30 dénár, halotti beszédért 1 forint és 30 dénár.

A katolikus kántorról: Az évente neki járó 20 rénes forinton felül járt neki egy jobbágytelek szántókkal és rétekkel, amelyek Illés János és Banga József szomszédságában helyezkedtek el. Továbbá 2 öl fa, fél pozsonyi mérő búza és 10 kéve nád.

A katolikus tanító éves jövedelme: 10 rénes forint és 8 köből búza, azonkívül az iskolába járó ifjúság után 1 forint. A fiatalok beiktatását

173 DÓKA, 2009, 295–296.

174 HOLL, 2004, 138–139. HEGYI, 2018b, 73–84.

a plébánosnak is jóvá kellett hagynia, s az iskolába felvettek adatait a plébános felügyelete alatt kellett nyilvántartania.

[f. 1r.] Anno 1778. die 18. mensis Junii occasione visitationis canonicae per illustrissimum, ac r[everen]dissimum d[ominum] Paulum Ladislaum e comitibus Eszterházy de Galantha episcopum Sebastopolitanum eminencissimi celsissimi ac r[everen]d[issi]mi s[acrae] r[omanae] e[cclesiae] tit[uli] s[acro] s[anctae] quatuor coronatorum M[agni]? M[artyri]? presbyteri cardinalis, archiep[iscop]i Viennensis, s[acri] r[omani] i[mperii] principis, Ep[iscop]atus Vaciensis administratoris et cetera, et cetera d[omi]ni d[omi]ni Christophori e comitibus Migazzi de Vaall et Sonenthurn, suffraganeum, vicarium officialem et causarum auditorem g[ene]r[alem], et cetera in oppido HódMezőVásárhely i[n]clito co[m]m[un]it[ati] Csongrádiensi ingremiato peracta subsistentia d[omini] parochi localis et ludirectoris constituta definitaque est in punctis sequentibus.

Accomodatio d[omini] parochi Vásárhelyiensis

Praestabit annue d[omino] parochus quodlibet conjugum par d[enarios] 50 et unam metretam Poseniensem tritici debite eventilati, ac purgati, arundini vero manipulos viginti, pro quibus desummendis oppidum necessariam illi assistentiam, et vecturas prompte suppeditare tenebitur. Ab hoc vero ad normam praecedentium etia[m] annorum percipiet idem d[ominus] parochus sequentia: viginti cubulos tritici, et totidem cubulos hordei, foeni currus debite oneratos duodecim, lignorum orgias octo. Pro sacrificiis missarum vini urnas tres, vecturas pro deferendis ad molam sexaginta metretis Poseniensibus tritici necessarias. Accedunt his in aere parato f[lore]ni Rhen[ensi] septuaginta, per i[llustrum] dominium parochus quotannis dependi soliti, et fundus seu villa, alias Szállás nuncupata pro agris, et pratis pone vineas Arany-ág in vicinia Georgii Nagy excisa, et quinque, ac mediam sessionem colonicalem nisa complectens, quam tamen propriis hactenus impensis parochi excolere consueverunt. Particula praeterea teraae prope coemeterium helveticae confessioni addictorum pro caulibus, quam com[m]unitas pro recepto in dioecesi more subarare obligabitur. [f. 1v.] Denique beneficium sedecimae ex omnibus decimae subjectis d[omi]no parochus accurate praestanda, relicta paenes eundem libertate, ut sive in natura illam desumere, sive de eadem, absque tamen consequentia, et praepudio successorum, convenire possis.

Proventus stolaris	fl[orenius]	d[enarius]
A baptismo et introductione		24
Copulatione		51
Sepultura		30
Sermone funebri	1	30
Sacro cantato	1	
Libera vel impositione		30

In filialibus huic parochia adnexis Mártély, et Sámsony habitantes in pristino tam stolarium, quam aliarum praestationum usu pro futuro etiam relinquuntur.

De cantore Vásárhelyiensi

Praeter fl[ore]nos Rhen[ensis] viginti ex aerario i[llustris] dominii cantori quotannis dependi solitos, et fundum pro agris et pratis unius sessionis colonialis in vicinia Joannis Illés, et Josephi Banga excisum, propriis tamen illius sumptibus excolendum, habebit praedictus cantor duas orgias lignorum, et a singulo conjugum pari d[enarios] 25 mediam metretam Posoniensem tritici bene eventilati, arundinis autem manipulos decem.

A schedis promulgationum cruciferos septem, a funere, ac caeteris hujusmodi functionibus dimidium illius, quod pro d[omino] parocho superius praescriptum fuit.

De ludirectore Vásárhelyiensi

Instructor parvulorum habet ab i[llustri] dominio resolutos annuos fl[ore]nos Rhen[ensis] decem, et octo cubulos tritici. A qualibet praeterea prole scholas frequentante fl[ore]num unum. Cum tamen particularis hujusmodi pensitatio et ludirectori parum aemolumenti adferas, et ipsos incolas, praesertim egentiores, [f. 2r.] a mittendis ad scholas prolibus suis facile abstertere possit comittitur serio d[omi]no parocho, ut de figendo pro institutione parvulorum certo aliquo, et stabili stipendio in praesentia d[omi]norum officialium tractet, pro quo ludirector quasvis promiscue proles ad scholes admittere, ac diligenter instruere teneatur, ut sublati hac ratione privatis exuctionibus, et numerus discipulorum augmentur, et benigna sua majestatis sac[ratissi]ma voluntati satis fiat.

Accomodatio ludirectoris Mártélyiensis confirmatur ac pro futuro etiam stabilitur. Caetera, quemadmodum hactenus in usu erant, et alibi per dioecesim recepta sunt, hic quoque observari volumus. Actum in oppido HódMezőVásárhelly anno et die ut superius.

Paulus suffragan[s] et vicar[ius] g[ene]r[a]lis m[anu] p[ro]p[ria]

Antonius Makó cancellar[ius] ep[isco]palis, et s[an]ctae visitationis
notar[ius] m[anu] p[ro]p[ria]

6.2.8. Egyházlátogatás Arad vármegyében, 1778¹⁷⁵

A csanádi püspökségben 1778-ban összeírták a római katolikus plébániákat, amelynek során a protestáns családokat is felmérték. Egyben kitértek arra is, hogy a protestánsok rendelkeztek-e imaházzal, tanítóval illetve lelkésszel. Az összeírás csak Arad vármegyében létező parókiákat sorol föl. Forrásközlésünkben csak azokat a részeket közöljük, amelyekben megemlítenek protestánsokat. Ezek szerint éltek reformátusok Gyorokon, Kisjenőn, Déznán, Borossebesen. Több településen csak akatolikusokat említ az összeírás, így nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy reformátusokat, evangélikusokat vagy ortodoxokat értettek-e a megnevezésen.

Conscriptio ecclesiarum et parochiarum romano-catholicarum Dioecesis Csanadiensis in i[n]clito comitatu Aradiensis situatarum a[nno] 1778 peracta

Conscriptio anno 1778. die 6-a Januarii juxta gratiosum excelsi Consilii Regii Locumt[enen]tialis mandatum intuitu ecclesiarum et parochiarum romano-catholicarum in hocce i[n]clito co[m]it[atu] Aradiensis situatarum almae dioecesis Csanadiensis ingremiatarum, modo sequenti inchoata et continuative per nos infrascriptos peracta.

In comitatu Aradiensis dioecesi Csanadien[si] situata Arad.

1-o. Parochia mater est de nomine Arad errecta anno 1702, dominus terrestris est sua sacr[atissi]ma ma[jes]tas c[ae]sar[is]eo regia apostolica.
[...]

175 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Conscriptio ecclesiarum et parochiarum romano-catholicarum Dioecesis Csanadiensis in i[n]clito comitatu Aradiensis situatarum a[nno] 1778 peracta. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/332/>

5-o. Acatholici hic existentus non habent oratorium, nec ministrum, non uniti vero habent duas ecclesias ep[isco]pum et plures sacerdotes.
[...]

In oppido Gyorok
[...]

5-o. Calvinistae nec habent oratorium, nec ministrum, nec ludimagistrum.
[...]

In possessione Elek

5-o. Acatholici nulli hic sunt.
[...]

17. Parochiam stolam redimere nolunt.

Praenominata parochia habet filiales n[ume]ro 9.

Prima filialis KissJenő distans a matre horis 3-bus, d[omi]nus terrestris est serenissimus dux Mutinensis.

Animae confessionis capaces sunt hic 33, una cum possessionibus autem circumjacentibus in mediae aut integrae horae distantia cir[citer] 100, communitates hae omnes, praeter hos enumeratos catholicos constant partim graeci ritus non unitis, partim haereticis calvinianis.

In KissJenő est ecclesia murata novissime a[nno] 1777 per d[omi]num Lovasz propriis sumptibus aedificata et necessariis supellectilibus instructa. Intertenet[ur] etiam hic ad expensas praedicti d[omin]i Lovasz capellanum, qui pro comoditate catholicorum ibi et in vicinia existentium Divina peragit et curam etiam animarum, sed cum dependentia a paracho Elekiensi exercet.

Ob distantiam et saepius etiam viam possimam videtur omnino necessarium ut nova hic parochia erigatur et ei circumjacentes filiales ErdőHegy, NagyZerend, Miske et Nádas omnes sub dominio Mutinense adjungant[ur] et paracho de subsistentia aut per cameram, aut ex g[ene]rali parochorum cassa provideatur. [...]

In oppido BorossJenő
[...]

5-o. Haeretici non habent oratorium nec ministrum.
[...]

In possessione Monyasza

5- Nulli hic dantur haeretici.

[...]

17. Parochiam nolunt redimere stolam. Praenominata mater habet filiales 3. Prima filialis Deszna antiqua ferri fodina distans a matre horis duabus. 1. Dominus terrestris est idem serenissimus dux Mutina. 2. Anima in hac filiali confessionis capaces sunt 50. Praeterea sunt 4 familiae arianorum, 20 familiae calvinistarum, et 5 lutheranorum, omnes sine ministro et oratorio.

Secunda filialis Sebes distat a matre horis 3. 1. Dominus terrestris idem. 2. Animae in hac filiali confessionis capaces sunt 20. Praeterea est magna communitas graeci ritus non unitorum, suam ecclesiam et sacerdotes habentium, nec non calvinistarum, suam etiam oratorium et ministrum in loco habentium.

Tertia filialis Butyin 4 horis a matre distans. Dominus terrestris idem. Animae in hac filiali confessionis capaces sunt 35, tota reliqua communitas constat non unitis graeci ritus, suam ecclesiam suosque sacerdotes habentibus. [...]

Super qua praevio modo per nos infrascriptos conscriptionis sorte, p[rae]sentes damus litteras nostras test[imonia]les. Sig[nat] in oppido BorossJenő die 2. Februarii a[nno] 1778.

Antonius Nagy i[n]clitus] comit[a]tus Aradiensis substitutus iudlium et
deputatus conscriptor m[anu] p[ro]pria]

Balthasar Paschinger canonicus Csanadiensis decanus et parochus
NeoAradiens[is] m[anu] p[ro]pria]

Paulus Hendrei reg[ius] salis perceptor m[anu] p[ro]pria]

6.2.9. Protestánsokat is megemlítő egyházlátogatás a csanádi püspökség eleki esperességében, 1778¹⁷⁶

1778-ban a római katolikus csanádi egyházmegyében végzett egyházlátogatás során a protestánsokkal kapcsolatban is tettek fel kérdéseket. Az eleki esperességi kerületben lefolytatott vizsgálat alatt a Gyorokon élő protestánsokat mérték fel. Összesen 32 családot találtak, akiket a borosjenői plébános gondozása alá rendelték, neki voltak kötelesek a stólat megfizetni. Az apateleki evangélikus lelkész számára megtiltották a szórvány gondozását.

Acta visitationis decanalis in districtu Elekiensi peractae Anno 1778

[...]

De iis, de quibus parochus circa parochianos interrogandus?

[...]

Hereticae personae reperiuntur in Gyorok; ubi degunt familiae 32 jurisdictioni parochi catholici subjectae. BorossJenoviensis vero parochus habet unam integram filialem, quae praeter unum par catholicum meri inhabitant lutherani, qui et ipsi tamern (ut ut ministrum habentes) parochus subjacent. Hujus enim possessionis nomine Apateleki, minister suae sectae homines propria auctoritate dereliquerat, unde factum, ut ab e[xcelsi] Consilio iidem parochus BorossJenoviensi subjicerentur, prout acclusae literae s[pectabilis] domini vice-comitis indubie perhibent: ast praedecessor moderni parochi defunctus, non satis sedule cum jus suum prosequeretur, praedicans Apathelekiensis post aliquod tempus iterum redeunt[?], fungi nisus[?] officio caepit, juraque parochialia sibi vindicare praesumpsit. Idipsum inaudiens i[n]clynus comitatus Aradiensis episcopo pie defuncto rem detulit, a quo pro facienda inquisitione anno 1773 exmissus inveni reipsa usum juris parochialis a longiori tempore penes parochum catholicum BorossJenoviensem fuisse, prouti et acta inquisitionis ejusdem, indubie intra scripta archivi reposita perhibebunt. Facta vero circa hoc ipsum investigatione, in hac visitatione intellexi, modernum praedicantem propria auctoritate sepelire, stolam vero pro copulationibus et baptismatibus duntaxat submittere, quin nomina matriculae inferenda

176 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Acta visitationis decanalis in districtu Elekiensi peractae Anno 1778. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/345/>

suppeditet: ne igitur sensim ulterius ([...] revendicandi juris quondam habiti) praedicans serpat, et plura semper usurpet, idipsum illustritati [...] repraesento.

[...]

Elekini die 17. Julii [1]778.

Clientum infimus indignissimus Adamus Saur m[anu] p[ropria]

6.2.10. Protestánsokat is megemlítő egyházlátogatás a csanádi püspökség pécskai esperességében, 1779¹⁷⁷

Péchy István pécskai plébános 1779 júliusában a pécskai esperesi kerületben egyházlátogatást tartott, amelynek során a 15. kérdéspontban a református hívőkkel kapcsolatban is vizsgálódott. Ennek során Aradon, Máriaradnán, Soborsinban, Glogovácon, Odvoson és Pécskán járt. Egyedül Pécskán talált 3 kálvinistát.

Relatio visit[at]ionis decanalis districtus Pécskensis anno 1779.

Supremis excellentiae vestrae justis, humillimum morem gerens, vi perceptarum ordinationum et manuductionis visitam, mense Julii a[nno] 1779. inter parochum et parochiarum administratores decanalem hoc ordine peregi, quam serie sequenti excellentiae vestrae demisse substerno relationem et quidem.

[...]

15-to. De iis quae circa parochianos interrogare debent: Nulli sunt qui ecclesiam frequentare proterve negligenter, sed cum, in praesidio Aradini ex Radne, Soborsini ludimagistri non sint, nulla est instructio puerorum, item Öttvösini, et etiam Glogovicini in misero statu sunt scolares pueri, cum in aestate eorum nullus compareat pro scalis, ut ad minus doctrinam christianam addiscere valerent, item ferme in omni parochia et administratione parochiarum sunt

177 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Relatio visitationis decanalis districtus Pécskensis anno 1779. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/348/>

mixtim sismatici v[el] accatholici (Pecske servitores et milites officialium, et calviniste tres reperiuntur), Vetero Aradini, et in praesidio, Radne, Öttvösini, 15[?] familie lutheranae et Soborsini, ubi sunt mixtim cum catholicis sismatici conviventes ferme relique, cum hac emendare non possim, com[m]endo dispositiari Divinae.

[...]

Quae omnia dum pro munere meo humillime representarem, in plena mei submissione perenno. Excellentiae vestrae minimus capellanus Stephanus Péchy, parochus Pecske[nsis]

6.2.11. Protestánsokat is megemlítő egyházlátogatás a csanádi püspökség pécskai esperességében, 1780¹⁷⁸

Péchy István pécskai plébános 1780 szeptemberében a pécskai esperesi kerületben egyházlátogatást tartott, amelynek során a 16. kérdésponiban protestáns hívőkkel kapcsolatban is vizsgálódott. Jelentésében reformátusokat nem említ, csak Ötvösdön 15 evangélikus családot.

Relatio visitationis decanalis districtus Pécskensis anno 1780.

[...]

Supremis excellentiae vestrae jussis humillimum morem gerens, vi perceptarum ordinationum et manuductionis mense Septembri a[nn]o 1780 inter parochum et parochiarum administratores decanalem hoc ordine peregi visitam quam serie sequenti excellentiae vestrae demisse substerno relationem et quidem:

[...] Decimo sexto, de iis que circa parochianos interrogare debet.

Nullus est qui Divinis non libenter interveniat. Verum cum in praesidio Radne et Soborsini ludimagistri non sint, ea ex causa etiam instructio puerorum non fit, item ferme in omni parochia mixtim sismatici et acatholici reperiuntur, signanter Öttvösini jam ad 15 familiae lutheranae sunt congregatae qui solent in publica domo permodum oratorii efabricata publico signo, idest strepitaculo dato diebus dominicis, et festis convenire, et ibidem suum exercitium peragere, item ibidem 12 familiae germanicae catholicae sunt, valachicae vero 6, verum

178 TRKEL Csanádi egyházmegye iratai, jelzet nélkül, Relatio visitationis decanalis districtus Pécskensis anno 1779. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/349/>

cum pater administrator modernus sit valachus, germanice nec exaudire valeret, ideo concione et cathecesi et non aliis sacramentis ipsos pascere nullatenus potest; ex quo hac visitatione mea turmatim germani cum maximo dolore animi statum suum exponentes, et per me de genu (imo ipse administrator quod ipsis solatio spirituali esse non possit, timens ne in iudicio Dei de iis rationem dare deberet, in eo amotionem suam humillime suplicat) pro alio administratore instant, quis in germanis, simul et valachis solatio spirituali esse possit demisse suam excellentiam suplicant.

[...]

Quae omnia dum pro munere meo humillime representarem in plena mei submissione emorior, excellentiae vestrae minimus capellanus, Stephanus Péchy, parochus et decanus Pecskensis m[anu] p[ropria].

6.3. Református egyházlátogatások

6.3.1. Füredi Mihály egyházlátogatása Hódmezővásárhelyen, 1765–1768¹⁷⁹

A hódmezővásárhelyi gyülekezet omniáriumában fennmaradt bejegyzés szerint a Békési Református Egyházmegyében 1765-ben, 1766-ban és 1768-ban egyházlátogatást tartottak. Mivel 1787 előtti időszakból nem maradt fenn egyházlátogatási jegyzőkönyv, így egyedül a vásárhelyi bejegyzés adataiból következtethetünk arra, mit és hogyan vizsgáltak a vizitátorok. A fennmaradt szöveg viszont nem az egyházlátogatás jegyzőkönyve, hanem a vizitátorok és a gyülekezet vezetői előtt lefolytatott vizsgálat eredményére adott megoldási javaslatok írásos formája. Ezek szerint a canonica visitatio során ellenőrizték a tanítók jövedelmét, a templomi éneklési szokásokat, a templomi bibliaolvasást, a gyerekek rendszeres iskolába járását, a lakodalmi szokásokat. A határozatok részletességéből arra következtethetünk, hogy a templom református eredetének bizonyítására különösen nagy hangsúlyt fektettek. Megpróbálták a világiak egyházkormányzati ügyekbe történő beleszólását is korlátozni, mert előírták, hogy egyházi ügyekben csak a parókián hozhatnak határozatot a városházán nem.

[p. 145.] Anno 1765. 19. Januarii

Visitatio alkalmatosságával tiszt[eletes] senior Füredi Mihály és notarius tiszt[eletes] Szikszai György uram, s magam is Szőnyi Benjámin, és deputált hat eskütt betsületes senatorink által deliberáltattak:

- I. A szülék törvénnel is és külső, belső előjárók auctoritasok által adstringáltassanak gyermekeik iskolában járatására. A legszegényebbek is legalább addig, míg jó olvasókká lesznek, az hit ágazatait, s könyörgéseket megtanulják. Akik ezt meg nem fogadják a szülék közzül, halottyaik el ne temetessenek iskolai személyek által. Pro vigore statuti concludáltattott, hogy ez a rendelés szorossan megtartassék, és a contraveniensekből példa tétessék.
- II. Az úrasztala-kori éneklés dolgában deliberáltattott, hogy a parasztleányek ne cántorkodjanak, hanem bizonyos arra alkalmas iskolai személyek denomináltassanak.

¹⁷⁹ HÓREL I.180.b.2. Presbiteri jegyzőkönyv 1757–1795 (1831), p. 145–150. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/449/>

- III. [p. 146.] Az iskolai tanítók bére, ha azt a szülék egytzeri, kéttzeri kérésre meg nem adják, bíró hatalmával mulhatatlanképen megvétessék.
- IV. Új temető a város közepe irányában építtessék, hogy a város végén lévő temetőjárással az iskola sok tanulóidő vesztéssel ne fárasztassék.
- V. A tanítóknak mindenik iskolában fűtő adassék.
- VI. Egyik iskolából a másikban ne vigyék a gyermeket, tsak azért, hogy a tanító kéri a fizetést.
- VII. A fizetést publica persona szedje be.
- VIII. Ad compensam restantiarum e cassa ecclesiae bonificáltassék a tanítók fizetése.
- IX. Hogy mind a fiúi, mind a leányi iskolákban tovább járjanak fel a gyermekek: elvégeztük, hogy erre bizonyos utak és mások találtassanak.

[p. 147.] Anno 1766. 22. Januarii visitatiokor ezek rendeltettek:

- I. Lajstorma legyen a lelkipásztoroknak halgatóiknak és azoknak gyermekeiknek számok s házi állapattyok tsendességek vagy háborúságok felől, hogy mind az háborgásban lehető háznépek békességre hozattassanak, mind a gyermekek száma tudva lévén és szem előtt forogván, azok az iskolákban jártatásra szorgalmaztassanak.
- II. A templom szűk lévén, befogására tsak a templomhoz szokott jólelkeknek is, mennyivel inkább az abban járásra ösztönöztetendőknak, rendeltett, hogy vagy a porticusok igen megbővítettessenek, vagy hogy a kerítésben egy tágas szín tsináltassék, mellyben kivált a sátoros innepekben templomból kiszorultak beférjenek, és hogy a cathedranak job oldala felül napkeletre egy karotska készíttessék, [p. 148.] melly az iskolai deákokat és gyermekeket befoghassa. A másik régi kar pedig készíttessék férjfiaknak.
- III. Az iskolában tanuló gyermekek tanításának taxaja punctualiter a proportione reguláztassék, és a közeleb leendő exameni alkalmatosságokkal a szülék előtt publicáltassék.
- IV. Az iskolákban tanuló gyermekek száma tellyes szível-lelékkel s minden erővel promoveáltassék.
- V. A kárlátó végképen eltöröltessék.
- VI. A prédikációs halott felől a temetés előtt való nap a prédikátoroknak hír adassék.
- VII. A bábák száma szaporíttassék.
- VIII. N. Nagy Szabó István uram egy casseli bibliát ígért a cathedranban a biblia olvasásra. Már meg is adta.
- IX. Az első iskola examene két nap legyen: első nap a deákoké tsak, másodnap a classisoké.

[p. 149.] X. Bibliát Sz[ent] György nap után a deákok olvassanak a templomban.

- XI. A leányok iskolájában egy férfi gyermek se járjon, és job, hogy ha a szülék ebben nyakaskodnának, hogy *gyermek*ik tudatlanságban maradjanak, mintsem az öszvekeveredésből valami gonosz következék.
- XII. Az úrasztalánál a pohártöltők a leányok tanítói vagy deákok legyenek.
- XIII. A collegiumok számára perselyládák legyenek.

An[n]o 1768. 2. Novembris

- XIV.¹⁸⁰ Szűk lévén a templom a nép sokaságához képest, elvégeztük, hogy a templom nagyobbításáért őfelségéhez instantia botsáttassék, minekutánna a n[emes] vármegyének és m[é]l[tósá]gos uraságnak engedelmek ehez járulánd.
- XV. Hol volt a régi vásárhelyi templom, amíg még a reformátusok ezen helyére építették? Investigáltassék a régi helyéről, mellynek fundamentoma még a nagy temető helyén megláttzik, hogy a ne mondassék valaha, hogy a mostani templom pápista templom fundusán építettett. E hogy ez így legyen, a tek[intetes] n[emes] vármegyétől revideáltassék pro futura cautione, és bizonyságlevél extradáltassék.
- XVI. A leányok tanítóinak egy-egy öl fa rendeltetett. [p. 150.]
- XVI. Egymás után a leányi iskolák szerdán és pénteken a templomban járjanak, a közeleb való pedig gyakrabban.
- XVII. Sok panaszaik lévén a l[ányok] tanítóinak, tanításaik bérek kinmaradásáról. Bonificatio ígértetett nékiek az ekklezsiájéból.
- XVIII. Az ekklezsiai dolgokról az ekklezsiai háznál legyenek beszélgetések és rendelések, nem pedig a város házánál.

180 Az új egyházlátogatás ellenére a határozati pontok sorszámozását nem kezdték újra.

6.3.2. Az első egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1786–1789¹⁸¹

A Békési Református Egyházmegye legrégebbi egyházlátogatási jegyzőkönyvét a Tiszántúli Református Egyházkerület levéltára őrzi. A kézirat egybe van kötve az egyházmegye többi vizitációs protokollumával, de ívmérete és írásképe alapján egyértelműen elkülöníthető a többitől. Tudjuk, hogy az egyházlátogató bizottság minden helyszínen készített egy hevenyészett jegyzőkönyvet, amelyet aztán később letisztáztak. Ez a példány a tisztázott változat, az eredeti feljegyzések nem maradtak fenn. Sajnos a kézirat nem teljes, mert több egyházközség is kimaradt belőle. Elképzelhető, hogy a letisztázás során ezek az iratok elkallódtak, de az tény, hogy a két legnagyobb gyülekezet Hódmezővásárhely és Szentés iratai semmisültek meg. Az egyházi kánonok szerint minden évben kellett egyházlátogatást tartani, ennek ellenére 1786-ban csak néhány eklézsiát látogattak meg. A legteljesebb iratmennyiség 1787-ből maradt fenn, ekkor tavasszal és ősszel is tartottak vizitációt. 1788-ból viszont semmilyen jegyzőkönyv nem került elő, és 1789-ből is csak egy. A kézirat több duplumot is tartalmaz, ezek közlésétől eltekintünk, kivéve amikor a duplum újabb információt is felsorol.

6.3.2.1. Öcsöd

A Békés vármegyében található, Öcsöd nevű egyházhhoz tartozik a kungyalui szórvány egy családdal és 9 lélekkel, az istvánházi négy családdal és 17 lélekkel. Öcsödön a családok száma 465, pásztoruk neve Kuthi Ádám, aki nincs ordinálva, és a formatát sem szerezte még be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeletei vannak, de nem mindegyik királyi rendelet ismeri, mert a vármegye nem küldte meg neki. Az erkölcsöt illetően a lelkész kifogástalan. Ami az imádságot és az egyházi parancsolatot illeti, hivatalát ellátja. Az anyakönyvet 1749-től kezdték el vezetni, amit megfelelően kezelnek. A lelkészi fizetés megegyezik azzal, amit az egyházmegyei jegyzőkönyvben rögzítettek. Az istentiszteletekre meglehetősen sokan járnak. Az egyházfegyelem ellenőrzését a tolvajoknál és a gyalázkodóknál elhanyagolják,

181 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/145/>

mert a presbitérium nem törődött ezzel, ezért a lelkipásztor is elhanyagolta az egyházfegyelem kontrolálását. Az egyházlátogató bizottság kötelezte a gyülekezetet arra, hogy olyanokat válasszanak világi vezetőiknek, akik az egyházi törvényekre felelősek, és a törvényekhez hűek is maradnak. Aki-
ket presbiternek kiválasztanak, azok a gyűléseiket a parókián tartásuk meg.
Gondnoka is van az egyházközségnek. A gyülekezet bevételeit és kiadásait mindig a lelkész jelenlétében írják fel, ugyanígy intézik az elszámolást is. A jelenlegi gondnok Izsó István. A bizottság itt is felhívja a gyülekezet figyelmét, hogy a jövedelmek kezelését a gondnokok és az egyháziak gondosan végezzék el. Az egyházközség a szegényeknek gondját viseli, de eddig egy árvát sem gondoztak, ezért kötelezik őket arra, hogy vezessenek nyilvántartást az árvákról, és akik iskolába fognak járni, azok számára a könyveket és a papírokat be kell szerezni. Néhány épület leromlott állapotban van. Mindenekelőtt a lelkész panaszkodott dolgozószobájának alkalmatlanságáról, ezért a gyülekezet megígérte egy új parókia építését. Az iskola rektora Szilágyi Mihály, a segédtanító Major Mihály. A rektort erkölcsileg megvizsgálták, a szolgálatban serény. A segédtanító megrovást érdemel. A tanulók száma 126, a szórványokban a fiúk tanítója Boros István, aki kápláni szolgálattal is foglalkozik. A leánytanulók száma 104. A jegyzőkönyv végén megjegy-
zik, hogy az egyházközség azért imádkozik, hogy a karitatív célokra 1780. február 11-től befizetett pénzt az újonnan építendő templom költségeire fordítsák. Az egyházlátogató bizottság felhívja ezért a figyelmet, hogy erről az egyházmegyei közgyűlés felé kötelesek számot adni.

[p. 1.]¹⁸² 1786. okt[óber], Öcsöd

Status eccl[esi]ar[um] reformatar[um] in venerabili Tractui Békésiensi
existentium

Visitatio Ötsödini 1. Decembris 1786 *instituta*¹⁸³ *secundum* puncta a
v[enera]b[il]i superintendentia 24. Apr[ilis] 1786. exhibita

Ad punct[um] 1., 2. Ötsöd est in co[m]m[un]itu Bekésiensi situata.

Ad punct[um] 3. *Gyaluini datur 1 familia, quae constat 9 animabus. Item IstvánHázini 4 familiae quae constant ex 17 an[im]ab[us].*

Ad punct[um] 4. *Dantur 465 familiae.*

182 Mivel az irat 4. oldalához később új oldalakat toldottak be, amelyeket nem jelölték oldal-
számokkal, így a kézirat eredeti számozása megszakad, s csak oldalakkal később folyta-
tódik, ezért kurzívval van jelölve az átírásnál használt számozás, mellette pedig a kézirat
eredeti oldalszáma.

183 Kihúzza.

Ad 5. Nomen pastoris Adamus Kúthi.

Ad 6. Nondum est ordinatus: nec formati p[ro]visus.

Ad 7. Libros habet sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgiam descriptam.

Sed b[enignis] mandatis regiis in negotio religionis emanatis destituit[ur], quae ab i[n]clito co[mi]t[a]tu nunquam sunt *in copia* [...] ¹⁸⁴.

Ad 8. *Est irreprehensibilis* ¹⁸⁵ quo ad ¹⁸⁶ mores, et quo ad se, et quo ad familiam ¹⁸⁷ est irreprehensibilis.

Ad 9. Officium administrat ad votum, et placitum eccl[esi]ae.

Ad 10. Habet[ur] matricula quae incipit[ur] ab n[on]no 1749 quae rite procuratur.

Ad 11. Salarium est idem, quod jam v[enerabilis] tractus libro ¹⁸⁸ est inscriptum.

Ad 12. Auditores sacra sat frequenti n[um]ero frequentim.

Ad 13. *Status* ¹⁸⁹ Ecclesiastica disciplina quo ad maechos et maechas rite observat[ur], sed quo ad fures et blasphemos negligit[ur], praeterea quum hactenus praesbyteriales conventus *nulus habitus est idea* ¹⁹⁰.

Imponit[ur] ut in posterum ex primoribus eccl[esi]ae certae personae eligant[ur], qui sunt iurati ad eidem juramentum ad fidelitatem obligent[ur], qui vero ex plebeis eligent[ur] deposito juramento cum caeteris ad aedes r[everendi] pastoris *conveni* ¹⁹¹ pro re nata convenient ibique collatis consiliis in rebus eccl[esi]am concernentibus *negotia religionis* ¹⁹² determinationes faciant.

[p. 2.] Ad punct[um] 14. Curator habetur, *et* ¹⁹³ cuius perceptiones et erogationes p[rae]sente ministro *semper* ¹⁹⁴ inscribuntur eo superis ab eodem *curatore* ¹⁹⁵ ratio exigit[ur]. Modernus curator est Steph[anus] Iso. Exactionem rationum, et quoad curatores et quoad aedituos rite, et adaequate pergunt.

Ad 15. Pauperes quidem procurant[ur] sed orphanis hactenus nulla fuit cura: quare imponit[ur] ut in posterum eor[um] publicatio *status* ¹⁹⁶ certis paribus instituat[ur], diario, ad hunc finem destinani inscribatur, et qui scholam ex orphanis frequentabunt, libris, et charta provideant[ur].

184 Dőlt betűs rész kihúzza és föléírva: hunc ipso[?] communicata.

185 Kihúzza: Est irreprehensibilis quo ad mores, et quo ad se, et quo ad familiam.

186 Dőlt betűs rész kihúzza.

187 Dőlt betűs rész kihúzza.

188 Dőlt betűs rész kihúzza és föléírva: [...] ad doctrinam et.

189 Kihúzza.

190 Kihúzza és fölé írva: non obstante eo quod minister eos sapius sollicitaverit, raro habebantur.

191 Kihúzza.

192 Kihúzza.

193 Kihúzza.

194 Utólagos beírás.

195 Kihúzza.

196 Kihúzza.

Ad 16. Quaedam aedificia in detrito statu sunt. Imprimis r[everendus] d[ominus] minister de incommoditate sui musaei conquerit[u]r, et novi aedificatio appromittit[u]r.

Ad 17. Rector scholae est Mich[ael] Szilágyi, coadjutor praeceptor Mich[ael] Major. Rector est probati moribus et sedulus in officio. Praeceptor reprehensionem meret[u]r.

Ad 18. Discipulos habent n[ume]ro 126.

Filiarum praeceptor est Steph[anus] Boros, qui simul capellanii munere fungit[u]r.

Discipulas numerat n[umer]o 104.

N[ota] b[ene]: Primores ecclesiae super eo supplicant ut charitativum agentiale ab a[nn]o 1780. 11. Febr[uarii] in subsidium templi nunc de novo aedificati ipsis per concedat[u]r; quod ad v[enerabilis] tractus congregationem referri debet.

6.3.2.2. Békésszentandrás

A Békés vármegyében található Szentandrás nevű egyházközséghez tartozik Szarvas 2 családdal, kézművesek száma 26. Az anyaegyházközségben összesen 127 család él, pásztorukat Dobsa Ferencnek hívják, aki ordinálva sincs, és még a formatát sem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeletei vannak. Igehirdetését, erkölcsét és családját illetően dicsérik őt. 1755 óta rendelkeznek anyakönyvvvel, amelyet 1786 november 4-től vezetnek rendszeresen. A lelkész fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben megállapítottak szerint van, de gyakran késve kapja meg a javadalmát. Presbiteri gyűlést nem tartanak rendszeresen, ezért a látogató bizottság elrendelte, hogy minden egyes úrvacsorát követő hétfőn a lelkész házában összejöjjenek. A gyűlésen az egyházfegyelmi vétségeket ki kell vizsgálni. Az egyháznak gondnoka is van, aki a felírt bevételeket és a kiadásokat mindig a lelkész jelenlétében vezeti. Egy árvát sem említene, de van két szegény, akik mindketten hajléktalanok. A parókia omladozó félben van, de új épületre maga a lelkész tett ígéretet. Az iskolamestert Békési Sámuelnek hívják. A fiútanulók száma 52, a lányoké 40, akik mind együtt, egy helyen tanulnak. A rektor megbízható, de nem tartja meg az óráit, ezért a diákok nem járnak rendszeresen iskolába. A tanító és családjának erkölce megfelelő. A tanítói lakás, és az ahhoz tartozó épületek megfelelőek. A rektor fizetése megegyezik az egyházmegyei jegyzőkönyvben meghatározottal.

[p. 3.] 1786 okt[óber], Sz[ent]András
Visitatio eccl[esi]ae Sz[ent]Andrasiensis die 3. Decembris 1786 instituta

- Ad 1., 2. punctum. Sz[ent]András in co[mita]tu Bekesiensi sita est.
Ad 3. Szarvasini dant[u]r familiae 2-ae et temporarii opifices n[ume]ro 26.
Ad 4. Dant[u]r familiae 127.
Ad 5. Franciscus Dobsa.
Ad 6. Ordinatus non est, nec formati p[ro]visus.
Ad 7. Libros habet sufficientes: liturgiam descriptam, b[enigna] mandata regia.
Ad 8. Quo ad doctrinam *officio, probabilis, ad quoad et respectu morum*¹⁹⁷ mores, et quo ad se, et quoad familiam est probabilis.
Ad 9. Matricula habetur, quae incipit ab a[nn]o 1755, et a 4-ta Novembris 1786, ad normam p[re]scriptam adcommodatur.
Ad 10. Salarium *hucdum ita remansitur*¹⁹⁸ in eodem est statu pro uti diario v[enerabilis] tractus inscriptum est, in cuius *solutione quandoque*¹⁹⁹ perceptione saepe defectum patit[u]r.
Ad 11. Praesbyteriales conventus hucdum raro habiti sunt, nunc imponit[u]r ut quovis die Lunae administrationem sacrae coenae praecedente, apud aedes ministri concursus primor[um] fiat; in quo de scandalosis, *et aliis*²⁰⁰ investigatio instituat[u]r, et si qui dabuntur²⁰¹ reperient[u]r admoneant[u]r.
Ad 12. Curator habet[u]r qui semper p[rae]sente ministro et percepta, et expensas inscribi curat, et utriusq[ue] ratio ab ipso severe exigit[u]r.
Ad 13. Orphani nulli dant[u]r, ambo pauperes, qui domatim stipem emendicando vitam sustentant.
Ad 14. Domus parochialis est in statu ruinoso, sed ad novae aedificationem se appromittunt.
Ad 15. Ludi magister Samuel Bekesi.
Ad 16. Numerat discipulos 52. Discipulas 40 una e[ode]m? docent[u]r.
Ad 17. Rector quidem est sat diligens, sed propter negligentiam scholasticor[um] in pluribus deficiunt, quo ad mores est sat modestus *et ipse et familia*.
Ad 18. Domicilium, et aedificia ad id pertinentia s[un]t *in statu bonis*²⁰² commoda.
Ad 19. Salarium *habet sed quod seorsim ipsi solvitur*²⁰³ idem quod v[enerabilis] tractus diario iam inscriptum exstat.

197 Kihúzva.

198 Kihúzva.

199 Kihúzva.

200 Kihúzva.

201 Kihúzva.

202 Kihúzva.

203 Kihúzva.

6.3.2.3. Gyoma

Gyoma 1787. március 1-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Gyoma nevű egyházközség Békés vármegyében található, hozzá egy leányegyház sem tartozik. Az egyház békességes. Az egyház épületei, különösen a lányiskoláé nem megfelelőek. Az előljárók azon dolgoznak, hogy a leányok számára mértén másik iskolát is építtessenek. A családok száma 603, lelkipásztorukat Marjalaky Dánielnek hívják, aki ordinálva lett és formatával is rendelkezik. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeletei vannak. Igehirdetése, erkölcsse, hivatalvezetése és a családja dicséretet érdemel. Anyakönyvvvel 1741-től rendelkeznek, de az 1753. október 6-tól hiányzik, egészen 1770-ig. Ezután helyesen vezették azt, de csak ugyanazon év augusztus 13-ig, ugyanis szeptember 27-ig hiányos a vezetés, azután kezdték el ismét, de már helyesen. A hiányos részek az év, és a nap megjegyzése nélkül vannak. A lelkipásztor fizetése eddig az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint volt, továbbá a széna helyéért fognak majd fizetni 15 rajnai forintot, amelyet eddig a közös kasszából fizettek, s ezután is így tesznek. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy az egyházfegyelmi vétségeket vizsgálják ki. Az egyház gondnokát Kurutso Mihálynak hívják, az egyházi javakat szabályosan kezelik. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. Ápolandó szegények nincsenek, az árváknak viszont gondjukat viselik. Az iskolamester Bak János, a segédtanító Árvai Bálint, lányok tanítója Szekszárdi István. Az iskolamester 56, a tanító 91, a leányok tanítója 82 diákot tart számon. A tanítókat eddig kellően megfizették. Most az előljárók azon dolgoznak, hogy a tanítók fizetésében változás történjék, mivel korábban, úgy tűnik, hiányt szenvedtek, és az előljárók ígérik, hogy ezt a hiányt helyreállítják.

[p. 4.] Visitatio ecclesiae r[e]f[orma]tae Gyomaiensis 1. Martii 1787.

1. Status eccl[esi]ae pacificus.
2. Aedificia ad eccl[esi]am pertinentia in specie ad scholam filiarum non sunt sine defectu. In eo sunt primores ut scholam alteram pro n[ume]ro filiarum aedificari curent.
3. Filiales habet nullas, nec adfiliandas eccl[esi]a.
4. N²⁰⁴
1. Nomen eccl[esi]ae Gyoma. 2. Situata in comitatu Bekesiensi.

204 A szöveg itt félbeszakad, és az író itt elválasztva kezdte újból az írást.

3. Filiales habet nullas nec adfiliandas.
4. Numerus familiarum 603.
5. Nomen pastoris Daniel Marjalaki.
6. Est ordinatus, formatam habet.
7. Habet libros sufficientes, canones eccl[esi]asticos, liturgias descriptas et mandata regia.
8. Quoad doctrinam mores familiam laudatur.
9. Quoad administrationem officii pariter.
10. Habet matriculam ab anno 1741. continuatur usque ad annum 1753. 6. Octobris, abinde deficit usque ad annu[m] 1770. Inde vero usque a 1773. 13. Augusti continuatur ²⁰⁵ deficit usque 27. Sept[embris] ejusdem anni, nona ibidem incipit et rite continuatur. Defectum in fragmenta existant sine notatione annorum et dierum.
11. Salarium quod hactenus fuit inscriptum libro tractus, loco foeni deinceps solventur floreni 15, quoad hactenus ex publica cassa solutum est et deinceps ibidem solvetur.
12. Auditores sacra frequentant.
13. Disciplina ecclesiastica observatur quoad moechos et quoad conviciatores non nunquam.
14. Curator ecclesiae est Mich[ael] Kurutso. Bona eccl[esi]ae rite administrantur, ra[ti]ones redduntur praesente v[erbi] D[ivini] ministro nec perceptiones nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
15. Orphani curantur, pauperes qui curandi essent non sunt.
16. Aedificia.
17. 18. Ludi magister est Joh[annes] Bak. Praeceptor Valentinus Arvai laudantur, praeceptor filiarum et respective coadjutor r[everendi] d[omini] v[erbi] D[ivini] ministri r[everendus] Steph[anus] Szekszardi.
19. Discipuli ludi magistri sunt n[umer]o 56. Praeceptoris 91. Praeceptoris filiarum 82.
20. Salaria docentibus in scholis hactenus rite soluta. (Nunc quam in eo essent primores eccl[esi]ae, ut ambo deinceps filiarum praeceptores sint mutatio aliqua in *futurorum*²⁰⁶ prioris salario facta esse quam detrimento ejusdem prioris, videtur verum illud detrimentum resarturos se promittunt primores eccl[esi]ae.)

205 Kihúzva: continuatur

206 Kihúzva

6.3.2.4. Egyházlátogatási jegyzőkönyv mintája, 1787

Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek vezetésére szóló instrukciók:

Mi az egyház neve? Az melyik megyében található? Vannak-e hozzátartozó leányegházak? Hány család tartozik az egyház felügyelete alá? Hogy hívják a lelkipásztorukat? Lelkipásztoruk ordinálva lett-e és beszerezte-e a formatát? Vannak-e neki megfelelő könyvei, törvénykönyvei, és liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete? A prédikációját, erkölcsét, és családját illetően milyen a lelkipásztor? A szolgálatot hogyan végzi? Van-e anyakönyvük, és ha igen, melyik évtől, és melyik évtől vezetik azt pontosan? Milyen a lelkészi fizetés? Vajon becsületesen kezelik-e? Sokan járnak-e az istentiszteletekre? Milyen az egyházfegyelem és az erkölcsök helyzete a gyülekezetben? Az egyházi javaknak gondnokait megjelölik-e? Illően kezelik-e azokat? Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak-e azokról, és a lelkész tudta nélkül hitelesíthetőek-e a bevételek és a kiadások? A szegényeket és az árvákat hogyan gondozzák? A templomok, parókiák, iskolák, és temetők milyen állapotban vannak? Ki az iskolamester, és a többi tanító? Milyen a tanító erkölce és szolgálata? Mennyi a fiú és leánygyermek száma? Rendszeresen járnak-e iskolába vagy nem? Lejegyzendő az is, hogy a szülők engedetlenek-e. A tanítóknak kellő fizetségi adatik-e az iskolában?

[p. 5.] 1787. *Kiadódott ez az idea a v[enerabilis] superint[endentia]tól
1787. esz[tendőben]*

Idea visitationis ecclesiarum reformatarum per r[everen]dos tractuum
seniores annuatim instituendae

1. Nomen ecclesiae.
2. In quo comitatu situata est?
3. Filialis ejus.
4. Numerus familiarum.
5. Nomen pastoris.
6. Estne ordinatus et formati provisor?
7. Habetne libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas,
b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata?
8. Qualis quoad doctrinam, mores, familiam?
9. Qualiter officium administrat?
10. Habeturne matricula? A quo anno? An adcurata?
11. Quodnam ministri salarium? An integre administratur?
12. Utrum auditores sacra frequentent?

13. Quis status disciplinae ecclesiasticae et morum inter auditores?
14. Dantur curatores bonorum ecclesiae? Utrum ea rite administrantur et rationes de iis redduntur semper praesente v[erbi] D[ivini] ministro, et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur?
15. Quliter pauperes orphanique curantur?
16. Templi, parochiales aedes, scholae, et sepulcra in quo statu sunt?
17. Quis ludi magister, praeceptor et cetera?
18. Utrum is probatis sit moribus, sedulusque in officio?
19. Quot sunt numero pueri et puellae? Frequentantes et non frequentantes notentur, etiam parentes refractarii?
20. Utrum salaria docentibus in scholis rite exsolvuntur?

6.3.2.5. Gyoma

Az egyházlátogatási jegyzőkönyv eredeti kéziratában a jegyzőkönyvmintát követően megismétlik az 1787. március elsején keltezett gyomai vizitációt. Valószínűleg nem másolatról van szó, mert a korábbihoz képest megváltozott a rektor és a praeceptor személye, ezért feltételezhető, hogy a korábbi egyházlátogatás 1786-ban történt, de a jegyzőkönyv letisztázása során véletlenül mindkét vizitációhoz 1787-es dátum került. (Vö.: 6.3.2.3. fejezet.)

Az iskolamester Kultsár György, a fiúgyermekek tanítója Agárdi Mihály, a lányoké Szekszárdi István. Erkölcseleg megvizsgáltattak és a szolgálatban serények. A diákok száma 200. A tanítóknak kellő fizetséget adnak.

Status ecclesiarum reformatar[um] in v[enerabili] tractu Bekesiensi
Acta in specie visitationis ecclesiae reformatae Gyomaiensis
a[nn]o 1787. 1. Martii

- Ad n[ume]ru[m] 1-u[m]. Nomen ecclesiae Gyoma.
2-du[m]. Situada in Comitatu Bekesiensi.
3-tiu[m]. Filiales habet nullas nec adfiliandas.
4-u[m]. Numerus familiarum 603.
5-u[m]. Nomen pastoris Daniel Marjalaky.
6-u[m]. Est ordinatus et formati provisi.
7-u[m]. Habet libros sufficientes, canones eccl[esi]asticos, liturgias descriptas et b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata, quae cum eo communicata sunt.
8-u[m]. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.

- 9-u[m]. De officii administratione pariter.
 10-u[m]. Habetur matricula ab a[nn]o 1741., sed cum defectu rite continuatur ab a[nn]o 1773. 27. Septembris.
 11-u[m]. Salarium ministri quod libro tractus inscriptum, rite administratur. Loco foeni deinceps a domo publica solventur fl[oreni] rhenenses 15.
 12-u[m]. Auditores sacra frequentant.
 13-u[m]. Observatur ecclesiastica disciplina quoad moechos et moechas, et quoad conviciatores non nunquam.
 14-u[m]. Curator ecclesiae est Michail Kurutso, bona ecclesiae rite administrantur, rationes de iis praesente ministro redduntur, et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
 15-u[m]. Pauperes, qui curandi essent non sunt. Orphani curantur.
 16-u[m]. Templum, aedes parochiales, scholae in bono statu sunt.
 17-u[m]. Ludimagister Georgius Kultsar, praeceptor puerorum Michael Agardi, puellarum Stephanus Szekszardi.
 18-u[m]. Sunt probatis moribus, sedulique in officio.
 19-u[m]. Discipuli sunt n[ume]ro 200.
 20-u[m]. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.2.6. Köröstarcsa

Tarcsa 1787. március 2-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Tarcsa nevű egyházközség Békés vármegyében található, hozzá leányegyház nem tartozik. A családok száma 333, lelkipásztoruk Barta Sándor, aki ordinálva lett, de a formatát nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeletei vannak. Igehirdetését, erkölcsét és családját illetően dicsérik őt, ahogy a hivatal vezetését is. Anyakönyvet 1777 óta vezetnek. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint van. Az istentiszteletekre sokan járnak. Az egyházlátogató bizottság felhívja az egyházközséget, hogy figyeljenek az egyházfegyelmi vétségekre. Az egyházi gondnok Kerekes András, az egyházi javak szabályosan vannak adminisztrálva. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. A szegényeknek gondjukat viselik, árvák nincsenek. A templom felújítását, amely már szükséges volt, most kezdték el. A parókia, az iskola, és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Barát Mihály, a segédtanító Váradi András, a leányok tanítója Szalontai László. A tanítók erkölcsé

megfelelő. A fiúk rendszeresen járnak iskolába, számuk 136, a lányoké 95. A tanítóknak kellő fizetséget adnak.

Acta visitationis eccl[esi]ae reform[atae] Tartsaiensis a[nn]o 1787. 2. Martii

- Ad n[ume]ru[m] 1-u[m]. Nomen ecclesiae Tartsa.
 2-du[m]. Situata in co[mita]tu Bekesiensi.
 3-tiu[m]. Filiales habet nullas, nec adfiliandas.
 4-u[m]. Numerus familiarum 333.
 5-u[m]. Nomen pastoris, Alexander Barta.
 6-u[m]. Est ordinatus, formati nondum provisus.
 7u-[m]. Habet libros sufficientes, canones eccl[esi]asticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata, quae cum eo cum-municata sunt.
 8-u[m]. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
 9-u[m]. Quoad officii administra[ti]onem pariter.
 10-u[m]. Habetur matricula ab a[nn]o 1777 accurata.
 11-u[m]. Salarium ministri quod libro tractus inscriptum est. Integre administratur.
 12-u[m]. Auditores sacra frequentant.
 13-u[m]. Ecclesiastica disciplina quoad moechos, moechas et conviciatores observatur.
 14-u[m]. Curator bonorum ecclesiae Andreas Kerekes. Bona ecclesiae rite administrantur. Rationes de bonis eccl[esi]ae praesente ministro redduntur. Nec perceptiones et erogationes sine scitu ejus consignantur.
 15-u[m]. Pauperes curantur, orphanus nulli sunt.
 16-u[m]. Templum reparatione indiget. Cui reparationi nunc accingitur. Aedes parochiales, scholae et sepulcra in bono statu sunt.
 17-u[m]. Ludimagister Michael Barat, praeceptor adjunctus Andreas Varadi, puellarum praeceptor Ladislaus Szalontai.
 18-u[m]. Sunt probatis moribus, sedulique in officio.
 19-u[m]. Pueri scholam frequentantes sunt n[ume]ro 136. Puellae 95.
 20-u[m]. Salaria docentibus in scholis rite exsolvuntur.

6.3.2.7. Mezőberény

Mezőberény 1787. március 3-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Mezőberény nevű egyházközség Békés vármegyében található, hozzá leányegyház nem tartozik. A családok száma 162, lelkipásztorukat Molnár Jánosnak hívják, aki ordinálva lett, de a formatát nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a válás ügyében kibocsátott királyi rendeletei vannak. Prédikációját, erkölcsét és családját illetően dicsérik őt, ahogy a hivatal vezetését is. Az anyakönyvet 1769 óta vezetik. A széna alászántása helyett 350 köteg nádat és 29 rajnai forintot fognak neki szállítani. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyházi gondnokot Pap Mihálynak hívják, eddig az egyház pénzszekevénye a gondnoki háznál volt, a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. Az árvák és a szegények gondviselését a lelkipásztor és az elöljárók végzik. A templom jó állapotban van, az elöljárók ígéretet tettek a parókián és az iskolában lévő hibák kijavítására. Az iskolamester Botos András, aki erkölcsileg megvizsgáltatott, és a buzgóság sem vitatható el tőle. A fiú- és leánytanulók száma 110, a napidíjat kellően megfizetik nekik.

Acta visitationis eccl[esi]ae reform[atae] M[ező]Berenyiensis a[n]no 1787. 3.
Martii

Ad n[ume]ru[m] 1-u[m]. Nomen ecclesiae M[ező]Bereny.

2. Situata est ecclesia in co[mita]tu Bekesiensi.
3. Filiales habet nullas, nec adfiliandas.
4. Numerus familiarum 162.
5. Nomen pastoris, Johannes Molnar
6. Est ordinatus, formati nondum provisus.
7. Habet libros pro modulo, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas et b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata, quae communicata sunt.
8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
9. Quoad officii administrationem pariter.
10. Habetur matricula ab anno 1769 adcurata.
11. In salario ministri mutatio facta est. Loco subarationis fœni, fasciculorum arundinis 350. Vecturae solvuntur fl[oreni] rh[enenses] 29.
12. Auditores sacra frequentant.

13. Disciplina ecclesiastica quodad moechos, moechas et conviciatores observatur.
14. Nomen curatoris Michael Pap. Hactenus cista eccl[esi]ae apud domum curatoris conservabatur. Rationes de bonis ecclesiae praesente ministro redduntur, et nec perceptiones nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
15. Orphanorum cura et pauperum imponitur v[erbi] D[ivini] ministro et primoribus.
16. Templum est in bono statu. Qui defectus in aedibus parochialibus et scholis sunt eos se resarturos promittunt primores eccl[esi]ae.
17. Ludimagister est Andreas Botos.
18. Est probatis moribus, nec sedulitatis laus ei detrahitur absque tamen prosectu discipulorum et discipularum.
19. Habet discipulos et discipulas n[ume]ro 110.
20. Rite salarium ejus exsolvitur.

6.3.2.8. Békés

Békés 1787. március 4-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés nevű egyházközséghez leányegyház nem tartozik. A családok száma 1300, a lelkipásztoruk Dömény János és Letse András, akik ordnálva lettek, de a formatát nem szerezték be. A lelkipásztoroknak megfelelő könyveik, törvénykönyveik, liturgikus könyveik, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeleteik vannak. Mindkét lelkipásztor erkölcsé dicséretes, a hivatali igazgatás szintén. 1732 óta vezetnek anyakönyvet. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyv szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyházi gondnok Beretzki János, az egyházi javak szabályosan vannak adminisztrálva. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetőek. Az árvák és a szegények gondviselését ellátják. A templom jó állapotban van. Letse András lelkész szerint az előjárók megígérték az épületek és az iskolák kibővítését, és a temető gondozását. Az iskolamester Sutha Mihály, a segédtanító Balas György és Nagy Sándor, a leányok tanítója Kopányi István és Laki Márton, akik erkölcsileg megvizsgáltattak. A fiúdiákok előmenetele csekély, a lányoké viszont jobb. Összesen 248 diák van, Kopányi tanít 130 diáklányt, Laki Márton pedig 120-at. A tanítóknak az iskolában kellő fizetséget adnak.

Acta visitationis eccl[esi]ae ref[ormatae] Bekesiensis 1787. 4. Mart[ii]

Ad n[ume]ru[m] 1-u[m]. Nomen eccl[esi]ae Bekes.

2. Situata est in co[mita]tu Bekesiensi.
3. Filiales habet nullas, nec adfiliandas.
4. Numerus familiarum 1300.
5. Nomina pastorum, Johannes Domeny, Andreas Letse.
6. Sunt ordinati, formati non sunt provisi.
7. Habent libros sufficientes, canones eccl[esi]asticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata cum iis communicata.
8. Prior nec quoad mores vituperatur, posterior laudatur.
9. Quoad officii administrationem laudantur.
10. Habetur matricula ab anno 1732. Recentior est adcurata.
11. Salaria quae libro tractus inscripta sunt. Integre administrantur.
12. Auditores sacra frequentant.
13. Disciplina eccl[esi]astica quoad moechos et moechas observatur.
14. Curator eccl[esi]ae est Johannes Beretzki, bona eccl[esi]ae rite administrantur. Rationes de iis praesentibus v[erbi] D[ivini] ministris, et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu eorum consignantur.
15. Orphani et pauperes curantur.
16. Templum est in bono statu. Respectu posterioris ministri promittunt primores aedes ejus se multiplicaturos, scholas ampliuros sepulcra curaturos.
17. Ludimagister est Michael Sutha, praeceptores adjuncti Georgios Balas, Alexander Nagy, puellarum sunt Steph[anus] Kopanyi, Mart[inus] Laki.
18. Sunt probatis moribus. Discipulorum profectus exiguus, discipularu[m] melior.
19. Discipuli sunt n[ume]ro 248. Discipulae Kopanyii 130. Mart[inus] Laki 120.
20. Salaria docentibus in scholis rite exsolvuntur.

6.3.2.9. Makó

Makó 1787. március 8-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A makói egyházközség Csanád vármegyében található. Négy leányegyház tartozik hozzá, ezek a sajtényi két családdal, a nagylaki és a pécskai hasonlóan 2-2 családdal, illetve a mezőhegyesi, amelyhez tartozó családok száma nem ismert. Összesen 1100 család tartozik a makói egyházközséghez, lelkipásztoruk Gyarmathi Ferenc és Ecsedi Miklós, akik ordinálva lettek, de

a formatát nem szerezték be. A lelkipásztoroknak megfelelő könyveik, törvénykönyveik, liturgikus könyveik, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeleteik vannak. A prédikációjukat, erkölcsüket, és a családjaikat illetően dicsérik őket, ahogy a hivatal vezetését is. Anyakönyvük 1742 óta van, de az csak 1766-tól fogva pontos. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtaknak megfelel. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyház gondnoka Diós István, az egyház javait kellőképpen igazgatják. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetőek. A szegényeket ápolják, és az árvák ellátását is kitűnően végzik. A templom, a parókia, az iskola, és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Dezső János, a fiúk tanítója Szabó Ferenc, a leányoké Szabó György és Békési Pál. Szabó György megrovásban részesült. 338 fiúdiák van, és 248 leánytanuló. A tanítóknak az iskolában kellő fizetséget adnak.

Acta visitationis eccl[esi]ae ref[ormatae] Makoviensis
1787. 8. Mart[ii] habitae

- Ad n[ume]ru[m] 1-u[m]. Nomen ecclesiae Mako
2. Situata in co[m]itu Csanadiens
 3. Filiales Sajtinyi habet familias 2-as, NagyLakini et Petskaini pariter, MezőHegyesiensium numerus incertus.
 4. Numerus familiarum 1100.
 5. Nomina pastorum Franciscus Gyarmati, Nicolaus Etsedi.
 6. Sunt ordinati formati non sunt provisi.
 7. Habent libros sufficientes, canones eccl[esi]asticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
 8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudantur.
 9. Quoad officii ad administrationem pariter.
 10. Habetur matricula ab anno 1742. Inde ab anno 1766 accurata.
 11. Salaria, quae libro tractus inscripta sunt. Integre administrantur.
 12. Auditores sacra frequentant.
 13. Disciplina ecclesiastica quoad moechos et moechas observatur.
 14. Curator ecclesiae est Stephanus Dios. Bona ecclesiae rite administrantur. Rationes de iis praesentibus ministris redduntur: et nec perceptiones sine scitu eorum consignantur.
 15. Pauperes curantur orphanorum cura singularis imponitur.
 16. Templum, aedes parochiales, scholae, sepulcreta in bono statu sunt.

17. Ludimagister Johannes Deső, praeceptor puerorum Franciscus Szabo, puellarum Georgius Szabo, Paullus Bekesi.
18. Mores caeterorum probantur, Georgius Szabo reprehensus est.
19. Discipuli sunt n[ume]ro 338. Discipulae 248.
20. Salaria docentibus in scholis rite exsolvuntur.

6.3.2.10. Öcsöd

Öcsöd 1787. október 23-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés vármegyében található Öcsöd nevű egyházhhoz három leányegyház tartozik, ezek a kungyalui egy családdal és 9 lélekkel, az istvánházi négy családdal és 17 lélekkel, illetve a bábockai 9 lélekkel. A családok száma 489, pásztoruk neve Kuthi Ádám, aki felszentelt, és a formatát is beszerezte. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeletei vannak. A prédikációja, erkölce és a családja dicséretes, és a hivatalát is megfelelően vezeti. 1749 óta rendelkeznek anyakönyvvel, de csak 1775-től fordítanak rá gondot. A lelkipásztor fizetését az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint teljesítik. Ami az egyházi kasszáét illeti, megbízhatóan van adminisztrálva. Az istentiszteletekre sokan járnak. A gyülekezet egyházfegyelmét ellenőrizni kell, és a presbiteri gyűlést sürgősen össze kell hívni. Az egyház javait a gondnok kellően ellátja. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetőek. A szegényeket és az árvákat nyilvántartják, és gondoskodnak róluk. A templomot most építik, a parókiát és az iskolákat nem gondozzák eléggé, a temetőt pedig egyáltalán nem. Az iskolamester Szabó János, a segédtanító Nemes György, a leányok tanítója Szilágyi Mihály. Az iskolamester és a leányok tanítója is erkölcsileg megvizsgáltatott, lelkiismeretes, és serény, csakúgy, mint a segédtanító is. 126 fiú, és 104 lány van. A tanítókat az egyház kasszájából fizetik, nem pedig a szülők által.

Acta visita[tio]nis ecclesiae refor[matae] Ötsödiensis
anno 1787. d[ie] 23. Octobr[is] factae

1-o. Nomen ecclesiae Ötsöd

2-o. Situata est in comitatu Békésiensi

3-o. Filiales ejus sunt: Gyalu, cum 1 familia, et 9 animabus. Istvánháza, cum 4 familii, et 17 animabus, Baboczka 9 animabus.

- 4-o. N[ume]rus familiarum 489.
- 5-o. Nomen pastoris Adamus Kúthi.
- 6-o. Est ordinatus, et formati provisu.
- 7-o. Habet libros pro modulo sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, et b[enigna] mandata in negotio religionis, quae cum eo communicata sunt.
- 8-vo. Officium pastorale rite administrat, est irrep[re]hensibilis e[ti]am quoad more. Sic tota ejus familia domestica.
- 9-no. Habet[ur] matricula ab a[nn]o 1749, quantum fieri potuit ab a[nn]o 1775 adcurata.
- 10-o. Salarium idem quod libro tractus inscriptum; integre, quoad cassam ecclesiae administratur.
- 11-o. Frequentant auditores pro more hujatum ecclesia[rum] consveto.
- 12-o. Disciplina ecclesiastica quoad moechos et moechas, et maledicos tetriores observatur, conventus praesbiteriales urgente necessitate fiunt.
- 13-o. Datur curator. Recte administrat bona ecclesiae. Ra[ti]ones de iis reddunt[ur] semper p[rae]sente m[ini]stro, et nec p[er]ceptiones, nec eroga[ti]ones sine scitu ejus consignant[ur].
- 14-o. Pauperes ecclesiae 6 vicibus in a[nn]o publicant[ur]; orphani tribus.
- 15-o. Templum nunc exstruit[ur]. Aedes parochiales, et scholae parum curant[ur], sepulcret[um] vero prorsus non.
- 16-o. Ludimagister, Johannes Szabo, coadjunctus praeceptor Georgius Nemes, filiar[um] praeceptor r[everendus] Michael Szilágyi.
- 17-o. Ludimagister, et filiar[um] praeceptor sunt probatis moribus, et seduli, ita et coadjunctus praeceptor.
- 18-o. Pueri frequentant n[ume]ro 126. Puella n[ume]ro 104.
- 19-no. Rite ex cassa ecclesiae exsolvuntur, a parentibus non.

6.3.2.11. Mezőberény

Mezőberény 1787. október 24-i egyházlátogatási jegyzőkönyve, amelyben visszautalnak a tavaszi egyházlátogatásra (vö.: 6.3.2.7.).

A jegyzőkönyv szerint az egyházközség Békés vármegyében található, hozzá leányegyház nem tartozik. A családok száma 170. Lelkipásztorukat Molnár Jánosnak hívják, aki ordinálva lett, és a formatát is beszerezte. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölce és a családi élete dicséretes. Az anyakönyvet 1769 óta vezetik. A széna alászántása helyett

350 köteg nádat és 29 rajnai forintot fognak neki szállítani. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. A gondnokot Bagi Istvánnak hívják, a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. A szegényekről gondoskodnak, árvák viszont nincsenek. A templom, a parókia, és az iskolák is jó állapotban vannak. Az iskolamester Botos András, aki erkölcsileg megvizsgáltatott, és a buzgóság sem vitatható el tőle. 58 fiú-, és 48 leánytanuló van, a napidíjat kellően megfizetik a tanító számára.

[p. 9.] Acta visitationis ecclesiae reform[atae] M[ező]Berenyensis
anno 1787. 24. Octobris factae

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum.
- 2-um, 3-tium videatur pagina.
- 4. Numerus familiarum 170.
- 5. Vid[e] pag[ina].
- 6. Est ordinatus et formati provisu.
- 7. Vid[e] pag[ina].
- 8., 9., 10., 11., 12., 13. Vid[e] pag[ina].
- 14. Curator ecclesiae Stephanus Bagi, reliqua vid[e] pag[ina]
- 15. Pauperes curantur, orphani non sunt.
- 16. Templum, aedes parochiales, scholae, sepulcreta in bono statu sunt.
- 17. 18. Vid[e] pag[ina].
- 19. Discipuli sunt n[ume]ro 58. Discipulae 48.
- 20. Vid[e] pag[ina].

6.3.2.12. Köröstarcsa

Köröstarcsa 1787. október 25-i egyházlátogatási jegyzőkönyve, amelyben visszautalnak a tavaszi egyházlátogatásra (vö.: 6.3.2.6.). A családok száma 333, lelkipásztoruk Barta Sándor, az egyházi gondnok Kerekes András. Az iskolamester Barát Mihály, segédtanító Nagy István, a leányok tanítója Szalontai László. 123 fiú, és 72 leánytanuló van.

Acta visitationis K[örös]Tartsaiensis eccl[esi]ae anno 1787. 25. Octobris

- Ad n[ume]ru[m] 1., 2., 3-um vid[e].
- 4., 5. Vid[e] pag[ina].

6. Est ordinatus et formatis provisus.
- 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16. Vid[e] pag[ina].
17. Ludimagister Michael Barat, praeceptor ei adjunctus Stephanus Nagy, puellarum praeceptor Ladislaus Szalontai.
18. Vid[e] pag[ina].
19. Discipuli sunt n[ume]ro 123. Discipulae 72.
20. Vid[e] pag[ina].

6.3.2.13. Vésztő

Vésztő 1787. október 26-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés vármegyében található Vésztő nevű egyházközséghez nem tartozik leányegyház. A családok száma 257, pásztorukat Erdélyi Sámuelnek hívják, aki ordinálva lett és a formatával is rendelkezik. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcsé és családi élete dicséretes. 1759 óta rendelkeznek anyakönyvvvel, de 1780-tól fordítanak rá gondot. A lelkész fizetése ugyanaz, mint ami az egyházmegyei jegyzőkönyvben szerepel. Az istentiszteletekre sokan járnak. A gondnok Oláh Mihály, az egyház javai megfelelőek. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. A szegényeket eddig még nem ápolták, egy árvát sem gondoznak. Az egyházfegyelem kevésbé megvizsgálandó. A templomok, a parókia, az iskolák, és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Szatmári György, a segédtanítója Bölönyi Ferenc, a leányok tanítója Pákozdi Ferenc, akik erkölcsileg megvizsgáltattak. A diákok száma 80. A tanítóknak az iskolában kellő fizetséget adatik.

Acta visitationis eccl[esi]ae reform[atae] Vesztőiensis
anni 1787. 26. Octobr[is]

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae est Vesztő.
2. Situata est in co[mita]tu Bekes.
3. Filiales ejus nullae, nec adfiliandae.
4. Numerus familiarum 257.
5. Nomen pastoris Samuel Erdelyi.
6. Est ordinatus et formatis provisus.

7. Habet libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata in negotio religionis emanata.
8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
9. De officii administratione pariter.
10. Habetur matricula ab anno 1759. Adcurata est ab anno 1780.
11. Salarium ministri idem est, quod libro tractus inscriptum. Integre administratur.
12. Auditores sacra frequentant.
14. Curator ecclesiae est Michael Olah. Bona ecclesiae rite administrantur. Rationes de iis praesente ministro redduntur: et nec perceptiones nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
15. Pauperes hactenus non sunt curati. Curabuntur. Orphani nulli sunt.
13. Disciplina ecclesiastica parum observatur.
16. Templum, aedes parochiales, scholae, sepulchrum in bono statu sunt.
17. Ludimagister est Georgius Szathmari, praeceptor ei adjunctus Franciscus Bölönyi, puellarum praeceptor Franciscus Pakozdi.
18. Sunt probatis moribus.
19. Discipuli sunt n[ume]ro 80.
20. Salaria docentibus in scholis rite exsolvuntur.

6.3.2.14. Doboz

Doboz 1787. október 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés vármegyében található Doboz nevű egyházhoz nem tartozik leányegyház. A családok száma 120, pásztorukat Kállai Sámuelnek hívják, aki ordinálva lett, de a formatát nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcs, családi élete dicséretes. Anyakönyvvvel 1766-tól rendelkeznek, 1779-től kezdve pontosabban vezetik. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírt szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. A gondnok Csukás István, az egyház javai megfelelőek. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak, és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetőek. Szegények és árvák nincsenek. A templommal, a parókiával, az iskolákkal kevésbé törődnek, de a temető jó állapotban van. Az iskolamester Szabó Zsigmond, a leánygyermek tanítója Szathmári József, akik erkölcsileg megvizsgáltattak és a szolgálatban serények. 70 fiú-, és 59

leánydiák van. A fiúk közül nem járnak sokan, csak húszan, a lányok közül is csak tizenhatan. A tanítók megfelelő fizetést kapnak.

[p. 10.] Acta visitationis ecclesiae Doboziensis anni 1787. 27. Octobr[is]

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae Doboz.
2. Situata est in co[mita]tu Bekes.
 3. Filialis ejus nulla, nec adfilianda.
 4. Numerus familiarum 129.
 5. Nomen pastoris Samuel Kallai.
 6. Est ordinatus, formati non provisus.
 7. Habet libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
 8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
 9. De officii administratione pariter.
 10. Habetur matricula ab anno 1766. Accuratio est ab anno 1779.
 11. Salarium libro tractus inscriptum. Integre administratur.
 12. Frequentant sacra auditores.
 13. Disciplina etiam quoad conviciatores observatur.
 14. Curator ecclesiae est Stephanus Csukás. Bona ecclesiae rite administrantur. Rationes de iis praesente ministro redduntur: et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
 15. Pauperes et orphani non sunt.
 16. Templum, aedes parochiales, scholae minus curantur. Sepulcretum in bono statu est.
 17. Ludimagister Sigismundus Szabo, praeceptor puellarum Josephus Szathmari.
 18. Sunt probatis moribus sedulique in officio.
 19. Discipuli sunt n[ume]ro 70. Discipulae 58. Pueri non frequentantes 20. Puellae 16.
 20. Salaria in scholis docentibus rite exsolvuntur.

6.3.2.15. Gyulavári

Gyulavári 1787. október 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés vármegyében található Vári egyházközséghez leányegyház nem tartozik. A családok száma 144, pásztorukat Marton Sándornak hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak

megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcsse, családi élete dicséretes. Anyakönyvük 1772-től fogva van, amit pontosan vezetnek. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírt szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyház gondnoka Szabó Miklós. Mint mondják, az egyház javai kellően ellátatnak, de számadást róluk nem adnak. Szegények és árvák nincsenek. A templom, a parókia, az iskola és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Imre Sámuel, aki erkölcsileg megvizsgáltatott. A fiátanulók 38-an, a leányok 27-en vannak. A tanítónak az iskolában kellő fizetséget adnak.

Acta visitationis ecclesiae Variensis anni 1787. 27. Octobris

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae Vari.
2. Situata in comitatu Bekesiensi.
 3. Filialis ejus nulla.
 4. Numerus familiarum 144.
 5. Nomen pastoris Alexander Marton.
 6. Est ordinatus, formati non provisus.
 7. Habet libros sufficientes, canones eccl[esi]asticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
 8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
 9. Quoad officii administrationem pariter.
 10. Matricula habetur ab anno 1772, est adcurata.
 11. Salarium libro tractus inscriptum. Integre administratur.
 12. Auditores sacra frequentant.
 13. Disciplina ecclesiastica non observatur.
 14. Curator ecclesiae Nicolaus Szabo. Bona ecclesia rite administrari dicuntur, rationes de iis non redduntur.
 15. Pauperes et orphani non sunt.
 16. Templum, aedes parochiales, schola, sepulcretum in bono statu sunt.
 17. Ludimagister Samuel Imre.
 18. Est probatis moribus.
 19. Discipulos numerat 38. Discipulas 27.
 20. Salarium in schola docenti rite exsolvitur.

6.3.2.16. Feketegyarmat

Feketegyarmat 1787. október 28-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

Az Arad megyében található, Feketegyarmat nevű egyházközséghez leányegyház nem tartozik. A családok száma 133, pásztorukat Kállai Józsefnek hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcs, családi élete dicséretes. Anyakönyvük 1768-tól hibákkal van, pontosabban 1787-től kezdve vezetik. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírt szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyházi gondnok Dékány András. Az egyház javai megfelelőek. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. Szegények és árvák nincsenek. A templom, a parókia, és a temető is jó állapotban van, az iskola épülete viszont nem építettett fel. Az iskolamester Gál Pál. A fiútanulók 57-en, a leányok 49-en vannak. A tanító fizetsége megfelelő.

[p. 11.] Acta visitationis ecclesiae FeketeGyarmatiensis a[nni]
1787. 28. Octobr[is]

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae FeketeGyarmat.
2. Situata est in co[mita]tu Aradiensi.
 3. Filialis ejus nulla.
 4. Numerus familiarum 133.
 5. Nomen pastoris Josephus Kallai.
 6. Est ordinatus, formati non provisus.
 7. Libros habet pro modulo sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
 8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
 9. De officii administratione pariter.
 10. Habetur matricula ab anno 1768 cum defectu, ab a[nn]o 1787 adcurata.
 11. Salarium ministri libro tractus inscriptum. Integre administratur.
 12. Auditores sacra frequentant.
 13. Disciplina ecclesiastica etiam quoad conviciatores et fures observatur.
 14. Curator ecclesiae Andreas Dekany. Bona ecclesiae rite administrantur.
Rationes de iis praesente ministro redduntur: et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
 15. Pauperes et orphani non sunt.

16. Templum, aedes parochiales, sepulcretum in bono statu sunt. scholae aedificium nunc exstruitur.
17. Ludimagister est Paullus Gal.
18. Est probatis moribus.
19. Discipulos numerat 57. Discipulas 49.
20. Rite salarium ejus exsolvitur.

6.3.2.17. Nagyzerénd

Nagyzerénd 1787. október 28-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

Az Arad megyében található, Nagyzerénd nevű egyházközséghez leány-egyház nem tartozik. A családok száma 170, pásztorukat Barta Józsefnek hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcsse, családi élete dicséretes. Anyakönyvük 1774 óta van, de csak 1777-től fordítanak rá gondot. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyház gondnoka Szabó András, az egyházi javak nyilvántartása megfelelő. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. A szegények gondozása a lelkészre és az előjárókra van kiszabva, az árvák dolgában további jelentést várnak. A templom, parókia, és a temető is jó állapotban van, az iskola pedig épül. Az iskolamester Váradi Ferenc, akinek az erkölcsi nem vizsgáltattak meg, de sérénységének bizonyítéka megfelelőnek tűnik. A fiútanulók 63-an, a leányok 37-en vannak. A tanító díjának kifizetésére ígéret tétetett.

Acta visitationis ecclesiae N[agy]Zerendiensis anni 1787. 29. Octob[ris]

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae NagyZerend.
2. Situata est in co[mita]tu Aradiensi.
3. Filialis ejus nulla.
4. Numerus familiarum 170.
5. Nomen pastoris Josephus Barta.
6. Est ordinatus, formati non provisu.
7. Habet libros pro modulo, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.

8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
9. De administratione officii pariter.
10. Habetur matricula ab a[nn]o 1774. Adcuratio est ab anno 1777.
11. Salarium ministri libro tractus inscriptum. Integre administratur.
12. Frequentant sacra auditores.
13. Disciplina ecclesiastica et quoad conviciatores observatur.
14. Curator ecclesiae Andreas Szabo. Bona ecclesiae rite administrantur rationes de iis praesente ministro redduntur, et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
15. Pauperum cura ministro et primoribus imponitur. In rationem orphanorum publicationes fiunt.
16. Templum, aedes parochiales, sepulcretum in bono statu sunt. Schola aedificatur.
17. Ludimagister est Franciscus Varadi.
18. Mores ejus non probantur, sedulitatis ejus specimen non spernendum.
19. Discipulos numerat 63. Discipulas 37.
20. Salarium ejus exsolutio promittitur.

6.3.2.18. Bélzerénd

Bélzerénd 1787. október 29-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

Az Arad vármegyében található Bélzerénd nevű egyházközséghez leány-egyház nem tartozik. A családok száma 48, pásztorukat Losonczi Józsefnek hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkész kevés könyvvvel rendelkezik, van liturgikus könyve, és megkaphatta a vallás ügyében kibocsátott királyi rendeletet. A lelkész az egyházi előkelőségek által sokszor meg lett intve. A saját mértékükhöz képest a hivatal vezetése kellően ellátott. 1772-től van anyakönyvük, 1779-től kezdve vezetik azt pontosan. A lelképásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint van, de az abban előírtakat nem kapja meg a lelkész. Az istentiszteletekre sokan járnak. Az egyház gondnoka Fábián Gergely, az egyházi javak kellően adminisztráltak. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak azokról és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetőek. A szegények gondozása a lelkészre és az előljárókra van kiszabva, árvák nincsenek. A templom, a parókia, és az iskola is jó állapotban van, temető nincsen. Az iskolamester Kotsi Lajos, akinek erkölcsét megvizsgálták. Fiútánítványainak száma 8, a lányoké 9.

Acta visitationis ecclesiae BelZerendiensis anni 1787. diei 29. Octobr[is]

Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae BelZerend.

2. Situata in i[n]clito co[m]itu Aradiensi.
3. Filialis ejus nulla.
4. Numerus familiarum 48.
5. Nomen pastoris Josephus Losontzi.
6. Est ordinatus, formati non provisus.
7. Libros habet paucissimos. Liturgias habet descriptas, b[en]igna[m] mandata regia in negotio religionis emanata, quae nancisci potuit.
8. A primoribus ecclesiae multis accusatur, sed imque ut ex investigatione potuit.
9. Officium rite administrat pro modulo suo.
10. Habetur matricula ab anno 1772. Accuratio ab anno 1779.
11. Salarium ministri quod libro tractus inscriptum est. Rite non administratur.
12. Auditores sacra frequentare dicuntur.
13. Disciplina ecclesiastica.
14. Curator ecclesiae Gregorius Fabjan. Bona ecclesiae rite administrantur, rationes de iis praesente ministro redduntur. Nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
15. Pauperum cura ministro et primoribus imponitur. Orphani non sunt.
16. Templum, aedes parochiales, schola in bono statu sunt, sepulcretum non est.
17. Ludimagister est Ludovicus Kotsi.
18. Est probatis moribus.
19. Discipuli ejus sunt n[ume]ro 8., discipulae 9.

6.3.2.19. Vadász

Vadász 1787. október 30-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

Az Arad vármegyében található Vadász nevű egyházközséghez leányegyház nem tartozik. A családok száma 101, pásztorukat Szilágyi Jánosnak hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelképásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcsé, családi élete dicséretes. 1768-tól rendelkeznek anyakönyvvvel. A lelkész fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvbe még nincs beírva, ezért azt most kérvényezik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság utasította a

gyülekezetet, hogy ellenőrizték az egyházfegyelmet. Az egyház gondnoka Bodnár Mihály. Az egyházi javakat megfelelően tartják nyilván. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak, és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. A szegények gondoztatnak, árvák viszont nincsenek. A templom jó állapotban van, parókia, iskola, és temető nincsen. Az iskolamester Bitai Ferenc, akinek erkölcsét és munkáját is megfelelőnek találták. Fiútanulóinak száma 28, a lányoké szintén. A tanítói fizetés megfelelő.

Acta visitationis Vadasziensis ecclesiae anni 1787. diei 30. Oct[obris]

Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae Vadasz.

2. Situata est in co[mita]tu Aradiensi.
3. Filialis ejus nulla.
4. Numerus familiarum 101.
5. Nomen pastoris Johannes Szilagyi.
6. Est ordinatus, formati non provisus.
7. Habet libros pro modulo, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
9. De administratione officii pariter.
10. Habetur matricula ab anno 1768 accurata.
11. Salarium ministri libro tractus nondum inscriptum. Copia ejus visitoribus nunc porrecta. Integre administratur.
12. Sacra frequentant auditores.
13. Disciplina ecclesiastica, quoad fieri potest observatur.
14. Curator ecclesiae Michael Bodnar. Bona ecclesiae rite administrantur, rationes de iis praesente ministro redduntur. Nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
15. Pauperes curantur. Orphani non sunt.
16. Templum in bono statu est. Aedes parochiales, schola, sepulcretum non sunt.
17. Ludimagister Franciscus Bitai.
18. Est probatis moribus, sedulus in officio.
19. Discipuli ejus sunt n[ume]ro 28. Discipulae pariter 28.
20. Salarium ejus rite exsolvitur.

6.3.2.20. Ágya

Ágya 1787. október 30-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

Az Arad vármegyében található Ágya nevű egyházközséghez leányegyház nem tartozik. A családok száma 185, pásztorukat Madarasi Imrének hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölce, családi élete dicséretes. 1772 óta van anyakönyvük, viszont hanyagul vezették, ezért megintették a lelkipásztort, aki megígérte a pontosabb adminisztrációt. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint van. Az istentiszteletekre sokan járnak. Az egyház gondnoka Sipos Mihály, az egyház jövedelmeit a lelkipásztor jóváhagyása nélkül tartják nyilván. A szegények és árvák gondozása a lelkészre és az előljárókra van kiszabva. A templom szűkölködő, de legalább jó állapotban van, ahogy a parókia, iskola és a temető is. Az iskolamester Vágó István, akinek megfelelőnek találták a munkáját. A fiútanulók száma 56, a lányoké 50. A tanító fizetése megfelelő.

Acta visitationis ecclesiae Agyaiensis anni 1787. diei 30. Octobr[is]

Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae Agya.

2. Situada est in i[n]clito co[m]itu Aradiensi.
3. Filialis ejus nulla.
4. Numerus familiarum 185.
5. Nomen pastoris Emericus Madarasi.
6. Est ordinatus, formatis non provisus.
7. Habet libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[en]igna mandata regia in negotio religionis emanata.
8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
9. De officii administratione pariter.
10. Habetur ab anno 1772. Maior in ea dehinc scribenda imposita est adcuratio et promissa.
11. Salarium ministri quod libro tractus inscriptum. Integre non administratur.
12. Sacra frequentant auditores.
13. Disciplina ecclesiastica.
14. Curator ecclesiae Michael Sipos. Bona ecclesiae utcunq[ue] administrantur sine scitu ejus consignantur. Rationes redduntur praesente ministro. Nec perceptiones, nec erogationes sine scitu consignantur.
15. Pauperum et orphanorum cura ministro et primoribus imponitur.

16. Templum angustum quidem sed in bono statu est. Ita et aedes parochiales, schola, et sepulcretum in bono statu sunt.
17. Ludimagister Stephanus Vago.
18. Probatis moribus est et sedulus in officio.
19. Discipuli ejus sunt n[ume]ro 56, discipulae 50.
20. Salarium ejus rite exsolvitur.

6.3.2.21. Erdőhegy

Erdőhegy 1787. október 31-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

Az Arad vármegyében található Erdőhegy nevű egyházközséghez tartozik Gyorok 22, Nadab 2, Sikló 1, Arad 5, Tövisgyháza 1, Kisjenő 4, Székudvar 2, Ópálos 1 és Szintye 1 családdal. A családok száma 82. A lelkipásztorukat Lázár Pálnak hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcsse, családi élete dicséretes. 1772-től rendelkeznek anyakönyvvvel, 1773-tól a napoknak jegyzékével, és az 1786. május 2-tól pontosabb. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírt szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. Az egyház gondnoka Zódi Mihály. A szegények és árvák gondozása a lelkészre és az előljárókra van kiszabva. A templom, parókia, és az iskola is jó állapotban van, temető viszont nincsen. A helyettes iskolamester Simon Miklós, akinek munkájával a bizottság meg volt elégedve. A fiútanulók száma 52, a lányoké 35. A fiúk közül nem sokan járnak iskolába, csak 13-an, a lányok közül pedig 12-en. A tanító fizetését kellően megkapja.

Acta visitationis ecclesiae Erdőhegyiensis anni 1787. diei 31. Octob[ris]

Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae Erdőhegy.

2. Situata in i[n]clito co[m]itu Aradiensis.
3. Filiales ejus sunt Gyorok cum familiis 22, Nadab fam[iliae] 2, Siklo fam[ilia] 1, Arad fam[iliae] 5, Tövisgyhaza fam[ilia] 1, KisJenő 4, Szekudvar 2, Paulis 1, Szintye 1.
4. Numerus familiarum in ecclesia Erdohegyiensis 82.
5. Nomen pastoris Paullus Lazar.
6. Est ordinatus, formati non provisus.

7. Habet libros pro modulo, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata, canones ecclesiasticos.
8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
9. De administratione officii pariter.
10. Habetur matricula ab anno 1772 cum consignatione dierum ab anno 1773. Accuratio ab anno 1786. a Martii.
11. Salarium ministri quod libro tractus inscriptam. Integre administratur.
12. Sacra frequentant auditores.
13. Disciplina ecclesiastica.
14. Curator ecclesiae est Michael Zoedi.
15. Pauperum et orphanum cura imponitur ministro et primoribus.
16. Templum, aedes parochiales, schola in bono statu sunt, sepulcretum non est.
17. Substitutus ludi magister est Nicolaus Simon.
18. Probat moribus est, sedulusque in officio.
19. Discipuli sunt n[um]ero 52, discipulae 36. Pueri scholam non frequentantes 13, puellae 12.
20. Salarium rite exsolvitur.

6.3.2.22. Gyula

Gyula 1787. november 1-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés vármegyében található Gyula nevű egyházközséghez leány-egyház nem tartozik. A családok száma 305, pásztorukat Nagy Istvánnak hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölcsse, családi élete dicséretes. 1768-tól rendelkeznek anyakönyvvvel, amiben sok hiba van, 1777-től hiba nélkül, és 1784-től fogva vezetik azt pontosabban. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság szükségesnek tartja az egyházfegyelmi előírások betartatását. Az egyház gondnoka Balog György, az egyházi jövedelmeket megfelelően tartják nyilván. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak, és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. A szegényeket gondozzák, árvák viszont nincsenek. Azon dolgoznak, hogy új imaház épüljön. A parókia, iskola, és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Szász György, akinek a munkáját megfelelően találták. A fiátanulók száma 70, a lányoké 50. A tanító fizetését rendszeresen megadják.

Acta visitationis ecclesiae Gyulaiensis anni 1787. diei 1. Novembris

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae Gyula.
2. Situata in i[n]clito co[mita]tu Bekesiensi.
 - 3.²⁰⁷ Filialis ejus nulla.
 4. Numerus familiarum 305.
 5. Nomen pastoris Stephanus Nagy.
 6. Est ordinatus, formati non provisus.
 7. Habet libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
 8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
 9. De administratione officii pariter.
 10. Habetur matricula ab anno 1768 cum defectu, ab a[nn]o 1777 sine defectu, ab a[nn]o 1784 accurata.
 11. Salarium quod libro tractus inscriptum. Integre administratur.
 12. Auditores frequentant sacra.
 13. Disciplina quantum fieri potest observatur.
 14. Curator ecclesiae Georgius Balog. Bona ecclesiae rite administrantur, rationes de iis praesente ministro redduntur, nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
 15. Pauperes curantur, orphani non sunt.
 16. In eo laboratur ut novum oratorium aedificetur. Aedes parochiales, schola, sepulcretum in bono statu sunt.
 17. Ludimagister est Georgius Szasz.
 18. Est probatis moribus, sedulusque in officio.
 19. Discipuli sunt n[ume]ro 70, discipulae 50.
 20. Salarium ejus rite exsolvitur.

6.3.2.23. Békés

Békés 1787. november 2-i egyházlátogatási jegyzőkönyve. A jegyzőkönyv utal az 1787. március 4-én tartott vizitáció szövegére (vö. 6.3.2.8. fejezet). A legtöbb pont esetében csak azt írják, hogy a korábbi adatokkal megegyezik. Egyedül a gondnok személye változott, aki ekkor Kovács János volt.

207 Kihúzza: Numerus familiarum

Acta visitationis ecclesiae Bekesiensi anni 1787. diei 2. Novembris

Ad n[ume]ros 1., 2., 3. Vid[e] pag[ina].

4. Numerus familiarum ignoratur.

5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13. Vid[e] pag[ina].

14. Curator ecclesiae Johannes Kovats, reliqua vid[e] pag[ina]. Extractus rationum curatoris confectio et transmissio imponitur.

15. Vid[e] pag[ina].

16. Vid[e] pag[ina]. Promissio vernalis effectum non est sortita.

17., 18., 19., 20. Vid[e] pag[ina].

6.3.2.24. Gyoma

Gyoma 1787. november 4-i egyházlátogatási jegyzőkönyve ugyanaz, mint az 1787. március 1-én hitelesített (vö. 6.3.2.3. fejezet).

Acta visitationis ecclesiae Gyomaiensis anni 1787. 4. Novembris eadem sunt, quae ad diem 1. Martii anni ejusdem 1787. consignata sunt. Vid[e] pag[ina]

6.3.2.25. Békésszentandrás

Szentandrás 1787. november 6-i egyházlátogatási jegyzőkönyve:

A Békés vármegyében található Szentandrás nevű egyházközséghez tartozik Szarvas 4 családdal, 22 taggal. A családok száma 113, pásztorukat Dobsa Ferencnek hívják, aki ordinálva lett, de a formatát még nem szerezte be. A lelkipásztornak megfelelő könyvei, törvénykönyvei, liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. Prédikációja, erkölce, családi élete dicséretes. 1755 óta rendelkeznek anyakönyvvvel, ami 1786-tól gondozott. A lelkipásztor fizetése az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírt szerint van. A hivatali működés hiányosságai miatt a lelkipásztor ellen panaszt tettek. Az istentiszteletekre sokan járnak. A bizottság szükségesnek tartja az egyházfegyelmi előírások betartatását. Az egyházi gondnok Dorogi János, az egyház javait megfelelően tartják nyilván. Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak, és a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. Az egyházközséghez tartozó mindkét szegény hajléktalan, árvák nincsenek. A templom nem annyira

régen felújítatott és kibővítettett. A parókiát az omlás fenyegeti, az iskola és a temető jó állapotban van. Az iskolamester Jakuts Sándor, akinek munkájával a bizottság meg volt elégedve. A fiútanítványainak száma 50, a lányoké 43. A tanító az egyházközségtől és a szülőkől kapja a fizetését.

Acta visitationis ecclesiae reform[atae] SzentAndrasiensis
6. Novembris anni 1787.

- Ad n[ume]ru[m] 1-mum. Nomen ecclesiae SzentAndras.
2. Situata est in i[n]clito co[mita]tu Bekes.
 3. Filialis ejus Szarvas cum familiis 4, sodalibus 22.
 4. Numerus familiarum 113.
 5. Nomen pastoris Franciscus Dobsa.
 6. Est ordinatus, formati non provisus.
 7. Habet libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata.
 8. Quoad doctrinam, mores, familiam laudatur.
 9. De administratione officii pariter.
 10. Habetur matricula ab anno 1755. Accurata ab anno 1786.
 11. Salarium ministri, quod libro tractus inscriptum est. De minus bona ejus administratione minister conqueritur.
 12. Auditores sacra frequentant.
 13. Disciplina ecclesiastica, quoad moechos et moechas et maledicos tetriores observatur.
 14. Curator ecclesiae est Johannes Dorogi. Bona ecclesiae non rite administrantur. Rationes de iis praesente ministro redduntur. Et nec perceptiones, nec erogationes sine scitu ejus consignantur.
 15. Ambo pauperes domati stipem emendicant, orphanii nulli.
 16. Templum non ita pridem renovatum est et ampliatur. Aedes parochiales ruinam minantur, schola et sepulcretum in bono statu sunt.
 17. Ludimagister est Alexander Jakuts.
 18. Est probatis moribus, sedulusque in officio.
 19. Discipuli ejus sunt n[ume]ro 50, discipulae 43.
 20. Rite ex cassa ecclesiae salarium ejus exsolvitur, a parentibus discipulorum non.

6.3.2.26. Öcsöd

Öcsöd 1787. október 23-i egyházlátogatási jegyzőkönyve, amely nagyrészt megegyezik a 6.3.2.10. fejezetben közölt szöveggel. Valószínűleg a jegyzőkönyv letisztázása során több példány is készült, ezért maradt fenn két példányban a szöveg. A kettő között lényeges eltérés, hogy az alább közölt forrás megnevezi az egyházközség gondnokát, Rónyai Andrást, miközben a bábockai szórványt nem említi.

[p. 9.] Acta visitationis ecclesiae reff[ormatae] Ötsödien[is]
1787. d[ie] 23-a Octobr[is]

- 1-o.Nomen ecclesiae Ötsöd.
- 2-o.Situata est in comitatu Békésiensi.
- 3-o.Gyaluini datur 1. familia, quae constat 9 animabus, item Istvánházini 4 familiae, quae constat ex 17 animabus.
- 4- o.
- 5-o.Nomen pastoris Adamus Kúti.
- 6-o.Est ordinatus, et formatis provisos.
- 7-o.Libros habet sufficientes, canones ecclesiasticos, et liturgias descriptas, b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata habet.
- 8-o.Officium rite administrat[um] est irreprehensibilis e[ti]am quoad mores, similiter et tota familia.
- 9-no. Matriculam habet.
- 10-o. Salarium rite administratur et integre.
- 11-o. Auditores frequentant templum.
- 12-o. Disciplinae ecclesiasticae exercitium nullum.
- 13-o. Ecclesia est praemonita, quoad sedem praesbiterialem constituendam.
- 14-o. Curator ecclesiae Andreas Rónyai, bona ecclesiae rite procurat coram ministr[um] ecclesiae sumtas administrat[ur] ra[ti]one[s]q[ue] reddit.
- 15-o. Pauperes ecclesia curantur cum publicatione. Orphani nulli.
- 16-o. Templum novum est exstructum per quam elegans. Aedes parochiales curantur pariter et scholae, sepulcretumque, museum est incommodum.
- 17-o. Rector scholae est Joannes Szabo, est sedulus in docendo, pariter et praeceptor pueror[um], qui est Georgius Nemes. Insuper sunt probatis moribus.
- 18-o. Praeceptor puellar[um] r[everen]dus d[ominus] Michael Szilágyi, qui etiam est coadjutor in ministerio sacro, etiam est sedulus in officio.
- [p. 10.] 19-no. Puellae sunt n[ume]ro scholam frequentantes: 48. Pueri: n[ume]ro 33, et o[mn]es in n[ume]ro pueri: 146. Rector scholae nullam

habet querimoniam, quoad administra[ti]onem salarii, nec praeceptor pueror[um] habet.

6.3.2.27. Békés

Békés 1789. március 13-án keltezett egyházlátogatási jegyzőkönyve kimondottan kevés adatot tartalmaz. Az 1786-os jegyzőkönyvi minta alapján pontokba szedi a válaszokat. Több esetben is utal az 1787-es vizitációra (vö. 6.3.2.8. fejezet). Lelkipásztor Dömény János és Letse András. Az egyházfegyellemmel kapcsolatban megjegyzik, hogy Dömény János nem követeli meg az eklézsia követést és a penitenciát. A gondnok Betsi Mihály, a számadást a gondnok készíti és küldi el. A szegényeket és az árvákat gondozzák. A templom, és a plébánia épületei is jó állapotban vannak. Az iskolamester Kováts János, a fiúk tanítója Veres Ferenc, és Szabó Mihály, a lányoké Kopányi István, és Laki Márton.

Acta visitationis Eccl[esi]ae Bekesiensis a[nn]o 1789. 13. Martii

1. Bekes.
2. Bekes.
3. Filialis nulla.
4. Numerus familiar[um].
5. Joh[annes] Domeny, Andr[eas] Letse.
6. Formatis non sunt provisi.
7. Ut alia.
8. Quoad doctrinam, mores, familias laudantur uterque, nisi, quod a primoribus dicatur plebem aegre ferre quod r[everendus] Joh[annes] Dömeny publicam poenitentiam non egent.
9. 10., 11., 12., 13. Ut alias.
14. Curator eccl[esi]ae Michael Betsi, cetera ut alias.
15. 16. Ut alias.
17. Ludimagister Joh[annes] Kovats. Praeceptores pueror[um] Franciscus Veres, Mich[ael] Szabo, puellar[um] St[ephanus] Kopanyi, Mart[inus] Laki.
18. Ludimagister et praeceptores puellar[um] sunt probatis moribus, pueror[um] praeceptores non laudantur.
19. Discipuli sunt n[umer]o 300, discipuli St[ephani] Kopanyi 138, Martini Laki 110, non frequentantes pueri 305, puellae 249.
20. Ut alias.

6.3.3. Részleges egyházlátogatások a békési egyházmegyében, 1795–1798²⁰⁸

A részleges egyházlátogatási jegyzőkönyvek az 1795., 1796. és az 1798. évek-ből nyújtanak információkat a békési egyházmegyében található különböző gyülekezetek működéséről. Egyik évben sem teljes az egyházlátogatás, a vizitációból mindig kimaradtak egyházközségek.

Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek vezetéséhez külön instrukciók nem tartoznak, de a pontokba szedett válaszokból kiderül, hogy a következő kérdések mentén haladtak a vizsgálók: Mi az egyház neve? Az melyik megyében található? Vannak-e hozzátartozó leányegyházak? Hány család tartozik az egyház felügyelete alá? Hogy hívják a lelkipásztorukat? Lelkipásztoruk ordinálva lett-e és beszerezte-e a formatát? Vannak-e neki megfelelő könyvei, törvénykönyvei, és liturgikus könyve, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete? A tanítást, erkölcsöket, és a családot illetően milyen a lelkipásztor? A szolgálatot hogyan végzi? Van-e anyakönyvük, és ha igen, melyik évtől, és melyik évtől vezetik azt pontosan? Milyen a lelkészi fizetés? Vajon becsületesen kezelik-e? Sokan járnak-e az istentiszteletekre? Milyen az egyházfegyelem és az erkölcsök helyzete a tanítványok között? Az egyházi javaknak gondnokait megjelölik-e? Illően kezelik-e azokat? Számadást mindig a lelkész jelenlétében adnak-e azokról és a lelkész tudta nélkül hitelesíthetőek-e a bevételek és a kiadások? A szegényeket és az árvákat hogyan gondozzák? A templomok, parókiák, iskolák és temetők milyen állapotban vannak? Ki az iskolamester, és a többi tanító? Az erkölcsileg megvizsgáltott-e és a szolgálatban serény-e? Mennyi a fiú és leánygyermek száma? Rendszeresen járnak-e iskolába vagy nem? Lejegyzendő az is, hogy a szülők engedetlenek-e. A tanítóknak kellő fizetség adatik-e az iskolában?

6.3.3.1. Békésszentandrás, 1795

Szentandrás 1795. november 19-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházközséghez 136 család tartozik, az egyház gondnoka Dorogi János. A templom romos állapotban van, az iskola kéménye szintén, és a temetőt is kevésbé gondozzák. Az iskolamester Szabó Mihály, akinek munkáját nem

208 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/265/>

vizsgálták meg alaposan. A fiúgyermekek száma 20, a lányoké 14. A tanítók fizetését még nem rendezték.

[p. 27.] Acta visitationis eccl[esi]ae *SzentAndrasiensis a[nn]o 1795.* 19. Nov[embris] peractae praesentibus Sam[uele] Dorogi, St[ephano] Szabo, Mich[aele] Ketskei, Joh[anne] Dorogi curatore.

N[umer]o 1., 2., 3., et cetera.

4. N[ume]rus fam[iliarum] 136.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Joh[annes] Dorogi.

15.

16. Templum ruinosum, caminas scholaris pariter, sepulcretum minus curatur.

17. Michael Szabo.

18. Minus probatur.

19. Pueri 20. Puellae 14.

20. Salarium a parte discentium nondum exsolutum.

6.3.3.2. Gyoma, 1795

Gyoma 1795. november 20-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyház gondnoka Izsó János. Szegények nincsenek, az árváknak gondjukat viselik. A templomok és a parókiák jó állapotban vannak. A lelkész dolgozószobája új, az építkezést megfogadták. Az iskolamester Antal István, a fiúk tanítója Gál Mihály, mindketten erkölcsileg megvizsgáltattak, és a szolgálatban serények. A leányok tanítója Bak János, és Magyar József, erkölcsileg szintén megfeleltek. Az iskolamester tanítványai 46-an, a tanítóé 104-en, az előbbi tanító diákjai 78-an, az utóbbié 68-an vannak. A tanítók fizetését az egyháztól kellően megadják.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Gyoma 1795. 20. Nov[embris] praesent[ibus] Joh[anne] Biro iudice prim[ario] St[ephano] Bodnar, Paul[o] Szilagyi, Andr[ea] Debreczeni nota[rio] Joh[anne] Szabo.

N[ume]ro 1. – 13. Ut alias.

14. Curator eccle[siae] Joh[annes] Iso.

15. Pauperes non sunt, et orphani *non dantur*²⁰⁹ scholares libris providentur.
16. Templā, parochiales aedes sunt in bona statu. Musei novi aedificatio promittitur.
17. 18. Rector scholae St[ephanus] Antal, praecept[or] puer[orum] Mich[ael] Gal. Sunt probatis moribus, et seduli in officio. Praeceptor filiar[um] Joh[annes] Bak, Jos[ephus] Magyar pariter sunt prob[atis].
19. Discipuli rectoris sunt n[umer]o 46. Praeceptoris 104. Discipulae prioris praec[eptoris] 78, posterioris 68.
20. Salaria docentibus a parte eccl[esi]ae rite exsolvuntur.

6.3.3.3. Mezőberény, 1795

Mezőberény 1795. november 21-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: 200 családból áll a gyülekezet, a gondnok Varga István. Szegények nincsenek, az árvákat gondozzák. Az iskolamester Gál Pál és Marosi Ferenc, mindketten megfelelően látják el feladatukat. Az iskolamester diákjai 71-en vannak, a leányok tanítójáé 40-en. A tanítók fizetését az egyháztól kellően megadják.

Acta v[isitationis] M[ező]Berenyiensis 1795. 21. Nov[embris] peractae praesentibus Geor[gio] Fazekas, And[rea] Beretzki, St[ephano] Bagi, Joh[anne] Olah, Mich[aele] Veres, Mich[aele] Balog, Mich[aele] Megyeri, Mich[aele] Perei, And[rea] Bagi, St[ephano] Varga.

N[umer]o 1., 2., 3. ut alias.

4. N[ume]rus fam[iliarum] 200.

5. – 13. út alias.

14. Curator eccl[esi]ae St[ephanus] Varga et cetera, et cetera.

15. Pauperes non sunt, orphani curantur.

16., 17. Ludimagister Paul Gal, probatis moribus, et Franc[iscus] Marothi pariter.

19. Discipuli ludimagistri n[umer]o 71. Discipulae praeceptoris filiarum n[umer]o 40.

20. Salaria docentium a parte eccl[esi]ae rite exsolvuntur.

209 Kihúzza.

6.3.3.4. Köröstarcsa, 1795

Köröstarcsa 1795. november 21-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: 340 család, a gondnok Ladányi János. Sem szegények, sem árvák nincsenek. A templomot most építik, megfogadták a parókiák, és az iskola renoválását is, a temető kevésbé jó állapotban van. Az iskolamester Salánki Mihály. Új fegyelmezés szükséges. A fiúk tanítója Vas Gábor, a lányoké Szalóczi László. Az iskolamester tanítványai 33-an, a tanítói 70-en vannak.

[p. 28.] Acta visit[ationis] K[örös]Tartsaiensis a[nn]o 1795. 21. Nov[embris] perac[tae] praesentibus Mich[aele] Mezö judice prim[ario], Thom[ae] Dobsa, Mich[aele] Gulyas, St[ephano] Kopanyi not[ario], Joh[anne] Ladanyi curat[ore]. N[umer]o 1., 2., 3. ut alias.

4. Num[erus] familiar[um] 340.

5. – 13. ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Joh[annes] Ladanyi et cetera.

15. Pauperes non dantur, nec orphani in quor[um] tamen usum publicationes fiunt in futurum.

16. Templum nunc exstruitur, aedes parochiales, scholar[um] correctio promittitur, sepulcretum in statu minus bono.

17., 18. Ludimagister Mich[ael] Salanki. Correctio morum imponitur. Praec[eptor] pueror[um] Gabr[iel] Vas, praec[eptor], puellar[um] Lad[islaus] Szalóczi[?]. Discipuli ludi mag[istri] n[umer]o 33. Prae[ceptor] 70. Discipulae 93.

20. Salaria docentibus a parte eccl[esi]ae rite exsolvuntur.

6.3.3.5. Vésztő, 1795

Vésztő 1795. november 22-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: 320 család, a gondnok Kollát Mihály. Lelkipásztoruk ordinálva lett, de nem szerezte be a formatát. Az előírt könyvekkel rendelkezik, és a vallás ügyében kibocsátott királyi rendelete van. A lelkészi fizetés az egyházmegyei jegyzőkönyvben írtak szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A gondnok Nagy Mihály, a szegényeket és az árvákat is gondozzák. A templom, parókia, az iskola és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Kis Bálint, a fiúk tanítója Sós Dániel, a lányoké Pákozdi Ferenc. Az iskolamester tanítványai 62-en, a tanítói 81-en vannak. A tanítók fizetése rendben van.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Vesztojensis a[nn]o 1795. 22. Nov[embris] peractae praesentibus And[rea] Meszaros judicis[!] prim[ario], Fran[cisco] Tot, Mich[aele] Nagy, Joh[anne] Hodaszi, Fran[cisco] Kis not[ario], Mich[aele] Kazai, St[ephano] Santa, St[ephano] Szombati, St[ephano] Kintses, St[ephano] Szabo, Joh[anne] Szabo, Petr[o] Nagy, Andr[ea] Turbutz, Mich[aele] Nagy curatore.

N[umer]o 1., 2., 3. uti alias.

4. Numerus famil[iarum] 320.

5. Michael Kollat.

6. Est ordinatus, formati non provisus.

7. Habet libros sufficientes, liturgias, b[enigna] mand[ata].

8. Probat.

9. Laudatur.

10. Ut alias.

11. Salarium ministri uti libro v[enerabili] tractui inscriptum integre administratur.

12. Auditores sacra frequentant.

13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Mich[ael] Nagy et cetera.

15. Pauperes et orphani curantur ex publicatione.

16. Templum, aedes parochiales, scholae, sepulcretum in bono statu sunt.

17. Ludimagister Valent[inus] Kis. Praeceptor pueror[um] Dan[iel] Sos, puellar[um] Franc[iscus] Pakozdi.

18. Laudantur.

19. Discipuli ludi magistri 62. Praecept[oris] 81. Discipulae 88.

20. Salaria docentibus rite administrantur.

6.3.3.6. Békés, 1795

Békés 1795. november 24-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: A lelkipásztorok Dömény János és Zilahi János, az egyházközségben 1451 család él. Lelkipásztoraik ordinálva lettek, de nem szerezték be a formatát, de megfelelő könyveik vannak. A gondnok Gellen Gergely. A szegényeket és az árvákat gondozzák. A templom, parókia, az iskola és a temető is jó állapotban van. Az iskolák építését tervezik. Az iskolamester Fábián János, a fiúk tanítója Kis Mihály és Kotsis György, a leányok Diószegi Mihály, a kántor pedig Kóródi István. Minden tanító és a kántor is erkölcsileg megvizsgáltatott és

rendben találtatott. Az iskolamester tanítványai 75-en vannak az összeírás szerint, az előbbi tanítóé 84-en, az utóbbié 64-en. Az előző tanító 105 diákot, az utóbbi 109-et tart számon. A tanítók fizetése megfelelő.

[p. 29.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Bekesiensis 1795. 24. Nov[embris] peractae praesentibus spect[abili] coadjut[ore] Laur[entio] Domokos judice primari, Joh[anne] Kotsord, Mich[aele] Püski, Andr[ea] Gyenge, Mich[aele] Betsi, Mich[aele] Kovats, Geor[gio] Liptsei, Petr[o] Nagy, Mich[aele] Sütö, St[ephano] Beretzki, Mich[aele] Dekany, Greg[orio] Gellen curatore.

N[umer]o 1. – 3. Ut alias.

4. Joh[annes] Dömény, Joh[annes] Zilaji.

5. N[ume]rus familiar[um] 1451.

6. Sunt ordinati, formati non provisi.

7. Habent libros sufficientes et cetera.

8. Laudantur.

9. Laudantur.

10. Ut alias.

11. Ut alias.

12. Ut alias.

13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Greg[orius] Gellen rite administr[at]ur et cetera.

15. Pauperes et orphani ex publicationibus curantur.

16. Templum, aedes parochiales sunt in bono statu. Scholae non item. Sepulcreta pariter, aedificatio scholar[um] promittur.

17. Ludimagister Joh[annes] Fabjan, praeceptores pueror[um] Mich[ael] Kis, Geor[gius] Kotsis, filiar[um] Mich[ael] Dioszegi, M[artinus] Laki, cantor St[ephanus] Korodi.

18. Praeceptores pueror[um] et puellar[um] laudantur, nec de cantore quidquam mali.

19. Discipuli ludi magistri 75, juxta consignationem prioris praeceptoris 84, posterioris 64. Discipulae prioris praec[eptoris] n[umer]o 105, posterioris 109.

20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.3.7. Doboz, 1795

Doboz 1795. november 25-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházközségben 180 család él, a gondnok Szabó János. Árvák és szegények nincsenek. A templom alapját lerakták, és ígéretet tettek a parókia épületének javítására. Az iskolák jó állapotban vannak, ahogy a temető is. Az iskolamester Szabó Zsigmond, a tanító Szatmári József. A fiútanítványok 72-en, a lányok 40-en vannak, a tanítók fizetését kellően megadják. A jegyzőkönyvhöz fűzött megjegyzés szerint a presbitériumot is megszervezték a gyülekezetben.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Doboziensis 1795. 25. Nov[embris] peractae praesentibus Joh[anne] Ore subjudice, curatore Joh[anne] Szabo, Joh[anne] Bekesi, Andr[ea] Balog presbyteris.

N[umer]o 1. – 3. ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 180.

5. – 13. ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Joh[annes] Szabo et cetera, et cetera.

15. Pauperes et orphani non dantur.

16. Templi fundamentum positum est, aedi[um] parochiali[um] correctio promittitur, scholae in bono statu sunt. Sepulcretum in bono statu est.
[p. 30.] 17. Ludimagister Sigism[undus] Szabo, praecept[or] Jos[ephus] Szatmari.

18. Laudantur.

19. Discipuli n[umer]o 72. Discipluae n[umer]o 40.

20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

A canonica visitatio ideájának 13 punctumára tett kérdésekből kitanultuk, hogy a dobozi ekklézsiában tsak mostanában kezdődött a presbiterium, amelynek pedig ennek a venerabilis b[ecsületes] tractusnak canonok szerént való rendelése szerint régen egész erejében kell vala lenni, és hogy a betsületes tanátsi rend közzül is tsak ketten vagynak presbiterek. Meghagyatik azért azoknak, akik az ekklézsia előljáróinak tartják magokat, hogy a presbiterek számát a b[ecsületes] tanátsi rendnek gyakoroltabbjai közzül többekkel szaporítsák, és a dolgot mindenképpen úgy intézzék, hogy a presbiterium eleibe való ügyek minél jobb móddal fojtathassanak, hogy mikor azok közzül valamelyek a felsőbb fórumok eleibe találának vitetni, vagy gondolatlansággal, vagy a presbiteri szent hivatalnak megutálásával ne vádoltathassanak. Kiadta Dobozon az 1795-dik esztendőbeli novembernek 25. napján.

Kárnyászkai Mihály

6.3.3.8. Feketegyarmat, 1795

Feketegyarmat 1795. november 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 150 család tartozik, a gondnok Lengyel István. Árvák és szegények nincsenek. A fiútánítványok 20-an vannak, csak úgy, mint a lányok. A tanítók fizetését kellően megadják. Az iskolamesternek és a lelkipásztornak ígéretet tettek szobák javítására.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae F[ekete]Gyarmatiensis 1795. 27. Novem[bris] praesentibus Joh[anne] Hegei judice, St[ephano] Lengyel curatore.

N[umer]o 1. – 3. ut alias.

4. N[umer]us familiar[um] 150.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae St[ephanus] Lengyel ut alias.

15. Pauperes et orphani non da[n]tur.

16. – 18. Ut alias.

19. Discipuli 20. Discipulae 20.

20. Salarium docenti solvitur.

Ad n[ume]ru[m] 16. Promittitur aedific[ati]o camerar[um] pastori et ludimagistro.

6.3.3.9. Nagyzerénd, 1795

Nagyzerénd 1795. november 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházközséghez 193 család tartozik. A presbitérium működése elhanyagolt. Szegények nincsenek, de az árvákról a következő gyűjtéskor gondoskodni fognak. A templom, a parókia, az iskolák jó állapotban vannak, a temető szintén. A leányiskola építésére ígéretet tettek. Az iskolamester Vékony István, a fiútanulók 52-en, a lányok 42-en vannak, a tanítót kellően megfizetik.

[p. 31.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae N[agy]Zerendiensis a[nn]o 1795. 27. Nov[embris] peractae praesentibus Andr[ea] Adorjan judice prim[ario], St[ephano] David, Franc[isco] Szabo jun[iore], Georg[i]o Boros, Joh[anne] Katai, St[ephano] Hidjed, Joh[anne] Gal, Mich[aele] Szabo jun[iore], Andr[ea] Szabo, Mich[aele] Ujfalusi notar[i]o].

- N[umer]o 1. – 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus famil[iarum] 193.
 5. – 12. Ut alias. Ad n[umer]um 8. et 9. Accusatur de nonnullis, sed quor[um] discussio pertinet ad sedem dislocatoriam.
 13. Quis status disciplinae, et cetera, ostendit neglectus presbyterii.
 14. Eccl[esi]ae curator St[ephanus] David riteque.
 15. Pauperes non dantur. De orphanis quamquam non sint praevis publicatione providetur.
 16. Templum, aedes parochiales, scholae in bono statu sunt. Sepulcretum pariter, aedificatio scholae puellar[um] promittitur.
 17. Ludi magister St[ephanus] Vekony.
 18. Laudatur.
 19. Discipuli n[umer]o 52, discipulae 42.
 20. Salarium docenti rite exsolvitur.

6.3.3.10. Bélzerénd, 1795

Bélzerénd 1795. november 28-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyház-község alá 60 család tartozik, pásztoruk Fábián Mihály, aki ordinálva lett, de a formatát nem szerezte be, de megfelelő könyvei vannak. Anyakönyvet 1772 óta vezetnek. A lelkési fizetés nem az egyházmegyei jegyzőkönyvben megállapítottak szerint történik. Az istentiszteletekre nem járnak sokan. A gondnok Gyarmati János, aki az egyházi javaknak kellően gondját viseli. A közlés szerint egy szegény van, kinek gondját viselik. A templomot fel fogják építeni, de a parókia, az iskola és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Hamza István, a fiútanulók 15-en, a lányok 17-en vannak, a tanítót kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae B[el]Zerendiensis a[nn]o 1795. 28. Nov[embris] peractae praesentibus Joh[anne] Pap judice, Joh[anne] Nagy, Joh[anne] Gyarmati curatore, Mich[ae]l Pap, St[ephano] Borbely.

- N[umer]o 1. – 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus fam[iliarum] 60.
 5. Mich[ael] Fabján.
 6. Est ordinatus, formati non provisus.

7. Libros habet, *canones ecclesiasticos*,²¹⁰ liturgias et cetera.
8. 9. Laudatur.
10. Habetur matricula ab anno 1772. Eodem anno notati sunt baptizati tres sine mense et die. Ab anno 1773 cum notatione mensium et dierum.
11. Ministri salarium inscriptum libro v[enerabilis] tractus non administratur integre.
12. Auditores sacra minus frequentant.
- 13.
14. Eccl[esi]ae curator Joh[annes] Gyarmati. Bona eccl[esi]ae rite, et cetera.
15. Pauper unus curatur ex publicatione.
16. In eo sunt ut templum exstruent, aedes parochiales et schola in bono statu sunt. Sepulcretum pariter.
17. Ludimagister St[ephanus] Hamza.
18. Laudatur.
19. Discipuli n[umer]o 15. Discipulae n[umer]o 17.
20. Salarium docenti non rite exsolvitur.

6.3.3.11. Vadász, 1795

Vadász 1795. november 28-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyház-községhez 110 család tartozik, pásztoruk Szilágyi János, aki ordinálva lett és formatával is rendelkezik, megfelelő könyvei is vannak. A lelkészi fizetés az egyházmegyei jegyzőkönyvben rögzített díjlevél alapján történik. Az egyház gondnoka Gyapjas János. A szegényeket és az árvákat is gondozzák. A parókia renoválására ígéretet tettek, csak úgy, mint a temploméra, az iskola és a temető jó állapotban van. Az iskolamester Bitai Ferenc, aki egyáltalán nem mutatkozik hűségeseznek/szorgalmasnak. A fiútanulók 46-an, a lányok 19-en vannak, a tanítót kellően megfizetik.

[p. 32.] Acta visit[at]ionis eccl[esi]ae Vadasziensis a[nn]o 1795. 28. Nov[embris] peractae praesentibus St[ephano] Kovats iudice, Greg[orio] Vago, Joh[anne] Gyapjas, Joh[anne] Csaki.

- N[umer]o 1. – 3.
4. N[ume]rus familiar[um] 110.
 5. Joh[annes] Szilagyi.
 6. Est ordinatus et formati[s] provisus.

²¹⁰ A dőlt betűvel írott rész kihúzva.

7. Habet libros sufficientes, canones eccl[esi]asti[cae] et cetera, et cetera.
8. 9. Laudatur.
10. Ut alias.
11. Salarium libro v[enerabilis] tractus inscriptum rite administratur.
12. Ut alias.
13. Ut alias.
14. Curator eccl[esi]ae Joh[annes] Gyapjas et caetara, et caetera.
15. Pauperes et orphani ex publicatione curant[ur].
16. Templi correctio, aedium parochium aedificatio promittitur, schola et sepulcretum est in bono st[atu].
17. 18. Ludimagister Franc[iscus] Bitai. Laudatur fructus tamen sedilitatis nullus apparet.
19. Discipuli 46. Discipulae 19.
20. Salarium docenti rite exsolvitur.

6.3.3.12. Ágya, 1795

Ágya 1795. november 30-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 208 család tartozik, pásztoruk Fúró János, aki ordinálva lett, de formatával nem rendelkezik, de megfelelő könyvei vannak. A lelkipásztori fizetés kapcsán felhagynak a díjlevélben szereplő fa csorbításával, és ígérik, hogy a fizetést ezentúl rendesen kezelik. A gondnok Kis István, aki az egyházi javaknak kellően gondját viseli. A szegényeket ápolják, árvák nincsenek. A templomot most építik, a dolgozószoba, és a szoba renoválására ígéretet tettek. Az iskolamester Vágó István, a fiútanulók 32-en, a lányok 48-an vannak. A tanítót kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Agyaiensis a[nn]o 1795. 30. Nov[embris] peractae praesentibus Petro Bodo iudice prim[ario], Joh[anne] Bodo, Joh[anne] Krasznai, Georg[i]o Vida senatoribus, et St[ephano] Kis curatore sim[ul]

- N[umer]o 1. – 3. Ut alias.
4. N[ume]rus familia[rum] 208.
5. Joh[annes] Furo.
6. Est ordinatus, formatis non provisus.
7. Habet libros sufficientes, liturgias descript[as] et caetera.
8. 9. Laudatur.
10. Ut alias.

11. In libro tractus inscriptum diminutio ligni [...] promittitur, salarium rite administra[ri].
12. Ut alias.
13. Ut alias. Presbyterii exercitiu[m] in [...].
14. Curator eccl[esi]ae ut supra. Bona eccl[esi]ae rite et caetera.
15. Pauperes curantur, publicatio orphani non sunt.
16. Templum nunc exstruitur, musei, camerae, cellae [aedificatio] promittitur.
[p. 33.] 17. Ludimagister St[ephanus] Vago.
18. Laudatur.
19. Discipuli 32. Discipulae 48.
20. Salarium docenti rite exsolvitur.

6.3.3.13. Erdőhegy, 1795

Erdőhegy 1795. november 30-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházköz-séghez 92 család tartozik, az aradi helyőrség katonái leányegyházközségként. A gondnok Tseke Ferenc, aki az egyházi javaknak kellően gondját viseli. Sze-gények és árvák nincsenek. A templom, a parókia, és az iskola is jó állapotban van, a parókiához tartozó kutak javítása szükséges, csak úgy, mint a tanítók házának és az iskola épületének építése is. Az iskolamester Béládi István, a fiútanulók 20-an, a lányok 28-an vannak, a tanítót kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] e[cclesiae] Erdőhegyiensis a[nn]o 1795. 30. Nov[embris] peractae praesentibus Franc[isco] Cseke curatore, Gregor[io] Zoldi, St[ephano] Borbely, Mich[aele] Palfi presbyteris.

- N[umer]o 1. – 3. Ut alias. Adfiliales accesserunt milites praesidearii Aradiensis
4. N[ume]rus familiar[um] 92.
 5. – 13. Ut alias.
 14. Curator eccl[esi]ae Franc[iscus] Tseke. Bona eccl[esi]ae rite, et caetera.
 15. Pauperes et orphani non dantur.
 16. Templum, aedes parochiales, schola in bono statu sunt. Putei ad aedes paroch[iales] pertinentis correctio. Camerae ludimagistri et sepius curiae scholae aedificatio pariter.
 17. St[ephanus] Beládi.
 18. Laudatur.
 19. Discipuli n[umer]o 20. Discipulae 28.
 20. Salarium docenti rite exsolvitur.

6.3.3.14. Gyulavári, 1795

Vári 1795. december 1-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 200 család tartozik, az egyház gondnoka Pap Mihály, aki az egyház javainak kellően gondját viseli. Szegények és árvák nincsenek. A templom, a parókia, az iskola és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Igaz Sámuel, a fiútanulók 30-an, a lányok 22-en vannak, a tanítót nem fizetik meg kellően.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Variensis a[nn]o 1795. 1. Dec[embris] peractae praesentibus Paulo Berenyi iudice, Mich[aele] Pap curatore, Daniele Tabajdi notario.

N[umer]o 1. – 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 200.

5. – 13. Ut alias. Ad 13-um. Presbyterii constitutio promittitur.

14. Curator eccl[esi]ae Mich[ael] Pap. Bona eccl[esi]ae rite administrat[ur].

15. Pauperes et orphani non dantur.

16. Templum, aedes parochiales, schola, sepulcretum in bono statu sunt.

17. Ludimagister Sam[uel] Igaz.

18. Laudatur.

19. Discipuli 30. Discipulae 22.

20. Salarium docenti rite non exsolvitur.

6.3.3.15. Gyula, 1795

Gyula 1795. december 2-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 447 család tartozik, az egyház gondnoka Cseke István, aki az egyház javainak kellően gondját viseli. Legyen gyűjtés az árvák és a szegények részére! A templom, a parókia, az iskola és a temető is jó állapotban van. Az iskolamester Szász György. A fiútanulók 80-an, a lányok 54-en vannak, a tanítót kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Gyulaensis a[nn]o 1795. 2. Dec[embris].

1. – 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 447.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae St[e]phanus Cseke. Bona eccl[esi]ae rite, et caetera.

15. Fiunt publicationes in rationem pauperum et orphanor[um].
16. Templum, aedes parochiales, scholae, sepulcretum in bono statu.
17. Ludimagister Geor[gius] Szasz, filiar[um] praeceptor.
18. Ludimagister laudatur.
19. Discipuli n[umer]o 80. Discipulae n[umer]o 54.
20. Salaria docentibus rite exsolvitur.

6.3.3.16. Kispereg, 1795

Kispereg 1795. december 4-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Négy leány-egyház tartozik hozzá, ezek a pécskai 1 családdal, a sajtenyi 5 családdal, a nagylaki 3 családdal és a mezőhegyesi. Az egyházközséghez 72 család tartozik, a lelkipásztoruk neve Szentiványi Sámuel, aki ordinálva lett és formatával is rendelkezik. Az egyház gondnoka Nagy András, aki az egyház javainak kellően gondját viseli. Szegények és árvák nincsenek. A templomot most építik, a parókia és a temető jó állapotban van.

[p. 34.] Acta visit[at]ionis eccl[esi]ae K[is]Peregiensis a[nn]o 1795. 4. Dec[embris] peractae praesentibus Andrea Nagy iudice primario et curatore, Geor[gio] Farkas, Joh[anne] Far[kas], Joh[anne] B. Nagy, St[ephano] Veg, St[ephano] Czobor.

N[umer]o 1. – 2. Ut alias.

3. Petska fam[ilia] 1, Sajtin 5, NagyLak 3, MezőHegyes.

4. N[ume]rus familiar[um] 72.

5. 6. Sam[uel] Szentivanyi. Est ordinatus et formati provisu.

7. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Andr[eas] Nagy. Bona eccl[esi]ae rite, et caetera.

15. Pauperes et orhani non sunt.

16. Templum quaecunque pro interim aedificatum, aedes parochia[les] in bono statu sunt. Sepulcretum non item.

Ad 17. – 20. N[ume]ros nihil notari potuit. In eo sunt ut schola[rum] redinteg[ratur].

6.3.3.17. Makó, 1795

Makó 1795. december 5-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: a csanádi ker-tész családok tartoznak hozzá leányegyházként, kb. 5 családdal. Az egyház gondnoka Jó Sámuel, aki az egyház javainak kellően gondját viseli. A temp-lom és a parókia jó állapotban van, az említettek építését megfogadták. Az iskolamester Orbán János, a fiúk tanítója Szabó Ferenc, a lányoké Szabó György és Pathai Sámuel. Az iskolamester tanítványainak száma 66, a fiúta-nulóké 81, a lányoké 89, összesen pedig 126 fiú-, és 110 leánytanuló van. A tanítóknak kellő fizetséget adnak.

Acta visit[at]ionis] eccl[esi]ae Makoviensis a[nn]o 1795. 5. Dec[embris] peractae praesentibus St[ephano] Kotsis iudice substituto, Fr[ancisco] Szüts, Petro Banfi notario, [...] Varga, St[ephano] Jo, St[ephano] Szabo senatoribus, St[ephano] Kusz, Fr[ancisco] Jo, Joh[anne] Dobsa, Joh[anne] [...], Sam[uele] Jó presbyteris.

N[umer]o 1., 2. Ut alias.

3. Hortulani Csanadienses fam[iliae] circiter 5.

4. Numerus famili[arum].

5., 6. Ut alias.

7. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Samuel Jó. Bona eccl[esi]ae rite, et caetera.

15. Ut alias.

16. Templum, aedes parochiales prioris in bono s[tatu] sunt, posterioris non item, promittitur illar[um] [...] aedificatio.

17. Ludimagister Jos[ephus] Orban. Praeceptores pueror[um] [...] Szoboszlai, Franc[iscus] Szabo, puellar[um] Geor[gius] Szabo, Sam[uel] Pathai.

18. Ambae priores laudatur, tertius reprobatur.²¹¹

19. N[ume]rus discipulorum ludi magistri 66. Prioris praeceptoris 8[...], posterioris 89. Discipulae prioris praeceptoris 126. Posterioris 110.

20. Salaria docentibus a parte eccl[esi]ae rite exsolvitur.

211 Ambo priores laudatur, tertias quadse repobatur.

6.3.3.18. Hódmezővásárhely, 1795

Hódmezővásárhely 1795. december 9-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: a Csongrád vármegyében található Hódmezővásárhely leányegyháza Békés-sámszon. Lelkipásztoruk neve Kis András, aki ordinálva lett és formatával is rendelkezik, az ideiglenes lelkipásztor Szőnyi Benjámin. Megfelelő könyvvvel rendelkezik a lelkipásztor. 1747. január havától vezetik az anyakönyvet, de nap megjelölése nélkül egészen 1757. június 1-ig. 1778. január 1-től rendszeresen vezetik. A lelkészi fizetés az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint történik. Az istentiszteletekre sokan járnak. A presbitérium még nem erős, sőt az egyházfegyelem is gyenge lábakon áll. Az egyház gondnokai Ketskeméti Sámuel és Dus János. A szegényeket és árvákat gondozzák. Az egyik templomot most javítják, a másik jó állapotban van, a parókia, iskolák, és temető szintén. Az iskolamester Szilágyi István, a hivatalnokok Rákos Sámuel és Tószegi Péter, a tanító Dobosi Mihály. A leányegyházi tanítók Ketskeméti János, Békési Sámuel, Békési Pál és Ladányi István. A tanítók fizetése megfelelő.

[p. 35.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae H[ód]M[ező]Vasarhelyiensis a[nn]o 1795. 9. Dec[embris], praesentibus Mart[ino] Kovats jurassore, Franc[isco] Szomor iudice primario, Samuele Ketskemeti curatore eccl[esi]ae, priore Paulo Bodatz notario senatoribus, St[ephano] Banfi, Paul[o] Kontz, St[ephano] Olasz, Joh[anne] Egeto et posteriore curatore Joh[anne] Dus.

N[umer]o 1. H[ód]M[ező]Vasarhely.

2. Csongrad.

3. Praedium Samson.

4. N[ume]rus familiar[um].

5. Andr[eas] Kis. Interimalis Ben[janim] Szőnyi 6. Displacet.

6. Est ordinatus et formatis provisus.

7. Habet libros sufficientes et caetera, et caetera.

8. Laudatur.

9. Laudatur.

10. Habetur matricula ab anno 1747. mense Januario sine consignatione die[rum] usque annum 1757. 1-mam Junii. Inde usque ad annum 1758. 1. Jan[uarii]. A notato tempore ubique dies quoque notatae. Accurata habetur ab anno 1778. 1. Jan[uarii].

11. Salarium uti libro tractus inscriptum.

12. Auditores sacra frequentant.

13. Presbyterium pro eo ac debeat nondum viget. Disciplina [et caetera] atque adeo vacillat.
14. Curatores eccl[esi]ae Sam[uel] Ketskemeti, Joh[annes] Dus. Bona eccl[esi]ae rite, et caetera.
15. Pauperes et orphani ex publicationibus et piis legati[s] curantur.
16. Templum alterum nunc exstruitur, alterum in bono statu est. Ita aedes parochiales, scholae, sepulcreta pariter.
17. Ludimag[ister] St[ephanus] Szilagy, correctores Sam[uel] Rakos, Pet[rus] Toszegi, praeceptor Mich[ael] Dobosi. Filiar[um] praeceptores Joh[annes] Ketskemeti, Sam[uel] Bekesi, Paul Bekesi, St[ephanus] Ladanyi.
18. Laudantur.
19. Discipuli ludimagistri n[um]ero 32. Prioris correctoris 46. Posterioris 135. Praeceptoris 105. Filiar[um] praeceptor[is] primi 140. Secundi discipuli 78. Discipulae 84. Tertii discipuli 32. Discipulae 100. Quarti discipulae 158.
20. Salaria docentibus a parte eccl[esi]ae rite exsolvuntur.

6.3.3.19. Szentes, 1795

Szentes 1795. decemberi egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház gondnoka Lakos Mihály, aki az egyház javainak kellően gondját viseli. A szegényeket és az árvákat ápolják. A templom, a parókia jó állapotban van, de az iskolák renoválására ígéretet tettek, a temető az elejétől fogva árokkal van körülvéve. Az iskolamester Szilágyi Sámuel, a tanító Nagy János, Fejér Mihály és Czikora János, a kántor Sós Mezei Péter.

Szentes 1796. november 15-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyház gondnoka Vetsei István, a templom, a parókia jó állapotban van. Az iskolamester Szilágyi Sámuel, a tanítók Kis Mihály, Szentiványi Mihály, Szilágyi János. A fiúk tanítóit intették, hogy öltözetükben kevésbé térjenek el a többiektől. A tanítók fizetését kellően megadják.

[p. 36.] Acta visit[at]ionis eccl[esi]ae Szentesiensis a[nn]o 1795. die [...] Dec[embris], praesentibus Mich[aele] Dobosi iudice prim[ario], [...] Borza, Mich[aele] Lakos curat[ore], Mic[haele] Sos, St[ephano] Ve[...], Joh[anne] Kutasi, Joh[anne] Dobos.

N[um]ero 1., 2. Ut alias.

3. N[um]erus fam[iliarum].

4. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Mich[ael] Lakos. Bona eccl[esi]ae [...].
15. Pauperes et orphani ex public[atione] curantur.
16. Templum, aedes parochiales in bono statu. Schola[rum] redintegratio promittitur, sepulc[retum] [...] nunc primum fossis circumducuntur.
17. Ludimagister Sam[uel] Szilagyi, praeceptores Joh[annes] Nagy, Mich[ael] Fejer, Joh[annes] Czikora. Filiar[um] [Andreas] Pinter, St[ephanus] Csó. Cantor eccl[esi]ae Pet[rus] Mezei.
18. Laudantur.
19. Discipuli ludimag[istri] n[umer]o 37. Praeceptoris primi [42], secundi
30. Tertii 108. Summa 217. Discipulae pri[oris] perceptoris 66. Posterioris 72.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Szentesiensis a[nn]o 1796. die 15. Nov[embris], praesentibus iudice prim[ario] Joh[anne] Sarkadi, senatore Joh[anne] Szekely, Mich[aele] Sos, senatore et curatore St[ephano] Vetseri.

- N[umer]o 1., 2. Ut alias.
3. N[ume]rus famil[iarum]
 4. – 13. Ut alias.
 14. Curator eccl[esi]ae St[ephanus] Vetseri.
 16. Templum, aedes paroch[iales] in bono statu sunt.
 17. Ludimagister Sam[uel] Szilagyi. Praeceptores Mich[ael] Kis, Mich[ael] SzentIvanyi, Joh[annes] Szel, F[ili]ar[um] And[reas] Pinter, St[ephanus] Cso.
 18. Praeceptores puerorum de vestitu minus decenti et divaga[ti]one moniti, reliqui [...].
 19. Discipuli ludimagistri n[umer]o 29. Praeceptoris pr[imi] 31. Secundi 28. Tertii 146. Filiar[um] prioris disci[pu]lae 92. Posterioris 95.
 20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.3.20. Hódmezővásárhely, 1796

Hódmezővásárhely 1796. november 16-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: a hozzá tartozó családokat még nem számolták össze, de megfogadták annak pótlását. A lelkipásztoruk Kis András, az ideiglenes pásztor Lendvai János, a segédlelkész Beretzki Péter. Kis András rendelkezik formátával, a többiek nem. A lelkészi fizetés az egyházmegyei jegyzőkönyvben leírtak szerint történik. Az első gondnok Ketskeméti Sámuel, a második Dus János. A régi templom jó állapotban van, a parókiára kilenc széket és katedrát vittek.

Az iskolamester Szilágyi István, a tanítók Rákosi Sámuel, Tószegi Péter, Kis Sámuel, Ketskemeti János, Békési Sámuel, Ladányi István és Békési Pál, akiket kellően megfizetnek munkájukért.

[p. 37.] Acta visit[ationis] H[ód]M[ező]Vasarhelyiensis a[nn]o 1796. 16. Nov[embris] praesentibus iudice prim[ario], Fran[cisco] Szomor, Joh[anne] Nagy, Sam[uele] Ketskemeti curatore, St[ephanus] Olasz, Fr[ancisco] Hajdu, Mich[aele] Füles, Jos[epho] Ketskemeti not[ario], Fran[cisco] Balog, Mich[aele] Metsi, Mich[aele] Nagy.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] promittur connumeratio.

5. Andr[eas] Kis, inter[imalis] Joh[annes] Lendvai, capell[anus] Petr[us] Beretzki.

6. Andr[eas] Kis est formati provisu, caeteri non.

7. Habet *matricula*²¹², ord[inationes] libros suff[icientes].

8. 9. Laudantur.

10. Ut alias.

11. Ministri ordinarii salarium libro tractus inscriptum. Integre administratur.

12. Ut alias.

13. Disciplina.

14. Dantur curatores prior Sam[uel] Ketskemeti, posterior Joh[annes] Dus, et caetera. Imponitus primoribus.

15. Curantur pauperes.

16. Templum vetus in bono statu. Ita aedes paroch[iales] novum sellis et cathedra destituitur.

17. St[ephanus] Szilagyi, prae[ceptores] Sam[uel] Rakosi, Petr[us] Toszegi, Sam[uel] Kis, Joh[annes] Ketskemeti, Sam[uel] Bekesi, St[ephanus] Ladanyi, Paul Bekesi.

18. Laudantur.

19. Ludi mag[istri] discip[uli] 47. Prae[ceptoris] primi 106. Secundi 111. Tertii 108. Discipulae primi n[umer]o 133. Secundi 62 pueri, 86 puellae, tertii n[umer]o 135. Quarti 30 pueri, 110 puellae.

20. Salaria a parte ecclesiae solvuntur.

212 Kihúzza.

6.3.3.21. Makó, 1796

Makó 1796. november 17-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházköz-
séghez 1200 család tartozik, az egyház gondnoka Jó Sámuel. A tanítómester
Berei István. A tanítók Szoboszlai Pál, Szabó Ferenc, Kiristo István, Szabik
Mihály, Barta István, Szabó Ferenc. A leányegházakban felváltva tanító
oktatók Szabó György, és Pétskai Sámuel. A tanítókat kellően megfizetik.

Acta visitationis eccl[esi]ae Makoviensis anno 1796. 17. Nov[embris]
praesentibus St[ephano] Nagy, Fr[ancisco] Szűts, St[ephano] Jó not[ario],
Petr[o] Banfi.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. Numerus familiar[um] 1200.

5., 6. Ut alias.

7. Ut alias.

8., 9. Laudantur.

10. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Sam[uel] Jó.

15., 16. út alias.

17. Ludi magister St[ephanus] Berei. Praec[eptores] Paul Szoboszlai,
Fr[anciscus] Szabo, St[ephanus] Kristo, Mic[hael] Szabik, St[ephanus]
Barta, Fr[anciscus] Szabo, alternatim docentes filiar[um] praec[eptores]
Geor[gius] Szabo, Sam[uel] Petskai.

[p. 38.] 18. Ludimagister cum suis praeceptoribus laudantur.

19. Discipuli l[udi]magistri n[umer]o 70. Praeceptoris primi 66. [Se]cundi 68.
Alternatim docentium n[umer]o 110. Discipulae prim[i] n[umer]o 170.
Posterioris n[umer]o 130.

20. Salaria rite solvuntur a parte eccl[esi]ae.

6.3.3.22. Kispereg, 1796

Kispereg 1796. november 17-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház-
községhez 88 család tartozik, a templom és a paróka is jó állapotban van.
Az iskolamester Szentpéteri Márton. A fiútanulók 30-an, a lányok 20-an
vannak.

Acta visitationis K[is]Peregiensis a[nn]o 1796. 17. Nov[emberis] praesentis Michaelae Veres, St[ephano] Dioszegi, Joh[anne] Farkas, Fr[ancisco] N. Szabo, Paul[o] M[ol]nar, St[ephano] Veg, St[ephano] Czobor senatoribus, Joh[anne] Veres, And[rea] Gergely [...] communitate.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 88.

5. – 13. Ut alias.

14. Ut alias.

15. Ut alias.

16. Templum, parochiales aedes, sepulcretum in bono st[atu].

17. Ludimagister Mart[inus] Szentpeteri.

18. Laudatur.

19. Discipuli 30. Discipulae 20.

20.

6.3.3.23. Gyorok, 1796

Gyorok 1796. november 18-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az Arad megyében található gyoroki egyházközséghez 28 család tartozik. A lelkipásztor, egyszersmind tanító neve Simon Miklós. Lázár Pált bepanaszolták, mert megdézsmálta az imaház építésére gyűjtött pénzt.

Acta visit[ationis] Gyrokiensis a[nn]o 1796. 18. Nov[embris] praesentibus curatore Toma Gellen cum adjunctis Matt[heo] Dekány, Fr[ancisco] Tokai, Mich[aele] Ge[l]len, Thom[ae] Kikedi et caetera. Per hos r[everendus] P[aulus] Lazar accusatur eo quod ex [cha]ritativo in oratorium aedificandum collato interceperit.

1. Nomen eccl[esi]ae Gyorok.

2. Arad.

4. N[ume]rus 28.

5. Praelegantis simul praeceptoris Nic[olaus] Simon.

6.3.3.24. Erdőhegy, 1796

Erdőhegy 1796. november 19-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: a kérvényeket le kell fordítani, az adóssággal tartozókat pedig az előjárók figyelemztessék. A fiútanulók 29-en, a lányok 30-an vannak, a tanítót kellően megfizetik.

Acta visitationis eccl[esi]ae Erdőhegyiensis a[nn]o 1796. 19. Nov[embris] praesentibus iudice primario St[ephano] Borbely, Mich[aele] [...]adi, Mich[aele] Palfi, Joseph[o] Takats.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. Numerus familiar[um].

5. – 13. Ut alias.

9. Instantiar[um] scriptura controvertitur. De solutione debiti moniti sunt primo[res].

15. – 18. Ut alias.

19. Discipuli 29. Discipulae 30.

20. Salarium rite solvitur.

6.3.3.25. Ágya, 1796

Ágya 1796. november 20-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 220 család tartozik, a gondnok Kis István, a fiútanulók száma 50, a lányoké 54, a tanítókat kellően megfizetik.

[p. 39.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Agyaiensis a[nn]o 1796. 20. Nov[embris] praesentibus notario simul substituto iudice St[ephano] Lenart, subalterno hiis Joh[anne] Felfoldi, curatore St[ephano] Kis, senatore Joh[anne] Buzas.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] n[umer]o 220.

5. – 7. Ut alias.

8. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae St[ephanus] Kis.

15. – 18. Ut alias.

19. N[ume]rus discipulor[um] n[umer]o 50. Discipulae 54.

20. Salarium rite solvitur.

6.3.3.26. Vadász, 1796

Vadász 1796. november 21-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházközséghez 118 család tartozik, a parókia építése szükséges. A fiútanulók 25-en, a lányok 26-an vannak, a fizetés kellően megadatik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Vadasziensis anni 1796. 21. Novem[bris] praesentibus iudice prim[ario] St[ephano] Kovats, senatoribus Joh[anne] Gyapjas, Greg[orio] Vago, Joh[anne] Hajdu, Joh[anne] Csaki, Mich[aele] Albert, Greg[orio] Kotsis, not[ario] Gasp[aro] Megyeri.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 118.

5. – 13. Ut alias.

14. Ut alias.

15. Ut alias.

16. Aedes parochiales aedificatae, caetera ut supra.

17. 18. Ut alias.

19. Discipuli 25. Discipulae 26.

20. Salarium rite solvitur.

6.3.3.27. Bélzerénd, 1796

Bélzerénd 1796. november 21-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 58 család tartozik, az istentiszteletekre sokan járnak. Marasztott pásztoruk nem akar maradni. Az egyházfegyelmet meg kell vizsgálni. A gondnok Gyarmati János. A fiú-, és lánytanulók száma is 24, a tanítót megfizetik.

Acta visit[ationis] B[el]Zerendiensis anni 1796. diei 21. Nov[embris] praesente eccl[esi]ae curatore Joh[anne] Gyarmati.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 58.

5. – 9. ut alias. Pastor manere factus non vult manere.

10., 11. Ut alias.

12. Auditores sacra frequentant.

13. Observatur eccl[esi]astica disciplina.

14. Curator ut supra.
15. Ut alias.
16. Ut alias.
17. 18. Ut alias.
19. Discipuliae[!] et discipulae n[umer]o 24.
20. Solvitur a parte eccl[esi]ae.

6.3.3.28. Nagyzerénd, 1796

Nagyzerénd 1796. november 21-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 204 család tartozik, a presbitérium működik. Az egyház gondnoka Adorján Ferenc, szegények nincsenek. Bár árvák nincsenek, előzetesen gyűjtenek nekik. A templomot most renoválják, a tornyot teljesen fel fogják majd építeni. A fiúdiákok száma 52, a lányoké szintén, a tanítót kellően megfizetik.

[p. 40.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae N[agy]Zerendiensis anni 1796. 21. [Novembris] praesentibus iudice primari[o] Andr[ea] Adorjan, senator[ibus] Fr[ancisco] Szabo, St[ephano] Pap, St[ephano] Adorjan, Fr[ancisco] Adorjan, not[ario] Mich[aele] Ujfalusi.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
4. N[ume]rus 204.
 5. – 7. Ut alias.
 - 8., 9. Laudatur.
 - 10., 11., 12., 13. Ut alias.
 13. Presbyterium con[sti]tutum est.
 14. Curator eccl[esi]ae Fr[anciscus] Adorjan, et caetera.
 15. Pauperes non dantur. Orphani quamquam non sint, praevis publicantur.
 16. Templum renovatur, turris ex toto exstructur, et caetera ut alias.
 - 17., 18. Ut alias.
 19. N[ume]rus discipulor[um] 52. Discipulae 52.
 20. Salarium a parte eccl[esi]ae rite solvitur.

6.3.3.29. Feketegyarmat, 1796

Feketegyarmat 1796. november 21-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 174 család tartozik, pásztoruk Mező István, aki ordinálva lett, de formatával nem rendelkezik. Kevés könyve és törvénykönyve van, viszont vannak liturgikus könyvei. Fizetésemelés 5 Ft, 2 köből gabona, és 2 cseber. Az egyház gondnoka Kapros János. Szegények nincsenek, árvák szintén. Az épületekre vonatkozóan a múlt évben ígérteteket ismét megfogadták. Az iskolamester Molnár Ferenc, aki részeges, ezért megintik, és megígéri, hogy megjavul. A fiútanulók 40-en, a lányok 34-en vannak. A tanítót kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae F[ekete]Gyarmatiensis anni 1796. 21. Nov[embris] praesentibus iudice prim[ario] Johanne Hegelly, s[ena]toribus Mich[aele] Kapros, Joh[anne] Nagy, St[ephano] P. Nagy, Joh[anne] [Kap]ros, Mich[aele] Dekany, notario Jos[epho] Szanyiszlai.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 174.

5. Steph[anus] Mező.

6. Est ordinatus, formati non provisus.

7. Libros habet paucos, canones non, item habet liturgicas descriptas.

8. Laudatur.

9. 10. Ut alias.

11. Auctio fl[orens] 5, cubuli 2. cseb[er] 2.

12. 13. Ut alias.

14. Curator Joh[annes] Kapros, caeteris ut alias.

15. Pauperes non dantur. Orphani pariter. [Prae]vio tamen publicatione procurantur.

16. Promissio praeteriti anni renovatur.

17. Franciscus Molnar.

18. Ebrietatis crebrioris accusatur, monitus es[t], meliorationem promisit.

19. Discipuli 40. Discipulae 34.

20. Salarium a parte eccl[esi]ae solvitur.

6.3.3.30. Gyulavári, 1796

Egyházlátogatás Gyulavárban 1796. november 22. Az egyházközséghez 201 család tartozik, pásztoruk Kállai József, aki ordinálva lett, de formátával nem rendelkezik, de elegendő könyve van. 1790. január 5-től egészen 1796. március 30-ig az anyakönyvet nem vezették, mivel Barta József a házasságkötés tekintetében nem vezette azt. A lelkesi fizetés az egyházmegyei jegyzőkönyvben írtak szerint történik. Az épületekre vonatkozóan a múlt évben tett ígéreteket ismét megfogadták. A gondnok Pap Mihály, a szegényeket ellátják, és ígéretet tettek az árvák jövőbeni kihirdetésére is. A fiúdiákok 32-en, a lányok 33-an vannak.

[p. 41.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Variensis peractae a[nn]o 1796. 22. Novembris praesentibus iudice prim[ario] Stephano Szabó, notario Daniele Tabajdi, senatore Samuele Hajdu.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 201.

5. Nomen pastoris Jos[ephus] Kallai.

6. Est ordinatus, formati non provisus.

7. Habet libros.

8. 9. Laudatur.

10. Matricula ab anno 1790. die 5. Jan[uarii] usque annu[m] 1796. diem 30. Martii respectu matrimonium contrahentium deficit neglectu r[everendi] Josephi Barta.

11. Salarium libro tractui inscriptum.

12. Ut alias.

13. Promissio anni praeteriti renovatur.

14. Curator eccl[esi]ae Mich[ael] Pap, caetera, ut alias.

15. Pauperes ex publicatione procurantur, orphanor[um] futuror[um] etiam publicatio promittitur.

16. Ut alias.

17., 18. Ut alias.

19. Discipuli 32. Discipulae 33.

20. Salarium rite exsolvitur.

6.3.3.31. Gyula, 1796

Gyula 1796. november 24-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházközséghez 447 család tartozik, a gondnok Monori István, a lelkész tudta nélkül sem a bevételek, sem pedig a kiadások nem hitelesíthetők. Az iskolamester Szász György, a leányok tanítója Kotsis György. A fiútanulók 100-an, a lányok 53-an vannak.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Gyulensis a[nn]o 1796. 24. Nov[embris] peractae praesentibus Stephano Monori curatore, Andr[ea] Cseke, St[ephano] Tar, Mich[aele] Olah, Joh[anne] Kis.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um] 447.

5. – 11. Ut alias.

12., 13. Ut alias.

14. Curator St[ephanus] Monori rite administr[at]ur, semper praesente, sed perceptiones et erogationes sine scitu V[erbi] D[ivini] ministri consignantur.

15. Ut alias.

16. Ut alias.

17. Ludimagister Geor[gius] Szasz, filia[rum] praeceptor Geor[gius] Kotsis.

18. Ludimagister laudatur, praeceptor pariter.

19. Discipuli 100. Discipulae 53.

20. Salarium rite solvitur.

6.3.3.32. Doboz, 1796

Doboz 1796. november 25-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 200 család tartozik, a templomot most építik, a tanítómester Szabó Zsigmond, a leányok tanítója Vas Gábor. A fiúdiákok 65-en, a lányok 56-an vannak. 27 fiú nem gyakran jár iskolába.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Doboziensis peractae a[nn]o 1796. 25. Nov[embris] praesentibus ...²¹³

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

²¹³ A vizitáción részt vevő személyek nevei nincsenek feljegyezve.

4. N[ume]rus familiar[um] circiter 200.
5. – 15. Ut alias.
16. Templum exstruitur, caetera ut alias.
[p. 42.] 17. Ludimagister Sigism[undus] Szabo, filiar[um] praeceptor
Gabr[iel] Vas.
18. Ludimagister laudatur.
19. Discipuli 65. Discipulae 56. Non frequent[ant] pueri 27. Puella [...].
20. Salaria rite docentibus exsolvuntur.

6.3.3.33. Békés, 1796

Békés 1796. november 25-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház gondnoka Hidvégi András, a szegényeket és az árvákat is ápolják. A templom, a parókia és a temető is jó állapotban van. A tanítómester Alvintzi Mihály. A fiúk tanítója Kis Mihály, a lányoké Laki Márton és Diószegi Mihály. A tanítókat kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Bekesiensis peractae a[nn]o 1796. 25. Nov[embris] praesentibus iudice prim[ario] Joh[anne] Kotsord, senat[ore] Mich[aele] Püski, not[ario] M[ichaele] Kallai, Mich[aele] Sütő, curatore Andr[ea] Hidvegi, ex communitate.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
4. N[ume]rus familiar[um].
 5. – 11. Ut alias.
 12. – 13. Ut alias.
 14. Curator eccl[esi]ae Andr[eas] Hidvegi, caetera, ut alias.
 15. Pauperes et orphani ex publicatione curantur.
 16. Templum, aedes parichiales et sepulcreta in bono statu sunt.
 17. Ludimagister Mich[ael] Alvintzi. Praeceptores pueror[um] St[ephanus] D[...], Mich[ael] Kis, puellar[um] Mart[inus] Laki, Mich[ael] Dioszegi.
 18. Laudantur.
 19. Discipuli ludi magistri n[umer]o 96. Praeceptoris prioris [...], posterioris pariter. Discipulae post[erioris] n[umer]o 134.
 20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.3.34. Vésztő, 1796

Vésztő 1796. november 26-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház gondnoka Csüllög György, az iskolamester Kis Bálint, a fiúk tanítója Hajdu György, a lányoké Sós Dániel. Az iskolamester tanulói 67-en vannak. A tanítókat kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Vesztoiensis peractae a[nn]o 1796. 26. Nov[embris] praese[ntibus] iudice prim[ario] subalterno Fr[ancisco] Tot, senatoribus.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus familiar[um].

5. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Geor[gius] Csüllög.

15. – 17. Ut alias.

16. Ludimagister Val[entinus] Kis. Prae[ceptor] pueror[um] Geor[gius] Hajdu, prae[ceptor] puellar[um] Dan[iel] Sos.

17. Laudantur.

18. Discipuli ludi magistri 67. Praeceptoris 70. Discipulae *subalterno iudice Fr. Tot*²¹⁴ 94.

20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.3.35. Köröstarcsa, 1796

Köröstarcsa 1796. november 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 350 család tartozik. A gondnok és az iskolamester is ugyanaz, aki eddig volt. A fiúk tanítója Varga András, a lányoké Szalontai László.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae K[örös]Tartsensis peractae a[nn]o 17[96]. 27. Nov[embris] praesentibus iudice primario Michaelae Fülöp, subalterno iudice And[rea] Tot, senatoribus Mich[aele] Mező, Mich[aele] Gulyas, Thoma Dobsa, Geor[gius] Puskas, And[rea] Kerekes, Mich[aele] Budai, Joh[anne] Nagy, not[ario] St[ephano] Kopanyi.

²¹⁴ Kihúzza.

- [p. 43.] N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus fam[iliarum] 350.
 5. – 13. Ut alias.
 14. Curator qui fuit, cetera, ut alias.
 15., 16. Ut alias.
 17. Ludimagister idem qui fuit, praeceptor pueror[um] Andr[eas] Varga, puellar[um] Ladisl[aus] Szalontai.
 18. Praeceptores laudantur.
 19. Discipuli ludimagistri 44. Praeceptoris 82. Discipulae 104.
 20. Salarium docentibus rite.

6.3.3.36. Mezőberény, 1796

Mezőberény 1796. november 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 210 család tartozik, az egyház gondnoka Varga István. Szevények nincsenek, az árvákat előzőleg publikálták. A templomot renoválni kell. A tanítómester és tanítók ugyanazok, akik korábban. A fiútanulók 93-an, a lányok 45-en vannak.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae M[ező]Berenyiensis peractae a[n]no 1796. 27. Nov[embris] praesentibus Geor[gio] Fazakas, St[ephano] Bagi, Mich[aele] Veres, Mich[aele] Balog, Joh[anne] Olah, St[ephano] Varga curatore.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus familiar[um] 210.
 5. – 13. Ut alias.
 14. Curator eccl[esi]ae St[ephanus] Varga, cetera, ut alias.
 15. Pauperes non sunt, orphani praevio publicabuntur.
 16. Templum renovatione indiget, aedes paroch[iales], scholae, sepulc[retum].
 17. Ludimagister, praeceptor puellar[um] iidem sunt, qui fuerunt.
 18. Ludimagister et praeceptor puellar[um] sunt inter se discordes concertamine[?] eum invicem hic laesus est ab illo nec veniam petenti condonavit uterque increpati.
 19. Discipuli n[umer]o 93. Discipulae 45.
 20. Salaria.

6.3.3.37. Gyoma, 1796

Gyoma 1796. november 28-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az iskola-mester Ronyai István, a fiúk tanítója Barkó Mihály, a lányoké Bak János, Magyar József a gondnok. A tanítómester diákjai 86-an vannak, az előbbi tanító dákjai 83-an, az utóbbié pedig 72-en. A tanítókat kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Gyomensis peractae a[nn]o 1796. 28. Novembr[is] præsentibus Stephano Bodvai iudice subalterno, senatoribus Paulo Szilagyi, Mich[aele] Molnar, ex communitate Joh[anne] Sallai, St[ephano] Szeretõ presbyteribus et inspectoribus scholar[um].

N[umer]o 1. – 13. Ut alias.

14., 15. Ut alias.

17. Ludimagister St[ephanus] Ronyai, praeceptor pueror[um] Mich[ael] Barko, puellar[um] Joh[annes] Bak, coadjutor simul pastoris Jos[ephus] Magyar.

18. Laudantur.

19. Discipuli ludi magistri 86. Praeceptoris 115. Discipulae prioris n[umer]o 83. Posterioris 72.

20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.3.38. Békésszentandrás, 1796

Szentandrás 1796. november 29-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 150 család tartozik, a szegényeknek gondjukat viselik, az árváknak előzetesen háromszor is gyűjtöttek. A templom romos állapotban, de a többi épület jó. A fiútanulók 34-en, a lányok 17-en vannak.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae SzentAndrasiensis peractae a[nn]o 1796. 29. Nov[embris] præsentibus curatore eccl[esi]ae Joh[anne] Dorogi, presbyteris Mich[aele] Nemet, Mich[aele] Kapus, Mich[aele] Nyilas.

N[umer]o 1., 2., 3.

4. N[ume]rus fam[iliarum] 150.

5. – 14. Ut alias.

15. Pauperes curantur, orphani praevio tribus vicibus publicantur.

16. Templum ruinosum, caetera in bono statu sunt.

17., 18. Ut alias.

- [p. 44.] 19. Discipuli 34. Discipulae 17. Non frequentantes 52.
20. Salarium docenti rite exsolvitur.

6.3.3.39. Öcsöd, 1796

Öcsöd 1796. november 30-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: pásztoruk Kuthi Ádám, aki ordinálva lett és a formatát is beszerezte, és megfelelő könyvekkel is rendelkezik. A lelkészi fizetést kellően nyilvántartják. Az anyakönyvet az új rendszer óta vezetik. Erős egyházfegyelem van, az istentiszteletekre sokan járnak. A gondnok Rónyai István, a szegényeknek gondjukat viselik. A templomokat és a parókia házát most javítják. Az iskolamester Németi Sámuel, a tanítók Nemes György és Bozza László, a segédlelkész Pákozdi Márton, aki a szolgálatban serény. A fiúnövendékek 162-en vannak.

Acta visit[at]ionis ecclesiae ref[ormatae] Ötsödiensis d[iem] ult[imum] 30. [Novembris] 1796.

Ad punctum 1., 2., 3., 4. Ut alias.

5um N[ome]n pastoris Adamus Kúthi.

6. Est ord[inatus] et formati provisu.

7. Habet libros suff[icientes].

8. Nulla prorsus querela adversus r[everendum] d[ominum] m[ini]s[tr]um nec familiam ejus.

9. Officium rite administrat.

10. Matricula ut nova methodus se cum fert.

11. Disciplina est in vigore.

12. Auditores templ[um] frequentant. Presbyterium [...].

14. Curator ecclesiae Steph[anus] Ronyai est fidelis.

15. Pauperes p[ro]curant[ur].

16. Temp[er]a, domus parochiales curant[ur].

17. Rector Samuel Nemeti, laudat[ur]. Praeceptores Georg[ius] Nemes et Ladis[laus] Borza seduli.

18. Capellanus r[everendus] d[ominus] Martinus Pákozdi, in utroque off[ici]o sedulus.

19. Discipulos numerat 162. Rector scholae numerat. Discipulos: 38. Georg[ius] Nemes, 32 et alter: 66.

20. Salarium docentibus exsolvi[tur].

Praesentibus: iudice primario Mich[aele] Kerekes, legis[...] M[ichaele] Debreczeni, Steph[ano] Iso. Andrea Konkoli, notar[io] Mich[aele] Marothi, Stephano Olaszi, et curatore ecclesiae Stephano Rónyai.

6.3.3.40. Szentes, 1798

Szentes 1798. január 12-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház gondnoka Kutasi Mihály, az iskolamester Tétsi József, a kántor Mező Péter, a tanítók Veres István, Beretzki Pál, és Almási József, akiknek az erkölcsét megfelelőnek találták.

[p. 45.] Acta visitationis eccl[esi]ae Szentesiensis 1798. 12. Januar[ii]

N[umer]o 1. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Mich[ael] Kutasi.

15., 16. Ut alias.

17. 18. Ludimagister Iosephus Tétsi, cantor eccl[esi]ae Pet[rus] Mező, praeceptores St[ephanus] Veres, Paul[us] Beretzki, Jos[ephus] Almási probatis.

19. Discipuli ludi magistri 39. Praeceptoris 1-mi 44. 2-di 64. 3-tii 148.

20. Salaria docentibus rite exsolvuntur.

6.3.3.41. Hódmezővásárhely, 1798

Hódmezővásárhely 1798. január 14-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: a lelkipásztornak megfelelő könyvei vannak. Az új templom hamarosan elkészül. Az iskolamester Komáromi József, a fiúk tanítója Rákosi Sámuel, Tószegi Péter, Bak János, Veres Mátyás, a leányok tanítói Szabó János, Békési Sámuel, Békési Pál, Ladányi István, az egyház kántora Somjai János. Tószegi tevékenységét kevésbé tudták megvizsgálni.

Acta visitationis eccl[esi]ae H[ód]M[ező]Vasarhelyiensis 1798. 14. Jan[uarii] praesentibus Mich[aele] Papi jurassore, iudice primario Fr[ancisco] Szomor, curatore priore Sam[uele] Ketskemeti, Francisco Hajdu, Mich[aele] Nagy juniore, Joh[anne] Egető, Joh[anne] Szabo, Fr[ancisco] Szél senatoribus, Joh[anne] Dus curatore secundario.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus familiar[um].
 5., 6. Ut alias.
 7. Ordinarius habet libros sufficientis, reliqui non.
 8. 9. Ut alias.
 10. – 13. Ut alias.
 14., 15. Ut alias.
 16. Ut alias. Novum templum jam sellis instructum.
 17. Ludimagister Jos[ephus] Komaromi, praeceptores filior[um] Sam[uel]
 Rakosi, Petr[us] Toszegi, Joh[annes] Bak, Matt[heus] Veres, filiar[um]
 Joh[annes] Szabo, Sam[uel] Bekesi, Paul[us] Bekesi, St[ephanus] Ladanyi,
 cantor eccl[esi]ae Joh[annes] Somjai.
 18. Laudantur reliqui Toszegii sedulitas minus probatur.
 19. Studiosi sunt n[ume]ro 13. Discipuli magistri 44. Praeceptoris 1-mi
 n[umer]o 102, 2-di 122, 3-tii 74, 4-ti 88. Filiar[um] 1-mi 174. 2-di discipuli
 92, discipulae 116. 3-tii, 4-ti 150.

6.3.3.42. Makó, 1798

Makó 1798. január 15-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az iskolamester Berei István, a tanítók Szoboszlai Pál, Szabó Ferenc, Kristó Ferenc, Szirbik Mihály, Szabó Ferenc, Kis János.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Makoviensis 1798. 15. Jan[uarii] praesentibus St[ephano] Nagy, Fr[ancisco] Szűcs, St[ephano] Kotsis, St[ephano] Jó juratis, Petro Banfi notario, Fr[ancisco] Jó, Sam[uele] Jó curatore.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus familiar[um].
 5., 6., 7. Ut alias.
 8.
 9.
 10., 11. Ut alias.
 12.
 13.
 14. – 16.

17. St[ephanus] Berei. Praeceptores Paul[us] Szoboszlai, Fr[anciscus] Szabo, Fr[anciscus] Kristo, Mich[ael] Szirbik, Fr[anciscus] Szabo, Joh[annes] Kis, cantor eccl[esi]ae Benjamin [...]
- 18.
- 19.

6.3.3.43. Köröstarcsa, 1798

Köröstarcsa 1798. február 19-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház gondnoka Tót István, az iskolamester Salánki Mihály, a tanító Varga András, a leány tanító Szalontai László. A fiúgyermek szám 50, a lányoké 113.

[p. 46.] Acta visitationis K[örös]Tartsaiensis eccl[esi]ae 1798. 19. Feb[ruarii] prasen[tibus] Mich[aele] Fulop iudice primario, Andr[ea] Tót, St[ephano] Petnehazi, A[ndrea] Kerekes, Mich[aele] Budai senatoribus.

N[umer]o 1., 2., 3.

4.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Steph[anus] Tot.

15., 16. Ut alias.

17. Rector scholae Mich[ael] Salanki, praeceptor Andr[eas] Varga, filiar[um] Lad[islaus] Szalontai.

18.

19. Discipuli rectoris Praeceptoris pueror[um] n[umer]o 50. Puel[larum] n[umer]o 113.

6.3.3.44. Vésztő, 1798

Vésztő 1798. március/február 19-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 250 család tartozik.

Acta visitationis eccl[esi]ae Vesztőiensis 19. Martii (Febr[uarii]) 1798. prasantibus iudice primario, eccl[esi]ae curatore.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus famil[iarum] 250.
 5. – 13. Ut alias.

6.3.3.45. Bélzerénd, 1798

Bélzerénd 1798. február 24-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyház gondnoka Boldizsár István. A szegényeknek gondját viselik. A fiútanítványok 12-en, a lányok 8-an vannak. Az összeírást nem gyakran alkalmazzák.

Acta visitationis B[el]Zerendiensis 1798. 24. Febr[uarii] praesentibus iudice prim[ario] Mich[aele] Sütő, Joh[anne] Pap, Mich[aele] Nagy, St[ephano] Boldisar, Joh[anne] Gyarmati, St[ephano] Gal, St[ephano] Borbely juratis.

- N[umer]o 1., 2., 3.
 4. N[ume]rus fam[iliarum] 60.
 5. – 13.
 14. Curator St[ephanus] Boldizsár et cetera, et cetera.
 15. Pauperes sunt ambo curantur publicationibus.
 16. – 18.
 19. Discipuli 12. Discipulae 8. Conscriptio non frequentantium imp[onitur].

6.3.3.46. Vadász, 1798

Vadász 1798. február 24-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 149 család tartozik, a gondnok Vágó Gábor/Gergely, az iskolamester Kállai János. A fiútanítványok és a lányok is 30-an vannak. Az összeírást nem gyakran alkalmazzák. A tanítót kellően megfizetik.

[p. 47.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Vadasziensis eccl[esi]ae 24. Febr[uarii] 1798. praesentibus Gregor[io] Vago iudice primario et curatore, Mich[aele] Lukats, Joh[anne] Hajdu, Mich[aele] Albert juratis, Andrea Hajdu.

- N[umer]o 1., 2., 3.
 4. Numerus familiar[um] 149.
 5. – 7. Ut alias.

- 8.
9. – 13. Ut alias.
14. Curator eccl[esi]ae Gabr[iel] Vago.
15. Ut alias.
16. In eo est eccl[esi]a ut campana nova fundat[...]trium.
17. Ludimagister Joh[annes] Kallai.
18. Laudatur.
19. Discipuli 30. Discipulae 30. Conscriptio non frequentantium imponitur.
20. Salaria docentibus exsolvuntur.

6.3.3.47. Ágya, 1798

Ágya 1798. február 25-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: lelkipásztoruk Téglási János, aki ordinálva lett, de a formatát nem szerezte be, de megfelelő könyvekkel rendelkezik. 1788-tól rendelkeznek anyakönyvvvel. A fiútánítványok száma 52, a lányoké 53, a tanítót kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] Agyaiensis 25. Febr[uarii] 1798. praesentibus Fr[ancisco] Varga, St[ephano] Hevesi, Joh[anne] Buzás, St[ephano] Komaromi, Joh[anne] Kis juratis, St[ephano] Kis curatore.

- N[umer]o 1., 2., 3.
- 4.
 5. Nomen pastoris Joh[annes] Teglassi.
 6. Est ordinatus, formati non est provisus.
 7. Habet libros.
 8. 9. Laudatur.
 10. Habetur matricula ab anno 1788 accurata.
 - 11.
 - 12., 13.
 14. Ut alias.
 - 15.
 - 16.
 - 17., 18.
 19. Discipuli 52. Discipulae 53.
 20. Salarium rite exsolvitur.

6.3.3.48. Nagyzerénd, 1798

Egyházlátogatás Nagyzerénden 1798. február 26-án Adorján András bíró jelenlétében. A jegyzőkönyv egyetlen egy kérdéspontot sem tartalmaz.

Acta visit[ationis] N[agy]Zerendiensis 26. Febr[uarii] 1798. praesentibus Andr[ea] Adorjan iudice prim[ario], Joh[anne] Megyaszai, St[ephano] David, Geor[gio] Boros, St[ephano] Pap, St[ephano] Hidgyed, Joh[anne] Gál, Ben[jamino] Szatmari, Fr[ancisco] Adorjan juratis, Mich[aele] curatore, Fr[ancisco] Boros, Fr[ancisco] Gellen, Fr[ancisco] Szabo, And[rea] Szabo ex communitate.

6.3.3.49. Feketegyarmat, 1798

Feketegyarmat 1798. február 27-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 173 család tartozik, a gondnok Diószegi István. A fiúdiákok száma 30, a lányoké 20.

[p. 48.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae F[ekete]Gyarmatiensis 27. Febr[uarii] 1798. praesentibus And[rea] Timari, Mich[aele] Szilagyi, And[rea] Dekany, Pet[ro] Biro, Mich[aele] Dekany, St[ephano] Lengyel, Thom[ae] Pataki, Mich[aele] Kapros, Joh[anne] Kapros, St[ephano] Dioszegi, Fr[ancisco] Bone, St[ephano] Erdős, Joh[anne] Hegely.

N[umer]o 1., 2., 3.

4. N[ume]rus familiar[um] 173.

5. – 9.

10., 11. Ut alias.

12., 13. Ut al[ias].

14. Curator St[ephanus] Dioszegi.

15., 16. Ut alias.

17., 18.

19. Discipuli 30. Discipulae 20.

6.3.3.50. Erdőhegy, 1798

Erdőhegy 1798. február 28-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az erdőhegyi egyházközséghez egy leányegyház tartozik, a kisjenői, amely 11 családból áll. Az egyházközséghez 100 család tartozik, a gondnok Pálfi András. Szegények most nincsenek. A templomot majd bővíteni szeretnék. Az iskolamester munkája nem megfelelő és a fizetése sem jó. A fiúdiákok 28-an, a lányok 22-en vannak.

Acta visit[ationis] ecclesiae Erdőhegyiensis 28. Febr[uarii] 1798. praesentibus St[ephano] Borbely prim[ario] iudice, Greg[orio] Zöldi, Jos[epho] Takats, Andr[ea] Palfi, Mich[aele] Palfi, Mich[aele] Palfi seniore juratis.

N[umer]o 1., 2. Ut alias.

3. Filialis Jenő ex familiis 11 constans.

4. N[ume]rus famili[arum] 100.

5., 6., 7. Ut alias.

8. – 13.

14. Curator Andr[eas] Palfi.

15. Pauperes qui publicatione providerentur sunt nulli.

16. Templum ampliare volunt. Ludimag[ister] camera caeteraque destituit[ur]
[p. 49.] 17., 18. Idem qui fuit maior sedulitas imponitur.

19. Discipuli 28. Discipulae 22.

20. Salarium docenti non rite exsolvitur.

6.3.3.51. Gyulavári, 1798

Vári 1798. március 1-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 209 család tartozik. Az egyház gondnoka Pap Mihály, a fiútanulók száma 46, a lányoké 32.

Acta visitationis eccl[esi]ae Variensis 1. Mart[ii] 1798. praesentib[us] St[ephano] Szabo iudice primario, Paul[o] Berenyi, Mich[aele] Pap, Sam[uele] Hajdu juratis.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus 209.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator eccl[esi]ae Mich[aele] Pap.
15. Ut alias.
- 16.
- 17.
- 18.
19. Discipuli n[umer]o 46. Discipuli[!] 32.

6.3.3.52. Gyula, 1798

Gyula 1798. március 2-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: Az egyházközséghez 447 család tartozik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Gyulensis 2. Mart[ii] 1798. praesentibus St[ephano] Monori, Joh[anne] Gabor, Joh[anne] Csűri, St[ephano] Somogyi, Mich[aele] Monori, And[rea] Hevizi, Sam[uele] Gyulai.

- N[umer]o 1., 2., 3.
4. N[ume]rus fam[iliarum] 447.

6.3.3.53. Doboz, 1798

Doboz 1798. március 3-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 218 család tartozik, szegények nincsenek, 75 fiú-, és 50 leánytanuló van. A tanítói fizetés megfelelő.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Doboziensis 3. Mart[ii] 1798. praesentibus Joh[anne] Biri, And[rea] Tobai.

- N[umer]o 1., 2., 3.
4. N[ume]rus fam[iliarum] 218.
5. – 13. Ut alias.
14. Ut alias.
15. Pauperes non dantur.
16. Templum.
17., 18. Ut alias.
19. Discipuli 75. Discipulae 50.
20. Salaria rite exsolvuntur.

6.3.3.54. Békés, 1798

Békés 1798. március 3-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 1545 család tartozik, a gondnok Hidvégi András. A templom, a paróikia is jó állapotban van. A fiúiskolák vannak a legrosszabb állapotban, a leányiskolát helyreállították. Az iskolamester Alvinczi Mihály, a fiúk tanítója Zsigmond Gábor, a kántor Kozáki István, a lányok tanítója Diószegi Mihály, Laki Márton.

[p. 50.] Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Bekesiensis 3. Mart[ii] 1798. praesentibus Mich[aele] Püski subalterno iudice, Mich[aele] Kallai, et St[ephano] Nagy notariis, Mich[aele] Sütő.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus fam[iliarum] 1545.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator Andr[eas] Hidvegi.

15. Ut alias.

16. Templum, parochiales aedes in bono statu. Prior pastor museo destituitur. Scholae pueror[um] in pessimo statu [sunt]. Schola puellar[um] redintegrabitur.

17. Ludimagister Mich[ael] Alvinczi. Praeceptor pueror[um] Mich[ael] [...], Gabr[iel] Sigmond, cantor eccl[esi]ae St[ephanus] Korodi, praecep[tores] p[uellarum] Mich[ael] Diószegi, Mart[inus] Laki.

18. Ludimagister laudatur. Caeteri pariter.

19. Discipuli ludimagistri 86. Utriusque praeceptor[is] singillatim 120. Prioris puellar[um] prioris 130.

6.3.3.55. Mezőberény, 1798

Mezőberény 1798. március 4-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 212 család tartozik, az egyház gondnoka Perei Mihály, szegények nincsenek. A fiúdiákok száma 92, a lányoké 49.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae M[ező]Berenyiensis 4. Mart[ii] 1789. praesentibus St[ephano] Bagi, Mich[aele] Veres, Fr[ancisco] Kolosi juratis, Mich[aele] Balog, St[ephano] Varga, Pet[ro] [...], St[ephano] Balog, Andr[ea] Bagi, ex communitate St[ephano] Szekely.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus fam[iliarum] 212.
 5. – 13. Ut alias.
 14. Curator eccl[esi]ae Mich[ael] Perei.
 15. Pauperes providendi non sunt.
 16. Ut alias.
 17., 18. Ut alias.
 19. Discipuli 92. Discipulae 49.
 20.

6.3.3.56. Gyoma, 1798

Gyoma 1798. március 5-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 658 család tartozik, az egyház gondnoka Szabó Péter, szegények nincsenek, az árváknak előzetesen gyűjtenek. Az iskolamester Rónyai István, a tanító Barkó Mihály. A tanítómestert figyelmeztették, hogy nehogy lázongásba keverje magát. A tanítókat kellően megfizetik.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Gyomaiensis 5. Mar[tii] 1798. praesentibus [...] Molnar iudice prim[ario], Petro Szabo jurat[o], Alex[andro] Szabo not[ario] [...] Szeredai[?], Joh[anne] Sallai.

- N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.
 4. N[ume]rus fam[iliarum] 658.
 5. – 13. Ut alias.
 14. Curator Petrus Szabo.
 15. Pauperes ex publicatione providendi non sunt, orphanı pub[licatio]ne providentur.
 16. Ut alias.
 17. Ludimagister St[ephanus] Ronyai, praeceptor Mich[ael] Barko, filiar[um] praecept[or] [...]. [p. 51.] iidem qui [...].
 18. Ludimagister monitus est ne seditiosis se misceat.
 19. Ludimagistri disc[ipuli] n[umer]o 116. Praecept[oris] 81. Filiar[um] prioris 86. Posterioris 70.
 20. Salaria docentibus rite ex[solvuntur].

6.3.3.57. Békésszentandrás, 1798

Szentandrás 1798. március 7-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 145 család tartozik, két szegény van. A templom romos, a többi épület jó állapotban van. Az iskolamester Pétsi József. A fiútanítványok száma 53, a lányoké 36.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Sz[ent]Andrasiensis 7. Mar[tii] 1798. praesentibus Mich[aele] Kapus iudice prim[ario], Sam[uele] Dorogi, Mich[aele] Ketskei juratis.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus fam[iliarum] 145.

5. – 13. Ut alias.

14. Ut alias.

15. Pauperes ambae providentur publicatione.

16. Templum ruinosum, caetera in bono statu sunt.

17. Ludi magister Iosephus Perti.

18. Laudatur.

19. Discipuli n[umer]o 53. Discipulae 36. Non frequentantes 30.

6.3.3.58. Öcsöd, 1798

Öcsöd 1798. március 8-i egyházlátogatási jegyzőkönyve: az egyházközséghez 566 család tartozik. Az egyház gondnoka Jordán István, az iskolamester tanulóinak száma 21, az egyik tanítóé 56, a másiké 60. A lánytanulók 150-en vannak. Az egyházlátogatási jegyzőkönyv utolsó oldalán tollpróbák találhatóak, illetve töredékes feljegyzések, köztük Georg Friedrich Seiler erlangenai professzor könyvével kapcsolatban.

Acta visit[ationis] eccl[esi]ae Ötsöd 8. Mart[ii] 1798. praesent[ibus] Paul[o] Kerekes iudice prim[ario], Mich[aele] Debreczeni subalterno, St[ephano] Iso, St[ephano] Ronyai, St[ephano] Tot, St[ephano] Jordan, Gas[paro] Tot, St[ephano] Debreczeni juratis, Mich[aele] Marothi not[ario] St[ephano] Kovats, Joh[anne] Alföldi, Mich[aele] Sadony presbiteris.

N[umer]o 1., 2., 3. Ut alias.

4. N[ume]rus fam[iliarum] 566.

5. – 13. Ut alias.

14. Curator St[ephanus] Jordan.

15. – 18. Ut alias.

19. Discipuli rectoris n[umer]o 21. Prioris praeceptoris 56. Posterioris 60.
Discipulae n[umer]o 150.

[p. 58.] Curator Vadas[ziensi] Steph[anus] Kovats

Discipuli 46. Discipulae 42.

Curator Variensis et cetera. Discipuli 46. Discipulae [...]

F[ekete]Gyarmat familia 120. Nomen curatoris Geor[gius] K[...].

Discipuli 57. Discipulae 43. Rector Joh[annes] Kallai.

Gyor

[...] Rédai

Seiler Erl[angen] Professor²¹⁵ v[agy] Pap exegesisse a David zsoltár[ráról]
találtatik Bétsben, Stáhel nevű bibliopolanál.

6.3.4. Az első magyar nyelvű egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1798²¹⁶

Az első magyar nyelvű egyházlátogatás a békési egyházmegyében 1798. október 26-a és november 4-e között zajlott le. A jegyzőkönyv igen szűkszavú, a legtöbb pontban az előző évi egyházlátogatás adataira hivatkozik. Az egyházlátogatások minden esetben a lelkész, a gondnok, a település bírója és egyéb egyházi valamint világi vezetők jelenlétében történt. Leginkább az egyházfegyelem és az ingatlanok (templom, parókia, iskola, temető) vonatkozásában tartalmaz részletesebb beszámolókat. A bánsági egyházközségek (Magyarittele, Liebling, Rittberg, Debeljácsa) teljes egészében hiányoznak a jegyzőkönyvből.

[p. 59.] Acta visitationis canonicae in v[enerabili] tractu Békésiensi in anno 1798 per a[dmodum] r[everendum] d[ominum] senioem Adamum Kuthi peractae, inchoatae in ecclesia H[ód]M[ező]Vásárhellyiensi d[ie] 26-a

215 Georg Friedrich Seiler 1784-es könyvére utal, amelyet Erlangenben adtak ki „Die Psalmen” címmel, s amely a héberül írt zsoltárok fordítását tartalmazza. (a szerk.).

216 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/127/>

Oct[obris] praesentibus ecclesiae primoribus ac oppidi juratis Samuele Ketskeméthi, Johanne Jenei curatore supr[emo], Samuele Vétsei secundar[io] curatore, Franc[isco] N[...], Steph[ano] Marsi etc.

Ad n[ume]rum 1. H[ód]M[ező]Vásárhelyi ekklezsia.

2. Tal[álható] Csongrád vármegyében.
3. Filialisai azok, amelyek a felsőbb esztend[őben].
4. A familiak száma még n[em] tudatik. *Már tudatik, h[ogy] 2308.*
5. Ugyan azok, akik múlt esztendőb[en] voltak.
6. T[iszteletes] Kiss András úr[na]k van formatája és ordinatus, a többek még nem azok.
7. Vagynak elég szükséges könyveik, canonaik és f[első]es k[irályi] decretumok leírva némely részből, úgy a v[enerabilis] superint[endentia] determina[ti]oji.
8. T[iszteletes] urak[na]k tudományok, erkölcsök s familiajok approbált[atik].
9. Hivataljokb[an] szorgalmatosok.
10. A matricula úgy van, mint másszor.
11. Salariumok a tractus könyvében bé van írva, be is fizettet[ne]k.
12. A hallgatók vasárnaponként, kivált reggel, az isteni tiszteletb[en] elég szorgalmatosok, a délutáni iffjak catechizatioja nem practizáltatik.
13. A fenyíték imígy-amígy gyakoroltatik, amint a felsőbb hatalomtól megengedődik.
14. Az ekklezsia curatorai vagynak ketten, nemes Jenei János fő, és Vétsei Sámuel secundarius, kik esztendőnként administratiojokról számot adnak.
15. A szegények publicáltat[na]k és házanként koldul[na]k. Az árváknak vagyon cassajok, melyből provideáltat[na]k.
16. Tudva valók.
17. Komáromi József rector. Első praec[eptor] Rákosi Sámuel, második Tószegi Péter, harmadik Nagy András, negyedik [...]osta János. Leányok tanítói Szabó János, Békési Sámuel és Pál és Ladányi István.
18. Ladányi János tanító erköltstelenséggel és keménységgel vádoltatik, melyekről a loc[i] presbyteriumb[an] admone[áltatik]. N[ota] b[ene]: Inspectores scholar[um] ambo curatores eccl[esi]ae supern[omi]nati.
19. A fiú- és leánygyermekek száma kitettség a tanítók által f[ő]t[iszteletű] senior uram[na]k beadott serieséből. Hányan legyenek az iskolába n[em] járó gyermekek, n[em] tudatik.
20. Mint másutt, úgy itt is a fizetés hátráltatik a leányok szüleitől.

[p. 60.] D[ie] 28-a Oct[obris] in eccl[esi]a Makóviensis visitatio continuata est secundum ideam praescriptam, praesentibus juratis oppidi et eccl[esi]ae

primoribus, Steph[ano] [...], Franc[isco] Szűts, Steph[ano] Kotsis, Steph[ano] Jó, Steph[ano] Szabó ac or[dinario] ju[rato no]tario Petro Bánffi, curatore Sám[uele] Jó et inspectore Fr[ancisco] G[...].

N[ume]ri 1., 2., 3. Tudva vagy[na]k a felyebb v[al]ó esztendőök szerént.

4. N[ume]rus familiar[um] 1200.

5. Ez a punctum is a régibb módon vagyon.

6. T[iszteletes] Etsedi ur[am] e[st] ordinatus tractualiter, sed formatis [n]o[n] e[st] provisus.

7., 8., 9., 10., 11., 12. Mint taval.

13. Nintsen szabados gyakorlása a fenyték[ne]k sok okokra nézve.

14. Jó Sámuel m[inde]n esztendőb[en] számot ad ezen punctum szerént.

15. Mint taval s azelőtt.

16. Jól vagynak mindenek.

17. Akik taval voltak rector, praeceptorok, deákotskák Kis Tatár János, Kristó Sámuel, Szűts István, l[ányok] tanítóji Deák István, Pátkai Sámuel.

18. A fiú oskoláb[an] m[inde]n tanítók jók: Deák István, l[eányok] tanítója sürgetést az okosabb tanításra kíván, Pátkai mind a szorgalmatoságban, mind a jó erköltsben híjjános, ezekért változni fog.

19. A fiúoskolában tanulók száma 357. A leányoskolában tanulóké 295. Az oskolába nem járók száma a leendő conscriptio által fog kiszülni.

20. Hellyesen van, mint ezelőtt. N[ota] b[ene]: Az oskolai inspectorok voltak ez esztendőb[en] Gyarmathi [...], Szűts Ferentz, Jó Ferentz.

[p. 61.] In ecclesia Tartsaiensi visita[ti]o continuata est d[ie] 5-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] ac cl[arissimo] loci ministro et eccl[esi]ae primoribus iudice Mich[aele] Mező, Andrea Toth, Mich[aele] Filep, juratis, prout et notario Steph[ano] Végh.

N[ume]ri 1., 2., 3. Uti alias.

4. Familiák száma 350.

5. Uti alias.

6. Ordinatus et formatis provisus.

7. Ut alias.

8. Uti alias, most sints semmi panasz ellene.

9. Uti alias.

10. Uti alias.

11. Uti alias.

12. Gyakoroltatik szorgalmatosan.

13. A fenyíték gyakoroltatik, amint lehet a paráznákra nézve, a káromkodókra, tolvajokra nézve nem.
14. Curator Tóth István mindenekről számot fog adni ugyan idővel, de minden esztendőben nem adott számot eddig.
15. Szegények, árvák kevesen vagynak, kik publicáltatni szoktak.
16. Templom épül, a parochian és az iskolákban szükséges épületek vagynak. A temetőkert nem jó állapotban vagyon, kerítése rossz.
17. Rector Pap Mihály, praeceptor Némedi Ferentz, l[ányok] tanítója Szalontai Gáspár.
18. Nintsen reájok semmi panasz erköltsökre nézve, úgy a tanításban is szorgalmatosok[na]k tapasztaltattak.
19. Az iskolába járó fiúgyermekek száma [...], a leányoké [...] . Az iskolába nem járók száma nem tudatik, de megintettek az előljárók, h[ogy] conscribálják azokat.
20. N[ota] b[ene]: a leányok tanítója otthon nem volt, specimene seriesse elmaradt.

[p. 62.] In ecclesia M[ező]Berényiensi visitatio continuata est d[ie] 5-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] ac d[omino] loci ministro et ecclesiae primoribus, ac [...]ratis et presbyteris Joh[anne] Oláh, Mich[aele] Berei, Andr[ea] Bagi.

N[ume]ri 1., 2., 3. Sicut alias.

4. Familiák száma 240.
5. Idem qui alias.
6. Est ord[inatus] et formatis provisos.
7. Sicut alias.
8. Uti annis superiorib[us].
9. Uti alias.
10. Matricula van, jól ducáltatik.
11. Sicut annis superiorib[us] ab a[nn]o 1793.
12. Gyakoroltatik az isteni tisztelet.
13. A fenyíték n[em] gyakoroltatik erejében, mert sem paráznák, sem káromkodók, sem tolvajok nem jelentet[ne]k bé a minister[ne]k.
14. Curator Berei Mihály, m[inde]nt lajstromba ír a prédik[átor], és idejében számot ad a v[enerabilis] superint[endens] rendelése szerint.
15. Szegények és árvák nem igen vagynak, akik vagy[na]k, publicáltatnak.
16. Templom romladozott, rongyos, újról gondolkod[na]k, a parochialis házak s más épületek jók, az iskolák is, és azok[na]k épületeik meg lehetősök. Pintzét praetendál tiszteletes úr.

17. Rector Sz[ent]Mihályi István, l[ányok] tanítója Varga András.
18. A rector meglehetősen tanít, de a tanító gyenge.
19. Oskolába járó fiúgyermek vagy[na]k [...], leányok 48. Oskolába nem járók száma nem tudatik, de meghagyatott, h[ogy] conscribálják azokat.
20. A conventzio befizett[etett].

[p. 63.] In ecclesia Gyomaiensi visitatio continuata est d[ie] 6-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] ac cl[arissimo] loci ministro, ac eccl[esi]ae primoribus Mich[aele] Hajdu legislatore, jurato Andrea Debretzeni, notario loci Alex[andro] Nagy, inspectore scholar[um] Joh[anne] Sallai, curatore et jurato simul Joh[anne] Szendrei.

N[ume]ri 1., 2., 3. Sicut alias.

4. Familiák száma 600.
5. Sicut alias.
6. Sicut alias.
- 7., 8., 9. Sicut alias.
10. Pariter ut alias.
11. Panaszképpen jelentette t[iszteletes] prédikátor úr, hogy 12 bogja szénájáért [...] 15 rft. fizettetvén, melyben őkegyelme is megegyezett, mégis ezen esztendőben semmi nyilas a kaszállóban őkegyelmé[ne]k nem adatott, mely[ne]k bonificatioját másszorra ígérte az eekl[ézsi]a.
12. Szorgalmatosan gyakorolják.
13. A fenyték a nős paráznákra nézve fenntartatik, de a tolvajokra s káromkodókra nézve nem gyakoroltatik.
14. Curator Szendrei János, mindent a számadó lajstromba tiszt[eletes] úr ír bé, számot fog adni az esztendő végén, de az előtte való curator még számadatlan.
15. Ekklézsia szegényei nintsenek, az árvák a helység cassájából provideáltat[na]k az eekl[ézsi]ában is publicáltat[na]k, és azon publicatioból is segítettnek.
16. Templom nem a jobbik, a parochian az épületek elég számmal s jól vagy[na]k, az oskolák mind kerítetlenek, semmi épületek nintsenek az udvarain, de igyekeznek jó állapotba tenni. A temetőkert tele van, másért supplicáltak a m[éltóságos] földesuraság tisztjeinél.
17. Rector Bányai[?] István, praeceptor Nagy Sámuel, l[eányok] tanítóji t[iszteletes] káplán Bak János és sukorói Magyar József.
18. Nintsen reájok semmi panasz, de Sukorói József gyenge tanító.
19. Oskolába járó fiúgyermek száma 179, leányoké 169. Oskolába nem járó fiúgyermek száma 28, a leányoké 21.
20. Nintsen semmi panaszok a conventzio fizetése eránt.

[p. 64.] In ecclesia Sz[ent]Andrásiensi visitatio continuata est d[ie] 7-a Nov[embris] praesent[ibus] r[everendo] loci ministro et curatore Ladislao Dorogi, jurato St[ephano] Ma[...] Michael Szabó, presbyter[ek].

N[ume]ri 1., 2., 3. Sicut alias.

4. Familiák szám 145 circiter.

5. Sicut alias.

6. Formatis non est provisos.

7. Sicut alias.

8., 9. Sicut alias.

10. Sicut alias.

11. Sicut super[ius].

12. Gyakorolják az isteni tiszteletet a hallgatók.

13. A fenyíték a nős paráznákra nézve gyakoroltatik, de a káromkodó tolvajokra nézve nem.

14. Curator Dorogi László: a lajstromába tisz[tele]t[es] úr ír bé m[inde]nt, a számadás nem az esztendő végén volt a múlt esztendőb[en], de meghagyott, m[inde]n esztendőben végbemenjen.

15. Három szegények vagy[na]k, kik a publica[ti]oból segített[ne]k ki, az árvák is azon [...].

16. A templom romladozott, újjnak építésére szándékoz[na]k. A parochialis ház [...] épületek jól vagy[na]k, úgy az iskolában is. A temető kerítésb[en] v[agy] [...].

17., 18. Rector Péterfi József, nintsen semmi panasz reá, jól tanít.

19. Oskolába járó fiúgyermek száma ..., leányoké Az oskolába nem járók száma nem tudatik.

20. A fizetést megadják idejében.

[p. 65.] In ecclesia Ötsödiensi visitatio continuata est d[ie] 7-a Nov[embris] praesentibus admod[o] rev[erendo] ac cl[arissimo] seniore tamquam loci ministro, ac ecclesiae primoribus, iudice Paulo Kerekes, notario Mich[aele] Marothi et juratis Mich[aele] Debretzeni, St[ephano] Isó, St[ephano] Olasz, Georg[i]o Rédei, St[ephano] Debretzeni, Dan[iele] Csekő.

N[ume]ri 1., 2., 3. Sicut alias.

4. Familiák száma 575.

5. Sicut alias.

6. Ordin[atus] et formatis provisos.

7. Sicut alias.

8. Sicut alias.

9. Sicut alias.
10. Sicut alias.
11. Sicut alias.
12. Nintsen erre nézve semmi panasz.
13. Gyakoroltatik m[inde]n botránkoztató nagy bűnösökön.
14. Curator Jordán István, mindeneket t[iszteletes] urammal írat bé a lajstromba, számot ezelőtt volt curator halála miatt nem adhatott a mostani.
15. Mind a 4 szegények, mind az árvák, akik vagy[na]k, publicatziokból segítettnek.
16. Templom jó, parochialis ház és szükséges épületek vagy[na]k, az oskolákban is. A temetőkert árokba van véve, de a földnek porhanyósága miatt romlásba van.
17. Rector Varga Dániel, praec[eptor] Nemes György, secund[um] Borza László, leányok tanítója és káplán Pákozdi Márton.
18. Nintsen reájok semmi más panasz, tsak, hogy a tanítványiknak feljárásokban a munka idején nem igen igyekeznek.
19. Oskolába járó gyermekek a rector keze alatt vagy[na]k 38. Nemes György praec[eptor] keze alatt 50. Borza László praec[eptor] keze alatt 58, capellanus és l[eányok] tanítója Pákozdi Márton úr keze alatt 135.
20. Nintsen semmi panasszok a fizetés eránt a fiúoskola tanítói[na]k, *de a l[eányok] tanítójá[na]k panassza ez, h[ogy] a búza fizetés szemetes annyira, h[ogy] 16 köből és 1 véka búzából megrostálva tsak 5 köből lett, a leányok tanítójá[na]k sints most semmi panassza.*²¹⁷

[p. 66.] In ecclesia Szentesiensis visitatio continuata est d[ie] 9-a Nov[embris] praesentibus cl[arissimo] loci ministro et ecclesiae primoribus, iudice.

- N[ume]ri 1., 2., 3. Sicut alias.
4. Familiák száma 1068.
 5. Formatis provisus.
 - 6, 7. Sicut alias.
 8. Jó karb[an] van minden.
 9. Jól és helyyesen.
 10. Sicut alias.
 11. Sallarium e[st] ex speciali favore auctum a pri[ori]bus annis, sed ordina[...]
um non est pro successoribus, nisi favorem illum meruer[...].
 12. Sicut alias frequentent templum, excepta pomeridiana cultus, hora die solis, quando non satis frequentes adsunt.

²¹⁷ A dőlt betűvel szedett részt utólag kihúzták.

13. A fenyíték, amennyire lehet, a nős paráznákon elkövettetik, de más tzégéres bűnösökön nem.
14. Curator Kutas Mihály, mindent t[iszteletes] úr ír bé a lajstromba, számot ad m[inde]n esztendő végén.
15. Szegények és árvák cassaja van, és abból provideáltat[na]k.
16. A templom és parochialis házak s ott lévő szükséges épületek vannak, de az oskolákban van fogytkozás, a temetők jó statusb[an] vagy[na]k.
17. Rector Tétisi Jósef, praec[eptor] Szabó Fer[enc], secund[us] Beretzk Pál, tertius Almási Jósef, praec[eptor] filiar[um] Pintér András, Cső István.
18. Nintsen reájok panasz, de Pintér András maga lemondott a tanítóságról.
19. Oskolába járó fiúgyermek rector úr keze alatt vagy[na]k 4[...], praeceptor Szabó Ferentz keze alatt 62. Beretzk Pál keze alatt 81. Almási keze alatt. Oskolába nem járók száma nem tudatik. Pintér András l[eányok] tanítója keze alatt vagynak leányok 101. Cső István keze alatt 125.
20. Fizetések idejéb[en] befizettetik.

[p. 67.] Die 29-a Oct[obris] in ecclesia K[is]Peregiensi visitatio continuata est praesentibus fere omnibus loci et eccl[esi]ae primoribus, iudice Steph[ano] Veres et curatore N. N. caeterisque.

Ad n[ume]rum 1. KisPereg.

2. Mint a fellyebb való esztendőb[en].
3. Mezőhegyes, Nagylak, Sajtiny, Batonya, Szemlak, Pétska, Mátsa, Kovátsháza.
Arad is ide adfiliáltatik, a szolgálatra v[agy] öszvehívásra recommendáltatik t[ekintetes] assessor Lázár Pál úr á[lt]al Domokos Kis János.
4. Familiák szám szerént 84.
5. Némethi Sámuel.
6. Ordinatus tractualiter, sed formati non est provisus.
7. Könyvei elegendendők vagy[na]k, egyebekben még fogytkozik.
8. Minden részből helyyesen van.
9. Ez is jól van.
10. Matricula van, de még nem egészen helyyesen, h[ane]m a v[enerabilis] tractustól kitsináltatott formák által fog[na]k adattatni.
11. A conventioja tiszt[eletes] úr[na]k ezután fog conferáltatni a régivel, de idejéb[en] befizettetik.
12. Hellyén van itt a dolog.
13. Gyakoroltatik a fenyíték jó és törvényes módon.
14. Az ecclesia curatora Szabó Ferentz, számot adni tartozik minden esztendőben.

15. Nintsenek kolduló szegények, sem árvák, akik közönségesből provideáltatná[na]k.
16. A templom, parochialis és oskolaházak sok fogyatkozással vagy[na]k.
- 17., 18. Szentpéteri Márton rector, tanítványi nintsenek, mivel nem igen lát hivatalához.
19. Fiú tanítvánnyai vagy[na]k szám szerint 40, leányok 6, akik oskolába nem járnak, fiúgyermekek vagy[na]k 39, leányok vagy[na]k 53.
20. Béfizettetik idejében.

[p. 68.] D[ie] 30-a Oct[ombris] continuata est Erdőhegyini, ad ideam visitationis per v[enerabilem] superintendent[em] exhibitam.

- Ad punct[um] 1., 2. Úgy van, mint fellyebb v[al]ó esztendőkb[en].
3. Ez is tudva vagyon. N[ota] b[ene]: A k[is]jenei filialisnak dolga a tractus gyűlésére relegáltak.
 4. 102 familia.
 5. Tudatik.
 6. Ordinatus, sed formati nondu[m] est provisus.
 7. Hellyesen vagyon.
 8. Ez is jól van.
 9. Ez is jól.
 10. Ez is.
 11. Ut alias.
 12. Ut alias.
 13. Kevés v[agy] semmi gyakorlása.
 14. Pálfi Anrás curator, számot ad m[inde]n esztendő végén, a felsőbb rendelés szerint.
 15. Nintsenek, h[ane]m egy Pálfi nevű alamisnára méltónak ítéltetett.
 16. Jó rendben vagynak. N[ota] b[ene]: A musaeumhoz egy kívülről fűtő kementze, kéménnyel együtt a jövő esztendőre ígértetett. A temetőhely nintsen jó állapotb[an].
 17. Béládi István fog változni, és más hozattatik rector[na]k.
 18. Minthogy rest volt hivataláb[an], és tehetetlen is a tanításb[an]. *Engedetlen, intést megvető, és botránkoztató életű volt.*
 19. Oskolába járó fiúgyermekek száma 40 circit[e]r. Leánygyermek 15 formán. Akik oskolába nem járnak, lehetnek 80 számmal.
 20. Megfizettetik a fizetése idejéb[en].
- N[ota] b[ene]: Inspectores scholaru[m] seculares: Takáts József, Molnár András, Cseke Ferentz, Henrik István.

[p. 69.] D[ie] 30-a Oct[obris] visitatio canon[ica] continuata est Ágyaini.

Punct[um] 1., 2., 3. Ut alias.

4. Familiák vagynak 222.
5. T[iszteletes] Téglási István prédikátor.
6. Ordinatus, sed formatis non est provisus.
7. Ut anno praeterito habet, praeter canones eccles[iasticos].
8. Tudománnya megvan, erköltsére nézve vádoltatott, de nagy részint complanáltatott, mivel alávalóságok.
- 9, 10, 11. Tudva vagynak, mint taval.
12. Szorgalmatosan gyakorolják.
13. Gyakoroltatik a fenyíték.
14. Curator Varga Ferentz, számot ad minden esztendőről.
15. Szegények ketten vagynak, árvák nintsenek.
16. Templom jó, de a parochian és oskolában lévő épületek rosszak, de ígérték a jobb épületeknek építtetését.
17. Vágó István rector.
18. Ditséretes magaviselése, s tanítása épületes.
19. Oskolába járnak fiúgyermekek n[ume]ro 56, leányok 57. Oskolába nem járók nem tudattatnak.
20. Befizettetik a fizetés idejében.

In ecclesia Vadásziensi visitatio continuata est d[ie] 31-a Oct[obris] 1798. praesentibus eccl[esi]ae primoribus, iudice et curatore Gregorio Vágó, jurato Johanne Csák, Johanne Köteles et notario Gasparo Megyeri.

Ad punct[um] 1., 2., 3. Ut alias.

4. Familiák száma circit[e]r 140.
5. Ut alias.
6. Ordinatus et formatis provisus.
7. Ut alias natum.
8. Maga erköltsére s familiajára nézve nints panasz, h[ane]m hogy széllyel gyakran jár, de ez a panasz is mitigáltatott, cum admonitione.
9. Jól van.
10. Ez is helyyesen van.
11. Ut alias.
12. Ut alias et alibi.
13. A fenyíték gyakoroltatik, amikor szükséges, de az előljárók[na]k tanúbizonysága sz[e]r[in]t itt nem is szükséges.
14. Curator Vágó Gergely, és számot ad m[inde]nről.
15. Egy szegény va[gy]on, közönséges provisorora.

16. A templom n[em] igen jó állapotban va[gy]on, setét, de igyekeznek [meg]jobbítani, a parochialis ház jó, de más szükséges épületek nintsenek, hanem ígérték, hogy egy pintzét, és arra kettős granariumot fognak építeni. Az oskolai épületek is fogyatkozással vagynak, azzal mentvén magokat, hogy fedni valójok nintsen. A temető bé van kerítve.
[p. 70.] N[ume]ro 17. Rector Johannes Kállai.
18. Erkölsére s tanítására nézve probatus, a gyermekeken való kegyetlenség, mellyel vádoltatott másutt, az ekklésia előjárói előtt nints tudva, sőt még lágy pásztornak tartják az oskolai fenytékre nézve.
19. A specimenből kitettszik, hogy az oskolába járók vagy[na]k ..., a nem járók száma nem tudatik.
20. Idejéb[en] befizettetik.

Continuata est visitatio in ecclesia B[él]Zeréndiensi d[ie] 31-a Oct[obris] 1798. praesentibus eccl[esi]ae ejusdem primoribus iudice Johanne Nagy, jurato et simul curatore Stephano Boldisár, Johanne Pap, Stephano Lát[?], Stephano Borbély.

Ad punct[um] 1., 2., 3. Ut alias.

4. Familia n[ume]ro 60.
5. Idem qui alias.
6. Ordinatus et formati provisus.
7. Könyvei vagynak a szükségesebbek, canonja nintsen. Lyurgiaja és királyi parantsolatok leírva vagy[na]k.
8. Nintsen semmi panasz.
9. Ebben is jól van a dolog.
10. Ut alias.
11. Ut alias.
12. Vagynak templomba nem járók, az intés után is vakmerők.
13. Gyakoroltatik, amint lehet.
14. Curator Boldisár István.
15. Kettő vagyon, árva nints, aki provideálatna a publicat[iot].
16. Templom romladozott, másat építeni igyekeznek. Mind a parochian, mind az oskoláb[an] vagynak szükséges épületek. Kukoritzás górénak[?] tsinálását ígérték, hogy a ház padjá[na]k ne légyen terhére. A temető kerítése romladozott, reparatio nélkül szűkölköd[...].
17. Idem qui fuit, Hamza István.
18. Jól viseli magát.
19. Oskolába járó fiúgyermekek vagy[na]k 15, leányok 13. Oskolába nem járók vagy[na]k 2.
20. Befizetik idejéb[en].

[p. 71.] In ecclesia F[ekete]Gyarmathiensi visitatio continuata est d[ie] 31-a Oct[obris] 1798. praesentib[us] or[dinario] pastore eccl[esi]ae et ejusdem primoribus, iudice Andrea Timari, juratis St[e]phano Erdős, Mich[aele] Szilágyi, Joh[anne] Bíró, Mich[aele] Dékán, Mich[aele] Bone, curatore Steph[ano] Nagy, notario Petro Szoboszlai.

Ad n[ume]rum 1., 2., 3. Ut alias.

4. Familiák 143.
5. R[everendus] d[ominus] Michael Szilágyi.
6. Est ordinatus, sed formati non est provisus.
7. Libros sufficientes h[abe]t, pariter lyturgiam, canones ecclesiasticos, ut et mandata regia descripta.
8. Respectu moru[m], do[centi]ae et familiae probatus.
9. In officio suo sedulus.
10. Matricula va[gy]on helyesen írva, ut alias.
11. Ut alias.
12. Frequentes sunt.
13. Gyakoroltatik, amint lehet.
14. Curator Nagy István, aki a v[enerabilis] superintende[n]t[is]a sz[e]r[in]t inscribáltat és számot ad minden esztendőben.
15. Ketten vagynak, kik háromszor esztendőben publicáltat[na]k.
16. Templom fog nagyobbítani, parochialis épületek elégségesek, az iskolában fogtatkozás vagy az épületekb[en], temetőkert bé van kerítve.
17. Rector Zágoni József.
18. Semmi panasz sins ellene, tanít is jól.
19. Fiútanítvánnyal vagy[na]k n[ume]ro ..., leányok n[ume]ro ..., *mint a specimen mutatja*.
20. Béfizettetik idejéb[en].

[p. 72.] In ecclesia Váriensi visitatio canonica continuata est d[ie] 1-a N[ovembris] 1798. praesentibus loci ministro et ecclesiae primoribus, iudice Steph[ano] Szabó, juratis Alex[andro] Guthi, notario Dan[iele] Tabajdi, Steph[ano] Lovász presbiteriali persona.

Ad n[ume]rum 1., 2., 3. Ut alias.

4. Familiák száma ...
5. Idem qui anno praeterito.
6. Est ordinatus, sed formati non est provisus.
7. Ut alias.
8. Nintsen semmi panasz ellene.

9. Fideliter administrat officium.
 10. Matricula van, mint másszor, úgy iratik.
 11. Mutatio facta est a[nn]o 1796 in conventione r[everendi] d[omini] pastoris.
 12. Gyakorolják, amint a dolog engedi.
 13. Ez gyakoroltatik, amint a fő rendelkezések engedik.
 14. Curator eccl[esi]ae Michael Pap, qui o[mn]ia bona eccl[esi]ae administrat fideliter, rationemq[ue] dispensationis reddit quotannis.
 15. Szegények n[em] publicáltat[na]k, sem árvák.
 16. Templom jó, de a harangláb rossz. A parochian és iskola udvarán szükséges épületek nintse[ne]k. A caemeterium nints jó kerítésbe véve.
 17. Rector Paulus Gál.
 18. Még jól forgatja magát mind erköltsére, mind tudományára nézve, amint és mennyit tudhat.
 19. Oskolába járó fiúgyermekek vagy[na]k 58, leányok 54. Oskolába nem járók nem tudatnak.
 20. A béfizetéséb[en] a conventzionak restek az ekkl[é]zsi]a elöljárók, magának kell szedni, úgyis tsak harmadából fizetődik.
- N[ota] b[ene]: Vári régi oskolarectornak, Igaz Sámuelnek az ekklézsian való praetensioja memorialisban beadatott volt, de visszaadattatott néki olly véggel, hogy az amicabilis compositiot próbálja meg.

[p. 73.] In ecclesia Gyulaiensi visitatio continuata est d[ie] 2-a Nov[embris] 1798. praesentibus cl[arissimo] loci ministro ac ecclesiae primoribus St[ephano] Monori curatore, Petro Szász, Sam[uele] Szigethi, Mich[aele] Oláh, Joh[anne] Gábor, Mich[aele] Monori, presbyterialibus.

Ad n[ume]rum 1., 2., 3. Ut alias.

4. Familiák vagynak 450.
5. Idem qui alias.
6. Ordinatus et formati provisus.
7. Ut alias.
8. Ut alias.
9. Ut alias.
10. Ut alias.
11. Ut alias.
12. Ut alias, gyakorolják.
13. Ez is gyakoroltatik, amint lehet a parochian privatim a paráznákon, de más bűnösökön nem.
14. Curator Monori István, minden az idea szerint megyen véghez.

15. Szegények vagy[na]k, kik m[inde]n vasárnapi publicatiokból provideáltatnak, úgy az árvák is.
16. Templom, parochialis ház és szükséges épületek jók, úgy a fiúoskolában is, de a leányoskolában granarium v[agy] búzás kamara s más épületek nintsenek, mellyek[ne]k építésére serkentettek. A temetőkert bé van kerítve.
17. Idem qui alias.
18. A rector igen alkalmas, a leányok tanítója prédikátori manuductio nélkül szűkölködik.
19. Fiúgyermekek oskolába járnak ..., leányok Oskolába nem járók[na]k száma nem tudatik.
20. A conventziok idejéb[en] befizetőd[ne]k.

[p. 74.] In ecclesia Doboziensi visitatio continuata est d[ie] 2-a Nov[embris] 1798. praesentibus r[everendi] loci ministro et eccl[esi]ae primoribus Johanne Óré, Mich[aele] Csukás, Joh[anne] Biri, Joh[anne] Békési curatore et loci notario.

Ad n[ume]rum 1., 2., 3. Uti alias.

4. Familiák száma circiter 180.
5. Idem qui alias.
6. Ordinatus sed formati non provisus.
7. Uti alias.
8. Semmi panasz sints reá.
9. Ez is jól van.
10. Uti alias.
11. Uti alias, exceptis duobus cubulis tritici, quib[us] adauctu[m] est.
12. Gyakorolják az isteni tiszteletet.
13. A fenyíték gyakoroltatik, amint lehet a paráznákra nézve, egyéb tzégéres bűnösökre nézve inkább.
14. Curator Békési János, minden esztendőben számot ad administrat[...].
15. Árva és szegény gyermekek alamisnával provideáltat[na]k.
16. Templom, parochián szükséges épületek jók, az oskolákb[an] nintse[ne]k is szükséges épületek, amellyek vagynak, azok sem jók. A temető kerítésbe van véve, de megrongyollott, s az árka beszakadozott.
17. Rector Kis Sigmond, l[eányok] tanítója Vas Gábor.
18. A rector jó erköltsű, szorgalmatos és épületes tanító, de a leányok tanítója manuductio nélkül szűkölködik, és széllyel járó is, mellyről admoneáltatik.
19. Fiúgyermekek oskolába járók vagy[na]k 70, leányok 53. Az oskolába járhatók, de nem járók száma n[em] adattatott bé.
20. Idejéb[en] befizettetik a conventziojok.

[p. 75.] In ecclesia Békésiensi visitatio canonica continuata est d[ie] 3-a Nov[embris] 1798. praesentibus r[everendis] ac cl[arissimis] loci ministris ac eccl[esi]ae primoribus ac curatoribus, iudice prima[ri]o Johanne Kotsard, Michaelae Bétsi, or[dinario] notario Mich[aele] Kállai et Steph[ano] Nagy, Mich[aele] Sütő, Mart[ino] Luki juratis.

N[ume]ro 1., 2., 3. Uti alias.

4. Familiák száma 1545 circiter.

5. Idem qui alias.

6. Ordinati, sed formati non s[un]t provisi.

7. Uti alias accurate sunt o[mn]ia.

8. Probate sunt[?] omnia.

9. Uti alias.

10. Uti alias.

11. Uti alias.

12. Gyakorolják szorgalmatosan az isteni tiszteletet.

13. A fenyíték gyakoroltatik a nősparáznákra nézve, de a káromkodókon, tolvajokon nem.

14. Curator Hidvégi András mindenekről m[inde]n esztendőben számot ad.

15. Szegények és árvák publicatióból provideáltak.

16. Templom jó állapotban van, de a t[iszteletes] Dömény János uram parochiáján sok fogyatkozás van, musaeuma nints, kerítése rossz. Az oskolákban ami rossz épületek vagynak, azok meg fognak jobbítani. Harmadik leányoskola is erigáltatni fog, a fiúk oskolája újjonnan fog építtetni. A temető bé van kerítve.

17. Rector Sipos Dániel. Praeceptorok Barta Mihály, Toth János, leányok tanítója Diószegi Mihály, Kis Mihály, kántor Kóródi István.

18. Semmi panasz sins egyikre is. 19. Oskolába járó fiúgyermekek száma rector úr keze alatt 70, l[eányok] tanítója Diószegi keze alatt 161.

20. A conventziók befizettet[ne]k.

[p. 76.] In ecclesia Vésztőiensi visitatio continuata est d[ie] 4-a Nov[embris] praesentibus cl[arissimo] loci ministro et eccl[esi]ae primoribus Andrea [Mé]száros iudice et juratis Franc[isco] Tóth, Mich[aele] Kováts.

N[ume]rus 1., 2., 3. Uti alias.

4. Familiák száma 340.

5. Uti sup[ra].

6. Formati non est provisi.

7. Uti alias.

- 8, 9. Tudva van: nintsen semmi panasz reá.
10. Matricula van, rendesen foj a béírás.
11. Uti alias.
12. Gyakoroltatik szorgalmatosan.
13. A fenyíték is a nősparáznákon elkövettetik, egyéb nagyobb bűnösök [kül]ső széken megbüntettet[ne]k, de az ekklézsia nem fenyíti meg.
14. Curator Kováts István, számot ad minden esztendőben a v[enerabilis] superintende[nti]a rendelése szerént.
15. Szegények és árvák jóllehet nintse[ne]k, de mégis a rendes [időben] a lehető szegények s árvák public[áltatnak].
16. Templom jó, torony most épül, más parochialis és iskolai épületek vannak. Temető jó állapotb[an] van.
17. Rector Tóth István, praeceptor Sipos István, l[eányok] tanítója Sós [Dá]niel[?].
18. Egyikre sints semmi panasz.
19. A fiúgyermekes iskolába járnak n[ume]ro ..., leányok Oskolába nem járók száma nem tudatik.
20. A conventziok befizettet[ne]k idejéb[en].

6.3.5. Egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1800²¹⁸

Kuthi Ádám esperes és Gyarmathi Ferenc egyházmegyei jegyző 1800. október 30-a és november 26-a között egyházlátogatást tartott a békési egyházmegyében. Ennek során Makón, Kisperegen, Erdőhegyen, Ágyán, Vadászon, Bélzerénden, Nagyzerénden, Feketegyarmaton, Gyulaváriban, Gyulán, Dobozon, Békésen, Vésztőn, Köröstarcsán, Mezőberényben, Gyomán, Békésszentandrason, Szentesen és Hódmezővásárhelyen jártak. A vizitáció kérdéseire adott válaszokat gyakran rövidítve közlik, de az megállapítható, hogy minden esetben megvizsgálták a lelkészek, a tanítók és a gyülekezet erkölcsi viselkedését. A legtöbb esetben rögzítették azoknak a személyeknek a nevét, akik jelen voltak az egyházlátogatás során. Általában kitértek a gyülekezeti iratkezelésre és a lelkipásztorok státuszára. A legtöbb esetben feljegyezték az egyházközség ingatlanainak állapotát, a szegények helyzetét, a diákok létszámát, a születések és halálozások számát. Rendszeresen felmérték a gondnokok működését, a gyülekezeti számadások vezetését, és tudakozódtak a lelkész fizetésének állapotáról. Néhány esetben a filiák helyzetére vonatkozó adatokat is rögzítettek.

218 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/356/>

[p. 121.] Acta visitationis canonicae anni 1800.

[...]

[p. 102.] Acta visitationis canonicae ecclesiarum hely[eticae] confess[ioni] addictarum, v[enerabilis] tractus Békésiensis, in anno 1800 mensibus Octobri et Novembri peractae, ab a[dmodo] r[everendo] d[omino] domino Adamo Kuthi, venerabilis tractus ejusdem seniore ord[inario] cum sibi adjuncto tractus notario Franc[isco] Gyarmathi, inchoatae Makóvinæ d[ie] 30-a Octobr[is] secundum puncta ideae visitationis consultae.

Ad punct[um]: 1-um, 2-um, 3-um. Sicut anno praeterito.

4-um. N[ume]rus familiarum, sive conjugum paria sunt 1198.

5-um. Pastores eccl[esi]ae sunt iidem, qui anno super[iori].

6-um. R[everendus] Franc[iscus] Gyarmathi est ordinatus et formatiis provisus, sed r[everendus] Nicol[aus] Etsedi non est.

7-um. Puncto huic in omnibus requisitia bene respondent.

8-um. Huic quoque puncto pariter.

9-um. Pariter huic.

10-um. Matricula ecclesiae datur, quae ducitur ab anno 1742, jam nunc, ab aliquot annis, accurate.

11-um. Salaria ministrorum quae integre et suo tempore administrantur, diarium tractus, cui inscripta sunt, monstrat.

12-um. Auditores sacra frequentant diebus praesertim dominicis sedulo.

13-um. Disciplina eccl[esiastica] propter impedimenta extranea, taliter qualiter, dum et quando exercetur, hinc mores auditorum corrupti, multi fornicatores adulteri, maledici, [...].

14-um. Curator ecclesiae Franc[iscus] Végh tractor[?] bona eccles[iae] rite administrat, ac in caeteris puncto hoc expressis ecquisitis, recto ordine et modo procedit.

15-um. Pauperes et orphani domatim et ex publicationibus curantur, danturque cassae duae, pauperum et orphanorum.

16-um. Templum quidem est in statum bono, sed est angustum, parochialium aedium altera est in statu pessimo, pariter scholae utraque filiarum, verum earundem reparatio promissa est.

17-um. Rector scholae per dimissionem canonicam Josephi Szüts hoc tempore factam, vacat. Praeceptor primarius, titulo conrectoris Joh[annes] Nagy, secundarius Franc[iscus] Szabó, praeter hos docent in schola quatuor scholae alumni, Joh[annes] Szabó, Mich[ael] Király, Joh[annes] Szentesi, Joh[annes] Szabó.

18-um. Sunt omnes probati moribus et in officio quisque suo, sedulus. [p. 103.]

- 19-um. Puellarum praeceptores sunt Steph[anus] Deák et Franc[iscus] Maróthi, hi quoque, praesertim d[ominus] Maróthi et in officio et in moribus, familiaque probati. Sed querulati sunt uterque de aedificiorum necessariorum defectu et destructione, et de materiarum ad fornaces calefacienda necessariorum mala subministratione.
- 20-um. Pueri scholam frequentantes sunt nro. 303, puellae sub praeceptoratu St[ephani] Deák 108, Franc[isci] Maróthi 137. Non frequentantium puerorum et puellarum numerus erui potest ex conscriptionis diario anno 1799 facto.
- 21-um. Salaria his omnibus docentibus debito tempore exsolvuntur a parte eccl[esi]ae v[el] communitatis, verum a parte discipulorum titulo didactri solvendorum, multae sunt restantiae.
- Praesentes in hac visitatione fuerunt pastores ecclesiae, ut ex primoribus ecclesiae, Franc[isco] Szűts, Franc[isco] Joó inspectores seculares scholarum, jurati oppidi Steph[ano] Joó, Joh[anne] Varga et oppidi notarius primarius Petrus Bánffi.
- K[is]Peregini continuata est visitatio canonic[a] d[ie] 1-a Nov[embris], praesentibus loci ministro, ex primoribus ecclesiae, n[omi]natim iudice primario Andr[ea] Nagy, juratis Georgio Farkas, Mich[aele] Veres, Fr[ancisco] Szabó, Joh[anne] Veres, St[ephano] Diószegi, Greg[orio] Farkas, Paulo Molnár, Andrea Farkas, Mich[aele] Szabó, Petro Valkú, St[ephano] Vég, St[ephano] Fegyverneki, Joh[anne] Farkas, Fr[ancisco] Szabó.
- Punctum 1-um, 2-um. Sicut anno superius.
- 3-um. Filiales habet Battonyae familias 13, animar[um] 57, praeter has M[ező]-Hegyesini et Aradini in arce milites stativarios.
- 4-um. Familias numerat 97.
- 5-um, 6-um et reliqua ad 12-um exclusive. Sunt ita, uti anno super[ius].
- 12-um. Auditores sunt magnam partem malitiosi, n[omi]natim Joh[annes] Lakatos et nobilis Joh[annes] Gerőts sunt blasphemii, quarum alter i[n]clitico[m]it[us] delatus est, sed nondum luat.
- 13 et 14-um. Ita ut alias.
- 15-um. Pauperes et orphani non sunt, qui providerent[ur], publicant[ur], tamen ex quibus publicationibus pauperum parentum pueri et puellae scholares provident[ur].
- 16-um. Templum jam est in statu mediocri, sed, quia est angustum, parant duos porticus aedificare. Aedificia parochialia et scholastica necessaria dant[ur]. Coemeterium circumvallatum quidem est, sed renovatione indiget, quae promissa est.

- 17-um. Ludimagister Mart[inus] Szentpéteri eosdem defectus et excessus habet [p. 104.] quos anno super[iore] negligens in officio, frequentas campanam publicam, saepe temulentus est. De quibus admonitus, se excusat officio notariatus, per quad non nunquam cogitur cum iudice, et juratis ad campanam pergere.
- 18-um. Discipulus numerus plures simul et puellas 40. Scholam non frequentantes pueri et puellae sunt aliquot, quarum parentes refractarii ut coguntur iudici, curatori et aedili impositum est.
- 19-um. Salarium suo tempore exsolvitur et pastori et ludimagistro.
N[ota] b[ene]. Ad querelam curatoris et aedilis, quod nempe ad publica pagi servitia et robottas adigantur, primores pagi admoniti sunt ut a talibus supersedeant, et nisi paverint ad tractus congregationem citabuntur.
- Erdőhegyini visitatio continuata est d[ie] 3-a Nov[embris] praesentibus loci ministro, juratis pagi, Greg[orio] Ződi, Mich[aele] Ződi, Fr[ancisco] Cseke, St[ephano] Henrich, St[ephano] Gyulai, Mich[aele] Pálfi, Joh[anne] Pálfi, notario Steph[ano] Keresztes, curatore Jos[epho] Takáts.
- Punct[um] 1-um, 2-um sicut anno super[iore].
- 3-um. Filiales habet familias illas circum circa, quae jam superiorib[us] annis ad hanc matrem adfiliatae sunt.
- 4-um. Familiarum numerus 106.
- 5-um. V[erbi] D[ivini] minister Steph[anus] Négyesi Nagy, hoc anno Gyulae d[ie] 27-a Maii solenniter exmissus et ingremiatus.
- 6-um. Formatas non habet.
- 7-um. Libros quidem sufficientes habet, sed canon[es] eccl[esiasticae], b[eata] mandata regia, uti nec determinationes superintendent[iales] non habet, nec in archivo ecclesiae inveniunt[u]r.
- 8-um, 9-um. Probatus.
- 10-um. Matricula datur quidem, ducta ab a[nn]o 1772, sed non accurata, specificè matrimonia ab a[nn]o 1793, funera ab a[nn]o 1787 non sunt inscripta.
- 11-um. Salarium ministri, auctum et a matre, et a filiali K[is]Jenőiensis, relatum est in diarium tractus.
- 12-um. Auditores pastor accusat inobedientia et contemtu tam erga totum ministerium et tractum, quam erga se, nominatim iudicem Steph[anum] Borbély, ea propter r[everendus] minister coram declaravit, se, nisi aliter erunt adfecti, stationem anno impleto mutaturum.
- 13-um. Disciplina eccl[esiastica] est in pessimo statu, maledici, incestuosi, adulteri et caeteri facinorosi fere absque ulla poena civili dimittunt[u]r; ex quibus pro exemplo r[everendus] minister producit aurigam pagi, in

praesentia ejusdem horrende blasphemantem, post notificationem quoque, a iudice multum mansisse, quare primoribus pagi [p. 105.] severe impositum est, ut tales, speciatim auriga hic, dominali fiscali deferantur, poena promerita plectendi.

- 14-um. Curator eccl[esi]ae Joseph[us] Takáts, qui puncti hujus requisitis bene respondet. N[ota] b[ene]. Tempus rationis curatoralis praestandae et exigendae, congregatio tractualis determinabit, ad uniformitatem observandam.

De debito tractui exsolvendo, cum interusurio, admonita est ecclesia, pariter de 86 illis rft-is, quos huc usque communitas detinet, cum tamen ecclesiae valachicae exsolvit, per aequalitatem jus incassandis. N[ota] b[ene]. Contractuales 86 hi rft-ni ad 51 rft-os reducti sunt, ac ut restans incassator Steph[anus] Gyulai, ex restantiis ecclesiae reformatae exsolvat, admonitus est.

- 15-um. Pauperes et orphani dantur quidem, sed non provident[u]r, adeoque jussum est, ut publicentur ac provideantur.
- 16-um. Templum respectu sellarum renovatione indiget, de aedificiis parochialibus r[everendus] pastor, licet in malo sint statu, non est querulatus, tamen ecclesia monita est, ut et ibi meliora et necessaria aedificia et in schola stabulum, procuret.
- 17-um. Rector Jos[ephus] Zágoni, qui querelam deposuit super id, quod propter parentes altercantes moderata uti disciplina inter discipulos non possit. Inviatus est de super ad presbyterium locale.
- 18-um. Discipulos habet, pueros 30 puellas 28.
- 19-um. Bihil de eo ecclesia querulata est.
- 20-um. Salarium suo tempore exsolvitur.

Ágyaini visitatio continuari non potuit propter absentiam pastoris r[everendi] Joh[annis] Dávidházi, attamen schola visitata est, et examinatis rectoris discipulis sexus utriusque, ejusdem rectoris Stephani Vágó sedulitas et labor proficiuus prodiit. Primores ecclesiae, qui praesentes fuerant de aedibus parochialibus et aliis necessariis aedificiis exigendis, jam a pluribus annis omni visitationis tempore adversis, serio admoniti sunt.

Vadászini continuata est visitatio d[ie] 3-a Nov[embris] praesentib[us] loci ministro, notario pagi, juratis duobus et curatore eccl[esi]ae.

Punctum 1-um, 2-um, 3-um uti alias.

4-um. Familias habet 118.

5-um, 6-um. Formatis provisus est r[everendus] Johannes Szilágyi.

- 7-um, 8-um, 9-um. Per doctrinam et conciones esset acceptus, sed in morib[us] deficit, tamquam vinosus, ea propter admonitus, data dextra promisit se emendaturum
- 10-um, 11-um, 12-um, 13-um. Ita se habent, ut anno super[iore].
- 14-um. Curator Joh[annes] Szilágyi, qui officio hoc rite fungitur ad exigentiam hujus puncti, p[ro]pter id, quod ratio ejus jam a duobus annis, ob negligentiam notarii remanet.
- 15-um. Pauperes et orphani non dantur: ecclesia tamen ut tales publicentur in futurum, admonita est.
- 16-um. Templum est in statu malo, sed circumstantiis ecclesiae in melius mutatis [p. 106.] se renovaturu[m] promiserunt. Aedificia parochialia pariter renovationem requirunt. In lignis focalibus administrandis sunt negligentes.
- 17-um. Rector Mich[ael] Szabó accusatus de suspecta conversatione cum quadam prostibula, quam apud se detinet et alit, admonitus est, ut eam dimittat. Verum n[on]natus rector praefracte negavit se illicitam cum ea habere consuetudinem.
- 18-um. Discipulos habet nro. 52. Scholam non frequentantes pueri et puellae numerati s[un]t fere 100.
- 19-um. Salarium rectoris nondum est exsolutum in naturalib[us], sed promissit ecclesia 30 illas metretas, quae restant, exsolatur[um] ita, ut in medietate hordeum, in altera medietate avenam datur[um]. Lignorum focalium restantes orgias 2 pro a[nn]o super[iore], 12 vero pro hoc anno, v[el] in natura, v[el] in aere exsolatur se eccl[esi]a obligavit.
- B[é]lZerindini visitatio continuata est d[ie] 4-a Nov[embris] praesentib[us] r[everendo] loci ministro, iudice Joh[anne] Pap, juratis Mich[aele] Sütő, Steph[ano] Boldisár, et Steph[ano] Illyés curatore.
- Punctum 1-um, 2-um, 3-um sicut anno super[iore].
- 4-um. Familias habet 62.
- 5-um. Pastor Paulus Lázár.
- 7-um. B[eata] mandata regia descripta in hac ecclesia non sunt inventa, quoniam, uti dicitur, r[everendus] Fábián antecessor secum abstulit. R[everendus] d[ominus] Lázár secum huc Erdőhegyino adtulit, rationem addens, quia Erdőhegyiensis ecclesia diarii pretium non exsolvit.
- 8-um, 9-um. Sicut ante.
- 10-um. Matricula habet[u]r ab anno 1772 baptizatorum et matrimoniarum sed mortuorum de est consignatio ab annum 1788 diem 5-tu[m] Januar[ii].
- 11-um. Salarium ministri venit in controversiam, si quidem diarium tractus monstrat salarium in aere parato 36 rfnos, suem saginatum, sal et sebum

- continere. Ecclesia vero non plus quam 30 rfnos in aere parato continere ait, illos vero 6 rfnos loco deputatorum prius nominatorum adjectios esse, adfirmat. At cum in diario tractus illud ipsum ecclesiae scriptum, pagi sigillo usuali munitum habeatur, impositum est ut illud solvendo observat.
- 12-um. Auditores sacra frequentant. R[everendus] minister interim retulit, quod primores ecclesiae in locale presbyterium vocati, praeter curatorem, non compareant. Injuncta est illis ad convocationem r[everendi] ministri comparitio.
- 13-um. Ut ante.
- 14-um. Curator Steph[anus] Boldisár cujus ratio pro hoc anno nondum revisa est.
15. Pauper unus datur, Petrus Gali, qui publicationib[us] providetur.
- 16-um. Templum vergit ad ruinam: parochialia et scholaria aedificia necessaria deficiunt, quare imposita est illi aedificatio eorundum.
- 17-um. Ludimagister Steph[anus] Hamza.
- 18-um. Et in officii administratione et in moribus probatus est.
- 19-um. Discipulos numerat in summa 39. Pueros 20, puellas 19.
- 20-um. Salarium exsolvitur ex cassa eccl[esi]ae at discipuli h[abe]nt restantiam 5 metretar[um]. [p. 107.]

N[agy]Zeréndini continuata est visitatio d[ie] 4-a Nov[embris] praesentibus loci ministro, juratis pagi Andr[ea] Adorján, Franc[isco] Dávid, Mich[aele] Farkas, curatore Steph[ano] Pap et loci notario.

Punctum 1-um, 2-um, 3-um sicut anno super[iore].

4-um. Familias habet 202.

5-um. Pastor idem, qui anno super[iore].

6-um. Formatis destituitur.

7-um. Libri sufficientes non habet, quamvis anno super[iore] promiserit se comparaturum.

8-um, 9-um. Sicut alias.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1774, sed est defectuosa. Antiqua incendio periit.

11-um, 12-um, 13-um. Ut alias.

14-um. Curator, senior St[e]phanus Pap. Pro fundo habet eccl[esia] foenetum, unius molae aquatilis proventum sabbathalem. R[everendus] minister proposuit, iudicem anni praeteriti officialib[us] dominalib[us] absq[ue] scitu v[el] consensu aliorum primorum 12000 lateres coctos mutuos dedisse, sed quos nondum reperirit, quare ecclesia admonita est, ut iudicem moneat ad restitutionem illorum laterum, secus judicialiter convenietur.

15-um. Pauperes 4 ex cassa et publicationib[us] aluntur.

16-um. Templum est in statu bono, verum in domo parochiali in camino, stabulo et crateribus fenestrarum, tabulis et mensa in musaeo defectus est, pariter in schola camera depositoria requiritur: quare injuncta est eorundem comparatio et aedifica[ti]o.

17-um. Ludimagister Steph[anus] Vékony.

18-um. Probatus.

19-um. Discipulos n[ume]rat ex pueris 65, ex puellis 52. Pater refractarius Michael Kátai, ut filium 12 jam annorum in scholam mittat, progendus est.

20-um. Salarium ex cassa ecclesiae rite exsolvitur, sed didactorum multae sunt restantiae, ad naturalium a pueris debitorum collectionem, proprio aere rector cogitur currum conducere, quod inhumanum ac indebitum est.

F[ekete]Gyarmathini visitatio continuata est d[ie] 5-a Nov[embris] praesentibus loci ministro iudice Joh[anne] Hégely, curatore Mich[aele] Szilágyi et iuratis quatuor.

Punctum 1-um, 2-um, 3-um . Sicut anno super[iore].

4-um. Familiarum numerus 187.

5-um. Uti alias.

6-um. Formatis provisus nondum est.

7-um. Libris partim provisus est, liturgiam, canones eccl[esiastices] et b[eata] mandata regia ex parte descripta, habet.

8-um, 9-um, 10-um, 11-um, 12-um. Sicut alias.

13-um. Disciplina eccl[esiastica] si casus intervenerit exercebitur, sed jam a multo tempore nullus fuit. [p. 108.]

14-um. Curator Mich[ael] Szilágyi officio suo bene fungitur.

15-um. Pauperes sunt 2, publicationibus aluntur. Orphani publici non dant[u]r.

16-um. Templum, parochia et schola estunt in bono statu, nec in aliis minoribus, aedificiis, ullus est defectus.

17-um. Ludimagister Joh[annes] Molnár.

18. Negligentia accusatus est, quare admonitus est, ut fieret diligent[us]. Praeterea impositum ei est, ut diarium habeat, cui dietim inscribat ea, quae docet, et agit in schola, quavis tandem die solis per inspectores subscribi curet.

19-um. Discipulos ex pueris numerat 169, ex puellis 36.

20-um. Salarium ex cassa ecclesiae rite exsolvitur, sed in naturalibus, a discipulis obvenientibus, habet restantias.

Gy[ula]Várini visitatio continuata est d[ie] 5-a Nov[embris] praesentibus loci ministro, iudice Mich[aele] Pap, juratis Steph[ano] Szabó, Andr[ea] Hajdu et notario Casp[aro] Tabajdi.

Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um. Nota sunt.

4-um. Familiarum n[ume]rus 206.

5-um. Pastor idem qui anno super[iore].

6-um. Formatas non habet.

7-um. Punctum hoc in caeteris recte se habet, verum b[eata] mandata regia in archivo eccl[esi]ae descripta non inveniuntur.

8-um, 9-um. Bene se habent.

10-um. Matricula duci cepit ab anno 1772. N[ota] b[ene]: Notarius loci retulit, apud se detineri matriculam antiquam, quam eccl[esi]ae se restituitur promissit.

11-um. Salarium ministri inscriptum est diario tractus: foeni et sementis respectu, quae ecclesia invito ministro ad aes paratum, sed leve tantum, reduxerat, superioris anni visitatione promiserat in natura praestitur, jam hoc anno id praestitit.

12-um. Sicut alias.

13-um. Disciplina eccl[esiastica] exerceretur, si darentur tales, qui mererentur.

14-um. Curator eccl[esi]ae Steph[anus] Lovász. Ratio ejus pro anno 1799 nondum revisa est, sed eccl[esi]a promissit id effectur[um] et rev[erendo] d[omi]no seniori transmissur[um].

15-um. Pauper datur 1, qui tribus vicibus factis publicationibus providetur. Orphani publici non dant[ur].

16-um. Templum est in statu bono, sed aedificia omnia publica eccl[esiastica] sunt in pessimo statu. Verum ad admonitio[n]em rev[erendi] d[omini] senioris promissit eccl[esi]a domus parochialis renovationem.

17-um. Ludimagister Paulus Gál.

18-um. Accusatus est negligentia propter oeconomica, ea propter admonitus est, ut id saepe et cum detrimento officii ne fiat.

19-um. Discipulos habet nr. 80, ex pueris 67, ex puellis 23. Scholam non frequentantes et parentes refractarii ut notentur, id r[everendus] d[ominus] senior [p. 109.] primoribus imposuit.

20-um. Salarium a parte cassae exsolvitur, sed didactra sunt in restantiis.

Gyulae visitatio continuata est d[ie] 6-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] loci ministro et primoribus ecclesiae, curatore St[ephano] Monori, praesbyteris Mich[aele] Olasz, Joh[anne] Túri, Fr[ancisco] Kertész, Mich[aele] Monori.

- Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um. Sicut alias.
 4-um. Familias habet 500.
 5-um. Sicut alias.
 6-um, 7-um, 8-um, 9-um. Sicut anno super[iore].
 10-um. Matricula ducitur ab a[nn]o 1768.
 11-um, 12-um, 13-um. Sicut alias.
 14-um. Curator Steph[anus] Monori, puncto huic accurate respondet.
 15-um. Pauperes sunt 4, qui publicationibus aluntur. Orphani publici non dantur.
 16-um. Templum, parochialia et scholaria aedificia partim in bono, partim in deteriori sunt statu, quor[um] renovationem promisit ecclesia.
 17-um. Ludimagister Joh[annes] Szász, praec[eptor] filiar[um] Georg[ius] Kotsis, qui testimonio eccl[esi]ae sunt probati: quod verum esse rector experientia testatus est, sed praeceptor filiar[um] insufficiens ad docendum repertus est, cui consilium discendi et privatim, et a rectore datum est.
 18-um, 19-um. Discipulorum numerus utriusque docentis in summa exhibitus non est.
 20-um. Salaria utriusque rite exsolvuntur.

Dobozini visitatio continuata est d[ie] 6-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] loci ministro et primoribus eccl[esi]ae, juratis et presbyteris, Joh[anne] Békési, St[ephano] Kováts, Mich[aele] Tsukás simul inspectore Joh[anne] Szabó et Matth[ia] Szilágyi curatore.

- Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um. Sicut alias.
 4-um. Familias habet 238.
 5-um, 6-um, 7-um, 8-um, 9-um. Sicut anno praeced[ente].
 10-um. Matricula ducitur ab anno 1766.
 11-um. Sicut ante.
 12-um, 13-um. Pariter.
 14-um. Curator Matth[ias] Szilágyi, punctum hoc accurate observat.
 15-um. Nec pauperes, nec orphani dantur, qui ex publico alerentur.
 16-um. Templum est splendidum, aedificia parochiae in tolerabili sunt statu, sed scholae sunt in pessimo, novas extruere intendit eccl[esi]a. Sepulchretum est fossa circumdatum, sed hiatus habet.
 17-um. Rector Alex[ander] Németh, praec[eptor] filiar[um] Sigism[undus] Szabó.
 18-um. Moribus sunt probati et in officio seduli, p[ro]sertim rector.
 19-um. Discipulos rector habet 72, praec[eptor] filiar[um] 60.
 20-um. Salaria utrique rite administrantur. [p. 110.]

Békésini visitatio continuata est d[ie] 7-a Nov[embris] praesentibus r[everendis] loci ministris, iudice Joh[anne] Kotsard, juratis Georgio Liptsei, Petro Nagy, Andr[eae] Püski, notario St[ephano] Nagy, curatore Sam[uele] Liptsei.

Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um. Sicut alias.

4-um. Familiarum numerus non est exutus.

5-um, 6-um, 7-um, 8-um, 9-um. Sicut alias.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1732.

11-um, 12-um. Sicut alias.

13-um. Disciplina eccl[esiastica] exercetur in illos, qui se sponte offerunt.

14-um. Curator Sam[uel] Liptsei, accuratus administratur, utrum ratio illius anni praeteriti nondum est revisa.

15-um. Pauperes ostiatim mendicantes sunt 15. Dantur et orphani, qui publicationibus providentur.

16-um. Templum est in bono statu ad intra, sed ad extra habet detrimenta. Aedificia publica eccl[esi]ae in parochiis et scholis sunt bona, est in majori parochia totum aedificium est angustum, musaeo destituitur, cogiturque r[everendus] minister saepe in pistrina laborare.

17-um. Rector Daniel Sipos, praec[eptor] St[ephanus] Börtsök, Joh[annes] Bondár, filiar[um] praec[eptor] Mich[ael] Diószegi, Mich[ael] Kis, Jos[ephus] Sukarói Magyar. Cantor Steph[anus] Kóródi.

18-um. Sunt omnes ad unum probati, morib[us] et diligentia.

19-um. Discipulos rector habet 102. Praec[eptor] St[ephanus] Börtsök 100, Bondár 114, filiar[um] praec[eptor] Mich[ael] Diószegi, Mich[ael] Kis 103, Jos[ephus] Magyar 67.

20-um. Salaria debito tempore rite administrantur.

Vésztőini visitatio continuata est d[ie] 8-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] loci ministro, iudice Andrea Mészáros, Fr[ancisco] Marhás, legislat[us] juratis Fr[ancisco] Tóth, Mich[aele] Kováts jurato et curatore.

Punctu[um] 1-um, 2-um, 3-um. Ita, uti anno p[rae]terito.

4-um. Familiae n[ume]rantur 500.

5-um, 6-um, 7-um, 8-um, 9-um. Sicut anno super[iore].

10-um. Matricula ducitur ab anno 1759.

11-um, 12-um, 13-um. Ad formam anni super[iore].

14-um. Curator Mich[aele] Kováts, accurate adimplet punctum hoc.

15-um. Pauperes 2 publicationibus providentur. Orphani non dantur, sed loco illorum, parentum inopum pueri et puellae tribus vicibus annuatim factis publicationibus sublevantur.

- 16-um. Templum, aedificia publica ecclesiae omnia sunt in statu bono, sepulchretum fossa circumdatum est, sed hiatus habet.
- 17-um. Rector Steph[anus] Tóth, praec[eptor] Georg[ius] Döme, filiar[um] praec[eptor] Daniel Soós.
- 18-um. Sunt omnes tres probati.
- 19-um. Rector habet discipulos 53, praec[eptor] 54, fil[iarum] praec[eptor] 105. [p. 111.]
- 20-um. Salarium ex cassa eccl[esiastica] rite administratur, sed d[ominus] rector 30 metretarum restantiam habet a parte discipulor[um].
- Inspectores scholarum de relationibus faciendis admoniti sunt: respectu cuius promissum est, se id deinceps quovis trimestri facturos.
- K[őrös]Tartsaini visitatio continuata est d[ie] 9-a Nov[embris] praesentibus ministro interimali Gregorio Szilva, iudice Georgio Puskás, juratis Joh[anne] Hajdú, St[ephano] Petneházi, Fr[ancisco] Petneházi, Joh[anne] Gyarak, Mich[aele] Hajdu, Andr[ea] Szőke, ex plebe Mich[aele] Mező, Joh[anne] Tóth, Andr[ea] Tóth, Mich[aele] Gulyás, Paul[o] Gyarak, curatore Mich[aele] Fülöp.
- Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um.
- 4-um. Numerus familiarum 412.
- 5-um. Pastor interimalis super[ior] n[omi]natus.
- 6-um, 7-um. Ut alias, quia interimalis est, non sunt requisita.
- 8-um, 9-um. Ebriositate et scandalis aliis datis accusatus est, sed verificata non sunt allegata.
- 10-um. Quoniam salarium ordinarium in medietate, interimali, exhibitum est, discussio illius rejecta est ad sedem dislocatoriam.
- 12-um, 13-um. Sicut alias.
- 14-um. Curator eccl[esi]ae Paul[us] Gyarak, cuius rationis revisio a duob[us] annis restat.
15. Nec pauperes, nec orphani dantur, attamen quotannis publicantur. In ra[ti]onem collegii tritici collectio promissa est.
- 16-um. Templum recenter erectum est in statu bono, sed parochialia et scholaria aedificia sunt pessima, quor[um] correctio v[el] reparatio injuncta est. Sepulchretum est circum vallatum.
- 17-um. Ludimagister Steph[anus] Onadi, praec[eptor] Fr[anciscus] Némédi, praec[eptor] filiar[um] Ladislaus Szalontai.
- 18-um. Rector et praeceptor de negligentia notati et admoniti sunt, eccl[esi]-aeq[ue] impositum, ut serio scholae invigilet.
- 19-um. Discipulos rector habet 44, praec[eptor] 45, filiar[um] praec[eptor] 100.
- 20-um. Salaria rite administrantur.

M[ező]Berényini visitatio continuata est d[ie] 9-a Nov[embris] praesentib[us] r[everendo] loci ministro, iudice Andr[ea] Bagi, juratis Steph[ano] Székely, Mich[aele] Perei, Fr[ancisco] Kolosi, St[ephano] Bagi, Mich[aele] Veres.

Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um.

4-um. Numerus familiarum 254.

5-um, 6-um. Formatis necdum est provisus.

7-um, 8-um, 9-um. Ecclesia praetendit resolutionem: cui r[everendus] minister reposuit, id in usu non esse in ecclesiis, collegatu haud provisus. Ecclesia habet molam pro fundo.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1769.

11-um, 12-um, 13-um. Sicut alias.

14-um. Curator Steph[anus] Bagi, qui respondet officio accurate, nisi quod ratio ejus de anno super[iore] remansit, sed ad anni futuri diem primum se [p. 112.] ecclesia r[everendo] d[omino] seniori transmissur[um] promisit.

15-um. Pauperes et orphani, qui publice alerentur, non sunt, si erunt, providebuntur ex publicationibus.

16-um. Templum ruinam minatur, novi erectio molitur, aedificia publica sufficienter dantur, sed sepulchretum est in malo statu.

17-um. Ludimagister Szentmihályi castra secutus est, adeoque rectoratus vacat, quare ecclesia invitatus[?] est in collegium Debrecinense. Filiar[um] praeceptor Andr[eas] Varga.

18-um. Moribus quidem et sedulitate est probatus, sed cum fructu exili.

19-um. Discipulos n[ume]rat ...

20-um. Salarium rite et in tempore administratur.

N[ota] b[ene]: triticum 4 cubularum, quod in rationem collegii Debrec[inensis] collectum est, quodsi illuc transmitti non poterit, dividetur et cum pretio jam aliquot cubulorum dividendorum, hujus pretium q[uo]q[ue] transponetur ad r[everendum] d[ominum] seniore.

Gyomaini visitatio continuata est d[ie] 10-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] loci ministro, iudice Joh[anne] Szendrei, [...] Mich[aele] Molnár, juratis Joh[anne] Tseri, Mich[aele] Imre, Mich[aele] Bene, Petr[o] Szántai, Mich[aele] Kun.

Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um. Sicut alias.

4-um. Familiae numerantur 700.

5-um, 6-um, 7-um, [8-um], 9-um. Sicut alias.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1773 d[ie] 25-a Sept[embris].

11-um. Salarium sicut antehac, verum in naturalibus ad singulos 10 cubulos unus superaddetur pro supplemento quisquiliar[um].

12-um. Uti anno super[iore].

- 13-um. Disciplina eccl[esiastica] jam rigorosius exerceri cepta est in scortatores, sed injunctum est, ut et in maledicos et fures exerceatur.
- 14-um. Curator idem qui et judex, Joh[annes] Szendrei, cujus rationis revisio jam a tertio anno restat, fundum stabilem nullum habet eccl[esi]a, sed capitalem habet 1000 rft.
- 15-um. Nec pauperes, nec orphani publici dantur, neque publicantur, verum senes quaedam debilesque mulieres quandoque ex cassa publica providentur.
- 16-um. Ludimagister Steph[anus] Szondi, praec[eptor] Mich[ael] Gál, filiar[um] praec[eptor] qui et capellanus, Joh[annes] Bak, alter praec[eptor] filiar[um] Joh[annes] Kabai.
- Inspectores relationem praestare neglexerunt.
- 17-um. Probatum sunt.
- 18-um. Rector habet discipulos 75, praec[eptor] 128, scholam non frequentantes, illorumque parentes cogendi sunt per currentes, ad postulatum r[everendi] loci ministri. Praec[eptor] filiar[um] Joh[annes] Bak habet discipulos 93, Joh[annes] Kabai 80.
- 19-um, 20-um. Salaria omnium docentium rite administrantur.
- [p. 113.] Sz[ent]Andrásini visitatio continuata est d[ie] 12-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] loci ministro, juratis Steph[ano] Dorogi, Joh[anne] Dorogi, Mich[aele] Nemes.
- Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um sicut anno praeterito.
- 4-um. Familiarum numerus 165.
- 5-um. Formatis nondum est provisus.
- 6-um, 7-um, 8-um, 9-um. Sicut alias.
- 10-um, 11-um, 12-um, 13-um. Sicut alias.
- 14-um. Curator Steph[anus] Motsi Szabó, accuratus in omnibus.
- 15-um. Pauperes dantur 2, qui publica[ti]onib[us] aluntur. Orphanum non sunt.
- 16-um. Templum est in statu pessimo, novi aedificatio intenditur, ad quam jam habet eccl[esi]a fundum aliquem, verum insuper recursum ad v[enerabilem] superintend[entem] facere pro succursu vult. Parochialia et scholaria aedificia sunt in statu tolerabili, januae indigent seris, sepulchretum in statu pessimo est.
- 17-um. Rector Steph[anus] Balog.
- 18-um. De moribus probatus, sed in officio negligentissimus.
- 19-um. Discipulos habet ex pueris 63, ex puellis 39.
- 20-um. Salarium a discipulis obveniens, media parte restat.

Ötsödini visitatio continuata est d[ie] 13-a Nov[embris] praesentibus a[dmodo] r[everendo] d[omino] seniore ut loci ministro, iudice Steph[ano] Olasz, juratis Mich[aele] Debretzeni, Paulo Kerekes, Georgio Marothi notario, Steph[ano] Jordán curatore.

Punct[um] 1-um, 2-um, 3-um. Sicut alias.

4-um. Familiae numerantur 605.

5-um, 6-um, 7-um, 8-um, 9-um. Sicut alias.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1749 accurate.

11-um. Salarium in quibusdam naturalibus est mutatum, speciatim in foena, quod per aliquot annos aere parato solutum fuit, sed nunc adursum est, ut in natura solvatur, in quo et ecclesia acquirit.

12-um, 13-um sicut alias.

14-um. Curator St[ephanus] Jordán, caetera puncti hujus requisita observat, sed rationis ejus revisio ab annis jam 9 restat, propter primorum obstinatam dilationem, qua de re serio admoniti, promiserunt se ad sedem dislocatoriam rationem revisuras et tr[actus] notario transmissuros.

Triticum in rationem collegii Debrecinensi colligi jam ceptum est.

15-um. Pauperes 4, publicationib[us] aluntur. Orphani non sunt, attamen public[ationibus].

16-um. Templum, aedificia publica eccl[esiastica] tam in parochia, quam in scholis, sunt partim in optimo, partim in tolerabili statu.

17-um. Ludimagister Daniel Varga, praec[eptor] Georgius Nemes et Ludov[icus] Borsa, praec[eptor] filiarum, qui et capellanus ecclesiae Mart[inus] Pakozdi.

18-um. Probati sunt ex omni parte, nisi quod r[everendus] praeceptor filiar[um] suu[m].

19-um, 20-um. Diarium nec monitae, pro revisione transtulerit. [p. 114.]

Szentesini visitatio continuata est d[ie] 25-a Nov[embris] praesentibus r[everendis] loci ministris Paulo Szalai, Valentino Kis, iudice Steph[ano] Mih[ketz], juratis Steph[ano] Vetseri, Steph[ano] Kutas, Joh[anne] Isák curatore. Punct[um] i-um, 2-um, 3-um. Sicut alias.

4-um. Numerus familiarum brevi transmittetur.

5-um, 6-um. Sicut alias. Valent[inus] Kis hoc anno est ordinatus et formati provisus.

7-um. R[everendus] Valentinus Kis deficit libris et canonib[us] eccl[esiasticis] – antecessoris b[ibli]othecam comparavit.

8-um. Sicut alias.

9-um. Matricula ducitur ab anno 1744.

10-um. Sicut anno praeterito.

- 11-um, 12-um. Proposuit r[everendus] d[ominus] Paulus Szalai, primores in templo suos ordinatas sedes non occupare tempore cultus divini, adeoque rationib[us] propositis re id faciant imposterum, adhortati sunt.
- 13-um. Disciplina eccl[esiastica] utcunq[ue] exercetur in eos fornicatores, qui se sponte offerunt, et exorant.
- 14-um. Curator Sam[uel] Isák, qui suum munus rite exsequitur. Fundum ecclesia, praeter lecticale, publicationes, pia oblata et testamenta nullum habet.
- 15-um. Pauperes et orphani publicationibus providentur.
- 16-um. Templum, aedificia publica parochiae et scholarum necessaria magnam partem sunt in statu mediocri. Sepulchreta sunt fossa c[ir]cumdata, sed sine porta, adeoque pecudibus patent.
- 17-um. Rector Jos[ephus] Szokolai, praeceptores Sam[uel] Bertók, Fr[anciscus] Péter, Steph[anus] Szoboszlai, filiar[um] praeceptores St[ephanus] Csó, Joh[annes] Pirtsi.
- 18-um. Probati sunt omnes.
- 19-um. Rector habet discipulos 57, Sam[uel] Bertók 46, Fr[anciscus] Péter 48, St[ephanus] Szoboszlai 145, praecept[or] filiarum non significatus.
- 20-um. Salaria a parte cassae rite administrantur, verum didactra et in aere et in naturalibus restant, de quo rector querulatus est.

H[ód]M[ező]Vásárhelyini visitatio peracta est d[ie] 26-a Nov[embris], praesentibus loci ministris, ordin[arius] Andr[ea] Kiss, interimali Joh[anne] Lendvai, capellano Petro Beretzk, Franc[isco] Szomor curatore primar[io], Samuele Vétsei secundario, juratis Sam[uele] Ketskeméthy, Mich[aele] Motsi et nob[ilis] Joh[anne] Sz[abó] Sárjai.

Punctum 1-um, 2-um, 3-um. Sicut anno praeterito.

4-um. Numerus familiarum nunc erui non potuit, sed brevi eruetur et transmittetur.

5-um, 6-um . Sicut alias.

7-um, 8-um, 9-um. Pariter.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1747.

11-um. Ut ante. [p115.]

12-um. Auditores sacra frequentant, p[rae]sertim die solis hora matutina, sed vespertina pauci comparent.

13-um. Disciplina eccl[esiastica] propter impedimenta nota exerceri non potest. Respectu administrationis sacramenti baptizmi[?] r[everendi] d[omini] ministri questi sunt de eo, quod nullum certum tempus in administratione ejus possint observare. Cujus definitio ad sedem dislocatoriam rejecta est.

- 14-um. Curatores eccl[esi]ae sunt super[iori] n[omi]nati, sed ad rationem administrationis dandam obligatur solus secundarius. Ecclesia fundum nullum habet, praeter lecticale, publicationes, pia oblata et testamenta.
- 15-um. Pauperes 32 et orphani ex publicationibus aluntur, et gratis docentur.
- 16-um. Templum, aliaque aedificia publica ecclesiae, maxima ex parte sunt bona, praeter scholam puellarum Sam[uel] Békési, quae sepimento indiget. Sepulchreta sunt c[ir]cumvallata.
- 17-um. Professor Steph[anus] Berei probatus de morib[us] a sedulitate, verum privatim de modo docendi et de orthodoxia servanda admonitus est. Conrector Petr[us] Tószegi, praec[eptor] Jos[ephus] Szabó, Carol[us] Dobai, Fr[anciscus] Ország, Alex[ander] Hollósi, praec[eptor] filiarum Joh[annes] Szabó, Sam[uel] Békési, Paul[us] Békési, Sam[uel] Igaz, Mart[inus] Rákosi, cantores Joh[annes] Somlyai, Mart[inus] Rákosi.
- 18-um. Sunt omnes probati.
- 19-um. Professor discipulos habet 58, Petr[us] Tószegi 94, Jos[ephus] Szabó 67, Carol[us] Dobai 36, Paul[us] Ország 60, filiar[um] praec[eptor] Joh[annes] Szabó 102, Sam[uel] Békési 181, Paul[us] Békési 107, Sam[uel] Igaz 181, Mart[inus] Rákosi 158.
- 20-um. Salaria omnibus exsolvuntur.

6.3.6. Teljes egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1801²¹⁹

A Békési Református Egyházmegyében 1801-ben lezajlott egyházlátogatást Kuthi Ádám esperes és Kiss András tanácsbíró végezte el. A Bánságban viszont Gyarmathi Ferenc egyházmegyei főjegyző és Kiss András tanácsbíró végezte el az egyházlátogatást. Az anyaegyházközségek esetében a vizitációs gyakorlatnak megfelelően megvizsgálták az egyházközség anyagi körülményeit, a gyülekezet erkölcsi életét, a lelkipásztor munkáját, az iskolák állapotát és a szórványok helyzetét. Gyulán, Ágyán és Gyorokon viszont a vizitációs bizottság nem tudta teljes vizsgálatot lefolytatni. A vizitációs bizottság a Bánságban tárgyalásokat folytatott Temes vármegye alispánjával továbbá Gyorok földesurával és a Németbánsági Határőrezred parancsnokával. Az egyházlátogatási jegyzőkönyvben ezeknek a megbeszéléseknek az eredményeit is rögzítették.

219 TtREL I.1.s.14. Békés-bánati egyházmegye 1784–1911. Egyházlátogatás, 1801. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/272/>

Acta visitationis canonicae ecclesiarum hely[eticae] conf[essionis] addictarum v[enerabilis] tractus Békésiensis in anno 1801 mensibus Octobri et Novembri peractae a r[everendo] d[omino] Adamo Kuthi v[enerabilis] tractus ejusdem seniore ord[inario] cum adjuncto sibi v[enerabilis] tractus assessore Andrea Kiss inchoatae Szentesini die 22-a Octobris, secundum puncta ideae visitationis.

Punct[um] 1-um. Nomen ecclesiae: Szentes

2-um. In i[n]clyto co[m]munitat[u] Csongradiensi situata est.

3-um. Filialis ejus Tés et Derekegyhaza.

4-tum. Numerus familiarum 1773, animarum 8535, Tesini 65, Derekegyhazini 19, Oroshazini 40.

5-um. Pastores ecclesiae: r[everendus] d[ominus] Paulus Szalai et Valentinus Kiss.

6-um. Neuter est formati provisor.

7-um. R[everendus] d[ominus] Valentinus Kiss deficit libris et canonibus ecclesiasticis.

8-um. Quoad doctrinam, mores et familiam probati sunt.

9-um. Officium fideliter et cum fructu administrant.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1744, idque accurate.

11-um. Salarium in aequalitate, ea diario tractus sunt inscripta.

12-um. Auditores sacra frequentant, proposuit vero r[everendus] d[ominus] Paulus Szalai, primores in templo ordinatas sibi sedes non occupare tempore cultus divini, adeoque rationibus propositis, ne imposterum id faciant adhortati sunt.

13-um. Disciplina ecclesiastica utcunque exercetur in eos fornicatores, qui se sponte offerunt, et exorant.

14-um. Curator ecclesiae Petrus Soós, juratus oppidi; bona ecclesiae rite administrat; rationes reddit praesentibus r[everendis] v[erbi] D[ivini] ministris, et juratis, nec perceptiones aut erogationes sine scitu primarii pastoris consignantur.

15-um. Pauperes et orphani ex publicationibus providentur. N[ota] b[ene]: Futuro Gyarakensium ludimagistro, 6 r[henens] f[lore]nos eccl[esi]a promisit.

16-um. Templum, aedes parochiales et aedificia scholaria, magnam partem sunt in satu mediocri, sepulchreta sunt fossa c[ir]c[u]mdata.

17-um. Ludimagister Daniel F[el]őri, praeceptores Franciscus Bónis, Andreas Kállai, Georgius Pető, filiarum praeceptores Stephanus Csó et Josephus Pértsi, cantor Michael Kása.

18-um. In moribus et officiorum administratione, laude digni.

19-um. Puerorum scholam frequentantium numerus facit 284, puellarum vero 220.

20-um. Salaria omnium docentium rite exsolvuntur.

Praesentes in hac visitatione fuerunt praeter r[everendos] d[ominos] loci ministros, ex juratis oppidi et personis presbyterialibus Michael Lakos, Joannes Székely, Stephanus Vetseri, Joannes Dobosi, Samuel Csák, Joannes Lajos et Petrus Sós curator ecclesiae.

H[ód]M[ező]Vásárhelyini visitatio continuata est die 25-a Octobris, praesentibus r[everendis] d[ominis] loci ministris, prout et juratis oppidi N. Martino Kováts, curatore primario Michael Barta, Michael Szomor, Stephano Oláh, Joanne Szabó, Francisco Szél, Samuele Ketskeméti et Joanne Kiss.

Punct[um] 1-mum. H[ód]M[ező]Vásárhely.

2-um. I[n]clyto co[m]it[ati]t[ui] Csongradiensi ingremiata.

3-um. Filialis ejus Sámson, et personae in domo correctoria Szegedini detentae.

4-um. Conjugum paria 2704, n[um]erus animarum 14602, Samsonini conjug[um] 58, animae 266.

5-um. Pastor ordinarius r[everendus] d[ominus] Andreas Kiss, supplens Joannes Lendvai, capellanus Petrus Beretzk.

6-um. R[everendus] Andreas Kiss formatis provisus, ceteri non item.

7-um. SuffICIENTER libris instructi, canones et libri symbolici, b[enigna] mandata regia habentur.

8-um. Probat omnes, tum quoad doctrinam, tum quoad mores, et familiam.

9-um. Officio suo, cum laude funguntur.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1747 adcurata.

11-um. Salaria diario tractus sunt inscripta, administrantur rite.

12-um. Auditores sacra frequentant, nonnullis, qui vitae suae rationibus alisquando avocantur, exceptis, et aliis quibusdam, qui ut admonerentur, presbyterio inculcatum est, cujus erit futurae visitationis occasione de his referre.

13-um. Disciplina ecclesiastica, negligenter exercetur, propter impedimenta nota.

14-um. Curator supremus Michael Barta, secundarius Paulus Ketskeméti, qui bona ecclesiae rite administrat, et rationes quotannis reddunt, praesentibus r[everendis] d[ominis] v[er]bi D[ivi]ni ministris, omnesque erogationes et perceptiones, cum scitu eorum et per eos consignantur.

15-um. Pauperes et orphani, publicationibus, et piis legatis curantur.

16-um. Templum duo, aliaque aedificia publica ecclesiae maxima ex parte sunt bona, quoad defectus promissa est reparatio, sepulchreta sunt circumvallata.

17-um. Professor Stephanus Berei, conrector Petrus Tószegi, praeceptores Martinus Csötönyi, Ladislaus Csóka, Michael Dékány, puellarum praeceptores Joannes Szabó, Samuel Békési, Samuel Igaz, Samuel Rákosi, Paulus Békési.

18-um. Sunt omnes de moribus et sedulitate probati.

19-um. Pueri scholam frequentantes dantur ..., non frequentantes Puellae frequentantes Parentes refractarii non dantur.

20-um. Salaria, docentibus in scholis, rite exsolvuntur.

Makoviae continuata est visitatio die 28-a Octobris, praesentibus praeter r[everendum] d[ominum] primarium loci ministrum, ex primoribus ecclesiae iudice ord[inario] Joanne Varga, Stephano Nagy, Francisco Szűts et Michaele Nagy juratis, item Petro Bánfi ord[inario] notario, et Josepho Király, membro presbyterii localis.

Punct[um] 1-um. Nomen ecclesiae Makó.

2-um. In i[n]c[un]cto co[m]m[un]itatu Csanádiensi situata est.

3-um. Filialem non habet, praeter familias aliquot in i[n]c[un]ctis comitatibus Arad, Csanád et Torontál commorantes hortulanos, nisi quod aug[ustinianae] conf[essionis] addicti, hic degentes, jam demum promittebant, se lecticale pro servitiis ministrorum, nostrae soluturos ecclesiae.

4-um. Numerus familiarum 1278, animarum 7124.

5-um. Pastores ecclesiae r[everendus] Franciscus Gyarmati et r[everendus] Nicolaus Etsedi.

6-um. R[everendus] Franciscus Gyarmati ordinatus et formati provisu, verum r[everendus] d[ominus] Nicolaus Etsedi non est.

7-um. Libros habent sufficientes, item canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, et b[ene]dicta[m] mandatum regium, nominatim de pastoribus gregum agrestibus in religione christiana, et moribus instituendis et formandis emanatum habent.

8-um. In doctrina, moribus et familiis sunt probati.

9-um. Officium suum sedulo, et cum fructu administrant.

10-um. Matricula eccl[esi]ae datur, ducitur ab anno 1742, jam nunc ab aliquot annis accurate.

11-um. Salaria ministrorum quae integre suo tempore administrantur, diarium tractus, cui inscripta sunt, monstrat.

12-um. Auditores sacra frequentant, diebus praesertim dominicis sedulo.

13-um. Disciplina ecclesiastica, propter varia impedimenta extranea, taliter qualiter, dum et quando exercetur, hinc mores auditorum corrupti, multi fornicatores, adulteri, maledici, fures, etc.

- 14-um. Curator ecclesiae Franciscus Vég, bona ecclesiae rite administrat, et de perceptis ac erogatis, rationes stricte reddere tenetur.
- 15-um. Pauperes et orphani, domatim et ex publicationibus curantur, danturque duae cassae, pauperum et orphanorum.
- 16-um. Templum quidem est in statu bono, sed est angustum; defectus nonnulli, etiam quoad aedes parochiales et imprimis scholares reperti, verum primores ecclesiae id agunt, ut omnia aedificia in meliorem statum redigant; sepulchreta sunt circum vallata.
- 17-um. Rector scholae Josephus Lugasi, corrector Joannes Nagy, praeceptores Franciscus Szabó et 4. scholae alumni, Michael Király, Joannes Szabó, Josephus Szentesi et Joannes Szabó; puellarum praeceptores sunt: Stephanus Deák et Franciscus Maróti.
- 18-um. Probati omnes moribus, et in officio seduli, nisi quod Stephanus Deák puellarum praeceptor, tum quoad mores haud compositos tum quoad neglectum sui officii, admonitione dignus habitus est.
- 19-um. Pueri scholam frequentantes sunt n[ume]ro 298. Puellae sub praeceptoratu Stephani Deák 108, Francisci Maróti 137, pueri non frequentantes plurimi, sunt, quorum numerus erui potest ex conscriptionis diario.
- 20-um. Salaria his omnibus docentibus, debito tempore exsolvuntur a parte ecclesiae v[el] communitatis; verum a parte discipulorum, titulo didactri solvendorum, multae sunt restantiae.
Cantor ecclesiae Benjamin Bányai, qui rite suo defungitur off[ici]o. Inspectores scholae sunt: r[everendus] d[ominus] loci minister primarius; Franciscus Szűts et Franciscus Vég seculares.

KisPeregini continuata est visitatio canonica die 30-a Oct[obris] praesentibus r[everendo] loci ministro et primoribus eccl[esi]ae, nominatim Andrea Nagy iudice, juratis Georgio Farkas, Michael Veres, Joanne Veres et Francisco Szabó curatore.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: KisPereg.

2-um. In i[n]clyto co[m]m[un]it[ati] Aradiensi situata est.

3-um. Filiales habet Battonyae familias 13, animarum 57, praeter has M[ező]-Hegyesini, et Aradini in arce, milites stativarios .

4-um. Familiae 105, animae 510, adfiliatae familiae 25, animae 130 praeter milites.

5-um. Minister loci Samuel Némethi.

6-um. Formatis nondum est provisus.

- 7-um. Libris non est sufficienter instructus; canone ecclesiastico[?] deficit liturgias habet descriptas, pariter mandata regia, pro ut et determinationes v[enerabilis] superintend[entiae].
 - 8-um. Quoad doctrinam, mores et familiam est probatus.
 - 9-um. In officio peragendo sedulus.
 - 10-um. Matricula habetur, accurate ducitur jam nunc.
 - 11-um. Salarium diario v[enerabilis] tractus inscriptum habetur, quod integre administratur.
 - 12-um. Auditores frequentes sunt in cultu Divino.
 - 13-um. Disciplina ecclesiastica, prout licet exercetur, ambo scandalosi utpote nobilis Andreas Geróts et vidua Michaelis Kiss, nunc etiam de blasphemia convicti, gravi censura notati sunt.
 - 14-um. Curator bonorum ecclesiae Franciscus Szabó, rite ea administrat et praesente semper verbi D[ivi]ni ministro rationes de iis reddit; neque perceptiones aut erogationes sine scitu ejus consignantur.
 - 15-um. Pauperes et orphani non sunt, qui providerentur, quovis tamen anno ternis vicibus in templo publicantur, ex quibus publicationibus pauperum parentum pueri et puellae scholares providentur.
 - 16-um. Templum jam est in statu mediocri, sed quia est angustum, parant duos porticus aedificare. Aedificia parochialia et scholaria necessaria dantur. Coemeterium circum vallatum quidem est, sed renovatione indiget, quae promissa est.
 - 17-um. Rector scholae est Emericus Szabó.
 - 18-um. Sedulus in officio, primorum exspectationi satisfacit.
 - 19-um. Discipulos numerat 44, ex puellor 43, non frequentantes, aut parentes refractarii non dantur.
 - 20-um. Salarium suo tempore exsolvitur.
- Curator ecclesiae et aedilis ad intercessionem visitationis canonicae a praestatione manuali et curuli pagi, tunc immunes reddit.

Die eodem perventum est Gyarakinum, hactenus propter varia impedimenta filialem, i[ncliti] co[mi]t[a]tui Aradiensi adiacentem, verum haec etiam imposterum, nititur introducere ministrum ordinarium, cujus salarium jam ab inclyto comitatu ex integro est approbatum, ut pote quod cum succursu vicinorum benefactorum, nullum caussatur[?] plebis contribuentis agrarium. Hoc tempore interimalis Gregorius Szilva ministri locum supplet ordinarii.

Idem Greg[orius] Szilva jam ut ordinarius fungitur, animae Gyorokini sunt 134, in filialibus ejus 23.

- Erdőhegyini continuata est visitatio canonica die 1-a Nov[em]bris, praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, juratis Stephano Borbély, Gregorio Zódi, Stephano Henric, Michaelae Pálfi, Andrea Molnár curatore et Josepho Keresztes.
- Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Erdőhegy.
- 2-um. I[n]clyn[t]o co[m]m[un]i[t]atui Aradiens[i] ingremiata.
- 3-um. Filiales habet familias illas circum circa, quae jam superioribus annis ad hanc matrem adfiliatae sunt.
- 4-um. Familiae 110, animae 591, adfiliatae familiae 16, animae 76.
- 5-um. Joannes Daróczi exmissus hoc anno.
- 6-um. Exmissus hoc anno, sed formatis non provisus.
- 7-um. Libros sufficientes non habet; ii quoque quos possidet, plerumque sunt heterodoxi. Illi severe injunctum, ut a libris heterodoxis sibi caveat, libros vero orthodoxos, multo diligentius legat.
- 8-um. In doctrina vix mediocris, nihilominus auditoribus probatur.
- 9-um. Officium fideliter satis administrat.
- 10-um. Matricula datur quidem ducta ab anno 1772, sed non accurata; specificè matrimonia ab anno 1793, funera ab anno 1787 non sunt inscripta.
- 11-um. Salarium ministri auctum et a matre et a filiali K[is]Jenőiens[i] relatum est in diarium tractus, integre exsolvitur; at primores ecclesiae querulabantur, in exequiis funerum universalium (vulgo bútsúztatós halott) ministrum duplam postulare stolam, cui hac in parte impositum, ut legibus se canonicis conformet.
- 12-um. Auditores inobedientes, cultum Divinum negligentes, ministerium totum contemnentes sunt.
- 13-um. Disciplina ecclesiastica est in pessimo statu, maledici, incestuosi, adulteri et ceteri facinorosi, fere absque ulla poena dimittuntur. Unde primarius sylvarum custos, supplici libello nobis porrecto conquestus est, suam uxorem, adeo notorie improbam esse, ut jam saepius propriam domum absente marito incendio, delere studuerit; et ob hujus modi facinora, licet jam crebro legalis ei, in foro civili poena irrogata sit; tamen se nulla ex parte emendavisse. Qua de causa, consilium a nobis petebat, quatenam[?] ratione totalem vinculi matrimonialis solutionem exoperare posset. Hinc ipsi persvasum, ut nunc ad ultimum, amicam cum sua conthorali tentaturus, tandem si aliter fieri non posset, via juris in foro civili divortium peteret.
- 14-um. Curator ecclesiae Andreas Molnár, qui de perceptis et erogatis rationes reddit. Verum aediles antiqui severe admoniti, ut lecticalia jamdudum exhaerentia, quocitius incassent, et rationum suarum extractum reverendissimo domino seniori inomisse submittant.

- 15-um. Pauperes et orphani dantur quidem, sed non providentur, adeoque
jussum est, ut publicentur, ac provideantur.
16-um. Templum respectu sellarum, renovatione indiget. Aedificia parochialia
sunt in statu pessimo, quare ecclesia monita est, ut meliora et necessaria
aedificia procuret.
17-um. Ludimagister Josephus Zágonyi.
18-um. Moribus probatis, et in officio sedulus.
19-um. Discipulos habet n[ume]ro 35, puellas 27.
20-um. Salarium ejus exsolvitur.

Ágyaini die eodem visitatio continuari non potuit, propter absentiam
r[everendi] d[omini] pastoris, Joannis Dávidházi, schola tamen nunc etiam
visitata est, et rector Stephanus Vágó, sedulus in officio, numerat discipulos
diversi sexus n[ume]ro 131. Judex Stephanus Bodó et curator Stephanus Kiss,
iterum admoniti, ut de aedibus parochialibus et aliis aedificiis necessariis, vocis
fidem toties promissam jam demum praestarent.
N[ume]rus familiarum Ágyaiensium 245, animarum 1130. E conscriptione 27.
Apr[ilii] admanuata notatum.

- Vadászini continuata est visitatio canonica d[ie] 2-a [Novem]bris, praesentibus
r[everendo] d[omino] loci ministro, judice Stephano Kováts, Andrea Hajdu,
Francisco Varga, Gregorio Kotsis, Joanne Csák juratis, et notario pagi.
Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Vadász.
2-um. In i[n]clyto co[m]m[un]it[ati]o[n]e Aradiensis situata est.
3-um. Filiales nullae.
4-um. Familiae 124, animae 732.
5-um. Nomen pastoris r[everendus] Joannes Szilágyi.
6-um. Ordinatus et formati sunt provisus.
7-um. Libris sufficienter instructus, canones eccl[esi]asticos etc., habet.
8-um, et 9-um. Quoad doctrinam et conciones esset acceptis, sed in moribus
deficit; ut adeo ex communi primorum consensu, dimissione dignus
judicatus sit propter ebrietatem, quodsi tamen se emendaverit, retinebitur,
de quo primores, ad diem 1-am Januar[ii] anni futuri, reverendissimum
dominum seniore[m], certiore[m] reddituri sunt.
10-um. Matricula habetur, et accurate ducitur.
11-um. Salarium ministri, diario v[enerabilis] tractus inscriptum est;
administratur integre.
12-um. Auditores diligenter sacra frequentant.
13-um. Exercetur disciplina ecclesiastica in omnes malefactores, verum rari
sunt, qui mererentur.

- 14-um. Curator ecclesiae Stephanus Kováts, officio suo rite defungitur. Rationes quotannis reddit, praesente semper v[erbi] D[ivi]ni ministro, nec perceptiones, aut erogationes absq[ue] scitu ejus consignantur.
- 15-um. Pauperes et orphani non dantur. Ecclesia tamen, ut tales publicentur in futurum, admonita est.
- 16-um. Templum est in statu malo, sed circumstantiis ecclesiae in melius mutatis, se renovaturos promiserunt. Aedificia parochialia, pariter renovationem requirunt. In lignis focalibus administrandis, sunt negligentes. Coemeterium circumseptum est.
- 17-um. Rector Benjamin Beregszászi.
- 18-um. Moribus contumax, officio negligens.
- 19-um. Discipulos 30, puellas 32 habet, quorum diligentior cura ipsi est injuncta, non frequentantes pueri et puellae numerati sunt fere 90.
- 20-um. Salarium ejus rite administratur.

B[él]Zeréndini continuata est visitatio canonica die eodem, praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro Stephano Borbély, judice Joanne Pap, Joanne Gyarmati et Michaele Puskás juratis civibus.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: B[él]Zerénd.

2-um. I[n]clyto co[m]m[un]it[at]ui Aradiensis adjacet.

3-um. Filiali caret.

4-um. Familias numerat 50, animas 320.

5-um. Pastor ecclesiae, r[everendus] d[ominus] Paulus Lázár v[enerabilis] tractus adsector.

6-um. Ordinatus sed formati non est provisu.

7-um. Libros habet sufficientes, etc., verum b[enigna] mandata regia, descripta in hac ecclesia, non sunt inventa, quoniam uti dicitur, r[everendus] Fábián antecessor secum abstulit r[everendus] d[ominus] Lázár, secum huc Erdőhegyino adtulit; rationem addens, quia Erdőhegyiensis ecclesia diarii pretium non exsolvit.

8-um. Probatus et acceptus, tum quoad doctrinam et mores, tum quoad familiam.

9-um. Officium suum fideliter, et cum fructu administrat.

10-um. Matricula habetur ab anno 1772, baptizatorum et matrimonio junctorum, sed mortuorum consignatio deest, ad annum 1788, nunc jam ducitur accurate.

11-um. Salarium r[everendi] d[omini] ministri, diario v[enerabilis] tractus inscriptum, etiam nunc exsolvitur, cum imminutione aeris parati et naturalium, licet primores, jam sepius hac de re moniti fuerint.

12-um. Auditores sacra frequentant.

13-um. Disciplina ecclesiastica, utcunque exercetur.

- 14-um. Curator ecclesiae Joannes Puskás, cujus ratio anno expleto revidebitur.
 15-um. Pauper nullus.
 16-um. Templum, aedes parochiales et scholares ruinosae, nullam prorsus primorum curam ostendunt, sepulchretum est circumseptum.
 17-um. Rector scholae Daniel Lázár.
 18-um. Vix fundamentalium fidei articulorum gnarus.
 19-um. Discipulos numerat 18, discipulas vero 19, unde.
 20-um. Salarium ejus ex majori parte exhaeret.

F[ekete]Gyarmatini die eodem continuata est visitatio praesentibus r[evere-
 rendo] d[omino] loci ministro Michaela Kajtor, Stephano Szilágyi, Joanne Bíró
 et Joanne Kapros juratis.

- Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: F[ekete]Gyarmat.
 2-um. In i[n]dlyto co[mi]t[a]tu Aradiensis situata est.
 3-um. –
 4-um. Familiae 187, animae 1017.
 5-um. Pastor ecclesiae: Michael Szilágyi.
 6-um. Ordinatus, sed formatis nondum est provisus.
 7-um. Libraria supellex curta est, liturgiam, canones ecclesiasticos et b[enigna]
 mandata regia, ex parte descripta habet.
 8-um. Probatur est quoad doctrinam, mores et familiam.
 9-um. Acceptissimus est in officio.
 10-um. Matricula ducitur accurate.
 11-um. Salarium ministri, diario v[enerabilis] tractus inscriptum est, quod
 integre exhibetur.
 12-um. Auditores sacra frequentant.
 13-um. Disciplina ecclesiastica si casus intervenit, exercebitur, sed jam a multo
 tempore nullus fuit.
 14-um. Curator bonorum ecclesiae Michael Kapros, officio suo rite defungitur
 etc.
 15-um. Pauperes sunt n[ume]ro 3, qui ex publica aluntur elemosyna.
 16-um. Templum, parochia et schola sunt in bono statu, nec in aliis minoribus
 aedificiis ullus est defectus. Sepulchreta sunt c[ircu]mvallata.
 17-um. Rector scholae Joannes Molnár.
 18-um. Contraversum ipsi est, quod discipulos ad sacram coenam non
 praeparet, et sabbathale ultra praefixum etiam tempus incasset.
 19-um. Discipulos habet n[ume]ro 68, puellas autem 38.
 20-um. Salarium ex cassa ecclesiae rite exsolvitur, sed in naturalibus, a discipulis
 obvenientibus, habet restantias.

N[agy]Zeréndini continuata est visitatio, die 3-a [Novem]bris, praesentibus r[everendo] loci ministro, Andrea Adorján iudice, Stephano Dávid, Georgio Boros, Joanne Gál juratis et Michaelae Ujfalusi notario pagi.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: NagyZerénd.

2-um. I[n]clyncto co[m]it[us] Aradiensis ingremiata.

3-um. –

4-um. Familias numerat 248, animas 1116.

5-um. Pastor ecclesiae r[everendus] d[ominus] Joannes Molnár.

6-um. Ordinatus quidem, sed formatis provisus non est.

7-um. Libros sufficientes non habet, quamvis jam sepius promiserit se comparatur.

8-um. Quoad doctrinam, mores et familiam probatus.

9-um. In officio administrando sedulus.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1774 antiqua incendio periit.

11-um. Salarium r[everendi] ministri diario tractus inscriptum, rite administratur.

12-um. Auditores sacra frequentant.

13-um. Disciplina ecclesiastica neglecta; hinc plures scandalosi, adulteri et vitae dissolutae homines, quorum meminisse horret animus. In hac ecclesia, civis quidam Michael Pap, scripto tenus querulatus est in r[everendum] loci ministerium, quasi hic, illum personaliter in concionibus publicis adgressus fuisset. Verum cum assertum suum, nullo vel probabili testimonio probare potuisset, sponte pastorem deprecatus, se imposterum nullas in ecclesia turbas moturum pollicebatur. Ibidem mulier quaedam, Maria Fabján, immania de adultero suo marito Paulo Törös referens, totalem ab eo petiit matrimonii solutionem, sed haec, ad viam juris civilis relegata est.

14-um. Curator ecclesiae Andreas Adorján, qui de perceptis et erogatis, rationem reddit, eaque omnia cum scitu r[everendi] pastoris consignantur.

15-um. Pauperes 4 ex cassa publica et publicationibus aluntur.

16-um. Templum est in statu bono; aedes parochiales, quibusdam, at scholares multis defectibus laborant, quorum emendatio primoribus injuncta.

17-um. Ludimagister Stephanus Vékony.

18-um. Admonitus, ut officio suo diligentius et solidius satisfaciat.

19-um. Discipulos numerat 59.

20-um. Salarium ejus fixum ex cassa rite exsolvitur, sed didactrum ejus maximam partem exhaeret apud parentes. Praeceptor puellarum Michael Szabó, discipulas habet 27 in officio suo sedulus est. Inspectores scholae r[everendus] d[ominus] loci minister, et Andreas Adorján curator.

Gy[ula]Várini continuata est visitatio canonica die 4-a [Novem]bris, praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, Stephano Szabó, Michael Pap et Joanne Bóné.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Gy[ula]Vári.

2-um. Situada est in i[n]clynio co[m]munitat[i] Békésiensi.

3-um. –

4-um. Familiae 210, animae 1007.

5-um. Pastor ecclesiae r[everendus] d[ominus] Josephus Kállai.

6-um. Ordinatus, sed formati non est provisus.

7-um. Libris sufficienter instructus, canones ecclesiasticos et liturgias descriptas habet, verum b[en]igna[m] mandata regia, in archivio ecclesiae descripta non inveniuntur.

8-um. Probatus in doctrina, moribus et familia.

9-um. In officii administratione laudatus.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1772 accurate.

11-um. Salarium ministri fixum solvitur, at foenum, iterum ad aesparatum minus aequivalens reductum, invito r[everendo] d[omino] pastore, de quo primores moniti, ut foenum v[el] in natura, vel in aequivalente aere parato exsolvant, et quidnam hac in re praestiterint, ad sedem dislocatorem, proxime imminuentem, de hoc relationem facere haud intermittant.

12-um. Auditores sacra frequentant.

13-um. Disciplina ecclesiastica exerceretur, si darentur tales, qui mererentur.

14-um. Curator ecclesiae: Stephanus Szabó, qui in officio suo administrando, communem meretur applausum.

15-um. Pauperes vel orphani, hoc tempore nulli, quod si forent publica[t]ionibus provid[us].

16-um. Turris et aedes parochiales sunt in statu pessimo, quorum reparatio vel ex fundamento nova aedificatio, iterum promissa est.

17-um. Ludimagister Paulus Gál.

18-um. Moribus probus, sed in officio segnior, propter oeconomiam propriam.

19-um. Pueri scholam frequentantes sunt n[um]ero 38, puellae 31, non frequentantes fere totidem, quorum diligentior cura, primoribus serio imposita est.

20-um. Salarium fixum solvitur at didactrum fere ex integro haeret apud parentes.

Inspectores scholae sunt: r[everendus] d[ominus] loci minister Michael Pap et Casparus Tabajdi notarius.

Die eodem Gyulae visitatio canonica intermissa est, haec enim ecclesia 9-a Julii a[n]ni c[urrentis] incendio (proh dolor) nefando in cineres redacta, templo

recenter exstructo, vasibus sacris, turri et campanis, aedibus tam parochialibus, quam scholaribus ex integro spoliata, tristissimam ab eo tempore sustinet faciem, adeo ut ne r[everendo] quidem suo ministro Stephano Juhász, pariter in hoc incendio, omnibus vitae et studiorum subsidiis privato, sit par intertenendo, nisi larga benefactorum extraneorum manus eum adjuverit.

Verbi Divini minister re litteris suis significat conscriptionem propter dissipationem auditorum intermittere coactus est.

Dobozini continuata est visitatio canonica die eodem 4-a [Novem]bris praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, iudice primario et Joanne Békési.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Doboz.

2-um. In i[n]clyto co[m]munitat[u] Békésiensi situata est.

3-um. –

4-um. Familiae 309, animae 1166.

5-um. Minister loci r[everendus] d[ominus] Samuel Kállai, tract[ualis] adsector.

6-um. Ordinatus, sed formati necdum est provisus.

7-um. Libraria supellex, bona et sufficiens, canones item ecclesiasticos, liturgias descriptas, et b[enigna] mandata regia, in negotio religionis emanata habet.

8-um, 9-um. R[everendus] d[ominus] Samuel Kállai, minister hujus loci, inde a 25 annis, suis exasse satisfacit auditoribus, nunc tamen turbulentorum quorundam vexis pertaesus, sponte suum resignavit officium.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1766 accurata.

11-um. Salarium, diario v[enerabilis] tractus inscriptum, integre administratur.

12-um. Auditores sacra frequentant.

13-um. Disciplina ecclesiastica exercetur.

14-um. Curator ecclesiae, Joannes Darmadi, accurate suo defungitur officio.

15-um. Pauperes aut orphani in hac ecclesia nulli dantur, qui ex publico alerentur, attamen publicantur, tribus diebus festis quotannis, pecuniaque exinde collecta in futurum usum conservatur.

16-um. Templum est novum, at aedes parochiales et scholares multis laborant defectibus, novas exstruere intendit ecclesia. Sepulchretum est fossa circumdatum, sed hiatus habet.

17-um. Rector scholae Alexander Németh, praeceptor filiarum Sigismundus Kiss.

18-um. Moribus uterque probati, et in officio seduli.

19-um. Prior numerat discipulos 70, posterior 82.

20-um. Salaria utrique rite exsolvuntur.

Békésini continuata est visitatio canonica die 5-a [Novem]bris, praesentibus r[reverendis] [reverendis] d[ominis] d[ominis] loci ministris, et Josepho Kotsordi iudice, Michaelae Püski, Michaelae Bétsi juratis, Joanne Nagy notario, et Joanne Szűts curatore.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Békés.

2-um. I[n]c[lyto] co[m]m[un]i Békésiensi ingremiata.

3-um. –

4-um. Familiae 2074, animae 9325.

5-um. Pastores ecclesiae: r[everendus] d[ominus] Joannes Dömény et r[everendus] d[ominus] Joannes Zilahi.

6-um. Prior nondum habet formatas, posterior habet, interim uterque ordinati.

7-um. Libris sufficienter instructi, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, item b[en]igna mandata regia, in negotio religionis emanata habent.

8-um. Quoad doctrinam, mores et familias probati.

9-um. Officium fideliter et cum fructu administrant.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1732 accurate.

11-um. Salarium r[everendorum] d[ominorum] ministrorum fixum 100 ft. tractilium[?], nunc coram visitatione erectum est ad 100 ft. rhenenses. Deputatum vero jam non secundum morem hactenus via facti receptum, sed in natura, vel aequivalenti pretio primores se soluturos esse polliciti sunt, quod et diario v[enerabilis] tractus per ipsos inscriptum.

12-um. Auditores sacra frequentant.

13-um. Disciplin ecclesiastica exercetur in illos, qui se sponte offerunt.

14-um. Curator ecclesiae Joannes Szűts rite suo defungitur officio, sed plerique ejus antecessores rationibus reddendis obnoxii serio moniti, ut extractum rationum, ad r[everendum] d[ominum] seniore[m] quantocitius submittant.

15-um. Pauperes ostiatim mendicantes sunt 15, dantur et orphani, qui publicationibus providentur.

16-um. Primoribus tectum templi et parochia major ad renovandum serio in juncta.

17-um. Rector scholae Daniel Sipos, praeceptores Stephanus Börtsök, et Joannes Bodnár, filiarum praeceptores Michael Diószegi et Michael Kiss, cantor Stephanus Koródi.

18-um. Sunt omnes ex aequo probati, moribus et diligentia.

19-um. Rector discipulos habet 89, Börtsök 121, Bodnár 128, Diószegi 111, Michael Kiss 178.

20-um. Salaria, omnibus his docentibus rite exsolvuntur. Inspectore scholae sunt: r[everendus] d[ominus] Joannes Dömény et Joannes Szűts curator.

Vésztőini continuata est visitatio canonica d[ie] 6-a [Novem]bris praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, iudice Andrea Mészáros, Francisco Marhás, Francisco Tót juratis, et Michaelae Kováts curatore.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Vésztő.

2-um. I[n]cl[us]o co[m]m[un]it[at]ui Békésiensi adjacet.

3-um. –

4-um. Familiae 471, animae 2281.

5-um. Minister ecclesiae r[everendus] d[ominus] Michael Kollát.

6-um. Ordinatus, sed formatas nondum habet.

7-um. Libros sufficientes, canones ecclesiasticos, liturgias descriptas, et b[en]igna[m] mandata regia in negotio religionis emanata habet.

8-um. In doctrina, moribus et familia probatus.

9-um. Officium fideliter et cum fructu administrat.

10-um. Matricula ducitur ab anno 1759, idque jam nunc accurate.

11-um. Salarium, diario v[enerabilis] tractus inscriptum, integre administratur.

12-um. Auditores frequentes sunt in sacris.

13-um. Disciplina ecclesiastica in malefactores exercetur.

14-um. Curator ecclesiae: Michael Kováts, rite suo defungitur officio, rationes de bonis ecclesiae quotannis reddendo, idque in praesentia v[erbi] D[omi]ni ministri, nec perceptiones, vel erogationes sine ejus consig[na]do.

15-um. Pauperes nulli dantur, sed parentum inopum pueri et puellae, tribus annuatim publicationibus sublevantur.

16-um. Templum, aedes parochiales et scholare ea qua par est curantur diligentia.

17-um. Rector scholae Michael Vég, praeceptor Nicolaus Szathmári, praeceptor puellarum Daniel Sós.

18-um. Probati omnes moribus, et sedulus quisque in suo officio.

19-um. Rector 49, praeceptor 69, puellarum praeceptor 103 habent discipulos.

20-um. Salaria docentibus rite exsolvuntur, si quidem.

Inspectores scholae scilicet r[everendus] d[ominus] loci minister et curator Michael Kováts, inter reliqua id agant, ut didactrum exhaerens, praeceptoribus sine defectu administretur.

K[örös]Tartsaini continuata est visitatio canonica die 7-a Novembris praesentibus r[everendo] loci ministro, iudice Michaelae Puskás, Joanne Tóth, Stephano Ujhelyi, Michaelae Gujás, Michaelae Hajdu, Stephano Petneházi, Joanne Nagy, Andrea Hegedűs, Andrea Szőke, juratis et plebeis, et Michaelae Pap ordinario pagi notario.

- Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: K[örös]Tartsa.
 2-um. In i[n]clyto co[m]i[t]a[tu] Békésiensi situata est.
 3-um. –
 4-um. –
 5-um. Pastor ecclesiae: r[everendus] d[ominus] Stephanus Rónyai.
 6-um. Ordinatus, sed formatis nondum provisus.
 7-um. Libros habet sufficientes, canones ecclesiasticos etc.
 8-um. Quoad doctrinam, mores et familiam probatus.
 9-um. Quoad officii administrationem, auditoribus ex omni parte acceptus est.
 10-um. Matricula ab anno 1777 ducitur secundum regium mandatum.
 11-um. Salarium r[everendi] ministri, diario v[enerabilis] tractus insertum, integre administratur.
 12-um. Sacra ab auditoribus frequentantur.
 13-um. Disciplina ecclesiastica utcunque exercetur.
 14-um. Curator ecclesiae Michael Gujás, qui bona ecclesiae diligenter curat, et statuto tempore de perceptis et erogatis p[rae]s[en]te d[omi]ni ministro rationes reddit, omnesque perceptiones et erogationes cum ejus scitu consignantur.
 15-um. Pauperes nulli, verum futuro Gyarakensium praeceptor, exigua summa ab ipsis promissa.
 16-um. Templum recenter exstructum, est satis splendidum, at aedes parochiales et scholares ruinosae, quarum renovation primoribus serio imposita est.
 17-um. Ludimagister Stephanus Ónadi, praeceptor Franciscus Némedi.
 18-um. Primoribus probatus, sed de signiore circa officium cura admonitus est.
 19-um. Rector discipulos habet 43, praeceptor informat 64, filiarum praeceptor puellas docet 113.
 20-um. Salaria rite administrantur.
 Inspectores scholae: r[everendus] loci minister et Michael Pap notarius.

M[ező]Berényini continuata est visitatio, die eode 7-a Nov[em]bris, praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, iudice Andrea Bagi, Francisco Kolosi juratis, et Stephano Bagi curatore.

- Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: M[ező]Berény.
 2-um. In i[n]clyto co[m]i[t]a[tu] Békésiensi situata est.
 3-um. –
 4-um. Familiae 265, animae 1172.
 5-um. Pastor ecclesiae r[everendus] d[ominus] Joannes Molnár, tract[ualis] assessor.
 6-um. Est ordinatus, sed formatis necdum provisus.

- 7-um. Libris sufficienter instructus, canones ecclesiasticos, ligurgias descriptas et b[enigna] mandata regia in negotio religionis emanata habet.
- 8-um. In doctrina, moribus et familia probatus.
- 9-um. Officium fideliter et cum fructu administrat.
- 10-um. Matricula ducitur ab anno 1769 accurate.
- 11-um. Salarium r[everendi] ministri, diario tractus inscriptum, integre administratur.
- 12-um. Auditores sacra frequentant.
- 13-um. Disciplina ecclesiastica, utcunque exercetur privatim.
- 14-um. Curator ecclesiae Stephanus Bagi, moribus probus, officio diligens etc.
- 15-um. Pauperes nulli, sed rectori Gyarakien si annuatim se aliquid soluturam ecclesia promisit.
- 16-um. Templum est ruinosum, verum novum et solida materia exstruere satagunt, anno proxime futuro, cujus fundus intravillanis, jam a domino terrestri, in loco satis amoeno et amplo exhibitus est. Ad hoc molae unius redditum, et in aere parato, summam satis elegantem habent. Aedificia publica sufficienter dantur, sed sepulchretum est in malo statu.
- 17-um. Rector scholae Andreas Nagy, filiarum praeceptor Andreas Varga.
- 18-um. Probati uterque moribus, et in officio seduli.
- 19-um. Rector discipulos 74, filiarum praeceptor 82 puellas habent.
- 20-um. Salarium eorum rite, et apto tempore solvitur.
- Inspectores scholae: r[everendus] d[ominus] loci minister, et Andreas Bagi.

Gyomaini visitatio continuata est die 8-a Nov[embris] praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, iudice Michael e Szilágyi, Stephano Kiss, Joanne Bíró, Gregorio Erdei, Stephano Bíró et Francisco Kováts curatore.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: Gyoma.

2-um. In i[n]clyn to co[m]m[un]it[ati]o Békésiensi situata est.

3-um. –

4-um. Familiae 856, animae 3907, additis ecclesiasticis eorumque familiis 3928.

5-um. Pastor ecclesiae.

6-um. Ordinatus et formati provisus.

7-um. Libros habet sufficientes, canones ecclesiasticos etc.

8-um. Doctrina, moribus et familia probatus.

9-um. Officium rite administrat, nisi quod jam secunda vice paralysim passus, valde infirmus redditus sit; hoc tamen non obstante, ab ecclesia retinebitur, sed ea lege, ut capellanum sibi adsciscat aptum, et ecclesiae etiam probatum, de cujus honesto salario et hospitio, idem r[everendus] d[ominus] ordinarius minister providere tenebitur.

- 10-um. Matricula ducitur ab anno 1773 accurate.
 11-um. Salarium, diario tractus illatum, integre administratur.
 12-um. Auditores sacra frequentant.
 13-um. Disciplina ecclesiastica jam rigorosis exerceri cepta est in scurratores, sed injunctum est, ut et in maledicos, et fures exerceatur. Vidua Andreae Tálos cum suo filio Stephano Tálos, ejusque uxore Sara Hamza, jam dudum litigans, et scandalose in hac ecclesia vivens, de conviciis anilibus convicta et monita, dextram suis porrigendo, se emendaturam esse pollicebatur.
 14-um. Curator ecclesiae Franciscus Kováts officio suo omni ex parte rite defungitur.
 15-um. Pauperes nulli, verum senes quidam annis deferti, ex cassa publica providentur. Orphani pariter nulli. Nunc et Gyarakienſi ludi-rectori aliquid promissum.
 16-um. Templum, aedes parochiales et scholares reparatione indigent, quarum diligentior cura, primoribus, iterum serio njuncta est.
 17-um. Rector scholae: Stephanus Szondi, praeceptor major Michael Gál, minor Joannes Tót, puellarum praeceptores Joannes Bak et Joannes Kállai.
 18-um. Rector Stephanus Szondi, moribus ultra modum severus et durus, in officio segnior, si quidem discipulis, vix in clementis religionis versatos habuerat, admonitione dignus habebatur. Praeceptores Michael Gál et Joannes Tóth probantur. Puellarum praeceptores, moribus inculpati, sed discipularum magis memoriam, quam iudicium excolere student.
 19-um. Rector discipulos habet tantummodo 51, Michael Gál pr[aeceptor] 62, praeceptor minor Joannes Tóth 130, praeceptor puellarum Joannes Bak numerat 88, alter Joannes Kállai 106.
 20-um. Salaria, docentibus his, rite exsolvuntur.
 Inspectores scholae: r[everendus] d[ominus] loci minister et Franciscus Kováts curator.

SzentAndrásini continuata est visitatio canonica d[ie] 9-a Novembris praesentibus r[everendo] d[omino] loci ministro, Michaele Ketskés curatore, Stephano Szabó, Michaele Német, Joanne Dorogi.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: SzentAndrás.

2-um. I[n]c[ly]to co[m]m[un]it[at]ui Békésiensi ingremiata.

3-um. Filialis ejus Szarvas.

4-um. Familiae 178, animae 718.

5-um. Pastor ecclesiae r[everendus] d[ominus] Franciscus Dopsa, v[enerabilis] tract[us] assessor.

6-um. Est ordinatus, sed formatiſ nondum provisus.

7-um. Libris sufficienter instructus, canones ecclesiasticos, liturgias etc. habet.

- 8-um. Quoad doctrinam, mores et familiam probatus.
- 9-um. In officii administratione, laude dignus.
- 10-um. Matricula ducitur accurate.
- 11-um. Salarium r[everendi] d[omini] ministri, v[enerabilis] tractus diario inscriptum, integre administratur.
- 12-um. Auditores sacra frequentant.
- 13-um. Disciplina ecclesiastica exercetur cum ligore, in malefactores scandalosos.
- 14-um. Curator ecclesiae Michael Ketskés, bona ecclesiae rite administrat etc.
- 15-um. Pauperes 2 ex publicationibus aluntur, orphani nulli.
- 16-um. Templum ruinae est proximum, at novi aedificatio, in tantum jam incepta, in quantum quaedam materialia, et fundus aeris parati exigui sunt parata. Aedificia etiam parochialia et scholaria, multis carent rebus necessariis. Sepulchretum in statu pessimo est.
- 17-um. Rector scholae: Joannes Szokolai.
- 18-um. Moribus probatus, in officio sedulus.
- 19-um. Pueros sub sua cura habet 53, puellas vero 31. Puerorum non frequentantium numerus facit 25, puellarum vero 24.
- 20-um. Salarium docentis, rite exsolvitur.
Inspectores scholae sunt: r[everendus] d[ominus] loci minister, Stephanus Szabó et Michael Kapus.

Ötsödini continuata est visitatio canonica die 10-a Nov[em]bris praesentibus, r[everendo] d[omino] seniore, ut loci ministro, Stephano Olasz iudice, Paulo Kerekes, Andrea Konkoli, et Stephano Tóth iuratis, Georgio Maróti notario, et Georgio Rédei curatore.

- Punctum
- 1-um. Nomen ecclesiae: Ötsöd.
 - 2-um. In i[n]clynato co[m]munit[at]u Békésiensi situata est.
 - 3-um. –
 - 4-um. Familiae 676, animae 3051.
 - 5-um. Nomen pastoris Adamus Kuthi v[enerabilis] tractus senior cl[arissimus].
 - 6-um. Ordinatus et formati provisus.
 - 7-um. Libris, canonibus ecclesiasticis, liturgiis et b[enignae] mandatis regiis in negotio religionis emanatis, sufficienter instructus.
 - 8-um. Quoad doctrinam, mores et familiam probatus.
 - 9-um. Officium suum sedulo et cum fructu administrat.
 - 10-um. Matricula ducitur ab anno 1749 accurate.
 - 11-um. Salarium r[everendi] d[omini] pastoris integre administratur.
 - 12-um. Auditores in sacris frequentes.
 - 13-um. Disciplina ecclesiastica, summo cum rigore exercetur, in malefactores scandalosos.

- 14-um. Curator ecclesiae, Georgius Rédei, accuratus in suo officio, sed antecessor ejus Stephanus Jordán, rationibus reddendis, inde a 9 annis obnoxius, de quo primores iterum admoniti, accuratum rationis extractum ad dies nativitatis Christi proxime imminentes ad r[everendum] tractualem notarium certo submissuros pollicebantur.
- 15-um. Pauperes 6 publicationibus aluntur, nunc etiam rectori Gyarakienti aliquid promissum.
- 16-um. Templum est novum, sed aedes parochiales carent porta et sepibus, scholares vero ruinosae, multis laborant defectibus, quarum reparatio promissa est. Sepulchretum est circum vallatum.
- 17-um. Rector scholae Franciscus Váli, praeceptor classium inferiorum Georgius Nemes, secundarius Petrus Bögös, puellarum praeceptor et capellanus ecclesiae r[everendus] Martinus Pákozdi.
- 18-um. Rector Franciscus Váli, ut ut probetur parentibus, nobis tamen remissus, et segnis apparet, in sua provincia exornanda, si quidem discipulos in specimine exhibito mediocriter habuit versatos. Praeceptor Georgius Nemes discipulos pro tenui eorum captu, solide informatos habet. Petrus Bögös est ex omni parte probatus. R[everendus] Martinus Pákozdi, probatur ex integro, nisi quod diarium suum, nunc jam secunda vice monitus, pro revisione haud exhibuerit.
- 19-um. Discipulos rector habet n[ume]ro 51, praeceptor Georgius Nemes n[ume]ro 52.
- 20-um. Salarium docentibus hac in schola, rite exsolvitur.
Inspectores scholae sunt: r[everendus] d[ominus] senior Adamus Kuthi, et curator ecclesiae Georgius Rédei.

Status ecclesiae B[oros]Sebes, in quo die 8-a Octobris 1801 repertus erat, summatim descriptus per r[everendum] d[ominum] Paulum Lázár v[enerabilis] tractus assessorem.

Punctum 1-um. Nomen ecclesiae: B[oros]Sebes.

2-um. In i[n]clyto co[m]m[un]itatu ... situata est.

3-um. Filialis ejus Kohen.

4-um. Mater ipsa B[oros]Sebes numerat animas 337, filialis Kohen 50.

5-um. Nomen pastoris: Emericus Herczeg.

6-um, 7-um, 8-um, 9-um, 10-um, 11-um – Puncta haec, ignorantur.

12-um. Auditores sacra frequentant.

13-um. Disciplina ecclesiastica est in pessimo statu, unde plures scandalosi.

14-um. Curatores ecclesiae Georgius Patkó et Michael Nánási.

15-um. –

16-um. Templum novum ex solida materia exstruere satagunt, quem in finem jam fundum aeris parati 2200 fl[ore]nor[um] coactum. Caeterum aedificia parochialia et scholaria plurimis laborant defectibus.

17-um. Ludimagister Joannes Asztalos.

18-um. In officio negligens.

19-um. Discipulos habet, pueros et puellas in summa 32.

20-um. Salarium ejus rite exsolvitur.

Anno 1801 d[ie] 3-a Septembris in ecclesiis reformatorum Banaticis nos infrascripti, a v[enerabili] tractu, in hunc finem exmissi, visitationem canonicam incepimus, et sequentibus diebus absolvimus, hac ratione:

1-o. Prima in Banatu sita ecclesia est: MagyarIttebé, i[n]c[lyti] co[m]i[t]a[tui] Torontaliensi ingremiata.

2-o. In hac ecclesia, conjugum paria, nunc temporis sunt n[ume]ro 251.

3-o. Minister ecclesiae: Josephus Kutasi, qui canones ecclesiasticos, et libros habet sufficientes, sed formatis adhuc indiget.

4-o. Moribus, studiis et servitio ejus, auditores, se contentos esse coram nobis asserebant.

5-o. Matricula ecclesiae exstat, a die 10-a Maii, anni 1786.

6-o. Salarium ministri, matriculae insertum, de anno in annos, sine defectu exsolvitur.

7-o. Immorigeri, et suspectae personae, quantum fieri potest, disciplina corriguntur eccl[esiastica].

8-o. Curator ecclesiae Stephanus Horvát, de perceptis et erogatis rationes reddit.

9-o. Templum et domus parochialis, curantur quidem pro tenui auditorum facultate, at multis adhuc carent requisitis, sed etiam cura ipsis commissa. De schola, statuque ejus praesenti:

1-o. Rector scholae Joannes Matoltsi, qui satis quidem numerosos habet discipulos, sed officio suo, vix mediocriter defungitur.

2-o. Salarium ejus fixum, et didactrum solvitur exacte.

Praesentes in hac visitatione fuerunt: Joannes Hevesi iudex ord[inarius], Andreas Petes [...]lator, Joannes Szente, Petrus Patai et Stephanus Mester jurati, Stephanus Horváth curator, Michael Cseke, Andreas Jámbor et Stephanus Török plebei.

Die 5-a Sept[embris] a[n]ni c[urrentis] TömösVáronn requiráltuk nagyságos Desán urat mint a gyaraki r[eformátus] ecclesianak földesurát, és a bánáti cameralis administrationak fődirectorát mindazért, hogy tartozó tiszteletünket eránta megmutassuk, mind pedig azért, hogy ecclesiainkat favorába alázasann recomendáljuk, amely tiszteletünket önagysága különös kedvességgel vette,

és mind Gyarakra, mind Ritbergre nézve maga édesatyai indulatját és szíves igyekezetét a nevezett ekkléziákra nézve kegyelmesenn igérni méltóztatott.

D[ett]o tekintetes Klanitzay ord[inarius] viceispány urat is ugyan ezenn az okon requiráltuk, aki is hasonlóképpen tisztességtételünket nagyra betsülte, és a bánáti magyaroknak magát különös patronusának lenni declarálta. Sig[nat] a[nn]o die[que] ut supra.

N[ota] b[ene]: Azt kérte a t[ekintetes] úr, hogy a falujába lévő luth[e]ránus papot facultálja a v[enerabilis] tractus, hogy az oda való reformátusoknak az úrvatsoráját kiszolgáltathassa.

Die 7-a Sept[embris] a[nni] c[urrentis]:

1-o. Secunda in Banatu ecclesia reformatorum, vocatur Ritbergensis, i[n]clyto co[m]it[at]ui TömösVáriensi ingremiata.

2-o. In hac ecclesia conjugum paria sunt n[um]ero 150.

3-o. Pastor ecclesiae r[everendus] d[ominus] Stephanus Boros, libris et canonibus provisos, ecclesiae suae, in omnibus punctis satisfacit.

4-o. Matricula ecclesiae exstat a die 1-a Sept[embris] 1794.

5-o. Salarium ab excelsa camera vidimatum et ratihabutum, auditores minuere volunt ex hoc motivo, quod numerus familiarum 45 hoc anno hinc discesserit.

6-o. Disciplina ecclesiastica prorsus neglecta.

7-o. Curator ecclesiae Georgius Berényi, qui de proventibus ecclesiae, rationem quovis anno reddit.

8-o. Oratorium habent ab excelsa camera, lateribus in coctis exstructum.

9-o. Rector scholae: Samuel Rátkai, qui officio suo mediocriter defungitur.

10-o. Pueri et puellae scholam frequentantes sunt numero 27, non frequentantes n[um]ero 75.

Ad hanc matrem pertinet filialis:

1-o. Libling germanica: i[n]clyto co[m]it[at]ui Tömösiensi ingremiata, ubi conjugum paria sunt n[um]ero 32, animae vero 164, sacra coena ipsis, bis de anno, propter duorum milliarium distantiam administratur.

2-o. Hi rectorem petunt germanicum qui praeter instructionem puerorum, etiam levitae officio fungi posset, cui praeter accidentias, salarium fixum promittunt f[lore]nos 60. Si vero ordinarium ministrum introducere possent f[lore]nos 100.

3-o. Multis in punctis conguesti sunt contra ministrum evangelicum Liblingensem, v[...] gr[...] quod duplam de ipsis sumat stolam etc.

Anno 1801. die 8-a Septembris perventum est ad Debellás.

1-o. Ecclesia reformatorum Debellásiensis, districtui militari Pancsoviensi ingremiata.

- 2-o. Pastor ecclesiae Joannes Tar, formatam non habet, sed libros habet sufficientes, et officio suo satisfacit.
- 3-o. Matricula ecclesiae exstat ab anno 1794 die 18-a Augusti.
- 4-o. Salarium ministri solvitur sine defectu.
- 5-o. Disciplina ecclesiastica exercetur ut fieri potest, nobis praesentibus tres scandalosae personae hic correptae se emendaturas pollicebantur.
- 6-o. Curator ecclesiae: Andreas Alföldi, qui de perceptis et erogatis rationem reddere tenetur coram foro militari, sine cujus scitu, ultra 3 florenos expendere non potest.
- 7-o. Mendici, ostiatim elemosynam petentes, reperiuntur n[ume]ro 3.
- 8-o. Oratorium eorum ex asseribus aedificantum, ruinam minatur, dant tamen operam, ut novum erigere possint.
- 9-o. Rector scholae Josephus Buzdor, qui officio suo rite defungitur.
- 10-o. Pueri et puellae scholam frequentantes, sunt n[ume]ro 104, non frequentantes fere totidem.
- 11-o. Conjugum paria sunt n[ume]ro 224.
- 12-o. Novum presbyterium hic a nobis erectum, praesentibus Michaelae Heder, Andrea Alföldi, Stephano Hódi, Michaelae Bekő, Stephano Fekete, Joanne Dávid, Paulo Görbe et aliis prudentioribus.

Anno 1801. die 9-a Septembris Pántsován requiráltuk a méltóságos oberster urat, mint az ide való militaris directionak administratorát, és insinuáltuk a méltóságos oberster úrnak, mind a debellási ecclesiat, mind különösen azt, hogy méltóztatna a maga kegyessége szerént kidolgozni a felsőségnél, hogy a felséges aerarium esztendőnként fizessen a debellási t[iszteletes] prédikátor-nak is annyit, mint a rácz és német papoknak szokott ezen a vidéken fizetni. Ez a méltóság is nagy betsüllettel látott bennünket, és ígérte, hogy mind a debellásiak boldogulásánn, mind az odavaló prédikátori fizetésnek bonificatioján tiszta szívvel fog munkálódni. Sig[nat] in Pántsova, anno et die ut supra.

Franc[iscus] Gyarmathi v[erbi] D[ivini] minister et tract[ualis]
notar[ius] m[anu] p[ropria].
Andreas Kiss tr[actualis] adsector.

Makoviae d[ie] 15-a April[is] 1802.

Extradat[ur] per Franc[iscum] Gyarmathi m[anu] p[ropria], qua
v[enerabilis] tractus j[uratum] notarium.

6.3.7. Megjegyzések a magyarittebei egyházlátogatáshoz, 1801²²⁰

1801-ben Magyaritebén történt egyházlátogatás során a jegyzőkönyv szövegéhez kiegészítést fűztek, viszont az egyházkerület számára elküldött verzió ezt a kiegészítést nem tartalmazta. Ez a szöveg a lelkipásztor elleni erkölcsi vádakkal foglalkozik, amelyből kiderül, hogy alaptalanul vádolták a prédikátort és a családját. Az egyházkerület számára beküldött verzió és az eredeti jegyzőkönyv szövege abban is eltér egymástól, hogy az egyházkerületi példányon Cseke Mihály, az egyházmegyein pedig Csiki Mihály szerepel jelenlévő közemberként.

Felvetetett az ekl[ézi]a külső előjáróinak tiszt[ele]tes, t[udós] senior uramhoz 14. Maii a[nno] c[urren]te levélben tett panassza rész szerint a t[is]zteletes localis prédikátor úr, rész szerint pedig familiaja eránt. Mely dologban, minekutánna mind a vádoló, mind a vád alat lévő részt meghalgattuk volna, világosson kijött, h[ogy] a kitett vádak t[is]zteletes úr és familiaja iránt tsak gyanúságon állanak, és törvényes tanúk által be nem bizonyítódhatnak. Sőt! Némely [p. 134.] punctumok tsupán tsak humana passioból származván simpliciter ecstáltak. Ezen okon a mi kérésünkre a külső előjárók a már többször említett vádaktúl közönséges megegyezésből elállottak, és előttünk keresztényi egyességre és békességre léptek. Az eddig fnforgott egyenletlenségeket a feledékenység által örökre eltemetetteknek lenni mind szóval, mind egymás megkövetése által, mind az amind az i[n]ctus felek declárálták ezt az egy dolgot kívánván az a[ctor] fél, hogy az i[n]ctus félnek ipa és napa, nemkülömben Sike György nevű vejek feleségével edjütt, mint akik az ekl[ézi]ában eddig történt háborúságoknak fő okainak tartattak, a parochialis háztúl ezután magokat elvonják, h[ogy] így se maguknak többé a gyanúságra, sem pedig másoknak a botránkozásra alkalmatosságot ne szolgáltassanak. Melyre magokat ezen személyek önként le is kötelezték, melynek nagyob bizonyyságára ezen amicabilis compositio in paribus az a[ctor] félnek általunk pro futura cautela sub autentica ki is adatott.

Sig[nat] M[agyar]Ittebe anno et die ut supra.

Andreas Kiss p[ro] t[empore] surrogatus actuarius m[anu] p[ro]pria]

Franciscus Gyarmartha m[anu] p[ro]pria] or[dinarus] tract[ualis] notar[ius]

220 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843, p. 133–134. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/271/>

A m[agyar]ittebei külső elöljárók közül jelen voltak euen visitatio alkalmatosságával Hevesi János bíró, Petes András törvénybíró, Szente János, Patai Péter és Mester István esküdtek, Horvát István curátor, Csiki Mihály, Jámbor András és Török István közemberek.

6.3.8. Egyházlátogatás a békési egyházmegyében 1812²²¹

1812-ben módosították az egyházlátogatási kérdőívet, mert három nagyobb kérdéscsoportot állítottak össze, míg korábban 20 kérdést tettek föl az ellenőrzés során. Valójában lényegi változás nem történt, továbbra is a lelkész és a gyülekezet erkölcsét, valamint a tanítók szolgálatát vizsgálták meg. Az egyházközségek anyagi helyzetét viszont nem kérdezték. Érdekes, hogy helyette a lelképásztorok olvasmányairól érdeklődtek. A békési egyházmegyében nagyon kevés lelkészről jegyezték fel, hogy mit olvasott éppen, mert a legtöbb esetben ezt a kérdést nem válaszolták meg. Az 1812-es egyházlátogatás során nem látogatták meg az összes egyházközséget, mert a Bánásból egyedül Debeljácsa szerepel a jegyzőkönyvben, Rittberg, Liebling és Magyarittebe kimaradt abból.

[p. 23.] 1812-dikbenn October hónapban véghezvitt
canonica visitatio állapotja

A feljebb múlt 1811-dik esztendőben Oct[ober] 28-dikánn edj kerülő levélben tudósítottak arról a v[enerabilis] superintendentia részéről az ecclesiak, hogy a canonica visitationak új és az eddig valótól különböző tabelláját készített a v[enerabilis] superintendentzia, amellyet nyomtatásbann szándékozik rövid idő alatt közönségessé tenni. Addig pedig rendelte, hogy a Visitatio ilyen formalitással folytatódjék és protocolláltassék.

1. Mi az ecclesia neve? Prédikátoré? Van-é formataja? H[elvetica] confessioja? Canonja? Vallási articulussai? Matriculaja? Protocolluma? Mint viszi hivatalát? Mitsodás erköltse? Mit olvas mostanáb[an]?

2. Ki az oskolamester? Miképpen tanít? Millyen az erköltse?

3. Ki a leányok tanítója? Miképpen tanít? Millyen az erköltse?

Ehhez képest ezen folyó esztendőben Octoberben megindulvann visitatoria nagytiszteletű esperest Kiss András úr, adjunctussával tractualis notarius

221 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/128/>

Juhász Istvánnal, aszerint tették nagyobbadán a vizsgálást, amint a kérdések feltétele kiadódott. [p. 24.]

1-o. A szentesi ecclesiába megérkeztek 15. Oct[obris] 1812. A presbyteriumot egybehívták. Név szerint megjelentek: ord[inarius] p[rédi]kátor t[isztele-tes] Kiss Bálint, bíró Balog István, curator Sós Péter, Miketz Mihály, Keresztes János, Kováts István, Sebessi András esküttek. Nem esküttek: ör[eg] Tót János, Borsos József, Bajkai István, Balog Sámuel, Balog István jegyző.

Ennek az ecclesianak filiája Tés. Népe ssége, lelkek 10751. Ágyszám 2681. Születtek 339. Holtak 632.

P[rédi]kátorja Kis Bálint. Káplán Tóbi István. A p[rédi]kátor[na]k van formataja, h[elvetica] conf[essio]ja, canonja, vall[ási] arti[culusa], matriculaja, protocolluma. Hivatalát ditsérettel viszi. Erkölsére nints panasz. Most olvassa.

Oskolai tanítója p[ro]fess[or] Sipos József. Jól tanít. Erkölsére nints panasz. Subrector: Gyarmati Ferentz: tsekély az oskolája.

P[rae]ceptorok: Zágonyi Márton, Vida István, Szeder János.

Leánytanítók: Csó István, Hajdú András.

Oskolába feljáró férfigyermekek száma 247. Leánygyermekeké 246.

Oskolai világi i[n]specto]rok: a curator.

Az előljárók jelentették szándékjokat a p[rédi]katori salariumok változtatása és reductioja végett. Igazítottak a tract[ualis] gyűlésre. [p. 25.]

Ötsödönn 16. Oct[obris] 1812 lett a presbyteriumnak a visitatio elejibe való meghívása. Megjelentek a p[rédi]kátoron kívűl: Isó András helység bírāja, curator Ronyai Mihály, Lukáts János eskütt, Ronyai János, Petz István.

Ebben az ecclesiában a lelkek száma 3636, ágyszám 605, születtek 142, megholtak 113.

P[rédi]kátor: Juhász István, aki tr[actualis] notarius.

Rector: Benedek Pál, jól tanít, jó erköltsű.

P[rae]ceptorok: Szebeni Sámuel, Motsi József most újonnan hozódtak Debretzenből.

Leánytanítók: Ronyai István, aki káplán is, jól tanít, jó erköltsű; és Batori Dániel, aki cantor is. Ez elment a visitatio elől, jóllehet a helybeli p[rédi]kátor által megintetődött, hogy maradjon.

Vannak oskolai inspecto]rok: a bíró és a curator.

A férfigyermekek száma 142, a leányoké 133.

A curator i számadás hátra van. [p. 26.]

Sz[ent]András. 17. Oct[obris] 1812. Itt mind a p[rédi]kátor, mind a több presbyterialis személyek távol voltak, mégis a törvénybíró, Csanki Jánost elő lehetett kapni, aki azt jelentette, hogy a visitatio érkezése előtt tsak edj órával lett a p[rédi]kátor kiindulása Csabacsüd felé, és ott szándékozna az éjjel háltni. Jónak találódott lovas embert utánna küldeni visszahívó levéllel. Vissza is jött a hivatalra. Jelentette mind a p[rédi]kátor, mind a törv[ény]bíró, minémű felháborodás légyen az ecclesiabann, és villongás a rom[ano] catholicusokkal. A villongás elintézése, minthogy a n[eme]s vármegye elejibe terjesztődött, nem akart a visitatio beléereszkedni. Kommendálta mindazáltal a prédikátornak, aki maga is nagyon belékeverődött rectorával edjűtt a lármába, hogy amica által igyekezzék a dolgot letsendesíteni.

Itt a lelkek számja 803, ágyszám 182, születtek 43, megholtak 30.

P[rédi]kátor: t[iszteletes] Dobsa Ferentz. Nem adódott ellen semmi panasz.

Rector és leánytanító: Erdélyi Jósef. Jól tanít, jó erköltsű. Oskolás gyermekek számja 59, leányoké 52, s[umm]a 111. A rectornek meghagyódott, hogy házasság nélkül az esztendőnn túl hivatalában nem maradhat.

A curatori számadás restál.

A parochialis ház sok híjjával van épületre nézve. [p. 27.]

4. Gyoma. Ide érkezése lett a visitationak 18. Oct[obris] 1812. A presbyterium egybehívódott. Jelen voltak: a helybeli p[rédi]kátor és bíró, Bíró Péter, Erdélyi György, Szilágyi János, Bátsi Mihály. Bányai Ist[ván] curator most beteges.

A lelkek számja itt: 4823, ágyszám 775, születtek 254, holtak 200.

A p[rédi]kátor Kolláth Mihály. Jól tanít, van formataja, h[elvetica] confess[ioja], canonja, vallás articulussai, matriculaja, protocolluma.

Erkölsére nints panasz. Most olvassa: Willers: Preisfrage-t.

Rector Koródi Sámuel. Alább van az oskolája, mint másszor volt. Erköltsére nints panasz.

P[rae]ceptorok: Dési András, Gál Mihály, cantor is, Sz[ent]Páli Mihály, akik jól tanítanak, erköltsökre sints panasz. A férjfigyermekek számja 264.

Leánytanítók: Szexárdi Sándor, ez káplány is. Tanítv[ányi]: 108. Pikó Pál, tanítványi: 101. S[umm]a: 209. Jól tanítanak, nints erköltsökre panasz.

Átaljában a tanítókra mindenik oskolában az a neheztelés, hogy a szombathaleért nagyon zaklatják a gyermekeket, holott egyiknek sints az a salariu-maba bétéve. Megintetődtek erről.

A parochia, az oskolák többnyire rongyban vagynak, sürgetődtek az újításra az előkelők[?]. [p. 28.]

5. Berénybe lett az érkezés 18. Oct[obris] estveli 7 órakor. A presbyteriumból jelen voltak a gyűlésbenn: a helybeli p[rédi]kátor és Varga István, Balog István, Batsó János, Balog Péter, Pataki Pál, Perei János curator.

A lelkek száma 1661, ágyszám 340, születtek 89, holtak 66.

A p[rédi]kátor Berei István. Van formataja, h[elvetica] confessioja, canonja, vallás articulussai, matriculaja, protocoll[uma]. Tanítását, erkölcsét jónak mondták. Olvassa: Henke Religionsgeschichte, Amons predik[ációjá]t.

Rector Nagy András. Az oskolája héjjános, panasz ellene az, hogy kétfelé lévén földje, széjjel kapadoz. Mindennek, mind a leánytanítónak oskolájában tapasztalódott, hogy rossz olvasók, hibás éneklők a gyermekek. De magok sem láttatnak értelmes tanítók[na]k lenni.

Leánytanító Molnár János. Férjfigyermekek száma 103, leányoké 102.

A curator számadás extractusa kiadódott.

Oskolai inspectorok: Kolosi Ferentz, Varga István. Oskolai protocollum nints. [p. 29.]

6. K[örös]Tartsánn 19. Oct[obris] 1812, Békés vármegyéb[en] Jelen voltak a presbyteriumból a helybeli prédikátor, törv[ény]bíró Dobsa Tamás, Tót János, Újhelyi István, Gujás János, curator Kozma István.

Itt a lelkek száma 2167, ágy 530, születtek 133, holtak 152.

P[rédi]kátor: Tar János, formataja, h[elvetica] conf[essioja], canonja, vallási artic[ulussai], matriculaja, protocoll[uma] van. Tanítása, erköltse ellen panasz nints. Olvassa: Spenheim, Mossheim Eccl[esia] Hist[oria] és Ceu[...].

Rector Erdélyi Benjamin. Erköltse jó, tanítása hibás, sikertelen, a deák nyelv tanítása néki meghagyódott.

Praeceptor Tárkányi István. Tanítása, magaviselete ditséretes.

Rector tanítv[ányai]: 49, praeceptoré: 110.

Leánytanító Szalontai László. Tanítása módja gyarló, hibás, erköltse is hibás, a visitatio is ittasnak találta, ábrázatját öszvetörve.

Oskolai protocollum nints.

Oskolai inspectorok: Dobsa Tamás, Mező Mih[ály]. [p. 30.]

7. Vésztő 29. Oct[obris] 1812, Békés vármegyébenn. Megjelentek a visitatoria: helybeli p[rédi]kátor, bíró Mészáros András, Kováts András, törv[ény]bíró Juhász István, Eszlári István, curator Kaszai István.

Lelkek száma 2945, ágyszám 522, születtek 116, holtak 104.

P[rédi]kátor Szondi Lajos. Van formataja, h[elvetica] confessioja, canonja, matriculaja, protoc[olluma]. Tanítása, erköltse jó.

Rector: Mile István. Tanítása sikertelen, korhely is. Megdorgálódott. Az is panaszba adódott, hogy a templomba kaputba jár, a visitatio eleibe is kapatosan, mantsetosan jött. Kivettetéssel megfenyegetődött.

Praeceptor: Szilágyi János, távol volt engedelemmel. Tanítása, erköltse ditsérődött.

Leánytanító: Német Sándor, tanítása, erköltse jó.

Rector tanítványi 68, praeceptoré 90, leányoké 150.

Oskolai inspectorok: Kováts Mihály, Kis Mihály. A templ[om]tető most reparálódik. [p. 31.]

8. 21. Oct[obris] 1812. Békés. Megjelentek a visitatio előtt: bíró Liptsei Sámuel, tör[vény]bíró Kürti Ferentz, curator Hégei István.

Lelkek száma 11414, ágyszám 2223, születtek 601, holtak 832.

Predikátorok: Dömény János, Zilahi János.

Rector: Szántó Pál. Tanítása felette híjjános, minden tekintetb[en], deák nyelv, írás, éneklés, számvetés mind tsekélyül van.

Praeceptorok: Juhász István, Szabó János. Mindketten igyekezők. Felette sok a gyermek kezek alatt.

Leánytanítók: Kis Mihály, jó tanító, jó erköltsű. Pető György, nem derekas. Beregszászi Benj[ámin], igyekezik.

Cantor Szalai István. Nem volt rá panasz.

Férjfigyermekek száma 438, leányoké 413.

A curator számadás a gabona perceptiojára s erogatiojára nézve híjjános.

A p[rédi]katori fizetés 1811-ről még most is kérdés alatt van. Határozták az előljárók, hogy a p[rédi]katori fizetés ezután állandóul lesz készpénzb[en], edjik-edjik p[rédi]kátoré 450 f. 30 k., búza és 30 k. árpa.

A templom s parochiak körül a jobbítás ajánlatott, ígérték is. [p. 32.]

9. Doboz 22. Oct[obris] 1812. Békés vármegyéb[en] Megjelentek a visitatio előtt a helybeli p[rédi]kátor Szirbik Miklós, bíró Debretzeni Istv[án], t[örvény]bíró Kováts István, Csukás István, Balog András, Debretzeni János, Nagy András, Szabó Sándor, Komlósi Pál, Bíró István, Szabó András, Luka József nótárius.

Lelkek száma 1458, ágyszám 280, születtek 73, holtak 72.

Prédikátor: Szirbik Miklós. Nints formataja, meghagyódott a Debretzenbe való bemenetel censurara ad fest[um] Laurentii a[nni] 1813. Tanítása, erköltse tettző az ecclesiabann.

Rector: Igmándi Mihály. Erköltse jó, tanítása sikertelen, az is panasz volt ellene, hogy letzkét nem hágy sokszor a gyermekeknek.

Leánytanító: Barkó Mihály. Tanítása meglehetősen, erköltse ellen nints panasz. Férjfigyermekek 66, leányok 71-en vagy[na]k.

Oskolai inspectorok: Debretzeni János, Tabajdi János. A belső személyek panasza a volt, hogy a kis vékával fizetődött gabonájok. Megintődtek az előljárók, hogy kipótolják a fels[éges] par[ancs] sz[erint]t. [p. 33.]

10. Gyula 23. Oct[obris] 1812. Békés vármegyébenn. Megjelentek a visitatio előtt: p[rédi]kátor Kúti Lajos, curator Tar András, Oláh Mihály, Bordin György, Sánta Ferentz, Tódi Ferentz, Csete Ferentz, Dési Istv[án], Varga Mihály.

Filiaja Kétegyháza.

Lelkek száma 2661, ágy 620, születtek 164, holtak 119.

Prédik[átor]: Kúti Lajos. Canonja, h[elvetica] conf[essioja], matric[ulaja], protocol[luma] van. Formataja nints. Meghagyódott, hogy a jövő 1813-ben esendő lőrintzi debretzeni gyűlésre bémennyen censurara. Tanítása ellen az a panasz, hogy olvasva teszi, erköltsére, hogy széjjel kalandozó, bálba járó.

Rector: Szász György. Tanítása, erköltse minden előtt tettző.

Leánytanító és cantor: Némedi Ferentz. Tanítása híjjános, nem láttzik értelmén tanítónak lenni. Erköltsére nints panasz.

Inspect[or] az oskolákban: Tar And[rás], Oláh Mihály. [p. 34.]

11. Vári, 24. Oct[obris] 1812. Békés vármegyéb[en]. Megjelentek a visitatio előtt: bíró Szabó János, curator Szabó István, Pap Mihály, Dandé Mihály, Berényi István, Lovász István, Kovács Mihály.

Lelkek száma 1220, ágy 268, születtek 57, holtak 85.

P[rédi]kátor: Kállai József. Formataja nints. H[elvetica] conf[essioja], canonja van, matricula, protoc[ollum] is.

Rector: Czapfalvi János. Tanítása híjjános, olvasni jól n[em] tud[na]k, tanító erköltsére panasz nints.

Férjfigyermekek 46, leányok 42-en, mind egy classisba jár[na]k.

Inspectorok: nemes Halász Elek és Dandé Mihály.

A parochia kapu nélkül van. Az iskola földje gödrös, a jobbítás meg-hagy[atott]. A curator számadás de a[nno] 1811 hátra van. [p. 35.]

12. F[ekete]Gyarmath 24. Oct[obris] 1812, Arad vármegy[ében]. Megjelentek a visitatio előtt a helybeli predikát[o]r, bíró, Osvát Péter, Hégelyi János, Tímár Andr[ás], Kajtor Mihály, Erdős Márton, Bóné Mihály, P. Nagy István, Pallag Mihály, M. Nagy Mihály, curator Bíró János, Vadas Mihály, Pap János.

Lelkek száma: 900, ágy 140, születtek 43 – 20 férjfi, l[ány] 23, holtak 64, 35 [férjfi], [lány] 29.

Prédik[átor] Ecsedi Gábor, form[ata]ja, canonja, h[elvetica] conf[essio]ja, diaet[alis] artic[ulussai], matriculaja, protocoll[uma] van. Tanítása, erköltse tettző.

Rector: Szilágyi Mihály. Tanítása nem vizsgálódhatott, a tengeri szedés széjjel vonta iskoláját. Panasz ellene nem adódott. Tanítványi fíjúk 65, leányok 45.

A toronyépítéshez 59 ezer téglájok van. A curatori számadás de a[nno] 1811 hátra van.

Hégelyi János ellen való praetensioja az ecclesianak, ami fundálnak találódott a főszolgabíró úr által is így van: 1. 247 ft., 30 xr., 2. 46 ft., 3. 10 ft. – s[umm]a 303 ft. 30 xr. [p. 35.]

13. N[agy]Zerénd, Arad várm[egyében], d[ie] 25. Oct[obris] 1812. Megjelentek a visitatio előtt prédikátor t[iszteletes] Molnár János, bíró Osváth György, Adorján Ferentz, Magyar Ferentz, Szabó Mihály, ör[eg] Adorján István, Máté Szilágyi András.

Lelkek számja 1400, ágy 300, születtek 72, holtak 170.

Prédikátor Molnár János. Van form[ataja], h[elvetica] conf[essio]ja, canonja, matriculaja, protocoll[uma], vallási artic[ulussai]. Tanítása, erköltse tettző.

Rector Tárkányi Péter. Tanítása híjjános mindenbenn, erköltse szenyvedhető.

Leánytanító Bíró János. Tanítása híjjános, mondották, hogy betegeskedése okozná. Erköltse tűrhető.

Férjfigyermekek 71, leányok 61. A számolás de a[nno] 1811 meglett a curator perceptiokról. [p. 37.]

14. B[él]Zerénd Arad várm[egyében], d[ie] 25. Oct[obris] 1812.

Megjelentek a visitatio előtt a helyb[eli] p[rédi]kátor, bíró Borbély Mihály, Gyarmati János tör[vény]bíró, Pap János eskütt, curator Gali Mihály.

Lelkek számja 330, ágyszám 60, születtek 14, holtak 15.

Prédik[átor] Szilva Gergely. Van form[ataja], h[elvetica] conf[essio]ja, canonja, protocoll[uma], matriculaja. Erköl[tsé]ről a panasz előadását halasztották az előjárók a dislocatoria sedesre, addig intetődtek a békességes egymás tűrésre.

Rector Szabó Mihály. Tanítása jó. Erköltse keménynek mondódott a gyermekek ellen. Megintetődött.

Templom, parochia, iskola rongyosok.

Feljáró gyerm[ek]ek iskolába: 17. [p. 38.]

15. Vadász Arad várm[egyében] 26. Oct[obris] 1812.

Megjelentek a visitatio előtt helyb[eli] p[rédi]k[á]t[o]r Szilágyi Mihály, bíró ör[eg] Kováts Ist[ván], Köteles János, Albert Mihály, Kotsis Gergely, curator Bodnár Ferentz, Vágó Gergely, Győri János, Varga Móses.

Lelkek számja 1017, ágy 158, születtek 34, holtak 54.

P[rédi]kátor: Szilágyi Mihály. Nincs formataja, van h[elvetica] conf[essioja], canonja, matriculaja, protocolluma. Tanítására az a panasz, hogy fogatlan, előadása módja unalmas, éneklő, tsavargó beszédű, vagy hangú, a feleségét sem tudja igazgatni. Deputatio rendelődik ex inproviso hallgatására.

Rector Zágonyi Márton. Tanítása híjjas, olvasni a gyermekek nem tudnak, írni 4-5 tsupánn. Oskolás férjfigyermekek 29, leányok 34.

Oskolára vigyázók Bodnár Ferentz, Kováts János. [p. 39.]

16. Ágya Arad vármegyéb[en], 27. Oct[obris] 1812. Megjelentek a visitatio előtt assessor és helyb[eli] p[rédi]kátor t[iszteletes] Dávidházi János, bíró Gali István, Kis János, Bodó Péter, Tarsoly István, Kis György, Köpe István.

Lelkek számja 1183, ágy 243, születtek 42, holtak 52.

Prédikátor Dávidházi János. Tanítása, erköltse mindennek tettző. Van format[aja] h[elvetica] conf[essioja], canonja, vallási art[iculussai], matriculaja, protocollumja. Olvassa: Huet: Demonstratio Evang.

Rector Szakáts János. Tanítása, erköltse tettző.

Leánytanító Komori Mihály. Tanítása, erköltse tettző.

A curator szímadás de a[nno] 1811 hátra van.

A parochia padimentomozatlan. A leányoskola hibás. Kamara nints a parochiann, ami van, sorvadt, igazítást kíván.

A rectori fizetés többnyire kinn van, nem kell néki kimozdulni sohova tzéljára, amíg elég nem tevődik. Más rector vitel is megtiltódik. A leány p[rae]-ceptor kötelessége lesz communiokor a pohártöltés. [p. 40.]

17. Erdőhegy, Arad várm[egyében] 27. Oct[obris] 1812. Megjelentek a visitatio előtt a helybeli p[rédi]k[á]t[o]r, bíró Nagy István, Tüsér Istv[án], Bányai János, Zódi Jósef, Bíró Ferentz.

Lelkek száma 725, ágy 123, születtek 38, holtak 31.

P[rédi]kátor Kis János. Formataja nints. Meghagyódik, hogy az 1813. eszt[endei] lórintzi debreczeni sup[erinten]d[entia]lis gyűlésre censurara bémennyen. H[elvetica] confess[ioja], canonja van, matricula, protocolluma van. Tanítása, erköltse ditsérődik.

Rector Békési Pál. Tanítása meglehető. Sok tanítványi távol voltak tengeri szedésre. Erköltsére az a panasz, hogy ottan-ottan iszik és botránkoztat a

t[em]pl[om]ban, felesége p[e]d[ig] soha se communicál. A dislocatoria sedesre halasztódott maradása v[agy] nem maradása. A feljáró gyermek[ek] száma 81.

Inspect[or] Bányai János, Bíró József, Ződi József. A curator számadást 1811-ről előadták. [p. 41.]

18. KisPereg, Arad várm[egyében], 29. Oct[obris] 1812. Megjelentek a visitatio előtt a helyb[eli] p[rédi]kátor, bíró Nagy Mihály, curator Veres János, Nagy András, Szabó Ferentz, Diószegi István, Faragó Mihály.

Lelkek száma 686, ágy 154, születtek 50, holtak 77.

Predikátor Németi Sámuel. Formataja, h[elvetica] confess[ioja], canonja, matric[ulaja], protocolluma van. Tanításáról, erkölséről nem feleltek.

Rector Oláh György. Tanítása híjjános. Mentsége volt a gyermekek feln[em] járása. Erkölsére nem volt panasz.

Leánytanítás vácál tavasz óta. Tanítványok 56.

Simon György maga azt panaszlotta a rector ellen (de úgy láttzott, rancorból), hogy néha keménykedik.

Farkas Péter és Bankáné feladódta a visitationak, mint gyanúsok, titkos paráznaságokról. Sok beszéd után megvallották bűnöket és penitentiát tart[ot]tak. [p. 42.]

19. P[üspök]Makó, Csanád várm[egyében], 30. Oct[obris] 1812. Megjelentek a visitatoria helyb[eli] p[rédi]kátor, ass[essor] Szikszai Benj[ámin], bíró Nagy Mihály, Varga János, Jó Istv[án], Gera György, Jenei Mihály, Nagy István, Vég Ferentz, Tót János.

Lelkek száma 6274, ágyszám 1727 ½, születtek 473, holtak 279.

Predikátorok Szikszai Benjámín, Szilágyi József. Tanítások ellen panasz nints, erkölsök ellen az a panasz, hogy szüntelen veszekesznek.

Mindenik[ne]k van formataja, h[elvetica] conf[essioja], canonja, vallási art[iculusa], matric[ulaja], protocollumi.

Rec[tor] Tót Ferentz, tanítása, erköltse ellen nints panasz.

Subrector Kristó Sámuel.

Praeceptorok: Kerési Mihály, Lázár Benjamin, Domokos István. Nints ellenek panasz.

Rector tanítv[ányainak] számja 57. Subrectoré 80, 30, 32, 31, s[umm]a 224.

Curator Szemes János.

Mindenik p[rédi]kátor a dislocatiót kérte, nem gondolván más módot a tsendesség helyreállítására.

[p. 43.] 20. H[ód]M[ező]Vásárhely, 31. Oct[obris] 1812, Csondrág várm[egyében]. Prédikátorok: n[agy]tiszt[életű] esperest Kis András, Nagy Sámuel, Polgári Mihály urak, káplán Nagy József.

Lelkek száma 17293, ágyszám 3358, születtek 880, holtak 574.

Oskolaprofessor Czapfalvi István. Férjfitanulók 485, leányok 395.

Praeceptorok: Igaz Sámuel, Kis István.

Leánytanítók: Gál Pál. [p. 44.]

21. Debelliáts, 1812. Lelkek számja 1589, ágyszám 235, születtek 74, holtak 48.

Prédikátor interimalis Űri Sándor.

Mester: Antal Imre. Tanítványi 92.

Leánypraeceptor Szabó Ferentz – 59.

Curator: Nagy Sámuel.

A parochialis ház dűlőfélb[en] van.

6.3.9. Egyházlátogatás a bánsági református egyházközségekben, 1816²²²

1816-ban Kis Bálint szentesi lelkipásztor esperesi utasításra személyesen látogatta meg a Bánságban lévő református egyházközségeket. Útja során Rittbergen, Magyaritbén, Debeljácsán és Franzfelden járt, Lieblingbe nem jutott el. Az alábbi szövegből kiderül, hogy ez a szöveg nem az egyházlátogatási jegyzőkönyv, hanem csak a hozzáírt kísérőlevél. Maga a levél viszont annyira részletes, hogy a vizitációs iratok helyettesítőjeként használható. Mivel az egyházlátogatási jegyzőkönyv nem fellelhető, a bánsági reformátusokról ez a legrészletesebb vizitáció, amelyik elérhető.

Debelliátsról, Rittbergről, M[agyar]Ittebéről, Frantzfeldről visitationalis relatio de a[nno] 1816, t[iszteletes] assess[or] Kis Bálint úr által

Az alóll írtak, nagytiszteletű tractualis senior Kis András úr által a bánátusi ekklezsiák visitálására kirendeltetvén, elindultunk Makóról e folyó 1816-dik eszt[endő]b[en] július 26-dikán, és értünk az első ekklezsiába, Rittbergbe ezenn hónap 28-dikán, aholott is az ekklezsia rendes prédikátorának,

222 TtREL I.29.c.15. Egyházmegyei táblabírák, jegyzők, levéltárosok 1791–1883. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/311/>

tiszt[eleles] Kútasi József úrnak, úgy szinte Kis István, Korsós Péter, Berényi György, Tót Sámuel, Szabó András curator, és több presbyterialis személyeknek jelenlétekbe megvizsgáltuk:

1-ször az oskolát, mellyet mind külsőképpen, mind belsőképpen nyomorult állapotba találtunk, szalmával fedett tetején nagy jukak[!] lévén, nem tsepeg, hanem foly a házba az eső, a szegény tanítónak nagy alkalmatlanságára, házi eszközeinek romlására. A classis tömlőznek is alkalmatlan volna, mellybenn 10 tanítványok voltak, akiknek mindazáltal tudományotskájokban való előmeneteleket örömmel tapasztaltuk és az ő tanítókat jobb sorsra is érdemesnek ítéltük. Ezenn oskola eránt való gondatlanságért midőn a jelen volt előjárókat megfeddettük, és reparálására serkentettük, azt felelték, hogy ők ezt azért hagyták így veszendőbe, mert valami 4 esztendő óta igyekeznek innen más helyre költözni, s ennél fogva nem akartak haszontalan költséget tenni, ha mindazáltal a jövő esztendőbe itt megmaradnak, és az Isten áldást ad földökre, megújítják oskolájok tetejét, addig is igyekeznek lakhatóvá tenni. A rectort pedig hivatalá[na]k hűséggel való folytatására a becsülletes életre intvén, meghagytuk neki, hogy ezután a felsőségek rendelkezése szerint a kis katechismus és sz[ent] historia helyett tanítsa az Útmutatást, mellyben hogy előmehessen, legottan egyet vetettünk az oskola számára az curator által, érté- sére adván, miképpen tanítsa ezt.

2-ször. Az ekklézsia visitatioját tartottuk, amellybenn az előnkbe adódott tabella szerint feltett kérdésekre mit feleltenek, feljegyezvén, a n[agy]t[iszte- letű] senior uramnak általadtuk.

3-szor. A közelebről Berénybe tartatatott tractuale consistorium protocolumának 8-dik n[ume]rusa szerint megtudakoztuk az előjárókat afelől, hogy mitsoda ok indította őket arra, hogy az eddig szokásba volt prédikatori fizetésnek megváltoztatását, megkissebbítését kérjék a vener[abilis] tractustól? Mellyre azt felelték, hogy a lakosok[na]k több mint 3-ad része a helységből elköltözvén, s most is minden nap pusztulván a megmaradott lakosok, kivált a mostani szűk időbenn a régi fizetésnek [me]gadására elégtelenek. Annyival is inkább, hogy ezek közt is sokan találatnak, akiknek az üres házokonn kívül egyebek nints, s mind az uraságnak, mind az ekklézsiának sok esztendőkről adósok, s ha házaikat az uraság elveszi, azt még nyereségnek tartják. És hogy ezenn előadások a külső előjárók[na]k igazak maga a tiszt[eleles] prédikátor úr bizonyította. Erre nézve arra határozta magát t[iszteletes] prédikátor, hogy azon fizetésbeli ajánlást, mellyet a venerabile consistoriumnak instantiajok mellett bémutattak, erre a mostani nyomorult esztendőre elfogadja, azonn egy kifogással, hogy nem 4, hanem 6 kéve rőzsét adjon minden pár személy, úgy mindazáltal, hogy a jövődökre nézve ebből semmi következés

ne formáltasson. Kéri egyszersmind a t[iszteletes] prédikátor úr a ven[erabilis] consistoriumtól más helyre való dislocáltatását.

4-szer. Megkérdezték afelől is, miért hozták bé Csáti Jánost rectorjok[na]k a n[agy]t[iszteletű] senior úr engedelmé nélkül? És minekutánna őhelyette a vener[abilis] tractus mást rendelt, miért nem vitték el? Erre így feleltek: időközbe holt meg volt rector Antal Imre, vacantiaba lévén Csáti János, meghívódott. Ez ajánlotta magát, azzal a feltétellel, ha n[agy]t[iszteletű] senior úr benne megegyez.

Tiszt[eletes] Kutasi József úr hát írt efelől n[agy]t[iszteletű] senior úrhoz, instálván a consensusért, de semmi választ nem nyertek, melyre nézve úgy gondolkozván, hogy hallgatván, megegyez kérésekbe, gyűlésig megmarasztották. A vener[abilis] tractus mást rendelt. A rendelést a deputatus az eccl[esi]a előljáróinak általadta, de hogy tellyesítsék az ecl[esi]a szegénysége, a hely messzisége és az útnak rosszasága akadályt okoztanak, s minthogy Csáti János magát becsülletesenn viselte, azomba látták, hogy azonn becsülletes ifjú, aki helyébe iderendelődött, meg nem fog elégedni az ide való statiojával, bízván a vener[abilis] tractus attyai indulatjába, addig, míg állapotjokról bővebb tudósítást tehetnek, Csáti Jánost hivataláb[an] megtartóztatták, kinek is köztök való meghagyásáért újra instálnak. A rector magát előttünk arra kötelezte, hogy ha a közelébbi gyűlés helyébe mást rendel, ő legottan leteszi hivatalát.

Debelliátsára értünk 1-a Julii, amikor összegyűlvén a tiszt[eletes] prédikátor Uri Sándor úr házához Nagy Sámuel, Kerekes János, Laskai János, Csonki Péter, Demjén János, Nagy Ferentz presbyterialis személyek, nem különben Magna István és Tót István senatorok, úgyszinte Ferenczi János főcurator és Szalai Mihály vicecurator, Pap Ferencz, Tímár István és Mohátsi János becsülletes lakosokkal, ezek[ne]k jelenlétekben tartatott.

1-szer az oskolák visitatioja: az ezekről való relationk fel vagyon jegyezve a beadott tabellara. Esméretlen lévén mind a férfi-, m[in]d a leánygyermek tanítói előtt az Útmutatás, számokra vetettünk példákba elejekbe adván azt, miképpen tanítsák abból tanítványaikat. A rector a szorgalmatosabb és értelmesebb tanításra serkentődött, és a stationalis tiszt illendő tisztelettel való fogadására intődött.

A leányok tanítójának pedig meghagyódott, hogy ha hivataláb[an] meg akar maradni, házasodjon meg.

2-or. Tartatott az ecclesia visitatioja. Minden erre tartozó dolgok a tabellan feljegyeztettek. Oskolainspectorok tevődtek. Némelly házasságbeli egyenetlenségek rész szerént letsendesítették, rész szerént a törvény útjára igazítottak.

A frantzfeldi filialistakat meglátogattuk 2-a Julii, aholott is az öreg helvetus Schürmann mintegy 86 reformatus személyek nevébe panaszolkodott afelől, hogy jóllehet a templomot mind a két magyar hazába az evangélikusok

és reformátusok nevéb[en] kért alamizsnából építették, és ami költség efelett a templom építésire megkívántatott, ő rajtok is megvették, s az ekklézsia feltartására szükséges adózásokat, szolgálatokat is tőllök megkívánják, mindazáltal mégsem akarták megengedni az e[van]g[e]likusok, hogy Schürman az ő [me]gházasodott fiát a templomba eskettetesse meg reform[átus] prédikátor által, végre mindazáltal olyan egyességre léptek, hogy a reformátusok fizessék meg a reájok vetett templomépítésre tett költséget, az ecl[esi]ai fizetést és szolgálatot tegyék meg, s akkor minden akadály nélkül gyakorolhatják osztán a reformátusok is vallások rendtartásait a templomba. Ők ezt megígérték, csakhogy erről nekik adjanak nevek aláírásával megerősített bizonyáglevelet. Ezt is [me]gígérték, az egyességlevél elkészült, a compagnia comandonak vidimálni bémutatták, az is helybehagyta, és parantsolta, hogy az e[van]g[e]licus elölljárók subscribálják, azomba ezt mégis nem cselekedték, most hát azt kívánják, hogy vagy subscribálják az egyességlevelet, vagy adják vissza a pénzeket. Fizessék meg szenyvedéseiket, és sok költségeiket, mellyet ezen dologra nézve tettenek, amint ezt az itt lévő írásokb[an] bővebben előadták, instálván általunk a vener[abilis] tractust, hogy az ő sorsokat megtekinteni, és arról rendelést tenni méltóztasson.

Ittebén voltunk 4-a Julii. A visitationn jelen voltanak tiszt[eletes] prédikátor Csáki Mihály, Némedi József bíró és curator, Ragáji Ádám notarius, Nyitrai Péter, Török Pál, Jámbor András, Somogyi János presbyterek. Mind az oskolákról, mind ekklézsia állapotjáról való relatioink fel vagynak jegyezve a tabellakon.

Itt is meghagytuk, hogy az Útmutatás oskolai könyvnek felvétessen.

Kis Bálint szentesi praed[icator] és tract[ualis] assessor,
mint a Banatusb[a] deputált visitator mk.

6.3.10. Egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1820²²³

Az 1820-ban tartott egyházlátogatás során az esperes megpróbált a teljességre törekedni, ezért az óriási kiterjedésű egyházmegye legtávolabbi vidékén lévő gyülekezeteket is ellenőrizte. Ennek köszönhetően nemcsak a Körösök és a Maros mentén lévő településeket, hanem a Bánságban elhelyezkedőket is meglátogatta. A jegyzőkönyv különlegessége még az, hogy

223 TtREL I.29.h.1. Egyházlátogatási iratok 1786–1843. Vö. BEKREF <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/355/>

dohánykertész-falvakat is említenek benne, így Reformátusdombegyházát és Reformátuskovácsházát is. A békési egyházmegyében a 19. század elején több anyaegyházközség is létrejött, 1820-ban közülük a legfiatalabb Pankota volt. A jegyzőkönyv szerint Pankotán 1821-ben járt a vizitáló bizottság. Mivel a forrás végén több olyan egyházközség is szerepel, amelyek földrajzilag nem egymás mellett helyezkednek el, feltételezhető, hogy ezeket utólag írták össze, és meglátogatásuk nem képezte az egyházlátogatás célját.

[p. 350.] Canonica visitatio protocolluma az 1820. eszt[endőből]. Kezdődött a visitatio Szentesenn d[ie] 6-a Oct[obris] 1820.

H[ód]M[ező]Wásárhelyenn novemberb[en] 1820, Kolláth Mihály mk. p[rédi]kátor, tract[ualis] notarius

[p. 352.] Nro. 1. T[ekintetes] n[emes] Csongrád várm[egyében] a szentesi ref[ormata] ekk[észsi]a visitált[atott] d[ie] 6-a Octobris 1820.

Jelen voltak t[iszteletes] t[udós] p[rédi]k[á]t[o]r urakon kívül a külső előljárók közül: doktor Zsebők Sámuel, fiscalis Boros Sámuel, notarius Hevesi urak, Borsos Szabó József, Borsos Szabó János, Matoltsi Sándor, Kováts István, Lakos Mihály, Sós József, Bene Mihály, Udvardi István.

Lelkek száma -, ágyszám -, születtek 533, haltak 279. Tanulók, fiúk 305, l[ányok] 337.

Tiszt[eletes] p[rédi]kátorok assessor t[iszteletes] Kiss Bálint és t[iszteletes] Dobos Mihály urak.

Minden papi készületjeik v[a]n[na]k. Protocollum, matricula jól vitetődik. Sem magok, sem az ekk[észsi]a semmi panaszt nem jelentettek.

Rector Ferge János. Sem erköltsére, sem hivatal folytatására nézve semmit n[em] jobbold, kétség kívül maga is érezvén sok hibáit, és ezen statusa méltatlan voltát, előre hivataljáról lemondott, resignatio elfogadtatott; hogy többtöbb kárt az oskoláb[an] ne tégyen, meghagyatott, hogy az oskolából kiköltözzön, míg új rector hozódik az oskolára való vigyázás bízott a correctorra. Minthogy pedig az exrector többszöri keresés után is meg nem találtatott, az előljárásságra bízott, h[ogy] mindezek tudtára adódnak.

Corrector Molnár Pál most is könyvből censeált, ismét megintetődött, egyébaránt úgy láttzik, hogy igyekezik. Panasz ellene n[em] volt.

Praeceptorok: Tabajdi Dániel. Eléggé igyekezik. Nagy József, ez is megglehe-tősen mutatta [ma]gát. Nagy János, e p[edi]g hazájában volt.

Semmi panasz ellenek n[em] volt.

Az ekk[észsi]ai jövedelem, épületek, sat[öbbi] most is úgy vagy[na]k, mint máskor.

Curatori számadás szokott ugyan lenni, hanem a közelebbi volt curatoré, a Borsos Szabó Jósefé még nem volt meg. Elkészülvén, az extractus el fog küldődni.

Az ideji curator: -

Az age[nti]ale, recurrens ekk[é]zsi[ák] számára sat[ö]bbi[] való adakozások a dislocatoria sedes alkalmatosságával által fognak adódni. [p. 354.]

Nro. 2. T[ekintetes] n[emes] Csongrád várm[egyében] h[ód]m[ező]vásárhelyi ekk[é]zsi[]a vis[itatio]ja].

Jelen voltak a t[iszteletes] t[udós] p[rédi]k[á]t[o]rok, a külső elöljárók vagy a presby[terium] igen nagy számmal.

Lelkek száma 18330, ágyszám 3654, szül[ettek] 1120, halt[ak] 902, ház[asodtak] 190. Tanulók, fiúk 587, leányok 581.

M[inde]n ekk[é]zsi[]ai dolgok, épületek sat[ö]bbi[] úgy vagynak, mint a múlt visita[ti]okor.

Az agentiale és más jótétemények a dislocatoria sedesre elvitetődtek, a jövőre is el fog[na]k vitetődni.

Számadása a curatornak m[inde]n esztendőb[en] szokott lenni, az extracussai, amint eddig, úgy most is mennél hamarébb el fog[na]k küldődni.

T[iszteletes] t[udós] p[rédi]k[á]t[o]rok: Kolláth Mihály, Tóth Ferentz, Dorka Illyés. N[incse]n sem egyik, sem másik részről panasz.

Rector Pordán János. Példás szorgalmatossággal viszi hivatalát s magaviselete is ditséretes.

Corrector Veress Sigmond. Oskolája nagyon hijjános[na]k találtatott, megintetett, magaviselete ellen n[em] volt panasz.

Praeceptorok: Fábíán Mihály, oskolája helyb[en] hagyatott, n[incse]n panasz ellene. Dartzi -, szorgalmatos sok gyenge tanítványi közt, nincsen is ellene semmi panasz.

Somlyai Ferentz. Ez igen rossz ember, rossz tanító, panasz írásb[an] (nro. 1.) adódott ellene, keményen megintetett, ha jobbulás[na]k jelét n[em] mutattya, hivatalától elesik.

Tanítók: Szalai Sándor, Gál Pál, Veress István, Kiss Pál, cantor is, Zágonyi Józef. Ezek mind hivatalyokra, mind erkölcsökre nézve ditséretesek.

Jegyzés: 1-o. Egy új fiúoskola épül, kőből, két emeletre. 2. Egy leányoskola aránt említés tétetődött, mely helyben hagyatott.

Curatorok: főcurator Hódi Pál, perceptor curator Borotvai József, gondviselő Kiss Gáspár. [p. 355.]

Nro. 3-o. T[ekintetes] n[emes] Csanád várm[egyében] a p[üspök]makai ekk[é]zsi[]a visit[áltatott] d[ie] 9-a Oct[obris] 1820. Jelen voltak t[iszteletes]

assessor Sziklai Bénéiamin úron kívül a külső előjárók közül Tóth Péter, Jó János, Nagy István, esküdtek, notarius Bánfi Péter úr, curator Kováts István, presb[iter]ek] Dobsa Sámuel, Szemes János, Kristó János.

Lelkek száma 8569, ágyszám 1790, születtek 491, haltak 309, házas[odtak] 69. Tanulók, fiúk 378, leányok 315.

A curator sz[am]ad[as]n[ak] extractusa, mihelyt a számadás meg fog lenni, el fog küldődni, még p[er]ed[ic]i[us] mind a 3 elmaradt esztendőkre.

Javai az ekk[lesi]á[ny]n[ak], jövedelme, úgy vagynak, mint a tavalyi visita[tio]-kor találtattak, nemkülömb[en] az ekk[lesi]ai személyek[ne]k földjeik, és m[un]de[n] épületek.

T[iszteletes] p[re]d[ic]i[kátor]ok: assessor t[iszteletes] Szikszai Bénéiamin és Szirbik Miklós urak. Matricula, protocollum folytatódik, egyik rész sem panaszkodott.

Rector Kováts Sámuel. Hivataláb[an] szorgalmatosságát megmutatta. Magaviselete ellen sem volt semmi panasz. Eltölt ugyan már rector[át]ának ideje, hanem az ekk[lesi]a tavaszig akarja megtartani. A canonica visit[ati]o ebb[en] megengedett, a rector maga is elfogadta a meghagyatást.

Corrector Bíró Gáspár, praeceptorok Szalóki Mihály, Szabó János. Minnyájok igyekeznek, szorgalmatosságok tanítványaikkon megtettzik, magokviseletek ellen sins panasz.

Jegyzés: mind a fiúk, mind a leányok nagy számmal lévén, az oskolák száma szaporítása jónak és szükségesnek találtatott.

Cantor Hegedűs József. Nintsen panasz ellene.

Mostani curator Kováts István. Agentiale 45 ft. 25 xr., rec[urrens]ekkl[lesi]á[ké] 10 ft., egyéb n[on]c[on]s[er]v[ati]o[n].

Leánytanítók: Szabó Ferentz, Szathmári Miklós. Nint panasz rájuk. [p. 356.]

Nro. 4. T[ekintetes] n[on]e[re]s Arad vármegy[ében] kisspergi ekk[lesi]a visit[át]atott] d[ie] 10. Oct[obris] 1820. Jelen voltak: tiszt[eletes] p[re]d[ic]i[kátor] úron kívül a külső előjárók közül bíró Farkas János, Veress János curator, Szép István, Szabó Ferentz. Lelkek száma 1000, ágyszám 187, születtek 54, haltak 12, házasodtak 6. Tanulók, fiúk 80, leányok 49.

Parochialis föld, épületek, ekk[lesi]ai javai, jövedelme, amint más visitatio alkalmazásával találtatott, hanem a p[re]d[ic]i[katori] quartelyon valami kis igazítás tétetődött.

P[re]d[ic]i[kátor] tiszt[eletes] Nagy József úr. Vannak m[un]de[n] papi készületei, protocollum, matricula folytatódik. Sem egyik, sem másik fél ollyas panaszt nem adott elő.

Rector Bányai József. Szorgalmatos hivataláb[an], becsülletes erköltsére s magaviseletére nézve.

Tanító Király Mihály. Ez is dicséretes mindenikre nézve, hanem úgy láttzik, h[ogy] sta[ti]ójával n[incse]n [me]gelégedve.

Curatori számadás volt, benne ha mi nehézség találtatott, eligazítódott, az extractussa el fog küldődni.

Agentia számára 4 ft. 23 xr., rec[urrens] ekkl[ézsiáknak] 34 xr.

Nro. 5. T[ekintetes] n[emes] Csanád várm[egyében] a dombegyházi ekkl[ézsi]a visit[áltatott] d[ie] 11. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak: t[iszteletes] p[rédi]kátor úron kívül külső elöljárók: bíró Jenei János, curator Bányai Pál, Czudar Mihály, Czudar István, Takáts Péter. Lelkek száma 700, ágyszám 185, születtek 54, haltak 32, ház[asodtak] 18. Tanulók, fiúk 50, leányok 31.

P[rédi]kátor t[iszteletes] Bíró Mihály úr. Vagynak m[inde]n papi készülétei, protocollum, matricula vitetődik, semmib[en] nem panaszkodtak egymás ellen.

Rector Szilágyi Mihály. Igen elgyengült ember, következésképp oskolája nagyon tsekély, adtak is bé ellene egy írást az elöljárók, (nro. 2-o.) és más tanítót kérnek. Most ugyan meghagyatott helyén tavaszig, de azzal a feltétellel, ha jobban igyekezik hivatalát vinni. Tavasszal más, a hivatalra mind erősebb, mind alkalmasabb fog rendelődni.

Curatori számadás szokott lenni, az extractussat el fogják küldeni.

Az age[nti]alis cassaba 4 ft. 46 xr.

M[inde]n ekkl[ézsi]ai dolgok, épületek úgy találtattak, mint máskor.

Jegyzés: az oskolai rela[ti]o későn jövőn kezembe, ide tészem sine nro. [p. 357.]

Nro. 6. T[ekintetes] n[emes] Csanád várm[egyében] kovátsházi filialis ekkl[ézsi]a vis[itáltatott] d[ie] 11. Oct[obris] 1820.

Ezen kis ekkl[ézsi]átskának két követi, t[udni]i[llick] curator Seres József és Seres István. Ezek referáltak. Hajdú András jó rectorjoknak meghalását, e szerint ekkl[ézsi]ájok[na]k és oskolájok[na]k árvaságát, és kértek más tanítót. Megígértetett nékiek, h[ogy] mennél hamarébb fog valaki tavaszig rendelődni, akkor p[edi]g a consistorium állandót fog közikbe rendelni.

Tanuló gyermekek, fiúk 26, leányok 27.

Az age[nti]alis cassab[a] 2 ft. 36 xr.

Azt is előadták ezen deputatusok, h[ogy] az ekkl[ézsi]a pénze kiadódott a communitas szükségére, hanem meghagyatott, h[ogy] visszafizettség men[nél] hamarébb, külömb[en] a kiadók tartoznak eleget tenni. Meghagyódott az is, hogy az ekkl[ézsi]á[na]k jövedelme elválasztasson a communitas cassájától.

Jegyzés: ide rendelődött gyomai praeceptor tavaszig Bekcsi? Ferentz, aki oda el is vitetődött.

Nro. 7. T[ekintetes] n[eme]s Arad várm[egyei] erdőhegyi ekkl[ézsi]a visit[áltatott] d[ie] 12. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak t[iszteletes] p[rédi]kátor úron kívül curator Bányai János és Bíró János. Lelkek száma 779, ágyszám 127, szül[ettek] 41, hal[tak] 23, ház[asodtak] 13. Tanulók, fiúk 31, leányok 46.

M[inde]n ekkl[ézsi]ai dolgok, épületek, administra[ti]o, amint máskor.

P[rédi]k[á]t[o]r tisz[t]eletes Kiss János úr. Vagy[na]k m[inde]n készülétei, jól viszi a prot[ocollumot], matr[iculat]. N[incse]n semmi panasz.

Rector Dési András. Szorgalmatos hivataláb[an], panasz ellene nintsen, hanem tanítványi n[em] igen járván fel, a rector szorgalmatossága rajtok n[em] igen tettzett meg. Jegyzés: a maga dolgáb[an] adott be egy kérőlevelet.

Curatori számadás szokott lenni, az extractus el fog küldődni, az age[nti]ale is bé fog küldődni. [p. 358.]

Nro. 8-o. T[ekintetes] n[emes] Arad várm[egyében] ágyai ekkl[ézsi]a visit[áltatott] d[ie] 13. Oct[obris] 1820.

A tiszteletes p[rédi]k[á]t[o]r úr idehaza nem volt. Jelen voltak a külső előjárók közzül bíró Bodó István, Gali István, curator Köpe István, Kiss János.

Lelkek száma 1215, szül[ettek] 40, haltak 16, ház[asodtak] 6, ágyszám 229. Tanulók, fiúk 53, leányok 49.

Curatori számadás megvolt, az extractus általadódott. (nro. 4.)

P[rédi]k[á]t[o]r assessor t[iszteletes] Dávidházi János úr, káplánnya t[iszteletes] Nagy Mihály úr. Protoc[ollum], matricula folytatódik, m[inde]n ekkl[ézsi]ai dolgok úgy va[nna]k, mint máskor.

Rector Borotvai József. Mint új rector szorgalmatosságát ditséretesen megmutatta, panasz ellene nintsen.

Tanító Kállai József. Igyekezete s magaviselete helybenhagyatott. Egy memorialist adott bé. (nro. 5-o.)

Az age[nti]ale most által n[em] adódott, han[em] el fog küldődni.

A tanítók resta[nti]ajok beszédese szorossan meghagyatott.

Nro. 9-o. T[ekintetes] n[eme]s Arad várm[egyében] vadászi ekkl[ézsi]a visit[áltatott] d[ie] 13. Oct[obris] 1820.

Jelen volt a tisz[t]eletes p[rédi]kátor úr, a külső előjárók közzül Bondár Ferentz, Kováts István, Hajdú Mihály, curator Kotsis István.

Lelkek száma 992, ágyszám 187, szül[ettek] 57, haltak 19, ház[asodtak] 14. Tanulók, fiúk 56, leányok 27.

P[rédi]k[á]t[o]r tisz[t]eletes Némethi Sámuel. Van[na]k m[inde]n készületi, viszi a prot[ocollumot], matriculat. Egy hallgatója panaszló levelet adott

bé ellene, (nro. 6.), az előljárók is megígérték, h[ogy] panasszaikat bé fogják írásb[an] adni.

Rector Zágonyi Márton. Panasz ugyan ellene n[em] volt, hanem oskolájával nem lehetett megelégedni.

Ekk[ész]i a javai, épületi, jövedelme ab[ban], mint máskor.

Curatori számadás szokott lenni, az extractussa béadatott. (nro. 7-o.)

Age[nti]ale 2 ft., rec[urrens] ekk[ész]i áké 1 ft. [p. 359.]

Nro. 10. T[ekintetes] n[emes] Arad várm[egyében] b[él]zerindi ekk[ész]i a visitált[atott] d[ie] 14. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak t[iszteletes] p[rédi]kátor és curator Gyarmati Gergely.

Lelkek száma 360, ágyszám 57, szül[ettek] 13, halt[ak] 5, ház[asodtak] 57.

Tanulók, fiúk 11, leányok 7.

A curatori számadásnak extractussa el fog küldődni.

Semmi panasz itten n[em] adatott fel.

P[rédi]kátor tiszt[eletes] Szilva Gergely úr, viszi a matriculat, prot[ocollu-mot].

Rector Buzdor József. Ez a maga kis sta[ti]ójáb[an] becsülletes és szorgalmatos is.

Az age[nti]ale pünkösdig elküldődött, a többi is dislocatoria sedesre béküldik.

Nro. 11-o. T[ekintetes] n[eme]s Arad várm[egyében] a nagyzerindi ekk[ész]i a visit[áltatott] d[ie] 14. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak tiszt[eletes] p[rédi]kátor úr, a külső előljárók közül bíró Szilágyi András, curator Osváth György, Szöllősi György, Kiss Mihály, Szilágyi Ferentz, és not[arius] Szakáts János úr.

Lelkek száma 1360, ágyszám 280, születtek 68, halt[ak] 40, ház[asodtak] 29. Tanulók, fiúk 98, leányok 50.

Curatori számadás[na]k extractussa el fog küldődni.

Tiszt[eletes] p[rédi]kátor Molnár János, m[inde]nb[en] azon jó állapotb[an] találtatott, mint máskor.

Rector Zágonyi István, oskolája igen dicséretes, magaviselete is.

Tanító Bíró János. Ez is mind hivataláb[an], mind magaviseletéb[en] dicséretes, és betűletes.

Az agentialet el fogják küldeni. [p. 360.]

Nro. 12. T[ekintetes] n[emes] Arad várm[egyében] f[ekete]gyarmati ekk[ész]i a visit[áltatott] 15. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak tiszt[eletes] p[rédi]kátor úr, a külső elöljárók közzül bíró Hégely János, törv[ény]bíró Szilágyi István, Nagy János, Balog Mihály, Szabó István, Bondár András, curator Bíró János, not[arius] Kotsis György.

Lelkek száma 950, ágyszám 259, szül[ettek] 51, halt[ak] 20, házass[odtak] 19. Tanulók, fiúk 47, leányok 42.

P[rédi]kátor tiszt[eletes] Kuthi Lajos úr, m[inde]n[ben] ditséretesen viszi hivatalát, sem maga, sem az ekkl[ézsi]a n[em] panaszkod[na]k.

Rector Kiss István eléggé igyekezik, semmi panasz n[em] adódott fel. M[inde]n ekkl[ézsi]ai dolgok, jövedelmek, épületek mint máskor, han[em] egy tsinos kis torony épült kőből.

Curatori számadás volt, az extractussát el fogják küldeni. Semmi benefici-umot nem adhattak, magok is építtetésben lévén.

Nro. 13-o. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] gy[ula]vári ekkl[ézsi]a vis[itáltatott] d[ie] 13. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak tiszt[eletes] p[rédi]kátor úr, a külső elöljárók bíró Erdődi István, Dandé Mihály, törv[ény]bíró Szabó István, Berényi István, curator Baratzai András, notarius Kovács István.

Lelkek száma 1805, ágyszám 266, szül[ettek] 66, halt[ak] 30, házass[odtak] 16. Tanulók, fiúk 48, leányok 45.

Curatori számadás fog lenni, és az extractussát elküldik. M[inde]n egyéb ekkl[ézsi]ai dolgok, épületek, jövedelmek, amint máskor, úgy most is abban az állapotb[an] vagynak.

P[rédi]kátor tiszt[eletes] Kállai József úr, matriculat, protoc[ollumot] jól viszi, hivataláb[an] szorg[almas], nem panaszkodik, ellene sem panaszkod[na]k.

Rector Börsök István, jól viseli magát, oskolája helyb[en] hagyódott.

Age[nti]ale 11 ft. 52 xr., rec[urrens] ekkl[ézsi]áké 2 ft. [p. 361.]

Nro. 14. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] gyulai ref[ormátus] ekkl[ézsi]a vis[itáltatott] 16. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak tiszt[eletes] p[rédi]kátor úr, a külső elöljárók: curator Szász György, Somogyi János, Varga Péter, Nagy Ferentz, Gombkötő Gáspár, Dési Ferentz, notarius Tóth Péter.

Lelkek 3000, ágyszám 576, születettek 150, holt[ak] 78, házass[odtak] 35. Minden ekkl[ézsi]ai administra[ti]ók, jövedelmek, épületek úgy vagy[na]k, mint máskor, han[em] a templomot nagyobbítták, a tornyot kitsinosították.

Tanuló gyermekek, fiúk 89, leányok 60.

P[rédi]kátor tiszt[eletes] Etsedi Gábor úr. Amint máskor, úgy most is ditséretes m[inde]n[ekben].

Rector Tasi Mihály. Magaviseleése ellen most is n[em] panaszolkodtak, hanem oskolája most is hijjános[na]k találatott.

Cantor és tanító: Némethi Ferentz. Tanítása ditséretes, magaviselete is igen betsülletes.

Curatori számadás megvolt, az extractussa általadódott. (nro. 8.)

Agentiale 20 ft., rec[urrens eklézsiáké] 5 [ft.], vátzi inst[...] 5 [ft.]

Jegyzés: Adódott által egy rectori conventionalis és a felől való írás, hogy ha a mostani rector alkalmas[na]k nem találatik, ugyanazon fizetésre olly rectort lehessen hozni, aki egyszersmind káplán is lehessen. (nro. 9.)

Nro. 15-o. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] dobozi ekkl[ézsi]a visit[átatott] 17. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak tiszt[eletes] p[rédi]kátor úr, a külső előljárók törv[ény]bíró Balog Mihály, Gergely János, curator Komlósi Pál.

Lelkek száma 1679, ágyszám 285, szül[ettek] 71, haltak 38, ház[asodtak] 19. Tanulók, fiúk 62, leányok 42.

M[inde]n ekkl[ézsi]ai épületek, dolgok, jövedelmek sat[öbbi], amint más-kor, úgy most is jól vagynak.

Curatori számadás ezen esztendőre még nem volt, hanem mennél hamarébb meg fog lenni, és az extractus el fog küldődni.

P[rédi]k[á]t[o]r assessor tiszt[eletes] Szilágyi József úr, aki is, amint eddig, úgy most is mind hivatala, mind magaviselettye ellen semmi exceptiot nem senyved, sőt mindenb[en] ditséretes.

Rector Szalai István. Mind oskolája, mind magaviselete jó.

Tanító Szilágyi János. Ez is hasonlóképpen helyb[en] hagyatott.

Age[nti]ale 17 ft. 13 xr, rec[urrens eklézsiáké] 1 ft. 27 xr. [p. 362.]

Nro. 16. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] békési ekkl[ézsi]a visit[átatott] 18. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak tiszt[eletes] p[rédi]kátor urak, a külső előljárók közzül bíró Gyenge János, Kotsor János, Püski András, Baji János, Durkó Sámuel, Szabó Sámuel, Bróda István, Szalontai János, curator Földesi György, Kozma János.

Lelkek száma 13059, ágyszám 2230, születtek 640, haltak 415, házas[odtak] 101. Tanulók, fiúk 490, l[eányok] 404. Sokkal többen lehetné[ne]k.

Minden ekkl[ézsi]ai dolgok[na]k állapottyok, folyamattyak, amint az elmúlt eszt[endőben], han[em] a torony[na]k teteje most újjíttatik bádoggal.

T[iszteletes] t[udós] p[rédi]kátor urak: assessor t[iszteletes] Sipos József és Asztalos István urak. Jól viszik a matriculat, protocollumot, n[incse]n panasz-szok.

Rector: Mészár Ferenc, eljár kötelességéb[en], n[incse]n semmi kifogás, vagy nehézség magaviselete ellen is.

Praeceptorok: Diószegi Sámuel, Németi János, Pap Gábor. Igyekeznek minnyájon, meghagyatott, h[ogy] utasíttassanak, hogy és mit kell tanítani, magokat is jól viselik, m[indazon]á[ltal] [me]ghagyatott, hogy a rector inspe-ctioja alatt legyenek.

Tanítók: Kiss Mihály: eljár hivataláb[an] és bátor beteges volt, de szorgalmatossága eléggé megtettzett.

Beregszászi Beniamin: most is hijjános[na]k találtatott, s megintetett, kivált ebb[en] jegyzette meg magát, h[ogy] papiros nélkül n[em] tud censeálni, melyről p[edi]g már másszor [me]gintetett.

Pető György: oskolája nagyon rossz, kivált tanítványi tellyességgel n[em] tudnak énekelni, keményen megfeddetett. Az előljárók[na]k meghagyatott, Sz[ent] György napig n[agy] t[iszteletű] senior urat [ma]ga megjobbulásáról tudósítsák.

Solymosi Gábor: igyekezete helyben hagyatott, egyébaránt ezen tanítóknak magokviseletek ellen nem panaszkodtak.

Cantor Dávidházi János: eljár ugyan hivataláb[an], m[indazon]á[ltal] arról megintetett, h[ogy] ne járjon széjjel.

Curatori számadás volt az elmúlt esztendőről, és az extractussa elküldődött n[agy]t[iszteletű] senior úrhoz.

Age[nti]ale 74 ft. 30 xr. Egyéb n[em] adódott. [p.363.]

Nro. 17. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] m[ező]berényi ekk[ész]i[a] vis[itáltatott] 18. Oct[obris] 1820. Jelen voltak t[iszteletes] p[rédi]k[á]t[o]r úr, a külső előljárók közül Varga István, curator Siros János, Batzó János, Balog János, Komlódi János.

Lelkek száma 1825, ágyszám 360, szül[ettek] 105, haltak 48, ház[asodtak] 17, tanulók, fiúk 113, leányok 100.

P[rédi]k[á]t[o]r tiszt[eletes] Berei István úr, matriculat, prot[ocollumot] jól viszi, egyik rész sem panaszkodott.

Rector Nagy András. Oskolája hijjános, megintetett, magaviselete ellen n[incse]n semmi panasz.

Tanító Molnár János. Igyekezete helyb[en] hagyatott, n[incse]n panasz ellene.

M[inde]n ekk[ész]i[ai] épületek, dolgok úgy találtattak, amint tavaly.

Curatori számadás szokott lenni, kettőnek az extractussai által is adódtak. (sub n[ume]ris 10 et 11.)

Age[nti]ale 10 ft. rec[urrens eklézsiák] 4 ft. Egyéb nincsen.

Nro. 18. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] vésztői ekkl[ézsia] visit[áltatott] 19. Oct[obris] 1820.

Jelen voltak t[iszteletes] préd[iká]t[o]r úr, a külső elöljárók közül bíró Kováts István, t[örvény]bíró Mészáros András, Dintjér[?] István, Fazakas György, Fazekas Sándor, curator Eszlári István.

Lelkek 2925, ágyszám 543, születtek 132, halt[ak] 74, ház[asodtak] 39, tan[ítványok], fiúk 141, leány[ok] 122.

Curatori számadás szokott [lenni], az extractussa el fog küldődni. Meghagyatott az is, h[ogy] a restans egyházfiak szoríttassanak a resta[nti]ak beszédésekre.

P[rédi]kátor t[iszteletes] Szondi Lajos úr, protoc[ollumot], matriculat viszi, m[inde]n készülleti is vagynak, ellene mostan is írást adtak be. (Nro. 12.)

Rector Etédi József. Igyekezete helyb[en] hagyatott, n[em] is panaszolkodtak ellene. A beadott írásb[an] (nro. 13.) kérte, h[ogy] negyedik esztendőre megmaradhasson. Megengedődött ez önéki ezzel a feltétellel, h[ogy] az elöljárók tavasszal tudósítsák n[agy]t[iszteletű] senior urat magaviseletéről.

Praeceptor Erdődi Antal, igyekezik ugyan, de meg is serkentetett, hogy tanítványi körül jobb[an] járjon, panasz ellene n[em] volt.

Cantor s tanító Bán István, elég szorgalmatos, n[incse]n panasz ellene. Tanító Németh Sándor. Oskolája helyb[en] hagyatott, n[em] panaszoskodtak.

Eklk[ézsi]a javai, épületi, sat[öbbi], mint az elmúlt esztendőb[en].

Age[nti]ale 10 ft. 20 xr., rec[urrens eklézsiáké] 2 ft. 32 xr., egyéb n[incse]n. [p. 364.]

Nro. 19-o. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] k[őrös]tartsai ekkl[ézsi]a visit[áltatott] 20-a Oct[obris] 1820.

Jelen voltak a külső elöljárók közül bíró Cseri János, curator Gulyás Mihály, Petneházi István, Tóth Mihály, Mező András, öreg Vámos István, Nagy János.

Lelkek száma 2993, ágyszám 531, születtek 147, haltak 59, házas[odtak] –. Tanulók, fiúk 157, leányok 141.

I[n]ter]imalis p[rédi]kátor tiszt[eletes] Szabó Mihály úr. Egy beadott írásb[an] (nro. 14.) kéri actualitassát.

Rector Szakáll Imre: meg tettzett igyekezete, szorgalmatossága, panasz sem volt ellene.

Praeceptor Nátsa Imre. Most jobbnak találtatott oskolája, mint tavaly, ámbár most sem volt hiba nélkül. Panasz ellene nem volt.

Tanító Szalontai László. Öreg, már a hivatalra alkalmatlan, nagy számú tanítványi alkalmasabb és hasznosabb tanítót kívánnak. Semmi panasz ezen öreg tanító ellen nem volt.

Ekk[ész]ai dolgok m[inde]nb[en] úgy találtattak, mint tavally.
Age[nti]ale 23 ft. 57 xr., rec[urrens eklézsiáké] 2 ft. 12 xr., Vátzi inst[...] 1 ft. 29 xr.

A curator számadásról fog[na]k mennél hamarább referálni.

Nro. 20. T[ekintetes] n[eme]s Békés vármegyéb[en] gyomai ekk[ész]a visítaltat[ott] 22. Oct[obris] 1820.

Itt a tiszt[eletes] p[rédi]kátor és curator urakon kívül senki sem volt jelen.

Lelkek száma 4955, ágyszám 882, születtek 252, haltak 129, házasodtak 53. Tanulók, fiúk 243, leány 272.

P[rédi]kátor tiszt[eletes] Dávidházi Sámuel úr, viszi a matriculat, protoc[olumot]. Minden ekk[ész]ai d[ol]gok úgy, mint tavaly, han[em] új parochia épül.

Curator Püski János. A tavalyi curatorn[a]k még nem volt számadása.

Káplán s tanító t[iszteletes] Szekszárdi Sándor. Igyekezik, adott bé egy memorialist. (nro. –).

Rector Kapu Sámuel. Oskolája jó állapotb[an] találtatott.

Cantor és fiúk praeceptor Gál Mihály. Igyekezik.

Praeceptorok: Balla Antal. Igen ditséretes oskolája van, gyenge tanítványi még harmonice is énekeltek. Beksi[?] Ferenc: enn[e]k is jó az oskolája, rendelődött ez a Beksi Kovátházára.

Tanító: Pikó Pál. Helyben hagyható volt oskolája.

Age[nti]ale 37 ft. 1 xr. ½, rec[urrens eklézsiáké] 2 ft. 43 xr. [p. 365.]

Nro. 21. Tek[intetes] n[eme]s Békés várm[egyében] sz[ent]andrás ekk[ész]a vis[ítaltatott] d[ie] 23. Oct[obris] 1820.

Tiszt[eletes] p[rédi]kátor assessor Dobsa Ferentz úr, viszi a matr[iculat], protocollumot, n[incse]n semmi panasz.

Curator Dorogi Ferenc. A volt curator Győri számadása mégsem készült meg, meghagyatott, h[ogy] tovább ne halogassák.

Lelkek száma 994, ágyszám 202, szül[ettek] 48, halt[ak] 43, ház[asodtak] -. Tanulók, fiúk 39, leányok 27.

M[inde]n ekk[ész]ai dolgok úgy találtattak, mint tavaly.

Rector Dants János. Igen betsületes ifjú ember, hivataláb[an] szorgalmatos. Agentiale 2 ft. 54 xr. ½. Egyéb nincsen.

Nro. 22. T[ekintetes] n[emes] Békés várm[egyében] ötsödi ekk[ész]a vis[ítaltatott] d[ie] 24. Oct[obris] 1820.

Itten mind a fiú-, mind a leányoskolák jó állapotb[an] találtattak.

[p. 366.] 23. Mart[ius] 1821, Debelliás.

Pr[édikátor] t[iszteletes] Ketzeli Sándor. Curator Nagy Ist[ván], Alföldi János, Laskai János, Szőke János, senatorok: Ferentzi János, Gulyás János, Kerekes János, Komlósi Márton, Olasz István, Nagy Sam[uel] presbyterek.

R[ecto]r Szilágyi Sámuel. Fiúk száma 66, épületes tanító.

L[eány]tanító Juhász Istv[án], leányoké -. Sok rá a panasz, sikertelenül kéri amotioját.

Filia: Tolvajdi, 2 mérföld Debellatshoz.

Kívánnának v[agy] Liblinghez, v[agy] Ittebéhez tsatoltatni.

Liblinghez 2 statio, Ittebéhez [...] Csávosról oda lehet menni. [...] statio. Bátori István paraszt olvas innepen, az oláh pap keresztel.

Lelkek 125. 18 ft. alamis[nát] adtak.

Nro. 23. 24. Martii 1820. T[ekintetes] n[emes] Temes vármegyéb[en] rittbergi ekkl[ézsi]ai tudósítás.

1820. marc[ius] 24. P[rédi]k[á]t[o]r Kutasi József úr.

Lelkek száma 775, ágyszám 167, születtek 513, haltak 32.

Rector Csáti János. Tanulók, fiúk 31, leányok 20.

1821. március 26. Liebling.

Pr[édikátor] t[iszteletes] Glockner Jakab, panasza, hogy tseppel-tsappal fizetik.

Lelkek 135, ág 40, szület[tek] 5, holtak 4, házasod[tak] 7.

Rector: Eusebius Holingen. Tanít[ványok]: férjfi 14, leány 10, magánál tanít.

Curator Friedr[ich] Valker.

Egyházfi Joh[annes] Schvird. Hermán luth[eránus] pr[édikátor] mégis csábít magához.

Nro. 24. T[ekintetes] n[emes] Torontál várm[egyében] ittabei ekkl[ézsi]ai tudósítás a[nno] 1820.

P[rédi]k[á]t[o]r t[iszteletes] Kónyai István úr.

Lelkek száma 1600, ágyszám 385, szül[ettek] 72, haltak 45. Tanulók, fiúk 70, leányok 64.

Rector László János. T[iszteletes?] tanító: Hevesi Mihály.

Filia Csávos, kijár oda úrvats[orát] oszt[ani].

Rector Békési Pál. Van oratorium benne. Tanítv[ányok]: férfigy[ermek] 6, leány 7.

Lelkek 112.

Előkelők: Ketző György, Gyaponi Pál, Molnár Sámuel. R[ecto]r fizetése: minden gazda 1 v[éka] búza, 15 xr.

Így találdott 25 Martii 1821., l[ásd] az írásbeli relatiojokat.

Tiszt[eletes] Kutasi Jó[zsef] pr[édikátor], és tit[ulatus] Rátz György off[i-cialis] úr által. [p. 367.]

B[oros]Sebes Arad vármegyéb[en] 17-k Febr[uarii] 1821.

Pr[édikátor] tiszt[eletes] Erdélyi József.

Elöljárók: Imre János, ör[eg] Patkó Mihály, Patkó János, ifj. Patkó György.

Lelkek száma: 321, ágyszám 82, születtek 12, holtak 5, házasodtak 5.

Pr[édikátor] t[iszteletes] Erdélyi József. Rector Újvárossi Mihály, oskolás fiúk 7, leány 6. Járhatók volnának 57-en.

Semmi panasz nints a belső személyek ellen.

A t[iszteletes] pr[édikátor] panaszai: 1, a parochialis ház félb[en] áll, fedetlen, tapasztatlan, az ó csorog. 2, curatorialis számadás 10 eszt[endő] olta nem volt. Az uradalmi fisc[alis] ajánlotta szolgálatját, ha megkérődik levéllel, az oláhok részéről ezt cselekedte együtt a főszolgabíró úrral, aki ott helyben lakik.

A r[ecto]r tsekély számú oskolája jó volna, mit tanít, elküldi. N[ota] b[ene]: még nem küldte.

Pankota 18. Febr[uarii] 1821.

Pr[édikátor] Bakos Mihály. Előkelők: Kis János, Rátz János, Vida Istv[án], Földvári Péter, Oláh Mihály, Oláh János és Horváth János.

Lelkek 116, ágyszám 28, születtek 6, holtak 6, házasodtak 3.

Oskolás gyermek egy sints.

Panaszok vagynak mind a pr[édikátor], m[in]d a hallg[atók] részéről. Írásba tegyék, meghagyódott nekik. Még n[em] cselekedték. [p. 368.]

M[énes]Gyorok 19. Febr[uarii]

P[redikátor]r t[iszteletes] Czapfalvi János.

Elölj[árók]: Gellén Imre, curator Tokai Fer[enc], ör[eg] Gellén Mihály, Mózes István, Kékedi György, Monori József, Farkas István, Szathmári István.

Lelkek 160, ágy 39, születtek 9, holtak 6, házasodtak 9. Oskolás fiúk, leányok 18.

R[ecto]r Kis János, rossz, részeges, káromkodó, felette rút erkölcsű részeg korában. Resignálni parantsoltatott.

Referensek tiszt[eletes] assessor urak, tit[ulatus] Dávidházi János és t[iszteletes] Molnár János d[e] d[ato] 23. Febr[uarii] 1821, detto 1. Apr[ilis] 1821.

28. Martii 1821. Rittberg

Pr[édikátor] t[iszteletes] Kutasi József.

Lelkek 815, ágy 202, születtek 61, holtak 24.

R[ecto]r Csáti János. Oskolás férfigy[erek] 26, leány 9. Ditsértetik a r[ecto]r.

C[anto]r Bárdos Mihály. Egyházfi Pintér Mihály.
Agenti[ara] adt[ak] 5 ft. [p. 369.]

A sámsoni ref[ormátus] ekkl[ézsi]a állapotja a[nn]o 1821. 26-a Julii.

Jelen voltak: tiszt[eletes] p[rédi]kátor úr, curator Turi János, Dobsa Péter, Bentze Márton.

Lelkek száma 268, születtek 42, haltak 13, ágyszám 75, házasodtak 8.

Oskolás gyermekek, fiúk 4, leányok 8.

Ekkl[ézsi]a jövedelme: csak a kis publica[ti]o.

Papi föld, 2 köblös, tölle az ekkl[ézsi]a fizet árendát az uraság[na]k.

Templomotska és parochialis ház meglehetősen állapotb[an] vagynak.

P[rédi]kátor és tanító tiszt[eletes] Vég János úr, folytatta a protocollumot, nintsen semmi panasz. A gyermekek szépen producálták magokat.

Curator Turi János. Számadása szokott lenni, az extractusat el fogják küldeni. Sem age[nti]ale, sem más. Ezután fog lenni.

[p. 372.] Sámson visit[atioja] martii 1824.

[p. 374.] Canonica visit[atio] [...] 1820-bann

7.

IDEGEN SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK JEGYZÉKE

A

absentia = hiányzás, távollét
 accedál = hozzájárul, megkeres
 accludál = csatol, mellékel
 acclusum = melléklet, csatolmány
 accorda = megegyezés, megállapodás, rendszeres, folyamatos
 accuratio = pontosság
 admoneál = figyelmeztet, megint
 adnectál = mellékel, hozzákapcsol
 adquirál = szerez
 adstringál = rászorít, kötelez
 adultus = felnőtt
 aerarium = kincstár
 affiliál = hozzácsatol
 amicabile = barátságos
 amicabile compositio = barátságos megegyezés
 apertura = üresedés
 apis = méh
 appellál = felebbez
 assessor = tanácsbíró
 attestatum = bizonyítás, tanúsítvány, igazolvány
 aversionalis = általános, rendszeres

B

bonificatio = kártalanítás, jóváírás
 bugyor, butyor = batyu

C

c. r. = címlap recto
 calumniator = rágalmazó, veszekedő
 canonica visitatio = egyházlátogatás
 canton = határőrezred
 caput mali = legfőbb gonosztevő, bajok okozója
 causa = per, ügy

censál = megvizsgál, vizsgáz
 circumspectio = körülnézés, meg-gondolás
 circumstantia = körülmény, helyzet
 coleda = önkéntes egyházadó
 collecta = adomány
 collisio = érdekelletét, összeütközés
 commendál = ajánl
 commitál = megbíz, meghatalmaz, rábíz
 communio = úrvacsora
 compareál = megjelenik, előáll
 competál = illet valakit valami
 complanál = megbékéltet, kiegyezik
 compositál = kibékül
 computál = kiszámít
 concernens = illetékes
 concessa = engedély
 congregatio = kisgyűlés, csökkentett létszámú egyházmegyei gyűlés
 concludál = elhatároz
 conscribál = összeír, összeszámol
 conscriptio = összeírás
 consensus = egyetértés, egyezség
 conservál = megőriz
 consilium = Helytartótanács rövid megnevezése
 consistorium = egyházmegyei/egyházkerületi tanács
 constitutio = elrendezés, elkészítés, kinevezés, rendelet, törvény, megbízás
 contemnál = megvet, lenéz, figyelmen kívül hagy
 contractus = szerződés
 contraveniens = ellenkező, vitatkozó, háborgók, ellenkezők
 controversia = pereskedés, ellentét, bizonytalanság
 conventiculum = összejövétel, gyűlés

conventio = megegyezés
 conventionatus = szerződött
 convocál = összehív
 cooperta = fedőlap
 copulatio = házasság, esketés
 corrector = társrektor, társtanító
 cubulus = köböl
 cultus = istentisztelet
 cum lucro = haszonszerzés céljából,
 nyereséggel
 cum suis requisitis = saját kérésére,
 saját kérésével
 cumulus = kazal, boglya
 curator = gondnok
 currens = körlevél
 currentál = körbead, köröztet (levelet)
 currus = szekér

D

damnatus = kárhozat
 debite = kellően
 decidál = ügyet lezár, eldönt
 decisio = döntés, ítélet
 deliberál = kihirdet, határoz, eldönt
 deliberatio = határozat, döntés, ítélet
 délylest = délután
 denarius = dénár
 depositio = büntetés, papi hivataltól
 való megfosztás
 deputatio = küldöttség, bizottság
 deputatus = küldött, követ
 deutri punctum = vallatási pontok,
 kérdőpontok, itt: jegyzőkönyv,
 jegyzőkönyvi kivonat
 diarium = napló, jegyzőkönyv
 didacticalis = tanítói jövedelem
 didactrum = tanító jövedelme
 difficultas = nehézség, bajosság
 dimissorialis = elbocsátó levél
 directio = igazgatás, vezetés

dislocatoria sedes = gyűlés, egyház-
 megyei tanácskozás
 dispensál = felment
 dispensatio = felmentés
 disponens = rendelkező, illetékes
 dispositio = rendelet, határozat
 dissensio = viszály, nézeteltérés
 diurnum = napidíj
 doceál = bizonyít, tanít

E

e gremio sui = saját kebeléből, saját
 testületéből
 ecsistál (existál) = létezik
 effectuál = végrehajt, megvalósít
 emendál = kijavít
 emendatio = megjavítás
 erogatio = kiadás
 equus = ló
 evitál = elkerül
 excindál = kiszakít, kijelöl, kimér
 excipiál = kifogást emel
 executio = végrehajtás, behajtás
 exequál = végrehajt, behajt
 existál = létezik
 expressus = küldött, követ
 exoperál = kieszközöl, kieszel
 extractus = kivonat, összefoglalás

F

facilitál = elősegít, előmozdít
 facultál = lehetőséget ad
 falcatus = kaszás
 favor = kegy, tetszés, kedvezés
 fiscalis = ügyész, tisztii ügyész
 fixus = megszabott, megerősített,
 meghatározott, maradandó
 florenus Germanicalis = német forint
 florenus Rhenensis = rajnai forint
 florenus tractilis = vonás forint

florenus Ungaricalis = magyar forint
 fol. = folio
 formata = lelkészi oklevél
 frumentum = gabona, búza
 fundus = pénzalap
 funeratio = temetés

G

generalis = generális zsinat, egyház-
 kerületi gyűlés

H

homagialis = alattvalói, jobbágyi

I

impediál = megakadályoz
 impurum = fogalmazvány, piszkozat
 in adnexo = ehhez kapcsolódóan
 in extenso = teljes egészében, elejétől
 a végéig
 in facie loci = helyszínen, helyben
 incorporatio = bekebelezés, felvétel
 incuria = gondatlanság
 inferál = bevezet, említ, előhoz
 inhaereál = ragaszkodik valamihez
 inpopulatio = letelepedés, benépe-
 sítés
 inprotocollál = jegyzőkönyvez, jegy-
 zőkönyvbe vesz
 inspectio = ellenőrzés
 inspector = felügyelő, tankerületi
 felügyelő
 insinuál = bejelent, értesít, tudat
 instantia = kérvény, beadvány
 intentum = szándék, határozat
 intercedál = közbenjár, kezességet
 vállal
 interes = kamat

interimalis filia = ideiglenes leány-
 egyházközség, missziós egyház-
 község
 interimalis prédikátor = helyettesítő
 lelkész
 investigál = megvizsgál
 investigatio = vizsgálat

J

jurisdictio = joghatóság

K

káplán = beosztott lelkész, segédlel-
 kész
 kárlátó = legénybúcsú

L

lecticale = járandóság, párbér
 legumentum = bab
 libellus = irat
 libra = font (súlymértékegység)
 ligna perpetua = tűzifa szükség
 szerint
 lucrummal = haszonnal

M

manuductio = útmutatás
 máriás = pénznem
 mater ekklézsia = anyaegyházközség
 meritum = érdem
 metreta = véka
 minorennis = kiskorú
 mixta ecclesiastica commissio =
 vegyes egyházi bizottság, a két
 érintett felekezet tagjaiból álló
 bizottság
 modius = gabonamérték
 momentum = jelentős, fontos

N

nobilitál = nemességet adományoz

O

Oberlieutenant/Oberleutnant/

Obristlieutenant = főhadnagy

Oberster = katonai parancsnok,
ezredes

obligatio = kötelezvény

observatio = megfigyelés, észrevétel

oka = űr- és súlymérték

opinio = vélemény

ordinarium stolare = szertartásokért
járó jövedelem

ordinarius prédikátor = megválasz-
tott lelkész

P

papi censura = lelkészi vizsga

partiale halott = egyszerű temetés

partialis = parciális zsinat, egyház-
megyei gyűlés

partialis synodus = egyházmegyei
gyűlés

patroliroz = oltalmaz, őrzőjáratot vezet

perceptio = bevétel

perficiál = tökéletesít

perpetua coquina = rendszeres koszt

persecutor = katona, káplár, hajdú

petulanter = arcátlanul, könnyel-
műen, szemtelenül

piscina = halastó

poltura = váltópénz fajta

pomarium = gyümölcsös kert

porcus = disznó, sertés

porticus = csarnok, folyosó

potior = előkelő, vezető, tisztviselő

praebenda = illeték, javadalom

praecautio = elővigyázatosság,
óvatosság

praeceptor = segédtanító

praedominium = uradalom

praefectus = tiszttartó

praejudicium = sérelem

praesidium = elnökség, elnöklés

praetendál = követel, állít

prandium = étkezés

prestatio/praestatio = kötelezvény,
vállalás, fizetési szavatosság

pretio = felbecsül, megállapít

pretium = ár, bér, díj

primipilus = vezető, előkelő ember,
székely lófő

pristinus = előző

privatum exercitium = magán
vallásgyakorlás

pro futura cautela = jövődöbeli biz-
tosítékul

processus = ügy, per

procurál = ellát, gondot visel

prohibeál = tilt, megtilt

projectál, proiectál = tervez, tervbe
vesz

proles ex mixtis matrimoniis natae
sequantur religionem parentum =
vegyes házasságból születő gyer-
mekek szüleik vallását kövessék

pronotarius = aljegyző

proponál = javasol

proportio = arányos

propter interessentiam = részrehajlás
miatt, érdekeltség miatt

prosenior = alesperes

protervus = erőszakos, heves

proventus = jövedelem

provocál = hivatkozik, utal

publico iudicio = nyilvános vizsga

Q

quartale = fertály (űrmérték)
quietál = nyugtáz

R

ratihabeál = jóváhagy, helybenhagy
recognitio = elismervény
rector = tanító, elsőtanító
relatio = jelentés
religionarius fundus = vallásalap,
II. József által a felosztatott szer-
zetesrendek vagyonából létreho-
zott alap
repartiál = újraoszt
requirál = felkeres, megkeres
respective = illetve
responsio = felelet, válasz
restrictio = korlátozás, megszorítás

S

salarisatus assessor = fizeteses
táblabíró
salarium = fizetés, díjlevél
sata = vetés
scissio = szakadás
secularis inspector = világi felügyelő,
presbiter, gondnok
seditiosus = lázongó, lázadó,
nyugtalan
senior = esperes
sententia = ítélet, végzés
series = sorrend, jegyzék, felsorolás,
sorozat, sor
sessio = jobbágytelek
simpliciter = egyszerűen
solutio = fizetés, kereset
satisfactio = elégtétel
subministratio = segítség, beszo-
lgáltatás

submittál = beküld, elküld
subscribál = aláír
subscriptio = aláírás
subsistentia = eltartás
subtrahál = kivon
superintendens = református püspök
superintendentia = református püs-
pöki hivatal
supplicans = kulduló, kérelmező,
külföldi tanulmányaira gyűjtő
diák
svadron = lovas század
synatlás = zsinat tartása
synodus = zsinat, gyűlés

T

tabella = táblázat
terrae arabiles = szántóföld
tractus = egyházmegye
tarnsigál = dönt, végez, végrehajt
translocál = áthelyez
trimestrialis relatio = féléves jelentés
triticum = búza
turba = csődület, falka, láрма

U

urgeál = sürget, erőltet
unanimiter = egyhangúlag
usus = haszon, szokás
ut alibi = úgy mint másutt

V

vacans = állás nélküli lelkész
vacantia = hiány, üresedés
vacca = tehén
venerabile = tiszteletreméltó
vexál = zaklat, háborgat
viaticum = útiköltség
violentia = hatalmaskodás

8.
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

BAK, 2000

BAK Borbála, *A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései*, Fons, VII(2000/1), 91–137.

BAKATOR Judit – MÉSZÁROSNÉ BÁBA, 2003

BAKATOR Judit – MÉSZÁROSNÉ BÁBA Lúcia, *Hosszú a jegenyesor: Debelyácsa monográfiája*, Debelyácsa, Vitkay, 2003.

BARACZKA, 1980

BARACZKA Istvánné (sajtó alá rend.), *Acta Cassae Parochorum. Egyházmegyek szerint besorolt iratok*, 7. füzet, *Erdélyi, váci és veszprémi egyházmegye 1733–1779, Művészettörténeti adatok*, Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, 1980 (A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának forráskiadványai, XVII.).

BARCSA, 1908

BARCSA János, *A Tiszántúli Ev. Ref. Egyházkerület története*, Debrecen, Faragó György Könyvnyomdája, 1908.

BEKREF

HEGYI Ádám – SZABADI István – TÓTH Levente – SZÁSZ Lajos – VERES Tünde – PRESZTÓCZKI Zoltán, *A mindennapi élet egyháztörténeti forrásai a Békési Református Egyházmegye gyűlekezeteiben 1711–1821 között*, Szeged, 2017, [adattár] <http://bekref.bibl.u-szeged.hu/>

BÓNISNÉ WELLON, 1969

BÓNISNÉ WELLON Emma (közread.), *Acta Cassae Parochorum. Egyházmegyek szerint besorolt iratok*, 1. füzet, *Egri egyházmegye*, Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, 1969.

BUNYITAY, 1935

BUNYITAY Vincze, *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*, 4. kötet, *A váradi püspökök a száműzetés és az újraalapítás korában 1566–1780*, Debrecen, Kapisztrán, 1935.

BUZOGÁNY, 2001

BUZOGÁNY Dezső, *Erdélyi református zsinatok iratai*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001 (Erdélyi református egyháztörténeti adatok, 1.)

BUZOGÁNY – ŐSZ, 2003

BUZOGÁNY Dezső – Ősz Sándor Előd, *A hunyad-zarándi református egyház-községek történeti katasztere 1686–1807*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2003–2005, (Erdélyi református egyháztörténeti adatok, 2.).

Catalogus, 1809

Catalogus venerabilis cleri dioecesis Csanadiensis pro anno 1809, Szegedini, Typis Urbani Grün, 1809

CHOBOT, 1915–1917

CHOBOT Ferenc, *A váci egyházmegye történeti névtára, 1-2. rész*, Vác, 1915–1917

CSÁJI, 1958

CSÁJI Pál, *A magyarországi református eklézsiák és prédikátorok első hivatalos összeírása 1725-1729*, Egyháztörténet, 1.(1958/1), 34–74.

CSETE-SZEMESI, 1994

CSETE-SZEMESI István, *A Debeljácsei (torontálvásárhelyi) Református Egyház gyökerei, 200 éves múltja és jelene*, Budapest, Márton Áron, 1994.

DEBRECENI EMBER, 2009

DEBRECENI EMBER Pál, *A magyarországi és erdélyi református egyház története*, Sárospatak, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteménye, 2009.

DIENES, 2001

DIENES Dénes, „*Isten anyaszentegyházának emlékezetire...*” *Református egyházlátogatás a Borsod-Gömör-Kishonti egyházmegyében 1753–1759, 1764*, Sárospatak, Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, 2001 (Acta Patakina, 8.).

DÓKA, 1988

DÓKA Klára (szerk.), *Latin forrásszöveg olvasási és fordítási gyakorlatok*, I. kötet, Budapest, Új Magyar Központi Levéltár, 1988.

DÓKA, 2009

DÓKA Klára, *Áttekintés a magyarországi katolikus püspöki (érseki) levéltárakban őrzött egyházlátogatási jegyzőkönyvekről* in: GÖZSY Zoltán – VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár (szerk.), *Katolikus megújulás és a barokk Magyarországon különös tekintettel a Dél-Dunántúlra (1700–1740)*, Pécs, 2009, 293–306.

ECSEDEY, 1832

ECSEDEY Gábor, *Gyulának polgári és egyházi állapota a régiebb s újabb időkben*, Tudományos Gyűjtemény XI (1832), 3–40.

FARAGÓ, 2016

FARAGÓ Tamás, *A történeti Magyarország felekezeti adatai az első világháború előtt* in: *Egyházak és egyházpolitika Magyarországon és Erdélyben a 18–19. században*, szerk. GÁBORJÁNI SZABÓ Botond, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények kiadványai), 2016, 17–56.

FELHŐ–VÖRÖS, 1961

FELHŐ Ibolya–VÖRÖS Antal, *A helytartótanácsi levéltár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961 (A Magyar Országos Levéltár kiadványai 1, Levéltári leltárak, 3.).

GÖZSY, 2016

GÖZSY Zoltán, *Baranya és Tolna vármegye plébániáinak összeírása 1753–1757*, Pécs, 2016 (Series Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis, 14.).

HAAN, 1884

HAAN Lajos, *Regesták Békésvármegye közgyűlési jegyzőkönyveiből 1715–1795. eszt.*, A Békésvármegyei Régészeti és Mivelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 11 (1884–1885), 101–155.

HAAN, 2010

HAAN Lajos, *Békés vármegye hajdana*, I–II. kötet, Budapest, Históriaantik, 2010.

HEGYI, 2017

HEGYI Ádám, *A debeljácspai református egyház megszervezésének első dokumentuma: 1795*, Bácsországi Vajdasági Honismereti Szemle, 81 (2017/4), 26–31.

HEGYI, 2018A

HEGYI Ádám, „...azt közönséges helyen fel olvasni éppen nem tanácsos...” Az olvasás és a vallásellenesség kapcsolatai a Békés-(Bánáti) Református Egyházmegyében 1781 és 1821 között, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, 2018 (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények kiadványai).

HEGYI, 2018B

HEGYI Ádám, *Református kertészközségek megszervezése a Dél-Alföldön a 18–19. század fordulóján*, Délvidéki Szemle 5(2018/1), 73–84.

HEGYI, 2019

HEGYI Ádám, *A Körös-Maros Közi Szent Társaság egyházigazgatása 1731 és 1821 között*, Délvidéki Szemle 6(2019/1), 5–19.

HEGYI, 2021

HEGYI Ádám [et al.], *A Békési Református Egyházmegye első jegyzőkönyve és annak mellékletei 1696–1809 (1839)*, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, 2021 (Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transibiscani, 23.).

HOLL, 2004

HOLL Béla, *A váci püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyvek protestáns vonatkozású bejegyzései a 18. században*, Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2004 (Metem könyvek, 48.)

HUDI, 2002

HUDI József [et al.], *Dunántúli egyházleírások a XVIII. századból: a Dunántúli Református Egyházkerület 1774-ben*, Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2002 (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai. Forrásközlések, 5.).

IMRE, 1984

IMRE Mihály, *A város művelődéstörténete a XVIII. századig* in: *Hódmezővásárhely története*, főszerk. SZABÓ Ferenc, I. kötet, *A legrégibb időktől a polgári forradalomig*, Hódmezővásárhely, Hódmezővásárhely tanácsa, 1984, 623–678.

KIS, 1992

KIS Bálint, *A helvéciai vallástételt követő Békés-bánáti egyházi vidék vallási, polgári, tudomány és földleírasi történeteinek emléke* in: Kis Bálint, *A Békési-Bánáti Református Egyházmegye története*, Békéscsaba – Szeged, Csongrád Megyei Levéltár – Békés Megyei Levéltár, 1992 (Dél-alföldi évszázadok, 5.), 51–292.

KÓKAI, 2010

KÓKAI Sándor, *A Bánság történeti földrajza (1718–1918)*, Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, 2010.

KOVÁCS, 2011

KOVÁCS József, *Visitatio canonica a gyulai plébánián (1715–1993)*, Szeged, Gerhardus, 2011.

KRUZSLICZ, 1987

KRUZSLICZ István, *A török kiűzésétől az 1848. évi polgári forradalomig in: Algyő és népe: Tanulmányok*, szerk. HEGYI András, Szeged, Somogyi Könyvtár, 1987, 95–112.

LADÁNYI, 1972

LADÁNYI Sándor, *1721. évi vallásügyi vizsgálat Somogy vármegyében*, Somogy megye Múltjából, Levéltári Évkönyv, III(1972), 91–118.

LADÁNYI, 1997

LADÁNYI Sándor, *Ráday Pál vallásügyi tevékenysége a szatmári béke után*, Budapest, KGRE Hittudományi Kar Egyháztörténeti Intézet, 1997.

LADÁNYI, 2001

LADÁNYI Sándor, *Az 1721. évi vallásügyi vizsgálat Esztergom vármegyében*, Limes, XIV(2001/3), 43–48.

Mandata, 1775

Mandata regia intimata per excelsum consilium locumtenentiaele regium partes IV, Vác, Ambró Ferenc Ignác, 1775.

MILLEKER, 1925

MILLEKER, Felix, *Geschichte der Banater Militärgrenze 1764–1873*, Karl Wittigslager, Pančevo, 1925.

MONOK, 1998

MONOK István, *Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek könyvtártörténeti hasznosítása (kutatástörténeti áttekintés)*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, Regnum (1998/1-2), 203–207.

MÜNCH, 1984

Paul MÜNCH, *Kirchenzucht und Nachbarschaft. Zur sozialen Problematik des calvinistischen Seniorats um 1600* in: *Kirche und Visitation. Beiträge zur Erforschung des frühneuzeitlichen Visitationswesens in Europa*, Hrsg. von Ernst Walter ZEEDEN, Peter Thaddäus LANG, Stuttgart, Ernst Klett Verlage, 1984 (Spätmittelalter und Frühe Neuzeit. Tübinger Beiträge zur Geschichtsforschung, Band 14.), 216–248.

NAGY–CS. SZABÓ, 2000

NAGY László–CS. SZABÓ István, *A Békési Református Egyházmegye múltja és jelene* in: *Világnak világa. Egyházak a Körösök vidékén*, szerk. HAVASSY Péter, Gyula, Erkel Ferenc Múzeum, 2000, 42–65.

OBORNI, 2000

OBORNI Teréz, *A kora újkori latin nyelvű forrásszövegek kiadásáról*, Fons, VII(2000/1), 67–75.

PAMMER, 2013

Johann PAMMER, *Erfolgsgeschichte des Johann Georg von Harruckern vom Mühlviertler Bauernbuben zum Ungarischen Magnaten*, Schenkenfelden, Tourismusverband Schenkenfelden, 2013.

RÁCZ, 1880

RÁCZ Károly, *A zarándi egyházmegye története*, Arad, Réthy L, 1880.

RÁKOS, 1984

RÁKOS István, *A feudalizmus utolsó százada (1753–1848)* in: *Hódmezővásárhely története*, főszerk. SZABÓ Ferenc, I. kötet, *A legrégebb időktől a polgári forradalomig*, Hódmezővásárhely, Hódmezővásárhely tanácsa, 1984, 449–576.

RÁKOS, 1993

RÁKOS István: *A lakosság jogi helyzete* in: *Makó monográfiája, 4. köt. Makó története a kezdetektől 1849-ig*, szerk. BLAZOVICH László, Makó, Makó város, 1993, 329–332.

RÓNAY – GILICZE – MAROSVÁRI, 2012

RÓNAY Elemér– GILICZE János– MAROSVÁRI Attila, *A zombori Rónay család története*, Szeged, Csongrád Megyei Levéltár, 2012 (Dél-alföldi évszázadok, 30).

Roos, 2010

Martin Roos, *Erbe und Auftrag. Momente aus der Vergangenheit der Diözese Csanád und ihrer Nachfolgebistümer, Bd. 1. Die alte Diözese Csanád. Zwischen Grundlegung und Aufteilung 1030 bis 1923. Teil 2: Vom Barock bis zur Revolution 1718–1850, Teilband a/1718–1800*, Szeged–Nagybecskerek–Temesvár, Selbstverlag der Bistümer Szeged-Csanád, Groß-Betschkerek, Temeswar, 2010.

SALACZ, 1933

SALACZ Gábor: *A Cassa parochorum története*, A Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve, 3. (1933), 121–154.

SOMOGYI, 1913

SOMOGYI Gyula, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája, 3. kötet, Arad szab. kir. város és Arad vármegye közséégeinek leírása*, Arad, Monographia Bizottság, 1913.

Soós, 2000

Soós István, *Javaslatok az újkori magyarországi latin és német nyelvű források kiadására*, Fons, VII(2000/1), 81–89.

SPRENGER – WALLON, 1971

SPRENGER Mária – WALLON Emma (sajtó alá rend.), *Acta Cassae Parochorum, Egyházmegyék szerint besorolt iratok, 3. füzet, Székesfehérvári, kaolcsai, csanádi és győri egyházmegye 1733–1779, Művészettörténeti adatok*, Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, 1971 (A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának forráskiadványai, VII.).

SZABADI, 2016

„Mindenek jó renddel és ékesen légyenek Ti Közttek...” A Békés-Bánati, Bihari, Érmelléki és Nagybányai Református Egyházmegyék Vagyonösszeírási Jegyzőkönyvei 1809, szerk. SZABADI István, Debrecen, TtREL, 2016 (Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani, XIX.)

SZABADI, 2020

SZABADI István, *A Tiszántúli Református Egyházkerület igazgatása és az egyházlátogatás a 18. században* in: *Vértelen ellenreformáció*, szerk. CSORBA Dávid, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézetének Reformáció Öröksége Műhelye – Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, 2020 (Reformáció öröksége, 2.), 280–290.

SZÁZADOK, 1920

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT, *Részletes utasítás az újkori történeti források kiadására*, Századok, 53(1919/1920), melléklet, 12–22.

SZEGEDI, 1904

SZEGEDI Károly, *A békési reform. egyházban szolgált lelkipásztorok*, Békésen, Báró Dreschel Géza könyvnyomdája, 1904.

SZEKERNYÉS, 2013

SZEKERNYÉS János, *A magyarság emlékjelei a Bánságban*, Temesvár, HangArt, 2013.

SZEREMLEI, 1927

SZEREMLEI Sámuel, *A hódmezővásárhelyi református egyház története tekintettel az ország és a vidék egyházi állapotára és főbb eseményeire, 1. kötet*, Hódmezővásárhely, Roth, 1927.

SZEREMLEY, 1890

SZEREMLEY Samu, *Szőnyi Bénéámin és a hódmezővásárhelyiek*, Budapest, Hornyánszky, 1890.

SZILÁGYI, 2018

SZILÁGYI Adrienn, *Az uradalom elvesztése: nemesi családok a 19. századi Békés megyében*, Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, 2018 (Magyar történelmi emlékek: Értekezések).

TÓTH, 1894

TÓTH Sámuel, *Adalékok a Tiszántúli Ev. Reformált Egyházkerület történetéhez*, 2. füzet. *A Tiszántúli Ev. Ref. Egyházkerület II-IV. jegyzőkönyveiből kivonatozva*, Debreczen, Városi Nyomda, 1894.

TÓTH, 1993

TÓTH Ferenc, *Egyházak, oktatás, kultúra* in: *Makó monográfiája, 4. kötet, Makó története a kezdetektől 1849-ig*, szerk. BLAZOVICH László, Makó, Makó város, 1993, 581–613.

TÓTH, 2007

TÓTH Krisztina, *Katolikus és protestáns egyházlátogatási jegyzőkönyvek*, Levéltári Szemle 57(2007/3), 49–58.

ZEEDEN-LANG, 1984

Ernst Walter ZEEDEEN, Peter Thaddäus LANG, *Einführung in: Kirche und Visitation. Beiträge zur Erforschung des frühneuzeitlichen Visitationswesens in Europa*, hrsg. von Ernst Walter ZEEDEEN, Peter Thaddäus LANG, Stuttgart, Ernst Klett Verlage, 1984 (Spätmittelalter und Frühe Neuzeit. Tübinger Beiträge zur Geschichtsforschung, Band 14.), 9–20.

ZOVÁNYI, 1939

ZOVÁNYI Jenő, *A Tiszántúli Református Egyházkerület története*, 1. köt., Debrecen, Nagy Károly Grafikai Műintézete, 1939.

ZSILINSZKY, 1898

ZSILINSZKY Mihály, *Csongrávvármegye története*, 2. kötet, Budapest, Csongrádvármegye Közönsége, 1898,

9.
LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

BREL

Békési Református Egyházközség levéltára

I.62.a.

Anyakönyvek

I.62.d.

Számadási iratok

BSzREL

Békésszentandrás Református Egyházközség levéltára

I.65.a.

Anyakönyvek

DREL

Dobozi Református Egyházközség levéltára

I.124.a

Anyakönyvek

HÓREL

Hódmezővásárhely-Ótemplomi Református Egyházközség levéltára

I.180.b

Jegyzőkönyvek

KREL

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Levéltára

Jelzet nélkül

Egyházközségek iratai

MBRL

Makó-Belvárosi Református Egyházközség levéltára

I.250.a.

Anyakönyvek

MNL BML

Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltár

IV.A.1.a.

Békés vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek

MNL CsCsML Hódmezővásárhely

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár
Hódmezővásárhelyi Levéltár

IV.1001.b.

Hódmezővásárhely város tanácsának iratai

MNL CsCsML Makó

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár Makói Levéltár

IV.A.1.b.

Csanád vármegye nemesi közgyűlésének iratai.

Közgyűlési iratok 1717–1787.

MNL CsCsML Szeged

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár Szegedi Levéltár

XV.h

Feudáliskori Összeírások Levéltári Gyűjteménye 1718–1850.

Lélekösszeírások

MNL CsCsML Szentes

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár Szentesi Levéltár

IV.A.1.a.

Csongrád vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési
jegyzőkönyvek 1723–1786

XV

Feudáliskori Összeírások Levéltári Gyűjteménye 1715–1849

MNL OL

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár

A 23

Kancelláriai Levéltár Litterae Consilii Regii Locumtenentialis Hungarici
1724–1770

C 19

Helytartótanácsi Levéltár Relationes et protocolla consiliariorum
(Tanácsosok és bizottságok jelentései) 1724–1774.

C 38

Helytartótanácsi Levéltár Acta cassae parochorum 1733–1780

C 40

Helytartótanácsi Levéltár. Acta religionaria 1724–1783

C 76

Helytartótanácsi Levéltár Departamentum religionare Augustanae et Helveticae confessionis 1783–1848

N 97

Regnicolaris levéltár Az 1715. évi 30. tc. által a vallás ügyében kirendelt pesti bizottmány iratai 1720-1722

P 392

Károlyi család nemzetségi levéltára. Uradalmakra és községekre vonatkozó lajstromozatlan iratok

P 396

Károlyi család nemzetségi levéltára. Acta publica

P 418 A I.

Harruckern család 1344–1854, Lajstromozott iratok, 19. századi rendezés

OeSTA HhSTA

Österreichische Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv

FA

Familien Archiv Erdődy

RNLB

Román Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Fiókja (Arhivele Naționale-Direcția Județeană Bihor)

Dioecesana

Nagyvárad Római Katolikus Püspökség Levéltára (Fondul Episcopiei Romano-Catolice Oradea)

SZNREL

Szentes-Nagytemplomi Református Egyházközség levéltára

I.375.a

Anyakönyvek

TRKEL

Temesvári Római Katolikus Egyházmegye Levéltára

Jelzet nélkül

Csanádi egyházmegye iratai

TtREL

Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (Debrecen)

I.1.a

Püspöki Hivatal iratai. Egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvek

I.1.b

Püspöki Hivatal iratai. Egyházkerületi közgyűlési iratok

I.1.c

Püspöki Hivatal iratai. Igazgatási iratok

I.1.s

Püspöki Hivatal iratai. Egyházlátogatási iratok. Egyházközségi és iskolai kimutatások

I.2.

Püspökök iratainak gyűjteménye 1728–1987. Szilágyi Sámuel iratai 1745–1786

I.29.a.

Békési egyházmegye iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek

I.29.c

Békési egyházmegyei iratai. Esperes által külön kezelt iratok 1691–1979

I.29.f

Békési egyházmegyei iratai. Felsőbbhatósági körlevele 1606–1948

I.29.h

Békési egyházmegyei iratai. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1993

I.29.i

Békési egyházmegyei iratai. Egyházközségekre vonatkozó iratok

VPKL

Váci Püspöki és Káptalani Levéltár

1.a.

Váci Püspöki Hivatal iratai. Egyházkormányzati iratok

10.
HELYMUTATÓ

A, Á

Ágya – 10, 12, 109, 117, 118, 123,
205, 207, 279, 297, 308, 323, 339,
345, 349, 361, 368, 392, 402
Áldásmegye – 139
Aletea – lásd Elek
Algyő – 10, 11, 19, 20, 21, 103, 104,
108, 145, 168, 169, 427
Altbeschenowa – lásd Óbesenyő
Apatele – 119, 245
Apateu – lásd Apáti
Apáti – 17, 125, 129
Apfeldorf – lásd Torontálalmás
Arad (város) – 15, 17, 40, 42, 97, 98,
99, 100, 118, 136, 242, 244, 246,
247, 280, 298, 337, 347, 365, 429
Aradszentmárton – lásd Szentmárton
Aradkövi – lásd Kuvin
Aranyhegy – 139

B

Bábocka – 267
Banatski Monoštor – lásd Kanizsa-
monostor
Băţania – lásd Battonya
Battonya – 10, 124, 347, 365
Bécs – 80, 83, 90, 330
Békés (város) – 10, 11, 19, 22, 23,
43, 44, 72, 73, 107, 108, 109, 110,
112, 117, 123, 141, 149, 150, 151,
153, 158, 168, 205, 207, 264, 265,
282, 283, 286, 291, 314, 327, 344,
345, 355, 374, 389
Békéscsaba – 19, 21, 109, 110, 111,
112, 196, 223
Békéssámson – 10, 34, 35, 40, 41, 47,
48, 214, 239, 241, 302, 363, 411

Békésszentandrás – 10, 11, 21, 47,
48, 109, 111, 117, 123, 205, 206,
216, 217, 255, 256, 283, 284, 287,
288, 317, 329, 335, 345, 358, 378,
387, 408, 435
Bélzerénd – 10, 96, 117, 207, 276,
295, 309, 322
Bihar (település) – 21, 111, 112
Biharpüspöki – 21, 111
Bischof Bihar – lásd Biharpüspöki
Borosjenő – 17, 97, 98, 99, 100, 119,
125, 128, 129, 131, 243, 244, 245
Borossebes – 10, 42, 109, 119, 121,
123, 128, 244, 380, 410
Böd – 104
Bratislava – lásd Pozsony
Bükkhegy – lásd Szintár
Buteni – lásd Körösbökény

C

Ciacova – lásd Csákova
Chichinda Mare – lásd Nagyikinda
Chişineu-Criş – lásd Kisjenő
Coka – lásd Csóka
Comloşul Mare – lásd Nagykomlós
Crna Bara – lásd Feketető
Cuvin – lásd Kuvin
Czernabara – lásd Feketető

Cs

Csabacsüd – 387
Csanád (település) – 17, 124, 301
Csákova – 34, 35, 40, 42, 79
Csákvár – lásd Csákova
Csanádpalota – 132, 134, 135
Csávós – 409
Csejt – 74, 75, 76
Csiga – 135
Csóka – 17, 137, 140, 364
Csongrád (város) – 20, 35, 40, 103,
104, 233

D

Debeljácsa – 10, 54, 55, 56, 57, 58,
59, 60, 61, 62, 63, 68, 69, 71, 83,
330, 385
Debrecen – 41, 47, 50, 64, 70, 72, 90,
108, 215, 220, 288, 386, 390, 392
Derekegyház – 362
Dévaványa – 75
Devecser – 233
Dézna – 16, 17, 18, 40, 42, 118, 119,
125, 127, 129, 132, 137, 138, 242
Doboz – 10, 75, 109, 117, 123, 196,
205, 207, 219, 271, 272, 293, 313,
326, 343, 345, 354, 373, 389, 405
Dudeștii Vechi – lásd Óbesenyő

E

Egyházaskér – 140
Elek – 16, 17, 125, 126, 127, 129,
130, 243, 245
Endrőd – 11, 16, 21, 75, 115, 116,
223
Episcopia Bihor – lásd Biharpüspöki
Erdőhegy – 10, 11, 41, 71, 96, 109,
117, 118, 120, 122, 129, 130, 205,
207, 214, 220, 243, 280, 298, 308,
325, 338, 345, 348, 350, 367, 369,
392, 402

F

Fás – 10, 11, 19, 109, 154
Fazekasvarsánd – lásd Varsánd
Feketeföldvár – lásd Pusztaföldvár
Feketegyarmat – 9, 10, 95, 96, 109,
110, 116, 120, 123, 205, 207, 220,
274, 294, 311, 324, 352, 370, 390,
403
Feketető – 140
Ferenchalom – lásd Franzfeld

Földeák – 97, 98, 99, 124
Földvár – lásd Pusztaföldvár
Franzfeld – 57, 59, 61, 62, 68, 394,
396
Frumușeni – lásd Schöndorf
Füzesgyarmat – 21, 115

G

Galsa – 17, 125, 126
Galșa – lásd Galsa
Galscha – lásd Galsa
Gerla – 12
Ghioroc – lásd Gyorok
Glogovác – 17, 136, 137, 246
Glogovăț – lásd Glogovác
Glogowatz – lásd Glogovác
Grăniceri – lásd Csávos
Groß-Kikkinda – lásd Nagykikinda

Gy

Gyalu – lásd Kungyalu
Gyarak – lásd Gyorok
Gyoma – 10, 11, 16, 19, 21, 48, 49,
54, 70, 72, 75, 109, 110, 111, 115,
116, 206, 210, 214, 223, 257, 260,
283, 288, 317, 328, 334, 345, 377,
387, 401, 408
Gyomaendrőd – lásd Endrőd és
Gyoma
Gyorok – 10, 16, 17, 40, 41, 96, 109,
117, 120, 125, 126, 129, 131, 220,
242, 243, 245, 280, 307, 361, 362,
366, 376, 377, 380, 381, 382, 410
Gyula – 10, 16, 19, 22, 36, 37, 38, 70,
108, 109, 110, 205, 207, 222, 281,
282, 299, 313, 326, 342, 345, 348,
349, 361, 372, 390, 404
Gyulavári – 10, 19, 36, 37, 109, 272,
299, 312, 325, 345

H

Hódmezővásárhely – 10, 11, 12, 13,
15, 20, 21, 27, 34, 35, 36, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 54, 56, 59,
63, 68, 69, 103, 108, 117, 168,
188, 204, 205, 206, 207, 224, 225,
231, 232, 233, 238, 239, 240, 241,
249, 251, 252, 302, 305, 319, 345,
360, 363, 394, 399
Homokrév – 17, 137, 138, 139

I

Iermata Neagră – lásd Fekete-
gyarmat
Imretelek-Terjén – 140
Ineu – lásd Borosjenő
Istvánháza – 267

J

JJabuka – lásd Torontálalmás
Jaša Tomič – lásd Módos
osefsberg – 89, 90
Josephsberg – lásd Josefsberg

K

Kanizsamonostor – 140
Kaschau – lásd Kassa
Kassa – 223
Kétegyháza – 19, 109, 111, 129, 390
Kikinda – lásd Nagykikinda
Kisfeketefalu – lásd Nyágra
Kisjenő – 325, 348, 367
Kiskundorozsma – 235
Kisperreg – 10, 220, 300, 306, 307,
337, 345, 347, 365, 393, 400
Kisróna – 17, 125, 127, 137, 138
Komárom – 235
Komárno – lásd Komárom
Komlós – lásd Nagykomlós

Komlosch – lásd Nagykomlós
Korošnica – lásd Josefsberg
Korosnytsia – lásd Josefsberg
Košice – lásd Kassa
Kovácsháza – lásd Református-
kovácsháza
Körösbökény – 17, 125, 129
Körösladány – 19, 21, 109, 111, 112,
115, 116
Köröstarcsa – 10, 11, 47, 109, 117,
205, 261, 262, 269, 290, 315, 321,
345, 376
Kövi – lásd Kuvín
Kungyalu – 252, 253, 267, 285
Kunszentmárton-Istvánháza – lásd
Istvánháza
Kuvín – 120

L

Liebling – 10, 48, 51, 52, 53, 56, 63,
69, 71, 72, 79, 80, 81, 82, 83, 89,
90, 91, 189, 191, 193, 330, 385,
394, 409
Livezile – lásd Tolvád

M

Macea – lásd Mácsa
Mácsa – 17, 125, 128, 129
Magyardombegyháza – lásd Refor-
mátusdombegyháza
Magyarittebe – 10, 34, 43, 44, 54, 56,
68, 83, 84, 88, 123, 330, 381, 384,
385, 394, 397, 409
Magyartés – 40, 41
Makó – 10, 11, 12, 15, 17, 19, 21, 44,
48, 54, 56, 63, 70, 83, 96, 97, 98,
99, 108, 124, 132, 134, 135, 151,
174, 204, 214, 265, 266, 301, 306,
320, 331, 345, 346, 364, 393, 394
Marczibányháza – 140

Máriaradna – 97, 99
 Margarheten – lásd Margitta
 Marghita – lásd Margitta
 Margitta – 112
 Matscha – Mácsa
 Ménes – 17, 96, 100, 120, 125, 129, 131
 Menyháza – lásd Monyásza
 Mezőberény – 10, 11, 19, 21, 109, 110, 111, 112, 114, 117, 122, 205, 207, 263, 268, 269, 289, 316, 325, 327, 333, 345, 357, 376, 388, 395, 406
 Mezőhegyes – 265, 266, 300, 337, 347, 365
 Mindszent – 103, 145
 Miniş – lásd Ménes
 Mişca – lásd Tözmiske
 Modor – lásd Módos
 Mokra – lásd Apatelek
 Mokrin – lásd Homokrév
 Moneasa – lásd Monyásza
 Monostor – lásd Kanizsamonostor
 Monyásza – 17, 18, 118, 121, 125, 127, 128, 137, 138, 244

N

Nadab – 129, 130, 280
 Nădab – lásd Nadab
 Nádas – lásd Zarándnás
 Nadăş -lásd Zarándnás
 Nădlac – lásd Nagylak
 Nadlak – lásd Nagylak
 Nagyikinda – 17, 137, 138, 139
 Nagykamlós – 139
 Nagylak – 135, 265, 266, 300, 337
 Nagypél – 17, 125
 Nagyszintye – lásd Szintye
 Nagyvárád – 7, 31, 32, 110, 114, 222, 223

Nagyzerénd – 9, 10, 17, 21, 36, 37, 38, 39, 95, 96, 109, 114, 115, 117, 121, 123, 125, 127, 129, 130, 205, 207, 243, 275, 294, 310, 324, 345, 351, 391, 403
 Nákófalva – 17, 137, 139, 140
 Nakodorf – lásd Nákófalva
 Nakovo – lásd Nákófalva
 Neagra – lásd Nyágra
 Németszentmárton – lásd Szentmárton

Ny

Nyágra – 121

O, Ó

Óbesenyő – 17, 137, 140
 Odvas – lásd Odvos
 Odvos – 17, 246
 Odvoş – lásd Odvos
 Olari – lásd Varsánd
 Olosig – lásd Váradolaszi
 Ópálos – lásd Pálélése
 Oradea – lásd Nagyvárád
 Orosháza – 187, 214
 Otveşti – lásd Ötvösd

Ö

Öcsöd – 10, 11, 64, 67, 69, 70, 75, 76, 84, 85, 109, 117, 122, 205, 206, 217, 219, 252, 253, 267, 285, 318, 329, 335, 359, 379, 386, 408
 Ötvösd – 246, 247
 Ötwösch – lásd Ötvösd
 Öttvös – lásd Ötvösd

P

Pálélése – 126, 131, 280
 Pančevo – lásd Pancsova
 Pâncota – lásd Pankota

Pancsova – 57, 58, 60, 61, 68, 383
 Pankota – 10, 17, 125, 126, 220, 398, 410
 Pantschowa – lásd Pancsova
 Pápa – 233
 Păuliș – lásd Pálélése
 Pauliss – lásd Pálélése
 Pecica – lásd Pécska
 Pécska – 17, 136, 246, 247, 265, 266, 300, 337
 Peregu Mic – lásd Kispereg
 Petschka – lásd Pécska
 Pilu – lásd Nagypél
 Pozsony – 97, 98, 231, 240, 241
 Pressburg – lásd Pozsony
 Pusztaföldvár – 97

R

Radna – lásd Máriaradna
 Rănușă – lásd Kistróna
 Ravna – lásd Kistróna
 Reformátusdombegyháza - 10, 74, 398, 401
 Reformátuskovács háza – 10, 74, 83, 84, 85, 337, 398, 401, 408
 Rittberg – 10, 48, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 63, 68, 69, 86, 87, 89, 330, 385, 394, 409, 410

S

Sajtény – 265, 300
 Sámson – lásd Békéssámson
 Sanad – lásd Szanád
 Sanktmartin – lásd Szentmárton
 Sânmartin – lásd Szentmárton
 Săvârșin – lásd Soborsin
 Schomlenmarkt – lásd Szilágy-somlyó
 Schöndorf – 141
 Sebiș – lásd Borossebes

Șeitin – lásd Sajtény
 Semlac – lásd Szemlak
 Șiclău – lásd Sikló
 Sikló – 280
 Șimleu Silvaniei – lásd Szilágy-somlyó
 Sinteia Mare – lásd Szintye
 Sinter – lásd Szintár
 Șiria – lásd Világos
 Soborsin – 17, 246, 247
 Socodor – lásd Székudvar
 Soklyó – lásd Sikló
 Sövényháza – 145
 Stár Bișnov – Óbesenyő

Sz

Szanád – 17, 137, 139
 Szarvas – 19, 40, 41, 109, 110, 112, 223, 255, 256, 283, 284, 378
 Szeged – 19, 97, 98, 99, 100, 104, 132, 174
 Szeghalom – 78, 112
 Szegvár – 195
 Székudvar – 280
 Szemlak – 337
 Szentes - 10, 11, 12, 20, 21, 35, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 54, 56, 63, 70, 103, 104, 108, 117, 122, 123, 147, 151, 187, 194, 195, 204, 205, 206, 215, 221, 226, 252, 303, 304, 319, 336, 345, 346, 359, 362, 365, 386, 394, 397, 398
 Szentmárton – 128, 129
 Szépfalu – lásd Schöndorf
 Szilágy-somlyó – 111, 112
 Szintár – 74
 Szinte – lásd Szintye
 Szintye – 280

T

Tápé – 20, 103, 104, 105, 106
Temeschburg – lásd Temesvár
Temesvár – 35, 57, 80, 83, 86, 89, 91,
102, 115
Terjány – lásd Imretelek-Terjén
Terjén– lásd Imretelek-Terjén
Tés – lásd Magyartés
Timișoara – lásd Temesvár
Tolvád – 409
Tolvadia – lásd Tolvád
Tolvajdi – lásd Tolvád
Tormac – lásd Rittberg
Torontálalmás – 61
Torontálvásárhely – lásd Debeljácsa
Tótvárad – 100
Tövisegyháza – 280
Tőzmiske – 243
Tshackowa – lásd Csákova
Tschernabara – lásd Feketetó
Túrkeve – 75

U

Ugod – 233

V

Vác – 103, 107, 227, 233, 234, 235
Vadász – 9, 10, 12, 16, 82, 95, 96,
109, 117, 121, 123, 205, 207, 277,
278, 296, 309, 322, 339, 345, 349,
368, 392, 402

Vânători – lásd Vadász
Vărădia de Mureș – lásd Tótvárad
Váradolaszi – 201, 223
Varsánd – 18, 118, 120
Végvár – lásd Rittberg
Velika Kikinda – lásd Nagykikinda
Verbica – lásd Egyházaskér
Vésztő – 10, 11, 19, 21, 69, 109, 110,
115, 116, 205, 207, 270, 290, 291,
315, 321, 344, 345, 355, 375, 388,
407
Világos – 126
Világosvár – lásd Világos
Vladimirescu – lásd Glogovác
Vrbica – lásd Egyházaskér

W

Wien – lásd Bécs

Z

Zaránd – 98, 108
Zarándnadas – 243
Zerind – lásd Nagyzerénd
Zerindu Mic – lásd Bélzerénd
Zúgó – 17, 137

11.

TARTALOM

1. Bevezető tanulmány: egyházlátogatások és összeírások a Békési Református Egyházmegyében	5
2. A források közlésének módja	25
3. Jelentések és beszámolók	29
3.1. A katolikus egyház jelentései	31
3.1.1. Batthyány Lajos és Végh Péter beszámolója III. Károly számára a váradi püspökségben élő protestánsok és ortodoxok vallásgyakorlási szokásairól és jogairól, 1735	31
3.2. A református egyház beszámolói	34
3.2.1. Szőnyi Benjámin levele a békési egyházmegyében lévő filiákról, 1768 (1786)	34
3.2.2. Szőnyi Benjámin esperes jelentése a nagyzeréndi lelkésről, 1781	36
3.2.3. Szőnyi Benjámin levele Szilágyi Sámuel püspökhöz, 1781	37
3.2.4. Szőnyi Benjámin beszámolója a nagyzeréndi lelkészellenes hangulatról, 1781.	38
3.2.5. Szőnyi Benjámin levelei a békési egyházmegye szórványairól, 1786	40
3.2.6. Szentmiklósi Sebők Sámuel beszámolója a békési egyházmegyeről, 1787	43
3.2.7. A békési egyházmegye jelentése a szórványokról, 1793	47
3.2.8. Hederici Jakab rittbergi lelkész beszámolója a lieblingi református gyülekezetéről, 1794	51
3.2.9. Beszámoló a debeljácsi református egyházközség megszervezéséről, 1795	54
3.2.10. Kuthi Ádám esperes beszámolója az egyházlátogatás végrehajtásáról, 1801	64
3.2.11. Lendvai János beszámolója Kuthi Ádám esperes számára, 1807	68
3.2.12. Az esperes beszámolója a püspök számára a lieblingi egyházközség állapotáról, 1807	69
3.2.13. Beszámoló a békési lelkészellenes hangulatról, 1817	72
3.2.14. Adatok a bükkhegyi (szintári) református telepesekről, 1819.	74
3.2.15. Barkó Mihály beszámolója a csejti kertészközségről, 1822.	75
3.3. Világi hatóságok jelentései és beszámolói	77
3.3.1. Békés vármegye beszámolója a területén létező protestáns falvakról, 1725	77

3.3.2. Temes vármegyei szolgabíró jelentése a lieblingi református lelkész javadalmáról, 1807	79
3.3.3. Beszámoló a lieblingi egyházközség állapotáról, 1807	80
3.3.4. Saator János levele Kuthi Ádám esperesnek az új reformátuskovácsházi egyházközség problémaival kapcsolatban, 1807	83
3.3.5. Adatok a reformátuskovácsházi egyházközség fejlődéséről, 1807	84
3.3.6. Szántó János beszámolója a rittbergi állapotokról, 1814.	86
3.3.7. Szántó János táblabíró jelentése a lieblingi egyházzól, 1817.	89
4. Összeírások	93
4.1. Kimutatások.	95
4.1.1. Az egri püspökség felmérése a protestáns egyházközségekről, 1721	95
4.1.2. Református gyülekezetek megemlézése a csanádi püspökség lelkészpénztári iratai között, 1733. május 21.	96
4.1.3. Református gyülekezetek megemlézése a csanádi püspökség lelkészpénztári iratai között, 1733. augusztus 26.. . . .	97
4.1.4. Az algyői és a szentesi református gyülekezetek megemlézése a váci püspökség lelkészpénztári iratai között, 1733.	103
4.1.5. A békési egyházmegye egyházközségei a két Carolina Resolutio kihirdetése körül	107
4.1.6. A református és az evangélikus egyházközségek összeírása Békés vármegyében, 1735	109
4.1.7. Protestáns gyülekezetek megemlézése és az akatolikusok jogállása a váradi püspökségről készült összeírásban, 1735	111
4.1.8. A nagyzeréndi református gyülekezetek megemlézése a csanádi püspökség lelkészpénztári iratai között, 1749.	114
4.1.9. Protestánsok megemlézése a lelkészpénztár iratai között, 1753	115
4.1.10. A békési egyházmegye gyülekezeteinek felsorolása a türelmi rendelet után, 1782	116
4.1.11. Kimutatás az Arad vármegyében létező református anyaegyházközségekről és szórványokról, 1789	118
4.1.12. A békési egyházmegyében szolgáló lelkipásztorok összeírása, 1794	122

4.2. Lélekösszeírások	124
4.2.1. Csanád vármegye kimutatása a területén élő reformátusokról, 1770	124
4.2.2. Lélekösszeírás a csanádi püspökség eleki esperességében, 1779	125
4.2.3. Lélekösszeírás a csanádi püspökség szentmártoni esperességében, 1780	129
4.2.4. Statisztikai kimutatás a makói reformátusokról, 1781	132
4.2.5. Lélekösszeírás a csanádi püspökség pécskai esperességében, 1783	136
4.2.6. Reformátusokat is megemlítő lélekösszeírások a csanádi püspökség különböző egyházközségeiben, 1816.	137
4.2.7. Népszámlálás Békés mezővárosban, 1817–1831	141
5. Választói névjegyzékek	143
5.1. Református családfők összeírásai	145
5.1.1. Algyő lakosságának összeírása, reformátusok megemlítése, 1728	145
5.1.2. A békési egyházközség összeírása, 1732.	149
5.1.3. Algyői reformátusok kérvénye Erdődy Györgyhez és a menekült algyőiek összeírása, 1751	168
5.1.4. Makói reformátusok összeírása, 1763	174
5.1.5. Orosházi reformátusok első összeírása, 1790	187
5.1.6. Lieblingi reformátusok összeírása, 1794.	189
5.2. Áttérések.	194
5.2.1. Evangélikus hitről áttértek névsora a szentesi anyakönyvben, 1772–1781.	194
5.2.2. Katolikus vallásból áttértek névsora (Szentes), 1787–1788	194
5.2.3. Áttérések feljegyzése a dobozi gyülekezet anyakönyvében, 1789–1797	196
6. Egyházlátogatások	197
6.1. Utasítások	199
6.1.1. Uralkodói pápens, 1751	199
6.1.2. Tiltakozás a katolikus egyházlátogatások ellen, 1766	201
6.1.3. Esperesi utasítások a békési egyházmegye gyülekezetei számára az uralkodó által elrendelt összeírással kapcsolatban, 1784	204
6.1.4. Egyházlátogatási jegyzőkönyv tervezete, 1786	207
6.1.5. Útmutató az egyházlátogatási jegyzőkönyv vezetéséhez, 1787	210

6.1.6. Szentmiklósi Sebők Sámuel körlevele a vizitáció megkezdéséről, 1787	214
6.1.7. A presbitérium megszervezése egy egyházlátogatás alkalmával, 1793	216
6.1.8. Kuthi Ádám levele Szentmiklósi Sebők Sámuelnek az egyházlátogatási jegyzőkönyvek vezetéséről, 1793	217
6.1.9. A békési egyházmegye határozata az egyházlátogatás költségeiről, 1795	219
6.1.10. Az esperes felhívja a feketegyarmati gyülekezet figyelmét az egyházlátogatás rendjére, 1810	220
6.2. Katolikus egyházlátogatások.	222
6.2.1. Római katolikus egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó megjegyzései Gyulán, 1730	222
6.2.2. Római katolikus egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó megjegyzései Gyulán, 1732	222
6.2.3. Római katolikus egyházlátogatás reformátusokra vonatkozó megjegyzései Endrődön (Gyomán?), 1732	223
6.2.4. Szőnyi Benjámin följegyzései a váci püspök egyházlátogatásáról, 1761	224
6.2.5. Szőnyi Benjámin megjegyzése a keresztelésről a váci püspök egyházlátogatásának kapcsán, 1761	231
6.2.6. A váci püspök Hódmezővásárhelyen felvett jegyzőkönyve a canonica visitationról, 1761.	232
6.2.7. Migazzi Kristóf Antal váci püspök hódmezővásárhelyi egyházlátogatásáról készült jegyzőkönyv, 1778	238
6.2.8. Egyházlátogatás Arad vármegyében, 1778	242
6.2.9. Protestánsokat is megemlítő egyházlátogatás a csanádi püspökség eleki esperességében, 1778.	245
6.2.10. Protestánsokat is megemlítő egyházlátogatás a csanádi püspökség pécskai esperességében, 1779	246
6.2.11. Protestánsokat is megemlítő egyházlátogatás a csanádi püspökség pécskai esperességében, 1780	247
6.3. Református egyházlátogatások	249
6.3.1. Füredi Mihály egyházlátogatása Hódmezővásárhelyen, 1765–1768	249
6.3.2. Az első egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1786–1789	252
6.3.2.1. Öcsöd	252
6.3.2.2. Békésszentandrás	255

6.3.2.3. Gyoma	257
6.3.2.4. Egyházlátogatási jegyzőkönyv mintája	259
6.3.2.5. Gyoma	260
6.3.2.6. Köröstarcsa	261
6.3.2.7. Mezőberény	263
6.3.2.8. Békés	264
6.3.2.9. Makó	265
6.3.2.10. Öcsöd	267
6.3.2.11. Mezőberény	268
6.3.2.12. Köröstarcsa	269
6.3.2.13. Vésztő	270
6.3.2.14. Doboz	271
6.3.2.15. Gyulavári	272
6.3.2.16. Feketegyarmat	274
6.3.2.17. Nagyzerénd	275
6.3.2.18. Bélzerénd	276
6.3.2.19. Vadász	277
6.3.2.20. Ágya	279
6.3.2.21. Erdőhegy	280
6.3.2.22. Gyula	281
6.3.2.23. Békés	282
6.3.2.24. Gyoma	283
6.3.2.25. Békésszentandrás	283
6.3.2.26. Öcsöd	285
6.3.2.27. Békés	286
6.3.3. Részleges egyházlátogatások a békési egyházmegyében, 1795–1798	287
6.3.3.1. Békésszentandrás, 1795	287
6.3.3.2. Gyoma, 1795	288
6.3.3.3. Mezőberény, 1795	289
6.3.3.4. Köröstarcsa, 1795	290
6.3.3.5. Vésztő, 1795	290
6.3.3.6. Békés, 1795	291
6.3.3.7. Doboz, 1795	293
6.3.3.8. Feketegyarmat, 1795	294
6.3.3.9. Nagyzerénd, 1795	294
6.3.3.10. Bélzerénd, 1795	295
6.3.3.11. Vadász, 1795	296
6.3.3.12. Ágya, 1795	297
6.3.3.13. Erdőhegy, 1795	298

6.3.3.14. Gyulavári, 1795.	299
6.3.3.15. Gyula, 1795	299
6.3.3.16. Kispereg, 1795	300
6.3.3.17. Makó, 1795	301
6.3.3.18. Hódmezővásárhely, 1795	302
6.3.3.19. Szentes, 1795	303
6.3.3.20. Hódmezővásárhely, 1796	304
6.3.3.21. Makó, 1796	306
6.3.3.22. Kispereg, 1796	306
6.3.3.23. Gyorok, 1796	307
6.3.3.24. Erdőhegy, 1796	308
6.3.3.25. Ágya, 1796	308
6.3.3.26. Vadász, 1796	309
6.3.3.27. Bélzerénd, 1796.	309
6.3.3.28. Nagyzerénd, 1796	310
6.3.3.29. Feketegyarmat, 1796	311
6.3.3.30. Gyulavári, 1796.	312
6.3.3.31. Gyula, 1796	313
6.3.3.32. Doboz, 1796	313
6.3.3.33. Békés, 1796	314
6.3.3.34. Vésztő, 1796.	315
6.3.3.35. Köröstarcsa, 1796	315
6.3.3.36. Mezőberény, 1796	316
6.3.3.37. Gyoma, 1796	317
6.3.3.38. Békésszentandrás, 1796	317
6.3.3.39. Öcsöd, 1796.	318
6.3.3.40. Szentes, 1798	319
6.3.3.41. Hódmezővásárhely, 1798	319
6.3.3.42. Makó, 1798	320
6.3.3.43. Köröstarcsa, 1798	321
6.3.3.44. Vésztő, 1798.	321
6.3.3.45. Bélzerénd, 1798.	322
6.3.3.46. Vadász, 1798	322
6.3.3.47. Ágya, 1798	323
6.3.3.48. Nagyzerénd, 1798	324
6.3.3.49. Feketegyarmat, 1798.	324
6.3.3.50. Erdőhegy, 1798	325
6.3.3.51. Gyulavári, 1798.	325
6.3.3.52. Gyula, 1798	326
6.3.3.53. Doboz, 1798	326

6.3.3.54. Békés, 1798	327
6.3.3.55. Mezőberény, 1798	327
6.3.3.56. Gyoma, 1798	328
6.3.3.57. Békésszentandrás, 1798	329
6.3.3.58. Öcsöd, 1798.	329
6.3.4. Az első magyar nyelvű egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1798.	330
6.3.5. Egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1800	345
6.3.6. Teljes egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1801	361
6.3.7. Megjegyzések a magyaríttebei egyházlátogatáshoz, 1801	384
6.3.8. Egyházlátogatás a békési egyházmegyében 1812.	385
6.3.9. Egyházlátogatás a bánsági református egyházközségekben, 1816	394
6.3.10. Egyházlátogatás a békési egyházmegyében, 1820.	397
7. Idegen szavak és kifejezések jegyzéke	413
8. Felhasznált szakirodalom	421
9. Levéltári források	433
10. Helymutató	439
11. Tartalom	447

